MICHAEL V. HAYDEN

SERVICIILE SECRETE AMERICANE
ÎN EPOCA TERORII

PE MUCHIE DE CUȚIT

METEOR
PUBLISHING

Michael V. Hayden

PE MUCHIE DE CUȚIT

Serviciile secrete americane în epoca terorii

Redactare: *Ioana Bârzeanu*
Tehnoredactare: *Mariana Radu*
Copertă: *Luca Emil Cornel*

Titlul original: ***PLAYING TO THE EDGE. AMERICAN INTELLIGENCE IN THE AGE OF TERROR***

Contact:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuţie la:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HAYDEN MICHAEL V.
Pe muchie de cuţit : Serviciile secrete americane în epoca terorii /
Michael V. Hayden ; trad. din lb. engleză de Mihai-Dan Pavelescu.
- Bucureşti : Meteor Publishing, 2018
Index
ISBN 978-606-910-101-8

I. Pavelescu, Mihai Dan (trad.)

355.40

Michael V. Hayden

PE MUCHIE DE CUȚIT

Serviciile secrete americane în epoca terorii

Traducere din limba engleză
de *Mihai-Dan Pavelescu*

METEOR PUBLISHING

Despre autor

Michael V. Hayden a fost general cu patru stele în Forţele Aeriene americane şi director al Agenţiei Naţionale de Securitate (NSA), prim-adjunct al directorului Serviciilor Naţionale de Informaţii (NI) şi director al Agenţiei Centrale de Informaţii (CIA). În prezent este director al companiei de consultanţă de securitate Chertoff Group, înfiinţată de Michael Chertoff, fost secretar al Departamentului pentru Securitate Internă. Hayden este de asemenea profesor invitat la George Mason University School of Policy, Government, and International Affairs.

Cuprins

Soției mele, Jeanine,
care a trăit totul la fel de intens ca mine,
dar care s-a sacrificat mai mult.

CUVÂNT-ÎNAINTE

DE CE AM SCRIS ACEASTĂ CARTE

Tocmai ieşisem sub razele strălucitoare ale soarelui fierbinte din deşertul australian, care părea încă şi mai orbitor prin comparaţie cu luminozitatea redusă şi ecranele digitale ale etajului operativ fără ferestre pe care îl părăsisem. Mă aflam în Pine Gap, aproape în mijlocul deşertului. După ce aterizezi la aeroportul local şi parcurgi drumul scurt de acces până la autostradă, te întâmpină un indicator rutier. Oraşul cel mai apropiat, Alice Springs, se află în dreapta, la vreo zece kilometri. Dacă o iei la stânga, următorul punct de referinţă important, sacru pe plan local şi încărcat de misticism, este Ayers Rock (Uluru), până la care ai de mers 450 de kilometri.

Pe când ne feream ochii de soare, m-am întors spre omologul meu australian şi l-am întrebat dacă îşi dorise vreodată să le explice compatrioţilor săi, şi îndeosebi criticilor săi, calitatea muncii la care tocmai asistasem în interiorul clădirii. Mai exact, am spus ceva de genul:

— Nu ţi-ar plăcea să fii în stare să le arăţi oamenilor exact ceea ce facem?

Răspunsul lui a fost afirmativ şi prompt.

Criticii, observatorii şi simplii cetăţeni nu ştiu despre activitatea serviciilor secrete atât de multe pe cât ar dori sau ar trebui să ştie. Unul dintre obiectivele cărţii de faţă este de a-i ajuta în privinţa aceasta.

Okay. Nu putem merge hăt departe, dar putem merge în culise. Paginile acestea reprezintă efortul meu de a le arăta americanilor ce fac realmente serviciile secrete pentru ei. Aici nu veţi găsi însă eroi din filme ca Jack Bauer sau Jason Bourne, ci doar americani dedicaţi şi neobosiţi, a căror muncă merită înţelegere, apreciere şi chiar critici ocazionale. Acestea sunt memoriile mele, de aceea voi relata întâmplările aşa cum le-am văzut eu, dar sper că aceia despre care am scris le vor vedea ca fiind şi poveştile lor.

Există bineînțeles limite. Informații strict secrete și altele similare. Să fiu sincer, restricțiile sunt prea numeroase, iar asta afectează comunitatea pe care am servit-o și pe care continui s-o iubesc, ca și republica pe care o servește ea. Am încercat totuși să împing limitele pe cât de mult mi-au permis prudența și legea – și Comisia CIA de Examinare a Publicațiilor (PRB).

Cu excepția unor scurte perioade în care am activat ca instructor pentru Corpul de Instruire a Ofițerilor Rezerviști și în sfera politicii, cariera mea s-a desfășurat în esență în lumea serviciilor secrete: în calitate de locotenent în cartierul general al Comandamentului Strategic Aerian m-am ocupat cu interpretarea imaginilor furnizate de sateliți, apoi am participat din Guam la susținerea operațiunilor bombardierelor B-52 în Asia de Sud-Est, am condus unitatea de informații a unei escadrile tactice de avioane de vânătoare în Coreea, am cules informații din Bulgaria comunistă sub acoperirea de atașat al Forțelor Aeriene SUA, am fost șeful serviciului de informații al trupelor americane din Europa în timpul conflictelor din Balcani și am condus divizia de informații a Forțelor Aeriene cu sediul în Texas.

M-am bucurat de aproape fiecare minut petrecut în funcțiile acelea, însă cartea pe care o citiți acum se referă mai puțin la ele și mai mult la ultimii zece ani de serviciu în aparatul guvernamental, deceniu pe care l-am petrecut la nivel național ca director al Agenției Naționale de Securitate, prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații americane și director al Agenției Centrale de Informații (DCIA)[1].

În anii aceia (1999-2009) au existat o mulțime de probleme de politică internă și internațională, iar majoritatea au influențat sau au fost influențate de serviciile secrete. Multe sunt relatate în paginile acestea din perspectiva pe care am avut-o ocupând funcțiile amintite, iar relatările reflectă relația întotdeauna importantă, însă

[1] Ceea ce nu este totuna cu DCI. Anterior anului 2005, directorul CIA era și șeful comunității serviciilor secrete americane și era numit „Director al Central Intelligence", adică DCI. Eu am condus doar o singură agenție (CIA), deci am fost DCIA (*n.aut.*).

uneori delicată, dintre serviciile secrete şi factorii politici decizionali pe care acestea îi servesc. Există de asemenea o relaţie şi mai delicată cu comisiile Congresului care controlează activităţile serviciilor secrete.

Veţi citi de asemenea, şi nu doar într-un singur capitol, despre birocraţie. La urma urmelor, bugetele agenţiilor pe care le-am condus sunt de ordinul miliardelor de dolari, personalul lor numără zeci de mii de angajaţi, iar prezenţa lor se face cunoscută la nivel global. Deciziile legate de organizare, bugete şi personal contează, nu atât în sine, cât ca elemente de facilitare a performanţelor şi a succesului misiunilor. Stabilirea unei structuri generale corespunzătoare a fost de mai bine de un deceniu una dintre direcţiile de acţiune ale serviciilor secrete americane.

Oricine conduce o organizaţie mare ştie cât de limitate sunt de fapt instrumentele unui director executiv, ale unui comandant sau ale unui director. El poate să mişte bani dintr-un loc în altul (ori să facă rost de mai mulţi), să mişte posturi pe organigrama unei instituţii, să schimbe oameni, să sfătuiască şi să inspire. Acestea sunt cam toate instrumentele. Dintotdeauna am avut greutăţi să citesc până la sfârşit cărţile de management sau leadership, cu toate acestea, mi-am expus aici întreaga mea experienţă.

Există apoi episoade de spionaj, de acţiuni sub acoperire şi altele similare. Acestea sunt numeroase, deşi numărul celor care nu pot fi relatate acum este încă şi mai mare. Multe dintre ele sunt legate de terorism, însă NSA şi CIA au responsabilităţi globale, aşa că vor apărea şi alte subiecte.

Relatarea este în general cronologică, începând cu evenimentele din NSA şi continuând prin ODNI (Biroul directorului Serviciilor Naţionale de Informaţii) şi CIA. După ce abordez un subiect, îl examinez însă deplasându-mă atât înainte, cât şi înapoi prin timp. De exemplu, capitolul despre terorismul cibernetic apare în mod firesc în perioada cât am fost la NSA, dar pentru a spune toată povestea aşa cum se cuvine, a trebuit să încep din Texas în anii 1990, pentru ca după aceea să sar înainte în timp, până la perioada pe care am petrecut-o în CIA şi ulterior. O parte din carte se referă de asemenea la detenţii şi interogatorii.

Deoarece este un volum de memorii, centrul de greutate se află în trecut, ceea ce va aduce în discuţie, vrând-nevrând, şi subiecte ca predări, detenţii, interogări şi neinspirat numitul program de „supraveghere internă" În timp ce am scris cartea, am fost însă surprins de măsura în care experienţele m-au împins spre viitor, spre lucruri ca domeniul cibernetic şi provocările sale, un domeniu de conflicte şi cooperare a cărui importanţă pare să crească de la o oră la alta.

Şi, poate încă mai important, am fost împins spre problema relaţiei pe termen lung dintre spionajul american şi poporul american într-o epocă a diminuării încrederii în guvern şi a extinderii ameninţărilor globale.

Aş putea fi acuzat că-mi laud propria carte, dar sunt de părere că, în ciuda imperfecţiunilor noastre, suntem de fapt destul de pricepuţi la spionaj. Este necesar să ne păstrăm această capacitate. Lumea nu va deveni mai sigură, iar spionajul rămâne prima noastră linie de apărare.

Dificultatea crescândă a acestei provocări a inspirat şi titlul cărţii: *Pe muchie de cuţit*. Serviciile secrete utilizează toate instrumentele şi autorităţile disponibile, tot aşa cum un jucător iscusit se foloseşte de tot terenul de joc, inclusiv de liniile de aut şi de poartă.

În spionaj asta naşte frecvent controverse şi mă tem că nu vom mai putea proceda la fel pe viitor fără ca americanii să înţeleagă mai precis ce sunt şi cu ce se ocupă serviciile secrete ale Statelor Unite, fără ca noi să facem (cel puţin metaforic) ceea ce i-am sugerat omologului meu australian în după-amiaza aceea însorită. De aceea am decis să relatez povestea aceasta, o poveste împărtăşită de miile de oameni cu care am lucrat.

Trăgând linie finală, am fost norocos să fac parte dintr-o activitate atât de nobilă.

UNU

A CĂZUT SISTEMUL

FORT MEADE, MARYLAND, 1999-2000

Era o seară rece de luni şi urmăream ştirile la televizor acasă, după cină, când a sunat telefonul. La serviciu apăruse o problemă cu computerele. O defecţiune de software scosese din funcţiune reţeaua Agenţiei Naţionale de Securitate.

— Fă-mă să înţeleg, i-am spus ofiţerului de serviciu, vorbind pe linia securizată. Despre ce este vorba?

— Despre *întregul* sistem.

Cauza fusese supraîncărcarea. Ulterior, unul dintre tehnicieni a spus că am fost victimele unei „furtuni de date" Volumul brut al culegerii informaţiilor copleşise capacitatea reţelelor noastre în forma în care fuseseră configurate. Putea fi asemănat cu un ciclon care ar inunda docurile robuste, digurile şi falezele din apropiatul golf Chesapeake.

Nu fusese totuşi *pe de-a întregul* vina noastră. De mulţi ani NSA se confrunta cu reducerea bugetului, micşorarea personalului, îmbătrânirea infrastructurii şi nu mai beneficiase decât de foarte puţine noi angajări. Străduindu-ne din răsputeri doar pentru a ţine pasul, reţeaua devenise atât de încâlcită, încât nimeni nu părea să ştie cum funcţiona realmente. Nu exista nicio schemă de conexiuni reale pe care s-o poţi consulta. Închipuiţi-vă personajul jucat de Darren McGavin băgând în priză bradul din *Poveste de Crăciun*. Aşa eram noi.

Era 24 ianuarie 2000. Eram general cu trei stele[2] în Forţele Aeriene şi îmi terminam a zecea lună ca director al Agenţiei Naţionale de Securitate, cea mai mare şi mai puternică agenţie de spionaj americană. Eram încă relativ nou, dar n-aveam nevoie de ofiţerul de serviciu ca să-mi explice magnitudinea problemei.

---

[2] Echivalent cu general-locotenent în Armata Română (*n.trad.*).

Informațiile rezultate din semnalele de comunicații, numite SIGINT, reprezintă un proces continuu, un fel de linie de producție de spionaj, în care comunicațiile sunt culese, procesate, analizate și raportate non-stop. La momentul respectiv, atât sateliții, cât și punctele de culegere terestre din toată lumea continuau să intercepteze comunicații, iar uriașul lor input – apeluri telefonice, faxuri, semnale radio – continuau să se reverse în memoriile-tampon. Dar după ce erau culese, datele înghețau. Nu le puteam transfera. Nimeni nu le putea accesa. Nimeni nu le putea analiza. În scurt timp, beneficiarii informațiilor aveau să observe că ceva nu era în regulă. Ei puteau sesiza când datele pe care le primeau dimineața apăreau încet sau nu apăreau deloc. Din toate punctele de vedere, NSA era în moarte clinică.

I-am telefonat nervos lui George Tenet, directorul CIA, pe o linie securizată și i-am transmis vestea. Niciunul dintre noi nu putea face nimic, decât să-i lăsăm pe tehnicieni să încerce să-și dea seama ce se întâmplase. În calitate de păstrători ai secretelor națiunii, aveam acum un alt secret pe care să-l păstrăm – un secret pe care Saddam Hussein, Osama bin Laden sau orice alt inamic l-ar fi putut utiliza în avantajul său hotărâtor.

A doua zi dimineață, singura noastră consolare a fost zăpada: zona Washingtonului a fost supusă unui viscol cumplit, care a blocat toate activitățile guvernului federal, oferind un răgaz armatei de ingineri și tehnicieni de computere pe care o mobilizasem – scăpată acum de personal care s-o încurce – de a scoate agenția din comă. După ce au trecut însă două zile în care nu s-a înregistrat niciun progres, disperarea a sporit. Joi dimineață, când matematicienii, translatorii și analiștii au revenit la muncă, au găsit un mesaj scris de mână și lipit pe toate ușile și cititoarele de ecusoane. Cu o modestie uimitoare, noi anunțam: „Din cauza unor probleme intermitente apărute în rețea, consultați-vă superiorul înainte de a vă conecta."

Căderea sistemului devenise acum o autentică criză de securitate. La amiază am convocat în grabă o ședință generală și am pășit pe scena din aula Friedman a agenției (care poartă numele soților William și Elizebeth, pionieri ai criptologiei americane), de unde am anunțat mii de angajați – atât direct, cât și prin intermediul televiziunii în circuit închis – ce se întâmplase.

— Noi suntem păstrătorii secretelor naţiunii, am rostit la sfârşitul prezentării mele îndârjite. Dacă se va auzi în exterior despre ceea ce s-a întâmplat, riscul ca unii compatrioţi să fie răniţi va creşte. Cei care doresc răul ţării şi cetăţenilor ei vor fi încurajaţi. Ceea ce v-am spus acum nu este partea a doua a frazei pe care s-o rostiţi seara acasă în timp ce spălaţi vasele şi care începe cu: „Draga mea, n-o să-ţi vină să crezi ce mi s-a întâmplat azi la serviciu". Nu – este absolut secret şi nu iese dintre pereţii aceştia.

„Căderea sistemului" era metafora perfectă pentru o agenţie care necesita cu disperare schimbarea. Computerele vechi reprezentau o problemă, însă realitatea era de fapt mult mai sumbră.

NSA trebuia neapărat să se reinventeze. Moştenitoarea faptelor eroice ale spărgătorilor de coduri din al Doilea Război Mondial, NSA a fost creată în secret de Harry Truman în anul 1952. Mulţi consideră informaţiile rezultate din semnalele de comunicaţii ca fiind chiar mai valoroase decât informaţiile culese de oameni sau de sateliţi, deoarece cantitatea şi calitatea produsului informativ sunt enorme.

În acelaşi timp însă sunt şi fragile. Adesea spionii sunt greu de depistat, totuşi un adversar poate să neutralizeze chiar şi un sistem SIGINT ingenios, pur şi simplu prin dezactivarea telefonului. Interceptarea comunicaţiilor şi spargerea codurilor necesită un secret absolut, aşa că NSA a împins secretomania la extreme. Majoritatea americanilor n-au ştiut de existenţa agenţiei nici chiar după ce trecuseră decenii de la înfiinţarea ei.

După care mulţi au aflat în cele mai nefavorabile circumstanţe. În 1975, o comisie senatorială condusă de senatorul Frank Church a dezvăluit că NSA depăşise limitele misiunii de culegere de informaţii externe stabilite de Truman şi spionase în interiorul ţării persoane ca Jane Fonda, Joan Baez şi Benjamin Spock.

Dezvăluirea aceea a atras după sine legi şi reglementări ce au limitat strict acţiunile NSA, mai ales în privinţa „persoanelor americane", aşa cum le definea agenţia, ceea ce însemna practic oricine din Statele Unite, dar şi cetăţenii americani din străinătate. Agenţia a respectat regulile acelea cu atâta rigoare, încât în ultimii ani a fost criticată că era prea precaută.

Succesul NSA în timpul Războiului Rece se datorase bugetului masiv, tehnologiei superioare şi luxului de a avea un singur adversar

principal – URSS – care nu se bucura de niciunul dintre acele două prime avantaje ale noastre. Acum însă toți acești piloni se năruiau. Deși continua să fie unul dintre cei mai mari angajatori din statul Maryland, NSA pierduse 30% din buget și cam tot atâta personal în anii 1990. Și în loc să înfrunte un singur adversar înapoiat, oligarhic, inferior tehnologic și lent în mișcări, ea se străduia acum să-și desfășoare forțele împotriva grupărilor teroriste greu de prins, cartelurilor de droguri și statelor instabile, care utilizau telefoane mobile, internetul și tehnologiile moderne de comunicații. Toate acestea se adăugau pe lista de ținte tradiționale ca Rusia, China și Coreea de Nord.

Tot mai multe comunicații erau codificate cu sisteme de criptare comerciale noi și puternice, care se dovedeau practic imposibil de descifrat. În plus, volumul comunicațiilor globale explodase pur și simplu, deoarece tot mai multe mesaje erau expediate prin cabluri de fibră optică, dificil de interceptat. Iar cablurile acestea de bandă largă se extindeau în toată lumea cu o viteză de sute de kilometri pe oră. Fluxul modern de date amenința să înece NSA într-un ocean tulbure de biți.

În lumea aceasta nouă, industria privată și investițiile comerciale erau cele care alimentau progresele tehnologice, dar cultul secretomaniei sale izolase NSA de dinamismul pieței. În 1999, Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților SUA a declarat că NSA se confrunta cu „probleme serioase", având nevoie disperată de capital și leadership. În prima mea întâlnire în calitate de director al NSA cu Porter Goss, președintele comisiei respective, acesta mi-a spus:

— Domnule general, va trebui să marchezi din primele șuturi la poartă.

În același timp, libertarienii drepturilor civile, activiștii vieții private și întreprinzătorii sistemelor de criptare – ca să nu mai amintesc de Parlamentul European și de mii, poate milioane de cetățeni europeni – puneau sub semnul întrebării necesitatea existenței unei astfel de agenții, descriind NSA ca pe o „amenințare extremă la adresa vieții private a oamenilor din toată lumea", așa cum afirma site-ul ACLU (American Civil Liberties Union), Uniunea Libertăților Civile Americane.

În 1997, cu doi ani înainte să devin director, Parlamentul European solicitase un raport despre un program numit Echelon. Raportul respectiv ajunsese la concluzia că NSA şi partenerii săi anglo-americani erau capabili să intercepteze toate faxurile, convorbirile telefonice şi e-mailurile din Europa, că furau secretele companiilor europene şi le transmiteau concurenţei.

Dincolo de spionajul industrial, pe europeni îi îngrijora de asemenea încălcarea vieţii private individuale, întrucât legile şi reglementările Statelor Unite ce împiedicau NSA să-i spioneze pe americani nu ofereau protecţie similară pentru străini. În 1999, controversa aceasta atrăsese atenţia libertarienilor drepturilor civile din SUA, care se temeau că NSA reîncepuse să-i spioneze pe americani.

Ironia era evidentă: NSA era o agenţie acuzată simultan de omnipotenţă şi de incompetenţă. Ea devenise oarbă, *totuşi* citea e-mailurile tuturor.

Pana informatică din ianuarie nu a făcut decât să confirme temerile cele mai rele legate de tehnologia perimată a agenţiei şi de birocraţia sa greoaie. După şedinţa generală, i-am convocat pe inginerii şi tehnicienii de vârf ai NSA şi le-am spus cât de serioasă devenise criza. Informarea zilnică a preşedintelui se subţiase considerabil.

Practic, doar o treime din producţia SIGINT mai continua, mai exact fracţiunea produsă de aliaţii noştri sau de staţiile de culegere americane care-şi puteau procesa singure datele. Însă două treimi continuau să zacă neprelucrate în memoriile noastre tampon.

Tenet continua să ne acorde timp pentru găsirea unei soluţii, dar presiunea creştea „la centru”. Cei din NSA au înţeles. Ca veterani ce iubeau agenţia, ei au înţeles poate mai bine decât mine.

Situaţia a început să se deterioreze joi seară. Printr-o coincidenţă, era a treizeci şi doua aniversare a căsătoriei mele. În seara aceea, în timp ce sistemul dădea unele semne de viaţă, am invitat-o pe soţia mea Jeanine la cină în hanul Stone Manor, aflat la vest de Frederick. În drum spre casă, m-a sunat directorul adjunct pentru tehnologie, Bob Stevens, care mi-a spus că trebuia să discutăm „în siguranţă” Imediat cum am ajuns acasă i-am telefonat pe o linie securizată.

Sistemul fusese disfuncţional de peste 72 de ore. Stevens mi-a spus că acum revenise la 25% capacitate, însă el avea impresia că tehnicienii nu erau pe calea cea bună.

Erau implicate o mulţime de noduri, care deserveau, fiecare dintre ele, alţi clienţi. Noi încercam să refacem rețeaua nod cu nod, acordând prioritate nodurilor celor mai importante. Părţi din rețea îşi reveneau, dar acest lucru se reuşea prin mijloace extraordinare pe care nu le puteam susține. Nu ne îndreptam spre o soluție funcțională sau stabilă. Totul continua să fie fragil. Era ca şi cum am fi accelerat pe o stradă înfundată.

Bob dorea să-i acord permisiunea de a opri întregul sistem şi de a relua totul de la zero. A susţinut că trebuia să rezolve fiecare nod în parte şi să le facă reciproc compatibile, nu să lucreze cu ele ca fiind nişte cazuri singulare.

I-am acordat permisiunea, iar după ce sistemul a fost complet închis, el a început o modernizare masivă de hardware şi software. Până vineri dimineață, sistemul a revenit la viață.

George Tenet a venit în vizită vineri seara, însoțit de adjunctul lui, generalul John Gordon, pentru a le mulțumi personal inginerilor, care erau rupţi de oboseală. George era as la aşa ceva. Le-a adresat mulțumirile lui personale, pline de sinceritate. Mulțumirea a fost reciprocă şi generală. America revenise la activitatea SIGINT.

Şi eu i-am datorat multe lui George. Întotdeauna mi-am caracterizat superiorii imediaţi ca fiind transmiţători, amplificatori sau tampoane în situaţiile în care erau supuşi presiunilor birocratice. George era un tampon. La începutul săptămânii, el dispusese de asemenea ca avioanele sale să zboare în ciuda viscolului, pentru a aduce unele componente absolut necesare. Noi am întâmpinat greutăţi când am vrut să ajungem cu maşina la aeroport, dar piloţii lui zburaseră prin furtună. I-am cunoscut ulterior – urmaşi de cinste ai Air America, forța aeriană neînfricată a CIA din epoca războiului din Vietnam.

În ziua următoare, sâmbătă, SIGINT-ul global al Americii a examinat jurnalul de evenimente. Nu se pierduse nicio informație; în momentul culegerii, toate fuseseră stocate în memoriile-tampon. (Imaginaţi-vă ce spaţiu de stocare pe computere ar fi fost necesar în punctele de culegere, dacă am fi vidat realmente totul de acolo,

aşa cum au afirmat unii. Contradicţia aceea inerentă a trecut neobservată.)

Solul continua să fie acoperit cu o jumătate de metru de zăpadă, aşa că am decis să mă destind, practicând schi fond cu Jeanine pe parcursul de golf de 36 de găuri din Fort Meade. Spre amurg, pe când lunecam pe lângă unul dintre drumurile garnizoanei, o maşină de patrulare NSA ne-a luat-o pe urme, ne-a depăşit şi a oprit în faţa noastră. Un bărbat a coborât de la volan, mi-a cercetat chipul şi mi-a spus:

— Domnule director, am primit ordin să vă duc la centrul operativ.

Nu mai fusesem urmărit de o maşină de patrulare de la vârsta de 13 ani. Mi-am aruncat schiurile în portbagaj şi am lăsat-o pe Jeanine să schieze singură spre casă.

John McWethy de la postul ABC News aflase despre pana informatică. Secretele au viaţă scurtă. El avea să difuzeze ştirea în seara aceea şi dorise să stea de vorbă cu noi în prealabil.

Cu aprobarea reticentă a lui Tenet, am confirmat că avusesem o avarie de aproape 72 de ore, dar că acum funcţionam la parametrii normali.

McWethy a fost sceptic.

— Este o veste grozavă, dar de unde ştiu că-i adevărată?

— Crezi că aş fi acceptat convorbirea aceasta, dacă n-am fi revenit la normal?

— Corect!

Seara am urmărit ştirea difuzată la televizor.

Episodul penei informatice m-a ajutat să înţeleg mai bine ce mă aştepta. Fusesem prudent. NSA era o comoară naţională şi prima mea grijă fusese să nu creez vreun prejudiciu. Acum îmi era clar că nicio acţiune pe care aş fi întreprins-o nu ar fi fost pentru agenţie la fel de periculoasă ca pasivitatea.

Dacă aş fi ştiut ce mă aştepta pe mine – şi pe Statele Unite – peste numai un an şi jumătate, poate că aş fi fost mai curajos.

Totuşi lecţia aceea mi-a fost de folos. Precauţia nu reprezintă întotdeauna o virtute. În niciun caz dacă vrei să-ţi îndeplineşti cu seriozitate sarcinile care ţi-au fost trasate.

DOI

O COMOARĂ NAȚIONALĂ... DAR PENTRU CÂT TIMP?

FORT MEADE, MARYLAND, 2001-2005

Cândva am descris NSA ca fiind „o corabie mare cu o cârmă mică". Aş fi putut adăuga: „Cu un căpitan temporar şi un navigator temporar"

Nu mă aşteptasem niciodată să ajung directorul Agenției Naționale de Securitate. În 1998 mă aflam în Coreea, ca adjunct al şefului de stat-major al forțelor SUA şi ONU de acolo, care urmau ordinele Agenției de Informații a Forțelor Aeriene din Texas. Postul din Coreea nu era în domeniul spionajului. Ca adjunct al şefului de stat-major, asiguram buna desfăşurare a lucrurilor pentru comandantul american din Seul, eram în contact permanent cu aliații noştri coreeni şi (în rolul din ONU) negociam cu nord-coreenii în satul Panmunjom.

Cursul vieții mele din Seul a fost curmat într-o dimineață însorită de toamnă, când Jeanine mi-a întrerupt duşul pentru a mă anunța că eram căutat la telefon de Mike Ryan, şeful de stat-major al Forțelor Aeriene.

— Mikey, a început el, folosind o formă de adresare pe care mi-o stabilise cu câțiva ani în urmă, pe când eu conduceam serviciul de informații al trupelor americane din Europa, iar el comanda războiul aerian din Balcani, te vom propune ca director al NSA. Nu vei obține postul, dar te vom aduce în țară, poți să-ți faci campanie electorală şi după aceea vei fi bine poziționat pentru vara viitoare când va deveni vacant postul de director al Agenției de Informații a Departamentului Apărării (DIA). De fapt, asta este ceea ce țintim noi din capul locului.

Nu era un vot de încredere tocmai răsunător, dar cel puțin şeful era interesat de cariera mea, iar eu eram încântat de călătoria

în țară. De fapt, a fost o călătorie în jurul lumii. Am plecat mai întâi în Hawaii pentru un consiliu de promovare, am mers apoi la Washington, unde am susținut interviul pentru post, iar de acolo am plecat la Geneva în calitate de reprezentant pe lângă Comandamentul coreean la convorbirile cvadripartite dintre China, Statele Unite și cele două state coreene, după care m-am întors în Seul.

Am susținut doar un singur interviu pentru postul de director al NSA. L-am dat în prezența lui George Tenet, la Wye River Plantation pe Eastern Shore din Maryland, în timp ce el făcea naveta între Yasser Arafat și Bibi Netanyahu, străduindu-se să intermedieze pacea în Orientul Mijlociu.

Am fost preluat din baza Bolling a Forțelor Aeriene, unde stăteam, și împins pe bancheta din spate a unui SUV Suburban spațios și negru, ca acelea ce par să populeze majoritatea filmelor cu spioni. Am trecut podul Chesapeake Bay, după care am fost instalat în una dintre căsuțele din Wye Plantation, unde l-am așteptat pe DCI, încercând să-mi revin după schimbarea fusului orar.

George a apărut după vreo oră, plin de energie, și aparent fericit să discute și despre altceva decât Israel și Palestina. Nu-l cunoscusem până atunci, dar conversația a fost relaxată. Am discutat despre activitățile serviciilor secrete în general și câte ceva despre NSA în particular; deoarece nu lucrasem niciodată acolo, m-am bazat mult pe cele aflate în Agenția de Informații a Forțelor Aeriene (AIA), componenta NSA dedicată aviației, pe care o condusesem în Texas în perioada 1996-1997.

Cam peste o lună, după ce revenisem deja în Coreea, am aflat că urma să fiu viitorul director al NSA. Mă îndoiesc că-l copleșisem pe George prin cunoștințele mele, însă noul lui adjunct era generalul de aviație John Gordon, alături de care lucrasem în stafful celui de-al 41-lea Consiliu Național de Securitate al lui Bush. Așa merg lucrurile în Washington.

Înainte ca numirea mea să fie făcută publică, am mers împreună cu Jeanine într-o vineri seară la cinematograful garnizoanei din Yongsan. Sala era ticsită cu soldați care veniseră să vadă popularul thriller *Inamicul statului*, în care Will Smith se luptă cu o Agenție Națională de Securitate omniscientă și malefică. Pe lângă alte multe

întorsături de intrigă ale filmului, un oficial din NSA care aspira să devină director adjunct al agenției ucide în acest scop un senator. M-am afundat mult în scaun, pe când Jeanine mi-a șoptit la ureche:

— Tu *ce* ai făcut ca să obții postul ăsta?

La sfârșitul lunii martie 1999, am depus jurământul pentru postul din NSA. A doua zi după ceremonie, noua mea agenție m-a instalat într-un fotoliu rabatabil, mi-a lipit pe corp o mulțime de senzori și m-a asaltat cu întrebări menite să-mi evalueze gradul de loialitate. Toți cei din NSA sunt supuși examenului la poligraf, acesta este prețul angajării. Iar dacă trebuie s-o facă membrii de rând, atunci trebuie s-o facă și noul director. Se pare că am absolvit.

Am preluat postul în timpul campaniei de bombardamente întreprinse de NATO în Kosovo. Agenția asigura susținere directă pentru operațiunile de luptă, așa cum făcuse cu opt ani în urmă în Războiul din Golf. Nimic surprinzător. NSA era o comoară națională. De la înființarea sa, în 1952, de către președintele Truman, fusese însărcinată, vorbind în linii foarte mari, cu interceptarea comunicațiilor ce conțin informații care ar garanta libertatea și securitatea americanilor, și în același timp ar promova interesele vitale ale securității naționale a Statelor Unite. În principal, asta înseamnă comunicațiile adversarilor, dar pot fi de asemenea și comunicațiile altora, care nu sunt protejate de Amendamentul IV al Constituției (care, la urma urmelor, nu este un tratat internațional) și care pot discuta despre lucruri pe care ar trebui să le cunoaștem. Imaginați-vă un agent de turism străin care transmite în mod inocent orarul de călătorie al unui terorist sau traficant de arme.

Omologul cel mai apropiat al NSA este bunul său prieten britanic GCHQ (Government Communications Headquarters), Centrul Guvernamental de Comunicații, care este însă de vreo cinci ori mai mic.

În 1999, NSA avea însă o problemă, așa cum am văzut. Agenția intrase într-o epocă în care fusese deschizătoare de drumuri pentru numeroase progrese semnificative în domeniul computerelor și telecomunicațiilor, însă lumea exterioară o depășise în multe privințe. John Millis, care conducea Comisia Camerei Reprezentanților ce monitoriza NSA, a comentat că „tehnologia fusese prietena

agenției, dar în ultimii patru-cinci ani se transformase în inamica ei" Obiceiurile culturale acumulate într-o lume în care neajunsul informațiilor de tip SIGINT fusese acela că erau prea puține și prea greu de obținut deveniseră contraproductive acum, într-o lume în care neajunsurile însemnau „prea mult" și „prea greu de înțeles" În mod firesc, NSA era obsedată de secretomanie, dar porțile și zidurile înalte care îi oferiseră securitate în secolul al XX-lea o izolau de inovare pe măsură ce se apropia de noul secol.

La aceasta se adăuga problema directorului, pe care un senior[3] (care îmi era prieten) l-a descris ca „ajutorul lui Moș Crăciun". Nu era neobișnuit ca superiorii din NSA să se refere, chiar și în public, la ocupantul cabinetului de la etajul șapte ca fiind „directorul *curent*". Pentru un militar de carieră era o provocare să conducă o mulțime de funcționari civili care știau că ei aveau dreptate și că toți ceilalți greșeau și care erau perfect capabili și exersați să aștepte să treacă schimbarea căreia se opuneau. Descrierea aceasta nu era valabilă pentru toți, dar pentru destul de mulți.

Fostul director Bobby Ray Inman este un personaj venerat în NSA. (Cândva, i-am comparat statutul câștigat la pensie cu omagiul adus faimosului actor de westernuri Randolph Scott în filmul *Șei în flăcări* regizat de Mel Brooks.) Înainte de a mă prezenta la post, am făcut un pelerinaj la Austin, pentru a-i căuta sfatul, iar Inman m-a prevenit asupra izolării directorului NSA.

— Vor vrea să te pună într-un palanchin, să te poarte pe brațe ca pe faraoni și să te țină cât mai departe posibil de luarea deciziilor.

NSA este de asemenea un loc opac. În loc să numească un departament, să zicem, „Divizia de culegere Balcani", el va căpăta un indicator alfanumeric impenetrabil. În mod uzual, angajații NSA răspund la telefon cu ultimele patru cifre ale numărului departamentului din care fac parte.

---

[3] Comunitatea serviciilor secrete americane are un labirint aproape impenetrabil de abrevieri pentru a-i descrie pe civilii cu rang comparabil cu cel de general în forțele armate: SIS, SES, DISES, DISL. În mod colectiv, toți aceștia sunt numiți „seniori" (*n.aut.*).

— Suntem 3685, cu ce vă putem ajuta?

Este o măsură de securitate operativă bună, dar locul devine greu de înțeles, chiar şi din interior. Mai târziu, un funcționar mi-a spus că am încercat să penetrez forța de muncă tot aşa cum agenția încerca să penetreze o țintă. Am petrecut una dintre primele zile de sâmbătă umblând pe coridoarele pustii şi străduindu-mă să descifrez simbolurile şi pozițiile departamentelor.

De asemenea, agenția avea o cultură destul de statornică. Un veteran a comparat opiniile prevalente cu cele ale lui Tevye din *Scripcarul de pe acoperiş*: „Tradiție!" În fața schimbărilor şi provocărilor fără precedent, tradiția era confortabilă şi stabilă.

Observatorii din exterior apreciau însă că NSA se afla în pragul unei crize iminente. Grupul de consiliere tehnică al Comisiei Speciale pentru Serviciile de Informații a Senatului (SSCI TAG) era compus din experți în înaltă tehnologie, care au avertizat că doar zece ani de avans tehnologic global despărțeau agenția de surzenia operativă, iar timpul trecea.

Pentru o agenție de informații rezultate din semnalele de comunicații, aveam sisteme IT surprinzător de vechi, atât pentru noi înşine, cât şi pentru vizarea adversarilor. La scurt timp după ce mi-am ocupat postul, am întrebat:

— Cum pot să trimit un e-mail tuturor angajaților?

— A, asta nu se poate, a sosit răspunsul.

— Păi nu cumva computerul a fost înființat tocmai aici?

Din punctul de vedere al misiunilor, potrivit unei estimări, 70% până la 80% din rapoarte continuau să provină din tradiționalele interceptări vocale. Însă şi aici eram în urmă. Al-Qaeda şi alte ținte migrau spre o formă nouă de comunicații prin satelit. Urmărirea semnalelor necesita o investiție în infrastructură pe care NSA refuza s-o facă, astfel că CIA a realizat-o pe cont propriu. Când agenția respectivă m-a informat asupra programului său, am întrebat:

— Care sunt păcatele noastre care v-au împins să vă construiți propriul sistem SIGINT?

Iar asta se petrecea într-o lume în care comunicațiile digitale – mesaje e-mail şi altele similare – explodau. În general, NSA căuta

datele non-vocale doar când erau criptate (ceea ce sugera importanța lor) şi chiar şi atunci mai degrabă în faxuri şi telexuri decât în e-mailuri.

Anterior, e-mailurile fuseseră în general comunicări limitate, dedicate, directe, ce soseau la un program instalat pe computer. Fără software-ul corespunzător, nu puteai nici să citeşti, nici să expediezi un mesaj. Ne găseam acum în vârful sistemelor de e-mail bazate pe Web, care promiteau mai multe înlesniri şi, prin urmare, un volum mult mai mare. Deoarece NSA continuase cu vechile e-mailuri directe, rămăsese mult în urma țintelor.

Încercând să scap de tirania experților (a se citi structura organizațională existentă), am căutat opinii din partea unor specialişti din exterior, ca şi din partea unui grup de „tineri furioşi" din agenție. Ei mi-au oferit o sumedenie de recomandări şi observații, dintre care cea mai grăitoare era că NSA însemna mai puțin decât suma părților sale (dintre care multe, au subliniat ei, erau realmente foarte bune).

Grupul din exterior s-a străduit din răsputeri să fie generos, comentând asupra competențelor de talie mondiale ale NSA, despre rolul esențial al agenției, despre răspunsul său în situații de criză şi despre devotamentul profund față de instituție şi oameni. După aceea însă a enumerat sisteme necorespunzătoare de comunicare, luarea deciziilor, management financiar şi de personal, dezvoltarea cerințelor şi procesele de business. A prognozat uzura morală rapidă a tehnologiei, produsul unei culturi orientate spre interior şi al unei echipe de conducere pe care mulți (inclusiv unii dintre membrii ei) o credeau incapabilă să se ridice la înălțimea problemelor.

Grupul interior, „New Enterprise Team", a fost la fel de virulent. Membrii lui şi-au început raportul cu un citat din Darwin despre relația dintre adaptabilitate şi supraviețuire. După aceea au atacat instituția şi conducerea ei, afirmând că clienții NSA începuseră deja să separe produsele şi serviciile NSA (pe care continuau să le prețuiască) de instituția NSA, pe care o vedeau acum ca pe o amenințare la adresa continuei disponibilități a respectivelor produse şi servicii. Au mai spus că, timp de un deceniu, personalul purtase în spinare agenția.

Şi ei considerau că ne lipsea leadership, un plan strategic, un proces de luare a deciziilor şi capacitatea de gestionare a resurselor. Pe de altă parte, au atras ei atenția, aveam o mulțime de comisii. Una dintre „loviturile rapide” la care se gândeau era eliminarea tuturor grupurilor de lucru şi comisiilor acolo unde deciziile puteau fi luate de un singur individ. Eu le-am eliminat pe absolut toate printr-un ordin, după care le-am cerut foştilor lor preşedinți să solicite reînființarea, dacă apreciau totuşi că grupul respectiv era esențial. După ce am terminat, tăiasem peste o treime din uluitorul total de 450 de comisii *interne*.

A urmat apoi inevitabila reorganizare; la urma urmelor, asta fac agențiile guvernamentale. Iar motivul ei era perfect întemeiat. Ținând seama de restricțiile împovărătoare impuse bugetelor şi personalului, nu prea mai existau foarte multe instrumente disponibile.

Am încercat să simplific organigrama, identificând două direcții operative mari: una pentru ofensivă (SID, Directoratul SIGINT) şi una pentru defensivă (IAD, Directoratul de Asigurare a Informațiilor). Am scos atribuțiile generice – precum cercetarea, IT, formarea profesională, logistica, resursele umane – din direcțiile operative şi le-am trecut în subordinea mea. Această nivelare a organizației a însemnat pentru mine o provocare din cauza mărimii domeniului de control, dar mi-a îngăduit în acelaşi timp să utilizez în mod direct activitățile acelea de susținere ca instrumente ale schimbării la nivelul agenției.

Un departament critic pe care trebuia să-l administrez era Directoratul Afacerilor Externe. Aveam mulți parteneri, însă, cu puține excepții, relațiile cu ei se gestionau la un nivel operativ inferior, iar deciziile în privința lor se luau în funcție de cât de mult considera departamentul NSA afectat că avea sau nu nevoie de ajutor sezonier. Eu doream ca legăturile acestea să fie bazate pe considerații strategice, nu doar pe cine putea sau nu să acopere ținte distincte, limbi sau frecvențe radio.

Reorganizarea a fost utilă, însă adevăratul câştig a fost şansa de a aduce conducători noi în posturi nou-înființate. Am căutat atent în cadrul organizației, mizând pe faptul că cei mai mulți dintre

acei începători vor învăţa repede să joace şi în ligile superioare. Majoritatea au făcut-o, într-adevăr.

Am instituţionalizat abordarea respectivă, înfiinţând un birou de personal cu un singur membru, un senior, imediat lângă cabinetul meu. Birocraţiile federale sunt dedicate *procesării* promovărilor şi repartizărilor, şi există o succesiune de comisii care decid cine avansează, când şi în ce post. Ideea de la baza existenţei acestor comisii este reducerea favoritismelor (şi plângerilor) şi întărirea stabilităţii. Nu doream stabilitate, ci doream perturbare şi eram extrem de hotărât să-i favorizez pe unii în defavoarea altora.

Am îndepărtat o generaţie de şefi şi am sărit peste un număr mare din succesorii lor evidenţi. Erau oameni buni, care nu meritau asta şi în momentul respectiv m-am gândit la cruzimea legendară a generalului de aviaţie Curtis LeMay când venea vorba de carenţe. „Nu pot preciza care este diferenţa dintre un ghinionist şi un nepriceput", a spus el odată, „pentru că rezultatele sunt aceleaşi."

Ştiam că oamenii aceia erau destul de iscusiţi, dar ghinionişti. Nu pot decât să elogiez NSA şi pe ei înşişi pentru că au abordat situaţia cu eleganţă, deşi unica lor greşeală fusese aceea că se găsiseră în locul nepotrivit la momentul nepotrivit.

Alegerea mea cea mai dificilă a fost cea a noului director adjunct. Când sosisem, poziţia respectivă era ocupată de Barbara McNamara, care a păstrat-o până în iunie 2000. Cariera Barbarei fusese NSA, pe care o iubea cu toată fiinţa ei. Începuse să lucreze aici ca translatoare şi avansase treptat în ierarhie. Era dură şi nu se lăsa intimidată de omologii ei bărbaţi. Iniţiala tatălui era „A" şi, deoarece semnase cu iniţialele nenumărate acte de-a lungul anilor, toţi i se adresau simplu „BAM"

În noiembrie 1999, Barbara a fost atacată într-un articol apărut în revista *New Yorker* sub semnătura lui Seymour Hersh, faimos pentru demascarea masacrului de la My Lai şi pentru pasiunea cu care vâna scandaluri, reale şi imaginare. Articolul lung era o critică destul de aspră a situaţiei din NSA (prezentată îndeajuns de corect), după care se concentra asupra lui McNamara. „Hayden o încasează", a citat Hersh din afirmaţiile unui asistent al Comisiei pentru

Serviciile de Informații, „dar el a fost parașutat acolo și are de luptat cu un director adjunct a cărui treabă este să-i pună bețe în roate directorului."

Nu era adevărat, totuşi Barbara n-avea să fie niciodată un agent nemilos al schimbării; mai avea puțin şi împlinea trei ani petrecuți în postul acela şi, fiind anglofilă trup şi suflet, visa să-şi încheie cariera ca reprezentantă a agenției noastre pe lângă partenerul nostru britanic din Londra.

Printre seniorii din leadership existau destule talente, dar nicio alegere evidentă pentru un nou adjunct; practic nimeni nu era atât de radical pe cât mi-aş fi dorit. De aceea m-am orientat către foştii membri NSA, căutându-i pe aceia care plecaseră recent şi care plecaseră furioşi. Numele lui Bill Black a apărut destul de repede. Bill fusese asistentul special pentru război informatic (a se vedea capitolul 8) al predecesorului meu şi demisionase din agenție cu trei ani în urmă. De la angajarea sa în NSA, în 1959, se aflase în centrul misiunii tradiționale a agenției care viza Tratatul de la Varşovia, dar se simțise frustrat de ritmul lent al transformărilor către epoca nouă. De asemenea, el luptase cu ghearele şi cu dinții împotriva birocrației; ştiam că dacă îmi va fi adjunct, îmi va apăra spatele.

L-am invitat pe Bill la prânz într-un restaurant coreean banal, de lângă poarta din spate a lui Fort Meade. În timp ce mâncam *bulgogi* şi *kimchi*, am trecut în revistă starea agenției şi opiniile lui despre ce s-ar fi putut face în această privință. A fost ferm, însă nu neapărat răzbunător. Întâlnirea a decurs bine. Secretara mea, care mă însoțise, mi-a spus ulterior că nu mă văzuse niciodată atât de relaxat.

Alesesem restaurantul coreean din exteriorul bazei pentru a păstra discreția, dar NSA ca grup social este infiltrat peste tot în statul Maryland. În ziua următoare, Bill a primit un e-mail de la un pensionar din California, care îl întreba dacă îi plăcuse prânzul lui cu directorul.

Bill era alegerea, dar mai aveam o ultimă întrebare. L-am invitat în locuința mea de serviciu din bază, pentru un prânz în doi, duminică. Jeanine era plecată într-o excursie, aşa că am optat pentru un meniu simplu de legume la grătar şi cuşcuş.

I-am spus lui Bill că-l doream ca adjunct, însă mai rămânea un subiect de lămurit. Ştiam că el putea să pună lucrurile în mişcare; era faimos pentru experiența în mişcările din culise.

— Bill, i-am spus, va trebui să instituționalizăm însă acțiunile. Totul trebuie să funcționeze chiar dacă tu şi cu mine nu venim la muncă.

A fost de acord şi am bătut palma.

Bill a fost o alegere excelentă. A rămas în funcție şase ani, iar după plecarea mea a fost director interimar. Îi datorez foarte multe. După 11 septembrie însă, într-un moment de intimitate, i-am mărturisit că până atunci eu ar fi trebuit să-i mulțumesc pentru prezența lui acolo.

— Dar acum, i-am zis, tu trebuie să-mi mulțumeşti,

Nu m-a contrazis. Cred că ar fi fost teribil de frustrat dacă ar fi rămas ca simplu spectator după atentate.

Pentru a consolida reorganizarea majoră, am angajat personal din exterior în vederea creării unei tendințe conflictuale în cadrul propriei noastre culturi. Am introdus în mod deliberat perturbări. La momentul respectiv eram de părere că în sectorul privat nu exista suficientă experiență pentru a delega responsabilitatea unor misiuni străinilor din exterior, aşa că n-am făcut-o. Singura decizie în acest sens a fost din anul 2000, de a externaliza departamentul nostru IT unui consorțiu privat în programul Groundbreaker, care se întindea pe zece ani cu un cost de 2 miliarde de dolari.

Privind retrospectiv, poate că am ratat o oportunitate, întrucât industria americană deschidea deja tărâmuri noi în domeniul cibernetic, iar paralelele deveneau tot mai puternice pe măsură ce aflam mai multe.

Totuşi, precauția mea *nu s-a aplicat* în mod cert multor sarcini administrative. Noul director financiar a sosit de la compania de investiții Legg Mason din Baltimore. Noul nostru inspector general a fost angajat în urma unui anunț publicat în *Wall Street Journal*. Am creat postul de director pentru achiziții, în care am angajat un fost subsecretar al Forțelor Navale, cu 35 de ani de experiență în achiziții. Şeful informațiilor activase în Comisia Federală pentru

Comerţ (şi NASA). Şeful afacerilor legislative fusese timp de cinci ani director adjunct executiv în Capitoliu[4].

Pentru unele susţineri directe de misiuni, am ieşit chiar complet din sfera noastră. Acţionând prin intermediul unui membru al consiliului consultativ, care era deţinătorul unui premiu Oscar de la Hollywood, l-am recrutat pe noul nostru şef al cercetării din departamentul cercetare-dezvoltare de la Walt Disney Imagineering.

Alt membru al consiliului consultativ cu multă experienţă în telecomunicaţii ne-a pus în legătură cu un outsider expert în tehnologie şi business, care a devenit şeful IT-ului nostru. L-am intervievat personal, fără tam-tam, după care l-am prezentat pur şi simplu pe el şi mandatul lui la o şedinţă a seniorilor care încă se străduiau să descifreze dezastrul IT din ianuarie 2000.

Nimic n-a fost uşor. A trebuit să ne transformăm, dar n-am dorit să pornesc război împotriva agenţiei şi cu certitudine nici nu m-am considerat Alesul trimis pentru a-i aduce salvarea.

Cred că am fost receptiv la sfaturi, totuşi trebuia să decid pe cont propriu. Cei din jur erau sinceri şi plini de idei, dar într-o organizaţie atât de compartimentată ca NSA, majoritatea vedeau problemele doar din punctul lor de vedere şi nu din perspectiva mai vastă pe care o aveam din biroul meu. Trebuia să îndepărtăm *X*-ul inacţiunii[5] şi ar fi fost fatal să aşteptăm un consens sau satisfacerea tuturor cerinţelor.

Trebuia să fiu realmente atent în privinţa limbajului folosit. Eram în NSA de mai puţin de un an, pe când mulţi lucraseră aici (şi nicăieri altundeva) de decenii. Eu foloseam întotdeauna persoana întâi la plural: „Vom face asta”, „Vom încerca asta” Niciodată persoana întâi la singular. Şi niciodată – repet, absolut niciodată – persoana a doua. Utilizarea de „tu” şi „voi” ar fi adâncit hăul care ameninţa întruna să se caşte între mine şi un angajat talentat.

---

[4] Sediul Congresului SUA, ramura legislativă a guvernului american (*n.trad.*).

[5] În cazul acesta, *X* reprezintă punctul de maximă vulnerabilitate. În comunitatea serviciilor secrete, o expresie frecvent auzită este „Trebuie să îndepărtăm *X*-ul de aici” (*n.aut.*).

Începând cu noiembrie 1999, am comunicat cu regularitate printr-o serie de e-mailuri de la director pe care le-am numit DIRGRAM, pentru a anunța şi explica schimbările şi pentru a păstra în acelaşi timp o linie deschisă pentru comentarii şi critici. Până la plecarea mea, în primăvara anului 2005, am expediat peste 400 de DIRGRAM. În felul acela m-am asigurat că mesajele ajungeau nefiltrate la toți şi probabil că am accelerat ritmul, dar, ca militar de carieră, ştiam că nu respectam lanțul de comandă, deoarece comunicam direct cu toate eşaloanele, erodând autoritatea reală sau percepută a nivelurilor de conducere intermediare.

Nu toate problemele noastre erau interne sau autoprovocate. Ne confruntam de asemenea cu o problemă de relații cu publicul care ne amenința viitorul. Deşi unii congresmeni şi experți din afară ne acuzau de incompetență şi de surzenie, existau libertarieni ai drepturilor civile şi parlamentari europeni care ne caracterizau drept omniscienți, hoți de secrete industriale şi invadatori ai intimității personale. Sloganul pentru toate acestea era Echelon, care însemna pentru europeni o cabală anglo-saxonă care voia să fure avantajul economic, iar pentru grupări ca Uniunea Libertăților Civile Americane era „guvernul... care spionează din nou comunicațiile private ale americanilor”

Nedefinit niciodată oficial sau concret, conceptul Echelon era o sperietoare convenabilă şi atotcuprinzătoare pentru orice critici care îşi doreau un public. Cei care-şi frângeau mâinile neliniştiți pe ambele țărmuri ale Atlanticului păreau să se susțină reciproc, chiar dacă nemulțumirile lor nu erau tocmai aceleaşi.

Desigur, americanii îngrijorați erau mai importanți pentru noi. Trebuia să-i abordăm direct. Ne trebuiau mai mulți bani şi nu aveam să-i căpătăm decât dacă cetățenii americani şi reprezentanții lor aleşi aveau încredere în noi. Încrederea era foarte importantă, deoarece le spuneam supervizorilor noştri că semnalele pe care intenționam să le urmărim nu se mai limitau la rețele-ținte izolate, ci se găseau pe rețele internaționale împletite cu alte comunicații, nevinovate, inclusiv ale americanilor.

Pe de altă parte, europenii erau prezumțioși și enervanți și am refuzat să mă întâlnesc cu ei. Petreceau mai mult timp cercetându-ne pe noi decât propriile lor servicii secrete, dintre care unele se ocupau realmente cu spionajul economic. Iar motivul pentru care ne cercetau era că spionajul american este mult mai transparent decât cel european. Seamănă cu gluma aceea despre bețivul care-și caută cheile casei pe trotuarul opus celui pe care le pierduse, pentru că acolo există un felinar. Cred că îi tratam cu un oarecare dispreț, dar privind retrospectiv, mi se pare o reacție corectă.

L-am convins pe Porter Goss, președintele Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților SUA, să țină o audiere deschisă în privința aceasta. În aprilie 2000, George Tenet și cu mine am depus mărturie, împreună cu congresmanul Bob Barr, republican de Georgia, care se dedicase cu pasiune libertăților civile.

În fața unei galerii ticsite până la refuz, eu și George am recunoscut de bunăvoie timp de două ore că am cules informații despre activități comerciale externe în domenii ca vânzările de armament, comerțul cu chimicale, spălarea banilor și traficul de droguri. Am negat însă cu fermitate că NSA ar fi spionat companiile europene pentru a fura secrete industriale și a le transmite companiilor americane.

Am vorbit despre problemele cu care se confrunta NSA din cauza volumului și varietății de comunicații moderne, precum și a vitezei cu care se schimbaseră. Anticipând problemele din domeniul cibernetic care începeau să se facă simțite, am spus:

— Poate că ne-a crescut capacitatea de culegere a informațiilor, dar ritmul ei de creștere a fost mult mai lent și mai mic decât explozia informatică pe plan mondial.

Referitor la intimitatea americanilor, am subliniat caracterul nostru legal și am atras atenția că dacă Osama bin Laden ar fi traversat podul din Niagara Falls, statul Ontario, în Niagara Falls, statul New York, ar fi intervenit imediat prevederile legislației americane, i-ar fi oferit protecție și ar fi afectat modul în care l-am fi putut urmări. La momentul acela, am utilizat exemplul respectiv ca pură speculație. Peste 17 luni, devenise o chestiune de viață și de moarte.

Chiar dacă am fi izbutit să mai câștigăm puțină încredere din partea publicului și să mai stoarcem câțiva dolari din partea Congresului, continuam să ne confruntăm cu provocarea tehnică a semnalelor ce deveneau tot mai complexe, mai numeroase și mai codificate. Cum să o abordăm?

Răspunsul nostru a fost Trailblazer. Acest program mult-hulit (și parțial pe bună dreptate) a fost mai degrabă un fond cu capital de risc decât un program unic, iar noi am investit într-o varietate de inițiative pe un spectru larg de nevoi. Doream o arhitectură care să fie comună pentru elementele misiunii noastre, interoperabilă și extensibilă. Era vorba despre preluarea semnalelor, identificarea și sortarea lor, stocarea informațiilor importante, iar apoi recuperarea rapidă a datelor ca răspuns la diverse suspiciuni.

Iar toate acestea la viteze și cu volume pe care nimeni nu le mai văzuse până atunci. Un director foarte important din industria IT m-a vizitat într-o seară la birou și, când i-am explicat problema volumului de date cu care ne confruntam, a șuierat încetișor printre dinți, după care a recunoscut că așa ceva depășea orice întâlnise el vreodată.

În ciuda precauției lui, continuam să considerăm că era important să angajăm industria în privința aceasta, deși o punea în dificultate cu problemele de natură tehnologică și ne stresa capacitatea de a gestiona un contract cu obiective concrete ce depășeau simpla taxare pentru timpul cheltuit și materialele consumate.

Biroul nostru de programe concepuse o progresie logică: să începem cu o etapă de definire a conceptului, după care să trecem la o platformă de demonstrare a tehnologiei pentru a evidenția o capacitate inițială și pentru a identifica și reduce riscul tehnologic. Ar fi urmat apoi producția limitată și implementarea.

Pe hârtie suna bine și nu există nicio îndoială că de pe urma programului obțineam mai mult decât simple produse secundare ca benzile velcro și băuturile cu aromă de fructe Tang din programul spațial NASA. Progresele înregistrate de Trailblazer au fost integrate în sisteme de misiune și sunt utilizate și în prezent.

Dar, fără îndoială, rezultatele generale au fost dezamăgitoare și au durat mai mult decât anticipasem. Am descoperit că atunci când

ne adresam celor din industrie pentru lucruri pe care le știau deja, obțineam rezultate impresionante. Când îi abordam pentru lucruri pe care nu le făcuse nimeni până atunci, descopeream că nu erau mult mai buni sau mai rapizi decât noi. Iar asta era valabil chiar și cu o echipă care includea giganți ai Apărării ca SAIC, Boeing, CSC, AT&T și Booz Allen Hamilton.

Încercam de asemenea să facem prea multe, prea repede. Trailblazer a conținut o mulțime de proiecte ambițioase și am cunoscut sfârșitul multor programe IT federale mari – Virtual Case File de la FBI și Navy Marine Corps Intranet al Departamentului Apărării. Ar fi fost mai bine dacă ne-am fi ales țintele și am fi acționat treptat, având încredere că dezvoltarea în spirală ne va duce în final acolo unde doream să fim.

A trebuit de asemenea să ne confruntăm cu războiul de gherilă. În agenție exista un grup de tehnologi talentați, care a dezvoltat Thin Thread, un instrument pentru culegerea și sortarea metadatelor (informații despre o comunicare, cum ar fi numărul care apelează, numărul apelat, ora apelului, durata convorbirii și așa mai departe), pentru ca după aceea să-i îndrepte pe analiști spre filoanele bogate ale minereului SIGINT din interiorul unui munte de informații.

Când am sosit la NSA, Thin Thread nu era înregistrat în bugetul anual al Departamentului Apărării. Cât timp am lucrat acolo, nu l-am înregistrat în Programul de apărare pe viitorii ani și nici succesorul meu n-a făcut-o. Desigur, este posibil ca toți să ne fi înșelat, dar aveam motivele noastre.

Tehnologia Thin Thread includea e-mailurile, ceea ce era foarte bine, deoarece volumul de e-mailuri globale urma să crească exponențial. Avea un bun procesor de pachete, ceea ce însemna că putea asambla pachetele individuale ce alcătuiau e-mailul. Avea de asemenea o foarte bună „reconstruire a sesiunii”, care-i permitea să refacă comunicările din pachete individuale.

Un al treilea aspect al programului Thin Thread era software-ul care-i permitea să detecteze un trafic relevant prin intermediul metadatelor unui flux masiv de comunicații (e-mail sau voce). Prin studierea tiparului, frecvenței și duratei convorbirilor, sistemul

intenționa să indice acele comunicații al căror *conținut* trebuia explorat. Evident, toate fluxurile de date sunt diferite între ele, așa că sistemul trebuia antrenat într-un flux specific de date pentru a detecta informațiile valoroase din toate celelalte.

Am făcut o încercare și am instalat un prototip la Yakima, o unitate de culegere a datelor de la sateliți străini (FORNSAT) aflată în centrul statului Washington. Antrenarea sistemului pe o singură țintă (printre mii de ținte potențiale) a durat câteva luni și nu a dat rezultate mult mai bune decât dacă ar fi lucrat un om. S-au înregistrat prea multe false pozitive, indicații eronate de informații presupus valoroase. Era nevoie din plin de intervenția umană.

Ca unitate FORNSAT, Yakima lucra de asemenea cu un flux de date care nu se apropia nici pe departe de volumul traficului modern prin cablu. Viteza FORNSAT este de 150 megabiți/secundă, iar interceptarea microundelor duce la peste 600 de megabiți/secundă. Ne așteptam ca acele cabluri, prin care se desfășura acum majoritatea traficului, să aibă multiple fascicule de fibre și fiecare dintre ele să funcționeze cu minimum 10 gigabiți/secundă, adică de 70 de ori mai mult decât FORNSAT. Chiar dacă Thin Thread ar fi avut performanțe mai bune, cerințele de spațiu și putere pentru sistem ar fi făcut prohibite costurile aplicării tehnologiei Thin Thread la fluxurile de date în masă prin cablu.

Cea mai bună sinteză pe care am căpătat-o de la tehnicienii din jurul meu a fost că unele aspecte din Thin Thread erau sofisticate, dar că pur și simplu programul n-avea să facă față la scara respectivă. NSA avea multe hibe, dar nu și respingerea soluțiilor tehnice inteligente. Într-un final, părți din Thin Thread au fost reunite cu părți din Trailblazer pentru a crea sisteme noi, care au avut într-adevăr succes și au fost utilizate mulți ani.

Însă dezvoltatorii programului Thin Thread, Bill Binney, Kirk Wiebe și Ed Loomis, erau entuziaști în abordarea lor și au avut un aliat în persoana Dianei Roark, membră a Comisiei Permanente pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, care monitoriza NSA. Ulterior li s-a adăugat Tom Drake, un senior din exterior care a intrat în agenție aproape simultan cu distrugerea turnurilor gemene.

Alianța cu Roark a creat o dinamică neobișnuită. Practic, câțiva dintre tehnicienii NSA ieșeau din lanțul de comandă și făceau lobby agresiv pe lângă membrul unei comisii a Congresului în vederea abrogării acelor decizii de programe și bugete care li se opuseseră pe plan intern. Ca să mă exprim eufemistic, situația îmi contrazicea complet experiența militară.

În aprilie 2000, am expediat un mesaj general către tot personalul, în care mi-am expus ideile. Am fost furios și în același timp precaut. „Într-o ședință de lucru cu supervizorii noștri din Congres", am început mesajul, „unii au adoptat o poziție complet opusă față de cea pe care am decis *in corpore* s-o urmăm. Asta induce în eroare Congresul cu privire la direcția și determinarea agenției noastre. Decizia colectivă a fost adoptată după foarte multe culegeri de date, analize, dezbateri și reflecție. Acțiunile contrare deciziilor noastre vor avea un efect negativ asupra eforturilor noastre de a transforma NSA, iar eu nu le pot tolera."

După ce am susținut participarea completă la procesul nostru intern de luare a deciziilor, am continuat spunând că „odată ce s-a ajuns la o decizie colectivă, mă aștept ca toți s-o execute cu maximum de profesionalism. Nu mă aștept la supunerea silită, dar mă aștept ca problemele ce necesită corectări ale cursului de acțiune să fie rezolvate între acești pereți."

După aceea le-am reamintit tuturor că „deschiderea și sinceritatea sunt esențiale pentru succesele noastre viitoare și doresc ca absolut toată lumea să colaboreze cu cea mai mare onestitate cu supervizorii noștri din Congres. În plus, oricine suspectează că activitățile noastre în NSA constituie o violare a legilor, regulilor sau eticii trebuie să notifice autoritățile corespunzătoare. În același timp însă, când se ajunge în mod adecvat la decizii privind politici, resurse sau operațiuni care sunt promulgate de autoritățile agenției, mă aștept din partea noastră să ne îndeplinim partea din program care ne revine."

Mesajul n-a fost secret, așa că s-a aflat de el cu certitudine la Capitoliu. În mod surprinzător, telefonul n-a sunat. Congresmenii aveau responsabilitățile lor, eu pe ale mele.

Cei mai mulți n-au considerat niciodată disputa Thin Thread ca fiind altceva decât o controversă de natură tehnică; n-am întâlnit niciun senior care să pară că gândea sau acționa altfel. Totuşi, grupul mic de susținători înfocați ai programului Thin Thread a dus disputa la nivelul unei comedii de moravuri din epoca digitală.

În primul rând, ei au revendicat un soi de echivalență operațională şi apoi au comparat prețul relativ modest al programului lor cu costurile substanțiale pentru Trailblazer. Chiar dacă devenea corespunzător, Thin Thread se adresa doar unei fracțiuni din problemele pentru care fusese creat Trailblazer. Comparația era înşelătoare.

De atunci, ei au lansat de asemenea acuzații de fraudă, risipă şi abuzuri, reclamând nu numai istoria agitată de achiziții a programului Trailblazer, ci şi faptul că SAIC, unde lucrase Bill Black după ce plecase din agenție, era principalul contractor pentru platforma de demonstrații tehnologice Trailblazer. Bill a lucrat într-adevăr la SAIC – şi tot de acolo a plecat, când am intervenit pe lângă el să revină – dar asta n-a avut nicio legătură cu procesul de contractare.

În cele din urmă, Binney, Roark, Wiebe, Drake şi Loomis au revendicat o superioritate etică şi legală. Binney a acuzat în mod deschis NSA de minciună. În 2012, el a declarat: „George Bush, Dick Cheney, Tenet şi Hayden s-au unit pentru a submina Constituția, procesul constituțional şi mai multe legi”

Comentariile de genul acesta au câştigat amploare şi un public tot mai larg după ce Edward Snowden a dezvăluit că NSA păstra metadatele americanilor. Ei au susținut că Thin Thread ar fi făcut inutil procesul respectiv.

Nu văd cum ar fi fost posibil asta, chiar dacă am ignora aspectele operaționale. Ei au afirmat că Thin Thread ar fi cules datele, însă le-ar fi codificat imediat şi le-ar fi făcut accesibile doar prin intermediul unor protocoale stricte. Însă problema legată de păstrarea de către NSA a unor volume vaste de metadate americane *nu era* faptul că agenția le utilizase în scopuri improprii, ci mai degrabă că *le deținea* pur şi simplu, o situație ce nu ar fi fost ameliorată prin codificarea lor.

Înainte de 11 septembrie, susținătorii programului Thin Thread i-au abordat pe juriștii NSA, care le-au spus că niciun sistem nu putea *în mod legal* să facă cu datele americanilor ceea ce fusese conceput Thin Thread să facă. Thin Thread se baza pe culegerea vastă de metadate, care ar fi inclus în mod inevitabil comunicații străini-străini, străini-americani și americani-străini. Cu alte cuvinte, culegerile de rutină NSA ar fi preluat multe date personale ale americanilor.

Însă protocoalele NSA cereau ca informațiile personale ale americanilor să fie eliminate în fiecare etapă a procesului de culegere a informațiilor. Dacă era posibil, culegerea lor trebuia evitată; dacă fuseseră deja culese, păstrarea lor trebuia evitată și așa mai departe. Pentru succesul său, Thin Thread necesita culegerea, păstrarea și apoi *utilizarea* informațiilor despre americani.

Binney și ceilalți au insistat că codificarea și controlul accesului la datele despre americani rezolvau această problemă; ei ne-au asigurat că Roark, supervizorul NSA, era de acord. Juriștii NSA n-au fost de aceeași părere și, când au informat Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, juriștii Camerei Reprezentanților și Senatului deopotrivă le-au dat dreptate.

Nu se poate spune însă că nu ne dădeam toată silința. Odată cu sfârșitul anului 1999 și începutul anului 2000, toți eram profund îngrijorați de posibilitatea unui atac terorist în SUA. Temerile ne-au fost justificate: ulterior, un vameș alert a reținut un terorist care încerca să intre în țară pe un feribot în Puget Sound.

La NSA ne foloseam toate resursele. Cei din serviciul operațional propuneau un nou curs de acțiune. Ca noi toți, erau neliniștiți de teroriștii care ar fi putut intra sau care se aflau deja în Statele Unite. Șeful operațiunilor dorea să încerce abordarea Thin Thread: să păstreze metadatele americane obținute din activitățile de strângere a informațiilor externe, să le codifice, să limiteze accesul la ele printr-un protocol cu „cheie dublă", după care (când era cazul) să le expedieze altor contacte.

Planul era fiabil din punct de vedere operativ, totuși juriștii mei rămâneau foarte circumspecți în legătură cu legalitatea lui și au solicitat să ne întâlnim. După o ședință reunită a echipelor operațională și juridică, am decis să forțez lucrurile.

— Presați Justiția, le-am spus. Anunțați că vrem să facem asta.

Vreau să repet contextul pentru a mă face înțeles. Eu ceream o utilizare limitată a metodei Thin Thread anterior atentatelor din 11 septembrie.

Răspunsul Departamentului de Justiție a fost însă la fel de clar: „Știți că nu puteți face asta". Când am anunțat Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, Roark a acuzat NSA că nu fusese destul de energică cu Departamentul de Justiție, o acuzație care l-a făcut să pufnească în râs pe un membru democrat al Comisiei.

Așa s-a făcut că Thin Thread n-a pus în discuție problema datelor personale ale americanilor, așa cum au afirmat unii ulterior când au condamnat programul Stellarwind al președintelui Bush (capitolul 5). Subiectul acela a fost abordat abia după ce președintele a autorizat explicit NSA în programul *acela* să culeagă metadate americane după atentatele din 11 septembrie. Acea decizie avea să fie într-adevăr una controversată (deși NSA a continuat să culeagă metadate americane până în vara anului 2015), însă Thin Thread ar fi necesitat o autorizație similară. În mod inexplicabil (cel puțin pentru mine), echipa Thin Thread a continuat să-și prezinte abordarea ca alternativă legală la programul „nelegal" Stellarwind al președintelui.

Ca s-o spun direct, anterior autorizării programului Stellarwind de către președintele Bush, procesele și complexitățile programului Thin Thread nu satisfăceau cerințele legislației SUA. După lansarea lui Stellarwind, problemele de scalabilitate ale lui Thin Thread ne-au făcut să alegem pur și simplu alt sistem.

În 2002, susținătorii programului Thin Thread au înaintat inspectorului general o plângere împotriva programului Trailblazer. La sfârșitul anului 2005, după ce părăsisem NSA, Siobhan Gorman a publicat în ziarul *Baltimore Sun* o serie de articole foarte critice la adresa programului Trailblazer. Ulterior s-a descoperit că sursa lor fusese Tom Drake, care în 2005 părea teribil de îngrijorat că noul director al NSA, Keith Alexander, va schimba destinul programului Thin Thread. Anchetarea de către FBI a „scurgerii" de informații a dus la percheziții în locuințele tuturor membrilor Thin Thread.

Drake avea să fie acuzat în conformitate cu Legea spionajului, un instrument legislativ dur şi neiertător, şi, deloc surprinzător, cazul s-a prăbuşit în cele din urmă sub propria sa greutate.

Vreau să subliniez că n-am avut nimic de a face cu el. Nici măcar n-am prezentat raportul criminalistic care a declanşat ancheta. Drake a întrecut măsura, iar restul au provocat mari neplăceri, însă acesta nu este nici pe departe un motiv pentru a distruge vieţi. A fost o chestiune care putea fi rezolvată administrativ, de exemplu prin revocarea autorizaţiei de securitate.

Cei din Thin Thread nu s-au oprit totuşi. În anul 2013, când o echipă de americani a plecat la Moscova pentru a-i înmâna lui Edward Snowden premiul Sam Adams pentru „integritate în culegerea de informații", Tom Drake a făcut parte din grup.

Apoi, în vara anului 2014, Drake şi Binney au compărut în fața comisiei Bundestagului german, care ancheta activitățile NSA din Germania. Binney a afirmat că „NSA doreşte să aibă informații despre tot, ceea ce înseamnă realmente o abordare totalitaristă. Obiectivul este controlul oamenilor" După ce a afirmat că NSA dorea să pedepsească Germania fiindcă îi adăpostea pe atentatorii din 11 septembrie, Drake a adăugat că „regimul de monitorizare al NSA a crescut la nivelul unui sistem care strangulează lumea"

Aşa cum am spus, ei au fost mesianici. Mă întreb cum s-ar fi comportat dacă le-am fi cumpărat jucăria?

TREI

PLECAREA LA RĂZBOI... CU UN MIC AJUTOR DIN PARTEA PRIETENILOR NOŞTRI

FORT MEADE, MARYLAND, 2001-2003

Toţi ne reamintim dimineaţa aceea de marţi, senină precum cristalul, fără un norişor pe cerul de deasupra Coastei de Est. Era 11 septembrie 2001, sfârşitul lumii aşa cum am ştiut-o. În noaptea anterioară mă culcasem târziu, deoarece mă uitasem la *Monday Night Football*. Meciul fusese în Denver, unde se inaugurase noul stadion al echipei Broncos, şi am venit la birou după numai şase ore de somn. Am început la ora 7:00, ca întotdeauna, şi am mers la frizeria NSA să mă tund. Când am revenit, m-am oprit în centrul operaţional pentru o actualizare. Lucrurile erau destul de normale. Nimic special la orizont.

Am mers în birou şi începusem câteva şedinţe de rutină, când secretara mea executivă, Cindy Farkus, a intrat şi mi-a spus:

— Un avion a lovit World Trade Center.

La fel ca toţi ceilalţi, m-am gândit că fusese probabil un accident, un avion mic, şi mi-am continuat şedinţa. Apoi Cindy a intrat din nou şi a spus:

— Un avion a lovit şi celălalt turn.

— Cheamă-l imediat aici pe şeful securităţii, am răspuns şi am suspendat şedinţa.

Exact când Kemp Ensor, şeful securităţii, a intrat în birou, Cindy a reapărut şi a anunţat:

— S-au raportat explozii pe Mall[6].

---

[6] Este vorba despre National Mall, triunghiul format de Capitoliu, Casa Albă şi Monumentul Washington (*n.trad.*).

Era o versiune incompletă şi neclară a celui de al treilea avion care a lovit Pentagonul. Ensor nu apucase să scoată vreun cuvânt.

— Anunță evacuarea generală, cu excepția personalului esențial, i-am ordonat eu imediat.

După aceea am cerut ca persoanele rămase (probabil mai mult de 5000) să părăsească cele două blocuri înalte ale sediului general şi să se mute în clădirea inițială a operațiunilor, o structură lungă cu numai trei niveluri, care ar fi prezentat o țintă mai dificilă pentru avioane. Acolo se afla centrul meu operativ, aşa că m-am mutat şi eu.

Am fost însoțit de secretara executivă. Restul personalului biroului a părăsit complexul, dar înainte de plecare, Cindy Finifter, care-mi completa cu religiozitate intrările în agendă, a scris o însemnare în jurnalul ei:

NOTĂ. ATAC ASUPRA AMERICII – S-A PLECAT MAI DEVREME – ŞEDINȚELE DE DUPĂ-AMIAZĂ AU FOST CONTRAMANDATE

Atac asupra Americii. DCI George Tenet mi-a telefonat înainte ca dimineața să ia sfârşit şi m-a întrebat ce informații aveam. La fel ca toți ceilalți din comunitatea serviciilor secrete[7], ştiam că fusese al-Qaeda, dar eu dispuneam de avantajul de a avea dovezi reale şi am putut raporta că pe toate rețelele de comunicații al-Qaeda se înregistra echivalentul salvelor de arme victorioase. George a răspuns printr-un „Mda" resemnat.

N-am putut muta din blocurile înalte ale complexului echipa noastră antitero. Fort Meade nu este doar sediul general NSA, ci găzduieşte şi cea mai mare stație de teren a agenției, iar o porțiune însemnată din SIGINT-ul american este produsă zilnic aici, inclusiv interceptările şi rapoartele antitero, iar aceasta era o echipă a cărei activitate *nu* o puteam perturba ca s-o mutăm într-un loc mai sigur.

---

[7] Comunitatea serviciilor secrete se referă la cele 16 agenții care se găsesc în prezent mai mult sau mai puțin sub conducerea directorului Serviciilor Naționale de Informații (DNI). Comunitatea cuprinde membri bine cunoscuți, ca NSA şi CIA, dar şi alții obscuri, aşa cum sunt micile unități pentru informații din Departamentul de Combatere a Drogurilor sau din Departamentul pentru Energie (*n.aut.*).

Se lăsa amurgul când am intrat în birourile lor. Majoritatea membrilor acestei echipe erau americani de origine arabă, aşa că trauma naţională şi profesională a atentatelor avea pentru ei o natură mult mai personală.

Lucrau concentraţi şi nu i-am întrerupt. Am trecut pur şi simplu de la un post de lucru la altul, fără să mă opresc nici cât să-şi scoată ei căştile, strângându-l pe câte unul de umăr, încuviinţând din cap şi rostind ocazional „ţine-te tare" sau alte cuvinte similare.

În timp ce mă aflam acolo, personalul de întreţinere acoperea ferestrele cu draperii negre. Părea ireal. Draperii negre în estul statului Maryland în secolul XXI.

Când am ajuns în seara aceea acasă, Jeanine mă aştepta şi m-a strâns cu putere în braţe. Am izbucnit amândoi în lacrimi, alăturându-ne doliului naţional. Nu mai vorbisem cu ea de dimineaţă, când îi telefonasem ca s-o rog să afle unde erau copiii noştri, deja adulţi. Fusese sunată de mama ei şi de fratele meu şi-i liniştise că nu mă găseam la Pentagon în momentul atentatului.

Acolo, în vestibulul casei, Jeanine şi cu mine am recunoscut că ziua următoare va fi foarte diferită.

Aşa a fost, într-adevăr, ca de altfel toate zilele ce au urmat şi cât am rămas eu în NSA. În primul rând, deoarece aveam mai mulţi oameni, mai mulţi bani şi o polarizare neobosită de energie, ne-am putut concentra resursele asupra punctelor decisive. Pe 11 septembrie trebuia să acoperim în jur de 250 de zone de misiuni. După numai câteva săptămâni de la atentate, şi fără nicio obiecţie, am suspendat peste 10% din ele şi am redus prioritatea la alte 25%. Sporirea resurselor şi a mobilizării ne-a îngăduit de asemenea să accelerăm transformarea care începuse deja. În săptămâna atacului i-am întrebat pe seniorii noştri reuniţi în şedinţă ce efect ar trebui să aibă atentatele de la 11 septembrie asupra programului nostru de transformare. Ideea generală a fost: „Nu schimbăm nimic. Accelerăm totul."

În răspunsul nostru exista atât furie, cât şi hotărâre. Înainte de terminarea acelei săptămâni de septembrie, am putut vedea peste tot în CIA abţibilduri pe automobile cu ultimele cuvinte ale lui Todd Beamer, unul dintre eroii Zborului 93 peste Pennsylvania:

„Let's roll" Într-o seară, privind reluarea unui concert național care omagia victimele atentatelor, Jeanine a sugerat o temă similară pentru NSA. A fost „I Won't Back Down" („Nu voi ceda"), cântecul lui Tom Petty. Cu acordul generos al domnului Petty, în anii următori am răspândit ideea şi cântecul acela în unități NSA din toată lumea.

Din punct de vedere operațional, şefii antitero din NSA şi-au restrâns activitatea la trei sarcini clare: urmărirea banilor (finanțarea teroriştilor), urmărirea materialelor (arme, substanțe chimice etc.) şi, mai presus de toate, urmărirea oamenilor.

SIGINT era de nepreţuit în această privință. În mod repetat, interceptiile comunicațiilor ne-au spus ce trebuia să ştim. Un exemplu: Eliza Manningham-Buller, şeful serviciului MI5 britanic, mi-a telefonat în martie 2004, după ce, în colaborare cu poliția britanică, efectuaseră raiduri la 24 de adrese, arestaseră opt persoane şi confiscaseră o jumătate de tonă de nitrat de amoniu. Ea mi-a mulțumit pentru SIGINT, care fusese „un element absolut esențial pentru întreaga operație"

Am trimis mulțumirile întregului personal NSA şi am primit un e-mail recunoscător. Aparent, un post de radio local din Maryland vorbise elogios despre acțiunea britanicilor, pe care o comparase cu bâlbâielile serviciilor secrete americane. Autorul mesajului e-mail fusese pe bună dreptate ofensat şi se simțise răzbunat când aflase despre rolul jucat de NSA. A fost un moment care a reamintit că, în această meserie, adesea nu-ți poți iscăli reuşitele.

În urmărirea teroriştilor am ajuns de asemenea să stăpânim geolocalizarea şi metadatele, cumva diferit față de rapoartele uzuale despre *conținutul* comunicațiilor vizate, fie ele teroriste, diplomatice sau chiar militare. Dacă dispuneai de suficiente metadate – şablonul utilizării unui dispozitiv de comunicații (cine apela, cine era apelat, când, cât timp) – puteai determina destul de bine intențiile proprietarului unui dispozitiv. Unele dintre ele aveau să devină ulterior subiecte de dezbateri când s-a ajuns la culegerea de metadate despre americani, dar în cazul acesta permitea agenției să se intercepteze un telefon cu cartelă preplătită şi să-i determine utilizatorul şi contactele, chiar cu date limitate ale conținutului.

După aceea, utilizând toate instrumentele disponibile, puteam determina cu precizie *unde* se găsea telefonul.

Am dat lovitura, aproape întâmplător, chiar de la bun început în Afganistan, ucigând un lider al-Qaeda şi câţiva dintre adjuncţii săi, pe când fugeau din Kabul. Acţiunea împotriva lor a fost posibilă prin combinarea în timp real a imagisticii cu interceptările. După ce am fost informat asupra operaţiunii, am întrebat „De ce nu putem face asta tot timpul?" şi am pus la treabă câteva dintre cele mai strălucitoare minţi pentru a instituţionaliza acest gen de intervenţie.

Am înfiinţat o unitate de lucru numită Geocell, formată din tineri inteligenţi, am cuplat-o cu analişti de imagini de la Agenţia Naţională de Informaţii Geospaţiale, după care i-am conectat direct la unităţi tactice de pe teren.

Vechii membri SIGINT vă vor spune că aceasta nu era decât o versiune a ceea ce ei obişnuiau să numească „analiza traficului" Dacă aşa stăteau într-adevăr lucrurile, atunci se baza pe o doză masivă de steroizi.

Am instalat Geocell în subsol, printre conductele termice, motostivuitoare, consumabile şi alte elemente ale bazei noastre industriale. Când musafirii intrau însă pe uşa încuiată cu cifru şi pătrundeau în zona de lucru securizată, puteau să vadă ecrane uriaşe cu imagini curente şi să-i privească pe analiştii din Fort Meade în camere de chat din zona de război, consiliind trupele în timp real şi justificându-şi rolul autodescris prin cuvintele: „Noi îi urmărim, voi îi lichidaţi"

La începutul lunii noiembrie, bazându-se pe informaţii de la Geocell, statul american a atacat cu o dronă Predator un complex taliban din nordul oraşului Kabul. Începeam să avem rezultate.

Genul acesta de activitate a fost limitat iniţial la zona de război din Afganistan, pentru ca apoi, începând cu sfârşitul anului 2002, SIGINT NSA să fie cuplată la imagistica în timp real şi alte moduri de culegere a informaţiilor pentru a susţine acţiuni împotriva al-Qaeda din alte locuri.

Revista *Time* şi-a manifestat scepticismul. Relatând despre aceste atacuri, a opinat că „ideea lovirii din cer a ţintelor teroriste aflate departe de câmpurile deschise de luptă din Afganistan este, desigur, un plan diferit şi este improbabil că va deveni norma"

Greşit!

În aceeaşi perioadă, George Tenet şi alte somităţi ale serviciilor secrete se aflau la Fort Meade pentru a celebra a cincizecea aniversare a înfiinţării NSA prin decretul executiv (secret) al preşedintelui Truman în 1952. S-au spus multe despre originile şi importanţa agenţiei, care au adăugat un semn de exclamare frumos la succesele noastre curente.

Succesul operaţional al cooperării dintre SIGINT şi imagistică a impus crearea mai multor legături strânse. Jim Clapper îmi era un vechi prieten şi mentor, iar acum conducea Agenţia Naţională de Informaţii Geospaţiale – o denumire care mi se părea improprie. Aceasta a fuzionat informaţiile rezultate din imagistică (IMINT) cu reprezentarea cartografică tradiţională şi a încercat să se ridice la înălţimea mottoului său: „Cunoaşte terenul. Arată calea." Aceste două discipline, SIGINT şi IMINT, aveau vieţi similare în privinţa tehnologiei şi vitezelor de care dispuneau. Ambele culegeau şi produceau electroni.

Cu timpul, ne-am conectat bazele de date şi sistemele IT şi am folosit în comun tehnici de exploatare. În toamna anului 2004, Jim şi cu mine ne-am găsit pe acelaşi podium timp de o oră în New Orleans, anunţând mii de contractanţi din baza noastră de date despre colaborarea pe care am început-o. Oricine se îndoieşte în privinţa importanţei scenei respective nu cunoaşte pur şi simplu destule despre cultura tradiţională a comunităţii serviciilor secrete americane.

Jim şi cu mine eram conştienţi că acesta era un război care se desfăşura pe baza informaţiilor obţinute. Sigur că da, afirmaţia aceasta este valabilă pentru toate războaiele, dar mai ales pentru acela. Noi ne petrecuserăm cea mai mare parte a vieţii profesionale în Războiul Rece. Pe atunci, culegerea de informaţii era dificilă, dar şi adversarului nostru îi era greu să ascundă armatele de tancuri ale Grupului Forţelor Armate Sovietice din Germania sau vastele câmpuri sovietice de rachete balistice intercontinentale din Siberia. Inamicul era destul de uşor de găsit. Mai greu era de ucis.

Acum situaţia se inversase. Inamicul era relativ uşor de ucis. Atât doar că era foarte, foarte greu de găsit.

Pare simplu, dar o mare parte din gândirea convențională a fost răsturnată. De aceea mai târziu, când unele programe de culegere a informațiilor au devenit controversate, am susținut că limitarea activităților noastre în contextul actual echivala cu o dezarmare unilaterală în contextul Războiului Rece. Practic, predam în mod voluntar elementele-cheie de succes.

Fuseseră de asemenea răsturnate unele concepte operaționale. Profesioniștii din intelligence sunt obișnuiți ca agenții operativi să ceară date pentru a putea efectua acțiuni importante. La începutul războiului am fost invitat la cină acasă la Charlie Holland, șeful Comandamentului pentru Operațiuni Speciale (SOCOM), cu care eram bun prieten. Amândoi făcuserăm parte din CAPSTONE, școala pentru generali de brigadă a Departamentului Apărării, și, cu ocazia excursiei finale de absolvire, am cutreierat împreună prin capitalele unor state latino-americane. Acum, când am ajuns la desert, Charlie s-a întors către mine, a bătut cu palma în masă și a spus:

— Mike, am nevoie de informații pe baza cărora să pot acționa.

L-am asigurat că lucram în direcția aceea, însă am adăugat:

— Charlie, dă-mi voie să-ți ofer altă direcție de gândire. Tu oferă-mi mai multe acțiuni și eu o să-ți ofer mai multe informații.

Cu alte cuvinte, aveam nevoie de mișcări operative care să „zgândărească" inamicul, să-l silească să acționeze și să comunice, pentru a putea afla mai multe despre el. Operațiunile puteau fi astfel concepute, încât să genereze informații. Cu timpul, ne-am stabilit tot mai mult în șablonul acela.

După 11 septembrie, mulți au dorit să ne ajute, mai ales prietenii noștri cei mai apropiați pe care NSA îi numea „părți secundare": democrațiile vorbitoare de engleză, membrii comunității Five Eyes (Australia, Canada, Noua Zeelandă, Marea Britanie și Statele Unite), ale cărei rădăcini SIGINT datează din perioada Bletchley Park[8] și a decriptării codului Enigma german în Europa sau a unor acțiuni similare și locuri din Pacific.

---

[8] Moșie din Anglia, care a găzduit în al Doilea Război Mondial principala organizație de criptanaliză a britanicilor și apoi a Aliaților (*n.trad.*).

Loialitățile acestea sunt profunde. Între membrii SIGINT britanici și americani există consensul general că relația *politică* specială dintre țările lor a început în salonul conacului Bletchley, când criptologii americani au sosit și omologii lor britanici le-au spus ceea ce știau (și *nu* știau) despre codul Enigma.

Pe 11 septembrie, un nou-venit în secția de legătură cu Noua Zeelandă se afla în biroul lui din Fort Meade. A fost sfătuit să părăsească incinta. A refuzat să plece și a continuat să-și informeze capitala. Ulterior mi-a spus:

— În asemenea momente, nu-ți abandonezi prietenii.

La numai câteva ore după atentat, șefii serviciilor secrete britanice au sosit în SUA. Au avut nevoie de permisiune specială și chiar de escortă specială pentru a pătrunde în spațiul aerian al Statelor Unite. După aterizare au mers la Langley, unde s-au întâlnit cu George Tenet și alții din echipa sa. Instrucțiunile primite de ei de la premierul britanic fuseseră clare: ajutați-i pe americani cum puteți mai bine.

Această cooperare este facilitată de anumite structuri permanente. În fiecare an, serviciile secrete din Five Eyes se reunesc; la aceste întruniri, Statele Unite sunt reprezentate de directorii CIA, NSA și FBI. Nu toți partenerii au o structură analoagă cu a noastră; în mod uzual, se reunesc 13 agenții din cele cinci țări. Prima întâlnire de după 11 septembrie a fost în martie 2002, pe Insula de Sud a Noii Zeelande. Locul fusese stabilit de mult, dar reunirea a fost întârziată, după care agenda ei socială a fost semnificativ redusă. Și noi am redus personalul participant. Cerințele de securitate aveau să fie ridicate și nu era nevoie să le transformăm într-un coșmar.

Ne cunoșteam între noi. În ciuda diferenței dintre bugetele, dimensiunile și puterile organizațiilor noastre, relațiile personale reflectau un egalitarism profesional. Nicio supraputere nu se împăuna ostentativ – doar la aeroport. Directorii CIA și FBI au sosit fiecare în avionul său privat, declanșând speculații extravagante în presa locală despre identitatea persoanelor respective și evenimentele în care erau implicate.

Ne-am afundat repede în muncă. Care era calea cea mai bună pentru a ne proteja cetățenii? Au fost discuții operaționale, desigur,

însă nu doar atât. Toți eram atât apărătorii, *cât și produsele* democrației. Eliza Manningham-Buller, pe atunci director adjunct al serviciului MI5 britanic, care deținea o experiență vastă în acțiuni împotriva teroriștilor IRA, a atins o coardă sensibilă prin descrierea dură a problemelor operative și constituționale cu care ne confruntam. Cum urma să-i tratăm pe cei care nu fuseseră încă declarați vinovați? La urma urmelor, noi ne ocupam de prevenirea terorii, nu doar de pedepsirea ei.

Implicită în întrebarea ei era o potențială recalibrare a echilibrului tradițional între libertate și securitate. În septembrie 2005, după atentatele de la metroul londonez, Manningham-Buller (acum director general al MI5) a susținut că „ar trebui să existe o dezbatere privind necesitatea unei erodări a libertăților civile pe care toți le prețuim pentru ca proprii noștri cetățeni să nu fie aruncați în aer când își văd de existențele cotidiene"

Ulterior mi-am dat seama că elitele politice (cel puțin, cele americane) nu erau de fapt tocmai dispuse să răspundă la întrebarea ei. Este mult mai ușor să critice serviciile secrete că nu fac destule atunci când se simt în pericol, dar în același timp să-și rezerve dreptul de a le critica pentru că fac prea multe atunci când se simt iarăși în siguranță.

Acesta este un lucru regretabil. Evitarea alegerilor dificile creează un efect de tip „du-te–vino", bazat pe percepțiile momentului, și ne costă finalmente atât libertatea, cât și securitatea.

Oricât de apropiate ar fi națiunile din Five Eyes, există totuși deosebiri. Pe drumul de înapoiere din Queenstown, m-am oprit în Wellington și am avut o întrevedere cu prim-ministrul Helen Clark. A fost extrem de binevoitoare și înțelegătoare – ceea ce era ușor surprinzător, fiindcă fusese în general responsabilă pentru politica de dezarmare nucleară promovată de Noua Zeelandă în anii 1980 care adusese alianța ANZUS[9] în pragul disfuncționalității. Acum își declara susținerea, dar manifesta o îngrijorare precaută față de

[9] „Australia, New Zealand, United States Security Treaty" (Tratatul pentru Securitate în Pacific) (*n.trad.*).

profilul acțiunilor antitero americane. Se temea că mişcări agresive din partea noastră vor eroda normele şi procesele internaționale de care depindeau națiuni mici ca a ei. Nu existau probleme specifice, ci doar un disconfort. Privind retrospectiv, eu/noi am fi putut fi ceva mai sensibili față de asemenea îngrijorări.

Ulterior, am purtat o discuție mult mai încinsă, în mod neaşteptat tocmai cu britanicii. Cei din GCHQ, omologul britanic al NSA, nu erau convinşi (ca şi o parte din personalul NSA) de înțelepciunea declanşării războiului în Irak. La începutul anului 2003, Katharine Gun, angajată a GCHQ, a transmis ziarului londonez *Observer* un schimb de e-mailuri între NSA şi GCHQ, care solicita acoperirea SIGINT a delegațiilor ONU în perioada premergătoare votului crucial de autorizare a războiului în Consiliul de Securitate. Gun s-a autodescris ca un „copil din a treia cultură”, expresie ce-i descrie pe copiii care au crescut o parte însemnată din viața lor într-o cultură diferită de cea a părinților. Ea se considera mai degrabă un cetățean al lumii, decât al Marii Britanii, deoarece îşi petrecuse copilăria în Taiwan. Tocmai acele abilități în limba chineză o făcuseră interesantă pentru GCHQ.

Katharine Gun ar fi trebuit să fie un semnal al schimbării valorilor în societățile noastre. Noi nu l-am observat. Peste un deceniu avea să fie mult mai clar prin Edward Snowden.

Incidentul Gun a fost mai degrabă iritant decât o criză în sine, cel puțin pentru noi. Chiar dacă afirmațiile ei ar fi fost adevărate, interceptarea comunicațiilor diplomatice pentru atingerea unui obiectiv politic nu era o noutate. În 1917, Marea Britanie utilizase telegrama ministrului de externe german Zimmermann pentru a impulsiona Statele Unite să intre în război. Şi noi nu puteam câtuşi de puțin să condamnăm un partener extern pentru „scurgeri” ocazionale de informații, pentru că în privința respectivă aveam propriile noastre probleme. (Pe de o parte, asta a fost bine, deoarece, peste aproape un deceniu, americanul Edward Snowden a aruncat în spațiul public o tonă de secrete ale GCHQ.)

Dar în anul 2004, omologul meu din GCHQ, David Pepper, mi-a mărturisit că retrăsese oameni din Irak din cauza disconfortului lor personal față de misiunea respectivă. El a propus o discuție despre „valori” la următoarea reuniune bilaterală.

Cred că un britanic m-ar descrie ca „şocat” de ideea că personalul dintr-o agenţie SIGINT ar putea opta să se retragă dintr-o misiune în timp de război. Recunosc că am avut translatori care au ezitat să identifice ţinte după amprenta vocală în vederea eliminării lor (capitolul 4), iar GCHQ era complet civil şi aflat sub conducerea Ministerului Afacerilor Externe britanic, pe când NSA era o agenţie de susţinere a luptelor, 50% militarizată, care făcea parte din Departamentul Apărării. Am fost imediat de acord cu propunerea lui David, atât din curiozitate, cât şi din prietenie.

Conducerile NSA şi GCHQ se întâlnesc anual, fie pe un ţărm al Atlanticului, fie pe celălalt. În general, GCHQ ne găzduieşte într-o reşedinţă elegantă de pe un domeniu din apropierea Londrei. Când vin ei aici, sunt norocoşi dacă primesc cazare la un Motel 6 în Glen Burnie, deşi într-un an am stat într-un hotel Sheraton de lângă câmpul de luptă de la Gettysburg, beneficiind de un fundal frumos pentru discuţii. Îmi amintesc şi acum reacţia partenerilor noştri când un conferenţiar de la US Army War College, care ne-a condus pe traseul Şarjei lui Pickett[10], a reflectat:

— În 90 de minute, aici au murit mai mulţi americani decât în Normandia după 81 de ani.

Întâlnirea noastră din 2004 s-a ţinut la Chevening, o frumoasă reşedinţă rurală engleză. Benjamin Franklin se bucurase realmente de farmecul ei, judecând după scrisoarea de mulţumire pe care i-o trimisese gazdei şi care este expusă la loc de cinste. Ziua a fost ocupată cu obişnuitele discuţii operaţionale, iar după cină ne-am retras în bibliotecă, cu pahare de brandy în mâini, pentru discuţia solicitată de David.

Eram cu adevărat între prieteni, dar pe ansamblu, noi, americanii, am petrecut destul timp explicându-ne acţiunile. De exemplu, le-am clarificat opiniile noastre despre utilizarea forţei în relaţiile internaţionale. Deosebirile de gândire erau mult mai evidente faţă de mulţi europeni continentali, desigur, dar noi reprezentam un

[10] Atac de infanterie al trupelor confederate în ultima zi a Bătăliei de la Gettysburg din Războiul de Secesiune american (*n.trad.*).

guvern şi (cred) un popor cu o opinie mai robustă, ca să zic aşa, despre utilitatea forţei, chiar decât rudele noastre britanice.

Un aspect surprinzător al discuţiei l-au reprezentat filmele, mai precis un film anume, *La amiază*, care figurează în mod uzual pe listele americane ale celor mai bune pelicule turnate vreodată. Personajul principal, şeriful Will Kane (interpretat de Gary Cooper), este considerat de American Film Institute printre primii cinci eroi cinematografici din toate timpurile. Deşi era puţin cunoscut de partenerii noştri, westernul acesta clasic face parte din mitologia americană. Kane – care trebuie să facă faţă unei bande de ucigaşi, soţiei lui quaker cu care abia s-a însurat şi chiar locuitorilor oraşului – respinge compromisul sau posibilitatea de a fugi, acţionează împotriva opiniei generale şi, în cele din urmă, se bizuie pe violenţa justificată pentru a supravieţui. Nu era tocmai concepţia europenilor contemporani.

Spre sfârşitul serii, pe când ne goleam paharele cu brandy, am rezumat unele deosebiri culturale, recurgând la o hiperbolă:

— Majoritatea americanilor au o armă şi majoritatea americanilor merg duminica la biserică.[11]

A fost o seară bună. Am lămurit lucrurile care trebuiau lămurite. GCHQ avea propriile sale probleme cu „europenizarea" tot mai mare a Marii Britanii. Suprapunerea Convenţiei Europene a Drepturilor Omului peste legislaţia, politica şi practica britanică constituia o problemă majoră pentru guvern. Pentru GCHQ însemna poveri şi proceduri administrative suplimentare care să poată demonstra respectarea obligaţiilor.

[11] Deoarece familia mea n-a avut niciodată o armă în casă, mie personal nu mi se aplica decât partea cu „mersul la biserică". În privinţa aceea eram însă atât de devotaţi, încât în prima mea detaşare în Coreea ne-am adus preotul din parohie într-o vacanţă de familie. După pensionare am combinat cele două teme într-un discurs de absolvire, ţinut la Universitatea Franciscană din Steubenville, când am vorbit despre lunetiştii din Sarajevo. Le-am spus absolvenţilor că dacă erau ispitiţi să doarmă şi să rateze slujba de duminică dimineaţă, ar fi trebuit să se întrebe: „Există oare lunetişti pe drumul spre biserică?" „Dacă răspunsul este negativ", le-am spus, „atunci daţi-vă jos din pat" (*n.aut.*).

Australienii nu suferă astfel de influențe europene. Odată i-am mărturisit prim-ministrului Rudd că relația de colaborare cu țara lui era fără doar și poate cea mai confortabilă pe care o avusesem în domeniul informațiilor. Nu știu dacă acest lucru se datora trecutului cumva similar de imigranți, experiențelor asemănătoare de existență dusă la frontieră sau culturilor pragmatice. Indiferent de motiv, a funcționat. Australienii au fost buni și cu toate că serviciile lor erau mici, aveau suficientă masă critică pentru a merita implicarea noastră.

Printr-o diviziune atentă a muncii, NSA se baza pe rapoarte primite de la Directoratul pentru Semnale al Ministerului Apărării australian pentru anumite regiuni din lume. Noi chiar am dirijat rețelele de colectare ale NSA din asemenea regiuni străine către Canberra, pentru a fi prelucrate acolo, și, cu toate că exista posibilitatea de interceptare a comunicațiilor cetățenilor americani, aveam completă încredere că analiștii Directoratului vor respecta protecțiile de intimitate ale cetățenilor americani despre care îi instruiserăm. Este greu să ai mai multă încredere într-un partener decât în fraza: „Dacă el o dă-n bară, eu ajung la închisoare" (În octombrie 2014, ambasadorul australian a găzduit o recepție pentru celebrarea a 60 de ani de relații între Canberra și CIA. Nu toate țările aniversează așa ceva.)

Aveam și alte relații de încredere reciprocă. Unul dintre partenerii noștri nord-europeni a interceptat odată, accidental, un fax al guvernului american care dezvăluia detalii secrete despre o călătorie a președintelui. Partenerul a avut destulă încredere în relația noastră (că nu vom presupune că ne vizase deliberat), încât ne-a arătat realmente faxul, avertizându-ne că dacă ei fuseseră capabili să-l intercepteze, atunci și alții puteau face la fel. Le-am mulțumit și am alertat Secret Service[12]. Asta înseamnă să fii un prieten bun.

---

[12] Pentru evitarea confuziei cu alte servicii secrete, s-a păstrat denumirea originală „Secret Service" pentru a defini serviciul care asigură paza și protecția personalităților politice americane, în special a președintelui (*n.trad.*).

Şi noi am fost, la rândul nostru, un prieten bun. Am ajutat un aliat european când cetăţenii săi au fost luaţi ostatici în Africa de Nord. Am muncit din greu atunci şi, în final, aliatul a recunoscut că am acţionat ca şi cum ostaticii ar fi fost americani.

M-am gândit că am putea face mai multe. Unul dintre predecesorii mei organizase state-cheie din NATO într-o relaţie SIGINT de cooperare care îi avea ca ţintă pe sovietici. Deşi URSS dispăruse de mult, constructul acela – numit SIGINT Seniors – a continuat. S-au ţinut întruniri anuale, găzduite pe rând de statele membre, care încercau de fiecare dată să depăşească în ospitalitate întrunirile anterioare, astfel încât au fost mereu încântătoare. În acelaşi timp însă progresul înregistrat în chestiunile operaţionale a fost extrem de lent sau, aşa cum a observat cu acuitate un mucalit, era măsurabil în „unităţi de timp NATO"

Directorul NSA era preşedintele permanent al grupului respectiv şi, deşi nu era rândul nostru să fim gazde, am convocat o întrunire extraordinară la începutul lunii decembrie 2001. Noi urma să fim gazdele, dar nu în SUA, din cauza dificultăţilor legate de securitate şi călătorie, ci într-un complex din Europa pe care NSA îl utiliza pentru logistică şi suport tehnic. Avea să se desfăşoare aşadar pe pământ european, iar europenii au fost perfect înţelegători. Serviciile britanice nu fuseseră singurele care sosiseră discret în Statele Unite după 11 septembrie pentru a oferi ajutor.

La întrunirea aceea n-au existat nici ceremonii, şi nici mese bogate sau vinuri alese. Am fost sinceri, tactici şi operativi într-un grad fără precedent. În linii mari, ne-am expus acţiunile. Le-am relatat prietenilor noştri detaliile comunicaţiilor asociate teroriştilor pe care le descoperisem că ieşeau sau intrau în ţările lor. În lumina freneziei create de cele mai recente revelaţii ale lui Edward Snowden, daţi-mi voie să repet: noi le-am spus prietenilor europeni ce numere de telefon din ţările *lor* erau în contact cu numere de telefon pe care le credeam asociate cu terorismul. Răspunsul lor, în 2001, a fost să-şi ia notiţe cu atenţie.

Ne-am prezentat poziţia în privinţa culegerii de date – punctele în care apreciam că eram puternici şi punctele în care credeam că avem nevoie de ajutor. Nu a trebuit să-i convingem să pună umărul.

Desigur, toţi trebuiau să acţioneze în concordanţă cu legile lor şi cu propriile lor direcţii politice, însă ne-am ales cu rezultatul pe care l-am dorit: toţi au fost gata să ne ofere ajutor.

De-a lungul timpului, am creat în Afganistan aşa-numitul Center Ice, o iniţiativă americană de conectare a partenerilor SIGINT într-o singură reţea tactică. Investiţia noastră n-a însemnat decât laptopuri şi comunicaţii securizate, dar ne-a îngăduit să coordonăm şi să înlăturăm conflictele dintre diversele unităţi naţionale legate de culegerea informaţiilor.

De asemenea, n-am ezitat să fim creativi în privinţa partenerilor aleşi. Chiar înainte de 11 septembrie, am abordat unele state din Asia Centrală în vederea stabilirii de relaţii de cooperare. Vechea unitate sovietică de la Termez, din Uzbekistan, era poziţionată exact spre Mazar-i-Sharif, din nordul Afganistanului. Localizarea geografică conta, chiar dacă părţi din unitate continuau să fie conectate la sistemul SIGINT rusesc.

Pe lângă SIGINT, NATO a întreprins un pas spectaculos, chiar dacă în mare parte simbolic, în toamna anului 2001. Alianţa a invocat Articolul 5, care declară că un atac împotriva unui stat membru reprezintă un atac împotriva tuturor statelor membre şi a detaşat platforma de comandă şi control aeropurtată AWACS în America de Nord, pentru apărarea acestui continent. Eu petrecusem 30 de ani gândindu-mă cum să deplasez forţe militare în direcţia opusă, dar primul exemplu de apărare comună din lumea reală a fost ajutorul pe care ni l-a oferit Europa. Trebuie să recunosc că m-a încercat o senzaţie ciudată.

La NSA trebuia, bineînţeles, să ne ocupăm şi de propria noastră defensivă. Agenţia trimisese mereu oameni în calea pericolului. În trecut, avioane SIGINT fuseseră doborâte de Uniunea Sovietică şi de Coreea de Nord, iar Forţele Aeriene israeliene trăseseră în 1967 într-o navă maritimă SIGINT. Noi însă consideraserăm întotdeauna că a fi în garnizoană, la Fort Meade sau în altă staţie de teren, echivala cu a fi într-un sanctuar. Atentatele din 11 septembrie au arătat că acest lucru nu mai era adevărat.

Ambuteiajul cauzat de ordinul meu de evacuare a personalului neesențial din 11 septembrie a arătat foarte clar că nu eram pregătiți pentru apărare locală. De asemenea, multe dintre clădirile noastre erau amplasate prea aproape de domenii publice şi de autostrăzi.

Mulți dintre oamenii noştri au simțit asta. Ştiu că familiile lor au simțit-o. Am încercat să le liniştesc o parte din îngrijorări printr-o scrisoare pe care am expediat-o prin poşta terestră la adresele tuturor angajaților. „Vă rugăm să fiți siguri", am scris, „că se întreprind toate eforturile pentru asigurarea securității personalului nostru. Ne vom proteja pe noi, dar, mai important, vom proteja țara."

Din fericire, aveam deja în desfăşurare programul PSAT („Securitate antiteroristă pe perimetru") pe care l-am accelerat. Intenționam să tratăm NSA ca pe un campus securizat (similar cu CIA), nu ca pe clădiri izolate la care se putea ajunge pe drumuri publice. Pe tot perimetrul nostru au fost plasați stabilopozi, pentru ca vehicule purtătoare de explozibili să nu se poată apropia de clădiri. Am recrutat unități locale de rezervişti pentru a intimida potențiali atacatori prin prezența vizibilă şi amenințătoare a TAB-urilor blindate şi înarmate la intrările pentru vehicule. Mezinul meu făcea pe atunci curte viitoarei sale soții, iar de la primele ei vizite în familia noastră a trebuit să treacă prin astfel de puncte de control pentru a intra în complex.

Statul Maryland s-a străduit din răsputeri să ne protejeze, mai ales clădirile noastre de lângă Route 50, pe care într-un final a deviat-o. Am extins de asemenea sistemul CONFIRM, care înregistra prezentările ecusoanelor celor care intrau şi ieşeau din unitățile noastre. Datele respective aveau să fie stocate acum în alt loc, astfel că, în eventualitatea unei distrugeri catastrofale, puteam determina cel puțin cine se aflase în clădiri.

Totuşi nu trebuia să ne ocupăm exclusiv de protecția structurilor noastre fizice şi de cea a personalului. Trebuia să ne protejăm şi infrastructura digitală şi proprietatea intelectuală. Ce s-ar fi întâmplat cu națiunea noastră dacă ne-am fi pierdut complexul de computere sau codul-sursă în fața unui atacator hotărât?

N-am dorit să fim nevoiți să răspundem vreodată la această întrebare, aşa că am început să construim un complex alternativ, în care urmau să fie stocate o mare parte din cele amintite. Am căpătat un ajutor important din partea congresmanului David Obey de Wisconsin, care a alocat un buget pentru păstrarea capacității noastre informatice. N-a fost o coincidență faptul că Obey provenea din Wisconsin unde se produceau computerele noastre Cray. A fost însă o idee foarte bună, dar ştiam că păstrarea capacității informatice nu era suficientă. Trebuia să ne păstrăm absolut toate activele. Problema era să reproducem NSA... şi încă rapid.

Ne-am grăbit să găsim un loc adecvat, un complex separat fizic care să ne permită să copiem aproximativ 80% din capabilitățile NSA cu aproximativ 20% din capacitatea sa. Sigur că da, nu era soluția perfectă, însă cel puțin ne proteja în cazul unei catastrofe. La sfârşitul lunii septembrie 2003, am decriptat primul mesaj în noul complex. Pentru noi a fost cumva echivalent cu baterea bulonului de aur în 1869 la Promontory Summit[13]. Ne-a îngăduit să respirăm ceva mai relaxați.

Pentru continuitatea operațiunilor mai aveam de rezolvat o ultimă problemă. Deoarece ne apropiam de sezonul sărbătorilor şi se înregistra o rată uriaşă a convorbirilor teroriste, i-am telefonat lui David Pepper de la GCHQ şi i-am spus că, în eventualitatea unor pierderi catastrofale la Fort Meade, aveam să-i încredințăm lui şi reprezentantului nostru superior din Londra managementul sistemului SIGINT american. Tăcerea lungă care a urmat la celălalt capăt al legăturii telefonice securizate a trădat atât gravitatea amenințării, cât şi povara uriaşă pe care o aşezam pe umerii unui prieten.

În timp ce lucram cu datele prezentului şi ne pregăteam pentru viitor, Congresul a dorit să ne audieze pentru a ne întreba despre trecut şi despre felul cum fuseseră posibile atentatele din

[13] Liniile primei căi ferate transcontinentale americane au fost unite la 10 mai 1869, prin ceremonia baterii „ultimului bulon" la Promontory Summit, statul Utah (*n.trad.*).

11 septembrie. Comisiile pentru Serviciile de Informații ale Camerei Reprezentanților și Senatului s-au organizat în așa-numita Comisie Mixtă de Anchetă (JIC) și au început să țină audieri, atât deschise, cât și cu ușile închise. Acesta a fost începutul unui val de anchete (Comisia 9/11, Comisia WMD și ulterior examinări similare ale acțiunilor CIA) care au răpit serios din timpul unora dintre cei mai buni membri ai comunității serviciilor secrete americane.

Marea audiere deschisă a Comisiei Mixte de Anchetă s-a ținut în octombrie 2002, când George Tenet, Bob Mueller – directorul FBI – și cu mine am fost prezenți simultan la masa martorilor. Ședința a ținut o zi întreagă și ulterior revista *Time* a publicat pe copertă o fotografie în care toți trei eram cu mâna dreaptă ridicată în timpul jurământului.

N-a fost atât de rău pe cât ar fi putut să fie. Președinții comisiilor parlamentare, congresmanul Porter Goss și senatorul Bob Graham, au ținut lucrurile destul de bine în frâu. În decursul audierii, am recunoscut că, din păcate, NSA nu a avut niciun fel de informații anterioare despre atentatele din 11 septembrie și că ne confruntam cu problema unei revoluții mondiale a telecomunicațiilor. Anterior concuraserăm cu succes cu sovieticii.

— Acum însă trebuie să ținem pasul cu o revoluție globală a telecomunicațiilor, probabil cea mai spectaculoasă din comunicațiile interumane după inventarea tiparului de către Gutenberg.

Și nu ne descurcam prea grozav...

M-am plâns că resursele și personalul nostru fuseseră reduse cu o treime în deceniul anterior, același deceniu în care „numărul telefoanelor mobile a crescut de la 16 milioane la 741 de milioane, adică de aproape 50 de ori... Utilizatorii internetului au crescut de la 4 milioane la 361 de milioane, adică de peste 90 de ori. Numărul liniilor terestre instalate în ultimii șase ani din deceniul 1990 este egal cu jumătate din numărul liniilor terestre instalate în toată istoria anterioară a omenirii. În același deceniu, traficul telefonic internațional a crescut de la 38 de miliarde de minute la peste 100 de miliarde. Anul acesta [2002], populația globului va vorbi la telefon peste 180 de miliarde de minute numai în convorbirile internaționale."

Am recunoscut că alocasem misiunii antiteroriste insuficiente resurse de translatori şi analişti, dar am subliniat că „dacă aceste audieri ar fi fost despre un război care a izbucnit în Coreea sau despre o criză în strâmtoarea Taiwan, dacă am fi fost luaţi prin surprindere de conflicte în Asia de Sud, dacă am fi pierdut un avion deasupra Irakului sau dacă trupele americane ar fi suferit pierderi în Bosnia sau Kosovo – în oricare dintre cazurile acelea, aş fi fost aici şi v-aş fi spus că nu am alocat problemei respective destui analişti sau translatori"

Am încheiat, felicitând comisia fiindcă declanşase un foarte necesar dialog naţional despre echilibrul dintre securitate şi libertate. Era o referire indirectă în şedinţă deschisă la problemele create de programul Stellarwind, o acţiune secretă de culegere a informaţiilor (capitolul 5) care se desfăşura pe atunci, dar care era cunoscută de nici zece persoane din sala ticsită în care se desfăşura audierea.

— Nu mă ajută cu nimic dacă mi se reaminteşte că am nevoie de mai mulţi translatori din arabă, sau dacă cineva ne critică pentru o interceptare obscură care a rămas în fişierele noastre şi care poate fi mai revelatorie în prezent decât acum doi ani. Din partea dumneavoastră am nevoie de fapt să staţi de vorbă cu electoratul şi să aflaţi unde doresc cetăţenii americani să fie trasă linia între securitate şi libertate.

Atunci, în octombrie 2002, am sintetizat destul de bine întrebarea de peste un deceniu:

— În contextul misiunii NSA, unde tragem linia între nevoia statului de informaţii antiteroriste despre persoane din Statele Unite şi dorinţa de intimitate a persoanelor aflate în Statele Unite?

După revelaţiile făcute de Edward Snowden în 2013 (capitolul 21), NSA a fost acuzată de indiferenţă faţă de viaţa privată a americanilor, ba chiar de violarea ei aleatorie. Niciuna dintre acuzaţiile acelea n-a fost reală. Şi, apropo, întrebarea pe care am adresat-o Congresului în 2002 a rămas neconsemnată (şi în general fără răspuns).

Adoptasem o poziţie destul de defensivă; la urma urmelor, subtextul audierii era destul de clar: cum aţi permis să se întâmple

astea? De fapt, nu era nevoie să fiu defensiv, fiindcă ei îl vânau de fapt pe George Tenet.

L-au atacat dur pe George, deoarece CIA pierduse urma unei perechi de terorişti care participase la o întâlnire din Kuala Lumpur, iar apoi s-a aflat la San Diego. Cei doi terorişti locuiseră în California sub numele lor reale şi sfârşiseră prin a fi în cursa American Airlines care lovise Pentagonul. Înregistrările nu erau clare despre cine şi ce ştia sau când şi ce transmisese (sau nu) CIA FBI-ului. Câțiva membri ai comisiei au insistat să afle numele analistului care fusese implicat în povestea asta, însă George a refuzat să-l destăinuie. La un moment dat, el s-a prefăcut că se apleacă pentru a lua ceva din servietă, care se afla pe podea între noi, şi când a trecut prin dreptul meu, a şoptit:

— N-o s-o trădez. N-o s-arunc vina asupra ei.

Audierea a durat toată ziua. Fără pauze. Cel puțin, pentru noi. Membrii comisiei ieşeau şi intrau. Unii luau sandvişuri de la bufet, le aduceau înăuntru şi mâncau acolo, la masa lor de pe podium. La ora 14:00, George s-a întors spre juristul lui şi s-a plâns:

— Nouă nu ne aduce nimeni de mâncare?

Se părea că nu, de aceea juristul a trimis după patru sandvişuri cu salată de ouă de la bufetul Senatului. Când ni le-a înmânat, noi eram tot la masa martorilor şi ne continuam depozițiile. În acel moment, aveai senzația că toți cameramanii din Washington au apărut brusc în fosa dintre masa noastră şi podium, pregătiți să facă fotografii legendare ale celor trei martori care înfulecau. Sandvişurile au rămas neatinse şi noi am rămas nemâncați.

După ce s-a terminat ziua aceea lungă, am fost interpelat la ieşirea din sală de o rudă a unei victime din 11 septembrie. Continua să fie vizibil îndurerată, iar evenimentele zilei nu-i aduseseră deloc linişteа sperată. Am stat puțin de vorbă cu ea, spunându-i că toți depuneam toate eforturile posibile. Nu-i puteam oferi nimic altceva.

Şedința cu uşile închise în Comisia Mixtă de Anchetă a fost mai bizară. S-a desfăşurat în sala de audieri securizată a Camerei Reprezentanților, iar mulți senatori n-au avut loc pe podium, aşa că au stat la mese mici în fosă. Păreau părinți care participau la ceremonia de absolvire şcolară a copiilor lor.

În şedinţa aceea, senatorul Richard Shelby de Alabama a condus acuzaţiile împotriva NSA pentru două interceptări care fuseseră făcute pe 10 septembrie, dar care nu fuseseră procesate, traduse şi raportate decât pe 12 septembrie. Una dintre ele conţinea fraza „Meciul este gata să înceapă”, iar în cealaltă se spunea „Mâine este ora zero”

Ambii vorbitori erau afiliaţi la al-Qaeda, dar nu la nivel superior. Înţelesul frazelor nu era precis, iar ele făceau parte din conversaţii lungi despre multe alte subiecte.

În niciun caz nu precizau că va avea loc un atac şi nu conţineau niciun fel de detalii despre ora, locul sau natura unui posibil eveniment. Nu se spunea New York sau Washington. Nu erau amintite avioane sau arme. Cu cât le studiam mai mult, cu atât păreau mai mult nişte comentarii despre urmările asasinării lui Ahmad Shah Massoud, conducătorul Alianţei Nordului din Afganistan, care fusese omorât pe 9 septembrie.

În tot cazul, în vara anului 2001 fuseseră înregistrate peste 20 de asemenea avertismente privind o acţiune iminentă. Noi le raportaserăm conştiincios, totuşi niciunul dintre ele nu avusese legătură cu atentatele.

Uneori, absenţa unui atentat se datorase rapoartelor noastre. În luna iulie am interceptat o comunicaţie între Afganistan şi Arabia Saudită. Era o discuţie despre un meci de fotbal, iar când fusese întrebată despre locul de disputare a meciului, partea afgană răspunsese: „Undeva în regiunea voastră” Bineînţeles, am alertat imediat americanii din regiune, iar unităţile Departamentului Apărării au întreprins măsurile corespunzătoare. Ulterior am interceptat aceiaşi interlocutori; unul dintre ei a întrebat dacă meciul avusese loc, iar celălalt a răspuns că se amânase fiindcă nu veniseră spectatorii.

Am încercat să le explic comisiilor cum funcţionează SIGINT, că „de mii de ori pe zi, angajaţii noştri de pe linia frontului trebuie să răspundă la întrebări dure de felul: cine sunt interlocutorii? Par bine informaţi? Apar în conversaţie cuvinte sau fraze-cheie? Care este reacţia faţă de ele? Ce evenimente mondiale şi culturale pot modela cuvintele acelea?”

Am explicat că NSA ascultă rareori o conversație în timp real. Interceptările sunt culese, stocate și sortate, după care un translator le parcurge pe rând. Așa se întâmplase cu interceptările din 10 septembrie. Iar planul de lucru pentru abordarea restanțelor existente fusese bineînțeles afectat de schimbarea priorităților după atentatele din 11 septembrie.

V-ați înșelat dacă credeați că comisiile de control ale serviciilor de informații ar fi la curent cu toate aspectele acestea. Acum nici măcar nu voiau să accepte explicații.

Ajuns aproape în pragul exasperării, am scos până la urmă transcrierile (nu rapoartele, ci transcrierile) conversațiilor care fuseseră interceptate. Le-am citit în totalitate, inclusiv flecărelile, saluturile și o discuție lungă despre necesarul de baterii.

— Este vorba despre baterii reale, am precizat, nu sunt cuvinte codificate pentru altceva.

După ce am terminat, am lăsat hârtiile din mână și am privit spre podium.

— Spuneți-mi dumneavoastră, acum. A fost un avertisment strategic sau doi băiețași care făceau plinul la un 7-Eleven?

La audierea cu ușile închise, am avut parte de o pauză scurtă pentru prânz și am mâncat în grabă niște sandvișuri, în timp ce membrii comisiei se împrăștiau. Când ne-am reunit după-amiază, am reluat tema „mâine este ora zero". De acum George și cu mine primeam notițe de la stafful nostru, care ne anunțau că detalii de la ședința de dimineață (cu ușile închise) erau redate pe CNN, inclusiv rău-prevestitoarele fraze din 10 septembrie.

Spre norocul nostru, Jane Harman, membră a Camerei Reprezentanților, deplângea „scurgerea" de informații secrete în general, când George și cu mine ne-am întrerupt depoziția pentru a-l anunța pe Porter Goss, care prezida ședința, despre ce se întâmpla. A fost cu adevărat furios și a spus-o ca atare.

În decursul audierii, am fost bineînțeles inaccesibili pentru presă, dar după ce am revenit la sediul general, telefoanele n-au contenit să zbârnâie din partea jurnaliștilor care doreau comentarii – pe care, bineînțeles, nu le puteam oferi, deoarece totul continua să fie strict secret. Nu s-a determinat niciodată în mod oficial de

unde au provenit „scurgerile”, dar un corespondent care sunase la NSA pusese o întrebare interesantă:

— Ce are Shelby [senatorul care ne întrebase despre interceptări în cursul dimineții] cu voi, oameni buni?

În ciuda distragerii provocate de Comisia Mixtă de Anchetă, noi ne ascuțeam armele împotriva organizației al-Qaeda și, cu toată sinceritatea, deveneam destul de buni. În martie 2002, CIA și ISI (Direcția pentru Informații Inter-Servicii din Pakistan) l-au reținut pe Abu Zubaida, primul dintre mai mulți lideri din al-Qaeda pe care aveam să-i capturăm, iar ulterior George Tenet a fost atât de amabil încât să mă sune acasă, atât pentru a mă anunța, cât și pentru a-mi mulțumi când Khalid Sheikh Mohammed a cunoscut o soartă similară.

La momentul acela însă Irakul era și el prioritar. Trebuie să recunosc că au existat, ocazional, momente întunecate când m-am întrebat de ce făceam asta. Saddam era periculos, dar nu pleca nicăieri. Eu nu eram totuși un factor decizional. M-am concentrat să terminăm repede orice război de acolo.

PATRU

PLECAREA LA RĂZBOI... DIN NOU ŞI DIN NOU

FORT MEADE, MARYLAND, 2002-2005

Astfel că, în timp ce analizam cu Congresul urmările atentatelor din 11 septembrie, ne îndreptam spre războiul din Irak.

La bine sau la rău, NSA a jucat şi acolo un rol însemnat. În mod clar unii membri ai administraţiei americane considerau că 11 septembrie justifica un atac împotriva regimului lui Saddam. Pentru a-şi consolida cazul, ei sugerau frecvent o legătură între guvernul irakian şi al-Qaeda, iar uneori solicitau analize mai detaliate ale unor elemente specifice de informaţii rezultate din semnale care, în opinia lor, le susţineau teoria.

Asta se întâmpla îndeajuns de frecvent încât să mă tem că unele dintre materialele noastre puteau fi desprinse din context, astfel că le-am spus oamenilor noştri care se ocupau de Irak ca, atunci când li se cerea o astfel de analiză, să includă în rapoartele lor un avertisment general de genul: „Privite în ansamblu, informaţiile rezultate din semnalele de comunicaţii nici nu confirmă, nici nu infirmă o relaţie operativă între guvernul irakian şi al-Qaeda”

Serviciile secrete, mai cu seamă cele precum ale lui Saddam Hussein, au contacte cu foarte multe persoane. Contactele acelea nu sunt cazuri evidente de colaborare, cooperare sau subordonare. Nu spun că era incorect sau cumva neetic să recomand ipoteza aceea sau să caut dovezi care s-o confirme. În cele din urmă, nu se putea vorbi despre o bază pentru aşa ceva.

În schimb, noi toţi credeam că se putea vorbi despre o bază pentru arme de distrugere în masă. M-am aflat în sala de conferinţe a lui George Tenet când s-a votat Raportul naţional de informaţii (NIE), atât de hulit în prezent. Eu am votat „da” la toate capetele de

acuzare, iar la momentul respectiv am fost convins de corectitudinea votului meu. Anterior îi spusesem consilierei pe probleme de securitate naţională Condi Rice, într-o conversaţie privată, că aveam maldăre de dovezi potrivit cărora Saddam deţinea arme de distrugere în masă.

— Maldăre de dovezi, i-am mărturisit, dar toate circumstanţiale.

Aceasta era adesea natura SIGINT-ului, de altfel natura unei părţi însemnate din culegerea de informaţii. Câţiva ani mai târziu, Michael Morell, pe atunci director adjunct al CIA, l-a informat pe preşedintele Obama despre posibilitatea ca Osama bin Laden să se afle în complexul din Abbottabad. Unele persoane din CIA estimau că şansele erau de 50%, pe când altele le considerau de 90%. Când a fost întrebat de preşedinte de ce exista o plajă aşa mare de probabilităţi, Michael a răspuns că persoanele implicate în acel raport despre Irak erau mai conservatoare, pe când cele a căror activitate se concentra pe antiterorism şi al-Qaeda erau mai optimiste. Michael a precizat că în ambele cazuri dovezile erau circumstanţiale – şi că era probabil să fi existat mai multe dovezi despre armele de distrugere în masă din Irak decât despre Abbottabad.

Lucrătorul în informaţii riscă de fapt cel mai mult atunci când îi spune factorului decizional lucruri pe care acesta doreşte să le audă. Şi nu există nicio îndoială că legătura lui Saddam cu armele de distrugere în masă i-a oferit administraţiei Bush argumentul public cel mai clar în justificarea războiului. Paul Wolfowitz, pe atunci adjunctul secretarului apărării, subliniase acest lucru. A fost cea mai uşoară justificare. A fost pur şi simplu greşită.

Discutând cazul acesta după nişte ani, un istoric NSA m-a surprins printr-o asociere făcută cu bătălia de la Antietam din Războiul de Secesiune, care continuă să fie ziua cea mai sângeroasă din istoria Statelor Unite. Trupele unioniste erau conduse de generalul George McClellan, un individ incredibil de precaut, care a crezut întotdeauna că era întrecut numeric de Lee. În realitate, în bătălia aceea soldaţii lui au fost de două ori mai numeroşi decât ai lui Lee, iar el împinsese Armata Virginiei de Nord cu spatele la Potomac, unde nu dispunea decât de un singur vad utilizabil.

Însă McClellan era prudent, iar şeful serviciului său secret, Allan Pinkerton (devenit ulterior celebru prin agenția de detectivi pe care a înființat-o), i-a alimentat precauția prin rapoarte despre detaşamente imaginare pe care Lee le-ar fi adus cu el peste râu. Niciunul dintre cei doi bărbați nu a fost nesincer, dar tendințele lor s-au consolidat atât de mult reciproc, încât nici azi nu este limpede cine a indus de fapt în eroare pe cine. În tot cazul, McClellan a luptat cu teamă, a aruncat în bătălie doar o parte din armată, şi atunci doar treptat, şi i-a îngăduit astfel lui Lee să supraviețuiască pentru a duce alte lupte.

Lecția clară a istoricului NSA este: atunci când informațiile îl mulțumesc prea mult pe factorul decizional, acesta ar trebui să le pună sub semnul întrebării, iar dacă n-o face, brieferul[14] ar trebui să lanseze o echipă roşie[15] împotriva propriilor sale concluzii, pentru a vedea dacă pot rămâne în picioare.

Iar agentul secret care aduce mesajul nefericit trebuie să insiste, şi să insiste realmente, aşa cum a făcut Carl Ford din Departamentul de Stat (însă fără succes) la sfârşitul anului 2002, când am discutat despre tuburile din aluminiu şi programul nuclear al lui Saddam. Carl a fost aproape insuportabil de încăpățânat. Iar pentru tot ce a făcut s-a ales doar cu nota de subsol potrivit căreia serviciul de informații al Departamentului de Stat nu era de acord cu unele dintre concluziile NIE.

Noi ne-am amplificat eroarea, prezentându-ne concluziile în NIE într-un limbaj mult prea categoric. Niciun cititor al produsului

[14] Persoana care prezintă informații detaliate cuiva, mai ales ca pregătire pentru efectuarea unei sarcini; s-a preferat păstrarea termenului englez din original în detrimentul celui de *informator*, care are conotații mai mult negative în România (*n.trad.*).

[15] Echipă roşie (în original „red team"), concept utilizat de structurile guvernamentale şi de marile organizații private pentru evaluarea riscurilor de orice natură care le-ar putea afecta funcționarea şi performanțele (*n.trad.*).

final nu putea să concluzioneze decât că eram fermi în judecata noastră, în ciuda unor informaţii firave rezultate din semnale şi de la oameni, care (aşa cum am amintit), în cel mai fericit caz, erau circumstanţiale.

Potrivit legendei larg răspândite, am fi fost supuşi la presiuni din partea Casei Albe, şi mai ales a vicepreşedintelui Cheney, pentru a întocmi o justificare a războiului. Eu n-am simţit niciodată o astfel de presiune, iar când am ajuns la CIA şi am discutat cu cei care fuseseră implicaţi mai direct, ei au recunoscut acelaşi lucru. Am interpretat situaţia pur şi simplu greşit.

În timp ce mă pregăteam să ies din aparatul guvernamental, i-am menţionat lui Leon Panetta, care sosea ca director la CIA, că citisem unele din comentariile lui despre Irak pe când era civil.

— Leon, i-am spus, acolo n-a fost vorba despre Casa Albă, ci despre noi. Am interpretat situaţia pur şi simplu greşit. A fost o lovitură complet ratată.

Comunitatea serviciilor secrete subevaluase armele de distrugere în masă ale Irakului înainte de Primul Război din Golf, iar acum exagerase printr-o corecţie în direcţia opusă.

NSA a jucat de asemenea un rol în nefericita convocare a secretarului Powell în faţa ONU în februarie 2003. În timpul discursului său au fost redate trei interceptări ale NSA legate de armele de distrugere în masă irakiene. A trebuit să autorizez redarea lor (o formalitate) şi să mă asigur că fuseseră corect şi exact traduse (aşa a fost).

A existat şi a patra interceptare care făcea parte din opţiunile posibile pentru discurs şi care era, din unele puncte de vedere, mai explicită şi mai detaliată decât celelalte. Redarea ei în New York ar fi fost incredibil de eficientă, dar în acelaşi timp ar fi indus la fel de incredibil în eroare. Deşi sugera fără prea mult echivoc utilizarea armelor de distrugere în masă şi provenea într-adevăr din Irak, nu era dintr-o zonă a ţării aflată sub controlul guvernului, iar noi nu depistaserăm nicio legătură cu Bagdadul.

L-am trimis pe cel mai bun translator al nostru la Langley ca să sublinieze acest aspect. A făcut-o. N-a existat nicio opoziţie. Interceptarea a fost retrasă.

Mai târziu, când am trecut în anul 2004, a fost foarte clar că înțeleseserăm greșit existența armelor de distrugere în masă. Ele nu existau. Toți am avut mustrări de conștiință. Cum procedezi când ai greșit ceva? Evident, îți examinezi modul și metodele de lucru. Asta am făcut și noi.

Exista însă o dimensiune și mai profundă. În 2003, cu puțin înainte de Crăciun, un istoric al NSA a întocmit un studiu de caz despre o altă decizie națională care se bazase pe informații imperfecte: Rezoluția asupra golfului Tonkin, care a declanșat o escaladare majoră a atacurilor Statelor Unite în Asia de Sud-Est. Cazul părea să se potrivească circumstanței noastre curente. Poate chiar într-o măsură prea mare.

Istoricul mi-a expediat prin e-mail o problemă care-l preocupa: deși acesta era un episod „cu o textură extraordinar de bogată și puternică", a început el, „din cauza posibilelor acuzații privind o «mușamalizare» a erorilor de informare și a ceea ce unii ar putea considera ca similitudini aproximative cu controversa curentă despre rapoartele de informații privind armele de distrugere în masă ale Irakului, dorim să știm dacă apreciezi ca utilă folosirea acestui studiu de caz."

I-am răspuns în ziua următoare. „Nu văd nicio problemă – mi se pare un mod excelent de a folosi acest material istoric bogat pentru a aborda temeri ce există și azi." Așa că am procedat ca atare.

Pe 2 august 1964, nave nord-vietnameze atacaseră cu torpile în ape internaționale distrugătorul american *Maddox*, deoarece susținea raiduri asupra coastei nord-vietnameze. SIGINT avertizase asupra posibilității unui atac și nord-vietnamezii fuseseră respinși. Unu la zero pentru SIGINT.

Apoi, peste alte două nopți, în ciuda avertismentelor administrației Johnson către nord-vietnamezi de a înceta atacuri similare, SIGINT a interpretat în mod eronat raportul făcut de nord-vietnamezi pentru continuarea operațiunilor de recuperare după atacul eșuat ca fiind de fapt pregătirea unui alt atac și a emis o avertizare globală. Manevrele următoare ale Forțelor Navale americane, de evitare și deschidere a focului spre indicații radar false, au fost evident observate de comunicațiile nord-vietnameze terestre, care au

fost la rândul lor interceptate de NSA şi catalogate în mod eronat ca alte dovezi ale pregătirii unui atac. Preşedintele Johnson a ordonat raiduri aeriene asupra bazelor maritime, iar Congresul a promulgat Rezoluţia asupra golfului Tonkin, care-l autoriza pe preşedinte să întreprindă „orice paşi ar fi fost necesari" pentru a stopa agresiunea comunismului în Asia de Sud-Est.

Ulterior rezoluţiei, NSA a insistat asupra versiunii sale, potrivit căreia avusese loc un al doilea atac. Nu este clar dacă ancheta deschisă de agenţie după aceea a fost superficială, greşit orientată sau pur şi simplu a ignorat premeditat dovezile. Este însă clar că raportul din 4 august a fost o eroare.

Tonkin şi armele irakiene de distrugere în masă au constituit lecţii revelatorii.

În mod surprinzător, ca director al NSA, nu am primit niciun fel de îndrumări oficiale privind pregătirea pentru un război cu Irakul. Nu trebuia să fii însă un geniu ca să ştii că mergeam la război, aşa că am mobilizat în jur de 400 de milioane de dolari, potrivit estimărilor ulterioare, pentru a ne pregăti de conflict. Şeful adjunct al Directoratului SIGINT, un veteran al Războiului din Golf, a cerut echipei de pregătire a războiului să citească istoria agenţiei despre Primul Război din Golf. După aceea, a condus „o repetiţie a conceptului", cum o numesc militarii, pentru a sincroniza viitoarele acţiuni ale unităţilor SIGINT tactice şi naţionale în vederea susţinerii reciproce.

Translatorii reprezentau o problemă permanentă, chiar înainte de solicitările războiului. Cu un an în urmă, în 2000, în timp ce al-Qaeda se întărea, dar informaţiile despre planurile sale erau sporadice, CIA dotase un model timpuriu de dronă Predator cu videocamere electro-optice şi infraroşii, care să-i vâneze pe membrii al-Qaeda în Afganistan. Agenţia îl căuta pe bin Laden, pe asociaţii lui apropiaţi, tabere de instruire şi orice dovezi de arme de distrugere în masă. Acţiunea aceea a fost greu de gestionat; trebuise creată o întreagă infrastructură de oameni şi echipamente care să proceseze fluxurile video primite de la drone.

Misiunile acelea inițiale n-au purtat pachete SIGINT, dar asta n-a însemnat că NSA n-avea să fie deloc implicată. Oricât de firavă ar fi fost apărarea antiaeriană afgană, nu doream o complicație politică creată de pierderea unei drone, aşa că nu puteam pur şi simplu ignora acoperirea radar limitată a talibanilor şi cele câteva MiG-21 ale lor. Orice detectare afgană a dronei Predator era considerată un motiv suficient pentru anularea misiunii. De aceea nu puteam zbura fără monitorizarea rețelei antiaeriene, iar asta necesita translatori. De fapt, numărul vorbitorilor de pashtu era atât de limitat, încât aveam nevoie de *acel* translator care să se dedice acestei sarcini ori de câte ori Predator se afla în spațiul aerian afgan.

Într-un final, afganii au reuşit într-adevăr o interceptare, însă drona Predator era atât de mică şi atât de lentă, încât ghinionistul pilot de MiG-21 a anunțat că n-o putea găsi – o conversație raportată prompt de NSA. De fapt şi interceptarea reală fusese destul de indirectă, ceva în genul „păsările au văzut un porumbel, dar l-au pierdut" O lecție bună pentru oricine crede că nu sunt probleme dacă „vorbeşte pe ocolite" despre date secrete prin telefon.

Ne-am descurcat bine, însă trebuia să devenim şi mai buni pentru a putea susține un conflict de amploare sau, aşa cum s-a dovedit până la urmă, mai multe conflicte: Afganistan, al-Qaeda, în viitorul apropiat Irak. Am început să retragem translatori arabi din misiuni pentru a-i perfecționa în dialectul irakian. Au avut de suferit toate direcțiile de activitate, mai puțin antiterorismul.

Nu exista nicio baghetă fermecată pe care s-o putem folosi. Analiştii lingvişti buni sunt o specie rară şi aparte, deoarece trebuie să exceleze în multe aspecte.

În primul şi în primul rând, trebuie să cunoască limba şi cultura. Trebuie să fie foarte atenți la ținte: cine este asociat cu cine? Care este contextul general? Ce cuvinte codificate folosesc? Cine pe cine minte la telefon? Apoi trebuie să cunoască sistemul SIGINT. Interceptările nu-ți sosesc pe tavă. Trebuie să fii mai degrabă vânător decât culegător.

Prin mijloace în general neştiute – înțelegerea unei discuții care nu se poartă în limba ta nativă, între doi indivizi care nu fac parte

din cultura ta şi care poate că nu sunt tocmai capabili să deosebească lumea aşa cum este de lumea aşa cum ar dori ei să fie (tipic în grupări mesianice ca al-Qaeda) – preluarea tuturor acelor elemente şi transformarea lor în date pe baza cărora se poate acţiona este simultan artă şi ştiinţă.

Într-un caz concret, analiştii au fost nedumeriţi de referirile permanente la un anumit articol casnic în comunicaţiile unei grupări teroriste cunoscute. Un translator a decis să-şi petreacă weekendul la muncă, pentru a asculta foarte atent toate interceptările disponibile. De obicei, analiştii scanează interceptările pentru a ajunge la cele importante; altfel nu le-ar putea parcurge niciodată pe toate. Dar renunţând la un weekend, analistul acela a ascultat tot şi a cules referiri la articolul casnic şi la o mulţime de accesorii colorate. Până duminică seara a înţeles referirile. Articolul casnic simboliza paşapoartele. Accesoriile erau vize. Culorile lor însemnau ţări specifice. Progres!

NSA îl interceptase ultima dată pe bin Laden în 1997, dar nu fusese şi ultima dată când îl auzise. În 2000, un membru al-Qaeda, apropiat al lui bin Laden, i-a telefonat unui alt personaj, dând ordine pe un ton răstit, aproape zbierând, într-un mod care translatorului analist i s-a părut necuvenit. Interceptarea era ciudată. De ce folosea tonul acela bizar? Când a amplificat sonorul la maximum, analistul a putut identifica pe fundal glasul lui bin Laden care-i transmitea primului vorbitor ce să spună.

La câteva zile după 11 septembrie 2001, Rusia ne-a avertizat că al-Qaeda vorbea despre „ceva de proporţii", bazându-se pe interceptarea unei comunicaţii între doi terorişti. Ne-am gândit la o bombă nucleară şi am răscolit tot sistemul nostru în căutarea unei copii a interceptării. Am reuşit şi, spre norocul nostru, era de calitate foarte bună. Deoarece George Tenet aştepta rapid răspunsul, l-am pus la treabă pe cel mai bun translator. În 30 de minute, el a raportat că ţintele făceau parte din reţeaua teroristă, dar nu era clar dacă teroriştii vorbeau despre un atac nuclear împotriva noastră ori despre o acţiune decisivă a noastră împotriva lor. Fusese, într-adevăr, o speculaţie despre răspunsul nostru faţă de ei. De data aceea a fost alarmă falsă.

Aşa că abilităţile lingvistice contau realmente. Am ridicat standardul pentru translatorii noştri militari. În epoca anterioară, în care interceptam mesaje militare masiv formatate, fluenţa de bază ar fi fost suficientă. Un controlor de sol, care dirija un avion să vireze la stânga sau la dreapta, ori să se ridice la o anumită altitudine, era destul de uşor de urmărit, însă cei din al-Qaeda nu foloseau un asemenea limbaj. Erau eliptici, metaforici, indirecţi, nuanţaţi... şi inteligenţi. Aveam nevoie de abilităţi superioare.

Pe partea civilă, în cei patru ani de după 11 septembrie am izbutit să angajăm în jur de 500 de translatori. Le-am mărit de asemenea şi salariile. Mult. De câteva ori.

Pentru unii dintre noii angajaţi, limbile-ţintă erau limbi materne şi, fiind tineri, aveau suficiente abilităţi tehnice. Alţii erau mai vârstnici, doreau din tot sufletul să-şi servească ţara, însă era clar că n-aveau să stăpânească niciodată complexităţile tehnice ale SIGINT-ului. Erau însă excelenţi controlori de calitate ai traducerilor noastre.

În domeniul acesta de activitate, tensiunile emoţionale au un caracter special. Analiştii lingvişti se concentrează mult timp asupra unei ţinte şi uneori o cunosc mai bine decât îşi cunosc propriile familii. Ei devin parte din viaţa virtuală a ţintei. Pot avea parte de un adevărat *montagne russe* emoţional. Când o ţintă a fost desemnată pentru acţiune directă şi trebuie confirmată lichidarea, ei urmăresc adesea acelaşi telefon, dar aud acum rude îndurerate care plâng în hohote.

Unii analişti au avut probleme reale cu confirmarea identităţii unui comunicant înaintea acţiunii directe. Unii n-o pot face, pur şi simplu. Este o obiecţie conştientă faţă de ucidere sau cel puţin faţă de complicitate la ucidere, nu o opinie politică despre cauza ori desfăşurarea unui război. Un senior mi-a povestit că una dintre translatoarele lui începuse brusc să plângă când se afla cu el în maşină. O întrebase ce s-a întâmplat şi ea îi răspunsese:

— E vorba de serviciu.

După ce ajunseseră la birou, femeia îi explicase stresul emoţional al eliminării unor ţinte vizate.

Erau nişte oameni speciali. Şi rari. Într-o zi mă întorceam de la o şedinţă la Langley şi bodyguardul meu părea uşor agitat deoarece trebuia să aşteptăm un şir lung de pietoni care ieşeau din clădirea sediului general NSA. Pe când înainta centimetru cu centimetru cu SUV-ul, l-am avertizat pe jumătate în glumă.

— Ai grijă. S-ar putea să fie translatori.

Înainte de începerea războiului din Irak, am dorit să mă adresez întregului personal. Autorizarea invaziei de către Congres părea iminentă şi aveam toate motivele să cred că personalul se va diviza în pro şi contra. Obişnuiam să ţin informările importante în aula Friedman a agenţiei, după care erau transmise electronic la posturile de lucru din Fort Meade şi din alte locuri.

Dar nu şi acum. Momentul era prea important şi doream să-i dau o notă personală. De aceea am ţinut informarea în faţa mai multor asistenţe (desigur, nu a tuturor celor 35.000 de angajaţi militari şi civili, dar aţi înţeles ideea) din Fort Meade şi de lângă aeroportul Baltimore-Washington, unde aveam o anexă foarte mare. Deoarece unii lucrau cu Comandamentul Central al Statelor Unite (CENTCOM) în Tampa şi pe teatrul de luptă, cunoşteam conceptul operaţional al lui Tommy Franks, şeful Comandamentului – „şoc şi groază" – ca şi schiţa generală a planului său de război.

Am prezentat responsabilităţile noastre şi pe ce vom pune accent în timp ce forţele de asalt treceau prin fazele lor:

Faza 1. Desfăşurare.

Faza 2. Definirea spaţiului de luptă.

Faza 3. Acţiuni majore ale trupelor.

Faza 4. Operaţiuni de stabilitate post-conflict.

Cunoscând divizarea politică a ţării şi apropiata dezbatere din Senat, ştiam că printre noi se aflau cu certitudine persoane care se opuneau apropiatului conflict. De aceea le-am reamintit îndatoririle noastre ca profesionişti şi faptul că dacă republica autoriza războiul, noi aveam să luptăm cu abnegaţie, limitaţi doar de legile conflictelor armate. După aceea am adăugat:

— Cred că toți suntem de acord că ar fi într-adevăr rău dacă țările din toată lumea ar rămâne cu ideea că nu este periculos să fii inamicul Statelor Unite.

La câteva informări am fost întrebat cât va dura războiul. Lui Don Rumsfeld i se pusese aceeași întrebare când vizitase baza aeriană a SUA din Aviano, Italia. Răspunsul lui a fost:

— Nu se poate ști cât va dura conflictul. Pot fi șase zile sau șase săptămâni. Mă îndoiesc că vor fi șase luni.

Eu aveam un răspuns ușor diferit. Am spus că partea pe care cetățenii americani ar numi-o „război", faza a treia, va fi măsurată în săptămâni, nu în luni. Am adăugat apoi că nici faza a patra, operațiunile de stabilitate post-conflict, nu se va măsura în luni. Greșisem în privința armelor de distrugere în masă, dar cu siguranță acum am nimerit-o.

Chiar înainte ca Frank să fi ordonat trupelor sale să pornească, NSA era deja angrenată în luptă, așa că unii din agenție au fost surprinși de reacția mea față de semnalele tradiționale pe care NSA le folosea în asemenea momente: „Noi doar îi susținem pe soldații aflați în luptă."

— Nu mai spuneți asta, i-am contrazis. Noi nu suntem doar forțe de susținere. Suntem responsabili pentru rezultatul final, nu numai pentru inputurile noastre.

Concluzionasem că trebuia să mergem înainte cu unitățile de luptă. Când ești pe front, ești în luptă. Când nu ești pe front, ești în căsuța de e-mail și nimeni nu-și citește e-mailurile când se află în luptă.

Ne aștepta o mișcare majoră: tranziția de la o fabrică de produse SIGINT la o consultanță de informații. Nu puteam să expediem pur și simplu niște e-mailuri și să continuăm vechea relație tranzacțională a livrării de produse SIGINT. Aveam nevoie de o apropiere operativă reală, vie, cu cei pe care obișnuiam să-i numim „clienți" Trebuia să intensificăm desfășurarea cunoștințelor, abilităților și capacităților noastre. Potrivit unui senior, trebuia să trimitem în luptă unitățile noastre de carbon, nu pe cele de siliciu.

Apreciam că ne descurcam destul de bine, până când, după începerea războiului, șeful cercetării, cel sosit de la Walt Disney

Imagineering, a întreprins un turneu prin teatrul de luptă. El a raportat că noua abordare funcționa... până la un punct.

— Suntem iubiți în Coaliția Multinațională din Irak şi la cartierul general al trupelor. Ne descurcăm binişor la nivelul diviziilor, dar mai jos abia dacă se ştie cine suntem.

În calitate de director al Agenției *Naționale* de Securitate, eram însărcinat din punct de vedere doctrinar cu susținerea conducerii naționale şi a eşaloanelor Departamentului Apărării, până la nivelul soldaților. Însă doctrina nu funcționa. Unitățile din eşaloanele inferioare nu simțeau ataşamentul (şi nici faptul că primeau SIGINT valoros şi acționau pe baza sa).

Prin urmare, ne-am ocupat de eşaloanele inferioare şi am înglobat echipe NSA din câte cinci persoane la nivelul diviziei, apoi am conectat regimentele (din trupele de puşcaşi marini) şi brigăzile (din armata terestră) la ultrasecreta NSANet. După ce i-am instruit şi au primit autorizație de a avea acces la informații secrete, soldații din eşaloanele inferioare puteau apela baze de date naționale valoroase şi în acelaşi timp să fie consiliați de specialişti NSA.

Într-un episod revelatoriu, un analist NSA din Fort Meade a raportat că primise „un apel securizat de la un plutonier de artilerie de pe linia frontului, care dorea să ştie ce echipamente de comutare se utilizau în centrala din An Nasiriya. Se planifica o operațiune împotriva ei şi erau interesați să o exploateze în continuare dacă o puteau ocupa. Din fericire, NSA deținea informația respectivă – centrala era Alcatel E-10. Mi l-am putut imagina pe plutonier stând într-un vehicul blindat şi conectându-se prin laptop la NSANet."

Când luptele au început cu adevărat, soldații şi puşcaşii marini SIGINT din linia întâi a frontului utilizau sateliți de pe orbită pentru a ochi ținte de pe frontul din imediata apropiere, în timp ce oamenii aflați sub comanda mea directă în Fort Meade şi Fort Gordon, statul Georgia, reglau antene spre vehicule tactice din primele rânduri ale înaintării.

Pentru ca totul să fie sincronizat, țineam la fiecare două zile videoconferințe pentru toate unitățile SIGINT relevante din interiorul şi din exteriorul teatrului de luptă. Ecranul sălii mele de conferințe afişa zece-douăsprezece locuri cu care împărtăşeam

informații, alocam sarcini şi modificam operațiuni pentru evitarea accidentelor. Regulile după care lucram erau „planificare centralizată coerentă cu executare descentralizată, activitate de tip networking pentru schimbul de informații, şi un nivel de colaborare fără precedent"

Vreau să fiu clar într-o privință: nu încercam să ne jucăm de-a Tom Sawyer pentru a-i determina pe alții să văruiască gardul în locul nostru, ba chiar dimpotrivă. Primeam cu brațele deschise ofertele de ajutor, însă trebuia să fim atenți cui încredințam bidineaua.

Deşi producerea informațiilor de tip SIGINT înseamnă muncă susținută, mulți cred că o pot face. Când clienții au impresia că NSA nu le acordă destulă atenție – sau când le acordă destulă atenție, dar rapoartele nu sunt cele pe care doresc ei să le audă – agenția primeşte câteodată cereri pentru „datele brute". De obicei, solicitarea respectivă trădează neînțelegerea reală a modului de funcționare a procesului.

— Cât de „brute" le vrei? Dinainte de procesare, când sunt piuituri şi țiuituri neinteligibile?

— Nu, nu. După procesare.

— Sigur că da, poftim.

— Dar asta-i în urdu [sau în pashtu sau în alt dialect]!

— Da, ştiu.

— Păi mie îmi trebuie în engleză.

— Noi nu traducem şi stocăm totul în engleză. Doar chestiile importante.

— Aha. Dă-mi atunci chestiile alea.

— Exact asta ai şi primit. Noi le numim „rapoarte"

În rarele ocazii când îi conectam la o „conductă" de SIGINT de date brute, după numai câteva ore primeam de obicei solicitarea de deconectare. Volumul de date era prea mare.

Eram corecți din punct de vedere dogmatic (şi consecvenți cartei noastre) să păstrăm sub control aşa-numitul „flux de producție SIGINT" Realitatea era că aveam de-a face cu tone de materiale şi nu puteam fi niciodată absolut siguri că înțelegeam complet (sau în mod curent) cerințele colegilor noştri. Şi, să fiu

sincer, oameni de peste tot participau acum la procese care le fuseseră întotdeauna de ajutor, dar la care înainte le fusese interzis accesul personal – de la bancomate, la rezervarea de bilete pentru avion şi la publicarea de cărţi.

Noi trebuia să facem imposibilul şi să rezolvăm problema aceasta, şi am conceput fluxul de producţie SIGINT: rapoartele noastre obişnuite se aflau la gura căii navigabile, iar traficul de materii brute neprocesate era la izvoare. Le permiteam persoanelor şi organizaţiilor cunoscute anterior drept clienţi să înoate în amonte, atâta timp cât puteau proteja datele pe care le întâlneau şi atâta timp cât le puteau adăuga valoare. Aceste două condiţii eliminau solicitările neoficiale şi cererile nerezonabile.

Cu cât cineva dorea să înainteze mai mult în amonte, cu atât mai complexe erau cerinţele. „Protejarea datelor" însemna spaţii securizate, comunicaţii securizate şi persoane securizate (care trecuseră pe la poligraf), iar asta cerea investiţii majore. „Valoarea adăugată" însemna că eforturile lor nu trebuiau să crească pur şi simplu zgomotul de fond din sistem. Ceea ce făceau trebuia să fie valoros, iar asta necesita instruire (de exemplu, protejarea intimităţii cetăţenilor americani) şi abilităţi (de exemplu, stăpânirea limbilor străine).

Nu intenţionam să oferim un spectacol SIGINT de tras cu ochiul şi urechea, totuşi le-am subliniat celor din NSA că valoarea adăugată de aceşti clienţi-producători nu trebuia să corespundă cu valoarea pe care credeam că o puteam adăuga. Dacă ei apreciau că merita să facă eforturile respective, noi nu intenţionam să le stăm în cale. Aveam oricum destulă treabă de făcut.

Pe ansamblu, nu ne-am descurcat rău. La câteva zile după începerea conflictului din Irak, am putut raporta că irakienii aveau probleme cu comunicaţiile şi evacuaseră câteva unităţi de producţie; penele de curent afectau unele baze şi fuseseră avariate instalaţii de lansare a rachetelor sol-aer.

Cu toate acestea, nu obţineam fluxul de semnale pe care-l anticipaserăm. După Primul Război din Golf, companii chineze

instalaseră rețele de cabluri de fibră optică şi era clar că irakienii le utilizau acum. Am sporit presiunea asupra Comandamentului Central să treacă centralele de racordare a cablurilor pe lista sa de ținte, deşi unele se aflau în zone populate sau în apropierea lor. Intenționam să-i obligăm pe irakieni să recurgă la semnalele transmise prin eter, unde le puteam intercepta.

Am avut succes; atacurile militare au permis culegerea de informații. La o săptămână după începerea conflictului, volumul semnalelor a crescut în asemenea măsură, încât a trebuit să chemăm translatorii în afara orelor de program pentru a le procesa. Acest lucru a facilitat enorm localizarea unităților irakiene în vederea distrugerii lor. După două săptămâni, am raportat că țintele SIGINT pe care le urmăriserăm în sudul Irakului şi în Bagdad „au încetat în general să mai existe”

Campania de bombardamente fusese inițial dejucată de emițătoarele de bruiaj GPS utilizate de irakieni pentru a deruta ghidarea bombelor inteligente americane. SIGINT a izbutit să localizeze dispozitivele acelea, care au fost adăugate de asemenea pe lista de ținte. Am interceptat şi comunicații dintre tehnicienii care deserveau sistemul şi am desecretizat rapoartele noastre pentru a susține demersurile Departamentului de Stat pe lângă țările furnizoare.

Am avut mai puțin succes cu transmisiunile lui „Bagdad Bob”, iritantul purtător de cuvânt în engleză al lui Saddam, pe care nu le-am putut opri. El utiliza acelaşi tip de kit pentru sateliți, miniaturizat şi fiabil, folosit de reporterii americani pentru transmiterea repor-tajelor de război. Emisiunile lui scurte şi imprevizibile erau aproape imposibil de geolocalizat la timp pentru a acționa în privința lor. Am încercat, dar era greu să scoatem din funcțiune televiziunea din Bagdad pentru foarte multă vreme. N-a trecut totuşi mult timp pînă ca minciunile lui absurde să fie demascate de blindatele americane care au întreprins raiduri prin Bagdad.

Geocell (capitolul 3), lansat la scurt timp după 11 septembrie, şi-a demonstrat adevărata măsură în Irak. Unitatea şi-a dezvoltat activitatea prin dialogurile purtate cu cei care aveau s-o utilizeze. Au fost definitivate proceduri care să corespundă regulilor de angajare a fiecărui client pe care-l deserveau, întrucât forțe diferite au nevoi diferite în privința metodei şi oportunității raportării de informații.

Într-un caz, un produs realizat la solicitarea clientului a trebuit smuls dintr-o imprimantă şi adus la un elicopter, după care misiunea a decolat imediat.

În alt caz, Geocell a fost în chat în direct cu un avion de atac la sol AC-130, permiţându-le celor de la bord să adauge SIGINT la ceea ce vedeau direct şi la fluxul video primit de la drona lor Predator.

Până la începutul anului 2006, 4.000 de militari fuseseră instruiţi de Geocell şi căpătaseră acces la produsele şi bazele sale de date. De exemplu, marinarii Flotei a V-a din Golful Persic puteau accesa baza de date pentru a determina care dintre sutele de mici ambarcaţiuni arabe ce tranzitau Golful putea avea la bord dispozitive de comunicaţii în legătură cu teroriştii.

În decursul principalelor operaţiuni de luptă din Irak, am sporit de asemenea producţia aşa-numitelor „evaluări SIGINT". De obicei, produsele SIGINT se limitează la sinteza unei comunicaţii sau a unui grup de comunicaţii strâns asociate. În mod tradiţional, operaţiunile ulterioare erau efectuate de analiştii din CIA sau DIA care dispuneau de toate sursele. Eu însă am considerat că abandonam, neutilizate, foarte multe perspective derivate din SIGINT, aşa că le-am cerut analiştilor noştri să întocmească evaluări mai largi despre ce vedeau şi auzeau. Două titluri din perioada aceea ies în relief: „Starea de spirit în Bagdad" şi „Soldaţii irakieni neînregimentaţi – o posibilă problemă pe termen lung" S-a dovedit a fi o problemă pe termen foarte lung.

Ştiam de asemenea că vor fi pierderi. Cred că i-am luat prin surprindere pe civilii din stafful meu, când, la o şedinţă programată înainte de începerea invaziei, am întrebat simplu:

— Care sunt procedurile noastre pentru notificarea pierderilor?

Tăcerea care a urmat a fost mai mult decât un silenţios „nu ştim" birocratic. Mesajul era sumbru.

De când pusesem întrebarea aceea, NSA pierduse 23 de criptologi. Nu era ceva nou. Primul soldat american ucis în Vietnam făcuse parte din SIGINT, James T. Davis, specialist 4 în „găsirea direcţiei" din obscura Unitate 3 Cercetare Radio a armatei terestre.

Deoarece face parte din Departamentul Apărării, NSA era destul de bine pregătită să susţină şi să sprijine soldaţii pe care-i

trimiteam în luptă. Suntem mai puțin pregătiți să susținem familiile lor, iar aceasta era o experiență nouă pentru majoritatea civililor NSA. În vara anului 2001, Jeanine se ocupa deja de problemele legate de familie, iar acum a preluat un program pe care l-am intitulat „Family Battle Rhythms". Discutam cu rudele oamenilor noştri despre servicii care le erau disponibile, tehnici de abordare a stresului şi oportunități de a lua legătura cu persoane aflate în circumstanțe similare.

Iar asta nu se aplica exclusiv familiilor celor care erau mobilizați fizic pe front. În NSA lucrau foarte multe persoane „mobilizate virtual" – care poate că dormeau nopțile în Maryland sau Georgia, dar lucrau 12 ore pe zi în Irak şi Afganistan, pentru că acolo îi duceau căştile lor. Era un tip nou de stres: circumstanțe de viață şi moarte la muncă şi responsabilitatea de a-ți duce copiii cu maşina în aceeaşi seară la antrenamentele sportive. Noi am făcut tot ce am putut.

Oamenii trebuiau să aibă grijă de ei înşişi, inclusiv eu. După ce chipul mi-a apărut într-un pachet de cărți de joc irakiene care identificau ținte americane, eram însoțit de o echipă de pază de fiecare dată când părăseam baza. Nu aveam dreptul la automobil şi şofer, totuşi am obținut un vehicul de teren. După aceea s-a terminat cu drumurile spontane, însă bodyguarzii era prietenoşi şi profesionişti.

Şi au existat câteva ocazii în care am fost fericit de prezența lor. În septembrie 2004, am participat împreună cu familia mea la un meci al echipei de fotbal american Steelers, în Baltimore, care este altfel un oraş prietenos... mai puțin când porți culorile negru şi auriu ale echipei Steelers în ziua meciului. Suporterii echipei locale, Ravens, erau de asemenea surescitați, întrucât favoriții lor câştigaseră în ziua aceea. În timp ce încercam să părăsim parcarea stadionului, câțiva suporteri mai turbulenți s-au strâns în jurul maşinii noastre, lipindu-şi fețele de geamuri. Asta până când megafonul SUV-ului din spatele nostru a mugit:

— Îndepărtați-vă încet de vehicul!

După aceea n-au mai existat niciun fel de probleme.

M-am străduit să-mi păstrez gestionabile propriile ritmuri de bătălie. Am adus tone de lucru pentru acasă, dar am evitat biroul în

weekenduri. Dacă m-aş fi dus acolo, aş fi fost însoţit de un întreg ecosistem.

Mi-am continuat alergările şi am participat chiar la Maratonul de la Pittsburgh în mai 2003. Cred totuşi că mai mult credit ar trebui să-i acord lui Pete, bodyguardul meu, care s-a antrenat alături de mine şi apoi a alergat la maraton, înarmat cu pistolul pe care-l ţinea într-un săculeţ de umăr.

Războiul din Irak a fost dur – mai dur şi mai îndelungat decât anticipaserăm. La nivel tactic însă SIGINT a dovedit rezultate impresionante. În aprilie 2005, când a părăsit comanda trupelor din provincia Anbar, generalul-locotenent John Sattler, şeful Forţei Expediţionare 1 a Infanteriei Marine, a trimis un mesaj cartierului general NSA, în care ne-a mulţumit pentru activitatea noastră. A amintit de trei capturi recente puse la cale exclusiv de SIGINT, apoi a lăudat NSA pentru „acceptul de a coopera cu unitatea noastră SIGINT organică şi, mai important, acceptul de a pune rapoarte bazate pe SIGINT în mâinile comandanţilor operaţionali la nivelul secret"

Deloc rău. Le-am demonstrat inamicilor noştri că, dacă emiţi pe un câmp de luptă american, este foarte probabil să mori.

Mai puţin sigură totuşi era capacitatea noastră de a informa despre decizii politice mult mai vaste, aşa cum fusese în primul rând cea de invadare a Irakului.

La care se adăuga problema spinoasă a descoperirii teroriştilor aflaţi deja în interiorul Statelor Unite.

CINCI

STELLARWIND

FORT MEADE, MARYLAND, 2001-2003

La două zile după 11 septembrie, am intrat în sala mare de conferinţe a directorului NSA. Scaunele din jurul mesei semicirculare şi locurile din spatele lor dispuse în amfiteatru erau goale. În toată sala se aflau numai ofiţerul meu de presă, Judy Emmel, şi câţiva tehnicieni.

Urma să mă adresez de la distanţă întregului personal, prima mea ocazie de a face acest lucru după ordinul de evacuare pe care-l dădusem cu două zile în urmă.

Mare parte din discursul meu era previzibil. Am anunţat că pentru o vreme urma să ne concentrăm asupra defensivei. Trebuia să definim „ce se întâmplase" şi să „identificăm semne a ce se mai poate întâmpla"

Am îndemnat la răbdare.

— Vom fi permanent alerţi la avertismente, dar ne vom concentra atenţia şi pe alte aspecte în decursul timpului. Cred că toţi înţelegeţi că ţara nu intenţionează să rămână veşnic în defensivă.

Destul de previzibil, mi-am spus, deşi încă nu primisem informaţii despre planurile viitoare.

Am recunoscut că poate multe dintre persoanele dragi celor care mă ascultau acum să fi insistat ca ei să nu vină la muncă în dimineaţa aceea, temându-se pentru siguranţa lor personală. I-am îndemnat să privească latura pozitivă.

— Chiar în acest moment, peste trei sute de milioane de americani îşi doresc să aibă munca voastră.

Am încheiat cu un gând care mă obsedase din clipa atentatelor: păstrarea libertăţii americane. Cei din NSA (inclusiv eu) provin din aceeaşi cultură politică ce-i motivează pe toţi americanii (o realitate ignorată frecvent de puriştii ideologici în dezbaterile periodice pe

care le avem despre securitate şi libertate), iar educaţia mea în ştiinţe umaniste consolidase ideea că libertatea era într-adevăr fragilă.

– Miza nu este doar siguranţa noastră, ci şi caracterul nostru de oameni liberi, le-am reamintit eu. Toate naţiunile trebuie să echilibreze nevoia de securitate cu nevoia de libertate. Mulţumită lui James Madison[16] şi grupului său de prieteni, noi ne-am înfipt drapelul adânc în zona libertăţii. Însă dacă o ţară se simte ameninţată, dacă simte că copiii ei sunt expuşi riscurilor, atunci va tinde să-şi mute drapelul mai aproape de cerinţele securităţii decât de ale libertăţii. Acesta este lucrul de care ne-am temut toţi când le-am spus familiilor noastre că ne vom trezi miercuri dimineaţă în altă Americă. Şi voi, şi eu avem un rol aici. Şi voi, şi eu putem păstra libertatea americanilor şi o vom face, astfel încât America să se simtă din nou în siguranţă.

Mă gândesc adesea la discursul acela când îi aud pe criticii noştri cei mai înverşunaţi vociferând ca şi cum noi, cei din comunitatea serviciilor secrete, am ignora cumva, comparativ cu ei, libertăţile americanilor.

Imediat după 11 septembrie, am făcut multe lucruri care depindeau de autoritatea mea. De exemplu, aproape imediat am schimbat standardul pentru minimalizarea identităţilor americane în comunicaţiile provenite din Afganistan.

În acoperirea ţintelor externe de informaţii nu este neobişnuită interceptarea de comunicaţii spre un american, de la un american sau despre un american. În aceste cazuri, NSA are permisiunea de a continua să culeagă şi chiar să raporteze informaţiile, dar identitatea americanului – cu excepţia cazului când este esenţială pentru înţelegerea semnificaţiei informaţiilor – este ţinută secretă, ceea ce noi numim „minimalizare" De exemplu, numele unui individ devine „persoana americană nr. 1"

[16] James Madison Jr. (1751-1836) al patrulea preşedinte american (1809-1817), considerat „Părintele Constituţiei" (*n.trad.*).

Dacă clienții serviciilor secrete cred că identitatea trebuie dezvăluită pentru a înțelege informațiile, ei pot cere o reconsiderare, iar la NSA există un proces birocratic riguros în această privință.

Țara noastră tocmai fusese victima unui asalt strategic declanșat din interiorul Statelor Unite, dar plănuit în Afganistan, și aveam toate motivele să credem că vor urma mai multe atentate. De aceea le-am cerut analiștilor să coboare ștacheta când se decidea ce însemna „esențială pentru înțelegerea semnificației informațiilor" Dacă telefonau în SUA potențiali complotiști din al-Qaeda, doream ca FBI să știe cât mai curând posibil cu cine vorbeau teroriștii și nu să cerem Biroului să solicite oficial informația respectivă[17].

În mod frecvent, nu obțineam conținutul comunicațiilor, ci doar faptul că între Statele Unite și Afganistan se stabiliseră legături (metadatele). Și, desigur, au existat numeroși afgani inocenți, care își contactau pur și simplu familiile din SUA, pentru a se interesa de soarta lor. Dar pentru că nu aveam decât metadatele, nu știam decât că se stabilise un contact, atât și nimic mai mult, și am transmis multe metadate la FBI.

„Surse anonime" din FBI au criticat ulterior NSA pentru că-i trimisese pe urmele unor „comenzi pentru pizza", așa cum le-au numit derizoriu, și bănuiesc că aveau dreptate. Noi însă n-am intenționat ca indiciile acelea să fie definitive, ci doar date ce puteau fi combinate cu alte informații în slujba analizei. Aceea a fost greșeala noastră. Am crezut că FBI făcea și analize și că nu se limita dar să spargă uși.

L-am informat pe George Tenet ce făceam, iar el i-a anunțat pe vicepreședinte și pe președinte, care au spus:

— Perfect. Mai poate face și altceva?

---

[17] Deoarece ordinul meu era destul de neobișnuit, mi-am anunțat decizia președinților și vicepreședinților comisiilor de control al serviciilor de informații și m-am oferit să mă prezint în fața comisiilor în plen, pentru a le informa. Camera Reprezentanților mi-a acceptat oferta și am informat-o pe 1 octombrie (*n.aut.*).

Tenet m-a telefonat şi mi-a repetat întrebarea, la care i-am răspuns:

— Cu autoritatea pe care o deţin în prezent, nu pot face nimic altceva.

— Nu asta te-am întrebat! a replicat el.

Pe moment n-am putut decât să spun:

— O să revin cu un telefon.

Ulterior, Comisia Mixtă de Anchetă (capitolul 3) a criticat NSA pentru eşecuri anterioare datei de 11 septembrie. Criticile cele mai elocvente erau legate de terorişti din interiorul Statelor Unite, mai precis:

„Abordarea prudentă a NSA faţă de orice culegeri de informaţii legate de activităţi din Statele Unite.

Au existat de asemenea lacune în acoperirea de către NSA a comunicaţiilor externe şi în acoperirea de către FBI a comunicaţiilor interne.

NSA n-a dorit să fie percepută ca vizând indivizi din Statele Unite.

În discuţiile despre conversaţii care aveau un capăt în SUA nu a existat suficientă atenţie asupra a ceea ce mulţi ar fi considerat că sunt cele mai importante tipuri de comunicaţii asociate terorismului, cel puţin în privinţa protejării ţării noastre."

Concluziile Comisiei Mixte de Anchetă au fost publicate mult mai târziu, bineînţeles, dar, sincer vorbind, nu aveam nevoie de niciun ajutor extern pentru a înţelege care erau lacunele noastre. Am menţionat concluziile acelea doar pentru a sublinia că programul Stellarwind al NSA care a urmat a fost un răspuns logic la o problemă convenită şi nu produsul unor minţi demente de criptologi, aşa cum aveau să sugereze alţii ulterior. Potrivit definiţiei *Congresului*, ceea ce am făcut noi nu a fost suficient. Ce şi-ar fi dorit ei să facem dacă nu o abordare de tip Stellarwind, care să astupe lacunele pe care le identificaseră în mod corect?

În tot cazul, după discuţia telefonică cu George, mi-am întrunit echipele juridică şi operaţională şi le-am comunicat:

— Avem mână liberă. Ce mai putem face împotriva acestei ameninţări?

Am definit câteva cursuri de acţiune, dintre care unul era comasarea metadatelor interne (apelurile în sine spre SUA, din SUA şi în interiorul SUA), iar altul ne permitea să interceptăm rapid conţinutul apelurilor internaţionale ce puteau avea un capăt în Statele Unite, dacă aveam motive să credem că erau asociate cu al-Qaeda.

Niciunul dintre ele nu ar fi respectat procedurile Legii privind supravegherea activităţilor străine de spionaj (FISA), care fusese promulgată în 1978 după ultimul mare „scandal" NSA şi investigaţiile Comisiei Church, aşa cum fusese înţeleasă legea atunci şi aşa cum fusese bineînţeles implementată tot atunci. FISA ar fi cerut mandate detaliate şi individualizate, care să fie aprobate de tribunal. Pentru acţiunile propuse de noi, legea trebuia modificată, fiindcă altfel ar fi trebuit să ne bazăm pe altă autoritate.

George m-a invitat să mă întâlnesc cu preşedintele şi vicepreşedintele la informarea lui de dimineaţă din Biroul Oval şi acolo am expus avantajele operaţionale pe care ni le-ar fi oferit paşii aceia. În esenţă, dacă am fi fost capabili să cercetăm metadatele pentru posibile legături cu numere de telefon ştiute ca aparţinând unor terorişti, după care am fi acţionat rapid în privinţa numerelor suspecte, am fi sporit şansele de a pune mâna pe ceea ce ne scăpase înainte de 11 septembrie: conversaţiile legate de terorism care aveau un capăt în Statele Unite. Am simţit că după întâlnirea aceea lucrurile se vor mişca mult mai repede.

George mi-a telefonat şi mi-a spus cam acelaşi lucru, apoi m-a invitat din nou în Biroul Oval. Pe lângă faptul că mi-era şef, George îmi era şi prieten bun. Odată am mărturisit pe postul C-SPAN că-l iubeam ca pe un frate. De aceea i-am reamintit că, după ostilitatea Comisiei Church, NSA acţionase ca şi cum şi-ar fi jucat permanent ultima şansă.

— Noi nu avem voie să facem paşi greşiţi, i-am reamintit. Trebuie să fim precauţi în privinţa asta.

În mod clar George i-a transmis cuvintele mele preşedintelui, aşa că, în ziua următoare, intrând în Biroul Oval, acesta mi-a

oferit asigurări despre progresul agenției chiar înainte să mă fi așezat. Mi-a spus că-mi înțelegea îngrijorarea, dar trebuia să facem ceea ce era bine.

După întâlnire, pe când eram transportat cu mașina pe Baltimore-Washington Parkway spre Fort Meade, mi-am sunat secretara și l-am convocat pe juristul-șef Bob Deitz imediat după ce ajungeam.

— Președintele va face asta pe cont propriu, i-am spus lui Bob când ne-am văzut în biroul meu. Articolul 2 al Constituției, chestii legate de comandantul suprem. Fără să promulge nicio lege nouă. Probabil că ar dura prea mult și în același timp ar avertiza al-Qaeda. Justiția va aproba, dar am nevoie de opinia *ta*. O poate face? Are într-adevăr autoritatea respectivă? Ne poate afecta pe noi, aici? Și, apropo, controlul accesului în această privință este asigurat direct de președintele Statelor Unite. Sunt autorizat să te informez pe tine, dar pe nimeni altcineva din stafful tău.

Era o problemă delicată și Bob mi-a spus că va reveni în ziua următoare. A petrecut o noapte albă gândindu-se la Constituție și la Amendamentul IV. În dimineața următoare, mi-a spus că era un caz dificil, dar că pusese la punct o teorie mai mult decât plauzibilă despre caracterul ei legal:

> Amendamentul IV nu ridica nicio problemă, deoarece, așa cum interpreta el acțiunile autorizate de președinte, noi aveam nevoie de un motiv întemeiat pentru a crede că un capăt era extern și că una dintre părți era un terorist înainte de a intercepta o comunicație;
>
> în privința metadatelor, Curtea Supremă decisese deja cu 5–3 într-un proces din 1979 [*Smith v. Maryland*] că informațiile respective nu erau protejate constituțional;
>
> cu privire la Legea privind supravegherea activităților străine de spionaj [FISA, care *proteja* metadatele], statutul nu ne permitea promptitudinea sau abilitatea de a răspunde imediat la această amenințare;

și, finalmente, trebuia să existe o exceptare implicită de la FISA într-un caz de urgență pentru că altfel, din acest punct de vedere, statutul era neconstituțional.

Am discutat apoi despre legalitate. Când l-am întrebat ce va face Curtea Supremă, Bob a refuzat să prognozeze un rezultat, dar a subliniat că teoria lui era solidă și argumentele convingătoare. Bob știa câte ceva despre tribunale, deoarece fusese grefier pentru judecătorii Stewart, Douglas și White. Ulterior mi-a mărturisit că aprecia că am fi câștigat un proces cu 6–3.

Bob avea însă și el câteva întrebări pentru mine. Pentru a se asigura că eram pe aceeași lungime de undă, m-a întrebat ce voi face când (și întotdeauna problema era doar „când") se va afla despre program și voi fi chemat la Capitoliu. Temerea lui era legată de faptul că nu trebuia să mințim niciodată Congresul. L-am asigurat că nu intenționam asta. M-a sfătuit să obțin autoritatea de a informa Capitoliul sau cel puțin pe liderii seniori și Curtea FISA, și i-am dat dreptate.

Bob avea încredere în opinia lui, însă NSA dispunea de multe alte instrumente legale pe care nu le putea accesa din cauza restricțiilor impuse de președinte. În mod indirect, a ridicat întrebarea mea în prezența principalului jurist operativ al agenției, un tip foarte dur în privința respectării limitelor impuse NSA. Bineînțeles, Bob a vorbit abstract și ipotetic, dar s-a simțit mai sigur pe el când juristul i-a aprobat teoria legală. În următoarea săptămână am putut introduce alți juriști în program. Era imposibil să putem acționa atât de aproape de limită fără prea multă supervizare legală. Și ceilalți juriști au fost destul de mulțumiți de poziția noastră.

Cu toate că era satisfăcut de propriile sale raționamente, Bob dorea să afle și motivele pentru care Biroul de Asistență Juridică al Departamentului de Justiție considera că programul era legal și să le compare cu ale lui. După două săptămâni, l-a sunat pe David Addington, avocatul vicepreședintelui, pe legătura telefonică securizată, cerându-i să vadă opinia legală. Addington a refuzat, totuși i-a citit la telefon câteva dintre paragrafele în vigoare. Bob considera că abordarea lui John Yoo era inutil de extinsă, un fel de „Articolul

2 *über alles*": preşedintele poate să facă orice apreciază că este necesar pentru protejarea ţării. A mai spus că el urmase Dreptul Comun la Harvard, care se bazează preponderent pe fapte pentru a obţine o dezvoltare caz-cu-caz a legilor. Şi a argumentat că teoria extinsă a lui Yoo era tipică pentru Yale. Nu se referea însă la vreo rivalitate între cele două faimoase universităţi.

Când opinia Departamentului de Justiţie despre acest program a devenit publică, a fost clar că îi extinsese justificarea dincolo de puterile de comandant suprem conferite preşedintelui prin Articolul 2, astfel încât includea şi Autorizarea pentru Folosirea Forţei Militare (AUMF) dată de Congres împotriva celor responsabili pentru atentatele de la 11 septembrie. Argumentul respectiv era contestabil, deoarece legea nu preciza în mod special interceptarea comunicaţiilor, iar administraţia nu solicitase în mod special acea autoritate. Pe de altă parte, în complexa decizie Hamdi din 2004, Curtea Supremă păruse să susţină legalitatea detenţiei – chiar şi detenţia unui cetăţean american – ca incident legitim de război, deşi nici aceasta n-a fost menţionată vreodată în AUMF. Dacă puteai închide fără proces un inamic, interceptarea comunicaţiilor lui părea o încălcare de-a dreptul minoră a legii.

Juriştii mei păreau să aleagă calea de mijloc între puterea executivă fără restricţii şi încrederea limitată în intenţia implicată a unui singur statut. În opinia lor – şi acesta a fost sfatul lor – preşedintele, în calitate de comandant suprem, avea autoritatea de a face *asta*, iar orice limitări contrare venite din partea Congresului reprezentau încercări neconstituţionale de limitare a puterii executive. Totul continuă să fie controversat şi subiectul multor dezbateri, totuşi Curtea de Apel FISA a susţinut în două rânduri că „considerăm de la sine înţeles că preşedintele deţine autoritatea constituţională inerentă de a solicita supraveghere electronică fără mandat, *în scopul culegerii de informaţii externe*" Cred că juriştii mei au înţeles corect.

Mai aveam un punct de bifat pe lista mea de control. În acea după-amiază, când am revenit de la Casa Albă unde aflasem că vom continua (în aceeaşi zi în care am discutat cu John Deitz), am plecat

mai devreme de la birou şi am invitat-o pe Jeanine la o plimbare printr-o porţiune din campusul împădurit de la Fort Meade. În timpul plimbării i-am povestit că plănuiam să facem ceva controversat, că eu eram liniştit în privinţa asta deoarece era o acţiune corectă, dar că la un moment dat s-ar putea să existe un risc însemnat, atât din punct de vedere politic, cât şi al reputaţiei, şi nu puteam exclude nici riscul legal.

Ea m-a ascultat atent şi apoi m-a întrebat simplu dacă eu credeam într-adevăr că era o acţiune corectă. I-am repetat că aşa consideram şi Jeanine a spus că în cazul acela trebuia bineînţeles să trec la acţiune.

A fost un gest de curaj din partea ei, pentru că implicit îi ceream de fapt să accepte ca ea, copiii noştri, de acum adulţi ei înşişi, şi nepoţii noştri să accepte în mod voluntar un drum care putea fi foarte dificil în viitor. Acceptarea aceea a spus multe despre Jeanine – şi în general despre soţiile militarilor – mai ales fiindcă nu avea nici cea mai mică idee despre ce vom face noi realmente.

După întâlnirea cu mine din Biroul Oval, vicepreşedintele îi ceruse lui David Addington să redacteze ciorna unui ordin care să fie aprobat de procurorul general, autorizat de preşedinte şi semnat de secretarul apărării, şi care avea să ne ceară să îndeplinim ceea ce descrisesem deja ca fiind posibil din punct de vedere tehnologic şi oportun din punct de vedere operaţional. John Yoo de la Justiţie insistase ca totul să treacă pe la secretarul apărării şi lanţul de comandă, la fel ca în cazul unui război. Amprenta Departamentului Apărării s-a dovedit utilă când Stellarwind a devenit public şi unii din Apărare au vrut să-l minimalizeze ca fiind „programul Casei Albe"

Procesul complex de aprobare a fost de asemenea conceput pentru a fi absolut clar că totul se făcea cu ştiinţa, sprijinul şi sub conducerea preşedintelui. Acelaşi lucru era valabil şi pentru programul de predare, detenţie şi interogare – RDI (rendition, detention, and interrogation) – al CIA (a se vedea capitolele 12 şi 20), dar, aşa cum am aflat ulterior, dovezile scrise erau frustrant de puţine acolo.

Pe 3 octombrie, vicepreşedintele, Addington şi Al Gonzales, consilierul Casei Albe, au dus prima ciornă a ordinului la preşedinte, care se afla în reşedinţa din Casa Albă.

— Totu-i gata? a întrebat preşedintele, când au intrat în cameră.

Ştia perfect ce urma să semneze, totuşi nu s-a putut abţine să nu întrebe:

— Ce zici, David?

Addington, care nu era tocmai spontan, a subliniat ceea ce era evident:

— Fără îndoială că într-o bună zi vom fi traşi la răspundere în public.

O alegere excelentă de cuvinte. Oricum, trebuia ţinut seama şi de ce avea să facă (sau nu) preşedintele cu ordinul în seara aceea.

Addington trebuia după aceea să ducă documentul semnat la CIA, care să-i anexeze estimarea sa de pericol şi recomandările directorului care legitimau o acţiune atât de importantă. El mergea apoi la Justiţie, unde procurorul general îi dovedea caracterul legal, la Departamentul Apărării să îndrume implementarea lui şi în cele din urmă la mine, la Fort Meade, ca să-l aplic. David a făcut toate drumurile acelea personal – fără curieri, fără serviete diplomatice, fără semnături electronice. Secretul absolut era esenţial. Nu-i de mirare că a făcut lobby (şi a câştigat) pentru cicluri de câte 45 de zile între reînnoirile mandatului, în locul obişnuitelor 30 de zile.

David îşi câştigase reputaţia de câine rău de pază, dar în pregătirea acestui proces meticulos, el a ţinut seama atât de interesele mele, cât şi de cele ale NSA, ale preşedintelui şi ale ţării. De asemenea, el nu era (cel puţin nu întotdeauna) ideologul nemilos pe care l-au zugrăvit unii. Când am stat de vorbă după prima autorizare, el mi-a reamintit că – sub forma în care fusese scris – ordinul permitea interceptarea de comunicaţii intern-intern, dacă eram de părere că aveau legătură cu al-Qaeda. I-am reamintit că eram o agenţie care se ocupa de culegerea de informaţii *externe*, că n-aş fi făcut aşa ceva fără un mandat şi că nu aveam nici măcar infrastructura necesară. Presupusul arhitect al teoriei „executivului unitar" a încuviinţat simplu din cap, s-a rotit cu scaunul şi a modificat ordinul

care se afla pe ecranul său, astfel încât să reflecte exact şi numai ceea ce intenţionam noi să facem.

Joi 4 octombrie, ziua în care prima autorizare a devenit oficială, am ţinut în biroul meu o şedinţă restrânsă cu oameni-cheie şi i-am întrebat:

— Cine ar trebui să fie prezent când voi anunţa asta? Trebuie să păstrăm cercul iniţiaţilor cât mai restrâns.

Când am intrat sâmbătă dimineaţă în sala pentru conferinţe a directorului, mă aşteptau 66 de oameni aleşi cu grijă.

Am început prin a le solicita atenţie maximă. Am schiţat după aceea evenimentele din ultimele săptămâni, felul cum s-a ajuns aici şi ce dorea preşedintele din partea noastră. Eram însoţit de Bob Deitz, deoarece, contrar unor păreri neinformate, profesioniştii din NSA sunt *foarte* conservatori când vine vorba de intimitatea cetăţenilor americani şi sunt atât de sensibili la aspectele legale, încât au înţeles imediat că următoarele noastre acţiuni ocoleau FISA. Fără suportul vizibil şi necondiţionat al meu, al adjunctului meu şi al juriştilor (cei care-i bătuseră la cap ani de zile „să nu faceţi asta...”), ei n-ar fi clintit un deget. Deitz avea să reia ulterior şedinţa aceasta în cadrul altor două şedinţe generale, pentru a-i asigura pe analişti de legalitatea programului şi pentru a le explica temeiurile legalităţii.

I-am lăsat pe operatori în sala de conferinţe cu şefii lor, pentru informări detaliate, dar înainte de a pleca am adăugat că ceea ce urma să facem era fără precedent, însă perfect legal. Am încheiat, spunând:

— Vom face ceea ce ne-a autorizat preşedintele, dar nici un foton sau un electron în plus.

După ce au terminat, au coborât la parter ca să pregătească o sală şi reţeaua de conectare necesară. Până duminică, schimburile de lucru începuseră. Lansaserăm o acţiune pe muchie de cuţit, fără precedent în istoria agenţiei. Până la urmă am numit-o Stellarwind, nu pentru că ar fi însemnat ceva, ci tocmai pentru că nu însemna nimic.

Când m-am interesat ce reacţii au existat după plecarea mea din sală, mi s-a spus că toţi fuseseră dedicaţi şi profesionişti. Oamenii

erau surescitaţi fiindcă aveau să poată face ceea ce ştiau că trebuia făcut. Exista de asemenea o atmosferă de tipul: „Acesta este un eveniment foarte important. Nu trebuie să existe erori.”

În primul rând trebuia să obţinem mai multă putere de procesare, întrucât urma să ne confruntăm cu volume realmente uriaşe de date. Am contactat directorul general al unei companii producătoare de computere pe care o vizitasem anterior. El a găsit o comandă de 100 de servere ce corespundeau cerinţelor noastre şi porniseră deja spre client, dar nu fuseseră încă livrate. Livrarea a fost redirecţionată spre noi şi ne-am întâlnit cu trailerul respectiv într-o parcare de pe Interstate 95, lângă Fort Meade. L-am condus pe şofer la rampa noastră de descărcare şi am asamblat noi înşine componentele în noile birouri pentru Stellarwind.

La mai puţin de o lună de la lansare, Stellarwind avea câteva sute de oameni, care fie lucrau cu normă întreagă, fie primiseră autorizaţia de securitate pentru a susţine programul.

Bineînţeles, numărul lor a crescut. Până când *New York Times* i-a dezvăluit existenţa, în decembrie 2005, peste 1000 de oameni fuseseră introduşi oficial în programul Stellarwind prin intermediul guvernului; majoritatea lucrau desigur în NSA, dar existau grupuri importante şi în FBI şi CIA. Nu toţi erau activi, însă după ce fuseseră acceptaţi erau oricând disponibili.

Judecând după standardele guvernului, a rămas totuşi o acţiune destul de bine compartimentată pentru un program de patru ani. După ce existenţa lui a fost dezvăluită, am primit un compliment realmente profesional din partea lui David Pepper, directorul GCHQ britanic. Intrând în biroul meu pentru o vizită de curtoazie, David a zâmbit simplu şi a rostit:

— Complimentele mele, Michael. N-am avut nici cea mai mică idee.

După ce ne-am instalat complet, am dispus teoretic de capacitatea de a accesa un procentaj important al apelurilor ce intrau sau ieşeau din Statele Unite, mulţumită pur şi simplu modului în care funcţionează reţeaua de telecomunicaţii. Desigur, urma să accesăm şi să colectăm un apel doar când agenţia avea deja motive să suspecteze că era legat de al-Qaeda.

Când decide să ia în vizor un apel, NSA utilizează aşa-numiţii „selectori"; pentru apelurile telefonice, un selector poate fi chiar numărul asociat cu al-Qaeda care apelează sau este apelat. În cadrul programului Stellarwind, majoritatea covârşitoare a selectorilor erau de fapt numere de telefon din străinătate, iar proporţia aceea a crescut odată cu maturizarea programului.

Între anii 2001 şi 2005, au existat sute de rapoarte SIGINT din sursă unică, genul care deriva din conținutul comunicației, bazate pe semnalări Stellarwind. Rapoartele acelea au acoperit planuri ale teroriştilor, finanțări, instruiri, deplasări şi contacte cu persoane din interiorul Statelor Unite.

Din cauza naturii comunicațiilor moderne, majoritatea conținuturilor rapoartelor proveneau de fapt din apeluri extern-extern, care doar tranzitau SUA. Numai în anul 2006 au existat aproape 100 de rapoarte de tranzitări (adică cu ambele capete în străinătate) în care Stellarwind a fost singura sursă, plus mai bine de 1.000 în care accesările Stellarwind au contribuit la produsul SIGINT final[18].

Odată transmise, rapoartele Stellarwind nu mai puteau fi deosebite de fluxul de producție SIGINT normal. Întrucât unul sau ambele capete se aflau mereu în străinătate, nu exista nimic care să le scoată în evidență conținutul. Unicitatea lor consta în modul şi locul de unde le obțineam.

Am adunat de asemenea volume masive de metadate. În primele şase luni ale programului, am realizat o bancă de date care conținea miliarde de apeluri interne, alături de şi mai multe apeluri externe. Am utilizat lanțurile de contacte de la „numere murdare" cunoscute sau suspecte, pentru a vedea dacă existau conexiuni ce sugerau legături teroriste cu Statele Unite. Acestea au generat noi suspecți pe care îi predam la CIA şi FBI pentru a fi analizați în continuare sau pentru a se acționa asupra lor.

O agenție dorea rapoarte de metadate extinse la trei salturi. Un număr de telefon cunoscut ca „murdar", adică asociat teroriştilor,

[18] Multe rapoarte SIGINT sunt compuse din interceptări multiple (*n.aut.*).

sau „număr-sursă”, telefonează la A (saltul 1), care telefonează la B (saltul 2), care telefonează la C (saltul 3). Ce e drept, acel ultim salt spre C este mult diluat de la numărul-sursă original. În majoritatea cazurilor, dovedeşte doar că toţi merg la stomatolog sau comandă pizza. Lucrurile devin totuşi interesante când ultimul salt dintr-un lanţ apare în alte lanţuri ale altor numere-sursă. Ne-am etichetat suspecţii ca fiind de încredere mare, medie sau mică, în funcţie de frecvenţa, caracterul recent şi sinceritatea contactelor cu numerele „murdare” originale. Până în luna decembrie obţineam cam zece piste potenţiale pe zi, iar una din zece era de încredere mare.

Politica FBI era de a investiga toate numerele trimise, o abordare care le crescuse enorm volumul de muncă.

Totul se derula însă destul de asemănător cu ceea ce anticipaserăm. Am urmărit apeluri ameninţătoare, am indicat contacte suspecte, am descoperit reţele de finanţare ilicite, am detectat călătorii ale suspecţilor, am descoperit legături cu şcoli de aviaţie, am făcut legături între angajaţi în transporturi şi asociaţi ai teroriştilor, am stabilit conexiuni cu achiziţii ilegale de arme, am asociat cetăţeni americani cu Khalid Sheikh Mohammed şi am descoperit pe lista cu interdicţii de zbor un suspect de terorism care se afla deja în Statele Unite.

Nimeni nu se aştepta ca Stellarwind să rămână veşnic secret. Nimic nu rămâne veşnic secret. Şi toţi ştiam că atunci când Stellarwind va deveni public, dimensiunea scandalului va fi proporţională cu succesul lui şi al altor programe antiteroriste. Mai exact, dacă Stellarwind şi alte programe care se consolidau reciproc funcţionau şi ţara rămânea în siguranţă, noi aveam să fim acuzaţi în mod inevitabil de exagerare, de sacrificarea libertăţii în numele securităţii şi aveam să fim trataţi cu o grămadă de citate greşite din Benjamin Franklin, care a spus de fapt: „Cei care sunt dispuşi să renunţe la libertatea *esenţială* pentru a obţine *puţină* siguranţă *temporară*, nu merită nici libertate, nici siguranţă” (sublinierile îmi aparţin, dar adjectivele extrem de importante sunt ale *lui Franklin*).

Majoritatea profesioniştilor americani care activează în domeniul informaţiilor sunt familiarizaţi cu obiceiul încetăţenit în relaţia dintre spionii americani şi elita politică americană; cea din urmă îi critică pe cei dintâi pentru că nu fac destule atunci când se simte în pericol, dar îşi rezervă dreptul de a-i critica pentru că fac prea multe de îndată ce respectivii le-au readus siguranţa.

Când ştirea a fost făcută publică în decembrie 2005, urmările au fost în linii mari conforme cu acest scenariu. Ştiind că nu va exista alt final, ne-am străduit de la bun început să amortizăm inevitabila undă de şoc.

Unul dintre elemente a fost să ne asigurăm că făceam bine ceea ce făceam. Deoarece era atât de strâns, controlul iniţial al programului a fost limitat la operativii noştri şi la consilierul general. Până în august 2002 însă ne-am extins controlul la nivelul biroului inspectorului general; nucleul acela era format din auditori profesionişti şi din inspectorul general însuşi, Joel Brenner, care era un outsider sceptic.

Ei au supus Stellarwind unui regim de examinări regulate. Una dintre contribuţiile lor cele mai importante a fost să ia un program care fusese implementat rapid şi să-i sporească responsabilitatea prin proceduri amănunţit documentate.

Au descoperit genul de erori umane care sunt inerente în orice astfel de întreprinderi: de exemplu, numere inversate. Dar mai important, ei au raportat că, bazându-se pe un eşantion semnificativ din punct de vedere statistic, determinaseră că Stellarwind respecta termenii autorizării, iar sarcinile erau executate adecvat, înregistrate corespunzător şi legate corect de ţintele autorizate.

Joel a declarat că orice preşedinte care n-ar fi utilizat informaţiile autorizate de acest program şi-ar fi neglijat datoria. În acelaşi timp el a susţinut cu îndârjire trecerea unei părţi cât mai mari din program sub auspiciul Curţii FISA şi al unei structuri legale mai vaste (adică, legiferate). Am făcut-o într-adevăr, dar abia după câţiva ani.

Încă de la început am insistat pe lângă Casa Albă să ne permită cel puţin să informăm Capitoliul. Forţele Aeriene au o vorbă: „Dacă vrei să fie oameni la locul accidentului, pune-i pe lista pasagerilor”

Am întâmpinat o oarecare opoziție; nu o interdicție permanentă, ci mai degrabă în direcția „nu acum” și „o să vă spunem noi când”

Legea americană este destul de limpede cu privire la „informarea completă și la zi” a Congresului despre activitățile importante ale serviciilor secrete, iar Stellarwind se potrivea cu certitudine acestei descrieri. Executivul avea totuși cuvântul final în limitarea numărului de membri care să fie informați.

La câteva săptămâni după ce am demarat programul, am căpătat acceptul de a informa Congresul.

În dimineața de 25 octombrie ne-am întâlnit cu președinții și vicepreședinții celor două comisii pentru informații în biroul strâmt al vicepreședintelui din Aripa de Vest a Casei Albe. După ce vicepreședintele a vorbit pe un ton solemn despre necesitatea programului, eu am susținut informarea propriu-zisă.

George Tenet era de asemenea prezent pentru a sublinia seriozitatea amenințării. Ordinul în conformitate cu care operam era reînnoit de președinte la fiecare 45 de zile și era întotdeauna însoțit de o notă informativă a DCI-ului care evidenția pericolele pe care le aveam de înfruntat din partea al-Qaeda, inclusiv o amenințare supremă la guvernul Statelor Unite. După evenimentele din Washington, New York și Shanksville, nu consideram deloc că ar fi fost niște exagerări, dar cu timpul, nota informativă a DCI-ului a fost poreclită ireverențios „nota groazei” de către aceia dintre noi care aveau acces la program. La această ședință, George a prezentat o excelentă (chiar dacă orală) „notă a groazei”

Aveam vreo 20 de diapozitive care ne descriau activitatea; dispuneam de asemenea de cifre, care să arate dimensiunile muncii pe care o întreprindeam. Când am pregătit aceste informări la NSA, am spus staffului că trebuia să fim perfect deschiși, că congresmenii trebuiau să înțeleagă că nu era „o nebuloasă” (cum obișnuiesc să spun frecvent) și că nimeni n-avea să poată spune, după ce totul avea să se termine și avea să fie lansată o dezbatere națională, „Păi, da, am participat la o informare, dar...”

În informările acelea din cabinetul vicepreședintelui, totul era politicos și profesional, însă am fost direcți și expliciți cu privire la agresivitatea noastră și la particularitățile aparte ale acestui caz.

Am precizat câte numere de telefon din SUA fuseseră vizate, câte conversații interceptaserăm și câte produse (inclusiv rapoarte despre cetățeni americani) creaserăm din ele. Am enumerat incidente specifice în care programul jucase un rol decisiv. Noi catalogam volumul brut de culegere, atât metadatele, cât și conținutul. Una peste alta, până ce *New York Times* a „declasificat" în mod unilateral[19] elemente din Stellarwind, am ținut peste o duzină de ședințe cu membri ai Congresului și, cu totul, am informat 15 congresmeni.

La acea primă ședință, consiliera pe probleme de securitate națională Condi Rice a stat lângă Nancy Pelosi, lider democrat în Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților; Condi credea că Pelosi ar putea avea nevoie de unele argumente suplimentare, întrucât ajunsese să o cunoască pe viitoarea președintă a Camerei Reprezentanților, al cărei district se învecina cu Stanford, unde Condi fusese numită recent prodecan. Nici Pelosi și nici altcineva dintre participanți (Porter Goss, Bob Graham, Richard Shelby) n-au obiectat în cursul ședinței lungi de o oră, deși Pelosi a dorit confirmări suplimentare imediat după aceea. Așteptând să ne sosească mașinile sub o copertină de pe West Executive Avenue, ea s-a întors spre mine și m-a întrebat:

— Tu ești de acord cu toate astea?

Sperasem ca informarea să-i fi conferit ceva mai multă încredere, totuși am profitat de oportunitate pentru a o asigura de completul meu acord.

De fapt nu știam să fi existat vreo obiecție declarată de vreunul dintre congresmenii pe care-i informasem. Ulterior am aflat că, la un moment dat, senatorul Jay Rockefeller (care a devenit vicepreședinte al Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului și a fost „informat" în ianuarie 2003) a adresat o scrisoare vicepreședintelui, în care și-a exprimat îngrijorarea în urma altei informări din iulie. El s-a plâns că nu era jurist, că nu putea destăinui

[19] Bineînțeles, *Times* n-a avut autoritatea să declasifice. Ziarul a dezvăluit pur și simplu informația (*n.aut.*).

nimic staffului şi că nu avea cui să-şi adreseze îngrijorările sau obiecţiile. Ca să fiu sincer, cred că ar fi putut cere să-l vadă pe procurorul general (care deţinea autorizaţia de securitate necesară şi despre care ni se spusese că aproba programul), dar n-a făcut-o. Se pare că senatorul a păstrat pentru sine o copie a scrisorii, însă după ce programul a fost făcut public, n-a putut-o găsi şi a trebuit să solicite o copie de la Casa Albă.

Congresmenii se găseau într-o poziţie cu adevărat dificilă. Nu li se cerea *să aprobe* programul, ci erau *informaţi* despre el. Nu puteau să discute despre el cu stafful lor şi nici măcar cu alţi congresmeni. Acestea fiind spuse, am considerat mereu scrisoarea lui Rockefeller ca pe un fel de poliţă de asigurare politică. Dacă programul sărea în aer, politic vorbind, el putea să arate o dovadă a opoziţiei sale. Pe de altă parte, dacă ceva sărea cu adevărat în aer în alt atac terorist, Rockefeller putea afirma oricând că susţinea toate măsurile necesare pentru a-şi păstra ţara în siguranţă.

Pe una dintre obiecţiile lui ulterioare am luat-o însă în nume personal. După ce elemente din program au fost dezvăluite, Rockefeller a afirmat că informările pe care le primise despre Stellarwind (toate din partea mea) fuseseră cumva superficiale sau incomplete; derularea rapidă a unor diapozitive, cum a spus el. Nu ştiu ce altceva ar fi dorit să ştie sau cât ar fi înţeles, dar cam acestea au fost efectele strategiei noastre de expunere completă în faţa supervizorilor.

Ulterior, o altă membră democrată a Congresului care fusese informată despre Stellarwind, Jane Harman, a avut probleme politice similare cu cele ale senatorului Rockefeller. Modalitatea ei de a evita să dea un răspuns concret a fost să susţină că nu i se spusese niciodată că acţiunile noastre depăşeau limitele statutului FISA. Cum adică – ţineam şedinţe secrete periodice, în grup restrâns în cabinetul vicepreşedintelui, doar pentru a informa un grup foarte select de congresmeni că nu se schimbase nimic şi că noi continuam să ne desfăşurăm activitatea exact ca înainte de 11 septembrie?

Nu este de mirare atunci că Pat Roberts, ulterior preşedintele comisiei de control din Senat, a agitat un flacon de medicamente

într-un talk-show de duminică şi a declarat că va prescrie „pastile pentru memorie" colegilor săi.

Adevărul este că am tratat greşit notificarea congresională – nu constituțional, ci politic. Am păstrat cercul restrâns din motive nobile: pentru păstrarea secretului. Din punct de vedere politic însă a fost o mişcare greşită, iar strategic a dus la pierderea susținerii politice şi, mai important, a celei populare pentru acțiunile noastre.

Menținând cercul atât de restrâns, am creat o dilemă pentru democrații pe care-i informasem; când programul a fost dezvăluit, ei au trebuit să dea dovadă de un eroism care nu le era caracteristic pentru a se opune propriei lor baze politice. Jane Harman a făcut asta o vreme atunci când *New York Times* şi-a publicat articolul în decembrie 2005. Majoritatea însă n-au procedat la fel.

Iar noi practic i-am motivat pe cei care nu fuseseră informați să ni se opună pur şi simplu pe temeiul procesului (sau, din punctul lor de vedere, al lipsei procesului).

O cale mai bună ar fi fost să informăm ambele Comisii pentru Serviciile de Informații, atât a Camerei Reprezentanților, cât şi a Senatului, despre întregul program, plus un număr limitat din personal, provocându-i efectiv să acționeze pentru a-l *opri*. Astfel, precauția lor politică naturală ar fi lucrat în avantajul nostru, şi nu în sens opus.

M-am exprimat vulgar că ar fi trebuit să-i fi lăsat pe mai mulți cu burta la gură, pentru ca, atunci când situația avea să devină publică, nimeni să nu se poată îndoi cine era deja însărcinat.

La începutul anului 2002, am informat a treia putere în stat, cea judecătorească, nu pentru că cineva ar fi crezut că preşedintele care acționa astfel în conformitate cu autoritatea conferită de Articolul 2 al Constituției ar fi avut nevoie de permisiunea Curții Supreme, ci mai degrabă fiindcă Justiția era, pe bună dreptate, îngrijorată că datele derivate din Stellarwind puteau duce la solicitări de mandate FISA. Temându-se să nu inducă în eroare Curtea Supremă, dacă era opac cu privire la sursele din solicitările lui, Departamentul de Justiție dorea cel puțin ca judecătorul-şef să cunoască originile acelor informații (şi să restricționeze în acest fel solicitări împovărătoare ale judecătorului care prezida).

În una dintre zilele reci şi înnorate de ianuarie, ce par atât de normale în Washington, bodyguardul meu m-a escortat de la Chevrolet-ul Suburban la cabinetul procurorului general John Ashcroft, pentru a mă întâlni cu judecătorul Royce Lamberth, care prezida Curtea FISA. În anticamera procurorului general, m-am întâlnit cu John Yoo, care redactase opinia Departamentului de Justiţie pe care Casa Albă îşi bazase justificarea legală pentru programul Stellarwind.

A fost prima mea întâlnire cu Yoo. Şi a fost şi prima dată când Yoo avea să audă o descriere detaliată a modului de operare tehnică al programului, deşi citise atât ordinul lui Addington, cât şi nota informativă a lui Tenet.

Yoo îl cunoştea pe Lamberth destul de bine din perioada când lucrase pentru Curţile de Apel din DC şi pentru Curtea Supremă, apoi în calitate de consilier general al Comisiei Juridice a Senatului. Lamberth a venit fără staff şi s-a manifestat în stilul lui gregar obişnuit. Yoo, Lamberth şi cu mine ne-am aşezat în fotolii de piele dispuse în semicerc, iar procurorul general s-a aşezat la biroul său. Ashcroft a început discuţia printr-o examinare generală a posibilelor ameninţări şi o trecere în revistă destul de vagă a acţiunilor noastre, după care mi-a dat cuvântul pentru a-l informa pe judecător.

De data aceasta n-am mai recurs la prezentări de diapozitive, ci i-am expus judecătorului practic informarea congresională, atât doar că, fiind judecător al Curţii FISA din 1995, Lamberth cunoştea profund legea şi se pricepea destul de bine şi la tehnologie.

Satisfăcut că înţelegea ce făceam, s-a întors după aceea către Yoo, iar eu m-am aşezat şi am privit seminarul lor juridic, în care au discutat pe toate părţile dimensiunile şi limitele puterii executive. Yoo a recunoscut că, atunci când preşedintele îşi exercita autoritatea în conformitate cu intenţia Congresului aşa cum era descrisă în statut (ca Legea privind supravegherea activităţilor străine de spionaj), el acţiona dintr-o poziţie foarte sigură şi puternică din punct de vedere constituţional şi politic. A mai adăugat însă că preşedintele nu avea nevoie de o asemenea protecţie când îşi exercita autorităţile constituţionale legitime de comandant suprem, aşa cum făcea în cazul acesta. Yoo a menţionat că Curtea Supremă

privea cu rezerve problema. Cu alte cuvinte, în opinii anterioare exprimate asupra supravegherii, Curtea Supremă limitase în mod clar solicitările de mandate în conformitate cu Amendamentul IV, astfel încât să nu se extindă la culegerea de informații externe.

Conversația a fost încinsă, dar nu conflictuală. Yoo a fost ușor surprins, deoarece, în vara trecută, judecătorul tunase și fulgerase la adresa Departamentului de Justiție care comisese erori administrative în solicitările FISA. Lamberth n-a sugerat răspunsurile, totuși întrebările pe care le-a pus lăsau să se înțeleagă că era de acord cu argumentele ce întăreau autoritatea de comandant suprem a președintelui.

Și alții păreau să aibă aceeași opinie. După câteva luni, Curtea de Apel FISA, în prima ei hotărâre de până atunci, a invocat în unanimitate legea precedentului juridic, potrivit căreia „considerăm de la sine înțeles că președintele are într-adevăr autoritatea inerentă de a ordona căutări fără mandat în vederea obținerii de informații externe"

Când ne-am apropiat de final, Yoo s-a oferit să-i dea lui Lamberth o copie a opiniilor sale, însă judecătorul a refuzat, spunând că înțelegea argumentația comandantului suprem. Cei doi au speculat de asemenea care putea fi soarta disputei dacă s-ar fi ajuns în fața Curții Supreme. Estimările au fost de 6–3, respectiv 7–2.

Ulterior, când Stellarwind a fost făcut public, mulți comentatori s-au grăbit să-l eticheteze fățiș ca fiind neconstituțional. Indiscutabil, Curtea Supremă aplicase autorității executive o serie de lovituri dure în cazurile Hamdan și Hamdi (despre deținuții din Guantánamo), însă argumentele ce susțineau acest program se bizuiau pe istorie și precedente. (În plus, în anii următori, Curtea FISA a aprobat extinderea supravegherii guvernamentale.)

Pentru noi însă programul Stellarwind a continuat în ritm alert în următorii doi ani. Încrederea în valoarea lui ne-a crescut și îi țineam periodic la curent pe președinte și pe liderii Congresului asupra succeselor înregistrate.

Într-o dimineață, pe când prezentam diapozitive în Biroul Oval, președintele m-a întrerupt și a zis:

— Mike, cu alte cuvinte, tu îmi spui că programul ăsta funcționează.

— Păstrați-vă ideea, domnule președinte, am replicat. Să mai vedem trei diapozitive.

Eram capabili acum să oferim date despre legături reale între teroriști aflați în străinătate și persoane din SUA. Interceptam conținutul comunicațiilor, când apeluri asociate unor indivizi suspecți de terorism ieșeau sau intrau în Statele Unite. Toate indicau conspirații în locuri din nord-estul și vestul mijlociu al țării.

Era oare decisivă vreuna dintre ele? Așa cred, dar este greu de dovedit clar, deoarece informațiile *bune* sunt de obicei produsul mai multor fluxuri de informații și în general este inutil să încerci să descifrezi fluxurile pentru a atribui merite relative. Este totuși clar că Stellarwind acoperea un sector în care noi nu aveam alte instrumente.

Ce putea fi greșit în asta?

Primele semne negative au apărut exclusiv în ramura executivului. În decembrie 2003, Jim Comey devenise adjunctul procurorului general și l-am vizitat în biroul său chiar la începutul mandatului pentru a-i prezenta Stellarwind. Era imposibil ca programul să *nu-l implice*, așa că eram nerăbdători să-i oferim detalii.

Consider că informarea a fost ireproșabilă și destul de favorabilă, dar privind retrospectiv, Comey avea, se pare, altă părere. Au existat câteva relatări publice ale întâlnirii respective – probabil din punctul lui de vedere, întrucât eu n-am stat de vorbă cu niciunul dintre autori.

Potrivit unei relatări, aș fi început informarea cu o glumă, referindu-mă la faptul că aș fi fost încântat să mai aduc pe cineva în cercul de inițiați, deoarece, mai devreme sau mai târziu, toți am fi fost nevoiți să depunem mărturie în fața tribunalului când afacerea va deveni publică. Eu nu intenționam să apar în fața justiției, dar eram convins că, din punct de vedere politic, totul avea să se termine în mod inevitabil acolo[20].

[20] Ținând seama de toate mărturiile pe care le-am depus în 2006, am avut dreptate (*n.aut.*).

În mod clar, Comey dorea să-şi formuleze propria opinie juridică, deoarece în scurt timp l-a trimis pe Patrick Philbin, un avocat foarte conştiincios pe care-l cunoşteam şi care ne plăcea din Biroul de Asistenţă Juridică, să examineze cu atenţie Stellarwind. Patrick a obţinut acces complet la personalul nostru juridic şi operaţional. Noi n-am considerat-o o inspecţie, ci mai degrabă una dintre verificările periodice care sunt întotdeauna de dorit la un asemenea program. În scurt timp însă cei din NSA au simţit că consensul legal pe care ne bazam nu era poate atât de stabil pe cât crezuserăm.

La începutul anului 2004, m-am întâlnit întâmplător cu Patrick pe coridorul pe care se afla biroul meu. Ne cunoşteam unul pe celălalt destul de bine ca să pot fi deschis cu el.

— Patrick, l-am întrebat, ar trebui să mă opresc să mai fac ceva?

— Nu, a zis el, dar înţelesul răspunsului a fost de fapt „Nu încă”

O furtună începuse să se stârnească în jurul unor aspecte din Stellarwind, dar în mod clar nu asupra întregului program (şi nici măcar a majorităţii sale). Un aspect care era analizat acum (şi ale cărui detalii rămân clasificate) implica acele culegeri de informaţii ce includeau datele unor cetăţeni americani. Aşa ceva este permis – dar numai între anumite limite – iar acum unele persoane din Justiţie considerau că arta şi ştiinţa noastră nu erau suficient de discriminatorii. Prea multe date personale ale unor cetăţeni americani erau colectate accidental. În mod firesc, n-am fost de aceeaşi părere.

Ascunsă vederii noastre, în Justiţie se dezlănţuise o adevărată *Sturm und Drang* juridică, însă tunetele şi ploaia au fost vizibile când autorizarea Stellarwind a trebuit reînnoită la începutul lunii martie 2004. Procurorul general Ashcroft era internat în spital cu pancreatită acută, iar Comey, în calitate de procuror general interimar, nu dorea să recunoască legalitatea unei noi autorizări semnate de preşedinte. El era susţinut de Jack Goldsmith, noul şi talentatul director al Biroului de Asistenţă Juridică (şeful lui Philbin), şi de Bob Mueller, directorul FBI.

Furtuna ne-a izbit pe 7 martie, într-o duminică. Am convocat la prânz o şedinţă extraordinară, în care specialiştii mei în

Stellarwind şi antiterorism să mă pregătească pentru o întâlnire ulterioară în cursul zilei cu vicepreşedintele, DCI-ul Tenet, David Addington, Al Gonzales şi Andy Card. Acolo am decis ca Tenet să-l contacteze direct pe Bob Mueller; ulterior, George mi-a spus că Mueller avea un mare respect pentru Comey: „Este un tip serios, iar avocații lui i-au spus că n-o poate face" George şi cu mine am păstrat legătura şi am discutat mult la telefon. A fost însă o perioadă febrilă. Telefoanele zbârnâiau întruna. La un moment dat am întrerupt convorbirea cu Tenet ca să-i răspund vicepreşedintelui.

Mi s-a cerut să-i pregătesc pe tehnicienii NSA şi analiştii CIA pentru o altă informare a lui Comey, care a avut loc în Casa Albă pe 9 martie. Au participat cei care fuseseră şi duminică, cu John McLaughlin în locul lui Tenet, plus Comey, Mueller şi alții din Justiție. Comey era greu de convins. El considera că aceasta era cea mai agresivă afirmare a puterii prezidențiale din istorie (chiar aşa?) şi nici n-a vrut să asculte opinia juridică a lui John Yoo. Mi-a înfuriat analiştii, părând să le respingă afirmațiile, şi a acordat credit metodelor FBI tradiționale pentru succesele apreciate de noi ca fiind marca Stellarwind. Nu am înregistrat niciun progres. A fost o şedință încordată şi de aceea Comey m-a luat prin surprindere când a părut că-şi calcă pe inimă pentru a-mi strânge mâna la sfârşit.

Am explorat posibilitatea unei susțineri legislative. Pe 10 martie, după-amiaza, în Camera de Criză din Casa Albă se aflau opt lideri de marcă ai Congresului[21]. Fuseseră convocați din ambele camere ale Congresului şi din ambele partide, în urma unui apel telefonic urgent de la Casa Albă. Câțiva fuseseră informați anterior despre Stellarwind, însă nu toți.

Vicepreşedintele a început şedința prezentând în linii generale Stellarwind şi apărându-i utilitatea, dar a descris în acelaşi timp cu sinceritate criza legală cu care ne confruntam în privința unor aspecte ale programului. M-a rugat după aceea să detaliez acțiunile noastre de până atunci şi mai cu seamă motivele disputei curente.

---

[21] Senatorii Frist, Daschle, Roberts şi Rockefeller, plus congresmenii Hastert, Pelosi, Goss şi Harman (*n.aut.*).

Prezentarea mea avea o natură operațională, nu legală. Adusesem doi experți din Fort Meade, care la un moment dat au întins pe masa din încăpere un grafic de tip radar ce arăta cum putea fi utilizat Stellarwind pentru identificarea şi urmărirea unei ținte. Doi analişti CIA au explicat că datele acelea puteau fi integrate într-o imagine analitică mai vastă şi au folosit ca exemplu un caz aflat chiar atunci pe rol. Acțiunea respectivă dusese chiar la o serie de arestări.

Senatorul Rockefeller, care cunoştea metoda din şedințele anterioare, s-a interesat despre auditul intern, respectarea autorităților şi controalele pozitive. Vicepreşedintele ne-a cerut să oferim lista de control Stellarwind detaliată pe care o utilizam. Aş fi putut adăuga de asemenea, ca dovadă circumstanțială, că nu-i puteam viza pe *toți* teroriştii cu ajutorul acestui program (ci doar pe cei care aveau legături cu atentatele din 11 septembrie) şi că orice lărgire a țintelor necesita respectiva precizare explicită a preşedintelui adresată NSA. S-a insistat cu grijă asupra acestui aspect.

Pe măsură ce explicațiile au devenit mai detaliate, au început mici discuții particulare. În una dintre ele, Porter Goss, care, ca preşedinte al Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, era foarte familiarizat cu toate aceste proceduri, a părut să-i explice unele aspecte senatorului Tom Daschle.

Informarea a fost dificilă, nu din cauza vreunei opoziții, ci pentru că avea un caracter tehnic şi vast, şi în plus trebuia să fie concisă. Camera de Criză este mică, iar în ziua aceea era ticsită şi foarte călduroasă. Câțiva participanți se căzneau să rămână treji.

Am dat cuvântul vicepreşedintelui şi m-am aşezat pe un scaun de lângă perete. A urmat o discuție remarcabilă.

Când vicepreşedintele a repetat că acum existau opoziții însemnate din partea juriştilor Departamentului de Justiție, un republican a comentat cu spirit acid:

— Atunci schimbați-i pe jurişti!

Altcineva a ridicat problema unei susțineri legislative, care a fost până la urmă respinsă. Chiar dacă ar fi fost posibilă, procesul respectiv ar fi durat prea mult şi oricum s-a apreciat că o acțiune congresională ar fi dezvăluit prea multe din program. (Aceasta era direcția de acțiune susținută de inspectorul general Joel Brenner.

Când legea a fost schimbată într-un final în anul 2008, dezbaterea respectivă a fost într-adevăr foarte lungă, totuşi *nu a fost* dezvăluită funcţionarea internă a programului.[22])

Cât timp am stat acolo, neavând de făcut altceva decât să observ, am devenit treptat tot mai impresionat de seriozitatea inerentă şi de patriotismul congresmenilor. Nimeni nu era încântat de dilema legală sau iminent politică a administraţiei şi nu exista nicio dovadă că vreunul dintre cei aflaţi în Camera de Criză dorea închiderea programului. Dimpotrivă, doreau ca el să funcţioneze (în limitele legii). Un democrat a felicitat administraţia pentru că organizase şedinţa aceea. În încheiere, vicepreşedintele a afirmat că el înţelesese că ar trebui să ne continuăm activitatea. Nu l-a contrazis nimeni.

Impulsionaţi de consensul politic din Camera de Criză că trebuia să ne continuăm activitatea până se găsea o soluţionare permanentă (care tot nu se întrevedea deocamdată), Andy Card, şeful de cabinet al Casei Albe, şi consilierul Al Gonzales au mai încercat o dată să obţină semnătura lui Ashcroft pe reînnoirea autorizării. Vizita lor în toiul nopţii la spitalul George Washington a fost documentată (şi controversată) altundeva. Nimeni din NSA n-a ştiut din timp despre ea şi ulterior ne-a fost descrisă foarte succint (David Addington mi-a amintit-o în trecere în timpul unei conversaţii telefonice în dimineaţa următoare).

Acum însă trebuia să luăm o decizie, iar vineri dimineaţă am fost întrebat fără ocolişuri de Casa Albă (prin Addington) dacă aş fi fost de acord să continui programul Stellarwind în cazul în care caracterul lui legal ar fi fost susţinut de consilierul Casei Albe, nu de procurorul general interimar.

După o scurtă reflecţie, am spus:

— Da, aş fi de acord.

---

[22] Ceea ce, bineînţeles, a devenit propria sa sursă de discordie după dezvăluirile lui Edward Snowden din 2013 (a se vedea capitolul 21). Uneori nu poţi pur şi simplu să învingi (*n.aut.*).

În felul acela ne-am mai dat un răgaz de 45 de zile pentru a lămuri lucrurile, a ieşi din criză şi a conveni, mai calm (şi într-un cadru colectiv), asupra căii pe care s-o urmăm.

N-am regretat decizia atunci şi n-o regret nici acum. Juriştii NSA, experţi în acest domeniu, continuau să fie convinşi de corectitudinea activităţii noastre. Mă încurajase de asemenea susţinerea politică bipartizană pe care o simţisem în după-amiaza anterioară în Camera de Criză. La acestea se adăuga faptul – adesea omis în relatările publicate despre controversă – că legalitatea programului fusese reînnoită de vreo douăsprezece ori şi că nici măcar în acest moment dificil Departamentul de Justiţie *nu opina* că n-ar fi legală, ci pur şi simplu refuza pe moment să-i sancţioneze legalitatea. Daţi-mi voie să repet. Nimeni, nici măcar acum, nu afirmă că am fi făcut ceva ilegal, iar când a fost întrebat dacă se pregătea să susţină acest lucru, Departamentul de Justiţie a negat. Ba chiar ni s-a permis ulterior să păstrăm toate datele culese în cadrul programului, un pas foarte problematic dacă culegerea lor ar fi fost atât de clar nelegală.

Iar eu mai aveam un motiv. La câteva ore după ce Andy Card şi Al Gonzalez părăsiseră spitalul George Washington în care se afla internat John Ashcroft, mai multe rucsacuri cu bombe au explodat în trenurile ticsite de navetişti la ora de vârf a dimineţii în Madrid. Au murit 191 de spanioli şi au fost răniţi aproape de zece ori mai mulţi. Având proaspete în minte imaginile transmise de televiziunile europene, nu intenţionam să reduc *deloc* culegerea de informaţii externe.

Evenimentele din lumea reală ne impuneau conduita. Din punct de vedere operaţional, lucram ca nebunii ore-n şir încercând să ţinem pasul cu evenimente precum cel de la Madrid şi în acelaşi timp să le oferim asistenţă consilierului nostru general şi Departamentului de Justiţie. Unul dintre cei mai buni analişti în antiterorism ai NSA mi-a spus că în prima lui zi liberă după multe săptămâni a primit acasă o mulţime de telefoane de la secţii din Departamentul de Justiţie, care doreau clarificări în rapoartele trimise de el.

Andy Card i-a informat pe liderii Congresului că vom continua, bazându-ne pe opinia preşedintelui şi a consilierului Casei Albe

că era o activitate legală. În prezentarea sa, el a pus accent pe atentatele din Madrid.

Însă decizia respectivă a fost anulată. Vineri dimineață, Comey și Mueller i-au spus președintelui că vor demisiona dacă programul va continua neschimbat. Al Gonzales mi-a telefonat și m-a întrebat ce efect operațional ar fi avut întreruperea aspectelor contestate ale programului Stellarwind. Avea nevoie de o aproximare. Fără să mă bazez pe multe calcule, i-am spus că vom pierde aproximativ 20% din eficiența globală a programului, dar că vom păstra totuși 80%. A trebuit de asemenea să precizez Casei Albe că întreruperea completă a aspectelor amintite ar fi durat în jur de o săptămână și că aveam nevoie de ordine privind destinația datelor deja colectate.

Președintele a cerut echipei sale să găsească o soluție care să-l mulțumească pe Bob Mueller; el putea ignora unele voci care obiectau, însă nu și pe cea a lui Mueller, pe care-l privea cu foarte multă considerație.

A doua zi, sâmbătă, am fost sunat acasă de Mueller. A vrut doar să-mi spună că avea în continuare toată considerația pentru mine și pentru NSA, și nu contestase niciodată respectul meu sau al agenției pentru lege. Nu fusese decât o chestiune de legalitate. El știa că încercam să facem ceea ce era corect. A fost un gest elegant, totuși nu neapărat necesar. Nu m-am gândit nicio clipă că episodul ne-ar amenința relația personală și am apreciat că respectul *nostru* pentru lege nu avea nevoie de apărare.

Pe 17 martie, în miercurea următoare, la a cincizeci și noua mea aniversare, Al Gonzales mi-a telefonat ca să mă anunțe că președintele decisese modificarea programului Stellarwind. Până la sfârșitul lunii martie trebuia să implementăm schimbările cerute și ne-am conformat ca atare.

Anterior, toate aspectele programului Stellarwind fuseseră autorizate de președinte, după opinia noastră potrivit autorității conferite de Articolul 2, iar după opinia Departamentului de Justiție, potrivit Autorizării Congresului pentru Folosirea Forței Militare împotriva organizației al-Qaeda. Am știut de la bun început că programul ar fi fost mai stabil și mai puțin controversat dacă l-am fi introdus mai mult sub aripa Curții FISA. Acum am accelerat procesul.

Casa Albă ne-a acordat ca termen 6 mai, data de expirare a autorizării curente, pentru a obține acordul Curții privind aspecte ale programului.

În următoarele două săptămâni a urmat o avalanșă de ședințe și convorbiri telefonice între noi, Casa Albă, Justiție și DCI despre modul de abordare a Curții. Președintele ne acorda suficient spațiu de acțiune. Al Gonzales mi-a telefonat acasă pentru a mă anunța că președintele încuraja o întâlnire a noastră sinceră și deschisă cu judecătorul-șef.

Jack Goldsmith și Patrick Philbin (care ridicase îndoielile inițiale în Justiție) au lucrat acum alături de noi pentru a muta unele aspecte din Stellarwind într-un cadru legal larg, mai potrivit pentru un program care avea de acum o existență îndelungată și nu mai reprezenta o simplă măsură de urgență.

În timp ce colegii din Justiție redactau partea legală, sarcina noastră era de a prezenta detalii operaționale și tehnice ale programului Stellarwind în fața actualului judecător al Curții FISA, Colleen Kollar-Kotelly. Informarea includea aspectele disputate ale programului, deoarece juriștii noștri continuau să creadă că se încadraseră în limitele rezonabile ale Constituției și doream să continuăm activitatea.

În două weekenduri consecutive de la mijlocul lunii mai 2004, specialiști și juriști NSA, alături de oficiali de rang înalt din Departamentul de Justiție și consilierul Casei Albe, s-au înghesuit în sala strict secretă a Curții FISA. Am explicat ce am făcut, de ce și cu ce efect. Am arătat de asemenea cum ne-am putea spori eforturile în aspectele disputate – renunțând potențial la o parte din culegerile de informații – ca să putem reduce proporția de date despre cetățeni americani pe care le colectam.

În iulie, Kollar-Kotelly a autorizat NSA să culeagă, angro, unele metadate de e-mailuri. În mod limpede, aspectul acela se afla acum sub autorizarea Curții, nu a președintelui[23]. În privința chestiunilor

[23] Cu timpul, Curtea FISA a autorizat aspectele rămase ale programului Stellarwind și au fost create susțineri legislative în Protect America

centrale, inclusiv culegerea accidentală de informații despre americani, Curtea urmase în general opinia Casei Albe (și a Justiției anterior lunii martie).

Așa încât, în ciuda relatărilor publicate ulterior, pline de dramă și sprinturi cu sufletul la gură pe scările din spitalul George Washington, administrația a reușit, după ce i s-a acordat un timp de analiză, să găsească un echilibru acceptabil pentru programul Stellarwind. Obiecțiile din Justiție au fost reduse la tăcere. Ba chiar, semnătura adjunctului procurorului general Comey a figurat pe câteva dintre autorizațiile de câte 45 de zile ce au fost emise ulterior.

Pe măsură ce se apropia sfârșitul verii 2004, Stellarwind continua să fie operațional, condus cu grijă și aparent revenit pe teren politic și legal ferm.

Ne simțeam destul de mulțumiți. Pentru un timp.

Act (2007), FISA Amendments Act (2008) și prin includerea unor activități în Secțiunea 215 din Patriot Act. Între timp însă eu ajunsesem la CIA și nu mai făceam parte din tablou (*n.aut.*).

ȘASE

AFIŞAREA ÎN PUBLIC... NU NEAPĂRAT DE BUNĂVOIE

FORT MEADE, MARYLAND, ŞI WASHINGTON, DC, 2004-2008

La începutul lunii octombrie 2004, *New York Times* a publicat un articol, sau cel puțin o parte dintr-un articol, despre supravegherea fără mandat a americanilor. Unul dintre reporterii implicați era James Risen, un veteran agresiv al investigării serviciilor secrete, care fusese coautor împreună cu agentul de caz CIA Milt Bearden al unei cărți despre spionajul din timpul Războiului Rece. De data aceasta, partenerul lui Risen era Eric Lichtblau, corespondentul *Times* la Departamentul de Justiție.

Se poate spune că există o ritmicitate a felului în care sunt scrise reportajele şi articolele despre comunitatea serviciilor secrete. De obicei, reporterii se învârt în cercuri în jurul subiectului, citând persoane care, în opinia lor, ştiu *ceva*, chiar dacă oficial este posibil să nu ştie mare lucru. În felul acesta, când ajung la persoane mai informate, ei pot începe cu „Am auzit că...", sperând astfel să provoace un comentariu. Cercurile lui Risen şi Lichtblau se micşorau, bazându-se pe ceea ce auzeau.

Asta a declanşat discuții multiple între Casa Albă, CIA, Justiție şi NSA. Consiliera pe probleme de securitate națională Condi Rice îl informa permanent pe preşedinte despre situație, deşi acesta se afla în mare parte pe drumuri. La urma urmelor, ne aflam la numai câteva săptămâni de alegeri.

După alegeri, când preşedintele mi-a cerut să speculez despre posibila sursă a „scurgerilor" pe care se bazase acel articol, am sugerat că – întrucât povestea din *Times* era incompletă – „scurgerile" proveneau probabil de la persoane care de fapt nu aveau acces la program.

— Sună ca o bârfă şi în Departamentul de Justiție par să fie multe bârfe, am răspuns eu.

Am avut dreptate, cel puţin parţial. În decembrie 2008, Thomas Tamm, jurist de carieră din Departamentul de Justiţie, s-a autodemascat în articolul de fond din *Newsweek* ca fiind una dintre sursele-cheie ale lui Risen şi Lichtblau. Tamm *nu obţinuse* acces la program şi deoarece Justiţia n-a deschis o anchetă asupra „scurgerilor”, celelalte surse posibile ale lui Risen şi Lichtblau s-ar putea să rămână necunoscute pentru totdeauna.

Cercurile tot mai strânse ale lui Risen se apropiau de mine, la NSA. El trimisese deja e-mailuri la Casa Albă şi stătuse de vorbă cu Mark Mansfield de la departamentul pentru relaţii cu publicul al CIA. L-am amânat vreo săptămână, după care, la mijlocul lunii octombrie, i-am acceptat apelul.

A început prin a mă întreba dacă puteam discuta în persoană despre *asta*.

— Depinde ce este *asta*, am replicat.

El şi-a schiţat povestea în linii mari: preşedintele autorizase acces la centralele de telecomunicaţii americane, fără acordul Curţii sau al unei legi noi. Unii puneau sub semnul întrebării legalitatea acţiunii sale. L-aş fi putut ajuta să înţeleagă mai bine *asta*?

Am declinat, spunând că nu puteam discuta chestiuni operaţionale, însă tot ce făceam noi era legal, eficient şi corect. Am subliniat partea cu *eficienţa* pentru a sugera că dezvăluirile puteau constitui un risc pentru ţară.

Risen şi-a reluat povestea, îmbogăţind-o cu detalii: mutaţii radicale în politică, secrete păzite cu stricteţe, acces la volume mari de comunicaţii americane, răspunsuri la ameninţările teroriste, aranjamente în culise cu companiile de telecomunicaţii americane, opinii legale şubrede.

M-am gândit că descoperise într-adevăr o parte din cele petrecute. Altele erau însă denaturări ale faptelor, iar eu nu deţineam nici dispoziţia, nici poziţia de a-l corecta. El înţelegea oarecum ce culegeam prin Stellarwind, dar exagera mult. De asemenea, n-a demonstrat că ar fi ştiut ceva despre metadate.

Am declinat din nou să comentez altceva decât mantra mea „legal, eficient şi corect”, pe care am repetat-o.

Risen a sugerat atunci să discutăm despre *asta* neoficial.

— De ce aş proceda astfel? l-am întrebat.

El a spus că dorea să înţeleagă exact situaţia, că dorea să fie „obiectiv şi echilibrat", citând fără să vrea faimoasa afirmaţie a postului Fox News, ceea ce a declanşat din partea amândurora un chicotit. A insistat din nou pentru o întâlnire privată.

I-am răspuns că mi-ar fi greu să mai comentez ceva. După aceea am adăugat că, fără a-i îngădui să mă citeze, potrivit legislaţiei Statelor Unite era de datoria mea să fiu cât mai agresiv.

— În caz contrar, contribuabilii şi-ar irosi taxele pe sumedenia de antene de aici.

Risen a încercat apoi să mă ia cu zăhărelul, dar şi să mă atenţioneze. A spus că eu adusesem servicii publice remarcabile prin aducerea NSA-ului într-o poziţie vizibilă şi încercarea de a lămuri toate percepţiile eronate. De aceea s-ar fi cuvenit să stăm de vorbă, deoarece el urmărise de mult timp activităţile serviciilor secrete, iar acesta era subiectul cel mai serios pe care-l avusese vreodată.

Nu era tocmai „Vă duceţi la vale", dar cred că mi se transmitea un mesaj în direcţia respectivă.

Am insistat să aflu data publicării articolului (mi-a răspuns: „Doar când materialul va fi gata") şi i-am mulţumit pentru apel şi informaţii.

Nu-mi amintesc să mai fi vorbit cu Risen după aceea. Am vorbit însă *mult* cu Phil Taubman, şeful biroului *Times* din Washington. Taubman era un veteran, cu multă experienţă în chestiuni de apărare şi informaţii, şi condusese biroul din Moscova al ziarului. Îşi petrecuse viaţa echilibrând nevoile de transparenţă şi securitate, aşa că, din punctul nostru de vedere, cu greu am fi putut avea un interlocutor mai bun. (În 2008, Phil s-a întors la Stanford, universitatea pe care o absolvise, ca să predea despre tensiunile dintre presa liberă şi securitatea naţională. Atât Condi, cât şi eu am fost invitaţi la cursul lui, care a folosit ca studiu de caz saga Stellarwind din *Times*.)

Condi a aranjat o întâlnire între John McLaughlin, DCI-ul interimar, Taubman şi Risen. Înaintea întâlnirii, am avut o videoconferinţă securizată cu John şi am stabilit tema:

— Dacă vei accepta povestea asta, vei declanşa un lanţ de evenimente care ne va lipsi în scurt timp de instrumentul cel mai

eficient din arsenalul nostru cu care să apărăm americanii de terorism atât aici, cât şi în străinătate.

Într-o zi înnorată de octombrie, John McLaughlin, şeful său de cabinet John Moseman, Taubman şi Risen s-au întâlnit în cabinetul confortabil al DCI-ului din vechea clădire de birouri executive (Clădirea Eisenhower), aflată vizavi de Aripa de Vest a Casei Albe. John îşi reaminteşte că a aranjat scaunele într-un semicerc în faţa biroului său mare, pentru ca să lase mai degrabă impresia unei discuţii neprotocolare decât a unei prelegeri.

Trebuia să fie foarte atent. Nu putea să confirme nimic.

— Dacă ar exista o asemenea operaţiune, ea ar trebui gestionată potrivit unor protocoale stricte, cum ar fi...

A subliniat în mod permanent caracterul legal şi corect al operaţiunii, chiar dacă n-a descris-o sau confirmat-o niciodată. Cu întrebări şi comentarii, întrevederea a durat aproape o oră. În tot acel timp, Taubman a părut gânditor şi meditativ. Risen a fost descris ca antipatic, certăreţ şi combativ, intervenind doar pentru a respinge totul cu tema constantă a „dreptului la informare" al publicului.

Însemnări făcute la acea întâlnire arată că Taubman înţelegea seriozitatea problemei, pe când „să fiu sincer, pe Risen îl doare în cot".

Eu am fost mereu de părere că în discuţia cu un jurnalist *responsabil* este de preferat să spui mai mult decât mai puţin, chiar dacă (sau mai ales dacă) scopul tău este de a împiedica publicarea a ceva ce crezi că ar putea afecta securitatea naţională. Taubman părea să aibă o gândire echilibrată şi am presupus că, cu cât va afla mai multe, cu atât va fi mai înclinat să protejeze informaţiile pe care le consideram clasificate. Preşedintele a părut să fie de acord. „Spuneţi-i orice trebuie să-i spuneţi" a fost indicaţia pe care ne-a transmis-o.

Aşa că am devenit destul de deschişi – cu Taubman. Articolul din *Times* era ancorat pe culegerea de către noi a conţinutului convorbirilor telefonice. Am rămas axaţi şi pe acel aspect. Nu existau cerinţe morale, etice sau legale care să aducă în discuţie alte activităţi despre care nu ştiam, deocamdată.

Am subliniat acest lucru atunci când am ascultat o convorbire telefonică despre care aveam deja motive să bănuim că avea unul sau ambele capete asociate cu al-Qaeda. Am argumentat că FISA, aşa

cum fusese concepută şi ulterior implementată (mandate individualizate de durată pentru orice număr de telefon pe care doream să-l culegem), ne împiedica să deţinem abilitatea necesară pentru a ţine pasul cu ţinta.

Întâlnirea cea mare a avut loc în biroul lui Condi din Aripa de Vest a Casei Albe într-o seară de la sfârşitul lunii octombrie. Ne-am aşezat pe sofale şi scaune în jurul măsuţei pentru cafea. Cred (notiţele şi amintirile s-au dovedit neclare) că a fost prezent şi Bill Keller, editorul executiv al ziarului *Times* şi autoritatea supremă în privinţa deciziei de a publica sau nu articolul. Taubman a fost cu certitudine prezent. Din partea Casei Albe, am fost Condi, Al Gonzalez şi cu mine. Am abordat discuţiile cu aceeaşi regulă de bază pe care o folosisem deja: protejarea informaţiilor prin împărtăşirea lor.

N-a fost o şedinţă dură sau agresivă. Nici măcar nepoliticoasă. Am aşezat pe măsuţa pentru cafea dintre noi un grafic de tip „notesul analistului", care arăta o mulţime de noduri diferite ale reţelei al-Qaeda. Deşi era exact şi actualizat, de fapt *nu dovedea* nimic în discuţia curentă (care se referea la conţinutul interceptărilor comunicaţiilor). Arăta totuşi felul cum erau interconectate lucrurile, care era importanţa unor piese individuale şi, cel puţin, *implica* temeinic existenţa unui risc real dacă din cauza cuiva (de pildă, a domnului Keller) pierdeam accesul la unele piese.

Nici măcar nu ne-am gândit să sugerăm ceva atât de brutal ca „mâinile vă vor fi pătate de sânge", dar privind retrospectiv, probabil că este corect să spunem că strecuram aluzii că – la numai trei ani după 11 septembrie – niciunul dintre noi n-ar fi trebuit să înceapă să se simtă norocos.

Era de asemenea important faptul că majoritatea copleşitoare a comunicaţiilor telefonice pe care le interceptam *realmente* în conformitate cu autorizarea preşedintelui făceau parte din categoria *extern-extern* (o realitate pe care relatări ulterioare de presă, ba chiar şi evaluări guvernamentale SUA, au părut să aibă dificultăţi să o clasifice).

Particularităţile FISA ne cereau de fapt să obţinem un mandat individual, care să acopere absolut toate numerele de telefon vizate, o consecinţă neintenţionată a unei legi concepute pentru un mediu

de comunicații mult diferit față de cel cu care aveam de-a face. Dacă apelurile acelea internaționale ar mai fi intrat și ieșit din Statele Unite prin eter – așa cum făceau în anii 1970, când sateliții au fost mult timp sistemul preferat – NSA ar fi fost liberă să le intercepteze luând în vizor numărul de telefon străin. Asta pentru că legea FISA din 1979 a stabilit o disociere în privința culegerii de pe solul american a comunicațiilor internaționale prin sateliți. Însă revoluția în telecomunicații care a urmat a dus la transmiterea comunicațiilor prin cabluri. Pentru a le intercepta dintr-un cablu aflat pe sol american, aveam în general nevoie de un mandat referitor la numărul de telefon terorist vizat – ceea ce ar fi necesitat literalmente mii de mandate individualizate pentru numere *străine*, care se schimbau zilnic cu sutele, adică o sarcină administrativă aproape imposibilă. Sigur că da, în sistemul Stellarwind existau numere de telefon din SUA asociate teroriştilor, dar în mod clar majoritatea numerelor americane nu aveau nicio legătură cu teroriştii.

Alegerile prezidențiale din 2004 au venit și au trecut fără ca *Times* să publice articolul, dar ce avea să facă ziarul până la urmă n-a fost clarificat după alegeri. Ştiam că preocuparea principală a lui Taubman era intimitatea americanilor, de aceea trebuia să transmit mesajul că și noi priveam problema cu aceeași seriozitate, că respectam ca întotdeauna viața privată a cetățenilor americani și că activitățile noastre erau realizate de indivizi responsabili și serioși. La jumătatea lunii noiembrie, l-am invitat pe Phil în biroul meu de la etajul şapte din Fort Meade, l-am rugat să ia loc pe canapea şi i-am prezentat pe Bob Deitz, consilierul general, și doi analiști de vârf, dintre care unul fusese alături de mine în dramatica informare din Camera de Criză a Casei Albe care avusese loc în luna martie (capitolul 5).

I-am prezentat din nou lui Taubman importanța programului, după care am subliniat că respectarea intimității americanilor continua să fie o prioritate. Din plafonul camerei în care ne aflam atârna o inscripție negru-aurie mare, care punea întrebarea: „Ce definește un cetățean american?" Dedesubt erau înșiruite cele patru categorii care confereau unui individ sau unui grup statutul acela protejat. În ciuda culegerii agresive de informații, identitățile

cetățenilor americani aveau să fie „minimalizate" (camuflate) cu excepția cazului în care erau absolut esențiale pentru înțelegerea informațiilor pe care le raportam.

După aceea m-am ridicat și, spre surprinderea analiștilor mei și a lui Taubman, am anunțat:

— Phil, probabil că ai întrebări specifice pe care dorești să le pui oamenilor mei. Vă voi lăsa singuri câteva minute.

Am pornit spre ușă, apoi m-am întors spre analiști și le-am spus:

— Vă rog să-i răspundeți la întrebări.

Deși fusese o acțiune spontană, nu-mi asumasem de fapt mari riscuri. Erau niște oameni inteligenți și credeau cu adevărat în ce făceau.

Ulterior, unul dintre analiști mi-a povestit că, după ședința aceea, se dusese imediat la consilierul general, la fel cum un catolic care a păcătuit se grăbește la spovedanie, pentru a-l întreba cum ar putea face față următorului test la poligraf, deoarece tocmai îi destăinuise unui jurnalist unele dintre cele mai ascunse secrete americane.

— A fost o acțiune autorizată, i-a răspuns Deitz. Nu-ți mai face griji în privința asta.

Se pare că nu și-a făcut, deoarece a trecut testul la poligraf.

După un interval pe care l-am apreciat ca fiind decent, am revenit în birou pentru a-mi lua rămas-bun de la Taubman. Înainte de a pleca, i-am spus:

— Îți dai seama că ai ajuns într-un loc unde n-a mai ajuns nimeni din profesiunea ta?

— Da, a replicat el prompt, și mă aștept să mi se întâmple ceva în parcare.

Continuam să mai dispunem de un atu. L-am pus pe Taubman în legătură cu Jane Harman, care acceptase în linii mari să-și exprime sprijinul pentru acțiunile noastre.

Pe 8 decembrie, Condi mi-a telefonat ca să mă anunțe că *Times* decisese să nu publice articolul. Taubman m-a sunat după aceea să-mi dea aceeași veste, cu obișnuitul avertisment de a-l anunța dacă altcineva ne contacta pentru același subiect. Am fost de acord și am adăugat că existaseră „câteva mici vociferări" de la *Washington Post*, dar care se stinseseră.

Ulterior, editorul Bill Keller a trebuit să apere decizia cotidianului *Times* de a nu publica articolul la sfârşitul anului 2004. Mi-ar plăcea să cred că l-a convins argumentaţia noastră despre securitatea naţională şi, cu toate că nu am discutat niciodată despre asta, cred că Taubman a fost un glas autentic al precauţiei în redacţia publicaţiei *Times*.

Este posibil ca şi alegerile prezidenţiale să fi jucat un rol. Ar fi fost greu să publici un articol ce ar fi putut avea un impact puternic, poate decisiv (chiar dacă impredictibil) asupra alegerilor. Aceasta este o responsabilitate destul de împovărătoare pentru un ziar, chiar şi pentru unul care susţine că este publicaţia de referinţă a ţării sale. Iar publicarea unui asemenea articol imediat după terminarea alegerilor ar fi însemnat un atac la adresa unui preşedinte care tocmai primise un mandat naţional bazat, parţial, pe politica lui antiteroristă.

Nu existau însă alegeri prezidenţiale în următoarea lună noiembrie (2005), când Phil Taubman m-a sunat personal pentru a-mi spune că *Times* îşi reconsidera poziţia. A adăugat:

— Alte persoane şi-au manifestat îngrijorarea.

„Alte surse ale lui Lichtblau din Justiţie", mi-am spus în gând.

Phil n-a menţionat atunci, dar în scurt timp a devenit clar că Risen îşi ţinea ostatic propriul ziar. El trimisese deja unei edituri varianta finală a cărţii lui în curs de apariţie, *State of War*, iar Stellarwind urma să fie unul dintre capitolele ei proeminente. În esenţă, *Times* se confrunta cu o dilemă de genul „dacă nu publicăm ştirea, o pierdem". Şi doreau realmente s-o publice.

Deşi Taubman îmi telefonase, eu plecasem de la NSA şi eram acum director adjunct principal al Serviciilor Naţionale de Informaţii sub John Negroponte (capitolul 9). Trebuia să mă pun la curent, aşa că în următoarea săptămână am început o serie de teleconferinţe securizate cu NSA. Continuam totuşi să fac parte din structura de memorie organizaţională a serviciilor secrete, Al Gonzales era acum procuror general, iar Harriet Miers îi preluase poziţia de consilier al Casei Albe. Steve Hadley, adjunctul lui Condi, promovase în poziţia de consilier pe probleme de securitate

națională. I-am alertat pe noii jucători despre criza care se apropia și am promis că voi discuta cu Phil.

Taubman a fost deschis ca întotdeauna, dar a insistat pe tema „alții și-au manifestat îngrijorarea", ceea ce, în opinia lui, demonstra că în interiorul administrației existau tensiuni vizavi de program. L-am asigurat că nu existau dispute despre activitatea noastră, ceea ce era de altfel adevărat. Nu aveam libertatea să discut criza din martie 2004, care, la urma urmelor, fusese rezolvată (satisfăcător din punctul nostru de vedere) și în tot cazul implica un aspect al programului ce nu făcea parte din articolul publicat de *Times*.

Phil a insistat și a solicitat acces la membri ai Congresului, pentru a evalua personal dacă erau sau nu de partea noastră. Asta avea să fie mai dificil. Una era ca eu (ca administrația) să mă expun, dar era cu totul altceva să determin niște congresmeni prudenți din punct de vedere politic să procedeze la fel.

– O să mă gândesc, i-am promis lui Phil.

La sfârșitul lunii noiembrie 2005, am reactualizat întrunirea din 2004 în biroul consilierului pe probleme de securitate națională. Gazdă a fost Hadley, alături de Condi (acum secretar de stat), Harriet Miers, John Negroponte și eu. Keller și Taubman participau din partea ziarului *Times* și, de data aceasta, li se alăturase Eric Lichtblau, unul dintre reporteri. Întâlnirea aceasta a avut un ton mai tăios decât cea precedentă – a părut mai puțin o discuție despre a publica sau nu articolul, cât mai degrabă o ultimă șansă pentru ca administrația să împiedice publicarea lui.

Times a revenit întruna la tema neînțelegerilor interne, iar înclinarea firească de a publica articolul a fost consolidată de iminenta carte a lui Risen. La urma urmelor, într-un fel sau altul, episodul avea să fie făcut public. Unica lor întrebare era dacă li se vor recunoaște meritele.

Bănuiesc de asemenea că *Times* împărtășea, reflecta și încerca să conducă o schimbare de mentalitate în SUA. După mai bine de patru ani în care atât opinia publicului, cât și a elitei ni se adresase zgomotos să facem „orice ar fi necesar", povara dovezii ne apăsa acum clar, cerându-ne să arătăm că ceea ce făceam noi era atât legal, cât *și* indiscutabil esențial. Nu aveam cum să evităm o situație defavorabilă.

Noi aveam un program care era o utilizare agresivă a puterii executive, dar care fusese făcut cunoscut celorlalte două componente ale puterii (oricum, într-o măsură mult mai mare decât numeroase acțiuni sub acoperire). Era condus cu atenție, nu existau dovezi de abuzuri şi contribuia, în opinia noastră, la siguranța şi protejarea țării.

Acum, *Times* (şi alte organe de presă, după ce subiectul avea să fie cunoscut) era pregătit să atace cu vehemență dacă nu puteam demonstra că toate afirmațiile noastre erau fără cusur. Notificarea congresională părea imperfectă: prea puțini membri înştiințați, prea puține detalii, niciun staff. Cum puteam susține că exista un consens în interiorul puterii executive, când reporterii de la *Times* primeau telefoane cu destăinuiri? Afirmaserăm de asemenea că nu existaseră abuzuri, dar cum puteau ei confirma asta?

Cel mai dificil de dovedit era eficiența. Informațiile de calitate sunt ca o tapiserie, cu o mulțime de fire întrețesute într-un tot minunat. Iar acum ni se cerea să arătăm „când" şi „unde" acționase *acest* fir anume de informații (oarecum similar cu o dezbatere ulterioară despre eficiența interogatoriilor CIA). În plus, aproape toate cazurile concrete pe care le aveam continuau să facă parte din operațiunile curente, din investigațiile active sau din procesele publice. Şi deschiderea are limitele ei.

Ceea ce căutau ei, dar noi nu le puteam oferi, era un caz în care o interceptare Stellarwind dusese la prinderea de către noi a unui lunetist pe un acoperiş, tocmai când băga un glonț pe țeavă. Altfel, nu eram convingători.

Continuam să pierdem, aşa că am dus cazul în Biroul Oval.

Distribuția guvernamentală de acolo a fost alcătuită din preşedinte, Andy Card, şeful de cabinet al Casei Albe, Harriet Miers şi eu. Contingentul de la *Times* era format din Taubman, Keller şi Arthur Sulzberger Jr., directorul ziarului. Preşedintele a stat în scaunul său obişnuit în fața şemineului. Scaunul vicepreşedintelui din dreapta sa era gol. După un foarte scurt salut de bun-sosit, preşedintele le-a făcut semn musafirilor să ia loc pe sofaua din stânga sa, unde stăteau de obicei consilierul pe probleme de securitate națională şi şeful de cabinet pentru informarea zilnică.

Sulzberger a încercat să destindă atmosfera, spunând că atât el, cât şi preşedintele lucrau acum în birourile taţilor lor. Atmosfera nu s-a destins.

Sulzberger a încercat apoi să expună poziţia ziarului *Times* despre chestiunea curentă. N-a avut succes nici acolo. Preşedintele l-a întrerupt şi a anunţat că în această conversaţie el avea să spună ziarului de ce ar fi comis o greşeală prin publicarea articolului.

A continuat, spunând că dacă un alt atentat va reuşi, el se aştepta ca toată conducerea publicaţiei *Times* să fie prezentă la Capitoliu, alături de conducerea serviciilor secrete, pentru a da explicaţii Congresului despre felul cum îngăduiseră să se întâmple aşa ceva.

După aceea, preşedintele mi-a dat cuvântul ca să prezint programul. Lucrurile ar fi putut merge şi mai bine. Eu mă aflam prea departe, fizic vorbind, de publicul-ţintă, din care două persoane mai auziseră deja prezentarea, iar a treia părea să creadă că era o etapă mai degrabă formală.

Când întrunirea s-a încheiat în mod neconcludent, contingentul de la *Times* şi-a reînnoit solicitarea de a se întâlni cu membri ai Congresului, pentru a afla dacă ei credeau că programul trebuia să rămână secret. De asemenea, a promis că *nu* va publica articolul fără a oferi Casei Albe posibilitatea unui comentariu.

Noi am rămas în Biroul Oval. I-am sugerat preşedintelui, care dăduse ochii peste cap când auzise solicitarea de a-i lăsa pe jurnalişti să se adreseze Congresului, că ar trebui să întreprindem pasul acela. Aveam să aranjez ceva în exclusivitate pentru Taubman, în care, am spus eu, „puteam avea încredere”

Împreună cu Pat Roberts, preşedintele Comisiei pentru Serviciile de Informaţii a Senatului, am aranjat întrevederea. Într-o seară de la mijlocul lunii decembrie, Taubman s-a întâlnit cu Roberts şi Jay Rockefeller, omologul său democrat, alături de Pete Hoekstra şi Jane Harman din partea Camerei Reprezentanţilor. Eu n-am participat în mod deliberat. Poate că unii au considerat absenţa mea un risc, dar eu am apreciat că prezenţa *oricărui* membru al administraţiei la întâlnire ar fi minimalizat valoarea opiniilor partizane ale congresmenilor.

După aceea am stat de vorbă cu participanţii la întâlnire şi toţi au subliniat ideea că articolul *nu* trebuia publicat.

— N-am fost de acord în unele privinţe, a spus un congresman, dar nu şi în privinţa acestui program.

Altul s-a referit la Stellarwind ca fiind „bijuteriile coroanei", pentru a explica de ce fusese informat doar un grup restrâns. Lui Taubman i s-a spus că „oamenii au dreptul la intimitate, dar au de asemenea şi dreptul la viaţă". Un congresman mi-a spus, într-un mod pitoresc, că „cei Patru Călăreţi ai Apocalipsei au fost fermi"

Nimic din toate acestea n-a contat. În seara zilei de 15 decembrie, site-ul *New York Times* a postat un titlu ţipător: „Bush permite spionarea fără mandat a cetăţenilor americani" Momentul a fost asociat şi cu reînnoirea legii Patriot Act[24], care fusese avansată în calendarul legislativ şi care se găsea acum în plină dezbatere. Bomba aruncată de *Times* a amânat promulgarea legii până în luna martie a anului următor. Au existat de asemenea ştiri că *Times* se temea de posibile restricţionări – că administraţia avea să se adreseze tribunalului pentru a împiedica publicarea articolului.

În seara dezvăluirii, eu şi Jeanine îi invitaserăm la cină pe Pete Hoekstra şi Jane Harman, în locuinţa noastră din baza Bolling a Forţelor Aeriene de lângă Potomac. Preşedintele şi vicepreşedinta Comisiei pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor nu se înţelegeau prea bine între ei, aşa că nu pot afirma că apelurile telefoanelor mobile ar fi distrus o seară care fusese destinsă şi plăcută până atunci.

Însă telefoanele au început să sune. După patru ani de Stellarwind, americanilor li se oferea o relatare incompletă şi adesea eronată despre acţiunile întreprinse de guvern pentru a-i proteja. *Times* avea *într-adevăr* un subiect, dar, cel puţin din punctul nostru de vedere, nu *marele* subiect. Pentru noi, întrebarea era ce să facem pentru a ne apăra şi cât anume din program să dezvăluim publicului.

---

[24] Patriot Act (acronim de la Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act) a fost adoptată în octombrie 2001 de Congresul SUA, ca urmare a atentatelor din 11 septembrie şi conferea autorităţilor federale americane puteri extraordinare pentru prevenirea şi combaterea actelor de terorism (*n.red.*).

Preşedintele Bush a trasat linia de luptă a doua zi dimineață, vineri, când a cerut ştergerea obişnuitului său discurs radiofonic de sâmbătă, pe care-l înregistrase deja. Sâmbătă dimineață el avea să vorbească în direct, să condamne „scurgerea de informații" şi să promită că va continua să facă ceea ce făcea.

— Pentru a purta război împotriva terorii, a început preşedintele, eu folosesc autoritatea cu care am fost învestit de Congres... şi folosesc de asemenea autoritatea constituțională învestită în mine în calitate de comandant suprem.

După ce a subliniat că asta implica apelurile telefonice internaționale, că minimum un capăt al acestora se afla întotdeauna în exteriorul Statelor Unite şi că toate interceptările se bazau întotdeauna pe convingerea că erau afiliate cu al-Qaeda, preşedintele a condamnat dezvăluirea neautorizată a acestei informații, după care a susținut că el autorizase acest „program de peste treizeci de ori şi intenționez s-o fac atâta timp cât națiunea noastră se confruntă cu o amenințare continuă din partea organizației al-Qaeda şi a altor grupări asociate"

În comunitatea serviciilor secrete, când cineva publică un articol care are toate şansele să câştige Premiul Pulitzer (Risen şi Lichtblau l-au câştigat într-adevăr, deşi Comisia Pulitzer a trebuit să fie creativă în inventarea de categorii în anul acela, pentru a-i onora atât pe ei, cât şi pe Dana Priest, care demascase închisorile secrete ale CIA), toți îşi țin răsuflarea pentru a vedea dacă liderii politici care ți-au spus de fapt să mergi înainte vor fi curajoşi şi te vor susține. Preşedintele Bush a fost curajos în dimineața aceea de sâmbătă. (Iar după sărbătorile de Crăciun, el a venit la Fort Meade pentru a susține personalul NSA şi a mulțumi echipei Stellarwind pentru activitatea depusă.) Am putut răsufla uşurați.

În aceeaşi sâmbătă, când încercam împreună cu Jeanine să facem nişte cumpărături pentru Crăciun în Annapolis Mall, a sunat telefonul mobil. Era Jane Harman, liderul democrat din Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, care ştia de program şi care ne susținuse până atunci. Ea dorea să-i informez pe toți membrii Comisiei despre Stellarwind. A explicat că aşa era corect să se procedeze şi, cu toate

că n-a spus-o, am ştiut că i-ar fi oferit o acoperire politică de sus, de care avea mare nevoie şi pe care o merita[25].

Andy Card a fost de acord, aşa încât m-am pregătit să pun capăt shoppingului şi să plec la Capitoliu. N-ar fi trebuit să mă obosesc. Proiectul a fost respins chiar înainte să fi apucat să ies din mall. Nu mi s-a spus niciodată de către cine.

Dacă Harman încerca să ne ajute, alții căutau să se protejeze. Pe măsură ce relatările din presă s-au înmulțit, am primit un telefon de la Nancy Pelosi, liderul minorității democrate din Camera Reprezentanților, care până atunci fusese informată de cinci ori despre Stellarwind.

Deoarece era vicepreşedinta Comisiei pentru Serviciile de Informații, o informasem la scurt timp după 11 septembrie despre un subiect separat: instrucțiunile pe care le primisem cu privire la comunicații dintre SUA şi Afganistan, potrivit cărora analiştii ar trebui să interpreteze cu mai multă generozitate „valoarea informativă", când decideau dacă în rapoarte trebuiau incluse informațiile despre cetățeni americani (capitolul 5). La urma urmelor, 3.000 de compatrioți de-ai noştri muriseră în urma unui atentat organizat şi condus din Afganistan. Nu doream să ratăm ceva ori să întârziem prea mult. După informarea *aceea* (pe care o susținusem înainte ca Stellarwind să fi existat), Pelosi trimisese o scrisoare la NSA, în care îşi exprimase unele îngrijorări generale despre intimitatea americanilor, la care îi răspunsesem prompt.

Acum ea dorea să urgentez declasificarea scrisorii din octombrie 2001. Am spus că o voi face, dar am adăugat că scrisoarea ei – deşi modul general în care formulase cererea permitea să fie interpretată ca referindu-se la subiectul din *Times* – nu era în *niciun caz* despre programul respectiv.

---

[25] În jargonul Forțelor Aeriene, „acoperirea de sus" se referă la avioanele de vânătoare care zboară la mare altitudine pentru a proteja forțele vulnerabile de pe sol. Noi îi datoram lui Harman „acoperirea" aceea, deoarece dorea să ne susțină, dar ar fi implicat costuri importante în partidul ei (*n.aut.*).

— Doamnă Pelosi, am argumentat, comparăm merele cu perele.

— Tot fructe sunt, a replicat ea.

În duminica de după apariția știrii în *Times*, Al Gonzales și eu ne-am prezentat la Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului, al cărei președinte, Pat Roberts, îi invitase pe președintele și vicepreședintele Comisiei Juridice a Senatului. Întâlnirea fusese programată târziu pentru că senatorii se întorceau în Washington din alte state. Senatorul Leahy, vicepreședintele, nu s-a prezentat. S-a dovedit că el avea deja o părere fermă despre situație, dar n-a auzit niciodată de la noi descrierea activităților pe care le întreprindeam.

În felul acela am fost numai noi trei și senatorul Arlen Specter, pe atunci republican (ulterior democrat) de Pennsylvania și fost procuror districtual în Philadelphia. Judecătorul Gonzalez a oferit o prezentare generală, după care mi-a cerut să intru în detalii.

A mers încet. Ca fost procuror, Specter privea supravegherea prin ochii aplicării legii, așa că regulile din culegerea informațiilor (chiar și cele dinainte de Stellarwind) erau pentru el lucruri necunoscute. La un moment dat, a întrebat pur și simplu:

— Dar cum protejați intimitatea?

Am început să descriu toate măsurile de protecție a vieții private a cetățenilor SUA, minimalizarea identității americanilor și altele similare, dar m-a întrerupt din nou ca să precizeze:

— Nu, mă refer la intimitatea generală. La intimitatea cetățenilor străini.

Nu mă așteptasem la așa ceva. Instinctiv am vrut să spun că Amendamentul IV nu era un tratat internațional, dar mi-am stăpânit în mod înțelept replica și am mormăit ceva despre limitarea noastră la informații relevante operațional.

Asta ar fi trebuit să fie o lecție. Avea să fie mai greu de explicat decât crezusem, pentru că mulți nu aveau o percepție esențială a activităților NSA. Sigur că da, Stellarwind reprezenta o abatere de la normă și se năștea întrebarea legitimă: „Cât de mult se abătea?" Fără o înțelegere a elementelor de bază, oricine era liber să-și imagineze tot ce putea fi mai rău.

A doua zi (luni) de dimineață am mers pe jos distanța scurtă până la Casa Albă de la noua clădire de birouri executive, unde se aflau birourile temporare ale ODNI. Nu trecuse nici o săptămână de la Crăciun, decorațiunile fuseseră demontate şi aerul era rece şi limpede. O dimineață minunată pentru o plimbare prin parcul Lafayette.

În timpul weekendului existaseră aluzii la o posibilă prezență a presei în dimineața aceea. A fost bine că m-am dus să mă interesez. La câteva minute după sosire, am fost condus într-o sală pentru presă ticsită din Casa Albă, unde, împreună cu Al Gonzalez, trebuia să prezint un istoric a ceea ce Casa Albă numea acum Programul de supraveghere a teroriştilor (adică acea parte din Stellarwind care fusese dezvăluită de *New York Times*).

Judecătorul Gonzalez a început prin a explica programul, referindu-se exclusiv la interceptarea comunicațiilor internaționale asociate cu al-Qaeda. A spus că era justificat de autoritatea constituțională a preşedintelui şi de faptul că era „legat de" război, cum fusese declarat prin Autorizarea pentru Folosirea Forței Militare, cu toate că supravegherea (şi detenția) nu fuseseră explicit menționate.

Eu am subliniat că „probabil că nu există alte comunicații mai importante pentru ceea ce încercăm să facem în apărarea țării; în acest scop, nicio comunicație nu este mai importantă decât cele care implică al-Qaeda şi care au un capăt în țara noastră, în Statele Unite ale Americii"

Când am fost întrebat de ce nu puteam face asta în cadrul FISA, am răspuns:

> FISA este foarte importantă şi o exploatăm din plin. Dar dacă analizați care sunt activitățile FISA, veți vedea că ea împarte nevoile țării în două categorii: aplicarea legii şi culegerea permanentă de informații externe. Nu cred că cineva ar putea susține că FISA a fost gândită ca un instrument care să vizeze combatanți inamici înarmați, care se pregătesc pentru atacuri pe teritoriul Statelor Unite.
>
> Cheia pentru aşa ceva este viteza de reacție, dar FISA a fost construită pentru persistență. FISA a fost construită pentru

a-i viza pe termen lung pe agenții cunoscuți ai unei puteri inamice. Iar scopul implicat în toate cazurile respective a fost fie pentru aplicarea legii pe termen lung, fie pentru culegerea de informații pe termen lung.

Programul acesta are alte scopuri, respectiv detectarea și prevenirea. Iar în cazul lui cheia nu este atât persistența, cât viteza de reacție. Este un trăgaci mai rapid și în același timp, în mod subtil, un trăgaci mai sensibil. Iar intruziunea în viața privată este redusă semnificativ. Este vorba exclusiv despre comunicații internaționale. În majoritatea cazurilor, perioada de timp în care facem asta este mult mai mică decât cea care ar fi câștigată prin obținerea unui mandat din partea tribunalului. Iar scopul nostru, unicul nostru scop, este detectarea și prevenirea.

Nu este conceput pentru a culege maldăre de informații, iar dacă această linie specifică de logică, acest raționament care ne-a adus aici se dovedește incorect, îl schimbăm prompt. Nu putem irosi resurse pentru niște ținte care pur și simplu nu oferă informații valoroase... iar în acest program, standardele, în termenii reevaluării meritului acoperirii, sunt măsurate în zile și săptămâni.

Aceasta este probabil cea mai clară prezentare a programului pe care am oferit-o vreodată. N-a avut însă niciun efect. Sala era un cuib de năpârci. Helen Thomas a mormăit întruna spre mine din rândul întâi, de parcă mă interoga.

Și alții au intervenit.

— Sunteți de părere că guvernul are dreptul să încalce legea?

Sau:

— Ați deformat această rezoluție pentru război ca să vă acorde mână liberă să faceți orice ați dori.

Ni s-a spus de asemenea:

— Nu ar trebui să-i spionați niciodată pe americani.

Plus acuzația că începuserăm să-i „interceptăm pe toți”

Am fost întrebat în ce fel articolul din *Times* compromitea programul.

— Domnule general, nu credeţi ca tabăra adversă presupune că-i interceptăm convorbirile? Să fim serioşi!

Am răspuns că succesul programului era la prima vedere o dovadă împotriva ipotezei respective, dar că „cu cât îl discutăm mai mult, cu cât îl deconspirăm mai mult în faţa celor care ne-ar face rău, aceştia vor reacţiona, îşi vor proteja comunicaţiile şi ne vor îngreuna sarcina apărării ţării”

Când am spus că deciziile despre comunicaţiile ce trebuie vizate au fost luate de profesionişti în domeniul comunicaţiilor, mi s-a replicat:

— Prin urmare, un supervizor de tură ia acum decizii pe care le-ar fi luat în mod normal un judecător FISA? Vreau să mă asigur că am înţeles bine. Asta aţi spus?

Am răspuns afirmativ. Şi o spusesem „pentru a înlătura orice bănuieli că există vreo influenţă politică”

Spre sfârşit mi s-a pus şi o întrebare obiectivă şi importantă:

— Ne puteţi asigura că toate interceptările acestea au avut o componentă internaţională şi că n-au existat niciun moment interceptări pur interne?

Da, puteam oferi asigurarea aceea.

— Vă pot asigura, prin însăşi fizica interceptărilor, prin felul cum ne desfăşurăm activităţile, că un capăt al acelor comunicaţii s-a găsit întotdeauna în exteriorul Statelor Unite ale Americii.

Au fost 32 de minute interminabile. N-am înregistrat însă niciun progres în ce priveşte cunoaşterea umană sau înţelegerea naţională a ceea ce încercam să facem.

Cu toate acestea, am continuat. Am petrecut Crăciunul din 2005 răspunzând la telefoane şi sunând ziarişti cu care vorbisem în trecut. Au fost greu de convins. Până şi un reporter excelent ca John Diamond de la *USA Today* a fost furios pe noi pentru că „îi trădasem încrederea” pe care el o dovedise în articole anterioare. Noi nu vedeam lucrurile aşa, dar conta prea puţin.

Am petrecut de asemenea săptămâna Crăciunului străduindu-ne să obţinem cartea *State of War* a lui Risen. În cele din urmă, un agent junior ODNI a pus mâna pe un exemplar înainte de a ajunge pe rafturile unei librării locale, a dus-o la sediu, iar acolo am început

s-o multiplicăm în exemplare pentru noi. Ştiam destul de bine care va fi conţinutul pentru Stellarwind, dar eram dispuşi să riscăm o violare minoră a copyrightului pentru a vedea ce alte secrete de stat fuseseră dezvăluite. Trebuie să recunosc de asemenea că m-am simţit bine că n-a trebuit să o plătesc.

După sărbători am fost anunţaţi că vom informa întreaga Curte FISA despre programul Stellarwind. Deoarece eu îl înfiinţasem, urma să fiu brieferul principal. Am petrecut două zile la Fort Meade pregătindu-mă.

Pe 9 ianuarie, i-am informat pe judecătorul-şef FISA, Colleen Kollar-Kotelly, şi opt dintre asociaţii ei judecători. A fost o şedinţă lungă: patru ore fără pauză. Procurorul general Gonzalez a fost prezent la început ca să mulţumească Curţii pentru oportunitatea de a fi informată şi ca să mă prezinte pe mine... drept colonelul Hayden, o gafă care a generat câteva râsete şi a părut chiar să destindă puţin atmosfera. Am expus totul. Au fost multe întrebări şi mult scepticism. Judecătorul FISA James Robertson demisionase deja în semn de protest, la câteva zile după publicarea articolului în *Times*, deşi se pare că acţionase bazându-se mai mult pe emisiunile de ştiri decât pe descrieri mai complete. La această şedinţă însă, după vreo două ore, centrul de greutate al discuţiilor a părut să se deplaseze spre felul cum regimul FISA putea deveni mai relevant pentru ameninţările şi tehnologia specifice secolului al XXI-lea.

După şedinţă, bodyguardul m-a anunţat că-mi telefonase sora mea Debby din Steubenville. Sosirea mea la Curtea FISA fusese raportată în mass-media, iar în vechiul nostru cartier din Pittsburgh apariţia în faţa unui judecător nu anunţa niciodată lucruri bune. Am asigurat-o că nu compărusem în faţa *acelui* gen de Curte. Oricum, nu încă.

La sfârşitul lunii ianuarie, am ţinut o altă prezentare publică la Clubul Naţional de Presă. Le-am reamintit celor prezenţi că era vorba despre o activitate cu ţinte precise, „urmărirea intensă a comunicaţiilor ce intră sau ies din America, implicând persoane suspectate de legături cu al-Qaeda. Nu este un năvod care pluteşte peste Dearborn, Lackawanna sau Fremon, şi care înhaţă conversaţii

pe care după aceea le sortăm în conformitate cu acele presupuse căutări după cuvinte-cheie, instrumente de extragere a datelor sau alte dispozitive despre care vorbesc aşa-zişii specialişti.

Aici nu este vorba despre interceptarea conversaţiilor purtate între persoane din Statele Unite. Când vorbiţi cu fiica voastră care se află la un colegiu de stat, programul acesta *nu vă poate* intercepta conversaţiile. Iar când ea pleacă pentru un semestru în străinătate ca să-şi încheie studiile în arabă, programul acesta *nu vă va* intercepta comunicaţiile."

Deoarece ne aflam la un club al presei, am decis că ar fi fost cuvenită o prelegere adresată presei.

— Ştiu cât este de greu să scrieţi un titlu care să fie corect, concis şi în acelaşi timp atrăgător, am recunoscut eu. Dar ar trebui cu adevărat să atingem toate trei atributele: *corectitudine*, concizie şi atractivitate. Nu cred că spionajul intern le satisface. Un capăt al oricăruia dintre apelurile vizate în cadrul programului se află întotdeauna în exteriorul Statelor Unite. Eu am zburat de sute de ori pe curse interne, dar niciodată nu m-am îmbarcat într-o cursă *internă* din Statele Unite pentru ca să debarc după aceea în Waziristan. În mod similar, dacă NSA l-ar fi interceptat pe Khalid Sheikh Mohammed, şeful operativ al-Qaeda, în Karachi vorbind cu Mohamed Atta din Laurel, statul Maryland, să zicem, în iulie 2001, dacă NSA ar fi procedat aşa şi rezultatele ar fi fost făcute publice, sunt convins că burtierele pe toate posturile de ştiri non-stop n-ar fi fost „NSA spionează pe plan intern"

Acela a fost singurul exemplu pe care l-am utilizat în ziua respectivă, dar mai erau şi altele disponibile. Acuzaţiile sunt întotdeauna simple, pe când adevărul este adesea complicat. Şi, aşa cum sugerează citatul gravat pe peretele holului intrării în CIA, adevărul – nu simplitatea – vă va face liberi.

Tot la clubul de presă am spus ceva pe care îl credeam adevărat atunci şi continui să cred că este adevărat şi acum.

— Dacă programul acesta ar fi fost implementat înainte de 11 septembrie, opinia mea de profesionist este că am fi detectat pe unii dintre agenţii al-Qaeda care au operat din Statele Unite şi i-am fi identificat ca atare.

A fost un discurs lung, dar în acelaşi timp cea mai clară şi mai comprehensivă expunere publică a activităților NSA şi a motivelor de la baza lor. Bineînțeles, m-am limitat la acea parte a programului Stellarwind care fusese confirmată de preşedinte: interceptarea conținutului convorbirilor telefonice internaționale cu un capăt în SUA. N-am anunțat că existau şi alte activități despre care nu puteam vorbi, însă am avertizat că „nu-i uşor de realizat şi în acelaşi timp să protejăm sursele de informații şi metodele țării noastre. Şi vă spun cu toată sinceritatea, celor care lucrează în domeniul meu de activitate nu le place să vorbească despre ceea ce fac până nu devine un subiect pe History Channel”

Apoi am adăugat:

— Prefer să fiu astăzi cu voi, aici, şi să vă povestesc despre lucrurile pe care le-am făcut când nu exista niciun atentat asupra țării noastre. Prezentarea aceasta este mai uşor de susținut decât cele de acum patru ani, când am relatat unui auditoriu similar lucrurile pe care nu le-am făcut în zilele şi lunile anterioare evenimentelor tragice din 11 septembrie.

După aceea am anunțat că voi răspunde la întrebări; o măsură de curaj modest, fiindcă definiția de „presă” a clubului este destul de vastă, iar postul C-SPAN transmitea totul live pe internet. N-a fost chiar ca scena barului de pe Tatooine din primul film *Star Wars*, însă au existat şi momente dure. Unele întrebări s-au bazat pe eforturi autentice de a înțelege un subiect complex (de exemplu, detaliile unui mandat FISA de urgență). Altele au fost evident agresive („Vă atribuiți inerent puteri aşa-zis constituționale pentru a viola legea când consideră preşedintele că se cuvine?”). Iar altele au fost reclame vag disimulate pentru grupări specifice (de pildă, una intitulată The World Can’t Wait!: The Call to Drive Out the Bush Regime).

Din câte mi-am dat seama, prezentarea mea n-a creat nicio schimbare în tonul (sau, din punctul nostru de vedere, în acuratețea) acoperirii de către presă.

După două săptămâni, Jeanine şi cu mine ne aflam în Detroit ca să vedem meciul dintre Steelers şi Seahawks în Super Bowl XL, ca invitați ai lui Dan Rooney, proprietarul clubului Steelers, care-mi

fusese antrenor de fotbal pe când eram junior la liceul catolic. Cred că Dan mă compătimea puțin din cauza acelei publicități negative, însă a fost grozav să vizionez o victorie din loja patronului, chiar dacă în dimineața aceea de duminică fusesem nevoit să particip la două talk-show-uri. Spre sfârşitul meciului, când Steelers conduceau cu 21–10, Dan şi-a cerut scuze întrucât trebuia să părăsească loja mai devreme pentru a coborî pe teren, ca să primească trofeul Lombardi.

— Nicio problemă, l-am asigurat, este ceva grozav pentru tine.

La meci participaseră atât de mulți suporteri Steelers, încât a doua zi dimineață la ghişeele de taxare dintre Ohio şi Pennsylvania a fost o coadă lungă. Nimeni nu părea însă nervos.

Luni dimineață m-am întors cu avionul la Washington şi practic am revenit la jobul de prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații. Ne argumentasem cazul cât am putut mai bine. Nu avea niciun rost să continuăm să hrănim o presă flămândă.

Ne-am menținut pur şi simplu poziția, aşa cum ne ceruse preşedintele. Ne-am continuat acțiunile ca şi până atunci, pe temeiul că erau legale, eficiente şi cu țintă precisă, că nu existaseră abuzuri şi respectau Constituția Statelor Unite.

Când dezbaterile publice şi-au redus vehemența (puțin), Casa Albă şi Departamentul de Justiție au continuat să insiste pentru o legislație care să susțină ceea ce autorizase preşedintele pentru a crea o protecție politică şi legală pentru puterea executivă. A durat, dar în cele din urmă şi-au impus punctul de vedere. Într-o serie de măsuri luate între anii 2006 şi 2008 – când au fost reînnoite Patriot Act, Protect America Act, FISA Amendment Act – aproape tot ceea ce preşedintele Bush autorizase prin intermediul programului Stellarwind a fost codificat în lege. Şi – în ciuda scandalizării jurnalistice inițiale – multe altele. Ca să vezi!

ŞAPTE

DREPTUL CETĂŢENILOR DE A FI INFORMAŢI... ŞI DE A FI ÎN SIGURANŢĂ

FORT MEADE, MARYLAND, ŞI LANGLEY, VIRGINIA, 1999-2009

Episodul Stellarwind a fost simptomatic. N-a reprezentat decât un exemplu al creşterii tensiunilor dintre administraţie şi presă sau, mai precis, a fost o expresie a tensiunii continue dintre transparenţă şi secretomanie într-o societate liberă.

Eram obişnuit ca ofiţerul meu însărcinat cu afacerile publice să-mi intre în birou, atât la CIA, cât şi la NSA, şi să-mi sugereze, să mă roage ori să-mi ceară să-i telefonez unui anume redactor sau editor să oprească un articol inoportun. Când eram de acord să procedez ca atare, începeam invariabil conversaţia prin:

— Vă mulţumesc că mi-aţi răspuns apelului. Ştiu că amândoi avem sarcina de a proteja securitatea americană şi libertatea americană, dar mă tem că felul în care vă pregătiţi să vă îndepliniţi sarcina îmi va îngreuna posibilitatea de a o îndeplini pe a mea.

Ca să fiu sincer, a meritat să dau telefoanele acelea pentru a încetini, opri sau amenda un articol pe punctul de a fi publicat. Mulţi dintre cei aflaţi la celălalt capăt al firului erau receptivi la argumente raţionale. Într-un caz, un autor a schimbat cu intenţie o referire care afirma „bazată pe interceptări" în „bazată pe rapoarte informative", cumva surprins că schimbarea aceea va conta atât de mult. (A contat.)

Un alt reporter, destul de experimentat, a mărturisit nepăsător, dar perfect responsabil, biroului meu de presă:

— Ştiu că asta-i SIGINT, dar este un amănunt de care n-am nevoie în articolul meu.

Dana Priest de la *Washington Post*, nu tocmai îndrăgită la Langley, n-a publicat locurile presupuselor închisori CIA în seria ei de articole de la sfârşitul anului 2005, care au fost recompensate cu Premiul Pulitzer. CIA a susținut că o astfel de dezvăluire ar fi supus cetățenii din țările respective la un risc suplimentar din partea teroriştilor, iar jurnalista a fost de acord.

Totuşi, sensibilitatea față de bunăstarea națională nu era o condiție universală, iar eu nu eram singur în aprecierea aceea. În ianuarie 2008, 12 şefi din conducerea comunității serviciilor secrete (inclusiv eu) au semnat o scrisoare de protest adresată conducerii Senatului american față de o lege pentru protecția jurnaliştilor aflată în suspensie, care ar fi introdus şi mai mulți paşi procedurali în procesul pe care trebuia să-l urmăm pentru a-i urmări şi pune sub acuzare pe autorii „scurgerilor” Noi am spus că va „submina capacitatea noastră de a proteja sursele de informații şi metodele”

Niciunul dintre noi nu era insensibil față de principiile Amendamentului I, față de rolul presei în democrația noastră sau față de echilibrul delicat şi tensiunea inerentă dintre securitate şi transparență. Consideram doar că unele lucruri erau secrete legitime. Am prezentat cazul la o reuniune neoficială a jurnaliştilor în octombrie 2006. Recunosc că eram uşor iritat după ce câteva programe secrete ale NSA şi CIA ajunseseră pe mâinile presei.

Am început de la premisa că în lume există secrete legitime şi că asta este valabil pentru familie, şcoală, Lions Club şi presă. Societatea înțelege şi recunoaşte această necesitate şi a stabilit reguli: când sunt recunoscute secretele şi li se acordă privilegii, şi când nu sunt. Noi recunoaştem privilegiile secretelor maritale sau ale celor de tip avocat-client şi duhovnic-penitent, şi au fost create reguli pentru situațiile în care ele pot fi încălcate pentru binele comunității.

Ca şi alte entități comune, şi guvernele au nevoie de secrete, iar în cadrul guvernului federal, toate cele trei puteri în stat revendică acest drept. Deliberările tribunalelor sunt secrete. Sesiunile în care Congresul dezbate legile se desfăşoară cu uşile închise. Rezerva Federală îşi ține secrete discuțiile despre ajustarea peste noapte a ratei de actualizare pentru a nu afecta piețele.

Nivelurile de susținere a recoltelor sunt păstrate secrete până la o dată stabilită de Departamentul Agriculturii.

De fapt, poziția aceasta este incontestabilă. În noiembrie 2008, David Rohde, corespondent al *New York Times*, a fost răpit de talibani în Afganistan şi dus de rețeaua Haqqani în Pakistan. *Toți* au ştiut, dar în presă n-a apărut nimic până când Rohde n-a scăpat. Nici măcar o informație; nici că a fost răpit, nici ce făcea *Times*, nici ce făceam eu, care direcționam resurse controlate de CIA pentru căutarea lui (un aspect despre care am informat discret *Times*). *Times* a considerat că soarta lui Rohde era un secret legitim. Prin urmare, secretele există! Chiar şi presa pare să accepte că există secrete necesare (incluzând, desigur, şi mai cu seamă, propriile ei surse).

Dar nu asta a fost întotdeauna retorica şi de aceea, în 2006, am contestat un subiect public al ziariştilor din jurul meu, când am spus:

— Îngăduiți-mi să mă situez pe o poziție opusă celei pe care presa o numeşte „dreptul cetățenilor de a fi informați"

„Dreptul de a fi informați" este departe de fi absolut. De fapt, din unele puncte de vedere, cetățenii au decis deja ce vor şi ce nu vor să ştie. Preşedintele şi alți membri ai puterii executive au fost autorizați de legislativ să clasifice informații a căror desecretizare, în conformitate cu aprecierea lor colectivă, ar afecta securitatea națională. Curtea Supremă a recunoscut în mod repetat autoritatea respectivă.

Presa recunoaşte cumva acest drept. David Broder de la *Washington Post* a admis că „este responsabilitatea guvernului să-şi păstreze secretele", dar a continuat: „Şi este responsabilitatea noastră să găsim informații, astfel ca poporul să fie conştient de acțiunile întreprinse în numele său" Cu alte cuvinte, guvernul, în conformitate cu autoritatea reprezentanților poporului aleşi în mod legal, are dreptul de a păstra secrete, dar acestea trebuie să rămână secrete doar dacă, şi până când, cineva le oferă presei. Nu este nevoie să împingeți premisa până la extrem pentru ca incoerența să fie evidentă.

Desigur, contrapunctul este că presa nu va divulga niciodată secrete legitime şi (un corolar important!) presa trebuie să fie arbitrul final a ce anume este şi ce nu este un secret legitim. Chiar presupunând bunăvoință şi lăsând deoparte chestiunea autorității legale, mai rămâne problema competenței. David Ignatius, care n-a făcut vreodată apologia secretomaniei comunității serviciilor secrete, sintetizează elegant: „Noi, jurnaliştii, încercăm de obicei să argumentăm că am cântărit cu mare atenție aspectele pro şi contra şi suntem de părere că beneficiul public al dezvăluirii este mai important decât orice rău potențial. Problema este că nu suntem pe deplin calificați pentru a emite judecățile respective."

La întâlnirea mea neoficială cu jurnaliştii din anul 2006, le-am arătat un catalog de prejudicii specifice cauzate de secrete „scurse" Insistasem pe lângă colegii mei operaționali pentru a-mi declasifica subiectele pe care doream să le discut.

Le-am relatat jurnaliştilor că o avalanşă recentă de articole ne costase cinci surse antiteroriste şi antiproliferare promițătoare, care se temeau că nu le puteam garanta securitatea, iar majoritatea lor nici măcar nu activau în subiectele descrise în articole. În august 2002, o sursă clandestină a spus chiar că-şi văzuse raportul dezvăluit la televiziune în timpul unei întâlniri cu agentul ei de caz. Când o prezență CIA sub acoperire dintr-o zonă interzisă a fost dezvăluită în mass-media, două surse locale au fost arestate şi executate. Agenții noştri de la fața locului au scris atunci: „Regretăm că nu putem arăta aceste pierderi de vieți celui care a decis să divulge ziarelor misiunea noastră"

O altă „scurgere", despre arme de distrugere în masă, a dus la arestarea uneia dintre sursele noastre de către un guvern străin în urma bănuielii de spionaj; detaliile din articolul ce a urmat au convins guvernul că puseseră mâna pe persoana corectă, care a fost acuzată şi condamnată; un al treilea articol a dus la confiscarea proprietăților familiei sale, pe care a trebuit s-o scoatem din țară ca s-o protejăm.

Am încheiat spunând că, cu câțiva ani înainte de atentatele din 11 septembrie, un şef de stație a raportat că o scurgere de informații în presă despre legăturile noastre informative cu serviciile secrete

locale „ne-a blocat pe plan local supravegherea lui bin Laden" Serviciul a încetat cooperarea antiteroristă timp de doi ani.

Dar nu terminasem. Dincolo de posibile (eram blând în exprimare) erori de judecată, exista problema denaturării jurnalistice. Toţi păreau nerăbdători să persiste în adevărul lor referitor la subiect. Brian Ross (pe care am ajuns să-l cunosc ulterior şi să-l respect) a condus ştirile serii la ABC în timpul tărăboiului legat de supravegherea Stellarwind, agitând spre obiectivul camerei o notă informativă şi susţinând că „avertizorul de integritate" Russ Tice fusese prevenit să nu stea de vorbă cu Comisia pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor despre unele activităţi, deoarece comisia nu avea autorizarea de securitate pentru materialul respectiv. Având atâtea probleme în stăpânirea propriei sale indignări, Ross n-a fost, se pare, capabil să descopere că Tice – care avea autorizarea pentru a discuta despre Departamentul Apărării, dar nu şi despre programele de acces special ale NSA – trebuia să stea de vorbă cu Comisiile pentru Serviciile Armate, nu cu Comisiile pentru Serviciile de Informaţii, în legătură cu acuzaţiile sale.

După aceea le-am pus jurnaliştilor o serie de întrebări retorice. Este vreunul dintre voi care să fi scris că Tice a apărut până la urmă în faţa comisiilor Congresului? Cum s-au desfăşurat audierile acelea? Aţi raportat rezultatele lor? Au existat nemulţumiri congresionale despre care să ne povestiţi? (Eu nu ştiam despre niciuna.) Poate că ar fi fost bine să fi întrebat de cât timp era Tice la NSA (nu de mult timp – DIA ni-l aruncase cumva în braţe), după care să vă fi interesat de cât timp era la NSA *şi* primise autorizare (de încă şi mai puţin timp; şi-a petrecut majoritatea timpului pe rampa de încărcare). Acestea erau de fapt lucrurile importante, dar telespectatorii din toată ţara au rămas doar cu imaginea lui Ross şi Tice ieşind din umbră (literalmente) în ştirile de la ora de maximă audienţă.

În iunie 2006, *New York Times* a reluat genul acesta de reportaj în care primează drama într-un format doar uşor diferit, când Eric Lichtblau şi James Risen (coautori ai articolelor despre NSA) au anunţat că guvernul american avea acces la baza de date a tranzacţiilor financiare întreprinse de Societatea pentru Telecomunicaţii Financiare Interbancare Mondiale (SWIFT). Guvernul şi

comunitatea serviciilor secrete luptau împotriva dezvăluirilor, deoarece ştiam că ne vor afecta negativ activitățile antiteroriste. Urmărirea banilor era un instrument incredibil de util.

Ulterior, *Times* a susținut că articolele sale erau protejate de Amendamentul I (incontestabil) şi ofereau „informații de care cetățenii au nevoie pentru ca lucrurile să fie din nou corecte" (o idee foarte contestabilă). *Times* a reluat vechiul clişeu potrivit căruia teroriştii ştiau în mod evident ce se întâmpla, apoi a garantat propriul său patriotism afirmând că acesta nu avea „nicio asemănare cu breşe de securitate, cum ar fi dezvăluirea unor locații, care ar fi compromis în mod evident securitatea imediată a anumitor persoane"

Apărarea personală a lui Lichtblau a fost că era „mai presus de orice o povestioară interesantă despre eforturile extraordinare depuse de administrație după 11 septembrie pentru a împiedica alte atentate". Povestioară interesantă?

În octombrie 2006 – la câteva luni după articolul original – *public editorul*[26] lui *Times* şi-a inversat poziția anterioară. El a spus că rămânea în continuare o situație delicată, dar acum a declarat că, în opinia lui, articolul n-ar fi trebuit publicat. Uau! Chiar am simțit o uşurare.

După câțiva ani, în decembrie 2009, consiliul editorial de la *Times* s-a lamentat că la nouă ani după 11 septembrie „continuă să curgă spre grupările teroriste un flux de lichidități aparent nelimitat" Editorialul a fost intitulat: „Urmăriți banii". Mulțumesc pentru sugestie. Asta fiindcă tot vorbeam de ipocrizie.

În timpul unei vizite făcute la sediul *Times* din New York pe când eram la CIA, le-am amintit lui Bill Keller şi Jill Abramson articolul despre SWIFT. Am recunoscut că până şi eu înțelegeam că în episodul Stellarwind exista o problemă legată de libertățile civile.

---

[26] În SUA, *public editorul* supervizează implementarea eticii jurnaliste la un ziar, identifică şi examinează erori sau omisiuni esențiale şi acționează ca legătură cu publicul (*n.trad.*).

— Totuşi, i-am întrebat, de ce aţi publicat articolul despre SWIFT? Toate justificările pe care le-aţi oferit pentru publicarea cazului Stellarwind – că nu se acţionase în conformitate cu un mandat judecătoresc, că nu existase un control extern, că nu fusese inclus personal din Congres, că fuseseră informaţi prea puţini congresmeni – toate condiţiile acelea fuseseră respectate de programul SWIFT.

Keller a şovăit doar o secundă, după care a răspuns:

— Preşedintele era deja mult mai slab.

Nu am replicat în cadrul întâlnirii, dar când am ajuns înapoi pe aeroportul LaGuardia şi la avionul guvernamental care ne adusese la New York, m-am întors spre membrii echipei mele şi i-am întrebat:

— Oare Keller chiar a spus ce mi s-a părut că a spus?

— Da.[27]

În mod corect, jurnaliştii afirmă că un public informat este sângele vital al democraţiei. Iar eu recunosc imediat că persoane ca mine pot fi tentate să ascundă prea multe. Nu sunt puţini cei care susţin că guvernul american exagerează cu secretizarea datelor. Au dreptate. Ani de zile m-am întrebat dacă puteam sau nu să rostesc în public cuvintele „atac asupra unei reţele de computere” Chiar şi în prezent, purtătorii de cuvânt ai guvernului (până şi cei retraşi din activitate, ca mine) trebuie să se contorsioneze lingvistic în diateze pasive şi generalizări indirecte, de teama de a nu spune care putere în stat poate sau nu să conducă drone pentru asasinate împotriva unor ţinte vizate.

Chiar şi atunci când există motive întemeiate pentru a clasifica sau compartimenta, trebuie plătit un preţ. Efectuând autopsia unuia dintre cele mai întunecate episoade din istoria CIA, invazia din

---

[27] Deloc surprinzător, cei de la *Times* îşi amintesc altceva despre întâlnire – că ar fi spus că *credibilitatea* administraţiei era deja slăbită, ceea ce-i determina să ignore avertismentele privind compromiterea surselor de informaţii şi a metodelor. Bănuiesc că ambele tabere îşi vor susţine neabătut versiunile (*n.aut.*).

Golful Porcilor, Harold Wilensky a comentat că „cu cât există mai multă secretomanie, cu atât este mai mică asistența inteligentă, cu atât este mai puțin sistematică distribuirea şi indexarea cercetării, cu atât este mai mare anonimatul autorului şi cu atât mai intolerantă este atitudinea față de opiniile deviante"

Cei din serviciile secrete trebuie să vorbească mai mult, să se angajeze mai mult, să dialogheze cu presa şi publicul chiar şi când comunitatea lor nu este acuzată de ceva. Eu mi-am ținut partea de discursuri în public. Când am fost la CIA în 2007, am decis să comemorăm 11 septembrie printr-un discurs solemn în fața Consiliului pentru Relații Externe, în New York.

Nu m-am scuzat, dar înainte să detaliez motivele predărilor, detențiilor şi interogatoriilor, am explicat de ce mă aflam acolo.

— Există lucruri ce trebuie spuse. Agenția noastră, CIA, operează doar în cadrul spațiului care ne-a fost acordat de cetățenii americani.

Prin urmare, aveam să schițez o aproximare a acelui spațiu, alături de credința noastră că „poporul american se aşteaptă ca CIA să folosească fiecare centimetru pe care-l primeşte pentru a-şi proteja compatrioții"

În primăvara anului 2008, am devenit primul director al Agenției care a apărut într-un talk-show de duminică, alături de Tim Russert în *Meet the Press*. Întrebările lui Russert au acoperit în linii mari cam totul: stabilitatea în Irak, Nouri al-Maliki, armele de distrugere în masă iraniene, armele de distrugere în masă irakiene, soarta organizației al-Qaeda, analiştii CIA, interogatoriile CIA, viitorul Pakistanului şi politica asigurărilor de răspundere civilă ale CIA.

La un moment dat, el a redat o înregistrare a vicepreşedintelui la cinci zile după 11 septembrie, în care prezicea că vom „rămâne o perioadă în umbră"

Am răspuns:

— Acesta este un rol unic şi special pe care-l joacă oamenii buni din CIA, bărbați şi femei care respectă legea, prietenii şi vecinii voştri, dar care operează cumva în spațiul pe care l-a descris domnul vicepreşedinte.

— Un spațiu aflat în partea întunecată, în umbră.

— În umbră.

Russert a acordat un spațiu mai lung interviului și noi am fost încântați, ca și el, de altfel. Cu doar câteva zile înainte de moartea lui tragică și prematură, îmi expediase o notă personală în care îmi mulțumea și amintea că ratingurile atinseseră un vârf de audiență în timpul interviului. Și nici măcar nu ne-am propus dezvăluirea vreunor secrete.

Îl informasem pe Steve Hadley despre invitația de a participa la *Meet the Press* și el mă susținuse. De fapt, nu-i cerusem aprobarea, dar dorisem să știu dacă exista vreun inconvenient coercitiv. Nu exista. În cartea sa *Worthy Fights*, publicată în 2014, Leon Panetta sugerează că a fost iritat de restricțiile impuse de administrația Obama de a face lucruri similare. Eu am apreciat și am utilizat spațiul de manevră pe care mi l-a acordat administrația Bush.

Cam la un an după sosirea mea în CIA, am ținut o cuvântare la o conferință a Societății pentru Istoricii din Domeniul Relațiilor Externe Americane. Ne-am folosit de ocazia respectivă pentru a lansa public seria de rapoarte *Family Jewels*. Compilată în 1973, ca răspuns la edictul directorului Jim Schlesinger de a cataloga păcatele agenției, *Family Jewels* cuprindea aproape 700 de pagini de comentarii deloc măgulitoare despre trecutul CIA.

Schlesinger n-a rămas suficient de mult timp în funcție pentru a se confrunta cu dezvăluirile sumbre ale Agenției. Sarcina respectivă a căzut în seama lui William Colby. Sinceritatea și calmul lui aproape supranatural în fața Congresului au înfuriat Casa Albă pe care o slujea și l-au făcut finalmente să-și piardă postul.

Acum, în 2007, noi declaram că ținuserăm în secret aceste episoade urâte nu pentru că ar fi fost urâte, ci pentru că erau secrete în mod legitim. Odată cu trecerea timpului, caracterul lor secret dispăruse și le făceam publice (de fapt nu pe toate; unul continua să fie prea delicat), deși erau profund stânjenitoare.

Le-am spus istoricilor din sală că CIA încheiase un contract social cu poporul american, iar ca parte din contractul acela trebuia să echilibrăm „două obligații esențiale: nevoia de a proteja informațiile care ne ajută să-i protejăm pe americani și nevoia de a informa poporul – pe cât putem mai bine – despre munca pe care

o depunem în numele său" Într-o democraţie, secretomania nu însemna „acordarea unei puteri, ci acordarea unei încrederi"

Am spus în continuare că aceasta era mai mult decât o obligaţie. Era în propriul nostru interes, deoarece ajuta publicul, Congresul şi puterea executivă să aprecieze curajul şi integritatea agenţilor CIA. Îi ajuta de asemenea pe americani să ne înţeleagă limitele capacităţilor.

Discursul s-a bucurat de o mediatizare destul de largă, ba chiar poate puţin prea largă. În ziua următoare mă aflam în faţa Comisiei pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor în şedinţă cu uşile închise despre un subiect complet diferit, când s-a adus vorba despre discurs.

— Domnule general, ce ai vrut să spui prin „contract social cu poporul american"?

Întrebarea a fost rostită pe un ton pe care nu l-aş numi prietenos. Se pare că unii congresmeni nu doresc ca noi să vorbim direct cu poporul american, ci doar cu ei.

Nu mă gândisem niciodată că asemenea paşi ar putea fi interpretaţi ca o subminare a controlului Congresului. În mod cert, nu asta era intenţia Agenţiei. Am încercat să explic, dar uneori este greu de explicat meritul a ceva ce consideri că ar trebui să fie evident în mod intuitiv.

Ne-am menţinut poziţia atât în cadrul comisiei, cât şi în afara ei. La începutul mandatului meu la CIA, am declarat PRB-ului (comisia care aprobă orice texte destinate publicării ale actualilor şi foştilor agenţi CIA) că trebuia să tragem linii ferme pentru a proteja ceea ce era realmente secret, dar am avertizat că, dacă vom exagera, ne vom face nouă înşine un deserviciu. Dacă nu doream sau nu eram în stare să ne spunem povestea (între anumite limite), cum mai puteam condamna incorectitudinile din relatările altora despre noi?

O parte din problema noastră era de natură structurală. PRB plimba manuscrise între diversele birouri implicate, care aveau, fiecare în parte, autoritatea de a aproba sau respinge pasaje sau documente întregi. În felul acesta se ajungea la luarea unor decizii incoerente şi opace şi la dispute neproductive şi de durată. E-mailurile erau rareori îndeajuns de importante pentru a ajunge

în vârful căsuțelor poştale şi nimeni n-avea să fie tras la răspundere dacă s-ar fi împotrivit unei publicări. În privința asta nu exista niciun risc. Aprobarea era însă cu totul altceva.

Am decis să centralizez examinarea pentru declasificare la nivel colectiv. Diversele birouri puteau fi utilizate ca specialiste în subiectele discutate, însă arbitrul final avea să fie PRB. Unele canale ale agenției au poreclit măsurile mele „Doctrina Hayden", lucru pe care l-am aflat când unul dintre succesorii mei a fost chemat la Capitoliu pentru a da explicații despre cărți ca *Hard Measures* de Jose Rodriguez şi *The Art of Intelligence* de Hank Crumpton, al căror conținut supraviețuise îndeajuns examinărilor PRB-ului pentru a prezenta poveşti bogate în detalii despre „ce" şi „de ce" făcea de fapt Agenția. Încercând să abată criticile venite din partea Congresului, se pare că succesorul meu a arătat cu degetul spre mine.

Aceea a fost totuşi unica directivă pe care am oferit-o vreodată PRB-ului. În mod cert, nu doream ca eu sau oricine din conducere să fie implicat în procesul aprobării sau dezaprobării unor texte. Răspunsul meu față de eforturile anteriorului director, Tenet, de a obține aprobarea PRB-ului pentru o parte din memoriile sale, *At the Center of the Storm*, a fost un „Excelent", spus din toată inima.

Acelaşi lucru a fost valabil şi în cazul cărții *Fair Game* de Valerie Plame. Plame fusese agentul CIA demascat de presă atunci când soțul ei, fostul ambasador Joe Wilson, a fost trimis în Nigeria de Agenție pentru a examina acuzațiile că Irakul încerca să cumpere de acolo uraniu îmbogățit. În scurt timp, situația a căpătat o întorsătură neplăcută. Wilson a acuzat administrația că mințea, Agenția a completat un raport de infracționalitate în care a protestat față de dezvăluirea statutului lui Plame, Scooter Libby, şefa de cabinet a vicepreşedintelui, a fost acuzată de sperjur, iar Plame a demisionat din CIA.

După care a scris o carte pe care PRB-ul trebuia s-o avizeze.

Problema centrală era ce putea sau nu putea să povestească despre viața pe care o dusese în Agenție. Nu exista niciun precedent

care să declasifice genul acela de informație pe care Plame îl dorea declasificat, iar PRB-ul s-a încăpățânat să n-o facă.

Eu am stat departe de incident, chiar şi după ce senatorii şi cabinetele lor au început să telefoneze pentru a protesta față de aşa-zisele obstrucții motivate politic ale CIA față de eforturile doamnei Plame. Stafful senatorului Kennedy mi-a acceptat explicația politicos şi fără comentarii. Senatorul Feinstein personal a acuzat că era numai mâna vicepreşedintelui, deşi eu spusesem că fusese decizia noastră şi că eram aproape ferm convins că vicepreşedintele nici măcar nu ştia de existența manuscrisului

Ar trebui să adaug că n-am fost indiferenți față de ce ar fi putut spune alții despre noi ori despre oamenii noştri. În iunie 2008, Scott Shane de la *New York Times* termina un articol despre un analist CIA devenit anchetator, care avusese succes cu Khalid Sheikh Mohammed. Subiectul era interesant, dar *Times* insista să publice numele adevărat al agentului. Acesta nu lucra sub acoperire, însă apreciam că folosirea numelui său i-ar fi afectat viața privată şi i-ar fi putut periclita siguranța. În plus, el refuzase să fie intervievat pentru articol, aşa că părea un episod de tipul „putem vorbi cu tine sau putem vorbi despre tine"

Cu două zile înainte de publicarea articolului, Bob Gates, secretarul apărării, m-a trecut în rezervă din Forțele Aeriene după 39 de ani de serviciu şi găzduiam o reuniune a clanului Hayden – care sosise din Pittsburgh, Chicago şi alte locuri – sub un cort mare din curtea mea din baza Bolling a Forțelor Aeriene. Am părăsit petrecerea pentru scurt timp, ca să-l sun pe Bill Keller. Bob Bennett, superavocatul din DC, care fusese angajat de agentul devenit anchetator, dădea telefoane similare.

— Shane este destul de priceput ca să poată crea personajul acesta fără să dea nume, i-am spus lui Keller. Nu trebuie să faceți asta.

Bănuiesc că n-am dovedit destulă energie. Ulterior Keller mi-a descris efortul ca „făcut mai mult din respect pentru problemele agentului şi ale familiei lui decât pentru problema pe care o avea CIA"

Probabil că avea dreptate, dar nici pe departe nu însemna o descalificare. Ulterior, *public editorul* lui *Times* a declarat că deconspirarea numelui agentului nu-l punea într-un pericol mai mare decât cel în care se aflau alți zeci de agenți implicați în activități antiteroriste, care fuseseră identificați. Îngăduiți-mi să reformulez cuvintele acelea sub o formă neplăcută: noi facem asta tot timpul, aşa că ce mai contează încă unul?

Uneori am reacționat după apariția vreunui material. În tot cazul, nu ne sfiam să condamnăm inadvertențele din cărți scrise despre noi. În 2007, Tim Weiner a publicat *CIA, o istorie secretă*, pe care a autodescris-o ca fiind istoria definitorie a CIA. Nouă ni s-a părut atât de slabă, încât am îngăduit unui istoric CIA s-o recenzeze pe site-ul Agenției, un pas fără precedent.

Față de pretenția de a fi o istorie definitorie, recenzentul nostru a scris: „Problema erudiților este că trebuie să-şi utilizeze sursele cu onestitate, iar în privința aceasta autorul nu primeşte notă de trecere, chiar dacă este vorba despre un jurnalist onorat cu Premiul Pulitzer pentru articolele din *New York Times*. Începând cu titlul care se bazează pe o deformare grosolană a evenimentelor[28], cartea este un editorial de 600 de pagini deghizat în istorie serioasă; este susținerea unui punct de vedere extrem de sumbru sub camuflarea erudiției. Weiner a îngăduit proiectului său să-i dirijeze cercetările şi stilul, ceea ce, desigur, este exact invers de cum ar fi trebuit să fie. Weiner nu este onest în privința contextului, desconsideră motivațiile, aşteptările lui față de activitatea de culegere a informațiilor par desprinse din comicsuri, iar datele din carte sunt prea frecvent nesigure." Iar acestea sunt doar primele 136 de cuvinte dintr-o recenzie de aproape 3 000 de cuvinte.

Chiar dacă intenționam să lăsăm să ne scape nişte materiale pe piață, tot aveau să existe probleme legate de cei care le prindeau. Unii autori erau iremediabil impulsionați de propria agendă (în minte îmi vin Weiner, răposatul Glenn Greenwald şi Laura Poitras).

---

[28] Titlul original este *Legacy of Ashes* („Moştenirea cenuşii") (*n.trad.*).

Alții nu erau atât de impulsionați de propria agendă, cât pur și simplu urmau tendința generală de prezentare a spionajului american, adică aduceau povestea în ungherul cel mai tenebros. În sfârșit, alții, ca Jane Mayer, păreau mai grijulii în cercetarea lor, totuși implacabil de negativi în prezentări. Și întotdeauna părea să existe un oficial dintr-un ONG, Uniunea Libertăților Civile Americane sau chiar un fost și nemulțumit membru al Agenției dispus să facă lumină.

La aceasta se adaugă alegerea cuvintelor. Etichetarea în mod uzual a activităților sau documentelor ca acțiuni „torționare" sau note informative „torționare" îngroapă însuși miezul discordiei într-un adjectiv decisiv și utilizat nonșalant. Același lucru se poate spune despre „supraveghere internă" sau „asasinări" Sunt lozinci care atrag, dar nu sunt întotdeauna corecte și adesea simplifică exagerat probleme complexe. Sunt de asemenea concluzii camuflate ca relatări.

Aș afirma că o parte din ceea ce se pretinde a fi jurnalism nu informează publicul, ci mai degrabă îl incită – dacă vreți, îi putem spune porno-spionaj.

Când oficialii din serviciile secrete găsesc în presă informații incontestabil clasificate – când cineva a dezvăluit în mod evident și neautorizat materiale clasificate – ni se cere să completăm un așa-numit raport de infracționalitate. În zece ani cât am lucrat la nivelurile de vârf din comunitatea serviciilor secrete, probabil că am îndrumat, am condus sau cel puțin am știut de zeci de asemenea rapoarte. În tot acel timp am văzut un singur caz adus în fața tribunalului – dezvăluirea identității lui Valerie Plame ca agent CIA – iar acuzația respectivă a fost de sperjur, nu de dezvăluire neautorizată.

De când am părăsit aparatul guvernamental, punerile sub acuzație au devenit mai dure. Ba chiar atât de dure, încât până și eu m-am simțit inconfortabil în privința câtorva. Nu înseamnă că n-ar fi fost dezvăluite secrete reale, nici pe departe așa ceva. Au fost compromise surse, iar mai cu seamă jurnaliștii ar trebui să înțeleagă necesitatea protejării surselor și relațiilor.

Însă investigațiile au fost foarte agresive, iar achiziția înregistrărilor comunicațiilor de către jurnaliști a fost vastă, invazivă, secretă şi – suspectez eu – inutilă.

Un sondaj rapid întreprins printre foşti colegi din administrația Bush mi-a confirmat că o propunere de verificare a înregistrărilor telefoanelor Associated Press sau a e-mailurilor unui reporter de la Fox – aşa cum procedează administrația curentă – ar fi avut o durată de viață de 30 de secunde.

Ei ar fi considerat că ținta („scurgerile" de informații şi autorii lor) ar fi fost legitimă, dar că daunele colaterale (presiunile asupra Amendamentului I şi descurajarea activității presei legale) ar fi fost prohibitorii.

Guvernul poate dori de asemenea să-şi modifice abordarea față de aplicarea legii. Actualul tsunami de urmăriri penale ale „scurgerilor" de informații se bazează în linii mari pe Legea Spionajului, un statut obtuz conceput în Primul Război Mondial pentru pedepsirea faptelor de ajutorare a inamicului. Uneori sunt greu de încadrat. Cazul de „scurgere" de informații deschis împotriva fostului angajat NSA Thomas Drake (capitolul 2) s-a prăbuşit în 2011 din cauza propriilor sale excese. În cele din urmă, Drake s-a recunoscut vinovat de un singur cap de acuzare – depăşirea utilizării autorizate a unui computer guvernamental – şi a fost condamnat la muncă în folosul comunității.

Ulterior, fostul ofițer CIA de caz Jeffrey Sterling a fost acuzat de „scurgeri" de detalii ale acțiunilor CIA sub acoperire împotriva programului nuclear iranian. Eu nu mai lucram de mult pentru guvern când juriul a dat verdictul „vinovat", dar anterior, pe când eram director al CIA, Departamentul de Justiție mă întrebase: „Câte informații clasificate eşti dispus să dezvălui la proces pentru a obține condamnarea lui Sterling?"

La momentul acela, „scurgerile" de informații neautorizate deveniseră atât de uzuale, încât am decis s-o rup cu tradiția (adică cu precauția) şi am răspuns simplu Departamentului de Justiție: „Oricâte ar fi necesar. Anunțați-ne ce vă trebuie." Efectul cumulativ al deciziilor anterioare, prudente şi corecte din punct de vedere individual, de protecție împotriva unor dezvăluiri ulterioare la

proces dusese la dezvoltarea unui climat de impunitate. Aici nu era vorba nici de revendicarea unui statut de avertizor de integritate. Acțiunile sub acoperire eşuate, stângace sau chiar stupide nu constituie delicte. Până la urmă, Sterling a fost găsit vinovat de încălcarea Legii Spionajului şi condamnat la trei ani şi jumătate de închisoare.

În 2015, pe când cazul se afla încă în litigiu, am fost intervievat de *60 Minutes*, deoarece Jim Risen, autorul articolului din *New York Times*, era amenințat cu închisoarea dacă nu-l recunoştea pe Sterling ca sursă. Cazul continua să mă apese. Când fusese consilieră pe probleme de securitate națională, Condi Rice convinsese *Times* să abandoneze subiectul, dar Risen îl consemnase oricum în cartea sa *State of War*, publicată în 2006.

De aceea nu aveam nicio urmă de simpatie față de faptele sau articolele lui Risen. Era iresponsabil şi adusese prejudicii reale siguranței țării, şi am declarat toate astea. Am mai spus însă şi că corectarea acestui prejudiciu particular prin obligarea lui Risen de a-şi dezvălui sursa ar fi putut aduce prejudicii şi mai mari libertăților americanilor dacă descuraja o presă liberă. Dacă ar fi fost să aleg, eram dispus să sacrific secrete, dar nu Amendamentul I.

El rămâne sacrosanct, chiar şi când este abuzat.

De aceea sunt sfâşiat de conflicte interioare şi resemnat că această situație – presă liberă legitimă în condițiile unor secrete guvernamentale legitime – nu va putea fi soluționată, ci va trebui doar gestionată.

OPT

VIAȚA ÎN DOMENIUL CIBERNETIC

SAN ANTONIO, TEXAS – FORT MEADE, MARYLAND – LANGLEY, VIRGINIA, 1996-2010

Nu se poate afirma despre mine *în niciun caz* că aş fi fost un pionier al ciberneticii. Nu sunt nici măcar pasionat de tehnologie. Şi în ziua de azi dau telecomanda televizorului nepoţilor mei când sunt în preajmă.

— Daniel, programează televizorul să memoreze emisiunea asta.

Cu decenii în urmă – când „computer" însemna cartele perforate, podiumuri şi încăperi reci, fără ferestre – picasem în mod deliberat un examen pentru şcoala tehnică a Forțelor Aeriene pentru a evita să lucrez în acel domeniu.

Dar în 1996, când am preluat comanda Agenției de Informații a Forțelor Aeriene (AIA) din San Antonio, statul Texas, am fost nevoit să înțeleg şi să lucrez în domeniul cibernetic.

Anterior fusesem şeful serviciului de informații (J-2) al tuturor forțelor americane din Europa (EUCOM), implicate în susținerea forțelor ONU de menținere a păcii în al treilea război balcanic al secolului al XX-lea. Mai devreme fusesem ataşat militar într-o țară balcanică şi vorbeam o limbă balcanică (bulgara), aşa încât înțelegeam profunzimea istorică a acelui conflict.

Winston Churchill a observat cândva cu înțelepciune că „Balcanii produc mai multă istorie decât pot consuma" Remarca aceasta se potrivea cu certitudine cu experiența mea.

Când am părăsit EUCOM şi m-am dus în Texas, am lăsat în urmă cunoştințele şi responsabilitatea unui conflict cu origini medievale, bizantin (aproape în sensul literal al cuvântului) în complexitățile sale, pentru a prelua comanda unei unități aflate în avangarda unui tip complet nou de război.

Slavă cerului că am avut parte de un staff excepțional în Texas! Ei au început să-l educe pe noul venit cu fervoarea unor misionari.

Iar primul articol de credință în Agenția de Informații a Forțelor Aeriene era simplu: cibernetica însemna un „domeniu"

— Înțelegeți, domnule general? Solul, marea, aerul, spațiul sunt domenii – la fel și *cibernetica*.

De fapt, când convingi un militar că ceva este un „domeniu", o mulțime de lucruri își găsesc brusc rostul. El nu-și obosește mintea cu concepte neesențiale ca rețele, lățime de bandă și așa mai departe. Este un domeniu, deci un mediu operațional, și – ca toate celelalte domenii – are propriile lui caracteristici. Acesta se caracterizează prin viteză mare și manevrabilitate mare, așa că favorizează ofensiva. Este în mod inerent global. Este în mod inerent strategic.

Și, a adăugat stafful meu, trebuie să-l tratăm așa cum tratăm celelalte domenii. Statele Unite se așteaptă din partea noastră să operăm în acest domeniu. La fel ca în celelalte domenii – cel aerian, de exemplu – îl vom utiliza în scopurile noastre și le vom refuza altora utilizarea sa atunci când o dorim.

Cel puțin asta urma să fie misiunea noastră. Limbajul dominației în spațiul aerian și al superiorității în spațiul aerian, care ne venea cu ușurință pe vârful limbii, fiindcă eram aviatori, a devenit rapid în noul nostru lexicon dominație în informație și superioritate în informație.

Agenția de Informații a Forțelor Aeriene s-a străduit ca toate acestea să nu fie simple vorbe. Primii pe care a trebuit să-i convingem au fost chiar Forțele Aeriene. În septembrie 1997, am beneficiat de șansa de a demonstra ceea ce doream să facem la o reuniune de generali și generali-locotenenți de aviație. Șeful de stat-major, generalul Ron Fogleman, m-a invitat la baza Scott a Forțelor Aeriene din statul Illinois, pentru a susține o prezentare despre noi tehnologii, arme și tehnici de război. Într-un gest fără precedent, Fogleman ne-a oferit două ore pe agenda reuniunii.

Eu urma să fiu la pupitru pentru a prezenta cadrul general al abordării noastre și câte ceva despre doctrina de la baza ei, dar aveam să fiu conectat de asemenea prin video cu cartierul meu general și centrul operațional din San Antonio. Urma să demonstrăm în direct unele dintre instrumentele aflate pe atunci în dezvoltare.

Era cât pe ce să am parte de un dezastru, deoarece o vijelie din sudul Texasului mi-a izbit cartierul general de pe Security Hill, exact

înainte de începerea prezentării. Prin eforturi eroice am restabilit legătura on-line la timp şi toată tehnologia a funcționat conform prezentării mele. Într-un caz dat ca exemplu, am scos din funcțiune de la distanță câteva stații de lucru, iar în altul am demonstrat cum puteam păcăli un ecran radar să arate ceva pe când avionul pe care-l urmărea făcea în realitate o manevră complet diferită.

N-a fost deloc rău. Generalii au fost impresionați. Niciunul nu s-a oferit să contribuie cu bani din programele pentru avioane de vânătoare sau bombardiere, dar au fost impresionați. Cel puțin plantasem nişte semințe.

În San Antonio am convertit centrul operațional tradițional într-un Centru de Operațiuni de Informații (IO). Acolo eram informat în mod curent despre indicatorii generali de acțiune în domeniul cibernetic, despre statutul rețelelor Forțelor Aeriene şi despre caracterul atacurilor împotriva noastră. De asemenea, detaşam cu regularitate echipe de susținere cu informații de luptă la unități tactice de aviație pentru a le pregăti mai bine (şi pentru a transmite mesaje).

Ideile şi acțiunile acelea din San Antonio au avut în cele din urmă o influență importantă. Peste numai un deceniu, Bob Butler – talentatul şi tânărul locotenent-colonel care conducea centrul IO – a devenit asistent adjunct pentru politică cibernetică al secretarului apărării, iar conceptele care se formaseră în San Antonio deveniseră în mare parte doctrină militară americană. Butler a lucrat şi pentru Bill Lynn, secretarul adjunct al apărării, autorul unui articol fundamental în *Foreign Affairs* în toamna anului 2010, care a adus în atenția publicului conceptele de domeniu cibernetic şi dominanță cibernetică.

„În materie de doctrină, Pentagonul a recunoscut oficial spațiul cibernetic ca un nou spațiu de război", a declarat el. „Deşi este un domeniu creat de om, spațiul cibernetic a devenit la fel de esențial pentru operațiunile militare ca şi solul, marea, spațiul aerian şi cosmosul. Şi de aceea militarii trebuie să-l poată apăra şi să poată opera în interiorul lui." Era ca şi cum ar fi copiat notițele noastre din Texas din 1996.

Ideile noastre au prins, dar privind retrospectiv, am trăit într-adevăr în interiorul unei culturi unice şi n-am ținut seama de

faptul că o generație creștea în exteriorul gardurilor noastre din sârmă ghimpată, considerând că domeniul acela era un bun global, un teren de joacă virgin, nu o zonă de potențial conflict în care state puternice vor dori să-și impună voința.

Doctrina americană nu militarizează acest domeniu mai mult decât au făcut-o alte state din lume, dar este cert că am dedicat numeroase resurse eforturilor noastre, iar transparența noastră și utilizarea neprotocolară a limbajului ne expun la acuzații în această privință.

Să revin însă la articolul lui Lynn. Rândul cel mai grăitor din tot textul apare în partea de jos a primei pagini: *William J. Lynn III este adjunctul secretarului apărării SUA*. Expunerea aceea fundamentală de gândire americană despre cibernetică nu fusese scrisă de adjunctul procurorului general, de adjunctul secretarului de stat, de adjunctul secretarului de comerț sau de consilierul științific al președintelui, ci de adjunctul secretarului apărării. Cei din exteriorul Statelor Unite observă asemenea detalii.

Dar și cei din interior. În procesul interagenții din Washington a lipsit o bună coordonare relativ la articolul lui Lynn din 2010. S-au purtat câteva discuții cu „țarul" securității cibernetice Howard Schmidt de la Casa Albă, dar numai atât. Departamentul pentru Securitate Internă, aflat ceva mai departe, pe Nebraska Avenue, și Departamentul de Stat, de pe C Street, au fost la fel de surprinse de articol ca și unii cititori din străinătate.

Ambele ministere au ripostat. La nici șase luni după publicarea articolului, Jane Holl Lute, adjuncta secretarului securității interne, a fost coautoarea unui articol din revista *Wired*, care proclama: „Spațiul cibernetic nu este o zonă de război". Dimpotrivă, a scris ea, „spațiul cibernetic este în mod fundamental un spațiu civil – un cartier, o bibliotecă, o piață, o curte de școală, un atelier – și o epocă nouă și incitantă în experiența, explorarea și dezvoltarea umană"

Michele Markoff, coordonator adjunct pentru probleme cibernetice la Departamentul de Stat, spunea oricui era dispus să asculte că accentul pus de noi pe un domeniu nou, care era (aparent) separabil de realitățile fizice care-l conțineau (de exemplu, serverele trebuiau să existe undeva în spațiul fizic), îi îngreuna mult munca.

Markoff încerca neobosită să creeze norme internaționale pentru comportamentul în spațiul cibernetic. Conceptul Departamentului Apărării de domeniu separat tindea să înăbuşe principiile tradiționale şi responsabilitățile suveranității şi nu era de ajutor. Din punctul de vedere al lui Markoff, Departamentul Apărării se concentra de fapt asupra unui obiect fizic, să zicem un server din Malaysia, nu asupra unui nod abstract dintr-un univers nou, aproape mitic.

Publicul ar fi trebuit să observe în articolul lui Lynn secțiunea intitulată „Folosirea dominanței", ca şi descrierea, minunat aliterativă şi cumva rău prevestitoare, a ceea ce el numea defensivă activă: „parțial senzori, parțial santinele, parțial superlunetişti" Vă puteți imagina cum a fost interpretat acel ultim cuvânt în multe capitale din străinătate.

Dezbaterea continuă şi azi. Cu puțin timp în urmă am stat în Colorado în fața unui monitor pe care rula Skype şi am discutat pe video cu autorul Jim Bamford, care îşi câştiga existența scriind cărți neautorizate despre NSA. Unul dintre îndepărtații mei predecesori de la NSA, Linc Faurer, ar fi dorit arestarea sa pentru primul lui volum, *The Puzzle Palace*, pe care-l publicase în 1982.

Am încercat să dezvolt relații productive cu Bamford după două decenii, când eram director, invitându-l chiar la cină şi acceptându-i o şedință de autografe pe cartea sa în Muzeul Național de Criptologie al NSA. N-am avut succes. Când Programul de Supraveghere a Teroriştilor a fost făcut public la sfârşitul anului 2005 (capitolul 5), el s-a alăturat Uniunii Libertăților Civile Americane care a acționat NASA în judecată [29].

Dezbaterea pe Skype era pentru o audiență TV specială din Beverly Hills şi fusese organizată de postul PBS care făcea publicitate unui episod dedicat NSA din serialul TV de ştiință popularizată *NOVA*. Bamford era coproducător şi susținea că America

---

[29] Ulterior procesul a fost respins, deoarece nici Bamford, nici ceilalți reclamanți nu aveau fundament legal. Ei nu puteau dovedi că fuseseră ținta vreunei acțiuni (*n.aut.*).

militarizase în mod tragic domeniul cibernetic prin acțiuni ca Stuxnet, pe care l-a descris ca un atac cibernetic american împotriva uzinei nucleare iraniene de la Natanz. Comportamentul exagerat al Statelor Unite, afirma el, legitimase răspunsuri iraniene împotriva uriașei companii petroliere Saudi Aramco și împotriva băncilor americane. Internetul devenise acum o zonă de război și era numai vina noastră.

Am răspuns recurgând la conceptul meu „solul, marea, spațiul aerian, cosmosul, cibernetica"

— Domeniul cibernetic nu era singurul patrimoniu comun global de pe listă, am afirmat. Domeniul maritim există de mii și mii de ani și nimeni n-a obiectat față de existența flotelor. Ba chiar s-ar putea susține în mod întemeiat că flotele au fost esențiale pentru ca acel patrimoniu comun să rămână comun.

Aș fi putut adăuga că domeniul cibernetic nu a fost niciodată un Eden digital, ci a fost întotdeauna Mogadishu. Președintele Estoniei, Toomas Hendrik Ilves, știa ceva despre asta. În 2007, internetul țării sale s-a prăbușit sub atacul „hackerilor ruși patrioți" (a se citi grupări infracționale care-și plăteau datoria față de statul rus pentru libertatea de acțiune de care se bucurau acolo), după ce Tallinn încercase să mute un monument dedicat Armatei Roșii din centrul orașului la periferie.

Președintele Ilves are un mod minunat de a prezenta situația. El spune că, întrucât în domeniul cibernetic nu există un contract social de tip Locke, noi avem un univers aproape pur Hobbes, în care se aplică realmente descrierea făcută de Hobbes unei vieți neguvernate ca fiind „sărmană, murdară, brutală și scurtă" Pur și simplu, acolo nu există supremația legii.

Am comparat frecvent evoluția curentă a spațiului cibernetic cu ultima mare epocă a globalizării: secolele de descoperiri europene. În ciuda realizărilor ei, această epocă a alăturat bunul și rău, slabul și puternicul, așa cum nu mai fuseseră niciodată resimțite. Europenii s-au ales cu pământuri, bogății, tutun și sifilis. Mare parte din restul lumii s-a ales cu exploatarea populațiilor, piraterie globală și comerț mondial de sclavi. În prezent ne aflăm într-o situație oarecum analoagă, atâta doar că actualmente conectivitatea nu se mai face la

viteza de zece noduri cu vânt favorabil, ci cu 300.000 km pe secundă. N-a fost nevoie de Stuxnet ca domeniul cibernetic să devină foarte periculos.

În martie 1999, când am sosit la NSA, dezbaterile acestea se aflau încă în viitor. Petrecusem doar 18 luni în San Antonio, însă cei de acolo făceau parte din avangardă, iar educația primită de la ei s-a dovedit de neprețuit când am ajuns la Fort Meade.

Și a fost de neprețuit încă de la bun început. Nu uitați care este obiectivul Agenției Naționale de Securitate. NSA se ocupă exclusiv de comunicații. Din punct de vedere istoric, asta însemna date electronice în mișcare: comunicații globale pe înaltă frecvență, semnale pe microunde cu rază mai scurtă, fotoni și electroni care se deplasau prin cabluri.

Alte agenții precum CIA se ocupau de surse umane, documente sustrase, coduri furate – în principiu, date de natură mai mult sau mai puțin fizică, ce staționau.

Diviziunea muncii era clară. Date electronice în mișcare – NSA. Date fizice staționare – CIA. Însă noul domeniu digital crease un format diferit: date electronice staționare.

Este ușor de uitat cât de noi erau cu adevărat toate acestea. După Marconi, noi am transformat datele fizice în format electronic doar pentru a le deplasa. Îmi amintesc și acum perioada când am servit într-o escadrilă de avioane de vânătoare în Coreea; în anii 1980, pentru a expedia un mesaj, îl scriam mai întâi la o mașină cu recunoaștere optică a caracterelor, apoi luam hârtia și traversam strada până la centrul de comunicații, unde era scanată, transformată în electroni și transmisă la Washington. După ce ajungea acolo, electronii erau convertiți într-o pagină tipărită, care era aruncată într-un sertar, de unde un funcționar urma să vină și s-o ia.

Toate astea sună acum arhaic și sunt inexplicabile pentru copiii noștri. Până la sfârșitul anilor 1990, toți transmiteam în mod uzual date (de exemplu, e-mailuri) care n-ar fi existat niciodată altfel decât sub forma electronilor și toți stocam datele în formate electronice, dintre care multe – documente, foi de calcul, fișiere, notițe – n-aveau să fie niciodată transmise electronic.

Înainte era în mod clar o comunicație (date electronice în mişcare), dar acum... ei bine, era ceva nou. Pentru NSA era un format electronic şi deci o ţintă. Pentru CIA era un format staționar şi aşadar tot o ţintă.

Problema aceasta birocratică nu s-a sfârşit printr-o încleştare pe viață şi pe moarte peste Potomac între cele două agenții. Preşedintele Bush a clarificat-o după 11 septembrie într-un memorandum, care a declarat că stocarea electronică reprezenta o ţintă pentru ambele agenții; NSA avea s-o trateze în concordanță cu regulile SIGINT, iar CIA avea s-o trateze ca şi cum ar fi fost HUMINT[30].

Însă simplul fapt că a fost o problemă spune câte ceva despre birocrația din serviciile secrete americane şi mult mai multe despre cât de perturbatoare era epoca digitală pentru comunitatea acestor servicii secrete.

La NSA a trebuit să concepem un limbaj complet nou. Am trecut la SIGINT *activ*, axându-ne pe ţintă şi extrăgând informații de la ea, în loc să sperăm la o transmisiune pe care o puteam intercepta în tradiționalul SIGINT *pasiv*. Acum ne interesa *punctul final*, rețeaua vizată, nu mai încercam să interceptăm *punctul intermediar al* unei comunicații prin intermediul unei antene bine plasate sau al accesului la un cablu.

Ştiam de asemenea că, dacă ne făceam treaba bine măcar pe jumătate, ar fi fost epoca de aur a informațiilor rezultate din semnalele de comunicații, deoarece, cu fiecare zi, omenirea stoca şi transmitea tot mai multe date în formă digitală.

Asta era vestea bună, iar la sfârşitul secolului toți încercam să ne reechipăm infrastructura pentru noua epocă. Însă acest lucru avea să fie dificil, deoarece bugetul era limitat.

---

30 „HUMINT [prescurtarea de la *human intelligence*] reprezintă culegerea de informații din surse umane şi documentele asociate, precum şi din sursele deschise." (*Human Intelligence Collector Operations, Field Manual*, pag. 14). Prin analogie s-a creat ulterior sintagma SIGINT (*signals intelligence*/„informaţii rezultate din semnalele de comunicații") (*n.trad.*).

Am încercat să reduc investițiile de capital cu aproximativ 200 de milioane de dolari anual din culegerea de informații actuală, pe care să-i investesc în cele necesare pentru a acționa asupra punctului final, și am auzit după aceea în tot Washingtonul despre tentativa mea. Nimeni nu dorea să cedeze din bugetul curent pentru un randament viitor. Unii au protestat vehement, spunând că va avea de suferit acoperirea crimei organizate nigeriene – pentru numele lui Dumnezeu!

Am făcut ce am putut. În ultimele zile ale anului 2000, când am refăcut toată organigrama agenției (capitolul 2), am înființat în nou-formatul Directorat SIGINT o unitate nouă numită Operațiuni de acces personalizat (TAO). Până atunci mai încercaserăm niște mici puncte finale, dar acum era ceva diferit, de forță industrială. Practic, am împărțit Directoratul SIGINT în două unități: punctul final, respectiv punctul intermediar, pentru a măsura și cuantifica mai bine creșterea celui dintâi, chiar dacă acest lucru se va face în detrimentul celui de-al doilea.

Însă după cum s-a dovedit, nu s-a întâmplat așa. Atentatul terorist ce a avut loc peste nici nouă luni a asigurat un flux constant de resurse umane și materiale suplimentare. Și, chiar într-o perioadă de creștere generalizată, TAO a devenit unitatea cu creșterea cea mai rapidă din NSA după 11 septembrie.

Creșterea unității TAO a beneficiat de asemenea de explozia tehnologiei informației și de valul masiv de patriotism de după atentatele teroriste din 11 septembrie. Am primit în SIGINT un număr incredibil de membri noi, tineri, talentați din punct de vedere tehnic, inovatori și aventuroși. În cei patru ani de după 11 septembrie, am angajat câteva mii de oameni, a căror vârstă medie era de 31 de ani, cu mult sub vârsta medie din agenție la momentul acela. Toți noii recruți au înțeles că le ofeream oportunitatea de a face în mod legal lucruri care ar fi însemnat delicte în orice alt domeniu. În câțiva ani am reușit să aducem o schimbare de generații în personalul nostru.

Noii angajați manifestau o atitudine extraordinară. Un veteran mi-a mărturisit că mentalitatea lor era „nu există ținte imposibil de penetrat" și, de la bun început, au ignorat ținte mai accesibile pentru a le vâna pe cele mai dificile.

Penetrarea unora dintre ele a durat ani de zile. Cucerirea orașului Vicksburg de către Grant continuă să fie citată în colegiile militare ca un exemplu clasic al abordării indirecte; întrucât n-a putut cuceri orașul de pe Mississippi, Grant a început o campanie de luni de zile de pe uscat, până când Gibraltarul Confederației a căzut. Când colegiile militare vor primi aprobarea să predea felul în care TAO a obținut unele accese, eforturile acelei unități vor fi similare cu lecțiile strategice ale lui Grant: răbdare, atac indirect și insistență.

Serviciile secrete ale altor țări au încercat să acționeze asupra punctului final, dar niciunul dintre ele nu era înglobat într-un sistem SIGINT la fel de global ca al lui NSA. SIGINT-ul în mod tradițional pasiv deține frecvent cheia pentru succesul SIGINT-ului activ: cartografierea rețelelor și a căilor de comunicații și, în general, asigurarea informațiilor detaliate care sunt cheia succesului.

Am avut de asemenea un susținător important în DCI-ul George Tenet, care a repetat ca pe o mantra:

— SIGINT facilitează HUMINT, HUMINT facilitează SIGINT.

Unele ținte credeau că erau permanent izolate de Web-ul global, dar grație HUMINT, lucrurile nu au stat așa.

Evident că am acționat pentru a obține acces și *de la distanță*, utilizând diverse tehnici, de exemplu atrăgând țintele să dea clic pe un link dintr-un e-mail aparent inocent. Acasă toți ne plângeam de apariția spamului pe rețelele noastre, dar la serviciu ne ascundeam de bunăvoie în fluxul global aflat în creștere când ținteam rețele specifice.

A fost bine că ne-am pregătit, pentru că s-a dovedit că subestimaserăm măsura în care al-Qaeda utiliza Webul. Înainte de TAO, n-am observat prea multă activitate al-Qaeda pe Web și de aceea am presupus că nici nu exista. Ne înșelaserăm. Pe măsură ce soldații americani au adus hard diskuri din Afganistan și am inspectat mărunțișurile din buzunarele (un termen generic pentru tot ce putea fi găsit asupra unei persoane arestate sau în preajma ei) captivilor al-Qaeda de pe tot globul, am început să recoltăm adrese și identități de pe internet, care ne-au permis până la urmă să transformăm utilizarea Webului de al-Qaeda într-unul dintre cele mai bune instrumente antitero ale noastre.

TAO devenea un portal spre informații foarte importante. Dar şi spre alte lucruri.

Predecesorul meu la NSA a fost Ken Minihan, care se numărase şi printre predecesorii mei din Texas şi multe dintre lucrurile pe care le-am învățat acolo au fost practic începute şi dezvoltate de el. Eu fusesem convertit şi transformat în prozelit de către discipolii lui.

Deşi Ken şi cu mine eram ofițeri de informații de carieră şi insistam pe culegerea de puncte finale, niciunul dintre noi nu-şi limita gândirea la spionajul simplu. Noi vedeam domeniul cibernetic ca pe unul al conflictelor reale şi consideram că NSA putea întări puterea americană în această zonă, pe lângă simpla spionare, dar agenția era limitată ca acțiuni. Ea putea să manipuleze în mod legal o țintă doar pentru a-şi acoperi urmele sau pentru a-i sparge codificarea. Orice altceva nu făcea parte din misiune sau din statut, un neajuns pe care am încercat să-l corijăm.

Legile americane sunt destul de clare în privința deosebirilor dintre acțiunile de spionaj şi cele de război. Spionajul se încadrează în Titlul 50 al Codului Penal SUA şi este controlat de Comisiile pentru Serviciile de Informații ale Congresului. Acțiunile de război se încadrează în Titlul 10 şi sunt controlate de Comisiile Forțelor Armate. Deosebirea funcționează destul de bine în domeniile fizice, însă chiar şi acolo există neclarități din cauza acțiunilor sub acoperire ale CIA şi activităților paramilitare.

Deosebirile se accentuează în domeniul cibernetic. Să luăm de exemplu activitățile de recunoaştere. În spațiul fizic, acestea au loc întotdeauna (sau ar trebui să aibă loc) înainte de încercarea unei operațiuni militare de forță. Robert E. Lee a căutat sfatul lui Jeb Stuart. În armatele prezentului, o patrulă va lansa o dronă pentru a afla ce se află pe versantul opus al unei coame înainte s-o traverseze.

În spațiul fizic, recunoaşterea este aproape întotdeauna mai simplă decât operațiunea militară propriu-zisă. Poate că a fost greu şi periculos de aflat unde se afla Armata Potomacului, dar n-a fost nici atât de greu şi nici atât de periculos ca învingerea acesteia. Acelaşi lucru este valabil şi pentru învingerea unui pluton inamic aflat în tranşee pe versantul opus al coamei pe care drona tocmai a filmat-o.

Recunoaşterea ar trebui să fie cea dintâi şi în domeniul cibernetic. Cum altfel ai şti ce să loveşti, cum şi când – fără daune colaterale?

Există totuşi o deosebire. În domeniul cibernetic recunoaşterea este de obicei o sarcină mai dificilă decât operațiunea care-i urmează. Este mai greu să pătrunzi într-o rețea şi să activezi pe ea nedetectat în timp ce extragi volume masive de date decât ar fi, digital vorbind, să spargi cu piciorul o uşă de apartament şi să arzi nişte circuite.

Să mergem însă mai departe. Un atac asupra unei rețele în vederea deteriorării sau distrugerii informațiilor de pe ea este în general mai simplu decât tehnologia şi arta operativă necesare pentru a spiona pe aceeaşi rețea.

Cu un an înainte de a ajunge la NSA, Minihan a inventat o modalitate ingenioasă de a rezolva această problemă imposibilă prin înființarea aşa-numitului Centru de Tehnologie a Operațiunilor de Informații (IOTC). Acesta se afla în clădirea sediului general al NSA şi a pornit inițial la drum cu banii şi talentele din NSA, însă oficial nu făcea parte din agenție. Era o întreprindere mixtă între Departamentul Apărării şi comunitatea serviciilor secrete.

Eticheta „operațiuni de informații" era vastă şi oferea centrului autorizația de a întreprinde orice operațiuni pe care ar fi dorit să le întreprindă vreodată împotriva inamicului: să-l spioneze, să-i compromită rețeaua sau informațiile ori să-i controleze computerele de la distanță pentru a cauza distrugeri fizice. Din punct de vedere legal, NSA putea să întreprindă numai prima dintre operațiunile amintite, dar pentru că era o tehnologie, nu un centru operațional, dispunea de libertatea de a dezvolta instrumente ce puteau fi utilizate de alții, care aveau autorități diferite. Era o soluție elegantă, ce a dus la umplerea rapidă a trusei de scule pentru diverse operațiuni în spațiul cibernetic.

Minihan se bucurase de un impuls real cu un an în urmă, după exercițiul Eligible Receiver al Departamentului Apărării. Exercițiul fusese sponsorizat de generalul Jack Sheehan, un puşcaş marin dur de origine irlandeză din Boston, care conducea acum Comandamentul Flotei din Atlantic cu sediul în Norfolk. Sheehan înrolase

NSA ca echipă roşie pentru un atac cibernetic împotriva rețelelor Departamentului Apărării. Rezultatele au fost stânjenitor de spectaculoase. Fără să fi beneficiat de nicio informație specială sau de vreun instrument special, echipa roşie penetrase absolut toate țintele indicate.

Minihan ar fi dorit să conducă operațiunile de remediere, însă serviciile militare se împotriveau cu îndârjire acordării unui rol mai puternic unei agenții defensive. Potrivit experienței lor, dezvoltarea agenției defensive se făcea de obicei pe seama reducerii bugetului lor. John Hamre, adjunctul secretarului apărării, a atras în cele din urmă susținerea DCI-ului George Tenet, după care a respins pur şi simplu obiecțiile serviciilor militare.

În 1999, când am sosit eu, şeful IOTC era Bill Marshall, un veteran NSA, cu aer profesoral şi excepțional de competent.

După câte se părea, partenerul lui cel mai dificil n-a fost niciunul dintre serviciile militare, ci tocmai conducerea Agenției Naționale de Securitate aflată mai jos de etajul şapte (unde se găsea biroul directorului). Mulți doreau să facă misiunea SIGINT tradițională; „operațiuni de informații" părea ceva exotic care reprezenta o abatere costisitoare de la o sarcină deja dificilă şi exista temerea că instrumente IOTC ajunse în mâinile altora vor compromite fragilele operațiuni NSA îndreptate spre punctele finale.

Bill Black, care avea să devină ulterior adjunctul meu (capitolul 2), susținea cu hotărâre ca IO să fie găzduite la NSA ca o extensie firească a misiunii SIGINT. Bill s-a oferit voluntar să fie directorul adjunct al lui Minihan pentru operațiunile de informații. Deoarece agenția nu putea de fapt să execute majoritatea acțiunilor ce puteau fi numite operațiuni de informații, era vorba mai degrabă despre un post de lobby, iar Black a fost neobosit în promovarea pe care a făcut-o. Opoziția internă din NSA față de concept a fost însă atât de intensă, încât până la urmă el s-a retras dezgustat.

Deziluzionat şi frustrat, Black l-a avertizat pe Marshall că va eşua inevitabil, într-un mod sau altul. Dacă reuşea operațional, seniorii NSA aveau să-l urască, iar dacă eşua, avea să fie văzut ca un incompetent.

Când l-a angajat pe Marshall, Minihan i-a spus că toți considerau că IOTC nu avea pic de substanță şi că se rezuma la prezentări PowerPoint. I-a cerut să producă rezultate reale, să clădească coaliții între Departamentul Apărării şi comunitatea serviciilor secrete şi să capete resursele necesare pentru a-şi face treaba. În schimb i-a promis protecție de la nivelul cel mai înalt împotriva celor care aveau să i se opună şi să încerce să priveze proiectul de fonduri.

Pe dinăuntru Marshall era foarte dârz şi concentrat, dar compensa la exterior prin colaborare şi comunicare. Cu timpul, a erodat împotrivirile. A început cu câteva zeci de oameni şi în trei ani a crescut IOTC la câteva sute. Echipa lui aflată în dezvoltare lucra cu încăpățânare pentru a concepe, strânge, evalua, modifica, cataloga şi stoca instrumente ce se puteau dovedi utile pentru apărarea rețelelor, pentru spionarea adversarilor sau pentru interzicerea accesului, deteriorarea, subminarea sau distrugerea rețelei ori a informațiilor lor.

Pe măsură ce numărul instrumentelor sale a crescut, Marshall a insistat cu întrebări legate de legitimitate, doctrină şi organizare. Nu poți să stochezi instrumente şi arme fără să-i determini pe juriştii Departamentului Apărării şi pe factorii decizionali la nivel național să-ți ofere nişte directive. Iar acest lucru a generat dezbateri, controverse şi o gândire progresistă. Privind retrospectiv, Marshall a considerat că aceea a fost realizarea cea mai durabilă a centrului.

IOTC a devenit locul de strângere al ciberneticienilor, unde conceptele cibernetice puteau fi definite, discutate, contestate, dezbătute şi testate. Mai important chiar decât trusa de instrumente aflată în creştere, Marshall şi centrul său au păstrat viu focul doctrinal (şi controversat) al operațiunilor în spațiul cibernetic.

Fort Meade se află la aproximativ 40 de minute de centrul Washingtonului, într-o zi cu circulație redusă (aşa cum sunt duminicile). Izolarea relativă este plăcută. Te plasează în exteriorul rutinei cotidiene a capitalei, încărcată de politică.

În acelaşi timp distanța înseamnă că nu te trezeşti de obicei cu vizitatori neoficiali. Cei care vin pe autostrada Baltimore-Washington Parkway o fac cu un scop precis, altfel nu vin deloc.

Ne-am străduit din răsputeri să aducem cât mai mulți lideri de opinie la Fort Meade. Doream să le prezentăm gândurile, acțiunile și ambițiile noastre în acest domeniu nou.

Pentru clarificarea discuțiilor, am început vorbind despre operațiunile din rețele de computere (CNO), explicând că pot fi clasificate astfel: apărarea rețelelor de computere (CND), adică protecția propriilor computere legate în rețele; exploatarea rețelelor de computere (CNE), interceptarea datelor altor persoane; și atacarea rețelelor de computere, distrugerea datelor, rețelelor sau obiectelor fizice (CNA)[31].

După aceea începeam de obicei să prezentăm apărarea rețelelor de computere, deoarece nu era atât de amenințătoare, nu atât de recentă și ca atare nu atât de controversată.

Încă de la înființarea ei, NSA avusese statutul de a securiza comunicațiile guvernului american. Vechiul telefon securizat STU-3 era un produs NSA. Există o fotografie a președintelui Bush vorbind la un asemenea telefon în sala de clasă din Florida în dimineața de 11 septembrie.

Prin urmare, apărarea rețelelor de computere, sau CND, era un rol pe care-l puteam interpreta cu destulă ușurință, cel puțin din punct de vedere birocratic. Cam o cincime din bugetul și personalul NSA erau deja dedicate apărării. Aici problema era mai degrabă de natură tehnică și operațională: cum te aperi într-un domeniu pe care noi îl găseam destul de ușor de exploatat când treceam la ofensivă?

A fost greu. Cu câteva săptămâni înainte de a părăsi NSA în 2005, la insistența lui Bill Black (acum adjunctul meu) am lansat Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor (NTOC). Dacă urma să aruncăm cu bolovani cibernetici, atunci ar fi fost indicat să

---

[31] La NSA, predecesorul meu și cu mine am fost ofițeri de aviație, care fuseserăm de asemenea și comandanți ai Agenției de Informații a Forțelor Aeriene. Clasificarea noastră seamănă în mod straniu cu felul cum sunt organizate și explicate avioanele militare americane: recunoaștere (CNE), bombardiere (CNA) și vânători (CND) (*n.aut.*).

ne protejăm casa de sticlă. L-am sunat din nou pe Bill Marshall ca să preia conducerea centrului. A început cu zece oameni, fără spații de lucru destinate şi fără buget, pentru ca după trei ani să fie un concern înfloritor cu aproape 1.000 de angajați.

Dacă n-ar fi fost la NSA, centrul acesta ar fi fost o altă echipă menită să răspundă la incidente computerizate, care ar fi combinat tehnologia asigurării informațiilor, senzorii rețelelor şi datele de comunicații interne, pentru a trece pe hartă ce se întâmpla într-o rețea.

Însă Centrul de Operațiuni împotriva Amenințărilor se găsea în NSA, aşa că era conectat direct la un vast sistem SIGINT global, care putea să trimită cercetaşi digitali în exteriorul perimetrului pentru a identifica activități şi amenințări cu mult înainte ca ele să fi ajuns la firewallul local. Centrul funcționa non-stop şi monitoriza bătăile inimii întregului domeniu cibernetic, avertizând din timp rețelele de securitate națională americane.

Era similar cu Centrul de Operațiuni de Informații pe care-l avusesem în San Antonio, dar dopat cu steroizi. După cum era de aşteptat, combinația sa unică de SIGINT şi autorități în materie de securitatea informațiilor, expertiză şi resurse a trezit suspiciuni birocratice în Washington, aşa că Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor trebuia să-şi dovedească valoarea în decursul scepticelor treceri în revistă ale oficialităților din Departamentul Apărării, Congres şi Biroul de Management şi Buget. Le-a absolvit pe toate.

Mai trebuie făcute încă multe alte lucruri, deoarece există şi alte probleme nerezolvate pentru apărarea cibernetică. Statutul NSA prevede apărarea secretelor guvernului american. El nu se extinde la alte rețele guvernamentale neclasificate, ori la sectorul privat, unde se află enorm de multe proprietăți intelectuale americane, informații comerciale şi infrastructură critică. Nici chiar azi rețelele acelea nu sunt apărate în mod adecvat. Dovezi în această privință sunt furturile de date de pe cardurile de credit din Target şi Home Depot sau ale planurilor pentru F-35 de la contractori ai guvernului american.

A doua activitate care se încadrează în rubrica largă a operațiunilor cu rețele de computere a fost ceea ce noi numeam

exploatarea rețelelor de computere, sau CNE. Era activitatea de punct final, cu SIGINT activ, axată pe TAO pe care am descris-o deja, şi aveam practic tot ce ne trebuia pentru a prospera, cel puțin în materie de lege şi politică.

De fapt, la momentul respectiv a fost prea puțin observată (sau apreciată) uşurința cu care ne-am transferat sistemul de administrare de la vechea lume la cea nouă. Cu foarte puține dezbateri pro şi contra, am trecut de la lumea în care undele radio erau lăsate să ne lovească întâmplător antenele, la o formă digitală de efracție. Penetram rețele din străinătate şi spuneam că era acelaşi lucru cu culegerea semnalelor din eter şi că se aplicau aceleaşi reguli. Pentru noi era perfect adevărat, dar privind retrospectiv, era o tranziție remarcabilă, care a părut unora mai puțin inocentă şi mai puțin inevitabilă atunci când a devenit subiectul unor dezbateri publice intense în 2013 (capitolul 21).

Categoria finală de acțiune din cadrul operațiunilor în rețele de computere era atacurile rețelelor, sau CNA. Acestea erau acțiuni concepute pentru a submina rețeaua unui adversar sau, în forma lor extremă, pentru a prelua controlul rețelei în scopul utilizării ei la crearea unui nivel de distrugere fizică. NSA continuă să nu dețină niciun fel de autoritate în această privință; ea a fost limitată la apărarea informațiilor americane şi la interceptarea informațiilor altor persoane. Noi însă ştiam că apărarea, exploatarea şi atacul nu puteau fi deosebite tehnologic şi operațional, chiar dacă erau separate ca autoritate legală, fluxuri de finanțare şi control congresional – toate fiind rezultatele turnării unui vin nou (digital) în sticle vechi (realmente din secolul al XVIII-lea). Pentru noi, era la fel de logic ca şi existența a trei forțe aeriene americane – una pentru recunoaştere, a doua pentru bombardament şi a treia pentru vânătoare – când de fapt *totul* se rezuma la controlul spațiului aerian.

Unul dintre vizitatorii noştri regulați la Fort Meade era generalul liber cugetător Jim Cartwright, un aviator al Forțelor Navale, care preluase conducerea Comandamentului Strategic din Omaha în 2004. Comandamentul Strategic primise o mulțime de misiuni suplimentare, dar importanța celei de descurajare nucleară, trecută

în statutul său, se redusese treptat. Cartwright fusese nevoit să organizeze comandamentul pentru a se ocupa de recunoaştere globală, apărare antirachetă, antiproliferare şi spaţiu cosmic, pe lângă rolul tradiţional al loviturilor globale.

El a avut de asemenea responsabilitatea pentru operaţiunile cibernetice ofensive, atacurile asupra unor reţele de computere pe care Fort Meade le putea executa, dar pentru care nu avea autoritatea legală.

Era imposibil ca un singur cartier general să poată controla toate misiunile Comandamentului Strategic, aşa încât Cartwright a recurs la planul atragerii marilor agenţii defensive de partea sa. Majoritatea fuseseră deja desemnate „agenţii de sprijinire a luptei" şi erau conduse de ofiţeri de armată, aşa că avea să fie destul de simplu să le subordoneze pentru funcţii specifice.

Cartwright şi cu mine am discutat şi ne-am întâlnit des. Am căzut de acord că el putea să-şi delege autoritatea şi responsabilitatea pentru atacuri cibernetice către Fort Meade şi să-mi acorde mie sarcina suplimentară de braţ de acţiune sub titlul de comandant al unei organizaţii cu titlu greoi: Comandamentul Interarme pentru Componenta Funcţională – Război pe Reţele Informatice (JFCC-NW).

În esenţă urma să extindem IOTC, să-i dăm o nouă identitate şi să-i conferim autoritate operativă prin intermediul poziţiei lui Cartwright de comandant combatant. Echipa combinată de la Fort Meade avea să intercepteze şi să conducă recunoaşterea unei ţinte bazându-se pe autoritatea mea de director al NSA, pentru ca după aceea, în funcţie de ordinul primit, să manipuleze ori să distrugă ţinta, bazându-se pe autoritatea în luptă a lui Cartwright, exercitată prin intermediul meu.

Noi mergeam la vale când am iniţiat acest demers. Războiul cibernetic era un subiect fierbinte şi exista consensul că trebuia să ne organizăm mai bine pentru a lupta în domeniu.

Cartwright nu depunea cine ştie ce eforturi pentru a aduce la bord Statul-Major Interarme, dar în esenţă oferea resurse NSA pentru a spori puterea de luptă în spaţul cibernetic a Departa-

mentului Apărării cu costuri mici pentru servicii. Spre deosebire de opoziția pe care o manifestase față de IOTC în 1997-1998, de data aceasta Apărarea era deschisă față de idee.

Şeful Statului-Major Interarme, generalul de aviație Dick Myers, ne susținea, totuşi dorea unele asigurări personale. Îl cunoşteam de mulți ani. Drumurile noastre se intersectaseră adesea, mai ales când el condusese toate unitățile USAF din Pacific, apoi US Space Command, aşa că a fost uşor să aranjez o întâlnire personală pentru a-i explica intențiile noastre.

A fost o informare militară tipică – câteva grafice şi diapozitive, doar noi doi în cabinetul lui din inelul-E al Pentagonului. După ce am terminat, el a întrebat simplu:

— Mike, chestia asta va rezolva situația?

— Nicio şansă, am răspuns. L-am asigurat că era acțiunea corectă pe care trebuia s-o întreprindem acum, dar am adăugat: ne vom întoarce peste doi ani. Iar până atunci o vom da în bară la un nivel mult mai elevat.

Termenul acela neprotocolar avea scopul de a atenționa că JFCC-NW nu era decât o simplă escală în drumul spre un comandament complet cibernetic.

Planul nostru nu necesita aprobarea Congresului, deoarece implementarea lui se încadra deja în autoritatea secretarului apărării. Secretarul Rumsfeld a fost convins şi Cartwright a primit acordul preşedintelui după o întâlnire avută cu acesta la ranch-ul din Texas în timpul Crăciunului din 2004.

Chiar şi fără să fi avut nevoie de legislație, Cartwright şi cu mine tot am informat Congresul. Nu eram naivi, iar aceasta nu era prima noastră ciocnire. Ar fi fost prostesc să stârnim vreo opoziție pur şi simplu din ranchiună.

Metoda noastră a fost de a-i informa confidențial pe congresmeni cu „rugămintea" de a acorda acestei relații neobişnuite dintre autoritățile Titlului 10 (purtarea războiului) şi Titlului 50 (spionajul) mai mult spațiu şi timp pentru a se maturiza înainte de a fi nevoiți să explicăm toate specificațiile scrise cu litere mici (dintre care multe încă nici nu existau).

Acțiunea noastră nu se încadra în structura de control a Congresului. Ea combina activități, dintre care unele erau controlate în mod tradițional de Comisiile pentru Serviciile de Informații, iar altele erau controlate de Comisiile Serviciilor Armate – şi nimic nu este păzit la Capitoliu cu mai multă înfrigurare decât jurisdicția.

De fapt, ceea ce o făcea atractivă pentru Statul-Major Interarme – care depindea de multe resurse NSA pentru a stopa activități care erau incontestabil de luptă, nu de culegere a informațiilor – ar fi putut distruge cu totul ideea înaintea comisiilor pentru informații ale Senatului şi Camerei Reprezentanților. Comisiile Congresului sunt la fel de atente la protejarea fluxurilor de finanțare ca şi la jurisdicția lor.

De aceea ne-am străduit intens să ne explicăm. Am compărut împreună într-o şedință neoficială în fața supervizorilor din Senat. Cartwright se ocupa singur de Camera Reprezentanților, dar folosea aceeaşi argumentație.

Ne-am descurcat destul de bine. Congresul n-a impus obstacole, iar în ianuarie 2005 a apărut JFCC-NW, prima forță de atac pe rețelele de computere a țării.

Am fost primul ei comandant, dar n-am rămas foarte mult în funcția respectivă. După o lună, preşedintele a anunțat numirea mea ca prim director adjunct al Serviciilor Naționale de Informații americane, iar la sfârşitul lunii aprilie am fost confirmat de Senat.

Acum aveam însă o structură care să ne însoțească viziunea: un centru defensiv în Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor (NTOC), o ramură ofensivă în Comandamentul Interarme pentru Componenta Funcțională – Război pe Rețele Informatice (JFCC-NW) şi o activitate de spionaj în Operațiunile de Acces Personalizat (TAO).

Toate erau direcții mari şi prospere construite de-a lungul unui deceniu – viteza luminii potrivit standardelor de la Washington.

Ne bucuram de asemenea de un vot de încredere din partea Statului-Major Interarme şi o mulțime de promisiuni potrivit cărora Congresul va accepta o relație de comandă mai puțin obişnuită.

Ne mai trebuiau doar nişte arme reale.

În ciuda predispoziției domeniului cibernetic spre ofensivă, munca este grea (mai grea decât îi facem uneori publicitate în entuziasmul nostru). Pentru a ataca o țintă, trebuie mai întâi s-o penetrezi. Accesul care a fost obținut prin luni, chiar ani de efort poate fi pierdut printr-o modernizare banală a sistemului vizat, nici măcar una concepută pentru îmbunătățirea defensivei, ci o simplă modernizare administrativă de la 2.0 la 3.0.

După ce ai intrat, ai nevoie de un instrument adaptat, care să creeze efectele dorite. Foarte adesea acesta trebuie să fie creat special pentru ținta respectivă. Nu este acelaşi lucru cu producerea de bombe de 300 kg care pot fi puse pe acelaşi raft cu trusele de dirijare a tirului prin laser.

Multe arme din trusa de scule a IOTC au fost culese din lumea reală a internetului. Instrumentele cu o istorie pe Web sunt cu atât mai greu de imputat dacă au fost utilizate vreodată. Totuşi unele dintre ele puteau fi destul de neplăcute, aşa că a trebuit să fie modificate pentru a respecta cerințele noastre operaționale şi legale.

Noi doream nişte arme care să satisfacă standardele legilor conflictului armat – arme care să reflecte principiile trainice ale necesității, distincției şi proporționalității. Pentru un prim ordin, ele trebuiau să producă un efect predictibil şi să răspundă la o nevoie (necesitate) militară autentică. De exemplu, scoaterea din funcțiune a unui sistem antiaerian (ceea ce afirmă israelienii că ar fi făcut în 2008 în timp ce au distrus un reactor nuclear sirian), dar nu şi asaltarea site-urilor de bănci importante prin atacuri distribuite de interzicere a accesului la servicii (DDoS), astfel ca să nu poată fi accesate de cetățeni obişnuiți (ceea ce au făcut iranienii băncilor americane în 2012).

Şi chiar dacă efectele au fost previzibile şi legitime, factorii politici decizionali au vrut să ştie dacă ele pot fi limitate la ținta intenționată (distincție) şi, în măsura în care asta nu se poate, dacă efectul dorit justifică daunele colaterale (proporționalitate).

Acestea sunt principii universale şi străvechi pentru orice războinic care nu este lipsit de conştiință, dar în spațiul real

te poți baza adesea pe un secol sau mai multe de experiență. De exemplu, „un focos exploziv de această dimensiune care lovește sub acest unghi acest tip de țintă va crea o zonă de mortalitate de această mărime și această formă". Am conceput până și o poreclă ireverențioasă pentru petele neregulate roșii (mort), galbene (poate) și verzi (sigur) pe display-ul vizual al unor asemenea formule: „gândaci striviți"

Întrebarea este cum arată un gândac strivit pentru o armă cibernetică ce n-a fost niciodată utilizată din considerente de simplă furie și împotriva unei rețele unice, care este bine înțeleasă, totuși nu perfect?

În termeni concreți, dialogul din Camera de Criză începe cu o întrebare a consilierului pe probleme de securitate națională care ar suna așa:

— Afirmați așadar că puteți submina sursa de energie a acestei baze militare foarte importante?

— Da, și s-o menținem ca atare prin atacuri persistente.

— Bun. Ce altceva mai există pe rețeaua aceea?

— Credem că putem restricționa efectele la o zonă reală destul de mică.

— Cât de mică?

— Probabil optzeci-o sută de kilometri pătrați.

— În scenariul cel mai defavorabil, câte spitale sunt în zona respectivă?

— În scenariul cel mai defavorabil, patru. Poate cinci.

— Toate au surse de alimentare neîntreruptibile?

— Asta încercăm să aflăm acum.

Consilierul pe probleme de securitate națională face o pauză, pare să reflecteze, după care trece mai departe, spunând:

— Bine. Anunțați-mă. Vom discuta asta data viitoare.

Și data viitoare, și data viitoare, și data viitoare.

Iar ședința aceasta are loc invariabil în Camera de Criză, nu la Pentagon sau la Langley, ori la cartierul general al unor combatanți. Încă de când au fost concepute, armele cibernetice au fost văzute ca „arme speciale", destul de asemănătoare focoaselor nucleare dintr-o perioadă anterioară.

Totuşi, ele nu sunt bine înțelese de genul de oameni care participă la şedințe în Aripa de Vest a Casei Albe[32] şi deocamdată nici n-a apărut vreun Herman Kahn (autorul faimoasei cărți *On Thermonuclear War*) care să le explice.

În primul rând este provocarea limbajului tehnic. Adesea, după câteva fraze, brieferul cibernetician sună vag, ca Rain Man, pentru mulți seniori din încăpere. După alte câteva fraze, majoritatea sunt convinşi că el este chiar Rain Man.

Pe când eram în guvern, o operațiune cibernetică a mers prost – cel puțin din punctul meu de vedere. În analiza ulterioară, a fost clar că dintre seniorii participanți la şedința de aprobare finală din Camera de Criză n-au existat doi care să fi crezut că aprobaseră aceeaşi operațiune.

Dincolo de complexitate, conceperea planurilor pentru operațiuni cibernetice este incomodată de excesul de secretomanie (iar asta o afirmă un veteran al *serviciilor secrete*!). Nu cunosc nicio altă familie de arme a căror dezvoltare să fie atât de ancorată în serviciile de spionaj (cu excepția, poate, a dronelor). Iar obişnuita secretomanie a serviciilor secrete s-a infiltrat în operațiunile cibernetice întârziind dezvoltarea puterii de luptă digitală – sau cel puțin politica ei de integrare. Este greu de obținut consens în privința unor lucruri în general necunoscute, compartimentate sau doar rareori discutate de câțiva puțini aleşi.

După ce am ieşit din aparatul guvernamental, am făcut parte dintr-un grup de discuții la Universitatea Georgetown, alături de câțiva specialişti în cibernetică foarte cunoscuți. Fără niciun fel de coordonare anterioară, toți am fost de părere că secretomania cibernetică întârziase dezvoltarea politicii şi doctrinei în domeniul cibernetic. Unul dintre membrii grupului, Siobhan Gorman, care scrisese despre NSA pentru *Baltimore Sun* înainte de a se muta la *Wall Street Journal*, a afirmat că datele antiteroriste erau mai uşor

[32] Cunoscută drept „Clădirea birourilor puterii executive", Aripa de Vest este sediul activităților preşedintelui SUA (*n.trad.*).

de smuls de la guvern decât orice formă de informaţie din spaţiul cibernetic.

Problemele tehnice şi ambiguităţile politice au contribuit totuşi prea puţin la diminuarea spiritului entuziaştilor în acest nou domeniu. Eram la fel ca entuziaştii aviaţiei dinaintea celui de al Doilea Război Mondial: „Bombardierul va răzbate întotdeauna!” Ca şi ei însă, am fost mult timp teoreticieni iscusiţi, dar lipsiţi de succes practic.

În 2004 şi 2005 aveam să recunosc sincer că până atunci ne ocupaserăm practic cu mâzgălirea de graffiti virtual pe metrouri digitale. Puteam sâcâi, însă nu eram decisivi. Efortul depus chiar înaintea invadării Irakului de a transmite e-mailuri oficialităţilor irakiene pentru a le avertiza de soarta lor şi a sugera cursuri alternative de acţiune se pare că n-a făcut decât să le irite. În cadrul altei operaţiuni, am făcut ca telefonul lui Slobodan Milošević să sune încontinuu, dar nu există nicio dovadă că asta ar fi scurtat conflictul din Balcani.

Evenimentul spectaculos din analele forţelor aeriene a fost scufundarea navei de luptă germane *Ostfriesland*, lângă Hampton Roads în 1921. Nava nu era apărată şi nici în mişcare, iar prin multiple valuri de atacuri de-a lungul a două zile a fost scufundată de bombardiere decolate de pe sol. N-a fost nici măcar pe departe un test operaţional, dar aviatorii l-au salutat ca pe zorii unei noi epoci.

Le-am reamintit războinicilor noştri cibernetici că până şi în condiţiile unei regii similare celei de care se bucuraseră biplanele lui Billy Mitchell la evenimentul *Ostfriesland*, noi eram mai puţin convingători. Nu ne apropiaserăm nici măcar pe departe de scufundarea navei germane.

Războinicii cibernetici ai Americii au continuat totuşi să încerce, iar uneori poate că au făcut-o prea intens.

Întrucât purta războaie în Irak şi Afganistan, plus războiul global împotriva reţelelor de terorişti, Statul-Major Interarme a emis un ordin executiv permanent care autoriza acţiuni de contracarare a utilizării internetului de către adversari, cunoscut sub acronimul greoi de CAUI. Privit superficial, ordinul părea a conferi o autoritate vastă, dar de fapt era destul de limitată, deoarece

necesita o permisiune specifică la nivel superior pentru a întreprinde orice operațiune care nu era doar tactică în desfășurare, ci și locală prin efecte.

În perioada premergătoare uneia dintre comemorările datei de 11 septembrie, s-a propus recurgerea la acțiuni mai vaste de contracarare a utilizării internetului de către adversari, pentru a bloca un videoclip pregătit de Osama bin Laden cu ocazia acestui eveniment. Scopul lui era de a ne irita și a demonstra că nu-i puteam slăbi propaganda. Scopul nostru era de a-i sabota în mod vizibil intenția ca mesajul să fie postat on-line la timp. Fără să fie un efect strategic, a fost totuși îndeajuns de atrăgător pentru a fi aprobat la o ședință în Deputies Committee a Consiliului pentru Securitate Națională.

Planul prevedea interzicerea accesului al-Qaeda la site-urile pe care intenționa să le folosească pentru distribuție. Unele puteau fi controlate prin cooperare, pe când altele trebuiau lichidate.

Printre acestea din urmă se număra un site controlat de un partener în antiterorism din Orientul Mijlociu. Era un site destul de viclean, conceput special pentru a-i atrage pe jihadiștii autentici, iar dezbaterea legată de distrugerea lui reflecta o întrebare eternă pentru noi. Doream să-i nimicim pe jihadiști în domeniul cibernetic sau era mai bine să-i monitorizăm pur și simplu acolo, pentru a-i ataca apoi în spațiul fizic? În mod tradițional, răspunsul înclina spre a doua variantă; în cazul acesta, noi o preferam pe prima.

Atacul a fost încununat de succes. Site-ul s-a prăbușit necruțător. Comemorarea atentatelor din 11 septembrie a trecut fără difuzarea niciunui mesaj postat de bin Laden, dar înainte de a începe să sărbătorească, specialiștii mei regionali m-au asaltat plângându-se despre impactul asupra partenerului nostru în antiterorism. Partenerul știa că era atacat și erau sigur că știa cine o făcea. Și de fiecare dată când își reconstruia site-ul, acesta se prăbușea din nou.

Nimeni nu s-a gândit că am putea opri veșnic postarea videoclipului pe Web. Existau pur și simplu prea multe site-uri care puteau fi utilizate. Era timpul să-i punem capăt definitiv.

Atacul a continuat totuși în ciuda obiecțiilor noastre, așa că i-am telefonat lui Jim Cartwright, care era acum adjunctul

șefului Statului-Major Interarme. El a înțeles dilema noastră: obținuserăm un succes tactic, dar acum amenințam o relație strategică importantă.

Jim a fost de acord să-i telefonez omologului meu și să-i promit că atacurile vor înceta în următoarele 24 de ore. Am procedat ca atare într-o sâmbătă dimineață, convins că totul se va termina până duminică.

Nu s-a întâmplat așa și tot nu-mi pot explica motivul. În cazul *Ostfriesland*, Billy Mitchell încălcase niște reguli de bază prestabilite pentru a-și demonstra punctul de vedere, ceea ce înfuriase realmente Forțele Navale. Acum se părea că făceam același lucru, atât doar că de data aceasta dezamăgeam, înfuriam și aproape trădam un partener care punea mare preț pe relațiile personale și pe încredere. Am trecut peste scara ierarhică și i-am mărturisit partenerului că nu susțineam continuarea acțiunii, dar nu aveam nicio putere s-o opresc.

Ulterior, la rugămintea mea, Jim Cartwright și-a cerut și el scuze aliatului nostru în biroul meu.

Eu am solicitat o întâlnire privată cu Steve Hadley, consilierul pe probleme de securitate națională.

— Steve, am început, nu este nevoie ca CIA să participe la viitoare ședințe pentru propunerea de operațiuni cibernetice. Până nu vom avea o structură de administrare mai sofisticată și mai sensibilă decât această ultimă acțiune „trage și uită", ne vom mulțumi cu e-mailuri. Ne poți trece în categoria „ne opunem"

Steve a fost surprins. A replicat că nu era obișnuit să mă vadă furios. Și probabil își amintea că fusesem primul comandant al JFCC-NW. Asta arată cât de iritați eram.

Vreau să fiu foarte clar: noi cei din CIA nu ne opuneam ideologic operațiunilor cibernetice, ba chiar dimpotrivă. Aveam până și propria noastră forță cibernetică numită Centrul de Operațiuni de Informații (IOC), al cărei statut specifica desfășurarea de operațiuni cibernetice cu spectru complet, perfecționarea tehnicilor cibernetice, protejarea sistemelor Agenției și îmbunătățirea analizelor cibernetice ale CIA. George Tenet lansase acest centru, care crescuse constant sub conducerea sa, a lui Porter Goss și a mea.

CIA n-a încercat să copieze ori să concureze cu NSA sau cu JFCC-NW. Când am fost întrebat despre asta, am explicat că IOC aducea mult cu aviația Marine Corps, pe când NSA aducea al naibii de mult cu Forțele Aeriene SUA.

Aviația Marine Corps face parte integrantă din echipa sol-aer a puşcaşilor marini. Ea nu încearcă să egaleze Forțele Aeriene SUA, ci oferă pur şi simplu susținere aeriană pentru misiunile puşcaşilor marini. Centrul de Operațiuni de Informații oferă putere cibernetică pentru ca Agenția să-şi poată efectua şi misiunile tradiționale.

În aviație este important ca atât puşcaşii marini, cât şi Forțele Aeriene să facă parte din acelaşi ordin de misiune al aviației. În caz contrar, poate exista fratricid.

Acelaşi lucru este valabil pentru Centrul de Operațiuni de Informații şi NSA în domeniul cibernetic. Fiecare dintre ele trebuie să cunoască acțiunile celeilalte, iar acțiunile respective trebuie să fie neconflictuale. Asta funcționează de altfel destul de bine. Există muncă destulă pentru toți.

Am părăsit aparatul guvernamental în februarie 2009. După câteva luni, secretarul apărării a cerut Comandamentului Strategic al Armatei să pregătească planuri pentru un nou comandament cibernetic. În mai 2010, JFCC-NW a luat-o pe urmele lui IOTC, iar la Fort Meade a apărut Comandamentul Cibernetic al Statelor Unite, exact aşa cum Minihan, eu şi alți zeci de oameni ne imaginaserăm cu mai bine de un deceniu în urmă. Keith Alexander, directorul NSA, a mai primit o stea pe epoleți şi a devenit noul comandant.

Keith a rămas în cele din urmă opt ani la NSA. Adăugați celor şase ani de conducere ai mei, a însemnat aproape un deceniu şi jumătate de viziune destul de consecventă, un fenomen puțin obişnuit în cadrul guvernului federal.

Alexander a continuat tradiția de propovăduire agresivă a misiunii cibernetice. Din exterior părea uneori că exagera şi sărea în fața farurilor mult mai precaute ale administrației. Potrivit unor rapoarte, a participat la întâlniri cu Howard Schmidt, „țarul”

securității cibernetice, ba chiar a fost pedepsit de John Brennan, consilierul pe probleme de securitate internă al președintelui.

Însă la jumătatea anilor 2010, la peste un an după ce părăsisem guvernul, nu mai existau îndoieli că armele cibernetice ajunseseră la maturitate. Cineva, aproape cu siguranță un stat național (deoarece așa ceva era prea greu de făcut artizanal), a utilizat o armă cibernetică ce a fost etichetată în mod popular Stuxnet pentru a scoate din funcțiune aproximativ 1.000 de centrifuge din unitatea nucleară iraniană de la Natanz.

Pentru cineva cu formația mea profesională, era o realizare indiscutabilă. Potrivit estimărilor, a însemnat un recul de șase până la douăsprezece luni pentru programul iranian.

Permiteți-mi totuși să descriu realizarea aceea într-un mod ușor diferit. Cineva tocmai utilizase o armă formată din biți, pe timp de pace, pentru a distruge ceea ce altă națiune putea descrie doar ca fiind o infrastructură esențială.

Când realitatea atacului a devenit publică, am comentat că – deși nu se compara în niciun fel ca putere de distrugere – percepusem evenimentul ca fiind similar celui din luna august 1945. Cineva trecuse Rubiconul. Acum pe celălalt mal al râului exista un cap de pod permanent.

Ne aflam într-o nouă epocă militară. Ceea ce cu numai două decenii în urmă fusese concept și anticipare în Texas, devenise acum realitate.

Eu fusesem o parte din ea. Probabil chiar propulsasem o parte din ea. În tot cazul, avusesem ocazia să fiu prezent la unele decizii și puncte de cotitură importante.

Iar acum știam că toți va trebui să trăim cu consecințele.

NOUĂ

ESTE OARE REALMENTE NECESAR?

ODNI, 2005-2006 ŞI ULTERIOR

Comunitatea modernă a serviciilor secrete americane îşi are rădăcinile în Pearl Harbor. Tot ce a urmat după atacul acela a fost conceput pentru a împiedica surprize strategice. Am fost luaţi prin surprindere pe 11 septembrie şi oamenii au vrut să ştie motivele.

Toţi aveau o opinie, inclusiv o comisie condusă de Lee Hamilton, fost congresman de Indiana, şi Tom Kean, fostul guvernator de New Jersey. Ei şi-au început activitatea prin mandat congresional în noiembrie 2002 şi au fost îndeajuns de inteligenţi ca să nu-şi înainteze raportul sau recomandările până în iulie 2004, când campania prezidenţială intrase în plină desfăşurare.

Recomandările s-au referit la o restructurare majoră a serviciilor secrete americane, deşi, în vara aceea, comunitatea serviciilor secrete purta un război global neîncetat şi în general încununat de succes împotriva organizaţiei al-Qaeda; concluzia comunităţii serviciilor secrete că Irakul post-invazie va fi în mod inerent instabil se dovedea pertinentă; iar agentul CIA Steve Kappes întreţinea discuţii pe canale secrete care aveau să-i convingă într-un final pe libieni să-şi abandoneze programele de înarmare nucleară şi chimică.

La momentul acela, în comunitatea serviciilor secrete existau persoane care considerau că restructurarea era o idee bună. Nu mă număram printre ele. Ritmul operaţional era foarte alert şi toţi ştiam că restructurarea ar fi însemnat cheltuială de timp şi energie. În acelaşi timp însă ştiam că nu preveniserăm ororile din 11 septembrie. Cetăţenii americani ne iertaseră pentru înţelegerea greşită a unor lucruri, dar ei şi reprezentanţii lor din Congres doreau să vadă schimbări *vizibile*.

Candidatul la preşedinţie John Kerry a sancţionat concluziile Comisiei 11 septembrie la câteva ore după publicarea lor, cu

certitudine înainte să le fi citit. Preşedintele Bush a aşteptat un interval decent şi i-a urmat exemplul după câteva zile.

După alegeri, Congresul a revenit la problema reformării serviciilor secrete cu o energie nemaivăzută la Washington.

Pentru mulţi dintre noi care activam în acest domeniu a părut ca şi cum Capitoliul produsese practic peste noapte 535 de experţi în informaţii. John McLaughlin, DCI-ul interimar pe durata dezbaterii legii, obişnuia să compare discuţiile din cele două capete ale Pennsylvania Avenue (care leagă Casa Albă de Capitoliu – *n. trad.*) cu un pacient întins pe o targă, care este examinat de o mulţime de indivizi îmbrăcaţi în halate albe, fără ca în apropiere să se zărească vreun medic.

Este greu pentru Congres să legifereze analize mai bune, culegeri mai agresive de informaţii sau operaţiuni sub acoperire mai infailibile. Opţiunile sunt limitate. Congresul poate deplasa bani (ne dăduse deja foarte mulţi), poate aduce forţă de muncă (angajam cu o viteză pe care n-o mai înregistraserăm până atunci) şi poate restructura organigrame şi consolida autorităţi.

Prin adoptarea multora dintre recomandările Kean–Hamilton în Legea privind reforma serviciilor secrete şi prevenirea terorismului din 2004, Congresul a decis să restructureze comunitatea serviciilor secrete şi să consolideze autorităţi. Odată ce s-a trecut de criticile găunoase şi încărcate emoţional adresate „mentalităţilor de Război Rece", „hornurilor"[33] şi „terenului birocratic", a fost clar că congresmenii încercau să recalibreze echilibrul critic pe care trebuie să-l gestioneze orice organizaţie complexă: între libertatea de acţiune pentru părţi şi unitatea de efort pentru întreg. Prea puţină autonomie pentru părţi duce la inacţiune, inflexibilitate, ezitare şi oportunităţi ratate. Prea puţină unitate de efort înseamnă că realizările individuale ale agenţiei nu sunt sincronizate, armonizate, exploatate sau utilizate pentru avantaje maxime.

---

[33] O acuzaţie potrivit căreia informaţia, la fel ca fumul, se mişcă vertical în cadrul unei organizaţii, dar nu orizontal, între organizaţii (*n.aut.*).

Congresul urma să întărească nucleul comunității şi să creeze mai multe forțe centripete pe seama celor centrifuge. De asemenea, intenționa să mute şi să redenumească centrul. Directorul Central Intelligence (DCI) avea să devină directorul National Intelligence (DNI) şi indiferent ce altceva putea fi el, *nu avea* să fie şeful CIA. Ba chiar nu avea nici să i se permită să aibă biroul în Langley.

Diagnosticul potrivit căruia aveam nevoie de mai mult „adeziv" era doar parțial corect. Când se ajungea la integrare şi sincronizare, ne alegeam cu o mulțime de critici, în general nu mai sofisticate decât: „Sunteți toți duşi cu pluta" Însă n-am auzit *niciodată* să se continue: „De aceea, trebuie să fiți mai mult ca..." Asta fiindcă nu exista nicio țară care să poată înlocui cu adevărat punctele acelea de suspensie. Chiar dacă era necesar să avem mai multă integrare, ceea ce era adevărat, pe 10 septembrie serviciile secrete americane aveau deja comunitatea cea mai integrată de pe planetă.

DCI-ul George Tenet era în realitate un personaj puternic. Când am fost director al NSA, el m-a solicitat şi m-a îndrumat spre acțiune mai mult decât oricare alte persoane din Departamentul Apărării sau, de fapt, de oriunde din guvern. George era ascultat de preşedinte, cu care se întâlnea zilnic. Avea o personalitate copleşitoare şi o etică a muncii pe măsură. De asemenea, conducea CIA, iar acel „C" venea de la „*Central*"

Când îmi telefona, George începea de obicei cu cuvintele „Mike, tocmai am discutat cu oamenii mei", pentru a o sfârşi cu „şi uite ce vreau să faci tu". Iar „oamenii" la care se referea el în aceste conversații nu erau membrii echipei sale relativ mici de management al comunității, cât mai degrabă chiar agenții lui operaționali, analişti şi tehnici din CIA. Cu alte cuvinte, din punctul de vedere al creării unității de efort şi a coeziunii operaționale, „adezivul" cel mai puternic pe care l-am avut a fost faptul că şeful comunității (DCI) conducea şi agenția ei cea mai relevantă operațional (CIA).

Iar Tenet nu era singur. Charlie Allen activa de aproape o jumătate de secol în CIA, timp în care fusese implicat în toate operațiunile delicate ale Agenției. După ştiința mea, el nu dormea niciodată. Era şeful de culegere a informațiilor pentru toată

comunitatea serviciilor secrete şi conducea orchestra aceea ca un dirijor virtuoz.

Ordinele mele permanente pentru centrul operaţional din NSA erau să facă pur şi simplu orice le spunea Charlie.

— Dacă el telefonează şi spune că trebuie să redirecţionăm sateliţii din Golful Persic de la apărarea antiaeriană irakiană spre poligoanele de testare iraniene, pentru că se pregătesc să lanseze o rachetă, o faceţi fără alte comentarii. Şi mă puteţi anunţa a doua zi dimineaţă. Nu trebuie să mă sunaţi, cu excepţia cazului când telefonează altcineva ca să se plângă.

Aşadar, diagnosticul că DCI nu avea foarte multă putere era departe de adevăr. Dar corolarul era că o sursă cu puterea lui – era totuşi directorul CIA – avea limitări inerente, iar asta era mai aproape de adevăr.

Când am devenit directorul CIA (primul ocupant al funcţiei respective care nu era şi DCI), explicam cu regularitate personalului CIA că unul dintre avantajele noii structuri ODNI era faptul că mă puteam concentra exclusiv asupra conducerii Agenţiei. Într-adevăr, aproape că nu trecea zi în care să nu mă întreb cu glas tare cum reuşiseră să se descurce predecesorii mei în ambele funcţii.

John Negroponte sau Mike McConnell, primii doi DNI, erau nevoiţi să se scoale la ora 5 dimineaţa şi îşi începeau ziua urcându-se în SUV-ul lor blindat, unde li se prezenta informarea zilnică de securitate în drum spre biroul din vechea clădire de birouri executive. Acolo se pregăteau pentru şedinţa de dimineaţă cu preşedintele, citind telegrame şi rapoarte de teren, revăzând articole specifice din informarea de securitate, adăugând sau tăind după caz, ori solicitând mai multe informaţii despre un subiect sau altul. DNI-ul şi brieferul preşedintelui traversau West Executive Avenue şi se reuneau în faţa Biroului Oval cu câteva minute înainte de ora 8:00. Şedinţa cu preşedintele dura între 30 şi 45 de minute şi era urmată în mod frecvent de o discuţie, oficială sau nu, cu consilierul pe probleme de securitate naţională. După aceea DNI-ul se urca din nou în SUV şi se ducea la serviciu, unde ajungea (într-o zi norocoasă) cu puţin înainte de ora 9:30. La momentul acela eu eram deja

în biroul meu, concentrându-mă de vreo trei ore exclusiv asupra CIA. Cum ar fi fost posibil ca o persoană cu asemenea cerințe să conducă atât Agenția, cât și comunitatea de servicii secrete?

O a doua limitare impusă directorului CIA în calitate de șef al comunității serviciilor secrete era ceva mai subtilă. Se susține că orice director CIA va vedea inevitabil lumea printr-o lentilă CIA. Ne putem baza pe șeful HUMINT-ului național să facă compromisuri înțelepte de resurse între serviciul HUMINT, pe care îl controlează direct, și, să zicem serviciul SIGINT, pe care nu-l controlează? Din experiența mea cu George Tenet, pot spune că așa ceva este posibil, totuși întrebarea nu-i nelalocul ei.

M-am întrebat adesea ce a gândit președintele Bush de fapt despre trecerea la DNI. Din punct de vedere politic, el nu avea decât opțiunea susținerii; a se opune Comisiei 11 septembrie în timpul campaniei ar fi fost considerată o sancționare a eșecului. Iar președintele a acordat multă atenție personală implementării noii structuri odată ce legea a fost promulgată și campania electorală a rămas în urmă.

Însă tatăl lui fusese DCI și, bazându-mă pe legătura mea cu Bush 41[34], el își iubise meseria. Agenția îi împărtășise sentimentul. În 2007, la aniversarea a 60 de ani, am organizat un barbecue texan pe peluza din fața clădirii originale a sediului central. Când am ieșit din hol împreună cu Bush 41, aplauzele au fost instantanee, calde și susținute.

Toți știam că Bush 41 îl sfătuise pe Bush 43 să-l păstreze pe George Tenet ca DCI după alegerile din anul 2000. În timpul președinției Ford, Bush 41 ocupase funcția mai puțin de un an și dorise să și-o păstreze. El nu considera că funcția aceea trebuia să fie politică. Noul președinte Carter l-a dezamăgit și l-a numit în funcție pe Stansfield Turner.

---

[34] George H. W. Bush (n. 1924), a fost poreclit „Bush 41”, deoarece a fost al patruzeci și unulea președinte american; fiul său cel mai mare, George W. Bush (n. 1946), a fost poreclit „Bush 43”, deoarece a fost al patruzeci și treilea președinte american (*n.trad.*).

Preşedintele Bush 43 a fost în biroul meu din Langley cu familia mea imediat înainte ca să depun jurământul oficial în iunie 2006 şi a comentat nepăsător:

— Aşadar, acesta a fost biroul tatei?

Jeanine a întrebat atunci:

— V-aţi vizitat tatăl cât timp a fost aici?

— Nu, a replicat inexpresiv preşedintele, pe atunci eram considerat un risc prea mare de securitate.

După aceea a privit rafturile goale de pe pereţi (încă nu-mi adusesem lucrurile) şi a adăugat:

— Se zice că poţi spune multe lucruri despre un om doar privindu-i cărţile din bibliotecă.

Indiferent ce ar fi putut simţi sau discuta preşedintele sau tatăl lui în conversaţiile lor personale, în 2004 toţi ştiam că noua lege urma să ia controlul direct al CIA din mâinile noului director al comunităţii. Asta însemna că legislaţia trebuia să-i acorde noii funcţii o mână *forte* şi trebuia s-o facă în mod oficial şi specific. Le-am spus asta senatorilor Collins şi Lieberman, arhitecţii-cheie ai legii respective când ne-am întâlnit în vara aceea. De aceea Jim Clapper şi cu mine am avertizat Comisia pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor spre sfârşitul verii că un DNI inutil ar fi înrăutăţit de fapt lucrurile.

Jim şi cu mine am reluat tema aceea în faţa unui grup de seniori din comunitatea serviciilor secrete la Wye River Plantation, pe malul răsăritean al Maryland. Acolo am fost şi mai puţin inhibaţi, deoarece ne aflam în familie, într-o sală de clasă şi totul era complet neoficial. *Greşit*!

Înainte de a termina masa şi a pleca spre podul Bay şi a continua călătoria spre casă, cineva din sală îi telefonase subsecretarului pentru informaţii al apărării, Steve Cambone, şi-i transmisese un raport stil Stasi[35] despre opiniile noastre.

---

[35] Serviciul secret est-german, notoriu pentru dosarele voluminoase pe care le avea despre toţi cetăţenii săi, dosare create chiar de cetăţenii care se denunţau reciproc (*n.aut.*).

Aşa am ajuns să fim rapid invitaţi la un prânz cu secretarul apărării Rumsfeld, la care au mai participat adjunctul lui, Paul Wolfowitz, generalul Pete Pace (adjunctul şefului Statului-Major Interarme) şi Cambone. Clapper şi cu mine stăteam la o masă vizavi de conducerea Departamentului Apărării şi am fost invitaţi să ne expunem cazul. Dispunerea aceea mi-a reamintit de masa de la Panmunjom, unde obişnuiam să negociez cu nord-coreenii, atâta doar că acum aveam între noi mâncare mexicană, nu drapele naţionale miniaturale.

În timpul mesei, Rumsfeld a fost mai degrabă rece decât furios. Avea o justificare. Şefii a două dintre agenţiile sale (eu eram directorul NSA, iar Jim directorul Agenţiei Naţionale de Informaţii Geospaţiale) făcuseră lobby pentru legislaţia căreia se opuneau el şi departamentul său. Ar fi trebuit să-l fi anunţat în prealabil. Ar fi trebuit să mergem mai întâi la el.

Pe de altă parte, ştiam în mod cert care era poziţia secretarului. Brent Scowcroft, fostul consilier pe probleme de securitate naţională, susţinuse o structură de tip ODNI în 2002, când fusese şeful Consiliului Consultativ pentru Informaţii al preşedintelui. Rumsfeld o etichetase drept cea mai stupidă idee din toate timpurile.

Rumsfeld dezvoltase de asemenea o relaţie bună cu George Tenet; chiar înainte de a se întoarce în guvern, îşi exprimase clar opinia că CIA era un partener esenţial al Departamentului Apărării. El şi Tenet îşi rezolvau în mod uzual problemele inevitabile în timpul prânzurilor de vineri. Ultimul lucru pe care-l dorea Rumsfeld era un alt jucător sau o altă birocraţie cu care să aibă de-a face. În plus, se gândea el, ce ar fi putut face un DNI şi n-ar fi putut face un DCI *dacă* preşedintele dorea cu adevărat să se întâmple ceva?

Era corect, desigur, dar în realitate nu conta. Noi aveam să ne alegem cu un DNI şi exista pericolul real ca Congresul să înfiinţeze un conducător al comunităţii serviciilor secrete care să aibă mai puţină putere decât avuseseră în realitate toţi DCI. I-am spus lui Rumsfeld că aşa ceva ar fi fost dezastruos şi am pledat pentru un limbaj legislativ care să codifice un rol consolidat pentru DNI chiar asupra marilor agenţii naţionale de culegere a informaţiilor – Agenţia Naţională de Securitate, Agenţia Naţională de Informaţii

Geospaţiale (NGA) şi Biroul Naţional de Recunoaştere (NRO) – din Departamentul Apărării. Jim a sugerat chiar un viitor în care agenţiile respective aveau să se găsească în exteriorul Departamentului Apărării şi direct sub DNI.

După ce prânzul s-a terminat şi secretarul cu echipa lui se pregăteau să plece, în mod clar nemulţumiţi de explicaţiile noastre, am comentat că era posibil să ne îndreptăm spre dezastru dacă Departamentul Apărării nu-şi călca pe inimă şi nu dădea dovadă de „generozitate"

Secretarul Rumsfeld înţelegea importanţa informaţiilor secrete şi mi-a dat clar de înţeles acest lucru de la bun început, mult înainte de 11 septembrie. După ce a fost confirmat în funcţie, în primăvara anului 2001, m-a invitat în biroul lui pentru „a ne cunoaşte mai bine". Eram numai noi doi; el stătea la o măsuţă, în vesta lui tricotată caracteristică. Pregătisem nişte planşe care descriau NSA şi activităţile sale, dar n-am ajuns foarte departe.

— Pentru cine lucrezi? m-a întrerupt el repede.

— Pentru dumneata, domnule secretar, şi pentru George Tenet.

— Care linie este groasă şi care este punctată?

— Ambele sunt groase, am răspuns, şi bănuiesc că asta ar putea fi o problemă pentru mine dacă cineva de pe aici ne-ar băga în seamă.

Am continuat, spunându-i că „Bună dimineaţa, domnule secretar" din ziua aceea fuseseră primele cuvinte pe care le schimbasem cu un secretar al apărării, în ciuda faptului că lucrasem la NSA de peste doi ani.

Rumsfeld a reţinut cuvintele acelea. A fost atent.

În 2004, ţara era în război de trei ani şi întărirea caracterului defensiv al Agenţiei Naţionale de Securitate, Agenţiei Naţionale de Informaţii Geospaţiale şi Biroului Naţional de Supraveghere odată cu trecerea anilor n-ar fi trebuit să fie o surpriză, deşi o porţiune importantă din misiunea lor a rămas naţională.

Rumsfeld nu dorea să rişte asta, aşa că a insistat pentru o legislaţie menită să întărească „nucleul" şi să-i acorde DNI-ului o putere mai mare asupra operaţiunilor curente şi asupra direcţiei viitoare a comunităţii serviciilor secrete americane.

Comisiile Serviciilor Armate din Congres au fost de acord şi acţionaseră deja cu îndrăzneală în numele lui Rumsfeld în 2003, când creaseră postul de subsecretar al apărării pentru serviciile de informaţii. Noua funcţie – practic un oficial de rang înalt din Departamentul Apărării *între* şeful Serviciilor Naţionale de Informaţii (pe atunci DCI, actualmente DNI) şi câteva dintre marile lui agenţii de culegere a informaţiilor – a fost acceptată cu rezerve de George Tenet, dar a fost introdusă în mod revelator în Legea autorizării apărării naţionale de către Comisiile Serviciilor Armate fără participarea Comisiilor pentru Serviciile de Informaţii ale celor două Camere. George mi-a mărturisit la momentul acela că totul era legat de „control"

De aceea n-a fost o surpriză pentru nimeni că legea de reformare a serviciilor secrete din 2004 a fost mutilată când a trecut prin Congres. Duncan Hunter, preşedintele Comisiei Serviciilor Armate a Camerei Reprezentanţilor, a introdus prevederi în Secţiunea 1018 a legii care să împiedice abrogarea pe viitor a prerogativelor şi autorităţii secretarilor de cabinet. Cu alte cuvinte, secretarul apărării avea ultimul cuvânt în privinţa a patru dintre cele mai mari organizaţii din comunitatea serviciilor secrete americane: Agenţia Naţională de Securitate, Agenţia Naţională de Informaţii Geospaţiale, Biroul Naţional de Recunoaştere şi Agenţia de Informaţii a Departamentului Apărării.

După cum mergeau lucrurile, urma să ne reorganizăm, însă persoana de la centru avea să fie probabil mai slabă decât fusese George Tenet la sfârşitul mandatului său.

Ţin minte că m-am gândit că persoana aceea trebuia să fie o alegere excepţională. Când preşedintele avea să-l anunţe pe noul DNI, nu era acceptabil ca majoritatea americanilor să întrebe: „Cine naiba este tipul de lângă George Bush?"

Mulţi americani ar fi trebuit să-l recunoască pe John Negroponte când preşedintele Bush l-a prezentat la jumătatea lunii februarie 2005. Negroponte era un diplomat de carieră respectat, cu activităţi recente în Irak şi la ONU. Nu ştia prea multe despre comunitatea serviciilor secrete, decât în calitate de consumator, dar era experi-

mentat în politică şi uns cu toate alifiile în lumea birocraţiei. Stilul discret şi personalitatea modestă erau exact cele necesare. În plus, el a conferit funcţiei o gravitate personală. Reacţiile din partea profesioniştilor în domeniul informaţiilor şi de pe Capitoliu au fost universal pozitive.

Legea îi acordă DNI-ului un prim-adjunct confirmat de Senat şi recomandă ca fie DNI-ul, fie adjunctul lui să aibă experienţă militară. Eu mă potriveam fişei postului şi am fost anunţat ca atare în aceeaşi conferinţă de presă în care a fost prezentat Negroponte. În fraza în care m-a amintit în articolul său dedicat evenimentului, *New York Times* a scris că alegerea mea – după ce lucrasem în NSA din 1999 – sublinia „seriozitatea" cu care preşedintele Bush îl privea pe noul director al Serviciilor Naţionale de Informaţii (ODNI).

Am fost onorat de alegere. Lucrasem la Fort Meade timp de şase ani, ceea ce, la momentul respectiv, însemna perioada cea mai lungă din istoria agenţiei. Eram pregătit pentru o schimbare. Porter Goss lansase ideea să-i fiu adjunct la CIA, însă nu mă ispitea să schimb postul de director al celei mai mari agenţii naţionale de culegere a informaţiilor pentru un post de adjunct în altă parte, chiar şi la CIA. Postul de director adjunct al DNI era altceva. Însemna patru stele pe epoleţi, dar şi o provocare serioasă, întrucât aveam o sarcină grea în încercarea de a face să funcţioneze eficient o structură care, în opinia mea, se lupta cu deficienţe serioase.

Îl cunoscusem pe Negroponte numai din zvonuri, dar ne-am înţeles de la bun început. El a fost foarte generos cu mine. Am devenit prieteni.

Asta a fost bine. Chiar şi fără responsabilitatea conducerii CIA, legea îi conferă DNI-ului două sarcini importante: să acţioneze în calitate de consilier şef pe probleme de informaţii pe lângă preşedinte şi să asigure buna funcţionare a întregii comunităţi a serviciilor secrete. Fiecare dintre sarcinile acestea este monumentală. Laolaltă, ele reprezintă mai mult decât poate gestiona eficient o singură persoană. Informarea de dimineaţă şi alte şedinţe politice la Casa Albă pun o mare presiune pe DNI, aşa că prim-adjunctului său îi revine rolul de a verifica în mod uzual funcţionarea internă.

Eu mă bucuram de acest statut. Mergeam prin noul sediu ODNI, intram într-un birou şi întrebam:

— Cu ce vă ocupaţi voi aici?

Am primit şi unele răspunsuri interesante. Primeam de asemenea confesiuni şi consiliam şefi de birouri şi direcţii când apăreau tensiuni cauzate de relaţii noi şi netestate.

Negroponte şi cu mine am avut norocul unui excelent staff superior. Oameni capabili erau interesaţi de noua întreprindere. Şeful de cabinet era David Shedd, agent secret de carieră care modelase poziţia administraţiei despre legislaţia de reformare a informaţiilor pe când fusese în Consiliul Naţional de Securitate. David fusese în Mexic cu Negroponte; ulterior avea să devină director adjunct, apoi director interimar al Agenţiei de Informaţii a Departamentului Apărării (DIA). Adjunctul lui era Mike Leiter, un veteran al comisiei care examinase dezastrul provocat de Raportul naţional de informaţii despre Irak şi ajunsese ulterior şef al Centrului Naţional pentru Combaterea Terorismului. Şeful administrativ era Pat Kennedy, funcţionar de carieră în Departamentul de Stat, care ocupase o poziţie similară la Bagdad pentru Negroponte; mai târziu, Kennedy avea să devină subsecretar de stat pentru administraţie, un post pe care l-a ocupat sub doi preşedinţi diferiţi. Adjunctul pentru analiză era Tom Fingar, fost şef al Biroului pentru Informaţii şi Cercetări (INR) al Departamentului de Stat. Generalul-maior Ron Burgess, ulterior şeful DIA, conducea direcţia care trata cu clienţii. Şeful culegerii informaţiilor era Mary Margaret Graham, ofiţer de caz de carieră în CIA.

Era un grup puternic şi toţi ne-am folosit relaţiile pentru a aduce alte persoane puternice în poziţii-cheie la resurse umane, cercetare şi altele similare.

Negroponte a adus de asemenea mulţi tineri care lucraseră pentru el în Bagdad. Într-o zi, privindu-i echipa, i-am spus lui Larry Pfeiffer, talentatul meu şef de cabinet:

— Dacă tot ai grijă de mine, te poţi asigura ca puştii ăştia să nu spargă nimic pe aici?

S-a dovedit că toţi erau talentaţi, loiali şi incredibil de muncitori.

Am comis însă o greşeală în completarea restului de personal. Ne grăbeam prea tare şi am transferat la ODNI întregul Birou de Management al Comunităţii al DCI-ului, o echipă mică pe care George Tenet o folosise în guvernarea comunităţii serviciilor secrete. Conţinea persoane neîndoios talentate, care se obişnuiseră însă în vechea structură să acţioneze în calitate de coordonatori şi chiar ca petiţionari pe lângă cele trei mari agenţii de informaţii. Acolo nu aveam să găsim multe forţe perturbatoare. Importaserăm aşadar o cultură conservatoare într-un moment când am fi beneficiat de pe urma recrutării agresive de sânge proaspăt. O eroare neforţată.

O altă eroare neforţată de personal a apărut după plecarea mea la CIA. Fusesem numai 13 luni prim-adjunct al directorului şi postul a rămas vacant zece luni, până ce Stephanie O'Sullivan, funcţionar CIA de carieră, a fost numită în funcţie la începutul anului 2011; ca fapt divers, postul fusese vacant pentru jumătate din cei şase ani anteriori.

O greşeală gravă. Chiar dacă ar fi dispus de timpul necesar, John Negroponte nu deţinea pregătirea şi experienţa necesară pentru a se ocupa de multe dintre sarcinile „bucătăriei interne" care reveneau în sarcina directorului adjunct.

Şi erau într-adevăr foarte multe de făcut. În esenţă noi gestionam o afacere de tip startup. Nu aveam nici măcar o organigramă de funcţionare, cel puţin nu până n-am început să lipim hârtii pe pereţii unui birou temporar din vechea clădire de birouri executive şi să marcăm opţiunile pe ele. A pierdut timp pentru a decide nuanţa potrivită de albastru de pe scutul stemei DNI şi câte stele trebuiau să fie pe câmpul ei exterior. Încă şi mai importantă a fost dezbaterea despre locul unde doream să fie sediul ODNI permanent şi dacă puteam tolera un râu între noi şi Casa Albă.

Întocmisem din timp o listă cu unele lucruri importante pe care să încercăm să le realizăm în primul nostru an. Doream ca lumea să vadă că în oraş sosise un şerif nou. Poate că mă gândeam la justificarea lui Voltaire pentru omorârea din când în când a câte unui amiral: „*Pour encourager les autres*". Lista mea includea: 1) să „omor" un program, undeva, oriunde; 2) să mut nişte bani dintr-un

cont în altul – nu trebuiau să fie foarte mulți; 3) să contest (dar nu neapărat să resping) o alegere de personal a Pentagonului. Desigur, acelea erau obiective ambițioase din punctul de vedere al limbajului legii, dar încercam să exploatez momentul de inerție al susținerii pe care o avusesem la lansare. Ca întotdeauna, Negroponte era diplomat şi mi-a spus:

— Mike, te-am auzit, dar eu nu mă aflu aici ca să declanşez conflicte.

În acel prim an am reuşit să „omorâm" un element dintr-un program-satelit intitulat „Arhitectura viitoare a imagisticii" Acțiunea respectivă n-a atras însă mare atenție, întrucât era oricum un program cu mari probleme. Practic am împuşcat răniții şi rătăciții.

Au existat şi alte câştiguri. Unul dintre ele a fost crearea Direcției de Securitate Națională în cadrul FBI şi convingerea Biroului de a înființa o disciplină pentru culegerea informațiilor şi o direcție pentru culegerea informațiilor. Evenimentele din 11 septembrie au arătat că era nevoie de o astfel de direcție şi Congresul mandatase culegerea de informații interne prin legislația din 2004, totuşi culegerea acestui gen de informații ridicase mereu probleme în Statele Unite. Este adevărat că şi alte democrații vorbitoare de engleză au servicii dedicate culegerii de informații interne – MI5 în Marea Britanie, CSIS în Canada, ASIS în Australia, NZIS în Noua Zeelandă – însă cultura noastră este diferită şi niciunul dintre prietenii noştri nu-şi înglobase serviciul de informații în forța polițienească federală.

Aşa ceva era dificil în 2005 şi continuă să fie dificil şi în prezent. Noi doream ca agenții FBI să strângă informații în intervalul dintre cazuri şi să producă date fără o bază criminală, însă procurorul general a fost convins abia în ultimele luni ale administrației Bush să emită direcțiuni despre procedurile exacte.

Transferul la DNI a informării zilnice a preşedintelui s-a derulat fără sincope. Negroponte era foarte priceput şi am implicat în procesul de informare şi comunitatea din exteriorul CIA. Desigur, CIA s-a ocupat în continuare de majoritatea informărilor, dar şi alții au primit câte ceva.

A fost un progres, totuşi CIA era o problemă recurentă şi absorbea tot mai mult din timpul nostru. Calibrarea noii relaţii ODNI--CIA avea să fie dificilă chiar şi cu maximum de bunăvoinţă. Potrivit legii, ODNI se afla în centrul comunităţii serviciilor secrete americane. Pe de altă parte, istoria, tradiţia şi multe operaţiuni curente continuau să atribuie CIA această poziţie, iar cultura colectivă a CIA era *foarte* reticentă să admită altceva.

Porter Goss fusese DCI, şeful comunităţii, timp de şapte luni înainte de a fi „retrogradat" Când a apărut la o videoconferinţă pe care o aveam cu câţiva directori de agenţii, l-am sunat după aceea şi l-am rugat discret să-şi trimită adjunctul la şedinţele viitoare. M-am simţit extrem de inconfortabil şi nu era necesar să insist excesiv.

Au existat şi alte probleme. Unele persoane din Agenţie recurgeau la acţiuni răutăcioase de hărţuire, refuzând bunurile, serviciile şi transportul ODNI şi în acelaşi timp încercau să contramandeze directivele DNI-ului. Multe dintre acestea erau pur şi simplu toane irascibile, ca nişte crize de isterie ale unor ţânci de patru ani. Ne-au făcut să ne întrebăm dacă cineva din Langley citise cu adevărat legea. Negroponte şi Goss fuseseră colegi de clasă la Yale şi au gestionat situaţia pe cât au putut de bine.

Trebuia să discut cu stafful CIA şi într-un final am solicitat pur şi simplu să vin la Langley şi să stau de vorbă cu seniorii din conducere. Şedinţa a durat mai bine de o oră. Îi cunoşteam pe majoritatea participanţilor. Erau morocănoşi, obosiţi şi uşor ezitanţi.

Le-am ascultat neliniştile, apoi am oferit cea mai bună explicaţie pe care o ştiam despre felul în care puteam să gestionăm împreună situaţia. Utilizând terminologia militară, am sugerat că CIA şi ODNI se aflau pe aceeaşi, sau aproape aceeaşi, „grilă de referinţă" Unicul mod în care puteam preveni fratricidul era să ne separăm prin „altitudine" ODNI avea să acţioneze mai sus: să stabilească politicile, să transmită direcţiile generale şi să medieze conflictele. CIA avea să acţioneze mai jos: să coordoneze, să conducă şi să opereze. Ideea a fost, se pare, benefică, totuşi au rămas îmbufnaţi.

CIA avea propriile sale probleme interne. În septembrie 2005, în timp ce încercam să facem față acestei acomodări majore, al doilea om ca importanță din Directoratul de Operațiuni al CIA (Directorate of Operations) a demisionat brusc şi în mod foarte public. Rob Richer era un fost puşcaş marin dur şi sincer, care lucra de 35 de ani în Agenție, era un ofițer de caz respectat şi nu s-a sfiit să le spună colegilor (care vorbeau pe atunci cu presa) că pleca deoarece îşi pierduse încrederea în conducerea CIA. Iar asta se întâmpla la nici un an după ce primii doi oameni din Directoratul de Operațiuni plecaseră în circumstanțe similare.

Multe rotițe dispăreau şi asta se petrecea în toiul unui război antiterorist global, a două insurgențe şi al înființării ODNI.

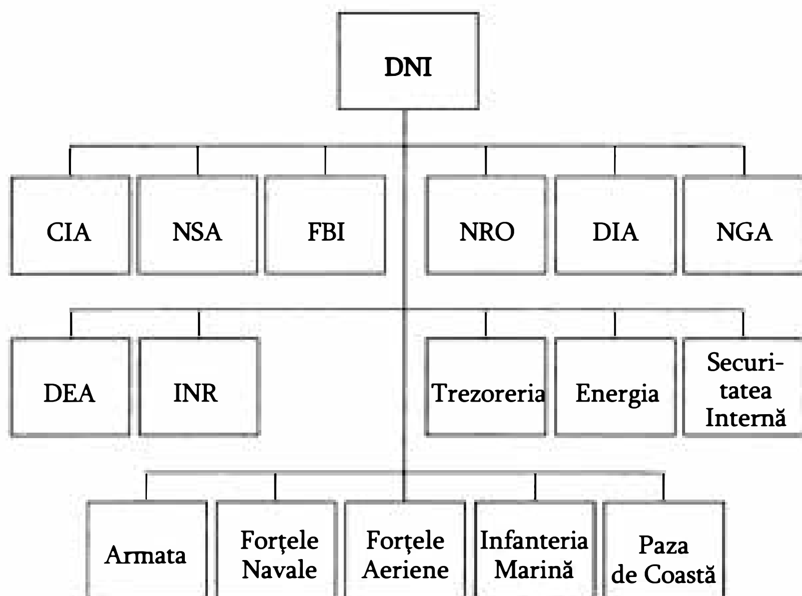
Când am auzit de demisia lui Richer, l-am sunat imediat pe telefonul securizat pe Jose Rodriguez, directorul Directoratului de Operațiuni (intitulat acum National Clandestine Service) şi şeful lui Richer. Jose avansase în poziția aceea din funcția de şef al Centrului pentru Combaterea Terorismului (CTC) din CIA, unde se remarcase printr-o poziție dură. Fusese ofițer de carieră în America Latină, iar în CTC îşi folosise din plin experiența dobândită în contactele cu regimuri corupte din medii legale îndoielnice. Multe dintre vedetele noastre în lupta antiteroristă proveneau din diviziile din America Latină sau Africa.

— Jose, am început eu, nu te gândeşti să iei nicio decizie azi de a-ți schimba viața, aşa-i?

El m-a asigurat că nu. Asta era bine, fiindcă suferеam deja de hemoragie de talente.

CIA constituia o problemă care se agrava, dar adevărul era că şi eu înțelegeam greşit unele lucruri. Când i-am explicat prima dată lui Negroponte situația comunității serviciilor secrete americane, am clasificat cele 16 agenții pe trei niveluri. Cele cinci de pe nivelul cel mai de jos, care aparțineau serviciilor militare şi Pazei de Coastă, necesitau puțină atenție, fiindcă erau în general departamentale. În mod ireverențios, am încheiat prezentarea lor astfel:

— Le poți invita la petrecerea de Crăciun. Vor fi încântate.

Iată şi legenda pentru acronimele mai obscure: DIA (Defense Intelligence Agency), NRO (National Reconnaissance Office), NGA (National Geospatial-Intelligence Agency), DEA (Drug Enforcement Administration) INR (State Department's Bureau of Intelligence and Research).

Nivelul următor era diferit. Agenţiile de acolo erau mici, dar făceau lucruri imposibile pentru alţii, ca de exemplu analizele profunde ale Biroului pentru Informaţii şi Cercetări al Departamentului de Stat, sau expertiza nucleară inegalabilă a Departamentului Energiei. Abilităţile în materie de HUMINT ale Departamentului de Combatere a Drogurilor (DEA) erau inegalabile şi exista o legătură tot mai mare între droguri şi alte ţinte pe care le urmăream. Departamentul Securităţii Interne continua să încerce definirea, ca să nu mai amintesc de controlul, informaţiilor de securitate pe plan intern, dar stătea călare pe un tezaur de informaţii provenite de la imigrare, vămi, grăniceri şi alte elemente, ce puteau avea o valoare informativă importantă. Agenţia de informaţii a Trezoreriei era poarta spre arma de mare precizie a secolului al XXI-lea: sancţiunile specifice.

— Ele nu-ți vor solicita prea mult timp, însă trebuie să le urmărești cu atenție, i-am zis lui Negroponte.

I-am spus după aceea că nivelul cel mai de sus al comunității serviciilor secrete era format din șase organizații masive, care se axau pe culegerea de informații: CIA (informații culese de oameni), NSA (informații rezultate din semnalele de comunicații), NRO (culegerea bazată în spațiul cosmic), FBI (informații interne), NGA (imagistică) și DIA (informații militare).

— Dacă le înțelegi bine pe astea, i-am zis, totul se va aranja de la sine. Dacă le înțelegi greșit, nu va mai conta absolut nimic.

Judecând după noua legislație, am presupus că CIA, lipsită acum de îndatoririle comunității, se găsea pe același nivel cu celelalte cinci. M-am înșelat. După șase luni în funcția de prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații, mi-a fost clar că CIA era unică – rămăsese specială și cu un rol central.

Doar CIA desfășura acțiuni sub acoperire și dirija cele mai delicate operațiuni de HUMINT. Avea singurul colectiv de analiști neatașați intereselor unui secretar guvernamental. Avea de asemenea, de departe, cel mai mare colectiv de analiști dintre toate organizațiile guvernamentale. Șefii de stații CIA erau chipul pe care îl arătam spre celelalte servicii secrete din lume.

Succesele sau eșecurile Agenției afectau întregul mai mult decât performanțele oricărei alte organizații. Dacă reușești cu CIA, am început să-mi spun, totul va fi bine. Dacă dai greș, restul nu va mai conta. Am conchis că era prea important ca să dau greș.

Iar asta se întâmpla cu luni bune înainte să am vreo idee că următoarea mea escală va fi Langley.

Legea părea de fapt să valideze că relația cea mai importantă din cadrul comunității serviciilor secrete era cea dintre DNI și directorul CIA. Ba chiar era atât de importantă, încât legea spunea că DNI va propune președintelui candidatura directorului CIA, *unicul* șef de agenție identificat ca atare.

Totuși în istoria DNI-ului, o singură dată un DNI interimar nominalizase un director CIA. Mai exact, John Negroponte, pe atunci ambasador, a sugerat numele meu președintelui Bush, dar eu am servit ca director al CIA doar șase luni înainte ca el să ocupe

postul pe care-l visase toată viaţa: subsecretar de stat. În anul 2008, Blair, care fusese desemnat DNI, n-a jucat niciun rol în selectarea lui Leon Panetta ca director CIA al noii administraţii. Numirea lui Dave Petraeus a fost un produs al manevrelor Casei Albe. Iar datorită relaţiei sale personale cu preşedintele, John Brennan i-a fost propus lui Jim Clapper ca înlocuitor al lui Petraeus dacă Brennan dorea postul (aşa cum s-a şi întâmplat).

Implementarea structurii ODNI avea să fie mereu dificilă, însă asemenea paşi o făceau în mod clar mai dificilă decât ar fi trebuit.

Nu ne-au ajutat nici evenimentele externe. În primele 14 luni de existenţă ale noii structuri s-au consemnat trei dintre cele mai controversate scurgeri de informaţii din istoria serviciilor secrete americane. În noiembrie 2005, Dana Priest a început parada Pulitzer cu o demascare a programului de detenţie şi interogare al CIA, pe care l-a etichetat în mod notoriu „închisorile secrete". Peste nici o lună, *New York Times* a publicat o altă serie de articole recompensate cu un Premiu Pulitzer, semnate de Eric Lichtblau şi James Risen, despre programul Stellarwind al NSA. În luna iunie a anului următor, trei cotidiene de circulaţie naţională au anunţat că serviciile secrete americane exploataseră baza de date de tranzacţii financiare internaţionale numită SWIFT pentru a identifica transferuri teroriste de bani.

Toate au fost subiecte importante şi au apăsat greu asupra noii conduceri DNI, chiar în timpul construirii întreprinderii în sine. Aceasta a fost vestea proastă.

Vestea bună a fost că preşedintele l-a însărcinat pe noul DNI cu rezolvarea acestor crize. Fără doar şi poate, Negroponte era omul perfect pentru răspunsul administraţiei, având acces neîngrădit la preşedinte, cu care a stabilit calea pe care să înainteze. George Bush citise legislaţia.

Rămâneau totuşi întrebări fără răspuns despre autorităţile DNI-ului şi acestea au fost viu reliefate în ianuarie 2008, când stafful Consiliului Naţional de Securitate a recomandat ca Ordinul executiv 12333 să fie actualizat şi modificat pentru a întări atribuţiile DNI-ului. Acesta era un document din era Reagan care contura rolurile, responsabilităţile, autorităţile şi limitările serviciilor secrete

americane. Bineînțeles, el nu reflecta în niciun fel noua legislație și nici măcar existența DNI.

Casa Albă miza pe faptul că prieteniile existente între jucători-cheie – secretarul apărării Gates, DNI McConnell, Jim Clapper (care conducea actualmente serviciul de informații al Departamentului Apărării) și eu – aveau să depășească interesele birocratice înrădăcinate.

Noi am încercat, dar uneori bunăvoința nu ajunge. În reformularea Ordinului executiv au apărut o mulțime de probleme, însă cea esențială a fost vetoul virtual pentru secretarul apărării (și de aceea pentru toți membrii cabinetului care aveau elemente din comunitatea serviciilor secrete în cadrul propriilor lor departamente), creat de Secțiunea 2018 din Legea de reorganizare a serviciilor secrete din 2004. Secțiunea în sine părea să acorde o ocazie de a limita impactul prevederii, deoarece îi cerea în mod explicit președintelui să emită direcțiuni pentru implementare. Așa ceva nu se mai făcuse niciodată și rescrierea Ordinului executiv 12333 a fost o oportunitate perfectă pentru remedierea situației. Versiunea originală a noului Ordin executiv pe care l-a propus DNI McConnell declara cu îndrăzneală ca îndeplinirea atribuțiilor DNI-ului în conformitate cu Ordinul executiv sau cu prevederile legii *să nu fie* considerată o abrogare a autorității diverșilor șefi de departamente. Așa ceva ar fi aruncat probleme grele pe umerii DNI. Oficialii Cabinetului urmau să fie cei care să se adreseze Casei Albe dacă DNI-ul decidea să acționeze îndrăzneț (și fără consens).

Am susținut energic propunerea, deoarece era consecventă cu intenția originală a statutului: consolidarea șefului comunității. Pe de altă parte, ca director al CIA, nu eram complet altruist, deoarece Agenția noastră era singura „neprotejată" de prerogativele unui membru al Cabinetului și, în absența acelui gen de presupunere, DNI și mai ales stafful său aveau să se concentreze tot mai mult pe CIA în mod nejustificat – deoarece o puteau face. Nu uitați, asta se făcea în conformitate cu o lege concepută să slăbească controlul direct al Agenției de către DNI, simultan cu întărirea ei în alte părți.

Am argumentat cu îndârjire, dar (cu excepția lui McConnell) am fost în general singur. La urma urmelor, încăperea era plină cu membri ai Cabinetului.

Versiunea finală a Ordinului executiv a precizat unele aspecte ale mandatului DNI-ului, dar nu şi în privinţa acestui aspect-cheie. Ea sublinia că, în îndeplinirea responsabilităţilor sale potrivit Ordinului executiv sau legii, DNI *va respecta şi nu va abroga* autoritatea diverşilor şefi de departamente. Impactul Secţiunii 1018 nu fusese diminuat, ci consolidat.

Problemele nu s-au sfârşit aici, chiar dacă nu se comparau cu un Ordin executiv. Una dintre ele era însă de-a dreptul stupidă, dar uneori, în Washington, fronturile de bătălie se formează tocmai în privinţa unor asemenea chestiuni.

Încă de la începuturile mele ca adjunct al lui Negroponte, am cerut personalului să redacteze un mesaj care anunţa că şefii de staţii CIA din toată lumea vor funcţiona şi ca reprezentanţi personali ai DNI-ului pe lângă serviciul local de informaţii. Părea o simplă aliniere a reprezentării noastre peste hotare cu noua structură (şefii staţiilor fuseseră până atunci reprezentanţii DCI-ului).

Prima problemă a fost că CIA ne punea sub semnul întrebării pur şi simplu capacitatea de a face acest lucru. Apoi au început să curgă plângerile din partea altor agenţii mari. „Dar noi? De ce nu se poate ca reprezentantul nostru din capitala altei ţări, cu care avem o relaţie foarte puternică, să fie reprezentantul DNI-ului?”

Sincer vorbind, nu existau multe locuri care să corespundă acestei pretenţii şi, oricum, şeful staţiei CIA avea să rămână mereu principalul consilier pe probleme de informaţii al ambasadorului. De ce să ne derutăm pe noi *şi* pe aliaţii noştri?

În plus, exact aceeaşi lege care crea DNI definea în mod specific relaţiile de informaţii cu străinătatea ca fiind domeniul CIA. În timpul dezbaterii legii, DCI-ul interimar McLaughlin a izbutit să convingă Capitoliul să admită că directorul CIA (nu DNI) va „coordona relaţiile între elemente ale comunităţii de informaţii şi serviciile secrete sau de securitate ale guvernelor străine”

Lui Henry Kissinger i se atribuie în mod curent observaţia: „Politicile interne din organizaţii sunt atât de mizerabile tocmai pentru că mizele sunt atât de mici”. Acelaşi lucru a devenit valabil şi pentru comunitatea serviciilor secrete, când problema reprezentantului DNI-ului a devenit o chestiune de afirmare a virilităţii pentru mulţi, şi mai ales pentru CIA.

Acesta este genul de afirmaţie care n-ar trebui consemnată niciodată în scris. Teoretic vorbind, cine ar fi putut contesta dreptul DNI-ului de a-şi numi propriii reprezentanţi, chiar dacă unii nu erau din CIA? Negroponte şi cu mine n-am procedat aşa, dar nu pentru că ne-ar fi lipsit puterea de a o face.

Din motivele enumerate mai sus, m-am gândit că ar fi întotdeauna o idee proastă *în practică*, însă numărul de circumstanţe în care opinia contrară putea fi contestată era *atât* de mic, încât dacă ele ar fi devenit vreodată o problemă, putea fi abordată punctual în discuţii telefonice discrete cu ambasadorii şi şefii agenţiilor afectate.

Formularea oficială a acelui drept ar fi trezit o mulţime de fantome, mai ales în CIA, care simţea că poziţia tradiţională îi era ameninţată cam de toate aspectele legii de reformare a activităţii de culegere de informaţii. Până şi Steve Kappes, adjunctul meu care era foarte ataşat de CIA, dar de asemenea foarte meticulos în analize, a descris situaţia într-o şedinţă ODNI ca fiind o „linie roşie nucleară"

Când am ajuns la CIA, directorii de departamente mi-au solicitat să prezint problema cuiva din Aripa de Vest a Casei Albe. Fără s-o spună direct, ei doreau să discut cu Steve Hadley sau cu şeful de cabinet al Casei Albe, Josh Bolten. Am replicat prompt că dacă chestiunea ajungea la nivelul acela, am fi pierdut. Era imposibil ca administraţia prezidenţială să *nu-l susţină* pe DNI într-o astfel de privinţă. Indiferent care ne-ar fi fost argumentele, am prezis că ele ar fi fost complet neînsemnate comparativ cu prioritatea autorităţii DNI-ului.

În particular îi spusesem noului DNI, Mike McConnell, că trebuia să mă lupt cu el cu ghearele şi cu dinţii în această privinţă. Dar am adăugat că ştiam că decizia finală îi aparţinea. Am mai spus că dacă se va ajunge la aşa ceva, mă voi bate până la moarte pentru cauza mea, ca un bărbat adevărat. El a zâmbit. Ştia în ce poziţie mă aflam şi înţelegea ce îi spuneam.

Problema aproape că a fost rezolvată la o şedinţă a comitetului executiv al DNI-ului, format din şefii tuturor serviciilor secrete. Schimbam cu regularitate locurile de întâlnire şi acum ne aflam la Fort Meade, în jurul masivei mese de conferinţe a directorului NSA, care părea desprinsă din filmul *Dr. Strangelove.*

Aproape că decisesem să cedez, înțelegând că aici vorbeam despre puterile *abstracte* ale DNI-ului. Stăteam aproape de centrul mesei în formă de U, cu McConnell în extremitatea dreaptă. Keith Alexander, directorul NSA, a deschis discuțiile, susținând cu convingere că de fapt dorea să aducă în unele dintre posturile acelea oameni din NSA şi dorea s-o facă foarte repede. Bob Murrett, amiral al Forțelor Navale care conducea Agenția Națională de Informații Geospațiale, a făcut o propunere similară.

În clipa aceea mi-a fost clar că nu discutam chestiuni teoretice. Dacă aş fi fost de acord cu propunerea, am fi început să discutăm despre ce posturi urmau să revină cărei agenții. Aşa cum am spus, mi se părea o idee proastă şi în niciun caz nu doream să-mi petrec următoarele luni certându-mă pentru distribuirea unor posturi. Până când McConnell a ajuns la mine, mă convinsesem să mă opun propunerii şi am spus că – bazându-mă pe lege – relațiile în materie de informații străine se aflau în competența mea de DCIA. Punct!

McConnell a replicat că legea menționa că eu urma să execut aceste sarcini sub îndrumarea lui, dar apoi n-a mai insistat.

Mai mult de atât nu am putut face pentru a ajunge la o înțelegere. Amândoi ar fi trebuit să ne fi străduit mai intens. Mike McConnell şi cu mine ne ştiam de mulți ani, eram prieteni şi acumulaserăm împreună aproape trei sferturi de secol de experiență în domeniul informațiilor. Ar fi trebuit să fi înmormântat totul, dar n-am făcut-o.

Deşi problema a rămas nerezolvată, McConnell n-a insistat. Am fost ca doi copii care au aruncat de la unul la altul o minge de baseball pe tot restul mandatelor noastre. Atâta timp cât nu lăsam ca mingea să atingă pământul, nu produceam niciun prejudiciu. Am ținut mingea în aer până în ianuarie 2009, după care am pasat-o succesorilor noştri.

Ştiu că toate acestea par banalități şi am spus deja că aşa a fost, dar ele au dus într-un final la prima demisie forțată din istorie a unui DNI.

Luând exemplul tatălui său, preşedintele Bush i-a recomandat noului preşedinte ca atât McConnell, cât şi eu să mai rămânem în funcții o vreme. Nouă nu ni s-a cerut însă acest lucru.

Denny Blair, alegerea pentru DNI a preşedintelui Obama, s-a remarcat pentru energia sa, dedicare şi câteva idei foarte clare despre ceea ce dorea să facă. În mod altruist, şi-a ales un adjunct, Dave Gompert, cu multă experienţă în domeniul politicii, care să participe la multe dintre şedinţele de mare interes de la Casa Albă, astfel ca el să-şi poată dedica mai mult timp sarcinii mai anonime, plictisitoare şi adesea lipsite de recunoştinţă de a conduce comunitatea serviciilor secrete.

Totuşi, până şi măsurile bine motivate ale lui Blair abia dacă l-au ajutat să iasă din dificultăţile politice. Numirea de către el a lui Chas Freeman – un diplomat de carieră iconoclast, cu opinii controversate despre aproape toate subiectele, dar mai ales Israel, China şi Arabia Saudită – în fruntea Consiliului Naţional de Informaţii fusese gândită pentru a stârni comunitatea analitică, dar n-a reuşit decât să stârnească grupuri de lobby şi, finalmente, Casa Albă.

O altă furtună publică a fost declanşată de nota informativă destul de corectă pe care Blair a adresat-o comunităţii serviciilor secrete potrivit căreia, indiferent de nemulţumirea lui personală faţă de tehnicile amplificate de interogare, utilizarea lor asupra unor lideri al-Qaeda dusese la obţinerea unor informaţii valoroase. Iar mărturia lui depusă în faţa Capitoliului că „Grupul pentru interogarea deţinuţilor de mare valoare" ar fi trebuit să-l fi anchetat pe teroristul „cu bomba în chiloţi" din Detroit, din decembrie 2009, a silit echipa de presă a preşedintelui să se grăbească să explice că administraţia încă nu apucase să stabilească componenţa grupului respectiv.

Depărtarea dintre Blair şi preşedinte sau de echipa acestuia a fost produsul declaraţiilor lui publice, nu doar ocazional diferite de cele prezidenţiale (ceea ce, apropo, nu este deloc un viciu pentru un oficial din comunitatea informaţiilor). Preşedintele şi Blair nu se cunoşteau şi nu s-au întâlnit frecvent în timpul tranziţiei. Când am menţionat unui apropiat al administraţiei că părea să existe o prăpastie reală între „tipii din campanie" şi cei (ca Blair) care sosiseră ulterior, persoana respectivă m-a corectat:

— Ei nu sunt „tipii din campanie", ci tipii pre-Iowa.

Blair n-avea să aparţină niciodată grupului aceluia.

Deoarece apărea în presă mai mult decât îşi dorea sau era necesar să fie, fiindcă nu avea o relaţie strânsă cu preşedintele sau stafful lui apropiat, Blair trebuia să stabilească o relaţie funcţională cu cel mai important dintre şefii agenţiilor pe care le conducea – directorul CIA. Iar Leon Panetta era abil politic – fusese congresman – şi un apropiat personal al lui Rahm Emanuel, şeful de cabinet al Casei Albe, alături de care fusese la Casa Albă pe timpul lui Clinton.

În audierile pentru confirmarea sa ţinute în faţa Comisiei pentru Serviciile de Informaţii a Senatului, Panetta a fost întrebat cum îşi vedea relaţia cu DNI. O întrebare destul de grea, deoarece legea pentru reformarea serviciilor de informaţii consemnează faptul că directorul CIA „raportează" DNI-ului, dar evită cu grijă cuvinte ca „autoritate", „directivă" şi „control". Încheindu-şi răspunsurile la mai multe întrebări, Panetta a rezumat, spre satisfacţia Comisiei:

— DNI este şeful meu.

Poate că Blair n-a mai avut aceeaşi părere după un an, când Panetta şi-a anunţat şefii de staţii să ignore o directivă pe care o primiseră cu numai câteva zile în urmă de la DNI cu privire la subiectul încă sensibil al reprezentanţilor acestuia. La fel ca McConnell, Blair dorea să aibă dreptul de a alege în unele dintre posturile respective şi alte persoane decât şefii de staţii CIA. Atâta doar că el se mulţumise să anunţe directiva potrivit dreptului său suprem şi fără niciun avertisment prealabil.

Conflictul public care a urmat între ocupanţii primelor două funcţii ale comunităţii serviciilor secrete americane (şi care nu erau ofiţeri de carieră în informaţii) a trebuit soluţionat de Casa Albă. Eu am afirmat că nu ar fi trebuit să se ajungă la aşa ceva, întrucât CIA va pierde. Administraţia i-a luat însă partea directorului CIA, iar DNI a pierdut, şi încă în mod public.

Dacă susţinerea acordată de Casa Albă lui Blair a părut firavă în acest caz, ea a dispărut complet după tentativa de atentat asupra unui avion al liniei Northwest în ziua de Crăciun a anului 2009. Ca de obicei, s-a arătat cu degetul acuzator şi au fost descoperite unele deficienţe reale.

Detaliul izbitor nu a fost existența acestora, ci mai degrabă persoana care le descoperise – nu DNI, presupusul şef al comunității serviciilor secrete, ci John Brennan, fost agent CIA şi actualul consilier prezidențial pe probleme de securitate internă. DNI şi şefii agențiilor afectate au fost informați despre descoperirile lui doar cu puțin timp înainte ca preşedintele să le facă publice, iar anunțul a fost întârziat când ei au protestat furios (realmente) față de unele concluzii. În zilele şi săptămânile următoare, Brennan a devenit imaginea publică a administrației în materie de servicii de informații.

Cu toate că şi el ordonase analizarea amănunțită a informațiilor ce duseseră la incidentul de la Detroit, DNI aproape că n-a fost zărit.

Părea doar o chestiune de timp până ce lui Blair avea să i se ceară demisia. De altfel, nu mai era pentru nimeni un secret faptul că Consiliul Consultativ pentru Informații al preşedintelui se interesase deja despre statutul DNI-ului. Chuck Hagel, preşedintele consiliului, m-a rugat să particip la o discuție amicală cu ei. Când m-au întrebat cum ar trebui să procedeze, am recomandat ca fotograful oficial al Casei Albe să facă o poză pe care s-o distribuie după aceea peste tot: Denny Blair şi preşedintele, singurii doi vizibili în cadru, foarte aproape unul de celălalt, aplecați peste o hartă sau un document; preşedintele şi consilierul lui pe probleme de informații împărtăşesc secrete, împărtăşesc aceleaşi opinii! Imaginea aceea – dublată, desigur, de o realitate corespondentă – i-ar fi putut asigura lui Blair sprijinul necesar pentru a-şi îndeplini cu succes mandatul.

Propunerea mea nu a fost luată în considerație. Schimbarea din funcție a lui Blair a fost lipsită de eleganță, cu o înştiințare prealabilă făcută cu foarte puțin timp înaintea anunțului din presă şi câteva mulțumiri standard pentru activitatea pe care o depusese.

La această situație a contribuit realmente problema reprezentanților DNI-ului. Pentru că nu reuşisem să-l scap pe Blair de ea şi să închei cazul cu Mike McConnell, tot ce puteam face era să le reamintesc prietenilor mei din CIA, destul de optimişti după câştigarea acestei bătălii, despre ultima scenă din filmul *Revolta de pe Caine*, realizat după romanul omonim al lui Herman Wouk. Este vorba despre scena în care José Ferrer (avocatul apărării echipajului

în fața Curții Marțiale) le reamintește ofițerilor navei, care sărbătoreau victoria, că sarcina lor nu era de a-l înfrânge pe căpitan, ci de a-l ajuta să învingă.

Jim Clapper a fost nominalizat pentru a se alătura șirului de bărbați talentați – Negroponte, McConnell, Blair – care fuseseră selectați ca DNI. Dar când a acționat în vederea schimbării DNI-ului în primăvara anului 2010, administrația a schimbat de asemenea și definiția postului. În observațiile sale despre nominalizarea lui Clapper, președintele Obama a subliniat că acesta, ca șef al informațiilor Pentagonului, „a supervizat cu succes personalul de informații militar și civil, și bugetele, care formau grosul comunității serviciilor noastre secrete, formată din 16 agenții". Era vorba despre agențiile mari de informații din Departamentul Apărării; implicația clară era că *nu avea* să mai facă asta în următorul său post.

A doua zi, *Washington Post* a publicat un articol de fond a cărui sursă evidentă erau oficiali din Casa Albă și care descria „persoana inestimabilă [din anturajul președintelui] căreia trebuie să i te adresezi" în privința multor probleme legate de serviciile secrete. Atât doar că nu era vorba despre noul nominalizat ca DNI, ci despre John Brennan. Deși oficialii negau că John Brennan ar fi fost DNI-ul *de facto*, nu se putea nega că el își folosea vasta cunoaștere a comunității serviciilor secrete pentru a da directive sau chestiona direcții și departamente specifice fără să-l informeze întotdeauna pe șeful agenției, cu atât mai puțin pe DNI.

De altfel, Comisia 11 septembrie examinase ideea ca DNI să facă parte din personalul Casei Albe, dar o respinsese până la urmă. Totuși, Brennan era de încredere și îndeajuns de muncitor pentru a se apropia periculos de mult de statutul acela, chiar în timp ce acționa de pe o poziție neconfirmată, dincolo de controlul congresional, și avea contacte în Aripa de Vest a Casei Albe cu colegi responsabili de decizii de politică internă și externă.

În aceeași zi de duminică în care a fost publicat articolul din *Washington Post*, secretarul apărării Gates (care insistase pentru Clapper) le-a oferit reporterilor o analiză minuțioasă și aparent bine pregătită a ceea ce însemna de fapt postul DNI. El și-a punctat remarcile cu o mulțime de referiri la „temperament", „chimie

pozitivă", „înțelegere reciprocă" și motivarea personalului prin „satisfacerea intereselor lor" și determinarea lor „de a lucra laolaltă în mod voluntar". El a sugerat că poziția de DNI era mai apropiată de cea a unui „președinte puternic de comisie congresională decât de a unui CEO"

Ca ofițer CIA de carieră și fost DCI, Gates cunoștea bine subiectul. Președintele Bush îi oferise postul de DNI, dar îl refuzase deoarece considera că era o funcție lipsită de puteri adecvate. În timpul dezbaterii prilejuite de legea din 2004, Gates publicase un editorial în calitate de invitat, prin care își exprimase susținerea pentru un șef împuternicit al serviciilor secrete. Acum solicitarea pe care i-o adresase lui Clapper de a conduce practic o coaliție a celor doritori sugera că ar fi fost soluția cea mai bună la care putea să spere.

Nu există nicio îndoială că legea și DNI-ul au realizat unele lucruri bune. De exemplu, Centrul Național pentru Combaterea Terorismului al DNI-ului este un succes însemnat[36]. Datele interne și externe, informațiile despre aplicarea legii și inputurile de la numeroase agenții fuzionează zilnic aici. Așa ceva n-ar fi fost posibil niciodată în vechea structură DCI. Cultura politică a Statelor Unite n-ar fi putut accepta o asemenea contopire solidă de informații despre aplicarea legii pe plan intern și informații brute de peste hotare într-o structură aflată direct sub un șef al comunității care era și șeful serviciului de spionaj american în străinătate.

Mike McConnell a utilizat de asemenea poziția DNI-ului pentru a introduce schimbări ce ar fi fost altfel imposibile. El a încasat atacuri personale sălbatice din partea unor membri, a perseverat cu încăpățânare și a determinat aproape de unul singur

---

[36] National Counterterrorism Center (NCTC), care nu trebuie confundat cu Centrul pentru Combaterea Terorismului al CIA (Counterterrorism Center – CTC). Ambele organizații continuă să existe, desigur cu suprapuneri și similitudini, totuși NCTC este axat în principiu asupra amenințărilor, iar CTC se ocupă în general cu lupta pe teritoriul inamicului (*n.aut.*).

Congresul să amendeze Legea FISA în 2008, ceva ce nici Keith Alexander, nici eu n-am fi putut face ca directori ai NSA. De asemenea, el l-a convins pe preşedintele Bush de iminenţa ameninţării cibernetice şi l-a determinat să lanseze Comprehensive National Cybersecurity Iniative (Iniţiativa multilaterală de securitate cibernetică naţională – *n.trad.*), un program redefinit, dar practic sancţionat în timpul preşedintelui Obama.

Beneficiind de susţinerea puternică şi de participarea CIA, McConnell a lansat de asemenea iniţiative despre schimbul de informaţii şi misiuni comune, care aveau să ofere beneficii importante pe termen lung.

Jim Clapper s-a concentrat pe fuzionarea într-un tot a numeroaselor sisteme IT. El a înfiinţat de asemenea postul de manager de misiune, care să coordoneze culegerea, analiza şi contrainformaţiile în funcţie de subiect sau ţintă, nu potrivit disciplinei sau organizaţiei care culesese informaţiile. Acum există directive pentru bugete consolidate ale programelor de informaţii naţionale şi militare.

Aceste măsuri au fost rareori dezvăluite de mass-media, dar cu timpul ele au creat acea integrare mai bună cerută de lege.

Genul acesta de schimbare pe termen lung impulsionată de consens poate fi soluţia aşteptată – suficient de bună şi maximum la care putem spera în mod realist. În primul rând, nu există cu adevărat soluţii permanente pentru dilema care a animat totul: echilibrarea autonomiei de acţiune cu unitatea de efort.

În mod cert, nimeni dintre cei care activează în domeniul informaţiilor nu doreşte cu adevărat ca Congresul să ridice capota şi să înceapă altă revizie capitală. Privind retrospectiv, majoritatea celor implicaţi sunt de părere că statutul din 2004 ne-a ferit poate de un glonţ letal. Ar fi putut să fie mult mai rău.

Structura aceasta poate să funcţioneze. Va depinde pur şi simplu de oameni şi de relaţii, nu de structuri sau statuturi oficiale.

Primul este preşedintele. În structura aceasta, nimeni altul nu poate avea susţinerea DCI-ului. Rumsfeld a avut dreptate. La fel ca DCI-ul, nu există practic nimic ce DNI-ul să nu poată face *dacă* o doreşte preşedintele. Nu avem decât de câştigat atunci când preşedintele manifestă un interes personal faţă de sănătatea

comunității serviciilor secrete şi nu numai față de produsele ei. Preşedintele Bush personal a prezidat ceremonia depunerii jurământului de către mine şi Negroponte. Steve Hadley l-a chemat săptămânal pe DNI pentru discuții despre probleme legate de comunitatea serviciilor secrete, iar eu m-am alăturat lor la fiecare două săptămâni.

Urmează apoi caracterul DNI-ului. Prin definiție, el trebuie să fie extraordinar de talentat, deoarece va conduce prin abilitățile unui organizator de comunitate mai degrabă decât prin cele ale unui comandant de război. El va necesita de asemenea o relație strânsă cu preşedintele, fie existentă înainte de a fi numit în post, fie pe care să şi-o dezvolte rapid după numire.

După aceea DNI-ul trebuie să aibă legături strânse şi cu directorul Agenției Centrale de Informații. El îi datorează directorului CIA un spațiu destul de mare de manevră; în schimbul acestuia, merită să beneficieze de multă transparență față de operațiunile Agenției. Iar asta necesită multă încredere *personală*, cu mult peste cea pe care instituțiile vor dori vreodată să şi-o acorde reciproc.

Oamenii capabili depăşesc structuri imperfecte. Aceasta nu este formula de succes recomandată de obicei de manualele de management, dar în lumea reală a întreprinderilor complexe şi importante reprezintă uneori tot ce putem face mai bine.

ZECE

„VREAU SĂ PREIEI CIA”

WASHINGTON, DC, MAI-SEPTEMBRIE 2006

— Mike, preşedintele vrea să discute mâine cu tine.

Şeful meu John Negroponte, directorul Serviciilor Naţionale de Informaţii, îmi telefonase de la New York.

— Vrea să facă nişte schimbări în CIA.

Era începutul lunii mai, anul 2006.

Ambasadorul Negroponte îmi spusese deja că era de părere că aş fi un director bun pentru CIA. Se părea că momentul sosise, mult mai curând decât se aşteptase vreunul dintre noi. Profund implicată într-o mulţime de războaie, CIA suferea de sindromul copilului maltratat.

Iar după câteva zile, al treilea om din agenţie, Kyle Dustin „Dusty” Foggo, avea să fie implicat într-un scandal de mită şi biroul lui avea să fie sigilat cu panglicile galbene ale criminaliştilor.

Persoane puternice din SUA acuzau CIA de delicte care depăşeau cu mult corupţia lui Foggo. *Washington Post* susţinuse deja existenţa închisorilor secrete ale Agenţiei, iar în mass-media se difuzau reportaje extinse despre tortura prin simularea înecului şi alte tehnici agresive de interogare pe care agenţii CIA le utilizaseră împotriva deţinuţilor de acolo.

Iar aprecierile eronate ale CIA despre armele de distrugere în masă din Irak deveniseră parte din istoria Agenţiei.

Moralul era la pământ şi Agenţia începuse să piardă talente reale. Mai târziu mi s-a spus de către oameni care lucrau acolo – şi pe un ton realmente sumbru de oameni care nu mai lucrau acolo – că se puneau în discuţie chiar existenţa şi viitorul instituţiei.

Unii dintre ei mi-au mulţumit pentru că salvam CIA. Mă îndoiesc că Agenţia s-ar fi dezintegrat, dar criza imediată a reflectat o sumedenie de anxietăţi, dintre care nu cea din urmă era Biroul Directorului Serviciilor Naţionale de Informaţii pentru care lucram.

CIA îşi pierduse mult din rolul primordial în comunitatea serviciilor secrete americane.

Întrucât fusesem principalul adjunct al lui Negroponte, aş fi putut să fiu văzut ca parte a problemei, dar din fericire eram destul de cunoscut la Langley ca general cu patru stele al Forțelor Aeriene şi ofițer de informații de carieră. În cei şase ani pe care-i petrecusem la NSA, vizitam Langley de trei-patru ori pe lună. La NSA făceam lucruri de care erau mulțumiți. Îi cunoşteam pe oameni şi mulți dintre ei mă cunoşteau la rândul lor. Însă veninul din cupă era faptul că eu venisem de la ODNI, care pe atunci era o instituție mai puțin iubită la Langley decât Serviciul Federal de Securitate rus sau decât vechiul KGB sovietic.

Nu era nevoie să fii genial ca să înțelegi asta. În 1999, când preluasem NSA, agenția trebuia zgâlțâită zdravăn. Acum, când urma să conduc CIA, ştiam că aceasta trebuia potolită. După discuția telefonică cu Negroponte, l-am anunțat pe Larry Pfeiffer, şeful meu de cabinet, despre ce planuri aveam şi am intrat în biroul meu din baza Bolling a Forțelor Aeriene, cu panoramă peste râul Potomac. Aveam acolo două secretare, Mary Jane Scheidt şi Mary Elfman, care fuseseră exilate din CIA de oamenii cei mai apropiați din stafful lui Goss, porecliți „Gosslings” de cei din Langley.

— Găsiți-l pe Steve Kappes, le-am cerut.

Mary Jane şi Mary m-au privit, s-au privit între ele, s-au uitat apoi la mine, s-au privit iarăşi între ele şi un surâs firav le-a înflorit pe fețe. Kappes fusese directorul de operațiuni, un tip respectat, până când demisionase cu un an în urmă după ce se certase cu „Gosslings” pentru că refuzase să concedieze un subordonat. L-au găsit peste câteva minute pe peronul stației de metrou Waterloo din Londra, unde lucra în serviciile financiare. A răspuns la telefonul mobil.

— Steve, sunt Mike Hayden.

— Ce faci, Mike?

— Sunt bine.

— Te-ai gândit vreodată să fii director adjunct al CIA?

— Nu.

— Bun – te-ar interesa?

— Mike, asta ar depinde foarte mult de cel care ar fi director.

— Nu-ți pot spune mai multe, dar eu te-am sunat direct.

— Te sun eu înapoi.

Mi-a telefonat după două ore. Discutase cu soția lui, Kathleen.

— Dacă tu ești directorul, sunt gata să-ți fiu adjunct, mi-a spus.

Doream să fie clar, pe măsură ce avea să se afle că eram nominalizat ca director CIA, că era vorba despre o echipă: Hayden-Kappes. În caz contrar, numirea mea ar fi fost văzută ca o preluare ostilă a DNI, a armatei sau așa ceva, ceea ce ar fi însemnat un risc atât pentru mine, cât și pentru CIA. Președintele a fost de acord. Îl cunoștea pe Steve din negocierile lui cu libienii, pe care izbutise să-i convingă să renunțe la programul armelor de distrugere în masă. Ca atare, administrația a anunțat noua conducere sub forma Hayden-Kappes. Asta era important.

În dimineața următoare, am mers să mă întâlnesc cu președintele Bush în Biroul Oval. El mă cunoștea destul de bine. În ultimul an ne mai văzuserăm uneori în Biroul Oval și în Camera de Criză, iar relația noastră fusese cimentată anterior de activitatea mea la programul Stellarwind de la NSA imediat după 11 septembrie.

Însă atunci mă văzuse la conducerea unei agenții SIGINT. CIA era altceva, deoarece se ocupa cu HUMINT și cu activitățile sub acoperire. Președintele decisese să-mi ofere postul fiindcă avea încredere în mine și în același timp nu se bucura de alte opțiuni viabile. Mi-a spus că dorea să preiau Langley și să pun lucrurile la punct. Am fost reticent, perfect conștient de enormitatea provocării.

— Domnule președinte, i-am spus, să știți că sunt fericit în locul unde mă aflu acum.

— Mike, vreau să preiei CIA, a repetat el.

Acelea au fost singurele cuvinte de încurajare pe care aveam să le primesc. Președintele nu avea alternativă și cred că era și întristat de situația de la Langley. În același timp ținea la Agenție și depindea de ea. Foști membri CIA spuneau că tatăl lui, care fusese DCI, auzise de asemenea multe și intervenise. Președintele îi ceruse lui Goss, el însuși fost ofițer de caz, să renunțe la locul său din Congres și la președinția Comisiei Permanente pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților pentru a conduce CIA.

Porter, unul dintre primii mei prieteni din Washington când devenisem director NSA, acceptase supus, dar unii dintre asistenții

săi pe care-i adusese din Camera Reprezentanților îl izolaseră de angajați, o reușită remarcabilă ținând seama de dedicația, căldura personală și bunele intenții ale lui Porter. După ce însă directorul lui executiv fusese implicat într-un scandal de corupție, președintele Bush nu mai avusese de ales, ci fusese silit să facă o schimbare. Decizia lui părea să fie inevitabilă politic.

Când am ajuns într-un final la Langley, Porter – mereu un gentleman – îmi lăsase un bilețel în sertarul din mijloc al biroului altfel complet gol. „Mult noroc", scria pe el. (În perioada aceea am primit un singur alt mesaj, de la ambasadorul australian, care condusese anterior ASIO, serviciul de informații interne al Australiei. „Nu-i chiar atât de rău pe cât pare", fusese concluzia lui optimistă.)

Eu fusesem persoana selectată – și eram destul de încrezător că voi fi confirmat în funcție. Dar întrucât președintele republican era slăbit, iar democrații se așteptau să câștige majoritatea în ambele Camere în noiembrie, președintele l-ar fi putut nominaliza pe Sf. Francisc de Assisi și tot ar fi avut probleme.

Am făcut obișnuitele tururi ale Senatului, lăsându-mă condus de competentul Michael Allen din biroul legislativ al Casei Albe. Nu mai fusesem nevoit să fac așa ceva înainte. Confirmarea pentru postul de prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații (și a patra stea pe epoleții mei) fusese mai degrabă ca o paradă a victoriei, deoarece toți doriseră să fie asociați cu noua arhitectură a comunității serviciilor secrete stabilită de Congres. În runda aceea senatorul Biden se desprinsese dintr-un grup mic căruia i se adresa pentru a veni la mine și a-mi strânge mâna, urându-mi succes, în timp ce treceam pe lângă exteriorul unei clădiri de birouri a Senatului.

Acum nu puteam intra în nicio asemenea clădire fără să fiu asediat de paparazzi. Avea să fie greu și fiecare discuție privată avea propriul ei caracter. Senatorul Levin, care avea să-mi pună întrebările cele mai inteligente și cele mai dure, m-a avertizat că mă va întreba despre infamul memorandum Bybee despre interogatoriile CIA, după care mi-a oferit unele sfaturi realmente utile despre felul cum ar fi trebuit să-i răspund.

Am fost prevenit că unii dintre senatorii cu care urma să mă întâlnesc făceau parte din gruparea „elicopterelor negre" (adică

aveau predispoziţie spre teoriile conspiraţiilor). N-au fost chiar atât de intransigenţi, totuşi au pus întrebări dure, ba chiar unul dintre ei s-a lansat într-o suită de contestări recitate la foc automat.

La un eveniment monden găzduit de reşedinţa ambasadorului australian m-am întâlnit cu senatorul Patrick Leahy. Făcusem cândva parte din circumscripţia lui electorală, deoarece locuisem patru ani în statul Vermont ca instructor al ofiţerilor rezervişti. El absolvise chiar colegiul unde predam eu şi-şi înscrisese copiii la aceeaşi şcoală catolică elementară la care învăţaseră copiii noştri. Între noi exista o relaţie trecătoare, dar respectuoasă. Cu ocazia recepţiei, Leahy a profitat de un moment de intimitate şi m-a prevenit simplu să nu-mi pierd omenia. A fost sincer în mod evident, totuşi nu pot spune că acele cuvinte au fost foarte liniştitoare.

Un democrat marcant a spus lucruri amabile despre mine într-o şedinţă foto desfăşurată în exteriorul biroului său. Pe când ne îndepărtam, m-a întrebat care era următoarea mea escală şi i-am spus că mergeam la senatorul Wyden.

— Să vorbeşti fără grabă, m-a sfătuit.

A fost o povaţă utilă.

Wyden m-a primit cu picioarele ridicate ostentativ pe măsuţa de cafea dintre noi, transmiţând, nu foarte subtil, mesajul că era relaxat, dar în acelaşi timp că eu n-ar trebui să fiu atât de destins, deoarece a subliniat apăsat că va avea grijă să fie o audiere dificilă.

Au existat într-adevăr probleme. În primul rând anunţarea atât de promptă a nominalizării mele după plecarea bruscă a lui Porter eliminase până şi iluzia consultării Capitoliului în privinţa alegerii. Chiar şi republicanii s-au simţit imboldiţi să reacţioneze.

Unii au obiectat faţă de numirea unui militar ca director al CIA, susţinând că voi fi marioneta Pentagonului. Pete Hoekstra, preşedintele Comisiei pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor, a fost cel mai neînduplecat:

— Consider că este persoana nepotrivită, în locul nepotrivit, la momentul nepotrivit. Nu ar trebui ca un militar să conducă o agenţie civilă într-un moment ca acesta.

Bineînţeles, el era din Camera Reprezentanţilor, aşa că n-avea să poată vota pentru validarea numirii mele. În plus, toţi cei care

mă cunoşteau pe mine şi relația mea cu Don Rumsfeld, care era una de respect, dar nici pe departe călduroasă, ştiau că nu eram defel marioneta Pentagonului.

Poate că era o problemă falsă, dar trebuia să mă ocup de ea. Preşedintele chiar mi-o amintise înainte de audierea pentru confirmare.

— Mike, poate că va fi nevoie să te retragi din Forțele Aeriene, spusese el. Ne confruntăm cu o serie de opoziții în privința asta.

În cele din urmă, n-am mai fost nevoit s-o fac.

Problema mai complicată era rolul jucat de mine în Programul de supraveghere a teroriştilor. Eu îl înființasem, aşa că era o problemă personală – era despre *mine*. În funcție de ceea ce credeau oamenii despre mine, ştiind perfect că era opera mea, fie aveam să mă duc la fund, fie aveam să ies la suprafață.

Minimul pe care-l puteau face era ca Senatul să-mi susțină nominalizarea pentru a obține de la administrație mai multe informații despre program. Aşa s-a şi întâmplat. Pe când Michael Allen şi cu mine ne aflam în biroul lui Pat Roberts, preşedintele SSCI (Comisia Specială pentru Serviciile de Informații a Senatului), acesta a fost sunat de vicepreşedinte pentru a-l anunța că preşedintele decisese că întreaga comisie trebuia informată despre Stellarwind. Roberts a redactat un comunicat de presă, iar Allen i-a transmis vestea preşedintelui Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților.

Audierea mea pentru confirmare din partea SSCI s-a desfăşurat cu uşile închise şi s-a referit în mare parte la Stellarwind.

După confirmarea în post, am închis contul Stellarwind (cel puțin pentru mine, personal), compărând şi în fața Comisiei Permanente pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților.

În timpul audierii publice pentru confirmare din Senat, criticii – conduşi de senatorul democrat Wyden de Oregon – au repetat acuzația că nu fusesem niciodată complet deschis în privința programului Stellarwind. De la începerea sa, susținusem mai bine de o duzină de informări clasificate pentru legislativ şi niciodată nu auzisem obiecții sau sugestii privind vreo schimbare.

— Cine poate afirma că, dacă vei fi confirmat la conducerea CIA, nu vom trece exact prin aceeaşi procedură? m-a întrebat Wyden la un moment dat.

Tot el m-a chestionat despre programul Trailblazer al NSA (capitolul 2). Wyden a citat din mărturia depusă de mine cu un an în urmă, în care afirmasem că NSA „exagerase" în program. Mi-am amintit că folosisem într-adevăr termenul acela. Descriind dezamăgirea noastră față de Trailblazer, spusesem că conceptul nostru avea să intre în sectorul privat pentru soluții. „Exageraserăm" în privința aceea, deoarece sectorul privat nu părea mult mai priceput decât noi în deschiderea de noi drumuri. În realitate, criticasem abordarea noastră, însă senatorul nu a dorit să audă clarificări despre subiectul în sine.

În felul acesta se ajungea la tachinări lipsite de sens. Cu un gest nervos, am închis carnetul de informare din fața mea, anunțând astfel că, din punctul meu de vedere, conversația aceea luase sfârşit.

— Domnule senator, am anunțat, se pare că va trebui să-mi judecați pur şi simplu caracterul.

Mă aflam în Boston la nunta fiului unuia dintre bodyguarzii mei din NSA când am fost înştiințat că Senatul mă confirmase în funcție. Toate voturile împotrivă aparținuseră democraților: Barack Obama, Hillary Clinton, Ted Kennedy, Evan Bayh şi practic toți cei care se gândeau să candideze la preşedinție.

După repetiția pentru nuntă, preotul m-a recunoscut când am ieşit din biserică şi mi-a dăruit un crucifix mic, pe care-l am şi acum, adăugând că se va ruga pentru mine. După ce m-am urcat în SUV-ul meu însoțit de bodyguard, am primit un telefon de la senatorul Bayh.

— Domnule general, a spus el, ştii cum am votat?

— Da, domnule senator, am aflat, i-am răspuns.

— Perfect, vei fi un director excelent. Şi-ți voi acorda tot sprijinul meu. Eşti o alegere minunată.

Senatorul Bayh şi cu mine am rămas apropiați, dar eu nu am mai adus niciodată vorba despre convorbirea aceea telefonică. Mi s-a părut încurajator că el fusese atât de grijuliu încât să mă sune şi să-mi spună să nu bag în seamă decât votul final. În cele din urmă,

am fost confirmat cu 79 de voturi „pentru" şi 15 voturi „împotrivă" Păstrez rezultatul acela înrămat în cabinetul meu.

Pe 30 mai 2006 am depus jurământul ca director al CIA în Aripa de Vest în fața vicepreşedintelui. (Ulterior, preşedintele a condus o ceremonie mai formală la Langley.)

Imediat după aceea am plecat pe George Washington Parkway pentru prima mea întâlnire cu personalul în Bubble, amfiteatrul CIA, care era ticsit. Am încercat să le transmit tuturor un sentiment de siguranță.

— În primul rând, am început eu, nimeni nu m-a trimis aici ca să distrug ceva. Voi sunteți cei mai buni din lume în ceea ce faceți, aşa că iată ce vă spun: calmați-vă, înfrângeți-vă atacurile de panică şi reveniți la treabă. Chestia asta s-a terminat. Faceți ceea ce ştiți să faceți. Eu mă voi ocupa de lucrurile din afara gardurilor noastre. Aceea este treaba *mea*. De asemenea, nu vom mai apărea la ştiri – nici ca sursă, nici ca subiect.

Am răspuns apoi la întrebări venite din sală. Spre sfârşit, un angajat tânăr din fundul amfiteatrului a ridicat mâna.

— Cum doriți să vă spunem? a întrebat el.

Nu mă gândisem la asta, mai ales că stăteam pe podium în uniforma mea albastră cu câte patru stele pe *fiecare* epolet. Ştiam totuşi că CIA funcționa ca o organizație foarte egalitaristă.

— Oricum vă convine, am zis până la urmă.

După cum s-a dovedit, au fost cele mai importante 45 de secunde din tot discursul. Peste mai bine de un an am aflat că propoziția aceea a fost un test decisiv pentru evaluarea de către personal a noului lor şef.

După câteva săptămâni, am trecut un alt test, chiar mai subtil, într-o actualizare despre antiterorism. Brieferul, o membră a grupului care ajutase la localizarea lui bin Laden, a întins în fața mea o hartă radar complexă şi a început să-mi arate legături obscure ce-i determinaseră analiza. Întâmplător, ştiam câte ceva despre ele şi am început să pun întrebări, care i-au adus un surâs uşor pe buze. Şi de data aceasta am aflat ulterior că mă confruntasem cu o încăpere plină de sceptici, dar începusem să le schimb impresiile. În opinia lor eram mai pragmatic şi mai interactiv decât tipul de director

mediu. Orice individ îşi aduce propriile atuuri într-un job. Acela fusese unul dintre atuurile mele.

La prima mea şedinţă oficială cu stafful la etajul şase, nimeni nu s-a ridicat în picioare când am intrat în sala de conferinţe. „Interesant”, mi-am spus. „Aceasta este o cultură diferită.”

M-am aşezat şi am început:

— Eu, personal, n-am angajat pe niciunul dintre cei prezenţi, iar dacă asta este o problemă pentru voi, aveţi la dispoziţie 48 de ore ca să-mi spuneţi. În caz contrar, voi presupune că faceţi parte din echipa mea.

Aceea era versiunea la nivel de conducere a mesajului „nimeni nu m-a trimis aici ca să distrug ceva”. În cele din urmă, trei persoane au venit să stea de vorbă cu mine, însă numai una a plecat (din motive personale).

Oferta mea nu se aplica şi pentru „Gosslings”, grupul mic de consilieri pe care Porter îi adusese cu el de la Congres. Ei trebuiau să plece, dar nu pentru că aş fi fost convins că greşiseră ceva. Să fiu sincer, nu-mi păsa şi nu intenţionam să-mi irosesc timpul pentru a afla. Ei trebuiau să plece fiindcă CIA avea nevoie de o distanţare clară între doi directori consecutivi.

Am cerut ca atâta timp cât vor mai fi pe statul de plată să nu mai vină la sediul general al CIA, ci să se prezinte la una dintre unităţile noastre periferice. După aceea i-am spus consilierului general şi şefului de cabinet să recurgă la autorităţile mele complete pentru a le asigura tuturor un pachet compensator generos la despărţire. Există un motiv perfect întemeiat pentru ca directorul CIA să aibă împuterniciri extraordinare în privinţa personalului. Nu este de dorit ca indivizi care ştiu secrete majore să părăsească Agenţia cu ranchiune majore.

Desigur, trebuia să-i identific cu precizie pe cei la care mă refeream, deoarece mulţi au lucrat pentru Porter. Era firesc ca mulţi veterani din Agenţie să fi fost apropiaţi de director. Am cerut să plece aceia care fuseseră paraşutaţi odată cu directorul Goss. Cei care fuseseră de la început aici, alături de infanterie, aveau să rămână.

Cel mai bun dintre „Gosslings” era Mike Kostiw, a cărui carieră anterioară în CIA fusese întreruptă cu două decenii în urmă după dilema dacă dorea sau nu să plătească o jumătate de kilogram de

şuncă pe care o luase dintr-un supermarket local. Kostiw mi-a înţeles decizia şi ulterior a trecut frecvent pe la sediu pentru conversaţii prietenoase şi utile.

Însă susţinătorul lui de multă vreme, senatorul John McCain, n-a fost la fel de înţelegător. El mi-a telefonat şi s-a lansat într-o tiradă în care l-a acuzat pe Steve Kappes de soarta lui Kostiw. Tot ce am putut face a fost să-l întrerup şi să-i spun că nu fusese vina lui Kappes, deoarece acesta nu sosise încă la bord.

— Eu am făcut-o, domnule senator.

De la celălalt capăt al firului s-a auzit tonul.

N-a durat foarte mult să-mi dau seama, pe măsură ce mi-am preluat rolul, că cea mai mare şi cea mai urgentă problemă avea să fie „elefantul din cameră", cum îi spuneam eu – programul CIA pentru reţinerea şi interogarea membrilor de frunte din al-Qaeda. Noi continuam să ţinem lideri ai organizaţiei teroriste într-o reţea de închisori secrete, despre care Dana Priest de la *Washington Post* scrisese în toamna trecută. După cum era de aşteptat, în SUA şi peste hotare s-a declanşat un adevărat scandal. La scurt timp după apariţia articolului din *Post*, *New York Times* a anunţat că inspectorul general al CIA emisese un raport clasificat care sugera că tehnicile de interogare utilizate în închisorile secrete, inclusiv simularea înecului, puteau viola Convenţia internaţională împotriva torturii. Era foarte clar că problemele acestea – norul acesta negru – trebuiau rezolvate.

Pentru mine era limpede că situaţia nu mai putea continua sub deviza că era doar programul lui George Bush sau doar programul CIA. Trebuia să stabilim un consens pentru ca programul să fie al Statelor Unite, explicând şi justificând pe cine ţineam închis, unde şi pentru cât timp, şi ce tehnici utilizam în interogări. Preşedinţii – orice preşedinte – acţionează în cazuri singulare, bazându-se pe o autoritate executivă primară, însă programele pe termen lung, aşa cum devenise acesta, au nevoie de susţinere politică vastă. Am înţeles rapid că trebuia să fiu dispus să mă retrag în unele privinţe şi să fiu poate mai puţin agresiv dacă de asta era nevoie pentru a clădi un astfel de consens.

Dintr-un punct de vedere, se poate spune că împingeam o uşă deja deschisă a Biroului Oval. Deşi nu mi-o spusese niciodată în mod

specific, preşedintele acţiona de acum pentru ca programele pe care se baza să fie disponibile succesorilor lui. Asta însemna clădirea consensului politic şi a susţinerii politice.

Noi vom continua să reţinem indivizi şi unii dintre ei aveau să fie transferaţi spre terţi prin procesul de predare – reţinerea şi transferul extrajudiciar al unei persoane dintr-o ţară în alta –, totuşi am fi dorit să-i reţinem pe unii în continuare în custodia noastră şi pentru asta aveam nevoie de locuri în care să-i ţinem. Aveam de asemenea nevoie de claritate legală cu privire la care dintre cele 13 tehnici de interogare autorizate anterior – printre care simularea înecului, pălmuirea, nuditatea, privarea de somn şi raţionalizarea mâncării – doream să le folosim în continuare. În mod înţelept, Porter le-a amânat pe toate după ce Legea privind tratamentul deţinuţilor a schimbat peisajul legal la sfârşitul anului 2005. Am ştiut că unele tehnici vor fi retrase, însă doream să păstrez altele pentru anchetatorii noştri.

Departamentul Apărării se afla în plin proces de rescriere a Manualului de teren al Armatei SUA cu privire la interogatorii, încercând să se împace cu americanii după abuzuri autentice comise de gardieni militari în închisoarea Abu Ghraib de lângă Bagdad, unde deţinuţi irakieni erau duşi cu lesele şi abuzaţi fizic şi sexual. Ştiam că militarii vor realiza un document conservator – poate prea conservator pentru un război împotriva celei mai periculoase şi violente organizaţii teroriste de pe planetă.

În biroul meu din Langley aveam acces la câteva biblioraftturi, fiecare gros de peste zece centimetri, care constituiau practic o enciclopedie a deţinerilor – în ele aveam de toate, de la opinii legale, la tehnicile de interogare folosite împotriva căror deţinuţi, câte rapoarte fuseseră obţinute de la fiecare deţinut... pe scurt, totul. În weekenduri le luam acasă şi le citeam cu atenţie pentru a mă familiariza cu ele şi a înţelege bine conţinutul.

De asemenea, am cerut să stau de vorbă cu anchetatorii despre experienţele lor. Unul dintre ei mi-a câştigat respectul: îl interogase pe Khalid Sheikh Mohammed, creierul al-Qaeda care organizase atentatele teroriste din 11 septembrie. El îşi dezvoltase o relaţie personală cu Khalid Sheikh Mohammed, care se născuse în Kuweit şi avea origine pakistaneză şi bosniacă, şi care fusese capturat în

Pakistan în 2003. Agentul în cauză continuă să fie sub acoperire, aşa că nu-i pot folosi numele. Khalid îi spunea Amir, un termen de respect pentru cineva care-l supusese simulării înecului, făcându-l să se simtă în mod repetat ca şi cum s-ar fi înecat. Tehnicile de interogare – în cazul lui Khalid mai ales privarea de somn – îl împinseseră în aşa-numita „zonă de cooperare", după anterioara zonă de sfidare. După aceea anchetarea lui Khalid semănase mai mult cu un interviu decât cu un interogatoriu. Informaţiile pe care le-am obţinut de la el şi de la alţii au fost extraordinar de valoroase.

Pe măsură ce am aprofundat acest program, în calitate de nou director, am putut vedea că totul fusese făcut din simţul datoriei, nu din plăcere, şi nimeni nu apăra utilizarea simulării înecului şi a altor tehnici agresive împotriva tuturor inamicilor în toate circumstanţele. Nu încercam să realizăm un caz universal. Tehnicile se foloseau numai acum şi numai pentru aceşti inamici specifici – cu motivaţii religios fanatice – care intraseră cu avioane de pasageri în World Trade Center şi Pentagon, ucigând mii de oameni, şi ar fi procedat la fel oricât de câte ori li s-ar fi oferit ocazia.

Abu Zubaida, cetăţean saudit şi lider al-Qaeda care a fost arestat în Pakistan în 2002, a fost primul terorist supus de CIA simulării înecului. Când s-a terminat, el a spus realmente că trebuia să procedăm aşa cu toţi „fraţii" care aveau să intre în programul de interogare. Cooperarea cu noi era un păcat şi de aceea putea ajunge în iad, însă Allah îi învăţa că nu va trimite o povară mai mare decât cea pe care o puteau purta, iar povara aceea eram noi. De aceea el putea să coopereze cu noi şi totuşi să ajungă în Paradis.

Până la sfârşitul lunii iulie, petrecusem aproape două luni acumulând toate aceste informaţii. Devenisem un burete, citeam bibliorafturile, discutam cu oamenii, cântăream multiple puncte de vedere. Aş fi putut să las totul baltă şi să-i recomand preşedintelui să punem capăt programului. Trebuia să fac o alegere. Era ceva corect? Era ceva care să merite?

M-am gândit la circumstanţele similare din jurul programului Stellarwind. Acum, ca şi atunci, ştiam că decizia de a continua va aduce propriile sale riscuri şi controverse inevitabile.

Am decis că programul CIA *aşa cum îl remodelam noi* ar fi meritat efortul şi că am fi putut coborî ştacheta dacă am fi informat

insistent Congresul şi am fi solicitat susţinere publică din partea lui, dacă i-am fi informat cât mai deschis pe cetăţenii americani şi dacă ne-am fi informat discret partenerii, cât mai detaliat, despre parametrii şi limitele acţiunilor noastre.

Mai întâi însă trebuia să mă confrunt cu puterea executivă. Ţin minte că stăteam la biroul meu de la etajul şase al sediului din Langley şi ba priveam pădurile dese din nordul Virginiei, ba mă întorceam la calculator şi întocmeam o notă informativă de două pagini despre ce trebuia să facem. Nota aceea urma să stea la baza discuţiilor dintr-o întâlnire pe care o stabilisem cu consilierul pe probleme de securitate naţională Steve Hadley la începutul lunii august.

L-am informat pe Steve despre cele cinci puncte importante referitoare la închisorile secrete al CIA.

— Numărul unu – foarte important – noi nu suntem temnicerii naţiunii, am explicat. Trebuie să existe o strategie de ieşire. Continuam să avem destui deţinuţi în închisorile acelea, aşa că am adăugat: nu susţin că valoarea lor în materie de informaţii este zero, totuşi este destul de redusă acum când există alte lucruri mai importante.

Adevărul era că informaţiile provenite de la deţinuţi se reduseseră dramatic. De aproape un an nu mai fusese internat nimeni. Tehnicile amplificate de interogare fuseseră suspendate şi apreciam că doar câţiva dintre cei rămaşi (ca Abu Zubaida şi Khalid Sheikh Mohammed) mai aveau valoare informativă. În prima jumătate a anului 2006, doar aproximativ 5% din informaţiile antiteroriste proveniseră de la deţinuţi.

Pe unii am fi dorit să-i predăm închisorii Departamentului Apărării de la Guantánamo Bay, Cuba. Pe alţii îi puteam trimite în alte ţări, pentru continuarea detenţiei. Linia de demarcaţie, i-am spus lui Hadley, era un motiv pentru a crede că-i puteam aduce în faţa justiţiei. Dacă aveam aşa ceva, atunci intrau în rubrica Guantánamo, iar dacă nu, plecau într-o ţară care avea un interes legitim pentru ei.

— Numărul doi, Steve, tot trebuie să ne păstrăm deschise opţiunile pentru detenţia teroriştilor şi interogarea lor, mai ales pentru că Pentagonul rescrie manualul pentru interogatorii într-o

manieră care înlătură până şi tehnicile de tipul managementului somnului – practic ceva ce aplicăm propriilor noştri recruţi militari – la Guantánamo şi alte închisori ale Departamentului Apărării. Numărul trei, când vom captura terorişti pe viitor, ne vom gândi să-i reţinem doar 60 de zile şi nu vom închide pe nimeni dacă nu există o strategie de ieşire.

Puteam oricând decide să-i mai reţinem alte 60 de zile, şi încă 60 de zile, dacă apreciam că deţineau informaţii preţioase, însă pentru asta trebuia să luăm o decizie. În absenţa acestei abordări, detenţia ar fi devenit pentru mulţi pe durată nedeterminată, aşa cum fusese pentru aceia pe care-i ţineam de trei ani şi jumătate. În plus, solicitărilor imediate li se dăduse de obicei curs după 30 până la 60 de zile de la transferul în custodia CIA, iar informaţii tactice cu o vechime mai mare aveau o valoare mult redusă.

— Al patrulea element este că dorim să avem autoritate legală pentru tehnicile de interogare pe care le considerăm necesare, am precizat.

Anchetatorii mei doreau să utilizeze şapte tehnici. Patru erau *de minimis*: două prinderi agresive şi două pălmuiri. A cincea şi a şasea erau dieta şi manipularea somnului în vederea slăbirii rezistenţei, atâta timp cât nu cauzau nimănui leziuni permanente. A şaptea era nuditatea, pe care anchetatorii o doreau insistent, deoarece „efectul ei activare-dezactivare” era imediat.

Nimic din toate acestea nu era tocmai plăcut. Fusesem întrebat la televiziune ce părere aveam despre setul complet de 13 tehnici care fusese aprobat anterior şi care includea simularea înecului. Eu aş fi aprobat aplicarea simulării înecului cuiva? Am răspuns mulţumindu-I Domnului că nu trebuia să iau decizia respectivă. Şi nu trebuia s-o iau într-adevăr, deoarece o luau alţii. Cei care au fost scutiţi de luarea unei asemenea decizii n-ar trebui să uite asta înainte de a se grăbi să critice.

În cele din urmă i-am explicat lui Hadley:

— Vreau să informez în plen Comisiile pentru Serviciile de Informaţii ale Camerei Reprezentanţilor şi Senatului despre tot ce am făcut noi şi tot ce am obţinut, mai puţin amplasările închisorilor, şi să le anunţ că dorim să continuăm programul în conformitate cu restricţiile pe care tocmai le-am descris.

Până atunci nu făcuserăm altceva decât să informăm aşa-numitul grup de opt – liderii Senatului şi Camerei Reprezentanţilor, plus preşedinţii şi vicepreşedinţii celor două comisii pentru informaţii. Însă dacă doream o susţinere politică mai mare, trebuia să informăm mai mulţi politicieni despre acţiunile noastre. Acesta era planul.

Momentul de vârf al discuţiei a fost o videoconferinţă derulată la scurt timp după aceea, pe când mă aflam în vacanţă în Key West în ultimele zile ale lunii august. Stăteam în reşedinţa Truman Annex dintr-o unitate a Departamentului Apărării şi m-am dus într-o încăpere securizată pentru videoconferinţe a unui grup operativ antidrog, pentru a susţine în faţa preşedintelui şi vicepreşedintelui în esenţă aceleaşi lucruri pe care i le spusesem lui Steve Hadley. Pentru videoconferinţă eram îmbrăcat neprotocolar, ca orice om aflat în vacanţă în Florida, pe când preşedintele, vicepreşedintele şi consilierul pe probleme de securitate naţională erau în costume, cămăşi scrobite şi cravate în Camera de Criză din Casa Albă.

Am repetat unele dintre lucrurile pe care i le spusesem lui Steve despre necesitatea ca acesta să fie programul Statelor Unite; din punct de vedere operaţional, eu nu puteam gestiona tehnici de interogare şi proceduri de detenţie cu un întrerupător fermecat „închis/deschis" la fiecare doi ani, în funcţie de ciclul electoral din SUA. Aveam nevoie de stabilitate. De aceea eram dispus să renunţ la unele lucruri autorizate de lege – pe care le puteam face dacă doream – pentru a obţine consens pentru ceea ce vom întreprinde.

Ştiam că preşedintele dorea să expună public planul acela într-un discurs ţinut la Casa Albă: ce am făcut, ce am câştigat şi cum intenţionăm să continuăm.

— Domnule preşedinte, ne aflăm acum în momentul când deţineţi cea mai mare influenţă politică în privinţa acestui subiect. Vom goli închisorile secrete înainte de discursul dumneavoastră şi veţi putea enunţa, fără scuze, tot ce am făcut şi ce vom continua să facem, din nou, fără nicio scuză.

Vicepreşedintele era precaut ca întotdeauna şi a declarat că nu se pronunţa pentru renunţarea la tehnici ce funcţionaseră şi produseseră informaţii valoroase. De asemenea, a prezis în mod corect că etalându-ne toate cărţile pe masă în faţa Capitoliului nu

vom atrage în mod necesar cooperarea. Însă preşedintele decisese deja. El a concluzionat astfel:

— Nu, Mike are dreptate. Dacă el este mulțumit din punct de vedere operațional, atunci are dreptate în privința influenței politice. Mai bine de atât nu va fi.

Discursul preşedintelui a fost programat pentru marțea de după Ziua Muncii, iar noi i-am transferat în secret pe Khalid Sheikh Mohammed, Abu Zubaida, Ramzi bin al-Shibh şi alți 11 terorişti din închisori secrete, în închisoarea militară de la Guantánamo Bay. I-am mutat de asemenea pe alții din închisori secrete în țări terțe.

Pe hârtie pare simplu, dar n-a fost deloc aşa. A trebuit să lucrăm eficient şi în secret. Iar numărul de indivizi pasionați să identifice zborurile afiliate CIA, atât reale, cât şi imaginare, era în continuă creştere în toată lumea. Oficiul responsabil a lucrat din greu – erau multe avioane, iar numărul escalelor de realimentare era limitat – pentru a păstra sub acoperire ceea ce se afla deja sub acoperire. Ulterior am coborât în birourile lor ca să le mulțumesc.

Discursul ținut de preşedinte în Camera de Est a Casei Albe pe 6 septembrie 2006 a fost superb. El a prezentat ce făcuserăm după 11 septembrie şi de ce.

— Teroriştii capturați dețin cunoştințe unice despre modul de operare a rețelelor teroriste, a afirmat el. Ei ştiu unde se găsesc agenții operativi şi ştiu de asemenea ce planuri sunt în curs de desfăşurare. Acestea sunt informații ce nu pot fi găsite nicăieri altundeva şi securitatea noastră depinde de obținerea lor. Pentru a câştiga războiul împotriva terorii, trebuie să putem deține, interoga şi, când este cazul, aduce în fața tribunalului pe teroriştii capturați aici în Statele Unite şi pe câmpurile de luptă din lumea întreagă.

A explicat că mai mulți indivizi suspecți de terorism şi lideri terorişti fuseseră reținuți şi interogați în închisori secrete de către Agenția Centrală de Informații. A adăugat că informațiile divulgate de ei în timpul interogatoriilor preveniseră atentate împotriva Statelor Unite şi a altor țări din lume. Şi a mai spus că CIA utiliza în timpul interogatoriilor un „set alternativ de proceduri” care erau sigure şi legale.

— Vreau să fiu bine înțeles de cetățenii noştri şi de lumea întreagă, a declarat el. Statele Unite nu torturează. Este împotriva

legilor noastre şi împotriva valorilor noastre. Eu nu am autorizat şi nu voi autoriza tortura.

Închisorile CIA erau acum goale, a spus preşedintele, deşi existenţa unui program CIA pentru închiderea şi interogarea teroriştilor avea să fie în continuare crucială.

— Ne vom consulta de asemenea cu liderii Congresului, a spus el, pentru a ne asigura că programul CIA înaintează în conformitate cu legea, că va satisface necesităţile securităţii naţionale a ţării noastre şi va proteja femeile şi bărbaţii curajoşi cărora le cerem să obţină informaţii ce vor salva vieţi nevinovate.

A vorbit mai mult de o oră, citind un text, apoi au urmat aplauze. După aceea a rămas câteva minute pentru a da mâna cu membrii unor familii care-şi pierduseră persoane dragi în atentatele teroriste.

Am petrecut toată vara ocupându-mă de problemele care produseseră atâta neplăcere pentru CIA şi administraţia Bush. Acum aveam o cale pe care să înaintăm, deoarece preşedintele explicase totul cu încredere şi convingere. Nu era totuşi foarte sigur. Congresul avea şi el un cuvânt de spus. Dar în ziua aceea, stând în fundul încăperii, am fost impresionat de emoţiile familiilor. Mi-a fost greu să nu lăcrimez.

UNSPREZECE

TREI PIESE „UŞOARE”

BAGDAD, ISLAMABAD, KABUL, 2006

În timp ce ne luptam cu problema închisorilor secrete ale CIA şi cu tehnicile utilizate pentru interogarea teroriştilor, Agenţia a rămas pe picior de război. Am convenit să ne întâlnim în şedinţe operaţionale de trei ori pe săptămână, la ora 17:30, într-o sală de conferinţe mare, aflată vizavi de biroul meu de la etajul şase, cu peste 30 de oameni înghesuiţi în jurul unei mese dreptunghiulare lungi. Luni şi miercuri ne ocupam de antiterorism şi treceam în revistă, în detaliu, operaţiunile aflate în derulare pe tot globul.

Vinerea era rezervată pentru Irak şi Afganistan, cele două războaie post-11 septembrie ale Statelor Unite. La sfârşitul lunii iulie 2006, situaţia în Irak era de-a dreptul cumplită, un aspect pe care două tinere analiste l-au subliniat într-o manieră destul de dramatică. Ambele fuseseră angajate după 11 septembrie, aveau în jur de cinci ani de experienţă şi concluzionaseră într-o analiză cam de lungimea unui articol din revista *New Yorker* că Irakul era sfâşiat de război civil.

Am aflat ulterior că analiştii Irakului prevăzuseră asta de mai mult timp, încă după distrugerea Moscheii de Aur din Samarra în februarie 2006. Atacul acela întreprins asupra unuia dintre cele mai sacre locuri ale Islamului şiit declanşase un val de crime şi atacuri asupra altor moschei şi sugerase o schimbare substanţială în caracterul violenţei şi înăspririi direcţiilor sectare – ambele, indicatori clasici ai războiului civil.

Aceiaşi analişti se străduiseră anterior să eticheteze luptele din Irak ca fiind o mişcare de insurgenţă şi nu ultima suflare a fidelilor regimului lui Saddam Hussein. Fusese un mesaj dur şi nedorit la Casa Albă, dar Steve Hadley îi felicitase ulterior pentru că îi făcuseră un serviciu real preşedintelui, oferindu-i o imagine mai corectă a realităţilor cu care ne confruntam.

Problema războiului civil a rămas controversată printre noi, iar în august 2006 majoritatea analiştilor (însă nu toţi) considerau că era acum cea mai bună caracterizare al conflictului.

Am ciulit imediat urechile când am auzit termenul şi mi-am spus: „Ăsta-i un titlu de prima pagină"

— Voi sunteţi analiste, am zis, dar aş dori să vă pun o întrebare, foarte importantă. Ce definiţie a războiului civil folosiţi?

Au recunoscut fără ezitare că existau mai multe definiţii ştiinţifice, apoi am discutat despre complexităţile situaţiei din Irak.

Omorurile sectare erau atât de teribile, încât experţii şi unii oficiali analizau cu toată seriozitatea împărţirea Irakului în sectoare şiite, sunnite şi kurde. Miliţiile civile şi echipele morţii proliferau în Bagdad şi în alte zone urbane. Sunniţii puneau violenţele pe seama Ministerului de Interne dominat de şiiţi. Şiiţii afirmau că acuzaţiile acelea nu erau decât un paravan care să acopere atrocităţile comise de echipele morţii sunnite. Situaţia era atât de inflamată, încât ONU a anunţat că în medie în luna iunie fuseseră ucişi zilnic 100 de civili.

Am dezbătut felul în care eticheta de război civil l-ar fi ajutat pe preşedinte.

— Dacă noi credem asta, nu este responsabilitatea noastră s-o şi declarăm cu glas tare? am fost întrebat.

În plus, noua descriere putea duce la cursuri alternative de acţiune. În lupta împotriva unei insurgenţe, era axiomatică dorinţa de a întări poliţia irakiană. Însă dacă poliţia aceea nu era decât un alt element prădător într-un război civil complex, întărirea ei ar fi putut de fapt înrăutăţi situaţia.

Deoarece îmi programasem deja o vizită în Irak, le-am invitat pe analiste să mă însoţească, să le vorbească celor din staţia CIA de acolo şi să vadă lucrurile cu propriii ochi înainte de a-şi definitiva analiza. Orgoliul lor a avut de suferit. Din punctul de vedere al analistelor, era îngrijorător că păream să acord mai multă încredere proximităţii decât competenţei lor.

Cu toate acestea, m-am urcat într-un uriaş avion C-17 militar de transport alături de bodyguarzii mei, de stafful meu apropiat

şi de alţi membri CIA care trebuiau să ajungă în Irak din diverse motive.

După sosirea la destinaţie, am avut o şedinţă foarte lungă cu toţi analiştii de-acolo în unul dintre palatele lui Saddam Hussein pe care-l transformaserăm în staţia noastră din Green Zone[37] Am analizat situaţia şi evaluarea pe care am auzit-o în cele mai mici amănunte a fost profund neliniştitoare... şi nu prea diferită de concluziile celor două analiste din sediul general. În general ele s-au mulţumit să-şi asculte colegii din Bagdad, încuviinţând din când în când.

După întrunirea aceea am ţinut o şedinţă generală cu personalul întregii staţii. Scările din spatele meu erau ticsite, ca şi balcoanele din jurul etajului. Am început cu introducerea mea obişnuită, spunându-le tuturor că eram noul director şi că mă aflam acolo ca să dau o mână de ajutor. Apoi aproape că am izbucnit:

— Ce naiba se-ntâmplă aici?

A fost o şedinţă lungă şi am pus o mulţime de întrebări.

Din fericire, staţia dorea să-şi prezinte punctul de vedere. Cred că unii erau cam sceptici în privinţa faptului că un director nou, şi mai cu seamă unul în uniformă militară, ar fi fost dispus sau capabil să acţioneze fără prejudecăţi după ce revenea acasă. Însă şeful staţiei îi anunţase că el va spune adevărul gol-goluţ şi-i invitase să procedeze la fel. Toţi ştiau care era miza şi n-au lăsat să le scape oportunitatea.

La rândul meu, am pus aceleaşi întrebări (aproape) conducerii politice irakiene: prim-ministrul şiit Nouri al-Maliki, liderul kurd şi preşedintele irakian Jalal Talabani şi vicepreşedintele sunnit Tariq al-Hashimi.

Părerea CIA despre Maliki era destul de sumbră şi s-a dovedit corectă. Ca membru al partidului şiit Dawa, Maliki petrecuse mare parte a vieţii adulte în exil în Siria şi Iran, temându-se permanent de asasinii lui Saddam. Când l-am întâlnit în biroul lui din Green

[37] Denumirea uzuală pentru Zona Internaţională din Bagdad aflată în cartierul Karkh, centrul prezenţei internaţionale din oraş (*n.trad.*).

Zone, era păzit de miliţii şiite, nu de agenţi de pază ai guvernului, şi nu de orice şiiţi – ci de cei din Dawa. Maliki părea să răspândească spaima că în spatele fiecărui tufiş pândea un baathist sunnit gata să-l ucidă. Probabil că s-a confruntat cu acest lucru o mare parte din viaţa sa. Şeful staţiei mi-a povestit despre un bizar tic verbal al prim-ministrului. De fiecare dată când spuneam „salafist" sau „terorist", el murmura în barbă „baathist". În întâlnirea mea cu el, Maliki a recunoscut creşterea violenţei în Irak, dar în mod ciudat n-a încercat s-o caracterizeze, numind-o „aleatorie"

Aprecierea şefului staţiei n-a fost atât de sumbră încât să-l creadă pe Maliki agent iranian (aşa cum considerau unii); el a recunoscut în prim-ministru un om dur, onest şi sută la sută arab. Mai târziu Maliki avea chiar să se războiască cu unii camarazi şiiţi în Basra şi în mahalaua Madinat aş-Şadr („oraşul Şadr") din Bagdad.

Însă Maliki era un individ complicat, cu o personalitate ciudată şi – uneori – chiar cu comportamente anormale. Rareori afişa o notă de farmec sau şarm. Rapoartele agenţilor noştri secreţi sugerau că nici iranienii nu reuşeau să-i descifreze personalitatea dură.

Era de asemenea destul de clar că nu-i forţam pe vecinii sunniţi atât de tare încât să fie favorabili prim-ministrului şiit. Iordanienii erau sceptici, totuşi făceau un efort, pe când alţii, ca saudiţii şi cei din Statele Golfului, nu puteau fi zăriţi nicăieri. Regele Arabiei Saudite a anunţat clar că-l privea cu dispreţ pe Maliki. Probabil că uneori lui Maliki i se părea că nu se putea adresa nimănui din regiune cu excepţia Teheranului. Ar fi trebuit să ne fi mişcat mai bine.

Talabani, preşedintele kurzilor, era pe atât de fermecător, pe cât era Maliki de acru. Am ieşit cu un convoi din Green Zone pentru a lua prânzul în complexul lui de pe malul fluviului Tigru, unde ni s-au alăturat câţiva membri ai cabinetului, în principal miniştrii-cheie – apărare, interne, externe şi finanţe – alături de Wafiq al-Samarrai, consilierul pe probleme de securitate al lui Talabani, şi Mowaffak al Rubaie, consilierul pe probleme de securitate naţională. Talabani îi putea aduna laolaltă pe indivizii cei mai puternici, cel puţin pentru prânz.

Ne-am strâns în jurul unei singure mese mari, acoperită cu un număr impresionant de preparate culinare; vedeta era un peşte local considerat o delicatesă, dar toţi americanii au sperat cu disperare să nu fi fost pescuit din evident poluatul Tigru.

Din punctul nostru de vedere, problema lui Talabani era „apropierea lui de iranieni". El îşi ceruse odată scuze faţă de mine spunând că oamenii îşi pot alege prietenii (pe noi), dar nu şi vecinii (Iranul).

I-am rugat pe preşedinte şi pe ceilalţi să facă o evaluare a situaţiei curente, mai ales pentru cele două analiste de la sediul general care făceau parte din grupul nostru. Am început cu propria mea evaluare, destul de sumbră, subliniind escaladarea periculoasă a nivelului de violenţă sectară şi a atacurilor teroriste.

Consilierul pe probleme de securitate naţională Rubaie a replicat, respingând conceptul unui război civil şi negând chiar existenţa unui caz de terorism real. Ba chiar, a zis el, o mare parte din situaţie era vina noastră. Nu-i loviserăm destul pe sunniţi şi ei continuau să fie îndeajuns de puternici pentru a se răzbuna pe şiiţi. Aşa-zisele echipe ale morţii şiite reprezentau pur şi simplu un răspuns firesc şi aproape legitim faţă de situaţie şi aveau să dispară imediat ce ne-am fi ocupat de sunniţi şi al-Qaeda.

— Voi trataţi simptomele, nu cauza, a concluzionat el.

Şi alţii i s-au alăturat, spunând că sunniţii şi şiiţii coexistaseră de secole în Irak. Triburile şi căsătoriile erau în mod uzual mixte. Un război civil de durată era pur şi simplu imposibil pentru spiritul irakian. Întregul grup părea detaşat faţă de nivelul de violenţă pe care îl privea cumva condescendent.

Analiza lui Talabani a fost lungă şi uşor indirectă, însă nici pe departe apocaliptică. Preşedintele irakian n-a zis tocmai „Dacă credeţi că-i rău *acum*, ar fi trebuit să vedeţi cum stăteau lucrurile pe vremea celuilalt [Saddam]", dar acela a fost rezumatul care mi s-a format în minte când mi-am închis vesta antiglonţ şi am suit în SUV-ul blindat pentru a mă întoarce în Green Zone.

Talabani era amabil; cu ocazia numeroaselor noastre vizite, mi-a dăruit atât de multe seturi de şah kurde, cioplite manual, încât mi-am înzestrat toţi nepoţii.

Celălalt lider kurd din guvernul irakian, viceprim-ministrul Barham Salih, era la fel de abordabil, însă mult mai profesoral. Cândva l-am caracterizat drept cel mai inteligent om din Asia de Sud-Vest. El fugise din Irak în tinereţe, după ce fusese persecutat de regimul lui Saddam Hussein, şi fusese educat în Marea Britanie. Era un oficial irakian pentru care aveam întotdeauna timp. La una dintre vizite m-am bucurat de un dineu plăcut şi informativ cu el şi familia lui pe peluza reşedinţei sale din Green Zone.

L-am invitat la rândul meu la mine acasă când a venit în Statele Unite. La asemenea ocazii, chemam adesea membri ai fanfarei Forţelor Aeriene, căutând să adaptez muzica în funcţie de oaspeţi. De exemplu, odată am avut muzică de operă pentru italieni. Formaţia nu era însă familiarizată cu muzica populară kurdă, aşa că – întrucât Barham urmase Universitatea Cardiff, din Ţara Galilor – am recurs la muzică celtă pentru seara aceea.

Spre final, la cererea mea, formaţia a cântat „Ashokan Farewell", soloul obsedant de vioară de pe fundalul magnificului serial TV al lui Ken Burns despre Războiul de Secesiune american. I-am explicat lui Barham contextul şi i-am reamintit că, în timpul războiului nostru civil, populaţia din America era aproximativ echivalentă cu cea din Irakul modern.

După aceea m-a întrebat:

— Şi câţi au murit?

— Aproximativ 600.000, i-am răspuns.

— Să sperăm că nu se va ajunge la asta.

Însă aşa părea situaţia în decursul acelei vizite din august 2006. Continuându-mi întâlnirile cu conducători irakieni, l-am vizitat pe vicepreşedintele Tariq al-Hashimi, care era mai puţin fermecător ca Talabani, dar nici pe departe dezagreabil ca Maliki. Nu avea totuşi înţelepciunea lui Salih, aşa că n-a trecut mult şi a început să catalogheze neajunsurile pricinuite de sunniţi în noul Irak. Era animat şi cu gesturi foarte expresive. Ţin minte că m-am gândit că semăna perfect cu un organizator sindicalist din Statele Unite, poate din sindicatul şoferilor sau al docherilor. Era genul de individ care pare să ţină mereu pumnul încleştat. Între prim-ministru şi vicepreşedinte nu exista niciun fel de simpatie.

După cinci ani, când ultimii soldaţi americani au părăsit Irakul, Maliki a emis un mandat de arestare pe numele lui Hashimi. Ulterior, guvernul lui l-a judecat pe vicepreşedinte şi l-a condamnat la moarte în contumacie.

Irakianul cel mai nobil pe care l-am cunoscut în acea primă vizită nu lucra şi nici nu locuia în Green Zone. Mohammed Shahwani era şeful Serviciului Naţional de Informaţii Irakian (INIS), şi l-am vizitat la cartierul lui general din cartierul al-Khark. Locuia acolo cu o gazelă şi un câine frumos pe care-l numise batjocoritor Chalabi după exilatul irakian devenit politician pe care-l detesta CIA.

Aveam toate motivele pentru a fi îngrijorat. Ne era un prieten şi noi lucraserăm cu prim-ministrul interimar Ayad Allawi pentru a-l instala în poziţia aceea când Autoritatea Provizorie a Coaliţiei a creat INIS în 2004. Shahwani era un bărbat impresionant în sine, un erou irakian care în războiul împotriva Iranului condusese misiuni ale forţelor speciale. În tinereţe fusese campion la săritura cu prăjina şi portdrapelul delegaţiei naţionale irakiene la Jocurile Olimpice de la Roma din 1960.

În mod clar, Shahwani era talentat şi curajos, ba chiar într-o măsură prea mare pentru fostul lui şef, Saddam Hussein, care-l concediase. Shahwani fugise din ţară chiar înainte de izbucnirea Primului Război din Golf şi intrase în opoziţia irakiană (devenind cunoscut de CIA) pe când se afla în exil în Iordania. Cei trei fii ai lui, toţi ofiţeri de armată, rămăseseră în ţară şi fuseseră executaţi de Saddam la mijlocul anilor 1990 pentru opoziţia faţă de regim. În una dintre puţinele etalări de emoţie pe care şi le îngăduise vreodată, prim-ministrul Maliki îi spusese lui Shahwani la prima lor întâlnire:

— Îţi cunosc trecutul. Îţi cunosc sacrificiul.

După moartea fiilor săi, Shahwani se mutase în SUA. Viaţa lui liniştită într-o suburbie din nordul Virginiei luase sfârşit în 2002, când l-am contactat pentru a pregăti războiul în Irak.

Shahwani a fost o alegere excelentă pentru conducerea INIS, iar în decursul întâlnirilor pe care le-am avut în anul 2006 a vrut să discutăm ca de la profesionist la profesionist, şi am fost mai mult

decât încântat să-i satisfac dorinţa. Tipic pentru el, şi-a adus ofiţeri aflaţi la început de carieră care să mă informeze despre activitatea agenţiei sale.

Am vizitat Unitatea Tactică Specială a INIS, din baza Al-Rashid a Forţelor Aeriene de pe malul opus al Tigrului. Am asistat la o remarcabilă demonstraţie tactică a forţelor paramilitare de asalt ale lui Shahwani, dar m-a impresionat mai mult alcătuirea unităţii (jumătate şiiţi şi jumătate sunniţi) şi a ţintelor lor cu aceeaşi componenţă mixtă. Şeful staţiei a estimat că misiunile de asalt ale unităţii tactice erau atât de bine concepute şi executate, încât trebuiau să deschidă focul neprovocaţi doar în 5% din cazuri. Loviturile false erau rare sau chiar inexistente şi nici nu-i arestau pe furioşii din oraş îndeajuns de ghinionişti ca să deţină un AK-47; deoarece INIS nu avea autoritatea de a face arestări, pentru toţi cei capturaţi de ei era nevoie de aprobări pentru a intra în sistemul judiciar irakian.

INIS plătea preţul excelenţei sale. Aproape 100 din ofiţerii săi fuseseră ucişi, iar familiile şefilor de rang înalt trebuiau să locuiască în Amman, Iordania, pentru propria lor securitate. Trăgând linie, era probabil organizaţia cea mai profesionistă şi non-sectară din guvernul irakian.

Atâta doar că prim-ministrul irakian nu considera că INIS ar fi făcut parte din guvernul său. Am încercat să insistăm pe lângă Maliki că era într-adevăr serviciul lui şi că Shahwani era şeful informaţiilor sale.

— Este la dispoziţia ta, am insistat, însă Maliki n-a vrut să accepte asta niciodată.

Şeful staţiei a aranjat o întâlnire în care Shahwani să-l informeze pe Maliki împreună cu Stan McChrystal (care conducea misiuni similare cu cele ale INIS de partea americană), dar fără niciun rezultat.

Maliki nu avea pur şi simplu încredere în Shahwani. În primul rând, el era sunnit şi turcmen. Era detestat de iranieni (cărora le ucisese mulţi compatrioţi) şi era supus la presiuni din partea CIA (alături de care se simţea destul de confortabil). Însă Maliki nu voia să-l asculte nici când l-am invitat s-o facă. Îl însărcinase pe

Shahwani o singură dată să culeagă informații despre rivalii lui politici, dar fusese refuzat.

Cu timpul, guvernul dominat de șiiți l-a atacat pe Shahwani. L-au acuzat că ar fi vândut fraudulos avioane aparținând Aeroclubului Bagdad, o acuzație nefondată, de corupție măruntă, într-o țară a cărei capitală semăna cu unul dintre cercurile infernului lui Dante și ale cărei elite politice deturnau zeci de milioane de dolari din ajutoarele americane. Poliția a descins în biroul și casa lui Shahwani când el se afla peste hotare, iar noi l-am găzduit în Amman, în timp ce am sporit presiunea asupra irakienilor pentru a soluționa cazul. A durat, dar am avut succes. După întoarcerea în Bagdad, la bordul unui avion al Agenției, Shahwani a fost dus în stația CIA, unde am vorbit cu el la telefon, urându-i bun sosit acasă. Șeful stației mi-a spus că directorul INIS fusese vizibil mișcat de gestul acela.

Shahwani se întorsese, dar șansele noastre nu se îmbunătățiseră. În pofida legislației irakiene, Maliki a înființat un serviciu secret separat – făcea parte dintr-o campanie mai vastă prin care dorea să se asigure că toate organele de securitate erau șiite (nu naționale), supuse lui (nu guvernului la scară mai mare) și acceptabile Iranului. INIS a fost marginalizat, epurat și a dispărut treptat. Shahwani a demisionat până la urmă în 2009.

Însă în august 2006, multe dintre acestea erau de domeniul viitorului. Vizita fusese incredibil de productivă pentru mine. Am putut să văd situația cu propriii mei ochi și să mă întâlnesc cu mulți oficiali irakieni. Am ajuns de asemenea să înțeleg condițiile dificile în care opera stația CIA.

Stația avea un termometru în fața intrării sale. Când am ieșit pe asfaltul străzii, cadranul termometrului era la gradația maximă: 47° C. Mai mult de atât nu putea pur și simplu să arate.

Încercați să vă păstrați normalitatea chiar și în astfel de circumstanțe. Sâmbătă seară câțiva dintre noi ne-am îndreptat spre trailerul cu lățime dublă care slujea drept capelă pentru Green Zone. Liturghia și împărtășania urmau scenariul catolic global, dar în rest totul era diferit: ca aproape toți cei din jur, am purtat uniformă de camuflaj pentru deșert, vestă antiglonț și arme în

timpul Sfintei Liturghii. M-am simţit însă mişcat când m-am apropiat să iau cuminecătura şi preotul euharistic laic, poate recunoscând numele „Hayden” de pe ecusonul meu, a spus:

— *Michael*, trupul lui Hristos.

Duminică dimineaţă am plecat cu elicopterul spre aeroportul din Bagdad, înconjuraţi de bodyguarzi şi de agenţii de pază Blackwater angajaţi. Era mai simplu aşa decât să încercăm să străbatem cu automobilul cei 15 km de la Green Zone, deşi staţia şi soldaţii americani trebuiau să transporte zilnic provizii şi personal pe ruta aceea. Autobuzul blindat al ambasadei atrăgea mereu focuri de armă.

Irakul era un haos. A fost o vizită revelatorie, care mi-a arătat cu nelinişte şi îngrijorare direcţia în care se îndrepta cel mai important obiectiv al politicii externe a ţării.

În Islamabad, Jose Rodriguez şi cu mine ne-am întâlnit cu Ashfaq Parvez Kayani, şeful ISI. A fost prima dintre multele întâlniri pe care le-am avut cu acest fost comandant de trupe, un profesionist desăvârşit, dar cu o voce joasă, aproape mormăit, care fuma ţigară de la ţigară. Ultimele două trăsături m-au făcut adesea să mă aplec prin norul de fum care-l învăluia în mod curent pe şeful ISI pentru a-l putea înţelege.

Ulterior, Kayani a devenit cel mai puternic om din Pakistan, în calitate de şef al Statului-Major al Armatei, iar amiralul Mike Mullen, şeful Statului-Major Interarme, a zburat de multe ori între Islamabad şi Washington, străduindu-se să dezvolte o relaţie de prietenie. În anul 2006, în calitate de şef al ISI, Kayani era deja o persoană destul de importantă. Musharraf n-ar fi pus niciodată în postul acela pe cineva în care să nu fi avut deplină încredere.

Kayani impunea respect ca un militar adevărat, însă colaborarea cu Pakistan, şi mai ales cu ISI, a fost întotdeauna foarte dificilă. Interesele pakistaneze şi americane în Afganistan şi în regiune nu coincideau, nu din maliţiozitate, ci pentru că aveam puncte de vedere complet diferite despre lume. Străduindu-mă să înţeleg motivele, m-am întrebat adesea: ce motiva Pakistanul? Unele naţiuni (de exemplu, Germania) acordă un rol foarte important

sângelui; altele (ca noi, americanii) se coagulează în jurul ideologiei. Cum stăteau lucrurile cu Pakistanul?

Am ajuns la două concluzii. În primul rând, *nu era* India. Şi în al doilea rând, Islamul. Iar în scurt timp am înțeles că nu conta ce problemă specifică abordam cu omologul meu din ISI. În esență, îl rugam să acorde mai puțină atenție Indiei (ceea ce nu se întâmpla niciodată) şi să coopereze cu mine în războiul împotriva unei porțiuni mici şi foarte virulente din Islam (ceea ce i se părea foarte dificil).

ISI era o organizație complexă. Ne-am înțeles destul de bine cu ramura antiteroristă, dar am ştiut că, în tot acest timp, alte ramuri ale serviciului secret întrețineau legături cu pashtuni şi alți militanți, ca o barieră împotriva încercuirii Indiei. Pentru noi, Afganistanul însemna un război care trebuia câştigat cu talibanii şi al-Qaeda. Pentru Pakistan, însemna profunzime strategică în lupta esențială împotriva Indiei.

Deşi depusese eforturi însemnate pentru a-l cultiva pe Kayani, Mullen şi-a încheiat mandatul de şef al Statului-Major Interarme în septembrie 2011, acuzând ISI că susținuse atentatul rețelei teroriste Haqqani împotriva ambasadei americane din Kabul.

— Rețeaua Haqqani acționează ca un veritabil braț al agenției pakistaneze ISI, a concluzionat el.

Unii observatori neinformați au opinat că raidul efectuat în Abbottabad în mai 2011 pentru uciderea lui bin Laden a otrăvit relația dintre SUA şi Pakistan. N-a fost însă aşa, ci doar a smuls vălul de pe ea.

În 2011, cu puțin înainte de raidul din Abbottabad, revista *Time* l-a inclus pe un succesor al lui Kayani, Ahmed Shuja Pasha (capitolul 18), printre cei mai influenți 100 de oameni din lume. Revista m-a rugat să-i fac lui Pasha o scurtă prezentare. Am fost de acord, după care am telefonat unor actuali şi foşti oficiali guvernamentali americani pentru a mă sfătui ce să scriu ca să îmbunătățesc relația generală. Am solicitat cuvinte specifice pentru a-i descrie pe Pasha şi pe ISI. Unul dintre cele mai blânde care mi-a fost sugerat a fost „duplicitar"

Nu prea mi-a fost de folos, aşa că m-am mulţumit să scriu că „schimbările din Pakistan – amploarea înregistrată de fundamentalism, naţionalism şi antiamericanism – au comprimat spaţiul în care un şef ISI poate coopera cu Statele Unite. Pasha, patriot pakistanez şi partener american, găseşte probabil încă şi mai greu de reconciliat aceste două roluri – şi într-un moment în care o mare parte din succesul american împotriva terorismului depinde exact de asta”

Pakistanul fusese un partener destul de bun imediat după 11 septembrie, când Musharraf fusese de acord să intensifice acţiunile împotriva teroriştilor arabi şi uzbeci care se aflau în libertate în zonele populate din Pakistan. Într-adevăr, este posibil ca Agenţia să fi capturat mai mulţi terorişti în urma cooperării cu ISI decât cu oricare alt serviciu. Cât timp se aflau în oraşele pakistaneze şi în vecinătatea lor, teroriştii reprezentau pentru Pakistan o ameninţare la fel de mare precum cea pe care o reprezentau pentru noi. Când al-Qaeda s-a stabilit în îndepărtatele zone tribale, pakistanezii au fost mai puţin interesaţi şi, sincer, mult mai puţin capabili să ne ajute.

Exista apoi ameninţarea repercusiunilor violente. Pakistanezii lăsaseră clar de înţeles de la bun început că dacă bin Laden sau Zawahiri ar fi fost doar localizaţi, posibilele repercusiuni ar fi putut împiedica un răspuns pakistanez.

Vizita făcută lui Kayani în 2006 n-a fost tensionată în plan personal. Proveneam pur şi simplu din locuri diferite şi, ca s-o recunoaştem, noi, americanii, purtam o parte din responsabilitate pentru schisma strategică. Odată îl însoţeam pe Kayani într-un avion mic care se pregătea să aterizeze în Statele Unite. Am privit pe geam spre peisajul care se contura tot mai precis, după care m-am întors spre general şi i-am spus:

— Întotdeauna când mă apropii de o ţară necunoscută, încerc să las peisajul să mă cuprindă şi să-mi spună ceva despre ţara pe care o vizitez. Dumneata ce crezi, domnule general, când priveşti pe geamul acesta?

Kayani mi-a povestit despre perioada de la sfârşitul anilor 1980, când urmase Colegiul naţional de apărare din Kansas.

În perioada respectivă, el şi soţia lui obişnuiau să facă excursii în weekenduri. Timp de patru-cinci ore, mergeau pur şi simplu în aceeaşi direcţie pentru a vedea ce puteau descoperi. După ce ajungeau destul de departe, Kayani ieşea de pe autostradă şi încerca să găsească găzduire pentru o noapte la un motel. Kayani s-a întors către mine şi a spus pe un ton aprobator:

— În absolut toate cazurile acelea era evident că recepţionerul de la motel a crezut că eram american.

Kayani a făcut parte din ultimul contingent pakistanez care a urmat şcolile militare americane. În 1990, Statele Unite au pus capăt acestor oportunităţi de instruire din cauza programului nuclear pakistanez aflat în plină desfăşurare. Lipsite de asemenea contacte, comunităţile militare şi de securitate pakistaneze şi americane s-au înstrăinat timp de peste un deceniu. Acţiunile într-un domeniu (antiproliferare) aveau impact în alt domeniu (antiterorism).

L-am lăsat pe Rodriguez în Islamabad şi am zburat spre Kabul, în Afganistan. Lucrurile au fost atât de precipitate în vara aceea, încât, la câteva zile după plecarea mea, pakistanezii l-au arestat pe cetăţeanul britanic de origine pakistaneză Rashid Rauf, considerat creierul din spatele unui plan al-Qaeda de detonare a mai multor avioane de pasageri decolate din Londra spre Statele Unite.

Arestarea lui a forţat autorităţile britanice să aresteze vreo 20 dintre conspiratori în Londra, pe care îi aveau sub observaţie. Britanicii nu erau încântaţi nici de pakistanezi, nici de noi. Ei speraseră să aibă timp să adune mai multe dovezi pentru un cap de acuzare penal împotriva complotiştilor. În cele din urmă, i-au acuzat pe unii dintre ei de conspiraţie în vederea comiterii de crime şi alte infracţiuni, însă procesele – din cauza lipsei de dovezi admisibile – au fost dificile, lungi şi adesea neconcludente.

Pakistanezii l-au arestat pe Rauf pentru că au avut o unică şansă şi ştiau cu ce se ocupa el; de asemenea, n-au vrut să fie acuzaţi dacă vreunul dintre avioanele acelea se prăbuşea într-adevăr.

ISI n-a vrut să acţioneze însă împotriva lui Rauf fără susţinerea şi acoperirea americanilor. Jose a povestit că pakistanezii ştiau că Rauf va trece prin unul dintre punctele lor de control.

— Să-l arestăm? ar fi întrebat ei.

În cele din urmă, Jose a trebuit să ia o decizie în timp ce era dus de ISI la un dineu. El a înţeles motivaţiile pakistanezilor. A spus „Da” şi apoi a anunţat Washingtonul cât a putut de rapid – deoarece guvernul american oferise recent asigurări Londrei că Statele Unite nu vor insista pentru arestarea lui Rauf. La sediul meu general s-a dezlănţuit haosul şi am fost fericit că mă aflam într-o zonă de război.

În luna următoare, eu şi Rodriguez am plecat împreună spre New York şi, stând de vorbă, am ajuns la subiectul Rashid Rauf. Am fost de acord cu Jose. Nu câştigam nimic dacă ne uitam în urmă.

— Ai luat unica decizie posibilă.

În tot cazul, împiedicarea complotului a însemnat un succes important. Le oferiserăm britanicilor o mulţime de informaţii esenţiale, care au dus la arestări. A fost o realizare cu adevărat remarcabilă, bazată pe cooperarea serviciilor secrete britanice şi americane. Acela a fost complotul cel mai serios de după 11 septembrie şi l-am controlat. Singura problemă a apărut când a trebuit să-i arestăm pe indivizii respectivi. În cele din urmă, pakistanezii au făcut-o pentru noi.

Ulterior, un agent CIA mi-a solicitat o audienţă şi a adus o machetă a avionului United care era utilizat în cursele dintre Heathrow şi Coasta de Est. Fratele lui era pilot pe cursele acelea, de aceea a ţinut să-mi dăruiască macheta. „Nu ştiu ce aţi făcut voi”, a fost mesajul pilotului, „dar vreau să vă mulţumesc.”

Kabul a fost a treia escală a călătoriei din august 2006 şi acolo am avut ocazia de a vizita staţia CIA. Ca şi cealaltă staţie a noastră dintr-o zonă de război, cea din Bagdad, era foarte mare şi realiza lucruri foarte importante.

Am avut de asemenea un dineu plăcut cu preşedintele afgan Hamid Karzai în palatul prezidenţial. Karzai este un individ complex şi nu există nicio îndoială că istoria l-a adus în poziţii pentru care nu-l pregătise. Însă asta se întâmpla înainte ca aceste ipostaze să devină dureros de evidente şi înainte de alienarea lui reală de Statele Unite. În seara aceea, Karzai a fost relaxat,

încântat de conversație şi abordabil. Am mâncat „în familie" şi, în timp ce-mi umpleam farfuria cu delicatese afgane, preşedintele Republicii Islamice Afganistan m-a avertizat să nu mănânc salata.

— Doar dacă nu cumva, bineînțeles, a zis el, vrei să-ți prelungeşti şederea în Kabul.

Nu capeți astfel de avertizări de la toți şefii de state.

A fost încântat că-mi plăcea mâncarea afgană şi a comentat că în Washington existau multe restaurante afgane bune.

— Totuşi, domnule preşedinte, cele mai bune sunt în Baltimore, am replicat eu.

Karzai a surâs, acceptând fără comentarii că-mi „făcusem temele" şi că ştiam că fratele lui mai vârstnic era proprietarul unui asemenea local.

Pe o notă mai serioasă, Karzai mi s-a părut, atât atunci, cât şi ulterior, o persoană cu care se putea vorbi cu uşurință şi care se simțea confortabil în prezența noastră. Poate că asta se datora faptului că discutam mereu lucruri pe care niciunul dintre noi nu intenționa să le facă publice. Din cauza poziției mele, acționam astfel încât să nu-l aduc pe el (şi nici pe noi) într-o situație stânjenitoare. Când eram singur cu Karzai şi-l informam asupra acțiunilor propuse, era întotdeauna serios şi gata să ofere ajutor. A continuat să țină legătura cu CIA, chiar şi după ce au început conflictele sale publice cu Washingtonul.

În februarie 2008, când Karzai a negat că în Afganistan exista corupție, Biden, pe atunci senator, şi-a azvârlit cu un gest faimos şervetul şi a declarat:

— Dineul acesta a luat sfârşit.

Biden era însoțit de alți doi senatori şi, potrivit relatărilor din presă, se pare că fusese una dintre cinele „în familie" de care mă bucurasem şi eu alături de preşedinte. Nu-mi pot închipui o acțiune mai neplăcută decât umilirea lui Karzai în felul acela.

În Kabul m-am întâlnit de asemenea cu Amrullah Saleh, şeful serviciului de informații afgan care se numea Directoratul Național de Securitate. Amrullah era tânăr, nu avea nici 35 de ani, energic şi autodidact. Învățase de unul singur engleza, în principal prin lecturi, iar ocazionalele lui pronunții greşite ale unor cuvinte englezeşti obscure îi făceau şi mai încântătoare sinceritatea.

Deşi se găsea în slujba unui preşedinte pashtun, Amrullah era tadjik din Valea Panjshir şi discipol al lui Ahmad Shah Massoud, şeful Alianţei Nordice care fusese ucis pe 9 septembrie de atentatori sinucigaşi al-Qaeda (capitolul 3). Amrullah era patriot, antitaliban fanatic şi, cel mai important pentru noi, absolut sincer. Era un individ cu care puteam coopera pentru a profesionaliza Directoratul Naţional de Securitate, pentru a-l determina să respecte drepturile omeneşti fundamentale şi pentru a elimina de pe statul său de plată agenţii-fantomă.

De asemenea, Amrullah nu avea deloc încredere în Pakistan, ceea ce ne complica eforturile de a pune la punct cooperarea peste Linia Durand. Linia trasată în 1893 de Sir Mortimer Durand trece prin teritoriile locuite de pashtuni, astfel că, în sudul liniei, 29 de milioane de pashtuni trăiesc în Pakistan, iar în nordul ei 13 milioane trăiesc în Afganistan. Bineînţeles, cele 13 milioane din nordul liniei constituie un procentaj mult mai mare din populaţia afgană, peste 40%, fiind de departe grupul etnic cel mai numeros din zonă.

Pentru Pakistan, pashtunii oferă un instrument de influenţă în Afganistan la care nu doreşte să renunţe şi nu-i pasă ce loialităţi pashtune cumpără. De aici au rezultat legăturile pe care le avea ISI cu talibanii, reţeaua Haqqani şi celelalte. Cândva, preşedintele Musharraf mi-a descris divizarea populaţiei pashtune ca fiind simplă: la nord, respectiv la sud de linie. El n-a amintit deloc de starea de război sau absenţa ei ca factor discriminant.

Pentru Afganistan, reţelele fundamentaliste pashtune de la nord şi sud de linie constituie o ameninţare profund destabilizatoare. Preşedintele Karzai mi-a descris în mod explicit divizarea populaţiei pashtune în moderaţi şi extremişti, fără să facă nicio referire la geografie.

Aşadar, Amrullah avea problemele sale cu ISI, dar relaţiile personale pot învinge uneori animozitatea instituţională, şi chiar pe cea naţională. Am făcut o încercare în privinţa aceasta şi i-am invitat pe Amrullah şi Kayani într-un loc bucolic din Statele Unite, controlat de CIA. Era privat, confortabil şi securizat. În decursul a două zile, cele trei agenţii – CIA, ISI şi Directoratul Naţional de Securitate afgan – şi-au comparat punctele de vedere

referitoare la situația din Asia de Sud. N-au existat conflicte reale şi am prevăzut un program cu suficient timp liber pentru mese şi conversații neoficiale.

În cele din urmă, n-am obținut niciun succes real. Amrullah credea ceea ce credea, iar Kayani se străduia să-şi ascundă iritarea cauzată de un individ dintr-o generație mai tânără, care nu cunoscuse viața de constrângeri a unui ofițer de armată pakistanez.

Cel puțin ne-am bucurat toți de peisajul rural. În timpul ultimei şedințe de lucru, Amrullah a observat că locul părea să satisfacă definiția din Coran a Paradisului, cu excepția fecioarelor virgine, bineînțeles.

În decursul vizitei din 2006 întreprinse în Afganistan, am vizitat de asemenea Khost, unde peste trei ani aveau să fie uciși șapte agenți CIA şi contractori. Khost se afla la granița cu Pakistanul: era o poziție strategică şi nu eram primii care o ocupaseră. Capătul pistei de aeroport era presărat de epave de avioane rusești abandonate din perioada nefericită pe care o petrecuseră în Afganistan.

Una dintre gazdele mele a fost Forța Regională Khost, o unitate paramilitară care lupta împotriva talibanilor din zonă. Am ajuns de asemenea să cunosc un individ care mi-a fost descris ca „mullah de luptă”, un predicator local cu glas foarte puternic, care se folosea de o stație radio încă şi mai puternică. Inimi şi creiere. Forțe locale. Informații de calitate. Planul părea bun.

În 2006, în Afganistan se mai aflau doar 20.000 de soldați americani. Nu era atât de rău. Problema reală o reprezenta Irakul.

Când am revenit la Washington, mi-am întrebat şeful de cabinet:

— Ce s-a întâmplat cu analistele Irakului?

Când plecasem cu Jose la Islamabad, le lăsasem pe cele două femei în Irak. El le-a sunat şi m-a anunțat că erau surprinse că mai doream analiza lor. De aceea au terminat-o, descriind în mod plastic condițiile locale reale. Am spus:

— Da, este o lucrare bună – îl voi informa personal pe preşedinte.

CIA nu mai era de acum responsabilă de informarea de securitate zilnică a preşedintelui, care îi revenea lui Negroponte,

deşi brieferii pe care el îi însoţea în Biroul Oval proveneau din Agenţie. Preşedintele dedica mult timp acestor şedinţe şi era incredibil de interactiv cu brieferii – şi foarte bine pregătit. Îmi amintesc că în timpul unei informări despre Pakistan, a răcnit pur şi simplu spre secretariat:

— Faceţi-mi legătura cu Musharraf!

Existau alte zile în care puteam auzi rotaţiile palelor lui Marine One[38] pe peluza Casei Albe. Preşedintele trebuia să plece şi toţi din stafful lui alergau spre elicopter, dar el nu se clintea până nu se termina informarea. Preşedintele Obama a pus capăt informării personale zilnice, însă Bush era fanatic în privinţa ei – el dorea o informare zilnică, în persoană, şase zile din şapte.

Eu nu făceam informarea de securitate zilnică, dar preşedintele Bush continua să insiste aibă o actualizare săptămânală despre acţiuni sub acoperire şi culegeri de informaţii sensibile, aşa că aveam parte de 30 de minute în fiecare joi dimineaţă, imediat după informarea propriu-zisă care ţinea tot 30 de minute.

Am profitat de momentul acela pentru a-l informa pe preşedinte despre călătoria mea în Irak. N-am insistat cu etichetări, ci i-am oferit o descriere realmente sinceră bazată pe raportul analistelor şi pe observaţiile mele personale.

— Domnule preşedinte, n-am putut nici măcar să ieşim din Green Zone pentru a ne întâlni cu sursele fără o escortă militară masivă, i-am spus.

Situaţia de acolo era foarte urâtă şi mi-am dat seama că-i declanşasem o reacţie emoţională preşedintelui Statelor Unite. El mă cunoştea, mă alesese personal să fiu directorul CIA în mandatul său şi avea încredere în mine. Iar eu îi spusesem acum: politica ta externă care te defineşte merge foarte prost. Cărţile pe care le jucăm nu sunt câştigătoare.

Probabil că nu era prima dată când preşedintele auzise asta în mod direct, însă era prima dată când o auzea de la mine.

[38] Elicopterul cu care călătoreşte preşedintele SUA şi care aparţine Marine Corps (*n.trad.*).

Acum a tăcut. Nu m-a contrazis. Nu-mi amintesc să fi existat obişnuita noastră interacţiune. Imaginea pe care i-o prezentasem era foarte sumbră.

După ce m-am întors la Agenţie, le-am convocat pe analistele Irakului în biroul meu pentru o discuţie scurtă.

— Acum sunteţi cu conştiinţa împăcată? le-am întrebat, după care, motivat de convingerea că ar fi fost cel mai bine ca toate acestea să fi fost discutate în Biroul Oval decât în presă, am adăugat: azi dimineaţă, i-am transmis preşedintelui un mesaj greu digerabil. Ajutaţi-mă să-mi protejez capacitatea de a transmite mesaje greu digerabile.

Am reluat zugrăvirea tabloului sumbru peste două luni în Camera Roosevelt din Aripa de Vest a Casei Albe. Ocazia a fost o întâlnire a Grupului de studiu pentru Irak, o analiză a războiului comandată de Congres şi condusă de doi americani foarte cunoscuţi: James Baker, fost secretar de stat, şi Lee Hamilton, fost congresman. Alte personalităţi din încăpere erau Sandra Day O'Connor, fost judecător al Curţii Supreme, Larry Eagleburger, fost secretar adjunct de stat, Bill Perry, fost secretar al apărării, Chuck Robb şi Alan Simpson, foşti senatori, Ed Meese, fost procuror general, Leon Panetta, fost congresman şi fost şef de cabinet al Casei Albe, şi Vernon Jordan, lider pentru drepturile omului şi apropiat al lui Clinton.

Până cu o săptămână în urmă, din grup făcuse parte şi Bob Gates, care se retrăsese după ce fusese nominalizat ca secretar al apărării. Am aflat ulterior că tabloul meu sumbru coincidea în linii mari cu cel pe care el îl dezvoltase deja.

Înainte de a participa la întâlnire, am telefonat la Bagdad, pentru a-mi compara însemnările cu cele ale şefului staţiei. Am fost amândoi de aceeaşi părere. Securitatea se degrada în Bagdad şi nu se întrevedeau puncte de inflexiune evidente în viitor care să inverseze situaţia. Nu era încă momentul să disperăm, dar activitatea ne era întreruptă.

Am vorbit onest şi fără să ascund adevărul cu Grupul de studiu. „Plecarea noastră din Irak ar înrăutăţi situaţia. S-ar putea ca nici rămânerea noastră în Irak să n-o îmbunătăţească" dacă urma să continuăm abordarea curentă fără nicio modificare.

Obţinuserăm succese tactice, dar fără efect strategic. Finanţaserăm un guvern care era ales în mod democratic şi echilibrat din punct de vedere etnic şi religios, însă care nu putea funcţiona. „Nivelurile de putere din Bagdad nu sunt conectate cu nimic.” Toate acestea păreau ireversibile, cel puţin pe termen scurt.

Mi-am exprimat surprinderea faţă de ceea ce văzusem în august, că irakienii păreau dispuşi să accepte o escaladare extraordinară a violenţelor. Apelând la experienţa mea din Balcani, am sugerat că era posibil ca părţile să lupte între ele până la epuizare înainte ca eforturile noastre de reconciliere să dea roade. În clipa de faţă toţi se ghemuiau în propriul colţişor etnic sau sectar pentru protecţie, astfel că eforturile noastre pentru întărirea forţelor de securitate irakiene – adesea mai degrabă sectare decât naţionale – nu erau sută la sută legitime.

Am folosit drept metaforă Maratonul de la Pittsburgh, spunându-le că după kilometrul 35 urmează o porţiune de coborâre de un kilometru şi jumătate, după care restul distanţei de cinci-şase kilometri n-ar însemna mai mult decât distanţa parcursă până la biserică în orice duminică.

— Eu însă nu pot să văd la kilometrul 35 un indicator care să mă anunţe că mai departe va fi mai uşor, am afirmat eu.

Cu mai puţin de o săptămână înainte de întâlnirea aceea, secretarul apărării Rumsfeld îi prezentase preşedintelui demisia sa. Era semnalul clar pentru o revizuire majoră a strategiei.

Revizuirea aceea ne-a ocupat mie şi lui Steve Kappes restul timpului din an, alături de o parte însemnată din personalul nostru. Aproape zilnic ne întâlneam sub conducerea lui Steve Hadley într-o sală mare de conferinţe din vechea clădire de birouri executive. Programul de luptă la Langley consta dintr-o şedinţă dimineaţa cu analiştii, după care eu sau Steve mergeam la Casa Albă, o informare ţinută aceluiaşi grup după şedinţă, iar după-amiaza o repetare a programului, eu şi Steve schimbând rolurile.

Şedinţele din vechea clădire erau foarte deschise şi exploram opţiuni multiple. Rolul serviciilor secrete era de a stabili limitele din stânga şi din dreapta ale unei discuţii raţionale. Am subliniat că multe din forţele de securitate din Irak, dacă nu toate, ajunseseră

să prăduiască populația, iar întărirea lor fără reformă putea duce de fapt la înrăutățirea situației.

În timp ce dezbăteam ceea ce ulterior a devenit „asaltul”, am convenit că aducerea a cinci brigăzi de soldați profesioniști nonsectari în Bagdad și în jurul orașului ar fi redus violențele. Deși efectul ar fi fost bun, nu era strategic. Doream reducerea violențelor pentru a crea timpul și spațiul necesar guvernului Maliki de a demonstra ceea ce susținea că este: un guvern de uniune națională. În privința acelor caracteristici, raportul era de 0 la 3 – nu era nici național, nici de uniune și, de fapt, nu era nici un guvern real.

Iar Maliki, am subliniat noi, nu reprezenta decât o șansă redusă de schimbare a situației. Ținând seama de caracterul și de trecutul lui personal, pentru a avea succes ar fi trebuit „să guverneze mai presus de experiența lui de viață”

Congresul avea propriul său interes față de evaluările noastre. Șase senatori puternici (toți democrați) se adresaseră DNI-ului în scris în iulie, apoi în septembrie, cerând un nou Raport național de informații despre Irak, care să includă evaluarea posibilității ca țara să fie, ori să intre, într-un război civil. Au cerut de asemenea ca aprecierile-cheie din NIE să fie declasificate, pentru a se garanta că orice am fi spus va fi utilizat în cele mai bune scopuri politice.

DNI Negroponte a fost de acord și echipele comunității au început treaba. Deloc surprinzător, chestiunea războiului civil a consumat foarte multă energie. Nu au existat controverse legate de faptele de pe teren, ci doar de acuratețea etichetei și, cu toată sinceritatea, de utilitatea ei, întrucât toate acestea aveau să intre foarte rapid în sfera politicului. (Așa s-a și întâmplat. Administrația a utilizat NIE pentru a susține „asaltul”, pe când democrații din Senat l-au folosit pentru a i se opune.)

Serviciul de informații al Departamentului de Stat a respins descrierea războiului civil, afirmând că situația nu era îndeajuns de clară pentru o astfel de apreciere. Vorbind în numele Comandamentului Central al trupelor SUA din Orientul Mijlociu și Afganistan, și Departamentul Apărării a respins această calificare, atrăgând atenția că el nu avea o definiție acceptată a războiului civil.

Mi-am amintit că, atunci când fusesem în Irak, majoritatea celor din Coaliţia Multinaţională de acolo erau de părere că situaţia aducea mai mult cu cea din Congo, decât cu cea din Beirut. Luptele nu se duceau pentru preluarea controlului guvernului, care de altfel nu controla mare lucru. Grupări tot mai mici se înfruntau între ele pentru putere în zone tot mai mici şi o mare parte din violenţe păreau mai degrabă declanşate de furie instinctivă decât de scopuri bine definite.

Însă ai mei erau de neclintit. Trebuia să fie declarat război civil. Am spus-o şi am adăugat că mă voi simţi „nemulţumit" dacă eticheta aceea va dispărea. În acelaşi timp, analiştii mei au lansat un atac din flanc pentru a mă susţine. Şeful biroului meu din Irak a scris un e-mail analistului-şef al DNI-ului, anunţându-l că, în eventualitatea în care definiţia va fi schimbată, oamenii lui aveau să declare altceva dacă li s-ar fi cerut să depună mărturie în faţa Congresului. Iar noi toţi ştiam prea bine că Congresul *avea* să ceară asta.

Până la urmă, NIE a afirmat că „termenul «război civil» descrie în mod corect elemente-cheie ale conflictului din Irak, care includ printre altele consolidarea identităţilor etno-sectare, o schimbare importantă în caracterul violenţelor, mobilizare etno-sectară şi strămutări ale populaţiei"

Situaţia era însă mult mai gravă, am adăugat noi. Ne confruntam de asemenea cu violenţe extinse ale şiiţilor împotriva şiiţilor, insurgenţă, terorism al-Qaeda şi criminalitate pe scară largă.

Eram pesimişti în privinţa viitorului: „În intervalul temporal al acestei evaluări [12 până la 18 luni], conducătorii irakieni vor fi supuşi la presiuni majore pentru a se ajunge la o reconciliere politică susţinută"

Ne temeam că lucrurile s-ar putea înrăutăţi chiar mai mult. Am identificat evenimente ce puteau „metamorfoza traiectoria Irakului de la un declin treptat, la deteriorare rapidă, cu grave consecinţe de natură umanitară, politică şi de securitate"

În cele din urmă, am adăugat, noi eram dopul din gâtul sticlei. „Capacităţile coaliţiei, care includ niveluri de forţă, resurse şi operaţiuni, rămân un element în esenţă stabilizator în Irak."

NIE a fost publicat la începutul lunii februarie 2007, după anunțarea deciziei „asaltului”, dar Steve Hadley s-a grăbit să sublinieze că informațiile determinaseră decizia politică şi comunitatea serviciilor secrete participase cu drepturi depline la deliberările politice.

Aşa fusese.

A fost de asemenea receptat şi celălalt mesaj al nostru, cel despre Maliki. Preşedintele a trimis cele cinci brigăzi, dar a programat de asemenea videoconferințe personale cu prim-ministrul pentru a-l îndemna, sfătui şi călăuzi într-o direcție pozitivă. Nu era neobişnuit pentru preşedinte ca spre sfârşitul şedințelor Consiliului Național de Securitate să ne alunge din Camera de Criză, deoarece se apropia ora programată pentru şedința lui privată. Preşedintele, prim-ministrul, translatorii. Nimeni altcineva.

Preşedintele a discutat de asemenea aproape constant cu doi ambasadori incredibil de talentați şi neobosiți din Bagdad: Zalmay Khalilzad şi Ryan Crocker. Bush investise capital personal şi politic în asigurarea unui acord cu irakienii privind statutul trupelor, care ne-a permis să ținem trupe în zonă cel puțin până în 2011.

Am înregistrat progrese, poate chiar mai mult decât mă aşteptasem, dar intervenția personală a preşedintelui american a luat sfârşit în ianuarie 2009. Iar când acordul privind statutul trupelor n-a mai fost renegociat şi extins, şi ultimii soldați americani au plecat la sfârşitul anului 2011, Maliki a revenit la caracterul său. Din păcate, avuseserăm dreptate tot timpul.

DOISPREZECE

UN PUNCT DE VEDERE UNIC

LANGLEY, VIRGINIA, 2007-2008

Discursul preşedintelui Bush ţinut în septembrie 2006 în Camera de Est n-a rezolvat prea multe. Ba chiar a trasat linii clare de bătălie.

Asta însemna că politica şi planurile de predări, detenţii şi interogări aveau să prevaleze la Langley pentru multă vreme.

Am ajuns să petrec mult timp discutând despre activităţile Agenţiei, explicându-le şi apărându-le şi încercând să găsesc o cale de continuare.

Unele dintre ele îşi găseau o autojustificare, nu pentru mine personal, ci pentru CIA în general. Deşi majoritatea lor se petrecuseră înainte de sosirea mea la bord, mă simţeam dator să apăr oamenii buni care acţionaseră mânaţi de bună-credinţă. Agenţii noştri considerau că acţionaseră corect din punct de vedere moral, legal şi operativ în toată lumea, aşa cum era ea văzută din Langley.

Exista apoi trecutul istoric. Nimeni dintre cei care cunoşteau cât de cât programul acesta nu se îndoia că el oferise informaţii unice, pe baza cărora s-a putut acţiona. Iar eu eram convins că o versiune a lui trebuia să continue.

Era cam izolat uneori, întrucât CIA servea un guvern a cărui definiţie despre acel conflict le depăşea mult pe oricare altele. În cadrul guvernului respectiv, Agenţia slujea un executiv cu o viziune mai îndrăzneaţă decât a multora din legislatură despre modalitatea de a conduce conflictul, iar în cadrul puterii executive Langley opera la periferia prerogativelor executive într-o măsură mult mai mare decât oricare altă ramură a guvernării.

Asta avea să fie de două ori mai greu, deoarece se modificase şi linia centrală a discursului public. Timp de câţiva ani după 11 septembrie, CIA fusese nevoită să se apere împotriva criticilor că fusese

prea prudentă; începând cu anul 2006, acuzația cea mai frecventă a fost că Agenția era prea agresivă.

Am atras atenția asupra dinamicii respective. Am declarat că la sediul nostru general, într-un birou de antiterorism, exista o inscripție veche de mulți ani, dar care nici nu se decolorase, nici nu se contopise cu fundalul. Ea anunța simplu: „Ziua de azi este 12 septembrie 2001". Obişnuiam să adaug că, după ce mă urcam în maşină şi părăseam complexul păzit al CIA, în scurt timp începeam să simt ca şi cum ar fi fost 10 septembrie. Prin asta nu voiam să spun că aş fi crezut în iminența altui atentat, ci doar că pentru restul țării impactul evenimentelor din 11 septembrie începuse să pălească. Asta era de fapt o măsură a succeselor noastre, dar Agenția nu-şi permitea să împărtăşească o astfel de atitudine.

Exista deja îngrijorarea că schimbările politice aveau să facă victime printre agenții CIA. Printr-o măsură pe care un teolog ar fi putut-o numi sacramentală, întrucât intenția ei era să fie atât simbol, cât şi substanță, am decis că CIA va finanța asigurările de răspundere profesională pentru agenții care le-ar fi dorit. Acțiunea aceea nu ne-a afectat bugetul, deoarece nu era chiar aşa de costisitoare, dar a înrolat furnizori privați care aveau să plătească onorarii legale şi despăgubiri pentru prejudicii dacă agenții erau aduşi în fața tribunalului din cauza unor acțiuni întreprinse în timpul îndeplinirii datoriei.

Partea de „substanță" era clară: agenții nu trebuiau să se gândească la faptul că riscau viitorul copiilor lor înainte de a decide să urmeze un ordin legal. În privința „simbolului", speram că va arăta că aici erau implicați oameni reali, cu familii reale, nu clone Jack Bauer[39]. Din păcate, acțiunea aceasta abia dacă a fost observată în exteriorul Agenției.

Toți au sesizat încercarea noastră de a face publice activitățile din trecutul CIA, care făcea parte din efortul mai vast de reglementare (şi, acolo unde era cazul, de restricționare) a măsurilor de urgență implementate după 11 septembrie. Steve Hadley spusese cam acelaşi lucru în istoricul pe care noi doi l-am prezentat imediat

[39] Agent antitero, eroul serialului TV *24* (*n.trad.*).

înaintea discursului preşedintelui din 6 septembrie 2006, care anunţase transferul deţinuţilor CIA la Guantánamo.

— Preşedintele doreşte să pună acest program de interogare şi alte instrumente din războiul împotriva terorii pe o bază sustenabilă pe termen lung, cu susţinere congresională şi înţelegere din partea cetăţenilor.

Dacă n-am fi făcut-o, atât noi, cât şi preşedintele ştiam că instrumentele acelea n-ar fi fost probabil disponibile pentru succesorii săi.

În acest scop, mi-am făcut o apariţie fără precedent până atunci pentru directorii CIA în faţa Consiliului pentru Relaţii Externe din New York. Am anunţat că va fi un discurs important despre lupta împotriva al-Qaeda şi l-am programat cu câteva zile înainte de a şasea aniversare a evenimentelor din 11 septembrie. Sala a fost ticsită de câteva sute de persoane interesate de politica externă, cu relaţii sus-puse, uneori sceptice, dar întotdeauna foarte serioase.

Mi-am explicat astfel prezenţa:

— Există lucruri ce trebuie spuse, iar uneori cetăţenii americani trebuie să le audă direct de la persoana care conduce Agenţia Centrală de Informaţii.

Am definit apoi circumstanţele în care ne găseam ca fiind echivalente unei stări de război.

— În birourile din Pentagon şi Langley, acesta este un cuvânt pe care-l utilizăm frecvent şi fără ambiguitate.

Inamicul rămânea determinat şi i-am acordat calificative mari pentru restabilirea sa în zonele tribale ale Pakistanului şi plănuirea de atentate cu pierderi însemnate în SUA. Eram mai puţin siguri în privinţa ultimului element necesar pentru al-Qaeda: „implantarea de agenţi operativi pe solul american"

În mod sincer şi fără a căuta scuze, am discutat despre predări, detenţii şi interogări şi am încercat să ofer o dimensiune a scării acţiunilor noastre: existau mai puţin de 100 de deţinuţi de mare valoare, la care se adăuga un alt grup de două ori mai mic de persoane predate.

— Programele acestea sunt selective şi au ţinte precise. Ele au fost concepute doar pentru cei mai periculoşi terorişti şi pentru cei

despre care se crede că ar avea informațiile cele mai valoroase, de exemplu cele despre atentatele plănuite.

Am fost de acord că acest lucru ridica serioase probleme şi l-am citat pe Wolfgang Schäuble, ministrul german de interne, care prezentase recent situația în termeni dezolanți: „Realitatea este că acum nu se mai aplică vechile categorii. Lupta împotriva terorismului internațional nu poate fi dusă prin metodele clasice ale poliției. Trebuie să clarificăm dacă statul nostru constituțional este suficient pentru confruntarea noilor amenințări."

Eram de asemenea îngrijorați de ceea ce numeam „lupta în adâncime: diminuarea atracției reprezentate de jihadişti pentru tinerii musulmani şi, într-o măsură tot mai mare, pentru tinerele musulmane. Lupta în adâncime necesită discreditarea şi eliminarea ideologiei jihadiste care motivează ura şi violența. Ea necesită câştigarea unui război în esență al ideilor"

Am recunoscut că „unele dintre acțiunile cerute de lupta de aproape pot complica şi mai mult lupta în adâncime". Orice acțiuni au efecte secundare şi terțiare, chiar dintre cele legale şi necesare.

— Dar în viața reală se întâmplă foarte rar ca pasivitatea să fie un curs de acțiune legitim sau acceptabil din punct de vedere moral. Responsabilitatea cere acțiune şi abordarea amenințării imediate trebuie să fie în mod natural o prioritate de vârf.

A fost o discuție serioasă şi a continuat ca atare şi în sesiunea tăioasă de întrebări şi răspunsuri care a urmat (odată ce am depăşit vechile acuzații aduse CIA pentru răsturnarea regimului Mossadegh în Iranul anilor 1950). A meritat să fac călătoria aceea la New York. Şi am postat foarte repede transcrierea evenimentului pe site-ul nostru Web.

În primăvara anului 2007, ținusem un discurs similar la ambasada Germaniei din Washington, în fața ambasadorilor în SUA ai tuturor statelor membre UE. Pe atunci germanii se aflau la preşedinția Uniunii Europene şi ambasadorul Scharioth avea obiceiul să-şi invite colegii europeni la prânz, unde avea uneori oaspeți care țineau discursuri. Se gândise probabil că voi fi un personaj interesant.

Directorul CIA are un staff excelent, care scrie discursuri excelente, dar de data aceea m-am implicat direct. Aproape de la bun început, am dat cărţile pe faţă cu prietenii noştri din Europa.

— Doresc să fiu foarte clar, am anunţat eu. Concetăţenii mei, guvernul meu, Agenţia mea şi eu însumi considerăm că Statele Unite se află în stare de război. Ne aflăm în situaţie de conflict armat cu al-Qaeda şi afiliaţii ei şi considerăm că acest conflict cu al-Qaeda are sferă de cuprindere globală. Mai considerăm de asemenea că o condiţie necesară pentru a învinge în acest conflict este de a deplasa lupta acolo unde se află inamicul.

Ulterior am aflat că primisem note mari pentru sinceritate, însă la prânzul acela niciunul dintre reprezentanţii ţărilor participante n-a fost de acord cu vreuna dintre acele patru fraze. N-au acceptat niciuna pentru ei înşişi *şi* au respins legitimitatea tuturor pentru noi.

În felul acesta cooperarea internaţională devenea dificilă. Sigur că da, toate ţările acelea ar fi acceptat de la CIA informaţii privind posibile ameninţări, indiferent care le-ar fi fost sursele. În acelaşi timp însă ele erau foarte prudente în privinţa informaţiilor pe care ni le ofereau nouă. Niciuna dintre ele nu putea da impresia că sancţiona acţiuni americane – de exemplu, uciderea unui terorist în afara unui teatru de conflicte acceptat internaţional – care erau interzise de legile ori de politica lor.

Saleh Ali Saleh Nabhan era şeful operaţional pentru al-Shabab, afiliata al-Qaeda din Somalia. Potrivit relatărilor presei, el fusese ucis într-o incursiune a trupelor SEAL (din cadrul Forţelor Navale SUA) în septembrie 2009. Nu existase nicio încercare de capturare a sa, iar echipa SEAL rămăsese la sol doar cât să preleveze suficient ADN pentru a confirma identitatea persoanei ucise. Misiunea a fost încununată de succes şi s-a încadrat perfect în abordarea legală şi operaţională a conflictului de către Statele Unite. N-a existat însă niciun serviciu secret din Europa, mai cu seamă din Europa de Vest, care să fi oferit informaţii pe care le-ar fi considerat utile pentru declanşarea incursiunii respective. Potrivit legislaţiei lor, ar fi însemnat complicitate la o infracţiune. Majoritatea au fost încântaţi că Saleh Ali Saleh Nabhan murise, dar asta nu conta.

Aspecte de felul acesta au stricat relaţiile chiar şi cu prieteni buni. Binyam Mohamed era un etiopian care se antrenase cu al-Qaeda. El a ajuns la Guantánamo, dar a afirmat că înainte fusese ţinut prizonier de CIA în Afganistan, apoi transferat în Maroc, şi a adăugat că fusese torturat în ambele locuri. Ca fost rezident în Marea Britanie, a depus plângere în tribunalele britanice, iar în august 2008 judecătorii au decis că guvernul britanic trebuia să predea avocaţilor săi documente cu informaţii clasificate (mai precis, documente *americane* cu informaţii clasificate)[40].

Am fost scandalizaţi şi am trimis o notă informativă agresivă către omologii noştri britanici, MI6, în care am arătat că incapacitatea guvernului Maiestăţii Sale de a restricţiona distribuirea de informaţii clasificate americane se va solda cu mai puţine informaţii primite din partea americanilor. Mesajul a fost foarte dur, aşa că, după ce am aprobat expedierea telegramei, l-am sunat pe John Scarlett, omologul meu, un prieten foarte drag şi probabil cel mai bun ofiţer de informaţii pe care l-am cunoscut vreodată. I-am povestit despre mesaj, după care am adăugat:

— John, trebuie să înţelegi – am vorbit foarte serios.

John avusese propria sa ocazie de a fi dezamăgit. În februarie 2008 am fost la Londra pentru a-l informa că, în ciuda asigurărilor pe care le oferisem anterior, două avioane CIA de predări, care transportau probabil deţinuţi, realimentaseră în anul 2002 pe insula Diego Garcia din Oceanul Indian, administrată de Marea Britanie.

Fusese o eroare. Datele acelea fuseseră descoperite în timpul unei examinări de rutină a înregistrărilor vechi şi oricum existau relatări contrare cu privire la existenţa de deţinuţi la bordul avioanelor. Majoritatea dovezilor înclinau spre prezenţa lor, aşa că am plecat la Londra ca să-l informez pe John. Unul dintre deţinuţi

[40] Ulterior Mohamed a primit un milion de lire sterline din partea guvernului britanic pentru a-şi retrage plângerea şi pentru a scuti guvernul de şi mai multe litigii, ca şi de necesitatea de a declasifica alte documente în propria sa apărare (*n.aut.*).

se aflase în drum spre Guantánamo, iar celălalt spre ţara sa natală. Niciunul nu făcea parte din programul pentru deţinuţi de mare valoare al CIA.

John şi cu mine am pus la punct un anunţ public coordonat, însă el n-a izbutit să controleze dinamica politică britanică. Ministrul de externe David Miliband şi Partidul său Laburist erau vulnerabili politic din cauza acuzaţiilor de complicitate la programul de predări şi interogări al americanilor. Fiind de bună-credinţă, ei acceptaseră asigurările noastre anterioare că nu utilizaserăm niciodată insula Diego Garcia pentru asemenea zboruri şi declaraseră ca atare în public. Această informaţie nouă nu avea să sune deloc bine pentru ei. Miliband s-a prezentat aproape imediat cu ştirea în faţa Parlamentului, cu toate acestea, viteza şi sinceritatea lui n-au atenuat aproape deloc inevitabilele acuzaţii de complicitate.

Incidentul a evidenţiat deosebirile existente în aceste probleme între noi şi chiar prietenii cei mai buni. Ulterior, în cadrul prânzului de la ambasada germană, ambasadorul Scharioth a încercat să diminueze această prăpastie prin sublinierea moştenirii culturale comune Europei şi Americii, reamintindu-mi că „toţi suntem copiii Iluminismului". Am fost de acord, dar am adăugat repede că, în timp ce europenii păreau să-şi pună baza în Locke şi nobleţea omului în starea sa naturală, noi, americanii, manifestam tendinţa de a ne grupa în jurul lui Hobbes şi a formulărilor sale mai pesimiste.

Discuţiile cu Congresul n-au atins niciodată nivelul acela de abstracţie filosofică elegantă, nici după ce am început să ne etalăm toate cărţile în faţa Capitoliului în dimineaţa de 6 septembrie, când preşedintele şi-a transmis discursul din Camera de Est. Am continuat cu alte audieri. Am oferit o listă a celor care fuseseră ţinuţi în programul pentru deţinuţi de mare valoare, tehnicile la care fuseseră supuşi şi numărul de rapoarte de informaţii care fuseseră primite.

Am declarat Congresului că programul pentru deţinuţi de mare valoare se născuse din dezbaterea anterioară legată de faptul că agenţi CIA capturaseră insurgenţi pe câmpul de luptă în locuri ca Afganistan fără să fi avut nicio instruire şi nici directive despre modalităţile de interogare. Se comiseseră prea multe abuzuri.

Am încercat să explic istoria. Tehnici intense de interogare fuseseră utilizate cam pentru o treime dintre deținuții de mare valoare care fuseseră închiși. Tehnicile respective *nu erau* utilizate pentru obținerea de informații, ci mai degrabă pentru a modifica reacția deținuților de la sfidare la cooperare, prin impunerea unei stări de neajutorare. Când se ajungea la această stare din urmă (durata varia, dar era în medie în jur de o săptămână), interogatoriile semănau cu briefinguri sau conversații. Am estimat că aproximativ jumătate din informațiile pe care le deținea Agenția despre al-Qaeda la momentul acela provenea de la deținuți de un tip sau altul.

În mod clar, noi consideram că tehnicile erau importante, dar în același timp admiteam că nu reprezentau instrumentul cel mai important al CIA. Acela era reprezentat de cunoștințele noastre: cunoștințe despre teroriști și despre motivațiile lor filosofice. În istoricul pe care îl făcusem presei împreună cu Steve Hadley în luna septembrie subliniasem că „la interogatoriile acestea participă experți CIA în subiectul respectiv, care au ani de experiență în studierea și urmărirea organizației al-Qaeda"

Ulterior am stat de vorbă cu unul dintre acei experți, o tânără pe care Agenția o trimisese în grabă pentru a ajuta la interogarea lui Abu Zubaida. La nici 24 de ore de la decizia trimiterii ei, tânăra stătea față în față cu Zubaida într-o închisoare secretă. Ulterior ea mi-a descris episodul ca fiind o experiență suprarealistă și a mărturisit că „nimeni nu dorea să fie acolo"

Tot ea a adăugat însă că, din cauza unui al doilea val de atacuri considerat iminent, „cum am fi putut externaliza cu conștiința împăcată interogatoriul acesta unor terți și să avem încredere că ei vor pune întrebările corecte sau că ne vor transmite răspunsurile adevărate?" Poate că am fi făcut-o pentru unii deținuți, dar nu pentru cei ca Zubaida sau, ulterior, Khalid Sheikh Mohammed.

Ea cunoștea perfect al-Qaeda, dar la fel ca toți cei din această nouă întreprindere, tatona terenul. I-a pus lui Zubaida întrebări pentru a-i testa cunoștințele și sinceritatea. La ședințele echipei trebuia să-și ofere evaluarea. Mi-a mărturisit că a fost surprinsă de nivelul de certitudine pe care anchetatorii i-l cereau pentru a stabili

dacă Zubaida mințea sau nu spunea totul înainte de a fi de acord să continue cu tehnicile intensificate.

Evident că au fost de acord, până când Zubaida a devenit docil şi a revărsat un torent de informații. Tânăra a descris că în unele şedințe pălăvrăgea „ca o adolescentă la un party în pijamale". Chiar şi în aceste cazuri, cunoaşterea înseamnă putere. Ea îl ademenea pe Zubaida să-i împărtăşească opiniile lui prin întrebări ce reflectau nivelul de informații pe care îl avea CIA despre al-Qaeda ce depăşea cu mult aşteptările bărbatului. El a confirmat unele date, le-a contestat pe altele şi a completat lacunele altora. Uneori, tânăra l-a incitat cu informații recent dobândite (nu exista niciun risc, deoarece el nu avea să plece de acolo). Multe dintre datele dezvăluite de Zubaida (şi de alți deținuți) păreau aparent banale – care fusese modelul automobilului, cine mai participase la întâlnire, relații întâmplătoare, o adresă de e-mail – însă ele sporeau depozitul de informații din care aveau să se țese firele ce vor fi utilizate finalmente pentru uciderea sau capturarea teroriştilor şi dejucarea comploturilor.

Vorbind în 2015, tânăra a spus că nici atunci nu trecea o săptămână fără să nu-şi dorească să verifice unele date ori să urmărească un subiect cu unul sau altul dintre deținuți. (Desigur, nu putea face asta.) A vorbit aproape cu nostalgie despre zilele în care Agenția putea să revină la deținuți pentru a verifica detalii, a-i confrunta cu informații recent apărute sau a-i ațâța unul împotriva altuia.

Ea mi-a reamintit că unul dintre indiciile-cheie în urmărirea lui bin Laden fusese faptul că KSM şi Abu Faraj mințiseră în mod evident când fuseseră confruntați cu informații noi despre curierul lui bin Laden. Acela nu fusese decât un alt fir dintr-o țesătură complexă şi realizată lent.

Aşa cum am spus, Agenția deținea din punct de vedere istoric 13 tehnici aprobate, care includeau simularea înecului, închiderea în spații foarte strâmte, pozițiile stresante şi băile cu apă. În 2006-2007, am propus reducerea la jumătate a tehnicilor autorizate, eliminându-le pe toate cele de mai sus şi păstrând prinderea de ambele revere sau de bărbie, două pălmuiri (pălmuirea cu dosul

palmei peste abdomen şi pălmuirea insultătoare peste față), ca şi autoritatea manipulării dietei alimentare şi a somnului. Nuditatea forțată apărea uneori, alteori dispărea de pe lista noastră. Eu am precizat că anchetatorii doreau această tehnică deoarece putea fi rapid utilizată şi anulată, însă secretarul de stat Rice şi Steve Hadley manifestau îngrijorări.

Cred că de vină era imaginea. Ştiu că Steve regreta că nu înțelegea mai bine istoria simulării înecului şi asocierea unei tehnici cu acelaşi nume cu criminalii de război japonezi şi insurecția din Filipine. Am scos nuditatea de pe listă. Aveam o părere foarte bună despre opiniile lor şi în plus aici era vorba despre crearea unui consens. Ne apropiam totuşi încet de linia despre care mă avertizase adesea preşedintele: acestea vor fi destul de eficiente?

Nu procedam astfel pentru a judeca utilizarea în trecut a nudității sau a oricăror alte tehnici. Am avut mereu grijă să accentuez asta. George Tenet şi Porter Goss aveau circumstanțele lor, eu le aveam pe ale mele. Iar la sfârşitul anului 2006, dețineam mai multe cunoştințe despre al-Qaeda, ne infiltraserăm mai adânc în rețeaua ei şi îi înțelegeam amenințările mai bine decât în 2002 şi 2004. Îmi puteam permite să cedez unele lucruri, mai ales dacă asta ar fi dus la genul de consens politic căutat.

Doream ca din consensul acela să facă parte şi Congresul, ceea ce necesita o discuție serioasă cu ei. Discuția respectivă n-a avut loc niciodată. Congresmenii erau prea ocupați să țipe la noi şi între ei.

Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților era mai cu seamă conflictuală, îndeosebi după ce alegerile generale din luna noiembrie au plasat-o în mâna democraților. Noul ei preşedinte, Silvestre Reyes, era veteran din Vietnam, fost ofițer de grăniceri şi poate cel mai decent congresman. Odată fusesem în localitatea sa natală, El Paso, ca să țin un discurs la universitatea locală şi el a avut grijă ca la întoarcerea acasă avionul nostru militar să fie aprovizionat cu *tortilla* de la restaurantul lui favorit. Cu puțin timp înainte de a prelua preşedinția comisiei fusese denigrat de către Jeff Stein, pe atunci editor de securitate națională la *Congressional Quarterly*, pentru că nu ştiuse că al-Qaeda era o organizație sunnită. Nouă nu ne păsa de asta. Fusese

o capcană. Stein era un tip dur şi cu experienţă, dar specializat în sarcasme. Am fost impresionaţi mai degrabă de onestitatea lui Reyes. Aveam să-l punem la curent cu restul.

Noua preşedintă a Camerei Reprezentanţilor, Nancy Pelosi, îl alesese pe Reyes din cauza conflictului ei personal cu opţiunea evidentă, Jane Harman, tot din California şi liderul democraţilor din comisie. Harman era prea centristă în problemele de securitate şi prea tolerantă cu Bush. După aceea Pelosi a umplut comisia cu loialişti. Anna Eshoo (California), Rush Holt (New Jersey), Jan Schakowsky (Illinois) şi John Tierney (Massachusetts) aveau recomandări liberale impecabile şi erau... ei bine, dificil de informat.

Audierile au devenit adesea confruntări cu vociferări. Într-o şedinţă am fost întrebat dacă mi-aş supune fiica simulării înecului. După aceea (în locul unei întrebări) am fost acuzat că arătam plictisit în timpul unei prelegeri lungi despre sistemul politic american şi că această Cameră era „casa poporului" Un membru al Comisiei a recunoscut plin de candoare că el se opunea pur şi simplu *tuturor* acţiunilor sub acoperire. Au existat momente (şi chiar foarte multe) când am fost convins că unii membri se opuneau nu doar unora dintre acţiunile Agenţiei, ci şi existenţei sale.

Un senior CIA a plecat de la o asemenea şedinţă, comentând:

— Habar nu avusesem că oamenii îi tratează în felul acesta pe alţii.

Şi republicanii aveau problemele lor. Pete Hoekstra (Michigan) proteja aproape cu gelozie prerogativele congresionale şi ni se plângea în mod regulat şi furios despre fluxul limitat de informaţii care parvenea de la puterea executivă.

Cumva eram de partea lui. La urma urmelor, CIA insistase pentru informarea tuturor membrilor comisiei şi staffului lor despre închisorile secrete. De asemenea, am insistat să informăm şi conducerea comisiei de buget – Jack Murtha (democrat de Pennsylvania) şi Bill Young (republican de Florida).

Şedinţa aceea nu s-a desfăşurat prea bine. Murtha era un prieten din vestul Pennsylvaniei şi suporter al clubului Steelers ca şi mine; el mă prezentase la audierea de confirmare ca prim-adjunct

al directorului Serviciilor Naționale de Informații. Îi împrumutasem casetele mele audio în care Shelby Foote își citea magnifica relatare a Bătăliei de la Gettysburg pe care s-o asculte pe când șofa între Washington și Johnstown. De aceea am fost surprins când m-a atacat după ce am intrat în sala de informare. Motivul aparent era întârzierea mea (mai puțin de cinci minute, din cauza traficului rutier), dar era atât de puțin caracteristic pentru Murtha, încât am bănuit că trebuia să fie mai mult de atât. Bănuielile mi s-au confirmat când el s-a scuzat și a plecat în loc să aștepte să fie informat despre detaliile tehnicilor de interogare. Nu dorea să știe și nu dorea să fie prezent.

Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului a fost doar cu puțin mai politicoasă decât omoloaga sa din Camera Reprezentanților, însă nici dialogul de acolo n-a fost mai productiv. La un moment dat, senatoarea Feinstein a tras Agenția la răspundere pentru că-i lovise pe deținuți cu capetele de pereți, de parcă le-am fi strivit țestele într-un meci pe viață și pe moarte al Federației Mondiale de Wrestling.

M-am înscris prompt pe lista de audiențe a senatoarei și i-am informat pe ea și pe șeful ei de cabinet asupra tehnicii, acum eliminate, a „peretelui": deținutul, al cărui gât era protejat cu un guler rigid, era împins cu umerii într-un perete fals, din placaj, care emitea un zgomot puternic. Senatoarea a luat notițe în timp ce mă privea grav, apoi a repetat în public aceleași acuzații după câteva zile.

Senatorul Jay Rockefeller (democrat de Virginia de Vest), membru veteran al comisiei, a devenit președintele ei în 2007. Îl informasem de multe ori și, cu toate că n-am fost niciodată apropiați, cred că între noi a existat un respect reciproc (deși aveam obiceiul să ne ciondănim despre fotbalul din Pittsburgh și Virginia de Vest). Relația, așa limitată cum era, s-a deteriorat constant. La o ședință privată, la care pe lângă noi participau doar șeful lui de cabinet și juristul meu șef., Rockefeller a schimbat pe neașteptate direcția conversației ca să mă atace:

— Nu crezi în supervizare, nu-i așa?

Nu ştiu nici acum ce anume l-a împins spre gestul acela, deoarece tocmai îl informam despre o activitate delicată. În timp, senatorul a devenit tot mai refractar şi nu accepta informări despre materiale care nu erau autorizate pentru toţi membrii comisiei.

— De ce-mi spui asta? a întrebat el odată.

În septembrie şi noiembrie 2006, apoi din nou în aprilie 2007, am depus mărturie despre detenţii şi interogatorii în faţa comisiilor în plen ale ambelor corpuri legiuitoare. Şedinţa din aprilie 2007 cu SSCI a fost tipică. La audiere au participat 14 senatori, pe tot parcursul sau parţial, alături de 21 de membri ai staffului. Prea mulţi oameni pentru o acţiune delicată sub acoperire.

Pe lângă cercul obişnuit de membri tineri ai legislaturii, i-am adus să depună mărturie alături de mine pe John Rizzo, consilierul general, pe Steve Bradbury de la Justiţie şi pe unul dintre principalii anchetatori ai lui Khalid Sheikh Mohammed, un bărbat pe care KSM îl numea Amir. M-am adresat lor frecvent pentru a detalia diverse aspecte.

Am adus de asemenea documente. I-am înmânat fiecărui senator un tabel care avea pe prima coloană vreo 30 de nume, iar pe prima linie cele 13 tehnici anterior autorizate. X-urile din căsuţele tabelului arătau tehnicile la care fusese supus fiecare deţinut. Am discutat de asemenea despre un alt factor important: informaţiile rezultate de la deţinuţi care cumulau în jur de 8.000 de rapoarte.

Activitatea unui serviciu secret este descrisă uneori ca un joc de puzzle, atâta doar că noi ştim rareori care este imaginea ce trebuie reconstruită. Persoanele reţinute de CIA ne-au oferit multe piese necunoscute din puzzle, dar, cel mai important, ţinând seama de poziţiile lor în al-Qaeda, ele văzuseră de multe ori imaginea pe care noi ne străduiam s-o reconstituim.

În vara anului 2007, Consiliul Naţional de Informaţii a publicat o estimare a ameninţărilor la adresa Statelor Unite. Evaluările din Raportul naţional de informaţii (NIE) au fost realizate pe baza datelor obţinute de noi din programul de detenţie. Peste 70% din informaţiile de tip HUMINT utilizate în estimarea aceea proveneau de la deţinuţii CIA.

Am încercat să arăt Congresului grija cu care era condus acum programul. Vârsta medie a anchetatorilor era de 43 de ani. După ce fuseseră selectați, ei trebuiau să urmeze mai bine de 250 de ore de instruiri specializate înainte de a li se îngădui să stea față în față cu un terorist. În plus, ceream muncă de teren suplimentară sub supervizarea directă a unui agent cu experiență înainte ca un anchetator nou să poată conduce un interogatoriu.

Eram decis să determin Congresul să ne fie partener în aceste programe. Chris Walker, şeful biroului CIA pentru relațiile cu Congresul, avea multă experiență în relațiile cu Capitoliul, deoarece anterior lucrase pentru Denny Hastert, preşedintele Camerei Reprezentanților. Chris a răspuns prompt la cererea mea de a furniza celor două comisii „informații complete şi actualizate" despre *toate* activitățile Agenției. Am stabilit cu adevărat recorduri pentru notificările congresionale, audierile oficiale şi informări.

Pe parcursul a 12 luni, agenții CIA au depus mărturie în 57 de audieri în Congres şi au completat 29 de rapoarte legiferate. Am răspuns la 1.140 de întrebări oficiale şi la 254 de scrisori, chestionare şi solicitări.

Experții CIA au oferit peste 500 de informări pentru membrii Congresului şi stafful lor. (Al 110-lea Congres a fost în sesiune legislativă timp de 349 de zile, aşadar am oferit mai mult de o singură informare pe zi.)

Eu, personal, am informat Capitoliul de nouă ori doar despre programul de predare, detenție şi interogare (RDI).

Comisiile de control au fost exhaustive în solicitările lor pentru informații tot mai detaliate; de exemplu, la câți lumeni de lumină şi decibeli de zgomot erau supuşi deținuții aflați în custodia CIA. Un congresman a dorit să ştie dacă CIA a respectat sau nu cerințele legale de utilizare a materialelor de construcții „doar din surse americane" pentru închisorile secrete din străinătate.

Am răspuns la întrebări, însă erau timpuri grele: vorbeam despre lucruri controversate în numele unui preşedinte slăbit, cu opoziția aflată la control în ambele camere ale Congresului şi cu multe persoane interesate de candidatura la preşedinție. Circumstanțele nu erau strălucite. Informările despre Irak au

devenit atât de caustice, încât i-am spus lui Chris că analiştii aveau aprobarea mea să plece pur şi simplu dacă abuzurile deveneau excesive.

Şi nu era vorba numai despre CIA. În martie 2008, DNI Mike McConnell aranjase o întâlnire de două zile la o unitate CIA din Virginia pentru membri ai Comisiei pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor. După o şedinţă introductivă scurtă, au urmat cocteiluri şi dineul duminică seara, după care o zi plină de muncă, luni, înainte de revenirea în capitală.

Bineînţeles, majoritatea conducerii comunităţii serviciilor secrete s-a aflat în centrul de comunicaţii luni dimineaţă înainte de răsăritul soarelui, citindu-şi telegramele şi extrasele de presă. Un subiect ne-a atras atenţia. Siobhan Gorman, un reporter inteligent fost la *Baltimore Sun*, actualmente la *Wall Street Journal*, semna pe prima pagină un articol în care demasca răsunător programele NSA de culegere a datelor, pe care le considera ameninţătoare. Atâta doar că trei directori NSA – eu, McConnell şi actualul director, Keith Alexander – nu puteau înţelege despre ce era vorba. Asta este mai puţin obişnuit. Când un subiect apare în presă, chiar dacă este incomplet sau inexact, poţi să discerni de obicei activitatea reală din spatele titlului. Nu şi de data aceasta.

De aceea, DNI McConnell a decis să se abată de la scenariul de lucru prevăzut pentru ziua respectivă (cu susţinerea noastră entuziastă) şi a cerut ca tuturor participanţilor la şedinţa de dimineaţă să li se distribuie cópii ale articolului respectiv. I-a invitat apoi pe toţi să citească articolul, după care a început discuţiile rugându-i ca numai ei să aibă credibilitatea de a apăra comunitatea serviciilor secrete atunci când apăreau astfel de texte. Eram pentru ei ca o carte deschisă, aşa că erau cei mai în măsură să stopeze asemenea zvonuri. Mi se părea perfect rezonabil.

Nu însă şi lor. Primul vorbitor a declarat sec că nu va face asta deoarece „nu ştia dacă articolul era neadevărat” Iar de acolo, lucrurile au mers şi mai prost. Un participant l-a acuzat direct pe Keith Alexander că-l minţea. Un altul l-a atacat din senin pe directorul Biroului Naţional de Recunoaştere, învinuindu-l că amplasase în secret „arme în spaţiul cosmic”, o acuzaţie atât de

scandaloasă, încât ne aşteptam să fim învinovățiți şi că adăposteam în secret extratereştri. Un al treilea participant a schimbat uşor subiectul, afirmând că problema reală era că trebuiau să se bazeze pe un grup de masculi albi, pe când diversitatea rasială şi de sex ar fi îmbunătățit în mod evident activitatea serviciilor secrete americane. Am revenit până la urmă la agenda inițială de lucru, dar răul fusese făcut; în termeni marinăreşti, aveam o spărtură în carenă, sub linia de plutire.

Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în privința dialogului despre programul RDI. Într-un final, Congresul Statelor Unite nu a avut *niciun* impact asupra înaintării programului de interogatorii al CIA; n-a avut curajul sau n-a întrunit consensul pentru a opri programul, a-l sancționa sau a-l modifica. În cele din urmă, i-am informat pur şi simplu pe congresmeni că vom căuta autoritate legală din partea Justiției pentru a utiliza cele şase tehnici, că nu vom aduce pe nimeni în custodia CIA fără existența unui „plan de ieşire" (Guantánamo sau o țară terță), că-i vom ține pe deținuți o perioadă scurtă, fixată (în jur de două luni), că va necesita o decizie în favoarea extinderii acelei perioade şi că vom informa simultan comisiile despre fiecare deținut în parte şi felul cum sunt ei tratați.

Ca o ironie a sorții, am avut discuții mai productive în aceste privințe cu Comitetul Internațional al Crucii Roşii (ICRC) decât cu Congresul. Casa Albă n-a fost tocmai entuziastă față de relația aceasta, dar nici n-a intervenit în vreun fel. Oficialii ICRC au devenit vizitatori frecvenți la Langley; ei aveau o tendință spre secretomanie ce rivaliza cu a Agenției – căile lor de acces, ca mare parte din ale noastre, depindeau de asta – aşa că, cel puțin dintr-un punct de vedere, eram spirite înrudite.

Agenția a atenționat de asemenea discret Comitetul Internațional al Crucii Roşii înainte de a-i transfera pe unii dintre deținuți la Guantánamo şi am oferit orice informații am putut pentru ca personalul ICRC să fie în siguranță în orice parte a lumii.

Era totuşi greu să găsim o cale de mijloc în privința problemei centrale. Simțeam că obțineam informații în modul cel mai eficient atunci când îi țineam pe deținuți în locuri secrete, fără contacte cu exteriorul, pe când Crucea Roşie insista pentru notificări şi vizite.

Noi apreciam că Geneva nu cerea asta, ţinând seama de statutul ilegal de combatanţi al deţinuţilor noştri, însă Crucea Roşie era de altă părere, bazându-se pe practica internaţională uzuală. Tocmai exploram o abordare a notificării (să informăm Comitetul Internaţional al Crucii Roşii că aveam pe *cineva*), când alegerile din 2008 au dus în derizoriu orice discuţii.

Chiar şi când nu izbuteam să ajungem la o înţelegere reciprocă cu ICRC, între noi continua să existe un respect reciproc. La una dintre întâlniri m-a surprins afirmaţia lor potrivit căreia „CIA refuză în mod frecvent să ne răspundă la întrebări, totuşi când o face ştim că răspunsurile sunt adevărate" Cel puţin cineva ne credea.

Evident, Comitetul Internaţional al Crucii Roşii a obţinut acces la cei 14 deţinuţi pe care-i mutaserăm în septembrie 2006 la Guantánamo şi a pregătit un raport bazat pe interviurile respective, pe care l-a predat la CIA, fosta autoritate care-i ţinuse închişi. În mod previzibil, raportul conţinea acuzaţii dure de tortură şi tratamente crude şi înjositoare. Respectând cerinţele de strictă confidenţialitate ale Comitetului Internaţional al Crucii Roşii, am prezentat raportul respectiv comisiilor de control şi câtorva oficii ale puterii executive, având grijă să le reamintim că documentul se baza *exclusiv* pe afirmaţiile deţinuţilor. Când Senatul a anunţat public că urma să ţină o audiere cu uşile închise despre raport, Comitetul Internaţional al Crucii Roşii a fost pe bună dreptate nemulţumit că simpla existenţă a raportului fusese făcută public. Am intervenit şi am determinat comisia să scoată postarea respectivă de pe site-ul lor Web.

În aprilie 2009, raportul a fost însă publicat în totalitate în *New York Review of Books* de către Mark Danner, profesor de jurnalism la UC Berkeley şi critic frecvent al comportamentului Statelor Unite în războiul împotriva terorii. Comitetul Internaţional al Crucii Roşii şi-a exprimat regretul că „informaţii atribuite raportului ICRC au fost făcute publice în modul acela" Danner a comentat doar că „documentul mi-a parvenit de la părţi care considerau că trebuia cunoscut de cetăţeni"

Scurgerea de informaţii a fost sincronizată cu grijă pentru a susţine (şi justifica) decizia administraţiei de a declasifica notele

informative ale Departamentului de Justiție despre interogatorii, care avea să urmeze după câteva săptămâni (capitolul 20). Ce mai coincidență!

Există zile când un director al CIA este înclinat să creadă că el conduce o organizație mare, legală, aflată în legătură cu legislativul şi ataşată unor elemente operaționale şi analitice mărunte. Bineînțeles, este (sau ar trebui să fie) exact invers. Asta însemna că nu avea rost să discutăm în contradictoriu despre deținuți dacă nu urma să capturăm niciunul. Dacă continuarea acestei situații avea să fie dureroasă din punct de vedere politic, atunci ar fi fost preferabil să ne alegem cu ceva de pe urma ei.

Asta însemna acțiune, ceea ce punea o povară morală şi legală apăsătoare pe umerii Agenției în general şi pe ai mei în particular. Noi negam libertatea unor oameni, probabil pentru totdeauna, într-un program de detenție extrajudiciară. Unii considerau că aşa ceva era condamnabil indiferent de circumstanțe; oricine ar fi considerat-o condamnabilă dacă o aplicai persoanelor necorespunzătoare. Existau erori ocazionale: pur şi simplu erori de identificare sau, dacă identificarea fusese corectă, de apreciere greşită a cunoştințelor celui reținut despre un atac iminent şi astfel eligibilitatea sa pentru un program atât de aparte. În acelaşi timp însă nu ni se putea cere să respectăm un standard judecătoresc mai presus de orice dubiu. Tribunalele se ocupă cu delicte ce au fost deja comise şi de obicei nu sunt impulsionate de împiedicarea unor evenimente viitoare. Activitatea serviciilor secrete este orientată exclusiv spre viitor şi este concepută pentru a face posibilă acțiunea în fața îndoielii continue. Cu toate acestea, trebuie să fii foarte atent.

Abdul Hadi al Iraqi, un comandant veteran din al-Qaeda, a fost capturat spre sfârşitul anului 2006 în timp ce se întorcea în țara lui natală. În al-Qaeda, el avea reputația unui tip dur, cu sânge rece, agresiv şi serios. De asemenea, îşi formase, în mare parte prin intermediul relatărilor de presă, o idee extrem de stereotipă despre acțiunile noastre şi modul nostru de operare. Când a ajuns în

închisoarea secretă, l-am informat cine eram şi i-am spus de asemenea cine era el, sfâşiind toate vălurile de identităţi false pe care le utiliza.

A cooperat aproape imediat, oferind un şir de justificări raţionale.

— Voi ştiţi totul despre noi şi noi ştim totul despre voi. În final, asta nu va conta. Va fi pur şi simplu o pierdere de timp, deoarece noi vom prevala, indiferent cât de multe aţi şti despre noi.

Oricum avea să fie un conflict de durată.

— Voi purtaţi un război de zece ani, pe când noi suntem pregătiţi să luptăm 100 de ani, dacă asta va fi necesar, aşa că spusele mele acum şi aici nu vor conta.

Anchetatorii noştri i-au salutat raţionamentele, fiind de acord cu el acolo unde puteau şi contrazicându-l în cazurile contrare. Au consimţit ca debriefingurile să continue într-o manieră standard, dar l-au avertizat că, la prima minciună confirmată, vor schimba tonul interogatoriilor.

Specialiştii CIA în domeniu l-au testat cu mai multe informaţii cunoscute, la care el a răspuns în mod credibil, după care au trecut la lucruri necunoscute, în privinţa cărora toţi au convenit că răspunsese tot credibil. Hadi le-a declarat anchetatorilor săi că era impresionat de întrebările şi de cunoştinţele lor. A spus că erau atât de bine informaţi, încât părea că fuseseră chiar acolo. La rândul lor, analiştii de pe teren şi cei din sediul general au fost mulţumiţi de cooperarea sa.

Anchetatorii lui Abdul Hadi m-au informat despre acest subiect la începutul anului 2007, iar eu i-am invitat în biroul meu a doua zi, pentru a participa la întâlnirea cu senatoarea Feinstein, care fusese deja programată; făcea parte din strădania încheierii unui parteneriat cu Congresul.

În linii mari, anchetatorii şi-au repetat concluziile în faţa senatoarei, care i-a întrebat după aceea dacă ştiau de vreun atentat care să fi fost dejucat în urma activităţii lor anterioare depuse cu deţinuţii. Anchetatorii au replicat că era mai bine ca o asemenea întrebare să fie pusă analiştilor. Misiunea lor era de a-i condiţiona pe deţinuţi să răspundă credibil la întrebări şi, cu toate că ştiau de

unele ocazii în care fuseseră aflate şi raportate informații despre atentate, nu le țineau evidența.

După ce anchetatorii au explicat felul cum opinia incorectă a lui Abdul Hadi despre activitățile noastre dusese la cooperarea sa şi la decizia noastră de a continua cu un debriefing standard, senatoarea a întrebat dacă aşa vom conduce interogatoriile „de acum înainte" Ei au răspuns că aşa fuseseră conduse dintotdeauna. Se începe printr-o interogare pentru a determina acceptul de participare voluntară şi credibilă, după care se continuă în felul acesta dacă se obține un nivel corespunzător de informații. Dar la primul semn de minciună, erau pregătiți să solicite aprobare pentru tehnicile intensificate.

Senatoarea s-a întors după aceea spre mine şi m-a întrebat ce ştiam despre cazurile de ruşi otrăviți din Londra (cu două luni în urmă, Alexander Litvinenko fusese otrăvit cu poloniu). Discuțiile despre interogatorii luaseră sfârşit.

Muhammad Rahim al-Afghani a fost capturat în vara anului 2007. Rahim era un jihadist dur şi experimentat, care pregătise Tora Bora ca ascunzătoare pentru bin Laden în decembrie 2001. Nu era cooperant şi nu părea speriat de posibilitatea interogatoriilor. Era în mod clar un candidat pentru tehnicile intensificate de interogare, dar înainte de a recurge la ele aveam nevoie de opinia finală a Departamentului de Justiție despre cele şase tehnici rămase. Iar înainte de asta, aveam nevoie de un ordin executiv care să clarifice Articolul 3 din Convenția de la Geneva.

Era complicat. Mai întâi, puțină istorie. Prin decizia Hamdan din iunie 2006, Curtea Supremă extinsese protecția Articolului 3 din Convenția de la Geneva asupra combatanților ilegali din al-Qaeda. Nu sunt jurist, dar am fost sincer surprins de decizie, deoarece Articolul 3 se referă la conflicte care nu au un caracter internațional. Interpretarea sa tradițională făcea referire la conflictele intranaționale (adică războaie civile). Însă Curtea Supremă extinsese Articolul 3 printr-o decizie de 5–3, astfel încât să includă conflictul curent, deoarece al-Qaeda nu era o națiune, chiar dacă conflictul era incontestabil global.

Prin urmare, aveam nevoie de ajutor legislativ. Problema noastră nu era că doream aprobarea sau dezaprobarea unor tehnici de către Congres, ci că nu ştiam ce însemna Articolul 3 în contextul legilor americane. Când Senatul a ratificat alte paragrafe din tratate umanitare internaţionale, precum Convenţiile de la Geneva, istoria legislativă sau declaraţii specifice ale Senatului clarificau uneori înţelesul în termenii legilor americane. De exemplu, prin ratificarea Convenţiei ONU împotriva torturii, Senatul avea grijă să definească angajamentul internaţional împotriva tratamentelor sau pedepselor crude, inumane şi degradante, făcând referire la legislaţia noastră împotriva tratamentelor sau pedepselor crude şi inumane aşa cum erau prevăzute în Amendamentele V, VIII şi XIV ale Constituţiei. Există precedente care conferă înţeles.

Congresul nu oferise nicio astfel de clarificare despre Articolul 3 (aşteptându-se poate, la fel ca mine, că nu ni se va aplica niciodată). Articolul 3 este ferm, totuşi utilizează exprimări vagi, de pildă „tratamente umilitoare şi înjositoare” Utilizând un astfel de limbaj vag, mi-ar fi foarte greu să-i ordon, plin de încredere, unui agent CIA să întreprindă unele acţiuni. Eu căutam definiţii mai precise.

Una dintre „soluţiile” propuse a fost ca Legea comisiilor militare, care era examinată pe atunci în vederea promulgării, să incrimineze în mod explicit o serie restrânsă de activităţi abominabile şi, atâta timp cât nu le efectuau, agenţii CIA nu aveau să fie acuzaţi. În rest, totul avea să se păstreze nedefinit.

Administraţia, Agenţia şi cu mine am respins această soluţie, deoarece ne-ar fi adus în situaţia de a-i spune unui agent CIA: „Aş vrea să faci asta deţinutului acestuia; nici eu, nici Justiţia nu avem habar dacă încalcă sau nu Convenţia de la Geneva, pentru că de fapt nu ştim la ce părţi din Convenţie se referă. Dar sunt destul de sigur că nu va trebui niciodată să ajungi în faţa tribunalului pentru aşa ceva (sau cel puţin nu în faţa unui tribunal american), aşa că, o s-o faci pentru noi?”

În esenţă, problema era un conflict cu republicanii şi lupta se ducea în Senat.

Într-o şedinţă lărgită mi-am expus îngrijorarea despre întreprinderea unei acţiuni fără a-i cunoaşte legalitatea şi am spus că

era cel mai jalnic discurs motivațional pe care mi-aş fi putut imagina să-l țin unui agent CIA.

Ulterior, un senator m-a interpelat răuvoitor, pentru că, aparent, nu doream altceva decât „să țin discursuri". L-am întrerupt şi am spus că de fapt doream să pot da un ordin despre care să ştiu că era legal.

Senatorul McCain a avut altă propunere, care scotea pur şi simplu Congresul din discuție. Într-un scenariu de tipul unei bombe cu ceas sau ceva similar, a spus el, preşedintele trebuia să facă ceea ce trebuia să facă. Legalitatea era ignorată – acela era unul dintre prerogativele funcției. Steve Hadley i-a spus că preşedintele n-ar fi procedat niciodată astfel. La urma urmelor, el era factorul suprem al aplicării legii în țară. Şi chiar dacă ar fi ordonat aşa ceva, şi-a urmat el raționamentul, ținând seama de circumstanțe, probabil că preşedintele ar fi trebuit să o facă el însuşi.

În final, Congresul n-a dorit să ia nicio decizie contestabilă, ci a preferat să consolideze autoritatea prezidențială deja existentă de a defini înțelesul tratatelor pentru Statele Unite. Pentru orice depăşea încălcările grave enumerate în noua lege şi cerințele anterioare ale Legii tratării deținuților, rămânea în sarcina preşedintelui să definească cerințele Articolului 3 pentru SUA şi să publice deciziile respective în *Federal Register*.

Aşa a şi procedat preşedintele Bush în iulie 2007 la solicitarea noastră, autorizând astfel Departamentul de Justiție să confirme caracterul legal al celor şase tehnici de interogatorii dincolo de ceea ce conținea Manualul de teren al Armatei SUA. Nu cunosc pe nimeni dintre cei care au examinat manualul care să poată afirma că acesta epuizează universul de interogatorii legale concordante cu Convenția de la Geneva. Manualul de teren al Armatei a fost conceput pentru a îngădui armatei SUA să instruiască tineri şi tinere pentru a interoga în scopuri tactice prizonieri tranzitorii pe un câmp de luptă aflat în transformare rapidă. CIA nu opera în asemenea circumstanțe.

Am autorizat tehnici intensificate de interogare pentru Rahim, incluzând într-un final dietă lichidă şi privațiune prelungită de

somn. Țin minte cum priveam foaia de hârtie, cu stiloul în mână, șovăind să iau o astfel de măsură.

Așa cum a subliniat anchetatoarea care l-a interogat pe Abu Zubaida, nimeni nu-și dorește să se afle în asemenea circumstanțe. Eu nu m-am apropiat niciodată de situația ei de a sta față în față cu un terorist sfidător, dar am vizitat Camp 7 din Guantánamo, după ce i-am predat pe cei 14 deținuți de mare valoare Departamentului Apărării, în septembrie 2006. A fost greu să-i pot întrezări în treacăt în celulele lor solitare, dar i-am observat prin intermediul monitoarelor TV din centrul de comandă. Unii dormeau, unii se rugau, unii mergeau înainte și înapoi, alții prefirau mătănii între degete.

Celulele erau curate și luminoase, exista o sală pentru exerciții fizice, iar deținuții puteau discuta cu vecinii lor de pe extensiile celulelor, similare unor verande. Bineînțeles, toate contactele erau riguros controlate (și monitorizate electronic).

Deținuții puteau de asemenea utiliza o bibliotecă, aveau la dispoziție o colecție de muzică și materiale video (deși unii se plângeau că ceea ce li se oferea era sub nivelul din închisorile secrete). S-a dovedit că romanele cu Harry Potter erau foarte populare.

Era o unitate de detenție civilizată pe ansamblu, totuși nu se putea ocoli faptul că oamenii aceia aveau să rămână pentru toată viața în condițiile respective.

Înainte de plecare, personalul din Guantánamo mi-a arătat containerul gol de polistiren care fusese utilizat în ziua respectivă pentru a-i aduce prânzul lui Abu Zubaida. Pe suprafața lui, el gravase cu pixul genul de fulgere stilizate și designuri complexe pe care le vedem de obicei pe caietele liceenilor. Mi s-a spus că făcea asta în mod uzual.

Desenele de adolescent ale lui Zubaida aveau în ele ceva mișcător. Ele îmi aminteau că, deși eram mulțumit profesional de detenția lui și a altora, bucuria personală era prea măruntă. Poți să dezumanizezi un inamic numai de la distanță.

Fără să pierd asta din vedere, am semnat autorizația începerii de tehnici intensificate de interogare asupra lui Muhammad Rahim.

S-a dovedit a fi un afgan dur. (Unul dintre veteranii mei în antiterorism a spus că afganii erau în mod curent mai duri decât arabii.) Rahim nu ne-a dezvăluit nimic realmente valoros. Îi era fanatic de loial lui bin Laden[41].

Am extins autorizarea şi am încercat diverse abordări, însă am progresat prea puţin. La un moment dat, Rahim a susţinut că avea halucinaţii şi-l încercau gânduri de sinucidere. Psihologul închisorii a oprit interogatoriile, ca şi regimul de privaţiune de somn, pentru a-i oferi timp să-şi revină.

Problema era cât timp puteam continua şi dacă reuşeam sau nu să-l aducem vreodată într-o zonă de cooperare. Chiar şi utilizarea de tehnici legale, autorizate, se află la limita abuzului dacă posibilităţile de succes sunt reduse.

Centrul pentru Combaterea Terorismului a pregătit un „pachet" pentru a utiliza încă o dată tehnicile intensificate de interogare. Când a ajuns la mine, Jose Rodriguez, directorul Directoratului de Operaţiuni şi fost director al CTC, nu-l contrasemnase. Asta mi-a atras atenţia, deoarece Jose condusese practic programul tehnicilor intensificate de interogare şi luptase pentru continuarea sa. În weekend i-am telefonat acasă pe o linie securizată. Nu era optimist că tehnicile autorizate în prezent aveau să-l determine pe Rahim să vorbească. El a concluzionat că acesta înţelesese cât de departe vom ajunge cu tehnicile şi era pregătit să le reziste. Jose nu avea obiecţii să încercăm şi avea să susţină orice decizie. Voia doar să-i cunosc punctul de vedere.

În vara anului 2006 existase un consens relativ că noua suită de tehnici *va funcţiona* în majoritatea cazurilor. Eu nu eram pregătit să abandonez acea analiză. Aşa cum a spus cândva Thomas Edison,

---

[41] Se părea că loialitatea continua să fie foarte importantă pentru Rahim. La un moment dat a trimis din Guantánamo o scrisoare către avocatul lui din Ohio, în care-l desfiinţa pe baschetbalistul LeBron James, originar din Akron, care era „un om foarte rău" deoarece părăsise echipa Cleveland Cavaliers (*n.aut.*).

„majoritatea eşecurilor aparţin celor care nu-şi dau seama cât de aproape sunt de succes atunci când renunţă"

Ştiam că Rahim fusese un mijlocitor şi, potrivit unor rapoarte viabile, unii şefi din al-Qaeda de la graniţa Afganistanului cu Pakistanul începuseră relocarea după capturarea sa. *Aparent* considerau că el ştia ceva. Ca atare, nu era simplu de decis. Dacă renunţam la interogarea lui, era posibil să pierdem o şansă reală de a obţine informaţii importante. Dacă insistam, acceptam dilema morală că era posibil să nu obţinem de fapt nimic. Am hotărât că vom mai încerca o dată.

N-am avut succes. În ciuda strădaniilor noastre de coerciţie şi bunăvoinţă (le-am încercat pe ambele), Rahim ne-a spus prea puţine înainte de a-l transfera la Guantánamo la începutul anului 2008. Acest eşec a fost un punct de observaţie important, însă nu eram pregătit să-l declar o tendinţă. Am păstrat programul pentru restul anului 2008, dar pentru că nu mai aveam deţinuţi, n-am putut obţine date suplimentare. Anchetatorii de pe teren au fost de acord cu decizia noastră de a ne opri cu Rahim; de fapt, noi am făcut-o, bazându-ne pe recomandările lor. Ulterior, unul dintre ei mi-a mărturisit că era perfect convins că ar fi obţinut cooperarea lui Rahim dacă ar fi putut utiliza întregul set de tehnici anterioare.

Am prezentat Congresului actualizări detaliate despre Abdul Hadi şi Rahim şi am anunţat public arestările când au fost trimişi la Guantánamo. Rapoartele către Congres au fost primite în general fără comentarii (sau obiecţii), dar nici n-a existat vreun semn că ar fi ajutat prea mult în relaţiile noastre cu legislativul.

Până la sfârşitul anului 2007, situaţia devenise atât de încordată, încât era greu de imaginat cum am fi putut înrăutăţi şi mai mult legătura cu Capitoliul. Din păcate, am găsit o cale pentru asta.

În luna noiembrie, Mark Mazzetti de la *New York Times* dădea târcoale ca o pasăre de pradă peste ceea ce considera că ar fi un articol-bombă. Reţeaua noastră a început să scapere când foşti lucrători din CIA au telefonat raportând că Mazzetti se interesa de distrugerea videocasetelor ce fuseseră înregistrate la unele interogatorii din trecut. În mod evident, el îşi încheiase

articolul când a telefonat *pro forma* la Agenție pentru a solicita comentarii înainte de a da undă verde publicării.

Cu doi ani în urmă, Jose Rodriguez ordonase distrugerea a aproximativ 100 de videocasete de interogatorii ale lui Abu Zubaida şi Abd al-Rahim al-Nashiri, primii doi deținuți de mare valoare. În majoritate, videocasetele îi arătau pe deținuți stând în celulele lor, dar conțineau şi unele materiale explicite cu tehnicile de interogare aplicate.

Jose a declarat că făcuse totul pentru a-i proteja pe agenții vizibili în imagini. Pentru gestul lui, CIA îl va aminti mereu ca pe un erou, însă el acționase în cadrul unei ferestre înguste de legalitate (ei nu răspundeau față de nicio anchetă internă, legislativă sau judiciară), fără să țină seama de obiecții şi fără aprobarea directorului Goss, a DNI-ului Negroponte şi a consilierului juridic al Casei Albe – care erau toți furioşi pe el.

Înregistrările video nu fuseseră nici create, nici distruse în timpul mandatului meu (aşa cum a atras atenția talentatul meu şef al biroului de PR, Mark Mansfield, în istoricul cazului pe care l-a prezentat presei), dar eu eram în funcție când povestea urma să fie publicată. L-am informat personal pe preşedinte despre ea şi i-am spus că, în opinia mea, Casa Albă ar fi trebuit să devieze spre Langley orice întrebări referitoare la caz. Era o încurcătură pe care trebuia s-o descurcăm noi. Preşedintele a confirmat că el nu fusese niciodată informat de existența sau distrugerea casetelor video şi că ar fi fost încântat ca stafful lui să declare acest lucru când redirecționau întrebările spre noi.

După ce am revenit la Langley, am decis să-l previn pe Mazzetti şi am expediat o scrisoare nesecretizată către personalul CIA (menită a fi difuzată public), în care descriam istoria casetelor. Doream să fim primii care să dăm formă cazului. În plus, deşi Mazzetti era profesionist, ne ținuse în beznă în privința asta, aşa că nu-i datoram absolut nimic.

Mansfield i-a telefonat lui Mazzetti şi l-a anunțat că aveam o declarație despre videocasete pe care urma s-o difuzăm, după care i-a trimis o copie lui Pam Hess, reportera de la Associated Press care se ocupa de serviciile secrete. Prin trimiterea versiunii noastre la un

serviciu internațional de știri, îi ofeream expunere maximă, iar Associated Press nu era *New York Times.*

În scrisoare atrăgeam atenția că în anul 2003 conducerea celor două comisii pentru serviciile de informații fusese informată de existența videocasetelor și de intenția CIA de a le distruge. Am specificat de asemenea că videocasetele fuseseră examinate de inspectorul general al Agenției, care le găsise conforme cu rapoartele telegrafiate din închisoarea secretă. Nu mai aveam ce face cu videocasetele, care fuseseră înregistrate pentru a ajuta la întocmirea și verificarea rapoartelor telegrafiate. De fapt, nici nu fuseseră prea utile.

După ce cazul a fost făcut public (din păcate în ziua petrecerii noastre de Crăciun, dar trebuia să ne grăbim pentru a o lua înaintea ziarului *Times*), a izbucnit scandalul. Senatorul Kennedy a invocat afacerea Watergate înaintea Senatului.

— N-am mai văzut nimic de felul acesta de la dispariția celor optsprezece minute și jumătate de pe benzile președintelui Richard Nixon! a tunat el într-un discurs furibund.

Comisiile pentru serviciile de informații au ținut mai multe audieri și și-au revărsat furia fiindcă nu fuseseră informați personal mai mulți membri despre videocasete și distrugerea lor. Rush Holt, un critic constant al Agenției, a preluat controlul anchetei în Camera Reprezentanților. Comentatorii au avut o zi mare, susținând că fuseseră distruse dovezile unor crime oribile. În mijlocul scandalului, procurorul general l-a însărcinat pe procurorul federal John Durham să ancheteze dacă fusese încălcată vreo lege.

La apogeul scandalului, în februarie 2008, în decursul unei ședințe cu ușile deschise a Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului, cu camerele C-SPAN filmând totul, am încercat să înfrânez speculațiile cele mai nebunești.

— CIA a supus trei persoane la tehnica simulării înecului, am amintit pe un ton firesc. Zubaida, Nashiri și Khalid Sheikh Mohammed. Ultima utilizare a tehnicii a fost în martie 2003.

Numele celor supuși la simularea înecului nu fuseseră făcute publice până atunci, și nici data ultimei utilizări a tehnicii. Era un contraatac modest împotriva unei avalanșe de speculații și acuzații.

În timp ce membrii comisiilor au tăcut pentru a se gândi cum să răspundă la ceea ce tocmai anunțasem (noi nu-i avertizaserăm în niciun fel), am adăugat că utilizarea tehnicii reflecta circumstanțele vremurilor, teama de atentate catastrofale şi lipsa noastră de cunoştinţe despre al-Qaeda. După două zile, aflat în fața Camerei Reprezentanţilor, tot în şedinţă cu uşile deschise, am refuzat să speculez dacă simularea înecului va mai fi legală după schimbarea atât a circumstanțelor, cât şi a legilor. Noi nu o ceruserăm şi nu fusese utilizată de aproape cinci ani. Punct!

Scandalul s-a mai domolit după ce ancheta lui John Durham a stins practic orice entuziasm al membrilor Concresului pentru alte investigații. În plus, pe măsură ce campania prezidențială s-a încins, a fost clar că orice decizie reală privind calea de urmat aştepta rezultatul alegerilor din noiembrie.

Rezultatul acela a pecetluit soarta detenţiilor şi interogatoriilor CIA, în ciuda argumentelor contrare ale Agenţiei (capitolul 19). Iar apoi, în următorii câțiva ani, noua administrație şi democrații din Congres au trecut în mod repetat Agenţia prin storcător pentru comportamentul său anterior (capitolul 20).

Cu excepția operațiunilor combatante de pe câmpurile de luptă din Irak şi Afganistan, Statele Unite (nu doar CIA) ieşiseră în general din domeniul detenţiilor şi interogatoriilor. Izbutiserăm într-un final să facem ca reținerea şi arestarea cuiva să fie atât de dificile din punct de vedere legal, cât şi de periculos din punct de vedere politic, încât aveam să recurgem automat la asasinate pentru a-i elimina pe teroriști de pe câmpul de luptă.

TREISPREZECE

ÎNTOARCEREA ACASĂ

PITTSBURGH, PENNSYLVANIA, 1945-2014

În filmul de mare succes *A fost odată asasin* din 1997, John Cusack joacă în rolul unui asasin care se întoarce în localitatea sa natală pentru aniversarea de zece ani a absolvirii liceului. Căutând casa în care locuise în copilărie, el descoperă că în locul ei se afla un magazin universal.

— N-o să mă mai pot întoarce niciodată acasă, îi spune el la telefon psihiatrului său, dar măcar îmi pot face cumpărăturile acolo.

În cazul meu, cred că pot cumpăra de acolo produse de marketing ale clubului Steelers. Casa copilăriei mele se afla pe locul stadionului Three Rivers, denumit ulterior Heinz Field, din cartierul Northside (actualmente North Shore) din Pittsburgh. Casa a fost demolată pentru construirea primului stadion.

Cartierul era minunat, amplasat între linia principală a căii ferate Pennsylvania şi malul nordic al râului Allegheny. Putea fi numit în mod corect „industrial" pentru că avea fabrici din industria uşoară (printre care Clark Candy), numeroase parcări pentru camioane şi remarcabil de multe baruri.

Locul era tipic etnic – irlandezi, italieni, un cvartal întreg de negri – iar identităţile din ţările de origine continuau să fie importante. În clasa a doua, am călcat pe un cui care ieşea dintr-o scândură şi o vecină irlandeză a înfipt cuiul buclucaş într-un cartof pentru a-mi grăbi vindecarea.

De asemenea, cartierul era în mare parte catolic. La slujba de duminică din St. Peter's îi puteai vedea pe aproape toţi locuitorii, iar majoritatea copiilor – şi erau destui – urmau şcoala primară a bisericii conduse de Surorile Milostive.

Sportul era iubit de toţi. Ajungea să ieşi cu mingea afară şi se strângeau imediat amatori de un meci, indiferent de anotimp. În

apropierea noastră nu se afla niciun teren cu gazon. Exista un teren de joacă mic, cu suprafața de bitum, una sau două parcări de pământ şi, mereu, strada.

— Fugi! Îți pasez la Buickul ăla!

Exista şi un teren omologat, Monument Hill, care se găsea în vârful unui deal ca o cocoaşă, înalt de 120 m, aflat chiar în nordul cartierului. Denumirea venea de la un monument comemorativ al Războiului de Secesiune, care fusese mutat cu mulți ani în urmă pe latura sa estică, de unde fusese ulterior îndepărtat. Terenul nu era cu nimic spectaculos. Era bine întreținut, cu tribune permanente, dar cu suprafața de joc artificială (ceea ce însemna absența veşnică a ierbii pentru cei îndeajuns de ghinionişti să nu fi jucat niciodată pe gazon). Pentru noi însă era cel mai bine aşa. Din mai până în august, majoritatea weekendurilor, plus serile din timpul săptămânii, ni le petreceam acolo. Aşa am ajuns destul de bun la baseball ca să câştig notorietate în liceu şi o medie a loviturilor reuşite de 0,316.

Întotdeauna a existat entuziasm pentru echipele sau eroii sportivi locali. În săptămânile de vară puteai strânge diminețile destule sticle de băuturi carbogazoase, ca să aduni bani pentru biletul de tramvai şi cel de intrare generală de 1,50 dolari, ca să te aşezi în spatele lui Roberto Clemente, în dreapta pe stadionul Forbes. Faptul că Clemente a fost cel mai faimos sportiv profesionist al oraşului – din toate timpurile – poate fi sugerat de înălțimea foarte exactă a zidului din dreapta terenului celui mai nou stadion din Pittsburgh, PNC Park. Zidul acela are înălțimea de 21 de picioare[42], pentru a comemora numărul de pe tricoul lui Clemente din echipa Pirates.

Apoi era Steelers, clubul de fotbal deținut de familia Rooney, tot din parohia St. Peter's. Fiul cel mai mare, Dan – ulterior preşedintele clubului şi mai târziu ambasadorul lui Barack Obama în Irlanda – antrena echipa de fotbal din gimnaziu, iar eu am fost

[42] Echivalent cu 6,4 m (*n.trad.*).

mijlocaş ofensiv în clasa a opta. „Singurul puşti care-şi putea aminti schemele”, a fost explicaţia lui. Ulterior am lucrat în cantonamentele Steelers ca să câştig bani pentru a urma colegiul, iar când am fost la facultate şi programul lui Dan cu echipa a devenit prea solicitant, i-am preluat îndatoririle de antrenor de la echipa de gimnaziu şi în ultimul an am izbutit chiar să câştigăm campionatul orăşenesc.

Noi eram ataşaţi de Steelers. În tinereţe, bunicul meu Mike Murray fusese prieten la toartă cu Art Rooney, unul dintre membrii familiei. Mătuşa mea Pat, sora mai tânără a mamei, a fost de aceeaşi vârstă şi colegă cu câţiva băieţi Rooney. Toţi mergeam la aceeaşi biserică. De aceea n-a fost surprinzător că am ascultat aproape cu lacrimi în ochi prima victorie a echipei Steelers în Super Bowl, la un difuzor al Armatei într-o bază pentru avioane B-52 de pe insula Guam în 1975. (Cu timpul situaţia s-a îmbunătăţit. Am fost în loja patronului la victoriile cu numerele cinci şi şase din Super Bowl în 2006 şi 2009.)

Casa bunicului meu Mike Murray făcuse parte dintr-un şir de case lipite între ele, atâta doar că toate celelalte din şir fuseseră demolate. Am locuit în casa lui împreună cu mama mea (Sadie), tata (Harry), sora Debby şi fratele Harry III. Am avut surori gemene, care au murit însă la scurt timp după naştere, pe când aveam zece ani. Mai bine de jumătate de secol m-am rugat pentru sufletele lor la toate liturghiile de duminică.

Tata era sudor la Allis-Chalmers, nu departe de casă, dar s-a pensionat devreme, când s-a închis fabrica din Pittsburgh. Mama lucra şi ea ocazional, când putea. După mulţi ani, când eram ofiţer superior în Forţele Aeriene, ea şi câteva prietene se ocupau de curăţenia unei clădiri de birouri locale.

Bunicul a fost unul dintre oamenii cei mai generoşi pe care i-am cunoscut vreodată. El m-a dus la pescuit şi în drumeţii. Graţie lui, casa noastră era locul unde toţi vecinii se adunau ca să joace cărţi, să facă grătare sâmbătă seara sau pur şi simplu să stea pe verandă şi să asculte la radio meciurile echipei Pirates. Bunicul lucra în departamentul expediţii al unei tipografii şi îşi suplimenta salariul

mic jucând la pariuri sportive şi la loterie. Acolo unde am crescut eu, acest lucru era la fel de firesc ca şi mersul duminica la biserică. Pe când am fost băiat de altar şi slujeam la liturghia de dimineață în zilele săptămânii, fugeam acasă ca să înfulec micul dejun înainte de a pleca la şcoală, iar mama lua „documentele" bunicului de pe masa din bucătărie pentru a-mi face loc.

Mama şi tata au avut foarte multă grijă de noi, fiind limitați doar de resursele financiare. Cina era întotdeauna un eveniment în familie. Deşi era mâncarea tradițională a imigranților irlandezi – carne bine gătită, cartofi şi legume – fasolea pregătită de mama a fost timp de 50 de ani unul dintre felurile cele mai solicitate la toate picnicurile în familie şi cu vecinii, la pomeni, nunți şi botezuri.

Părinții mei au pus accent pe educația noastră întrucât a lor fusese limitată de problemele economice ale Marii Crize; mama terminase zece clase. Țin minte perfect cum mi-a citit cu glas tare *Insula comorilor*, schimbându-şi glasul şi intonația la fiecare personaj, seară de seară, timp de câteva săptămâni.

Tata terminase opt clase. Fusese un sportiv promițător, dar apoi interveniseră problemele economice, războiul şi accidentările la genunchi. El m-a învățat multe. Mulțumită lui, arunc mingea de baseball cu mâna dreaptă, dar mânuiesc bastonul de bătaie a mingii cu stânga. În ciuda eforturilor lui însă n-am obținut nicio bursă şcolară pentru sport.

Aşadar, educația pe care mi-au impus-o părinții a fost importantă şi de calitate, începând cu Surorile Milostive de la St. Peter's. Pe atunci mă gândeam că denumirea aceea nu era deloc potrivită, iar după câțiva ani, în timpul dezbaterilor despre tehnicile intensificate de interogare ale CIA, m-au trecut fiorii când am reamintit auditoriului meu că avusesem parte de patru dintre tehnici (două tipuri de prinderi şi două pălmuiri) în şcoala primară diocezană. Educația era totuşi de calitate şi esențială. Fără zorzoane.

La fel s-a întâmplat şi în liceul catolic regional, North Catholic. Hrană parohială clasică. Disciplină. Programă şcolară obligatorie. Teologie. Latină. Literatură clasică. Istorie. Tradiția ştiințelor umaniste. Lor li se adăuga una dintre bibliotecile de cartier pe care Andrew Carnegie le presărase în tot oraşul care-l adoptase.

Eu frecventam cu regularitate filiala din Northside. Cred că am citit aproape toate cărţile din secţiunea dedicată istoriei.

Colegiul local, Universitatea Duquesne, a fost alegerea firească pentru continuarea studiilor. Era catolic, ni-l puteam permite şi se afla aproape de casă. Eram deja în serviciu activ în Forţele Aeriene înainte de a vedea o sală de clasă care să nu aibă crucifix pe perete. De asemenea, eram încadrat în Forţele Aeriene înainte să fi avut nevoie de o maşină ca să ajung la şcoală. Gimnaziul, liceul şi colegiul se aflau toate la distanţe ce puteau fi parcurse pe jos în scurt timp, iar dacă vremea era urâtă exista transportul public. Uneori m-am întrebat dacă nu cumva stilul meu ulterior de viaţă, călător prin lume, n-a fost o reacţie faţă de acei ani ai tinereţii.

Pe când eram la Duquesne, a început războiul din Vietnam. În cartierul meu, serviciul militar universal însemna *realmente* universal – toţi se înrolau – aşa că am optat pentru Corpul de Instruire a Ofiţerilor Rezervişti, pentru a obţine gradul de ofiţer. În familia noastră nu exista o tradiţie militară. Tata luptase în al Doilea Război Mondial în Africa de Nord şi Franţa, la transmisiuni, iar unchiul meu, fratele mai mic al mamei, minţise în privinţa vârstei ca să se alăture puşcaşilor marini, călătorise o vreme prin toată Mediterana şi sfârşise prin a fi înconjurat de zeci de mii de chinezi „voluntari" în timpul retragerii puşcaşilor marini din Bazinul Chosin din Coreea. Una dintre cele mai vechi amintiri ale mele legate de televiziune este imaginea bunicului care privea îngrijorat ştirile pe micul ecran în vremea respectivă.

Forţele Aeriene mi-au permis să rămân la Duquesne pentru a-mi termina masteratul în istorie înainte să intru în serviciu activ în vara anului 1969. Cariera militară a sosit la momentul potrivit. Mă însurasem cu o colegă de clasă din Duquesne, Jeanine Carrier din Chicago, care continuă să rămână cea mai bună decizie din viaţa mea. Aveam o fetiţă, Margaret, iar Jeanine era însărcinată cu Michael. Salariul sigur şi asistenţa medicală de calitate erau atuuri deloc de neglijat.

Deşi aveam să-mi vizitez familia şi să particip din când în când la meciuri ale echipelor Steelers şi Pirates, iar tărăgănarea vocalelor avea să nască uneori întrebări despre originea mea din Pittsburgh,

nu ne-am mai întors niciodată pentru a locui în acel oraş. Nu cred că ar fi ceva neaşteptat. Oraşul a fost practic un exportator de absolvenţi de colegiu, şi nu numai, timp de două decenii după închiderea oţelăriilor care fuseseră sufletul lui. Oamenii erau buni. Oraşul era bun. Atâta doar că... nu existau slujbe.

Până la urmă, Pittsburgh avea să renască, bazându-se pe educaţie, asistenţa medicală şi găzduirea a numeroase sedii de corporaţii. A devenit un oraş al funcţionarilor, dar şi-a păstrat atitudinea muncitorească. Toate cele trei râuri sunt acum destul de curate pentru a pescui în ele, însă populaţia oraşului a ajuns la jumătate din cea anterioară.

Analiştii de fotbal american neinformaţi sunt tentaţi să afirme că suporterii Steelers călătoresc mult, când fanii îmbrăcaţi în negru şi auriu, fluturând simbolul clubului Terrible Towels, apar la meciurile din deplasare ale echipei. În noiembrie 2008, am fost pe FedEx Field ca să-i văd pe cei de la Steelers şi Redskins jucând într-o seară de luni. Din cauza vacarmului mulţimii, jucătorii echipei Redskins (echipa gazdă) au trebuit să-şi facă semne pe muteşte. După terminarea meciului, când a fost întrebat de ce procedaseră aşa, un jucător de la Redskins a replicat nervos:

— Pentru că nu puteam auzi niciuna din indicaţiile mijlocaşului nostru!

Însă vacarmul acela al mulţimii se datora mai puţin faptului că suporterii Steelers călătoresc mult, cât mai degrabă uriaşei diaspora plecate din Pittsburgh în anii 1970 şi 1980, pentru care clubul de fotbal a rămas legătura cea mai strânsă cu oraşul natal.

De fiecare sărbătoare a Crăciunului, directorul şi directorul adjunct al CIA stau în holul recepţiei sediului ca să se pozeze, să strângă mâini şi să schimbe urări de sărbători cu oricine doreşte s-o facă. Un ceremonial care durează ore-n şir. La evenimentele acestea, un număr surprinzător de mare de oameni s-au prezentat ca fiind din vestul statului Pennsylvania.

Printre bodyguarzii mei din CIA s-au numărat de asemenea mulţi din Pittsburgh. Jeanine şi cu mine aveam abonament la meciurile echipei Steelers şi mergeam de câte ori puteam. Pentru mine, să fiu în tribună între orele 13:00 şi 16:00 duminica însemna

o desprindere completă de restul lumii. Se pare că nici pe bodyguarzi nu-i deranja drumul cu maşina de peste patru ore dus şi tot atâta întors până la Heinz Field. Agenţii de pază de la Steelers ne tratau cu respect: toţi beneficiam de permise de acces nelimitat, pentru grăbirea intrării şi ieşirii. Toţi puteau viziona meciul. Bodyguarzii CIA n-au apelat niciodată la voluntari pentru aceste deplasări ale mele.

Eu şi alţii am moştenit din Pittsburgh etica muncitorească a regiunii, o etică perfect redată în cuvintele lui Ernie Pyle, corespondent pe front în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care, după o vizită făcută în 1937 în Pittsburgh, a scris: „Oamenii de aici pur şi simplu muncesc". Ani de zile, o copie îngălbenită de vreme a articolului său fusese prinsă pe avizierul staţiei din vârful funicularului Monongahela Incline, ce continuă să asigure transportul pe dealul oraşului.

O campanie publicitară făcută la jumătatea anilor 1990 pentru Pirates, când echipa juca jalnic, a surprins perfect aceeaşi etică. Imaginea simplă a bazei-casă; un coşuleţ negru de picnic este aşezat pe ea, iar un glas rosteşte din afara ecranului: „Veniţi să vedeţi un club care munceşte din greu la fel ca voi". Ar fi greu ca Dodgers sau Yankees să fie asociaţi unei teme similare.

După 2002, am participat la câteva Maratoane Pittsburgh. Sunt întotdeauna evenimente deosebite şi alergarea pe străzile oraşului natal în aclamaţiile mulţimilor de susţinători este cu totul specială. Totuşi, numai în Pittsburgh spectatorii oferă alergătorilor colţunaşi, şi cred că fac o treabă bună.

Cartea recent apărută *Singing the City*, o odă adusă vieţii din Pittsburgh, citează un observator care îşi amintea cum furnalele cuptoarelor colorau nopţile în galben şi-i compătimea pe bieţii copii din Vestul Mijlociu care nu văzuseră niciodată asemenea privelişti.

În 1937, Pyle a sintetizat frumos un gând similar: „Un guler murdar de cămaşă înseamnă aici prosperitate"

Iar mema „pur şi simplu muncesc" este echivalentul industrial al maximei lui Woody Allen, potrivit căreia 80% din succes înseamnă pur şi simplu să începi treaba. Concluzia mai extremă a

tatei, pe care mi-a trântit-o după ce venisem acasă plângându-mă după o încăierare, a fost simplă: „Nu mai scânci. Comportă-te ca un bărbat şi apără-te."

O a doua lecție a fost mai personală şi a provenit din mediul meu imediat. Era un cartier dur. Unii dintre prietenii şi rudele mele au ajuns fie polițişti, fie infractori; vreo doi au fost în ambele tabere. Părinții ne-au impus un standard moral ridicat (pentru a ne induce sentimentul de vinovăție), dar au insistat pentru toleranța față de alții: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați. Noi toți suntem copiii Domnului."

Aşadar, o lecție bună de viață. *Cu adevărat* importantă dacă viața te aduce vizavi de criminalul de război sârbo-bosniac Ratko Mladić, în 1994, în barăcile Lukavitsa de la periferia oraşului Sarajevo. Sau dacă îl primeşti în biroul tău din CIA pe Moussa Koussa, şeful serviciilor secrete libiene, în timp ce te întrebi cât de implicat a fost în moartea a 270 de oameni nevinovați în catastrofa cursei Pan Am 103 deasupra localității Lockerbie din Scoția.

Însă toate acestea urmau să se întâmple în viitor. Jeanine, eu şi micuța Margaret am plecat din Pittsburgh în vara anului 1969 pentru a începe o nouă viață în Forțele Aeriene, la o şcoală tehnică pentru ofițeri de informații din Denver. Michael s-a născut acolo, după care am pornit spre Omaha, iar în cele din urmă spre Guam, unde ni s-a născut fiul cel mai mic, Liam. Am rămas o familie unită, petrecând cât mai mult timp împreună – de pildă, aduceam ponchouri şi şezlonguri în cinematograful în aer liber mereu amenințat de ploaie din baza de pe Guam. Acolo am lucrat în general în schimbul de la 3:00 la 12:00, ca să pot sta cu copiii după-amiezile, pentru ca apoi Jeanine să ne dea de mâncare şi să ne trimită pe toți la culcare la ora 19:00.

De fapt, Jeanine şi cu mine n-am optat niciodată pentru o carieră în Forțele Aeriene. Pur şi simplu, am trecut de la un post la următorul, din America de Nord, în Asia, în Europa şi iar în America de Nord. Noi şi copiii noştri am văzut lucruri pe care nu ne aşteptam să le vedem vreodată. A fost o experiență minunată. La un moment dat bănuiesc că ne-am dedicat acestui stil de viață,

dar nu ne-am aşezat niciodată în jurul mesei ca să luăm oficial această decizie.

Până când am ajuns la NSA în 1999, copiii absolviseră colegiul şi-şi întemeiaseră ei înşişi familii. Când am ajuns la CIA în 2006, aveam deja trei nepoţi, dar timpul petrecut cu familia era din ce în ce mai rar din cauza programului celorlalţi şi al meu. Am adunat cu totul două săptămâni de plajă pe Outer Banks din Carolina de Nord, de Thanksgiving sau de Crăciun, ceea ce nepotul meu cel mai mare numeşte „plaja rece"

Am izbutit de asemenea în 2008 să luăm trei nepoţi (pe atunci în vârstă de zece, opt, respectiv şapte ani), fără părinţii lor, pentru un weekend prelungit de Ziua Muncii la o superbă casă pe plajă din baza Patrick a Forţelor Aeriene din Florida. Am petrecut mult timp făcând surf, dar de muncă n-am scăpat. În toate cele trei nopţi petrecute acolo, bodyguardul îmi ciocănea la uşă între 2:00 şi 4:00, ca să mă duc pe plajă la echipa de comunicaţii şi să iau o decizie.

Am ajuns să vorbesc despre combinaţia aceasta de familie, rădăcini şi muncă în mai 2007, cu ocazia ceremoniei de absolvire de la Universitatea Duquesne. Am fost onorat că m-au invitat. Se părea totuşi că nu fusese o decizie unanimă. Mi s-a spus că unii membri ai facultăţii manifestaseră îndoieli.

Am aflat asta abia *după* ce am ajuns în Pittsburgh. Ultimele ciorne ale cuvântării neteziseră asperităţile unor aspecte mai controversate. În după-amiaza aceea, hotărât să nu ratez o oportunitate sau să cedez, am pus la loc unele asperităţi.

N-am descoperit niciodată caracterul exact sau dimensiunile obiecţiilor, însă după câţiva ani, un profesor de engleză din Duquesne s-a opus în mod public deciziei oraşului Pittsburgh de a mă onora. Era vorba despre indicatorul rutier onorific General Michael V. Hayden Boulevard, care fusese instalat în 2008 lângă Heinz Field, cam la 200 m de fosta casă în care copilărisem.

Primarul Luke Ravenstahl decretase instalarea indicatorului după ce petrecuse o seară cu fratele meu, Harry. Harry este cu 16 ani mai mic decât mine şi ar fi fost un ofiţer de caz excelent: inteligent, sociabil (îi cunoaşte pe toţi) şi se pricepea să obţină informaţii şi

să interpreteze comportamente. Probabil că la asta a contribuit şi faptul că primarul era tânăr (avea pe atunci 28 de ani), crescuse tot în Northside şi absolvise tot North Catholic.

Când Harry m-a informat despre decizia primarului, unica mea reacție a fost să întreb dacă puteam sau nu să parchez acolo în zilele de meci.

După doi ani, profesorul din Duquesne a văzut indicatorul pe când vizita împreună cu familia sa Carnegie Science Center aflat vizavi şi a fost scandalizat. „Generalul Hayden a adus multe servicii țării", a spus el, „dar nu cred că, ținând seama de rolul lui jucat în politica de torturi a administrației Bush, oraşul ar trebui să-l onoreze cu o plăcuță publică."

A strâns câteva zeci de semnături pe o petiție care cerea primăriei să scoată indicatorul, iar Consiliul a trecut-o pe agenda sa publică. Profesorul şi câțiva susținători şi-au prezentat cazul, în timp ce fratele meu şi alte cinci-şase persoane au oferit contraargumente. Harry a atras atenția asupra unei erori concrete:

— Cei de față care au protestat împotriva indicatorului l-au acuzat pe generalul Hayden de aplicarea simulării înecului unor deținuți, aşa că, de fapt, ei nu ştiu NIMIC despre generalul Hayden. Ultima aplicare a simulării înecului a avut loc în anul 2003, iar Mike a devenit directorul Agenției în 2006.

El a continuat, subliniind că de fapt CIA înlăturase după sosirea mea tehnica respectivă dintre metodele de interogare. După care a adăugat sarcastic că nu auzise de nicio cerință ca deciziile de securitate națională să fie luate de către catedra de engleză a Universității Duquesne. (Bună observație!)

Echipa Hayden a fost susținută de zece-doisprezece veterani de război şi reprezentanți ai American Legion şi VFW. Ei au prezentat de asemenea o scrisoare de susținere din partea antrenorului meu de fotbal din gimnaziu, Dan Rooney, ambasadorul american în Irlanda şi patronul clubului Steelers. Primăria şi-a menținut decizia de a lăsa indicatorul la locul său. Singura mea contribuție a fost de a-l ruga pe Harry să se intereseze dacă-l puteam cumpăra în cazul în care ar fi fost înlăturat.

Pittsburgh este un sediu al democraților, aşa că membrii Consiliului au fost încântați să-l atace puțin pe Bush. Harry a susținut că i-a amorțit un picior după ce un prieten l-a strâns cu putere de coapsă pentru a nu sări în picioare ca să protesteze. Până la urmă, un alt prieten aflat de cealaltă parte a lui Harry a sărit în picioare şi a răcnit „Minciuni!" după o acuzație realmente sfruntată, o intervenție care a determinat un cor de strigăte de susținere din partea veteranilor de război prezenți.

Într-un final, Consiliul a fost destul de înțelept ca să înțeleagă că mulți dintre cei care se pronunțaseră pentru păstrarea indicatorului votau în alegerile municipale şi că de fapt consilierii nu aveau niciun fel de experiență pentru a judeca politica serviciilor secrete americane. Consiliul a fost de asemenea destul inteligent ca să înțeleagă că, deoarece nu avusese niciun rol în instalarea indicatorului, n-ar fi trebuit de fapt să decidă dacă trebuia desființat. Problema a fost cumva pur şi simplu abandonată.

Bănuiesc că probleme similare au determinat şi presupusele obiecții despre cuvântarea mea la ceremonia de absolvire din mai 2007. Deşi conducerea şcolii a fost neliniştită, n-a existat nici măcar un protest, un gest sau un cuvânt răutăcios. Asta a fost bine. Era o festivitate comună pentru multele şcoli Duquesne – prima dată când organizaseră aşa ceva după mulți ani – aşa încât absolvenții şi familiile au umplut până la refuz spațiosul Palumbo Center al universității.

Mesajul meu către absolvenți a fost destul de direct. Mai întâi, genul de educație pe care-l primiseră la Duquesne avea să-i ajute să facă față unei lumi dure şi turbulente, să fie capabili să stabilească conexiuni pe care poate că alții nu le vedeau.

Le-am povestit despre o călătorie pe care o întreprinsesem în Israel şi despre zborul la bordul unui elicopter militar israelian care trecuse „peste Betleem, apoi peste Ierusalim, cu Zidul Plângerii şi moscheea Al-Aqsa perfect vizibile. Iar după alte câteva minute de zbor, am putut vedea Marea Galileei."

Era un tărâm sacru pentru trei religii monoteiste importante, dar în momentul acela „a doua intifada făcea ravagii de aproape un an, iar israelieni şi palestinieni mureau pe străzi" Era nevoie de o

viziune largă (şi istorică) pentru a înțelege că, în ciuda haosului, „ceea ce ne leagă laolaltă este mai profund decât ceea ce ne desparte”

În continuare am fost de acord că acei absolvenți nu aveau să plece din băncile universității având răspuns la toate întrebările şi i-am asigurat că aşa se întâmplase şi cu mine la vârsta lor. Niciunul dintre profesorii mei nu mă cuprinsese vreodată cu brațul după umeri la terminarea cursurilor ca să-mi spună „Mike, uite o listă bună de lecturi care-ți va fi utilă când vei stabili strategia de securitate națională pentru Bush 41”, iar modul excelent în care cursul de civilizație occidentală prezentase Imperiul Austro-Ungar nu mă lămurise ce trebuia făcut când Iugoslavia s-a dezintegrat, iar eu stăteam în Sarajevo în 1994 şi priveam artileria sârbă de pe dealurile care ne înconjurau.

Dar am continuat:

— De fapt, *eram* pregătit să abordez situațiile acelea, nu în detaliu, pentru că nu erau predictibile, ci în general, pentru că am primit o educație clasică în măsura în care aşa ceva este posibil în America modernă, iar voi ați primit acelaşi fel de educație.

Cealaltă idee importantă a mea era despre valori. Le-am spus absolvenților că, confruntându-mă cu întrebări dificile de-a lungul anilor, „am înțeles ceva – cu cât progresez pe scara ierarhică, cu cât devin mai bătrân, cu atât problemele par să devină mai fundamentale, mai esențiale. Şi cu cât asta se petrece într-o măsură mai mare, cu atât mă bazez mai puțin pe orice experiențe profesionale pe care le-am deprins pe parcurs şi cu atât mă sprijin mai mult pe valorile esențiale pe care le-am învățat aici, în Pittsburgh, de la mama şi tata, la North Catholic, în şcoala primară St. Peter's de pe celălalt mal al râului şi la Duquesne.”

Am mai spus: „Cursurile interesante de filosofie şi teologie pe care le-am urmat la Duquesne au fost nişte daruri minunate, care au continuat să mă ajute. Ele îmi oferă o ancoră pe o mare care este adesea agitată. Ele îmi oferă o busolă când calea pe care înaintez nu-i nici pe departe limpede. *Ele îmi oferă o rază de lumină când sunt nevoit să acționez în umbră.*”

Am concluzionat, reamintindu-le absolvenților:

— În curând, viața vă va aduce responsabilități crescute şi rareori se va întâmpla să dispuneți de opțiunea legală de a nu face nimic. [Asta era una dintre asperitățile pe care le reintrodusesem în discurs.] De obicei, responsabilitatea cere acțiune. Responsabilitatea mea este legată de apărarea țării, iar conştiința mea, formată aici, la Universitatea Duquesne, mă constrânge să acționez. [Asta era alta.]

Le-am mulțumit absolvenților şi familiilor, m-am întors şi m-am îndreptat spre scaunul meu de pe scenă. Când m-am aplecat să pun dosarul din care citisem pe podea, lângă scaun, preotul de lângă mine mi-a şoptit că trebuia să revin la pupitru. Absolvenții aplaudau, iar mulți dintre părinții lor se ridicaseră în picioare şi ovaționau.

M-am întors la pupitru, am fluturat din brațe şi am mulțumit din adâncul inimii mulțimii din oraşul meu natal.

PAISPREZECE

„NU REACTOR, NU RĂZBOI”

AL-KIBAR, SIRIA, 2007-2008

Am avut mulți prieteni în rândul serviciilor secrete din Orientul Mijlociu. În aprilie 2007, şeful dur şi neobosit al unuia dintre ele a sosit în biroul meu din Langley. Bărbatul acesta nu umbla cu prefăcătorii, era dedicat exclusiv muncii – totuşi avea o notă umană mai severă.

În ziua aceea îmi aducea veşti mari. Avea asupra lui fotografiile unui reactor nuclear aproape terminat din estul deşertului Siriei, în apropierea aşezării al-Kibar. Folosind imagini de la sateliți, observaserăm unitatea în timp ce se construia, dar pereții şi acoperişurile ei false îngreunaseră identificarea. Din 2006, Agenția Națională de Informații Geospațiale începuse să-i acorde mai multă atenție şi o etichetase „enigmatică” În esență, asta însemna că părea importantă, dar nu puteam preciza ce anume era.

Timp de un deceniu, împărtăşiserăm cu partenerul nostru dovezi sporadice de cooperare nucleară între Coreea de Nord şi Siria, ba chiar atrăseserăm atenția asupra deşertului estic ca loc potențial pentru construirea unui reactor, care ar fi beneficiat de apele Eufratului ca agent de răcire. Întrucât existau resurse disponibile, însărcinaserăm sateliții să caute construcții suspecte în regiune, însă Siria se afla pe aceeaşi cale orbitală cu Irakul, iar războiul de acolo consuma multe dintre resursele respective. Într-un final, am izbutit să privim construcția, dar abia la mult timp după ce aspectul ei fusese modificat, iar utilizarea îi fusese camuflată.

Dovezile noastre ne oferiseră un avertisment strategic că se întâmpla ceva, însă acum aveam în față aproape 100 de fotografii făcute de la sol în timpul construirii unității respective. Puteam vedea cum erau ridicați pereți falşi peste o formă care semăna neliniştitor de mult cu reactorul nuclear nord-coreean de la

Yongbyon. Într-o parte, sub un cort, se puteau vedea componentele reactorului. O imagine din interior arăta turnarea unei podele din beton armat în care puteau fi introduse bare de uraniu. Acesta era un avertisment *tactic* de înaltă calitate.

Protocolul de spionaj ne împiedica să ne întrebăm prietenul cum dobândise imaginile acestea. Faptul în sine că le împărtăşea cu noi era remarcabil ţinând seama de nevoia absolută de confidenţialitate şi de trecutul nici pe departe strălucit al guvernului Statelor Unite în păstrarea secretelor. (Bănuiesc că prietenul nostru dorea să înţelegem clar conexiunea cu Coreea de Nord.) Ipoteza noastră cea mai viabilă a fost că fotografiile fuseseră descărcate din computerul unui savant sirian neglijent, totuşi era lipsit de importanţă. Materialele erau destul de convingătoare *dacă* puteam fi siguri că nu fuseseră trucate.

După ce am rămas singur în birou, am cerut exact asta. După un timp, specialiştii noştri au raportat că fotografiile erau autentice şi nu fuseseră modificate, cu excepţia uneia în care cuvintele de pe latura unui camion fuseseră înceţoşate. Pe baza fotografiilor luate de la sol şi a celor înregistrate de noi prin intermediul sateliţilor, specialiştii au creat chiar un model tridimensional al clădirii, iar toate imaginile se potriveau perfect. Erau fotografii autentice ale aceluiaşi obiectiv.

A doua zi după vizita colegului meu, l-am informat pe preşedinte despre fotografii. Întrucât colegul meu făcuse parte dintr-o delegaţie care vizitase Casa Albă în ziua anterioară pentru discuţii cu vicepreşedintele şi cu Steve Hadley, anunţul nu avea să fie chiar o surpriză totală. Când ne-am instalat în Biroul Oval, m-am aplecat spre vicepreşedintele Cheney, care fusese de mult timp convins de existenţa unui program nuclear sirian, şi i-am mărturisit:

— Aţi avut dreptate, domnule vicepreşedinte.

Am arătat fotografiile şi am prezentat istoricul informaţiilor pe care le aveam despre construcţie. Era exact ultimul lucru de care avea nevoie preşedintele: o acţiune care nu mai putea să aştepte, într-o parte a lumii în care orice mişcare putea precipita un război... cu un aliat care putea să acţioneze pe cont propriu şi care avea să procedeze ca atare.

Ținând seama de catastrofa înregistrată de serviciile secrete în privința programului nuclear irakian, prima cerință a președintelui a fost, deloc surprinzător, să fim absolut siguri de afirmațiile noastre. A cerut de asemenea să păstrăm secretul total în această privință pentru a-i maximiza libertatea de acțiune.

Certitudine și secret total. Luate individual, aceste sarcini erau grele; laolaltă, aproape se excludeau reciproc. Pentru obținerea certitudinii, erau necesare mai multe informații și agenți pe teren. De asemenea, erau de dorit mai mulți specialiști care să evalueze informațiile deja existente. În felul acesta se mărea însă cercul inițiaților. În plus, astfel de măsuri creșteau probabilitatea scurgerilor de informații și sirienii ar fi aflat ce făceam. Iar imediat după aceea, am concluzionat noi, glumind doar pe jumătate, Assad ar fi anunțat că în clădirea respectivă se afla o grădiniță pentru copii.

De altfel, complexul în sine se ascundea în mod bizar la vedere. Nu puteam zări nicio măsură evidentă de securitate, totuși locul fusese ales cu grijă într-o vale din imediata apropiere a unei șosele paralele cu Eufratul, iar o bermă fusese ridicată pentru a o ascunde complet de cei de pe șosea. Se afla practic în mijlocul pustiului, în asemenea măsură, încât oricine ar fi fost surprins trăgând cu ochiul pe teren ar fi trebuit să aibă o explicație, care putea fi doar de la foarte vagă până la inexistentă.

Am intensificat culegerea de informații pe plan local și apoi am răscolit arhivele, pentru a căuta indicii. Numărul de persoane afiliate programului nuclear nord-coreean care vizitaseră Siria era destul de mare. Existau de asemenea dovezi sporadice ale unor transporturi misterioase efectuate între cele două țări. Noile informații dădeau sens și importanță datelor răzlețe pe care le aveam despre relația nucleară dintre Coreea de Nord și Siria, care începuse cel puțin în anul 2001.

La începutul lunii iunie, am văzut în imaginile sateliților că sirienii construiau o priză de apă de răcire pe malul Eufratului și săpau două șanțuri prin vale pentru conducte care să aducă apă rece la reactor și să evacueze apa fierbinte în fluviu. De pe orbită, clădirea continua să semene cu un antrepozit Walmart, însă nu era *nimic* altceva decât un reactor nuclear, care avea să creeze destulă căldură

pentru a justifica genul acela de răcire. Iar faptul că sirienii optaseră pentru un sistem de răcire discret, cu conducte subterane, şi nu pentru turnuri mari de răcire confirma natura clandestină a construcţiei.

Preşedintele ne atrăsese însă atenţia să fim perfect siguri, aşa că am întreprins alţi paşi. Mai întâi am prezentat cu precauţie toate datele noastre unui specialist extern şi i-am solicitat opinia.

— Trebuie să fie un reactor nuclear, a concluzionat el.

După aceea am înaintat datele unei echipe roşii, formată din specialişti cu opinii contrare, şi i-am cerut să vină cu explicaţii alternative. Să clădească un caz alternativ care să explice de ce clădirea *nu este* un reactor nuclear; de ce nu are scopul producerii de plutoniu pentru arme; de ce nu este implicată Coreea de Nord. Ei au analizat şi au confruntat informaţiile pe care le cunoşteam cu alte posibilităţi. Concluzia a fost:

— Dacă nu este un reactor nuclear, atunci trebuie să fie un reactor nuclear fals.

Prin urmare era un reactor. Însă nu era decât începutul. Am căutat şi alte lucruri necesare Siriei, dacă ar fi avut propriul ei program viabil de arme nucleare. Ştiam de existenţa altor facilităţi suspecte, totuşi continuau să lipsească componente-cheie. De exemplu, n-am putut identifica activităţi de realizare a unor focoase reale. De asemenea, deşi am căutat cu multă atenţie, n-am putut localiza nicio unitate pentru reprocesare.

Informaţiile de calitate sunt întotdeauna esenţiale pentru stabilirea din timp a unei politici. Reactorul de la al-Kibar trebuia distrus, însă nu într-o manieră care să genereze alt conflict în Orientul Mijlociu. Stafful de analiză din Agenţie ştia problema şi dezvoltase o sinteză elegantă şi succintă a obiectivelor politicii preşedintelui: nu reactor, nu război.

Au urmat discuţii intense în jurul unei liste scurte de opţiuni. Abordarea pur diplomatică n-a obţinut prea multe voturi pentru. Acuzaţiile şi condamnările publice n-ar fi fost eficiente, şi nici critica din partea ONU (presupunând că am fi putut determina organizaţia să o facă). Assad îi putea obstrucţiona pe inspectori până când reactorul intra în funcţiune şi orice demers ar fi dezvăluit că

noi știam de existența sa, dar că nu întreprindeam nimic practic. Ne-am fi pus într-o lumină proastă.

Am acordat multă atenție operațiunilor speciale. O echipă mică ar fi putut intra în Siria, s-ar fi putut apropia de locul respectiv, ar fi distrus utilaje esențiale, apoi ar fi plecat. Nu exista nicio forță de pază evidentă și reactorul se găsea izolat în deșert, destul de departe de așezări sau unități militare. Distrugerea sa în felul acela ar fi fost discretă și cumva anonimă și poate că n-ar fi stârnit o reacție armată din partea Damascului. Întrebarea era dacă o echipă mică putea sau nu să transporte cu ea suficiente echipamente pentru a distruge eficient oțelul și betonul armat. O variantă a acestui plan era distrugerea casei pompelor de la priza de apă din Eufrat. Ar fi fost mai ușor de realizat, însă nu i-ar fi oprit pe sirieni, ci doar i-ar fi încetinit. În plus, ne-am fi dat de gol. Evident, pentru ambele scenarii exista pericolul detectării.

O altă posibilitate era cea a unei lovituri aeriene. Cunoșteam coordonatele exacte ale reactorului și alcătuirea lui specifică. Selectarea țintelor și armelor ar fi fost destul de simplă. Acțiunea putea fi executată de avioane stealth B-2 decolate din SUA, de pe sol din regiune sau de pe portavioane din Mediterană sau Golf. Apărările antiaeriene siriene erau respectabile, dar nu prohibitive, și nu exista absolut nicio dovadă că fuseseră sporite în zonă. Totul era perfect – și fezabil – însă o asemenea incursiune ar fi consolidat imaginea regională a Statelor Unite care optau în mod facil, din nou, pentru războiul preventiv.

Cu cât am discutat mai mult, cu atât am revenit mai mult la opțiunea hibridă: să anunțăm public existența reactorului și să cerem ca Assad să ne dovedească eroarea prin intermediul inspec-țiilor, totul în conformitate cu un grafic temporal și un ultimatum care să nu lase îndoieli asupra eventualelor treceri la acțiune. În felul acesta dovedeam reținere și respect pentru instituțiile internaționale, dar punctul slab era că-i ofeream lui Assad timp să-și pregătească apărările și, ținând seama de cei 7.000 de cetățeni americani aflați în Siria, timp să ia eventual ostatici.

Multe depindeau însă de estimarea noastră asupra președintelui sirian Bashar al-Assad. Știam că nu el fusese destinat acestei poziții.

Fratele lui mai mare, Bassel, fusese desemnat urmaşul lui Hafez, tatăl cel crud, dar inteligent. Hafez îşi croise drum spre putere de la o existenţă umilă într-un sat alawit de lângă Latakia, până la funcţia de preşedinte în 1971. În următoarele trei decenii, el adusese stabilitate în Siria, conducând cu mână de fier.

Bassel a călcat pe urmele tatălui său. Avea educaţie militară, conducea garda prezidenţială şi era privit cu ochi foarte buni. Îi plăceau de asemenea automobilele rapide, ceea ce i-a fost fatal, întrucât a murit în 1994, gonind cu o viteză de 130 km/h într-o noapte ceţoasă spre aeroport.

Bashar nu fusese niciodată apropiat de tatăl său şi nici asociat guvernării. A terminat Facultatea de Medicină în Siria, după care a urmat studii postuniversitare în oftalmologie la Londra. După decesul lui Bassel, Hafez a început un curs accelerat de pregătire a lui Bashar pentru preşedinţie.

Dinamica din interiorul familiei Assad îmi reamintea adesea de fictivul clan mafiot american Corleone din romanele lui Mario Puzo. În mod clar familiile Assad şi Makhlouf, strâns asociate prin căsătorii, păreau să fie parteneri în crime şi cruzimi, ca şi în guvernare. Şi precum clanul Corleone, al cărui moştenitor incontestabil, Sonny, fusese ucis, cei din neamul Assad l-au pierdut în mod neaşteptat pe Bassel care fusese desemnat urmaş la conducere. Don Corleone a avut norocul de a-l avea ca rezervă pe mult mai talentatul Michael. Din multe puncte de vedere, Hafez a trebuit să se mulţumească cu rolul lui Fredo Corleone. Sunt curios dacă nu cumva Hafez a lansat proiectul al-Kibar înainte de moartea sa în 2000 tocmai fiindcă sesizase slăbiciunile fiului său.

Părerea noastră despre Bashar era destul de negativă; am încercat să lucrăm cu el pentru a stăvili fluxul de luptători străini care se revărsa în Irak, însă fără mare succes. Sirienii păreau să închidă ochii la această situaţie, dar în acelaşi timp făceau doar atât cât era nevoie ca să ne ţină la distanţă. Desigur, mare parte din reacţia lor putea fi pusă pe seama corupţiei, a lipsei de control, a contradicţiilor politice din cadrul conducerii şi a slăbiciunilor uriaşe ale guvernului. Nici pe departe reţeta potrivită pentru decizii solide de moment.

De multă vreme, noi l-am descris pe Bashar ca fiind un individ care „greşeşte în serie". În criza pe care urma s-o declanşăm, ne temeam că el va refuza orice cale de ieşire pe care i-am fi putut-o oferi, indiferent cât de logică ar fi fost sau cât de mult am fi îndulcit hapul. El nu era un factor decizional ferm sau sigur pe sine, iar când se simțea încolțit devenea adesea impredictibil. Se temea de umilire, aşa că probabil ar fi dorit să lase impresia de duritate şi puțini din cercul lui de intimi l-ar fi îndemnat la calm. Când se gândea la propria supraviețuire, ştia că cea mai mare amenințare pentru el era să pară slab. După stânjenitoarea lui retragere sub presiune din Liban în 2005, o altă manifestare similară ar fi putut să-i fie fatală – literalmente.

Mulți dintre analiştii noştri au apreciat că Assad nu va putea rămâne pasiv față de distrugerea reactorului de la al-Kibar. În cel mai rău caz, am fost avertizați despre demonstrații „spontane" ce puteau amenința ambasada şi pe unii cetățeni americani; apelurile la patriotism ar fi trezit probabil un răspuns pozitiv, întrucât speculam că mulți sirieni s-ar fi simțit mândri de posibilitatea de a deveni o putere nucleară. De asemenea, Assad putea face mult mai dificilă şi periculoasă viața soldaților americani din Irak. El putea chiar să crească miza cu israelienii pe Înălțimile Golan, deoarece aprecia în mod eronat că conflictul din 2006 dintre Israel şi Hezbollah expunea slăbiciunile israelienilor.

Analiştii au adăugat că iranienii ar fi putut să considere distrugerea reactorului de la al-Kibar şi ca pe o testare a voinței lor, primul pas într-o politică agresivă a ambițiilor nucleare în regiune, şi să încerce să întărească moralul şi curajul clientului lor sirian.

Şedința decisivă pentru luarea hotărârii noastre a avut loc în iunie la Casa Albă, dar nu în Aripa de Vest. Ne-am întâlnit la etajul întâi al reşedinței, în Camera Ovală Galbenă, pentru ca întâlnirea să nu impieteze agenda publică a preşedintelui. Erau prezenți toți membrii echipei de securitate națională: secretarul apărării, secretarul de stat, şeful Statului-Major Interarme, consilierul pe probleme de securitate națională, directorul Serviciilor Naționale de Informații şi mulți alții.

Ne-am aşezat în scaunele şi fotoliile ultracapitonate, iar personalul Casei Albe ne-a umplut paharele cu ceai de la gheaţă. Preşedintele i-a dat cuvântul lui Steve Hadley, care s-a interesat de cele mai recente informaţii.

— Domnule preşedinte, am început eu, avem pentru dumneavoastră patru concluzii-cheie. În primul rând, este într-adevăr un reactor nuclear. În al doilea rând, este clar că nord-coreenii şi sirienii au cooperat de aproape un deceniu în probleme nucleare. În al treilea rând, nord-coreenii au construit reactorul. Iar în patrulea rând, reactorul face parte dintr-un program de producere a armelor nucleare.

N-am aşteptat reacţii, ci am cerut voie să pot continua. Estimarea naţională asupra programului nuclear irakian fusese greşită, însă dincolo de eroare transmisese şi un fals sentiment de încredere. De atunci am învăţat să împărtăşim nu numai ceea ce credeam, ci şi îndoielile noastre.

Am sintetizat:

— Este un reactor nuclear. Certitudine de nivel maxim. Nu poate fi nimic altceva. Sirienii şi coreenii au cooperat de mult timp în programe nucleare. Au existat multe deplasări, de o parte şi de alta. Cunoaştem indivizii respectivi. Certitudine de nivel maxim. Nord-coreenii au construit reactorul. Aici nu încape nicio îndoială. Este o copie a celui de la Yongbyon şi coreenii sunt singurii care mai construiesc acest tip de reactor după ce britanicii au abandonat designul în anii 1960. Totuşi, noi nu am avut agenţi pe teren. Nu i-am văzut pe coreeni acolo, decât într-un grup într-o fotografie de la sol. Certitudine de nivel mediu. Reactorul face parte dintr-un program nuclear sirian. Nu încape nicio îndoială. Nu are alte utilizări evidente pentru aşa ceva, iar un program de înarmare este singurul care ar justifica un risc cu mize atât de mari. Dar, domnule preşedinte, nu am putut găsi celelalte părţi ale unui program de înarmare. Nicio facilitate de reprocesare. Niciun efort de înarmare pe care să-l putem vedea. De aceea, certitudinea noastră generală este de nivel redus.

În tăcerea care a urmat, Condi a afirmat că şi-ar fi dorit să fi avut astfel de avertismente calificate şi cu câţiva ani în urmă.

După aceea preşedintele a declarat că politica lui de preîntâmpinare necesita ca o ameninţare să fie iminentă înainte de a acţiona. Certitudinea noastră de nivel redus faţă de existenţa unui program de înarmare nu-l ajuta să justifice o acţiune şi de aceea a decis:

— *Nu* vom ataca obiectivul.

Rolul serviciilor secrete este de obicei de a stabili limitele din stânga şi din dreapta argumentelor politice; astfel se definesc limitele opţiunilor. Rareori rolul acesta este atât de determinant cum a fost în ziua respectivă. Era ca şi cum informaţiile şi politica erau într-un raport de unu la unu.

Am rămas acolo destul de mult, discutând situaţia. Doar vicepreşedintele a oferit un punct de vedere contrar. El credea că ar fi trebuit să expediem un mesaj de forţă nu numai către Siria şi Coreea de Nord, ci şi către Iran. Un atac american ar fi expediat mesajul respectiv şi ar fi fost relativ simplu de realizat, fiindcă reactorul de la al-Kibar era izolat şi departe de orice aşezări civile. Am simţit însă că în cameră exista prea puţină dispoziţie pentru bombardarea bruscă a unei ţări fără avertisment sau justificare anunţată, alimentând astfel temerile regionale faţă de tendinţa permanentă a Statelor Unite către războiul preventiv.

În cele din urmă, preşedintele a decis să anunţăm public existenţa reactorului ca parte dintr-un pachet general care să-l neliniştească pe Assad, căruia să-i impunem o serie de cereri. Am păstrat opţiunea folosirii forţei, dar în mintea preşedintelui problema reală o constituiau Assad şi politica generală a Siriei, nu doar reactorul. Bine abordată, criza ce avea să urmeze ne putea oferi avantaje neaşteptate în mai multe direcţii: susţinerea de către Siria a mişcărilor Hamas şi Hezbollah, fluxul de luptători străini spre Irak, intervenţiile permanente ale Damascului în Liban şi alinierea Siriei cu Iranul.

Siria fusese o temă regulată în discuţiile politice de la Casa Albă, orientate în general spre îndepărtarea sirienilor de finanţatorii lor iranieni sau, aşa cum se exprima frecvent Steve Hadley, „să-i dăm un bobârnac lui Assad” În teoria geopolitică, aşa ceva era logic, deoarece Damascul era de departe partenerul mai slab al

Teheranului. Însă progresul real era cu totul altceva. Assad se comporta ca şi cum ar fi crezut că toate acţiunile noastre îl vizau *personal* – cu alte cuvinte, că SUA doreau schimbarea regimului –, ba chiar i-a îngăduit cumnatului său Assef Shawkat, şeful serviciului secret (cu care încercam să cooperăm în privinţa fluxului de luptători străini spre Irak), să ne trimită mesajul că Damascul vedea din partea Statelor Unite doar presiune, o presiune neîntreruptă şi insistentă. Nu era nici pe departe o formulă care să atragă Siria de partea noastră în detrimentul Iranului.

De fapt, noi nu încercam să-l răsturnăm pe Assad de la putere, dar CIA ar fi trebuit să analizeze ce s-ar fi putut întâmpla după o asemenea răsturnare. În orice succesiune normală (a se citi „lupte intestine pentru putere”), ne aşteptam ca următorul regim să rămână dominat de alauiţi, cu puternice influenţe din partea armatei şi a serviciilor secrete, poate chiar cu păstrarea lui Bashar ca marionetă. De asemenea, apreciam că o tentativă eşuată de răsturnare a conducerii alauite ar fi putut duce rapid la haos. Direcţia respectivă ar fi consolidat Frăţia Musulmană şi pe separatiştii kurzi, pentru că aceştia formau cea mai bine organizată opoziţie din ţară. Unicul mod prin care oponenţii liberali ai regimului, slabi şi divizaţi, ar fi jucat un rol necesita o înlăturare lentă a guvernului, oferindu-le timp să acţioneze împreună.

De atunci m-am întrebat uneori cât din analiza aceea a văzut lumina zilei când Siria şi-a început coborârea în iad în martie 2011, când forţele de securitate ale regimului au arestat o duzină de tineri în Daraa, pentru că scriau pe ziduri lozinci anti-Assad.

În 2007 însă problema noastră era un reactor nuclear, iar primii paşi din planul preşedintelui – anunţarea în public a construcţiei de la al-Kibar şi aşteptarea inspectorilor Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică de a-i verifica natura – nu puteau fi efectuaţi fără acordul ţării alături de care îl descoperiserăm. La urma urmelor, o mare parte din acuzaţii se bazau pe datele lor. N-a durat mult ca ei să anunţe clar că nu puteau aştepta un gambit diplomatic pe termen lung, chiar dacă acesta era finanţat de Statele Unite şi părea să promită acţiuni finale din partea americanilor. Nu erau de acord cu aşa ceva.

De aceea am aşteptat. Dacă nu urma să atacăm, trebuia să fim atenţi să nu-i încurajăm pe alţii s-o facă. Trebuia să ne retragem puţin. Cei neinformaţi cred adesea că serviciile secrete nu respectă legile. Este adevărat pentru unele, dar nu şi pentru cele din democraţii mature, mai ales din Statele Unite. Iar noi nu putem permite cuiva să întreprindă ceva (nici chiar în propriul său interes naţional) ce nu suntem autorizaţi noi înşine să facem. Nu obţinuserăm autorizaţia de a bombarda, ca atare nici nu-i puteam ajuta pe alţii s-o facă.

De aceea puteam continua cooperarea dintre serviciile noastre secrete pentru a înţelege situaţia şi a aprecia când putea intra în funcţiune reactorul. N-am fi împărtăşit însă nimic ce ar fi contribuit direct la vizarea facilităţii – gen sfaturi privind armele sau puncte de vizare sau imagini atât de precise încât să ajute la determinarea ţintei: calculele necesare pentru asigurarea că o armă va avea efectele dorite. Uneori aceasta era o graniţă delicată, însă perfect reală.

În acelaşi timp, ceasul ticăia. La exterior, facilitatea era completă, sistemul de răcire se definitiva şi nu aveam habar când va fi introdus uraniul. Un atac după activarea reactorului ar fi fost problematic; într-o astfel de eventualitate, atacatorul ar fi fost învinuit pentru toate problemele de tiroidă din Orientul Mijlociu în următoarea jumătate de secol.

În noaptea de 6 septembrie, reactorul de la al-Kibar a fost distrus. Ulterior, când a fost întrebat despre vreun eventual rol al americanilor, Steve Hadley a răspuns cu precizie:

— Nu s-a cerut nicio autorizaţie. N-a fost acordată nicio autorizaţie.

Aparent, forţa de intervenţie nu a avut niciun fel de probleme cu apărarea antiaeriană siriană şi, judecând după imaginile înregistrate în urma atacului, nici cu ţinta. Pereţii şi acoperişul false au fost aruncate în aer şi au dezvăluit distrugerile făcute de focoasele cu efect întârziat asupra sarcofagului din oţel şi beton care ar fi adăpostit miezul reactorului. Era într-adevăr un reactor nuclear.

Problema acum era să ţinem sub control reacţia sirienilor. Am discutat frecvent la telefon cu omul nostru de legătură dur

şi neobosit care-mi adusese fotografiile în birou, în aprilie. El şi stafful lui erau înclinaţi să creadă că un atac încununat de succes putea fi întreprins *fără* nicio reacţie din partea Siriei dacă toţi păstram tăcerea despre cele petrecute şi nu încercam să-l umilim pe Assad. Ei erau de părere că puţini sirieni, chiar dintre oficialităţile de rang înalt, ştiau de existenţa reactorului. Era posibil ca Bashar să dorească să lase incidentul să treacă fără scandal pentru a nu atrage din nou atenţia asupra sa, aşa cum făcuse în timpul retragerii din Liban în 2005. Noi trebuia să-i acordăm spaţiul necesar pentru a-şi reveni.

N-am fost la fel de optimist, dar am fost bineînţeles de acord că n-aveam nimic de câştigat dacă ne-am fi bătut cu pumnii în piept, aşa că am fost la fel de secretoşi după atac, pe cât fuseserăm înaintea sa.

Articolele au început să apară în presă aproape imediat, totuşi reporterii au descoperit că era greu să descrie exact ce se întâmplase şi din ce motive. Am fost încântat să văd cum presa se chinuia să pună lucrurile cap la cap. „Nu-i aşa de simplu pe cât pare, eh?” am spus într-o dimineaţă, fără să mă adresez cuiva anume, pe când treceam în revistă extrasele din presă care-mi erau prezentate zilnic.

În tot cazul, sirienii nu-i ajutau pe jurnalişti să descifreze adevărul cu referirile lor false la respingerea unui atac îndreptat asupra unei garnizoane indescriptibile din deşert. De asemenea, ei au distrus discret ce mai rămăsese din sala reactorului, au turnat deasupra o placă de beton şi au instalat pe ea un depozit metalic.

Fără îndoială, păstrarea acestui secret înaintea, în timpul şi după atac avea o componentă la nivelul Congresului. Potrivit legii, Congresul trebuie să fie informat în mod complet şi curent despre toate „activităţile importante ale serviciilor secrete”, iar cazul acesta se potrivea perfect descrierii.

Am păstrat însă grupul din Capitoliu cât mai restrâns – doar preşedinţii şi vicepreşedinţii celor două comisii pentru serviciile de informaţii. Pentru a evita stafful curios din Capitoliu, am ţinut prima noastră şedinţă din primăvara aceea pe terenul DNI-ului, la baza Bolling a Forţelor Aeriene, de cealaltă parte a râului Anacostia

față de sălile securizate ale Congresului. Totul a fost cât se poate de direct. Nu le-am cerut să facă ori să aprobe nimic.

Dar pe măsură ce toamna anului 2007 s-a transformat în iarnă, cei patru congresmeni care fuseseră informați au devenit destul de agitați. *Ei* știau ce conținea clădirea siriană și că fusese distrusă, iar liderilor Congresului le este întotdeauna greu să explice altor congresmeni de ce au fost de acord să limiteze numărul celor informați când cazul devine în cele din urmă public. Din cauza recentului scandal cauzat de informările limitate despre supraveghere și detenție, și în perspectiva alegerilor prezidențiale, toleranța Capitoliului se redusese drastic. Pete Hoekstra, principalul republican din partea Camerei Reprezentanților, era adesea livid (și vehement) când se pomenea despre limitări.

Cu timpul, după atac, Agenția a început să se situeze de partea Congresului în această privință. Bashar își linsese rănile și era puțin probabil să mai contraatace. În plus, ca parte a guvernului permanent, CIA nu vedea un câștig în alienarea conducătorilor comisiilor care o controlau. Noi urma să existăm mai mult decât administrația.

În același timp însă exista și un alt motiv, foarte convingător. Administrația se afla în faza finală a negocierii unui acord nuclear cu nord-coreenii. Ambasadorul Chris Hill își folosea experiența vastă cu coreenii pentru a semna un document înainte de încheierea mandatului administrației. Eu negociasem cu nord-coreenii la Panmunjom și Geneva; te scoteau din minți. Îmi puteam doar imagina cât de dificilă trebuia să fie misiunea lui Chris.

Însă el negocia acum un acord cu o țară care tocmai fusese prinsă în flagrant, în cel mai mare act singular de proliferare nucleară din istorie. Iar nord-coreenilor nu li se adresase nici măcar o dojană!

La solicitarea aliatului nostru, președintele hotărâse să țină totul secret, dar potrivit aprecierilor Agenției, trecusem de mult de această fază în care nu trebuia să-l întărâtăm pe Assad. Ne găseam acum într-o perioadă în care trebuia să facem public evenimentul, pentru a evita ca un acord nuclear nord-coreean să fie prezentat

unui Congres şi unor cetăţeni care nu cunoşteau acest episod foarte relevant şi foarte recent.

În şedinţele Consiliului Naţional de Securitate, am insistat pe lângă preşedinţi şi vicepreşedinţi să informeze numeroasele comisii de la Capitoliu – informaţii, apărare, afaceri externe – şi în acelaşi timp am recomandat prezentarea publică a cazului. Aceasta era o suplimentare naturală a informării Congresului. Indiferent cum am fi procedat, evenimentele aveau să „răsufle” în exterior după informarea atâtor comisii, aşa că era logic ca administraţia să le anunţe prima, nefiltrate.

Aşa era corect să procedăm. Şi pentru prima dată ne opuneam prezentării unei *reuşite* a serviciilor secrete – chiar şi sub forma unui succes limitat. Veteranii Agenţiei şi-l aminteau perfect pe George Tenet stând în spatele lui Colin Powell la Organizaţia Naţiunilor Unite în timpul discursului din 2003 al secretarului de stat în care condamnase Irakul pentru armele sale de distrugere în masă. Unii fuseseră nemulţumiţi de însăşi apariţia şefului serviciilor secrete americane într-o imagine atât de vizibilă şi cu mare încărcătură politică. Acum însă majoritatea ar fi fost destul de încântaţi să bifeze public un succes al nostru.

În cele din urmă, Steve Hadley ne-a luat partea, dar a pus o condiţie. Dorea un film.

— Doar cu un film, a raţionat el, putem arăta că acum am acţionat aşa cum trebuie.

Ca atare, am întreprins pasul neobişnuit de a monta un film care să prezinte atât fotografiile de la nivelul solului primite de la partenerul nostru, cât şi propriile noastre imagini obţinute de la sateliţi. Am adăugat referiri la alte surse de informaţii şi am prezentat firul logic care ne condusese la „certitudinea de nivel maxim” că acolo se afla un reactor.

Filmul n-avea şanse să câştige vreun premiu pentru cel mai bun documentar sau cele mai bune efecte speciale, însă un analist CIA a observat în mod corect: „Nu ştiu cum aţi fi putut transmite mai eficient tot cazul în 11 minute. A pus capăt oricăror acuzaţii de eşec al serviciilor secrete.”

La sfârşitul lunii aprilie, la un an după ce începuse totul, am informat şase membri de comisii din Capitoliu, apoi am prezentat presei un istoric la Langley. Durase atât de mult să ajungem la Congres, încât nu ni s-a acordat niciun merit pentru transparența întârziată. Pete Hoekstra, şeful republican al Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, a fost atât de furios, încât a amenințat să boicoteze conferința de presă care fusese programată în aceeaşi după-amiază. Stafful meu i-a anunțat pe oamenii congresmenului că intrarea lui în complex nu era garantată, deoarece nu fusese invitat la conferința de presă. Din fericire, Hoekstra n-a insistat.

A participat însă David Sanger, principalul corespondent de presă la Washington pentru *New York Times*, care, expert în asemenea prezentări, a comentat ulterior că a fost „o informare remarcabilă" După proiectarea filmului, Steve Hadley, Mike McConnell şi cu mine am intrat în detalii, descriind atât informațiile pe care le aveam, cât şi succesiunea evenimentelor.

În felul acesta am bifat cazul ca pe un succes al serviciilor secrete... dintr-un punct de vedere. Dumnezeu ştie că am acționat la timp şi, chiar şi aşa, am avut nevoie de ajutorul prietenilor. Analiza noastră că era un reactor s-a dovedit corectă, dar nu şi analiza despre probabilele reacții ale sirienilor. Şi în tot cazul nu fusese un succes HUMINT. Ba chiar informațiile din surse umane lipsiseră în mod dureros.

O parte din neajunsul respectiv putea fi pusă pe seama realității că doar un cerc foarte restrâns de oficiali sirieni ştiuse adevărul, astfel că potențialele surse HUMINT fuseseră puține[43]. Totuşi nu HUMINT american ne dăduse indiciile.

Episodul reliefase de asemenea în mod neplăcut problema imaginării inimaginabilului sau, după cum s-a exprimat un analist de top, „cum vânezi chestiile ciudate?", mai ales când nu-ți poți

[43] Ceea ce probabil că i-a uşurat misiunea lui Assad de a nu răspunde unei eventuale lovituri aeriene. Dacă el ar fi reacționat în vreun fel, mai mulți ar fi aflat despre situația stânjenitoare în care fusese pus (*n.aut.*).

permite să vânezi toate chestiile ciudate. Tatăl şi fiul său Assad îşi asumaseră acest risc incredibil de mare, care nici măcar nu le facilitase producerea unei arme nucleare. Riscul respectiv a depăşit capacitatea noastră de a-i înţelege, alimentat poate de sentimentul lor permanent de insecuritate, de hotărârea de a obţine paritate strategică cu Israelul sau de dorinţa de a fi un stat arab important.

Ca fapt interesant, inginerii nord-coreeni au revenit la al-Kibar după distrugerea sa, ceea ce a stârnit speculaţii că ar fi fost o facilitate coreeană în Siria, de unde plutoniul urma să fie expediat la Phenian, poate în schimbul livrării ulterioare a unei arme. Probabil că n-a fost aşa, dar întrucât a arătat că Phenianul avea puţine „linii roşii”, sau poate chiar niciuna, am început să cercetăm tot globul în căutarea unor locuri în care nord-coreenii ar fi putut încerca să reproducă al-Kibar.

Şi dacă fuseseră implicaţi şi iranienii, într-un fel de aranjament nuclear în trei? La urma urmelor, Coreea de Nord ajuta deja Iranul şi Siria la fabricarea de rachete, iar Siria era cel mai bun prieten al Iranului (dacă nu chiar singurul) din lumea arabă.

Cum am spus, era ciudat. În plus, existau foarte multe lucruri pe care nu le ştiam.

Am izbutit să păstrăm secretul acesta destul de mult timp pentru a permite cuiva să acţioneze, dar chiar şi aşa, exista un preţ. Am compartimentat cu succes accesul la informaţii, însă dacă distrugerea reactorului de la al-Kibar ar fi declanşat un război, ar fi trebuit să plătim cu vârf şi îndesat. Factorii decizionali şi congresmenii (şi cu certitudine unii analişti ai serviciilor secrete) care nu fuseseră introduşi în cercul „iniţiaţilor” ar fi fost furioşi pentru că nu li se ceruse sfatul. În 2007 am descris Orientul Mijlociu ca fiind „o grămadă de vreascuri foarte uscate”, cu toate acestea am acordat autorizaţie la informaţiile secrete mai mult specialiştilor în arme („Este cu adevărat un reactor nuclear?”) decât specialiştilor regionali („Ce s-ar putea întâmpla după aceea?”). A fost o idee proastă şi riscantă.

Mulţi din Agenţie au fost totuşi mulţumiţi de rezultate. După patru luni, preşedintele Bush lua prânzul în cantina CIA, ca parte dintr-o vizită în Agenţie. O tânără s-a apropiat de el, pe când îşi

mesteca hamburgerul cu cartofi prăjiți, şi i-a oferit medalia pe care echipa al-Kibar o ştanţase ca memento al eforturilor sale. Pe avers era imprimată emblema CIA, iar pe revers era harta Siriei, pe care al-Kibar fusese însemnat cu o steluță. Dedesubt scria simplu: „Nu reactor, nu război"

Am primit şi eu o medalie, dar nu mă simțeam victorios. Am făcut o treabă bună, dar în cele din urmă a fost pe muchie de cuțit şi am depins de ajutor sosit din exterior (mai ales fotografiile de la sol, care apăruseră aproape în ultima clipă). Am gestionat destul de bine informațiile, însă nu am cules prea multe noi înşine. De aceea, după mai puțin de un deceniu, am fost sceptic față de afirmațiile că spionajul american era pregătit să urmărească activitățile iranienilor. Prin minte îmi goneau imagini din Siria, Irak, India şi Pakistan. Dacă acum eram brusc mai buni, însemna că în anii care trecuseră făcuserăm un salt uriaş.

CINCISPREZECE

SPIONAJ, BIROCRAȚIE ȘI VIAȚĂ DE FAMILIE

LANGLEY, VIRGINIA, 2006-2009

Pe la jumătatea celui de-al treilea disc din clasicul dublu album *Blonde on Blonde* al lui Bob Dylan, apărut în 1966, poate fi auzită elegia lui despre lipsa de loialitate: „Absolutely Sweet Marie". Iar în mijlocul acelui cântec este versul lui înțelept: „ca să trăiești în afara legii, trebuie să fii cinstit"

În mod clar CIA nu trăiește în afara legii, sau cel puțin nu în afara legii americane, totuși marja sa de pași greșiți, legali sau etici, este adesea destul de firavă. Agenției i se cere să întreprindă acțiuni care nu sunt cerute altcuiva, ba chiar acțiuni care nu sunt îngăduite nimănui altcuiva. De exemplu, nu cunosc altă birocrație federală care să aibă un birou dedicat deghizărilor, sau altul numit „plicuri și sigilii" (acesta din urmă se ocupă de accesarea materialelor fără a lăsa urme).

Imaginea simbolică a Agenției este panorama holului din marmură de la intrare: pardoseala cu emblema CIA, în dreapta stelele care-i reprezintă pe anonimii căzuți la datorie, iar în stânga un verset din Evanghelia după Ioan: „Și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi"

Un consultant modern de management ar eticheta versetul acela biblic ca fiind declarația viziunii Agenției, o descriere a unei stări finale dorite. Însă dacă străbateți holul, urcați treptele din marmură și priviți spre stânga, acolo unde se află muzeul CIA, veți zări un alt citat deasupra unei fresce stilizate a Libertății: „Noi suntem prima linie de apărare a națiunii. Noi realizăm ceea ce ceilalți nu pot realiza și mergem acolo unde alții nu pot merge." Asta, v-ar asigura același consultant, ar fi manifestul misiunii Agenției: definirea unicității instituției.

Ea creează o povară morală apăsătoare şi le-am amintit acest lucru noilor ofiţeri de caz în discursurile mele de absolvire pe care le-am ţinut în Fermă, complexul de instruire al CIA.

— Este posibil ca voi să fiţi singura faţă a Americii pe care o vor zări vreodată cei pe care-i recrutaţi. Iar când i-aţi recrutat, ei îşi pun în mâinile voastre atât propria soartă, cât şi soarta familiilor lor. Să nu uitaţi asta niciodată!

Analiştii poartă pe umeri o povară la fel de apăsătoare – nu doar de a fi oneşti în analiza lor, ci şi de a fi curajoşi în prezentarea ei. De foarte multe ori, ei sunt purtătorii unor ştiri nedorite.

Şi fiecare dintre noi purtăm o povară de secrete, care lasă uneori neexplicate celor dragi programul de lucru prelungit, dispoziţiile morocănoase, concediile anulate, plecările bruşte în călătorii şi abandonarea participării la meciuri. În anul 2008, Angeline Jolie se pregătea pentru rolul ei de ofiţer de caz CIA în viitorul film *Salt* şi a discutat în videoconferinţă cu câteva femei din Agenţie. Ceva mai târziu m-am alăturat şi eu, ca să-i mulţumesc pentru că încerca să afle mai multe despre noi, dar în conversaţia scurtă ce a urmat, am amintit de asemenea despre poverile muncii în CIA. I-am spus cât de benefic ar fi fost, dacă scenariul ar fi permis-o, ca un personaj din film, o membră a Agenţiei aflată la sfârşitul unei zile de muncă, şi-ar fi declarat disponibilitatea de a lucra toată noaptea, dar avea nevoie chiar în clipa aceea de o oră şi jumătate ca să-i ducă pe copii la antrenamente.

Evident că n-au introdus o asemenea scenă în film. Nu era genul potrivit. Existau prea multe urmăriri şi asasinate. Însă o astfel de mamă (sau tată) ar fi fost mai aproape de realitate.

Am lucrat în CIA aproape trei ani şi în tot acest timp nu l-am întâlnit niciodată pe Jack Bauer, sau măcar pe Jack Ryan, nici chiar în bazele cele mai avansate şi mai izolate ale Agenţiei. De fapt, bărbaţii şi femeile din CIA erau americani atât de banali, încât am ajuns să-i descriu în discursurile mele ca pe „prietenii şi vecinii voştri, iar dacă locuiţi în nordul statului Virginia, probabil că exact asta şi sunt" CIA este formată din americani obişnuiţi. Americani obişnuiţi care lucrează în circumstanţe extraordinare şi din partea cărora se aşteaptă să facă lucruri extraordinare.

În fiecare lună septembrie, Agenția organizează ziua „familiei", iar campusul ei împădurit și izolat capătă aerul unui iarmaroc rural pentru o sâmbătă întreagă, când la sediul central sosesc peste 20.000 de agenți și membri ai familiilor lor. Copiii se cațără pe SUV-urile blindate sau îi vizitează pe agenții canini și pe cei care se ocupă de aceștia. Atelierul de deghizări este dedicat numai celor mai tineri vizitatori, în timp ce părinții îi târăsc pe adolescenți la cabinele poligrafelor pentru „testări" gratuite. După o scurtă ceremonie de primire, eu și Jeanine ne postam în fața cantinei (care capătă aerul unui *uriaș* picnic) pentru a-i saluta pe participanți. În mod inevitabil se forma o coadă ad-hoc și stăteam de vorbă ceasuri la rând cu oamenii.

În general, existau două grupuri distincte. Primul era format din ofițeri CIA de vreo douăzeci și ceva de ani, care soseau urmați de părinți. Părinții tocmai sosiseră cu avionul din Albany sau Phoenix, ori cu automobilul din Raleigh și, plesnind de mândrie pentru copilul lor, aveau parte în mod evident de o experiență extracorporală.

Al doilea grup era mai mic. Aceștia erau ofițerii CIA de vreo patruzeci și ceva de ani, însoțiți de un adolescent sau doi. În multe rânduri, ofițerul ni-l prezenta pe adolescent și anunța că azi era ziua în care „Junior" afla unde lucra mama sau tata (sau ambii) – o familie care plecase pur și simplu la plimbare prin nordul Virginiei, pentru ca să cotească brusc și neașteptat pe George Washington Parkway, aducând *întreaga* familie pentru prima dată într-o lume nouă. Jeanine a întrebat o adolescentă ce a simțit în ziua când a făcut acea descoperire.

— Maică-mea e o spioană, a replicat fata. Asta-i cool.

Am avut noroc că asemenea oameni din toată America doresc să lucreze în CIA. Agenția s-a bucurat de luxul de a alege. În ultimul meu an complet ca director (2008) au existat 160.000 de candidați. Și, atenție, nu vorbim despre înscrieri pe site-ul Web, ci de solicitări complete, lungi, cu detalii intime. Puteam accepta cam 1% dintre candidați. Vârsta lor medie era de 29 de ani, iar caracteristicile cele mai importante erau experiența de viață (cam

un sfert fuseseră soldați) și cunoașterea unei limbi secundare (cu cât mai exotică, cu atât mai bine).

Jeanine și cu mine am încercat să-i cunoaștem pe nou-veniți printr-o serie de evenimente sociale pe care le-am inițiat. Am organizat câte un asemenea eveniment în fiecare trimestru, până când i-am cunoscut pe toți angajații din ultimii ani, după care le-am organizat de câte ori era necesar pentru a-i întâlni pe cei mai recenți membri ai Agenției.

Îi invitam pe recruți și pe superiorii lor și am rugat de asemenea să participe și seniori din CIA. Evenimentul era programat între orele 18:00 și 20:00, însă rareori Jeanine și cu mine am plecat de acolo mai devreme de ora 21:30.

Un grup tipic de noi angajați varia ca vârstă între douăzeci și ceva de ani și șaizeci de ani. Erau ingineri, oameni de știință, contabili, administratori, specialiști în resurse umane, agenți de securitate, asistenți speciali, agenți de surse deschise[44], lingviști, analiști, colectori esențiali[45] și alții. Mulți vorbeau araba, chineza, persana, coreeana sau rusa.

Era o seară specială. Ne adresam unor grupuri mici și puneam întrebări despre impresiile lor legate de CIA. În mod aparte îi întrebam pe ofițerii sub acoperire despre problemele acoperirii. Cine știe că lucrezi în Agenție? Cum ai decis cui anume să-i spui?

O tânără a mărturisit că le destăinuise părinților, dar avea mici regrete că-i spusese tatălui, care era atât de mândru de fiica lui, încât avea probleme reale să țină secretul.

Acoperirea este un aspect atât de important pentru CIA, încât trebuie să decidem dacă îi vom „integra" sau nu social pe nou-veniți, adică dacă ar trebui sau nu să-i aducem laolaltă pe ofițerii acoperiți și pe cei neacoperiți, ca și pe șefii lor.

---

[44] În original „open source collectors": agenți CIA care se ocupă de culegerea de informații disponibile publicului larg (*n.trad.*).

[45] În original „core collectors": agenți CIA care se ocupă de culegerea de informații esențiale de tip HUMINT (*n.trad.*).

Într-un final am decis să-i amestecăm şi am invitat ambele grupuri la acelaşi eveniment. Asta mi-a îngăduit, în discursurile mele pregătite din timp, să subliniez că posibilitatea noastră de a-i proteja pe americani depindea în mod esențial de membrii familiilor noastre.

— Chiar şi evenimentul din seara aceasta, am spus, prezintă oportunități *şi* responsabilități. Aici există ofițeri a căror afiliere la CIA nu este recunoscută în exteriorul acestei clădiri. Ca parte din familia noastră, vă rugăm să protejați informația respectivă şi sperăm ca toți să se poată bucura de această ocazie unică de a socializa cu colegi din toate departamentele organizației.

Mesajul nerostit, dar limpede, era: „Bun-sosit în CIA (o spunem cu toată sinceritatea)"

Au existat şi alte oportunități pentru stabilirea de legături. Eu luam frecvent prânzul la cantină şi mi-am impus să particip la cursa anuală de fond de 5.000 m organizată de Biroul de Servicii Medicale. Îmi plăcea să alerg – îți transmite mesajul să ai grijă de corpul tău şi în acelaşi timp poți să înveți multe când transpirația picură de pe tine şi stai pe treptele clădirii originale a sediului central (cea cu emblema CIA pe podeaua holului de la intrare), alături de ceilalți alergători într-o zi toridă de vară.

Cât timp am fost militar, am considerat că pregătirea fizică (PF) reprezenta o parte acceptată (aproape obligatorie) din fiecare zi petrecută în unitate. Iar la Pentagon, absența de la birou pentru că erai la Clubul Sportiv al Pentagonului era considerată un motiv la fel de întemeiat ca participarea la înmormântarea unei rude apropiate. Lucrurile nu stăteau însă la fel în CIA. Mă aflam acolo de un an când secretara mea executivă mi-a spus că personalul unui birou îşi adunase în cele din urmă curajul pentru a o întreba ce însemna intrarea PF din agenda mea zilnică. Nu puteam ordona unor civili să facă pregătire fizică, totuşi le-am spus superiorilor lor că puteau echivala săptămânal până la trei ore de pregătire fizică drept ore de serviciu. Am limitat de asemenea numărul anual de ore de învoiri ce puteau fi utilizate şi în următorul an fiscal. Nu încercam să-i privez pe oameni de învoiri. Încercam să-i silesc să le utilizeze.

La cinci ani după 11 septembrie, personalul CIA era obosit. Trebuia să se îngrijească cu mai multă atenție.

Ne-am croit de asemenea drum printr-un hățiș birocratic federal pentru a obține autorizație de securitate în sediul central pentru câțiva capelani. O dată în plus, așa ceva era firesc pentru armata SUA – dar nu și pentru CIA.

Jeanine a fost neobosită în ajutorul oferit familiilor. Ea a susținut propunerea de a ușura sarcina partenerilor de viață „remorcă" ai angajaților Agenției de a-și găsi de lucru la stațiile din străinătate. A jucat de asemenea un rol decisiv în înființarea unui curs de „Managementul vieții sub acoperire" sâmbăta dimineața pentru parteneri și a participat deseori la începutul cursului pentru a-i saluta pe participanți. Iar la ceremoniile de absolvire ale ofițerilor de caz de la Fermă, le spunea absolvenților că deși acesta era probabil primul eveniment de acest fel din viața lor la care părinții *nu* le erau alături, ea va sta în locul lor și le va spune cât de mândri erau.

A făcut mereu tot ce i-a stat în putință. A călătorit departe de Washington de una singură (ca să nu atragă atenția) și sub o identitate falsă, pentru a se întâlni cu un grup de soții de ofițeri a căror acoperire era atât de serioasă, încât nu puteau veni în Langley. Scopul întâlnirii era ca Agenția să le învețe ce trebuia făcut în cazurile extreme (era greu să apelezi pur și simplu nava-mamă), să le îngăduie să-și împărtășească unele experiențe și de asemenea să le transmită în mod direct că Agenției îi păsa de soarta lor, chiar dacă nu le putea telefona sau scrie niciodată. Desigur, soțiile n-ar fi putut nici măcar să admită că se cunoșteau dacă, printr-o întâmplare, căile li s-ar fi încrucișat din nou. Chiar și azi Jeanine lăcrimează când povestește despre întâlnirea aceea.

Și asta n-a fost totul. A stat pe balansoarul de pe veranda unei ferme din centrul Virginiei ajutându-mă să-i consolez pe părinții unui tânăr ofițer care decedase cu o zi în urmă într-un accident rutier în Asia Centrală.

Fiind o familie de militari, eram deprinși să ne susținem unul pe altul în timpul plecărilor în misiuni de durată. Genul acesta de susținere nu exista însă în CIA, deși după 11 septembrie membrii ei deveniseră aproape la fel de călători ca soldații americani.

Au existat probleme speciale. Oamenii noștri locuiau în comunități civile, nu în baze militare, și în multe cazuri vecinii nu le cunoșteau adevărata afiliere, deși erau probabil subiecte ale speculațiilor de genul „identifică spionul”, o modalitate de distracție obișnuită în nordul Virginiei.

Jeanine a lucrat cu birouri din Agenție pentru a oferi cât mai multă susținere familiilor multor ofițeri aflați în locuri aspre din mijlocul unor zone aflate în război.

Când am plecat din Langley, Agenția i-a conferit Jeaninei medalia Agency Seal pentru contribuțiile ei însemnate aduse CIA, „angajaților și familiilor lor”

La fel ca restul birocrației federale, CIA este supusă cerinței legale de a arăta la fel ca Statele Unite, însă are în același timp cerința operațională de a arăta la fel ca restul lumii, inclusiv ca adversarii Statelor Unite. O provocare dificilă, dar mai ușor de depășit deoarece suntem o națiune de imigranți.

CIA recrutează agresiv din așa-zisele „comunități patrimoniale” cum sunt numite eufemistic: americani din prima și a doua generație. Recrutează agresiv, dar cu precauție. Orice serviciu secret străin dotat cu resurse și inteligență putea să vadă ce facem noi și să acționeze pentru a exploata situația. Și într-adevăr, cât timp am fost director, au existat dovezi că unele procedau ca atare. Exact acele detalii care ne interesează pe noi la un recrut – călătorii extinse, studii sau activități peste hotare, cunoașterea aprofundată a unei limbi aproape de nivelul nativ, dublată de legături încă strânse cu o regiune – deschideau probleme de contrainformații.

În vara anului 2010, tânărul Glenn Shriver din statul Michigan a fost arestat și acuzat de fals în declarații făcute statului american și conspirație în vederea transmiterii de informații spre China. El locuise, studiase și lucrase în China de câțiva ani, cu întreruperi, vorbea excepțional de bine mandarina și fusese plătit de Ministerul Securității de Stat chinez pentru a încerca să se angajeze în CIA în 2007.

Shriver a fost detectat prin mijloace de contrainformații tradiționale, nu prin vreo măsură de siguranță garantată de procesul

nostru de angajare. Şi n-a fost o surpriză că printre cei care au încercat să ne prindă pe picior greşit s-au numărat chinezii. Atunci şi acum privesc cu enorm respect (ca profesionist) la dimensiunile şi insistența eforturilor Ministerului Securității de Stat chinez împotriva Statelor Unite. Spionajul cibernetic al Chinei a căpătat pe merit titluri de prima pagină, dar eforturile sale nu se limitează la domeniul digital.

Şi, bineînțeles, China nu este singura provocare în contrainformații.

De aceea am investit la fel de multe eforturi în Centrul de Contrainformații (CIC), ca în recrutare şi alte activități. Cei din Centrul de Contrainformații erau plătiți să fie suspicioşi şi erau foarte buni în privința asta. Lor nu le păsa că puneam accent pe recrutarea patrimonială. Îi suspectau pe toți, fără să țină seama de rasă, crez sau locul de origine.

Centrul atrăsese în mod tradițional talente de vârf; adjunctul meu Steve Kappes fusese cândva directorul său. Perioada petrecută de mine în Agenție n-a reprezentat o excepție şi oamenilor de top din CIA li s-au adăugat alții la fel de talentați, detaşați din FBI.

Un director CIA se expune la pericole însemnate dacă ignoră contrainformațiile. Un şef al contrainformațiilor (James Jesus Angleton) devenise atât de puternic şi atât de distructiv, încât amenința însăşi supraviețuirea Agenției, până când a fost demis prompt de William Colby în 1974. Mandatul lui Jim Woolsey (1993-1995) a fost pentru totdeauna umbrit de cazul Aldrich Ames, deşi spionul rus a fost descoperit de fapt în timpul mandatului său.

Lui Bob Gates îi place să relateze o conversație pe care a purtat-o în 1991 cu fostul DCI Richard Helms. Se spune că mult-respectatul Helms a fost invitat de director la cină. După ce au terminat, Helms s-a întors spre Gates şi i-a oferit un singur sfat:

— Niciodată să nu pleci seara spre casă fără să te întrebi: „Unde este «cârtița»?"

De aceea mi-am dedicat mult timp Centrului de Contrainformații şi primeam regulat informații actualizate despre cazurile, pistele şi suspiciunile sale. Erau cele mai deprimante 90 de minute din agenda mea.

Povestea lui Harold Nicholson este o ilustrare foarte bună. Nicholson era un ofițer de caz veteran din CIA, fost șef de stație, instructor pentru noii recruți în Fermă și, începând cu mijlocul anilor 1990, spion rus. El a fost prins în urma eforturilor Centrului de Contrainformații, activat după dezastrul Ames, când, la un test de rutină la poligraf, s-a descoperit că minte. Pus sub supraveghere de FBI, Nicholson a fost arestat pe aeroportul Dulles pe când încerca să părăsească Statele Unite cu informații clasificate. În 1997 a fost condamnat la peste 20 de ani de închisoare pentru spionaj.

Cazul lui nu s-a sfârșit însă acolo. După un deceniu, pe aproape toată durata cât am fost director CIA, Centrul de Contrainformații m-a informat în mod regulat că în timpul vizitelor pe care familia i le făcea la închisoare, Nicholson își convingea fiul mezin, Nathaniel, să solicite banii pe care, susținea el, i-ar fi datorat rușii. Fiul, care-și adora tatăl, l-a ascultat și i-a urmărit pe ruși și datoria pe care o aveau față de tatăl lui, până când a fost și el arestat la sfârșitul anului 2008. (Pedeapsa lui Harold a mai sporit cu opt ani, în timp ce tânărul Nathaniel a fost eliberat condiționat.)

Am ascultat informările cu uimire și chiar cu neîncredere. Cei din Centrul de Contrainformații acceptau faptele fără să fie prea îngrijorați.

Lăcomie, necinste, nebunie. Toți putem deplânge rezultatele păcatului originar, însă acum aveam de-a face cu ceva mai mult decât simpla slăbiciune morală umană. Acum era vorba despre spionaj. Serviciile secrete recrutează surse umane prin intermediul banilor, ideologiei, compromisurilor și egoului (pe scurt, BICE). Eram foarte pricepuți la asta. Activitatea Centrului de Contrainformații era dovada că nu eram însă imuni la BICE.

Din fericire, în timpul cât am fost directorul Agenției n-au existat penetrări ostile ale CIA (cel puțin care să fi fost detectate până acum).

Existau însă multe alte probleme. De pildă, când pot fi trași la răspundere ofițerii dacă lucrurile merg rău? Deoarece agenții lucrează pe muchie de cuțit, cu marje foarte strânse, când ar trebui ei să fie considerați culpabili?

Uneori este simplu. Într-un caz, un grup mic de agenți (unii foarte bine priviți, care urmăreau un obiectiv legitim) a ordonat

acțiuni care le depăşeau mandatul. Ştiau foarte bine că ieşiseră de pe făgaşul firesc şi şi-au acoperit urmele atât înainte, cât şi după ce operațiunea a început să se dezintegreze. Întrucât nu erau disponibili pe plan intern şi i-am crezut, nu am raportat episodul Congresului. Când am aflat într-un final adevărul din partea unor surse externe, concedierea şi deferirea lor Departamentului de Justiție au fost prompte şi inevitabile. „*Ca să trăieşti în afara legii, trebuie să fii cinstit.*"

A urmat apoi un caz cu totul diferit. În 2007, inspectorul general al CIA şi-a încheiat examinarea predării şi detenției lui Khalid el-Masri, cetățean german care fusese reținut de autoritățile macedonene în ajunul Anului Nou din 2003 deoarece paşaportul lui părea suspect şi numele coincidea cu al unui terorist asociat cu celula Hamburg din 11 septembrie. După câteva săptămâni el a fost predat Agenției şi dus la o închisoare secretă pentru interogare, pe baza aprecierii analitice a unui şef din celula al-Qaeda din Centrul de Combatere a Terorismului.

El-Masri nu era omul căutat de noi. El avea un trecut dubios, însă *nu era* acel Khalid el-Masri pe care-l urmăream. Paşaportul corespundea şi, în scurt timp, anchetatorii au ştiut că, în privința obținerii de informații, cazul eşuase. A fost eliberat la sfârşitul lunii mai.

Problemele însă s-au înmulțit. Una dintre ele a fost timpul necesar (săptămâni, până la luni) eliberării lui el-Masri după ce CIA i-a aflat adevărata identitate. Alta a fost însăşi maniera eliberării: azvârlit pe o şosea din Balcani, fără niciun fel de scuze şi cu puține compensații. Lor li s-a adăugat dezastrul în materie de relații cu publicul (şi ulterior scandalul diplomatic) când el-Masri a făcut, în mod previzibil, publică povestea întemnițării lui, dublată de acuzații de abuzuri.

Nimic din toate acestea n-a reprezentat însă subiectul principal al raportului inspectorului general. Recomandarea lui a fost ca eu să înființez un consiliu de responsabilizare (un soi de juriu profesional), care să examineze analista ce declanşase lanțul de evenimente.

Am refuzat, iar refuzul meu a devenit parte din raportul pe care democrații din SSCI l-au prezentat în decembrie 2014 despre

detenții și interogatorii, care ne caracteriza ca pe o agenție cu comportament reprobabil, în care nu se putea avea încredere.

În realitate, a fost o decizie destul de simplă. Analista se număra printre cei mai buni observatori al-Qaeda ai noștri. Se ocupa de ei dinainte de 11 septembrie și avea cunoștințe enciclopedice. De aceea nu sunt sigur pe cine aș fi putut desemna ca să-i reexamineze estimarea.

O întrebare însă mai importantă era legată de natura activității de culegere de informații și de caracterul cu totul inadecvat al utilizării de modele de aplicare a legii în privința ei. În tribunalele americane se face mare caz despre acceptul de a-i elibera pe vinovați pentru a-i proteja pe cei nevinovați. Benjamin Franklin a rezumat-o cel mai bine: „Mai bine să scape o sută de oameni vinovați decât să sufere un singur om nevinovat". Însă aici este vorba de un proces de atribuire a vinovăției și de pedepsire după ce răul a fost deja comis, în care timpul nu constituie un factor și în care dovezile trebuie să fie mai presus de orice îndoială.

Nimic din toate astea nu se aplică în domeniul informațiilor secrete, unde pândește răul, timpul joacă mereu un rol crucial, iar obiectivul este de a facilita acțiuni chiar și în fața îndoielilor permanente. În absența unor infracțiuni evidente, dacă aș fi pedepsit un analist pentru un fals pozitiv (pentru că în mod eronat crezuse că cineva era terorist), sistemul ar fi asimilat lecția în modul cel mai pervers: important este să eviți falsele pozitive (pentru că vei fi pedepsit pentru așa ceva), chiar dacă asta înseamnă că mai scapă și câteva reale pozitive (da, se pot întâmpla unele lucruri rele, dar probabil că nu ție).

Ceea ce poate fi admirabil pentru un sistem judecătoresc este de neconceput pentru o agenție de informații secrete. Scopul meu era de a crea circumstanțe în care să înțelegem în mod corect atât pozitivele, cât și negativele, nu să stimulăm unele în detrimentul celorlalte. Iar mesajul pe care în niciun caz nu-mi puteam permite să-l expediez analiștilor noștri era: „Analizați cazuri grele, luați decizii grele, iar dacă o dați în bară, vă luăm gâtul" La urma urmelor, tot doream să punem mâna pe *celălalt* Khalid el-Masri.

Poate că înțelesesem greșit situația. Dar mi se pare perfect clar... acum ca și atunci.

El-Masri ieşise din custodia CIA cu doi ani înainte ca eu să devin director, dar măsurile disciplinare trebuia să le iau eu după ce fusesem în funcție mai bine de un an. Asta înseamnă prea mult timp scurs între cauză şi efect (şi să mai şi informez Congresul despre eroare). În acelaşi timp însă aş putea spune că a fost aproape instantaneu comparativ cu situația din anul 2008, când mă pregăteam să părăsesc Agenția, când am fost nevoit să mă ocup de un eveniment care se petrecuse în 2001.

Pe 21 aprilie 2001, un avion de vânătoare peruan care participa la o operațiune antidrog, numită Air Bridge Denial Program, a tras într-un avion mic ce transporta o familie de misionari americani din Michigan. Avionul s-a prăbuşit în Amazon, iar mama şi pruncul au murit. Era a cincisprezecea doborâre a unui aparat de zbor într-un program început în 1994 şi care, până atunci, fusese văzut ca un succes. CIA, care opera ca autoritate sub acoperire, a energizat întregul efort, ajutându-i pe peruani să identifice şi să urmărească avioane suspectate de implicare în traficul de droguri, totuşi autoritatea de deschidere a focului când un avion refuza să aterizeze revenea întotdeauna peruanilor.

Anchetarea tragediei a fost afectată, lesne de înțeles, de atentatele din 11 septembrie, care au avut loc la mai puțin de cinci luni după doborârea avionului. Abia în 2005, Departamentul de Justiție a declinat finalmente acuzarea şi a trimis cazul la CIA pentru propriul său verdict. Am devenit director la cinci ani după incident şi am început să mă interesez regulat de statutul anchetei inspectorului general în şedințele cu el.

Victimele atacului proveneau din districtul congresmenului Pete Hoekstra din Michigan, iar Pete considera întârzierea aceasta ca o muşamalizare. Nu era vorba de aşa ceva, totuşi am fost de acord cu acuzația lui potrivit căreia „justiția întârziată este o justiție negată”. Şi nu numai pentru familia din Michigan. Într-o dimineață toridă de duminică stăteam la masă în cantina stației CIA din Bagdad când o agentă s-a aşezat lângă mine şi a rostit simplu o sumă destul de mare de bani pe care o cheltuise de-a lungul mai multor luni. Acolo, într-o zonă de război, ea îmi descria cheltuielile ei personale legale şi timpul cât fusese lăsată pe margine după Peru.

— Am înțeles, am răspuns scurt.

Raportul inspectorului general a sosit pe biroul meu în august 2008. Aşa cum mi se recomandase, am numit un consiliu de responsabilizare alcătuit din şase persoane, două din Agenție şi patru din exterior (inclusiv două care ştiau multe despre doborârea avioanelor). Consiliul n-a emis concluzii decât după plecarea mea din CIA. În 2010, directorul Panetta a sancționat 16 persoane, dintre care multe plecaseră deja din Agenție, pentru „deficiențe în raportare şi supervizare" Un comunicat de presă însoțitor al Agenției sublinia că nu exista nicio dovadă a unei muşamalizări, că toate doborârile anterioare de avioane satisfăcuseră criteriile legale de „suspiciuni rezonabile" şi că niciun agent CIA nu se comportase în afara cadrului profesionist, chiar şi în timpul evenimentului din aprilie 2001.

New York Times a fost mult mai dur decât decizia finală a consiliului de responsabilizare sau a directorului Panetta şi a comunicatului său de presă. Bazându-se pe raportul inițial al inspectorului general din 2008, *Times* a invocat o „cultură a neglijenței şi minciunii" şi a afirmat că agenții CIA „au încălcat în mod frecvent procedurile Agenției, au încercat să-şi muşamalizeze greşelile şi au indus în eroare Congresul imediat după ce un avion cu misionari a fost doborât accidental în 2001"

Prin urmare, exista o deosebire apreciabilă între raportul inspectorului general şi rezoluția finală a Agenției. Mai multe despre inspectorul general şi anchetele sale voi relata în curând, dar voi cita un comentariu din raportul său care mi s-a părut pertinent. El afirma că „eşecul de a asigura un control adecvat şi de a raporta încălcările regulamentelor a împiedicat o revizuire a politicii şi o posibilă schimbare de curs care ar fi putut preveni doborârea avionului din aprilie 2001"

Adevărata problemă în cazul incidentului din Peru a fost validarea țintelor. Regulile oficiale de angajare în luptă fuseseră concepute pentru a oferi factorilor decizionali de la Washington încrederea că nu se putea întâmpla aproape nimic rău. Dar în condițiile reale de pe teren era greu, dacă nu imposibil, să realizezi într-un cadru temporal realist procesul de validare detaliat, complex şi format din multe etape.

Nimeni nu spunea însă asta, aşa că programul de interdicţie aviatic era pe autopilot, nu putea fi aplicat în mod coerent cu directivele sale originale, iar agenţii CIA de pe teren făceau pur şi simplu tot ce puteau ca să se descurce într-o situaţie aproape imposibilă.

Până şi comunicatul ulterior de presă al CIA a admis că „proceduri asociate cu această iniţiativă antidrog s-au erodat în timp". Aşa ceva era inevitabil dacă efortul urma să dea rezultate. S-a dovedit că incidentul din 21 aprilie era pur şi simplu inevitabil, întrucât la cartierul general nu se cunoştea decalajul existent între promisiune şi performanţă. Era mai degrabă o problemă a sediului central de la Washington decât a peruanilor, care data de la descoperirea iniţială de la jumătatea anilor 1990 ce dusese la lansarea programului.

Tot haosul acesta arată de ce veteranii CIA sunt circumspecţi faţă de acţiunile sub acoperire. Sfatul lor e să promiţi mai puţin şi să realizezi mai mult. În toată perioada pe care am petrecut-o în CIA, Agenţia în sine a propus o singură nouă acţiune sub acoperire. A fost respinsă.

Un alt sfat al veteranilor este evitarea tentaţiilor când, la finalul unei şedinţe neconcludente a Consiliului Naţional de Securitate, toate privirile se întorc către noi în aşteptarea unei soluţii *deus ex machina* sub forma unei acţiuni sub acoperire. Realmente am pierdut numărul şedinţelor despre genocidul din Darfur care s-au sfârşit aşa.

Iar în cazurile când este atribuită o acţiune sub acoperire şi Agenţia trebuie să întocmească ciorna directivei care va fi semnată de preşedinte pentru autorizarea acţiunii, paragraful cel mai lung este inevitabil cel etichetat „Riscuri"

Steve Kappes a format un Grup de examinare a acţiunilor sub acoperire, care să nu ne abată de la calea dreaptă. În fiecare lună el demola cu scepticism, ba chiar cu cinism, operaţiuni propuse şi aflate în desfăşurare. Şedinţele erau dure. Nu existau autopiloţi. „*Ca să trăieşti în afara legii, trebuie să fii cinstit.*" Mai ales cu tine însuţi. Permanent.

Steve strânsese oamenii cei mai potriviţi: toţi cei patru directori adjuncţi, consilierul general, jurişti din birouri specifice,

relații cu publicul, afaceri legislative și de obicei Michael Morell (al treilea om din CIA). Pe lângă operatori care avuseseră succese în acțiuni sub acoperire, Steve includea întotdeauna și agenți care înregistraseră eșecuri foarte neplăcute.

Grupul se ocupa de ceea ce noi denumeam „autorități" și „permisiuni". „Autoritățile" se refereau la aprobări globale în cadrul cărora ne desfășuram activitatea. De obicei, ele erau exprimate în documente poreclite „constatări", deoarece începeau cu cuvintele președintelui „Constat că...". „Permisiunile" se refereau la aprobări pentru operațiuni specifice din cadrul unei constatări.

În mandatul președintelui Bush, Casa Albă ne îngăduia un spațiu larg de manevră. Uneori, în circumstanțe unice, optam să-l chem pe Steve Hadley, însă conversațiile acelea începeau de obicei cu mine rostind:

— Steve, aceasta este decizia mea și o voi lua, dar am vrut să te anunț că...

Mă simțeam confortabil, pentru că eram ajutat de persoane de calitate. La prima mea informare cu Leon Panetta, i-am spus că avea parte de cel mai bun staff din guvernul federal. Și afirmam asta cu toată seriozitatea.

Adjunctul meu Steve Kappes a fost unul dintre cei mai respectați ofițeri de caz din istoria CIA, chiar dacă avusese unele dificultăți când candidase, pe vremea când era comandant de instrucție al pușcașilor marini în cazarma de la intersecția străzilor Eighth și I din Washington. Era un tip direct. La obiect, fără ocolișuri. Avea un trecut profesional similar cu al meu, atâta doar că el era din estul statului Ohio, pe când eu din vestul Pennsylvaniei. Nu doar o dată, după ce încăperea se golise și noi luaserăm o decizie grea, se întorcea spre mine și întreba:

— Ai crezut vreodată că doi băieți din Ohio și Pennsylvania vor hotărî astfel de lucruri?

Eram destul de apropiați ca să nu am probleme, după ce luam o decizie operațională, să mă răsucesc spre el și să întreb simplu:

— Ești de acord cu asta?

Aproape întotdeauna era de acord.

Al treilea om din Agenție era Mike Morell, de asemenea din Ohio. Îl smulsesem din Centrul Național pentru Combaterea

Terorismului când preşedintele Bush mă nominalizase pentru DCIA. Întrucât Michael îi fusese brieferul informării de securitate zilnice în Air Force One pe 11 septembrie, preşedintele Bush a susținut mutarea din toată inima.

Predecesorul lui Michael în funcția de director executiv era pe punctul de a fi condamnat pentru luare de mită, aşa că Michael trebuia să facă ceva „curățenie” S-a ridicat la înălțimea aşteptărilor. Odată l-am descris personalului ca având „intuiție, dedicare, creativitate şi talent pur” Întrucât fusese analist de carieră, în 2008 l-am numit director adjunct pentru informații, şeful operațiunilor noastre analitice. Pentru el a fost ca şi cum s-ar fi întors acasă. Înlocuitorul lui a fost Scott White, absolvent al Academiei Navale, ofițer de submarine, căpitan în Rezerva Forțelor Navale şi veteran CIA.

Larry Pfeiffer era un tip foarte inteligent şi extrem de muncitor, pe care m-am bazat ca şef de cabinet. Îşi făcuse cariera în NSA şi fusese împrumutat pentru biroul central CIA în 2005, când avusese loc reforma serviciilor secrete. Din cauza haosului creat de legislație, era aproape echivalentul unui apatrid pentru comunitatea serviciilor secrete când l-am luat să-mi fie şef de cabinet ODNI, şi am fost încântat să-l păstrez când am trecut la CIA. A fost o mutare inteligentă.

Un alt veteran NSA pe care l-am înregimentat a fost Bob Deitz, care-mi fusese consilier general la Fort Meade. La Langley, el era *consigliere*, un fel de „pisălog de serviciu”, care rămânea după şedințe pentru a contesta modurile de gândire ale tuturor.

Niciunul dintre noi nu avea planuri mărețe de a reinventa CIA. Ne aflam în război. Consideram că sarcina noastră era de a redresa corabia şi a o menține cu toate pânzele sus. După alegerile prezidențiale din 2008, congresmenul Mike Rogers din Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților i-a spus lui Rahm Emanuel, vechiul lui prieten de la Capitoliu şi viitor şef de cabinet la Casa Albă, că echipa noastră făcuse ca trenurile să circule fără întârzieri. Am luat asta ca pe un compliment real.

La începutul mandatului nostru, Kappes, Morell, Pfeiffer şi cu mine am ținut totuşi o mică şedință în afara sediului CIA pentru a

stabili câteva obiective. Cu ocazia aceea am decis că o direcție pe care vom insista avea să fie cultura Agenției.

Pentru un observator obișnuit care merge cu mașina pe Virginia Route 123 și privește prin gardul de sârmă, CIA pare să fie un substantiv la singular. *Acea* CIA. Nu așa stau lucrurile. Într-o zi *foarte* bună, CIA poate fi un substantiv colectiv. În majoritatea zilelor, este în mod clar un substantiv la plural.

În Agenție există patru directorate mari și fiecare are propria sa cultură. Ofițerii de caz încrezători în sine din Directoratul de Operațiuni îmi aminteau de piloții de vânătoare din Forțele Aeriene. Când stăteam de vorbă cu unii analiști din Digital Innovations, îmi venea în minte termenul „profesor titular de catedră" Cei din S&T (Science and Technology) erau adevărații urmași ai lui „Q" din romanele și filmele cu James Bond. Iar Directoratul de Logistică (Directorate of Support) îi găzduia pe muncitori, genul de inși care pun pur și simplu osul la treabă, alături de care crescusem în Pittsburgh. Ei făceau Agenția să funcționeze – comunicații, logistică, securitate și orice altceva de care aveam nevoie pentru a opera.

Până aici totul era bine. Fiecare dintre culturile acestea era axată pe sarcinile specifice directoratului respectiv. Într-o ședință din Bubble, am explicat că doream să întăresc identitatea fiecărui individ din CIA, dar nu pe seama directoratelor. Ca să dezvolt ideea, m-am folosit de experiența mea în Forțele Aeriene. Le-am spus celor din amfiteatru:

— Forțele Aeriene americane își petrec majoritatea zilelor străduindu-se să-și convingă piloții de vânătoare că ei fac parte de fapt dintr-o instituție mai mare. Însă la sfârșitul zilei, există un singur lucru pe care doresc ca ei să-l țină minte: că sunt piloți de vânătoare.

Iar Agenția nu era nici pe departe pe atât de strict compartimentată pe cât fusese în trecut; la un moment dat al istoriei CIA, ofițerii de caz și analiștii aveau cantine separate. Noi consideram totuși că am putea folosi pe ansamblu ceva mai mult „CIA-ism" global.

Inițiativa noastră a fost de a înființa o foarte mică operațiune CIA subsidiară în Austin, statul Texas. Chiria pentru birouri nu era

mare; Texas se află pe o rețea electrică independentă, aşa încât consolida continuitatea operațiunilor; orarul curselor aeriene spre Washington era destul de bun; iar pe plan local existau multe talente excepționale din rândul cărora să recrutăm. Ideea era de a experimenta cu o structură care să ignore liniile vechilor directorate, un fel de mini CIA-X, unde puteam încerca în siguranță abordări noi. Doream să vedem cum ar arăta CIA dacă am fi pornit de la zero şi n-am fi moştenit structura organizațională, baza de contractori, sistemele IT sau personalul. N-am aflat însă răspunsul niciodată, deoarece Congresul ne-a oprit pe drum. Probabil că apăruserăm prea târziu în administrație pentru ca să tolereze vreo idee nouă şi importantă. Este ca o comedie de moravuri în care oamenii se plâng de inerția şi inflexibilitatea guvernanților.

Ca atare, am fost nevoiți să ne mulțumim cu alți paşi. O metodă a fost de a comunica în mod direct şi simultan cu toți, pornind de la ideea că printr-o cunoaştere comună vom putea clădi atitudini comune. Rata e-mailurilor mele către personal era cam de două pe săptămână, comparabilă cu cea a DIRGRAM-elor pe care le înființasem în NSA.

Am înființat contul special „Întrebați-l pe director", pentru ca întrebările şi ideile (şi nemulțumirile) să poată fi transmise intern, în loc să fie aflate mai întâi de la „surse anonime" în *Washington Post*. Timp de aproape 90 de zile, am avut un trafic masiv, am răspuns la toate întrebările, apoi am văzut cum numărul lor s-a redus treptat.

Mulți din personalul curent (şi din presă) se adresează frecvent foştilor agenți CIA cerându-le părerea, aşa că am încercat să-i atragem şi pe aceia. În zilele dedicate foştilor agenți, am avut destui oameni în Bubble şi, cu toate că nu-i puteam autoriza pe toți pentru informări clasificate, Steve şi cu mine ne-am aventurat destul de mult, spunându-le ce încercam să facem.

Am încercat metode ca lungirea duratei procesului de „îmbarcare", pentru ca nou-sosiții să se aclimatizeze cu Agenția în întregul ei înainte de a porni spre directoratele în care aveau să lucreze.

Am subliniat moştenirea noastră CIA comună şi am presărat anul 2007 cu evenimente care să marcheze a şaizecea aniversare a Agenției.

De asemenea, am extras treptat din directorate activități comune cum erau centrul operativ, tehnologia informației, financiarul și resursele umane, pe care le-am ridicat la nivelul Agenției – unde aceste funcții importante puteau fi mai bine văzute, gestionate și unificate.

Cred că în prima mea vară în CIA i-am surprins pe toți cerând o analiză a cheltuirii bugetului înainte de apropierea rapidă a sfârșitului anului fiscal. Nu aveam un audit financiar pe conturi (ceea ce era valabil pentru toate serviciile secrete) și nici nu puteam totaliza cu adevărat costul real al forței de muncă, dar am subliniat cel puțin că toți erau banii *Agenției*, pe când în trecut fondurile erau pur și simplu trântite directoratelor la începutul anului fiscal și cu asta se termina totul.

I-am trecut după aceea în revistă pe contractori, al căror număr crescuse masiv după 11 septembrie. Spre deosebire de alții, eu nu eram furios pe contractori. Îi consideram o parte din forța de muncă și-i administram ca atare. Le-am reamintit că în timpul mandatului meu am pus stele de contractori pe perete. Fără îndoială, felul în care îi foloseam ne făcea și pe noi mai eficienți.

Acel ultim punct a fost adesea contestat de unii congresmeni care ne-au acuzat că-i foloseam pe contractori pentru a devia responsabilitatea pentru acțiunile noastre. De multe ori, când îi informam despre o operațiune, mă întrebau dacă fusese realizată de un contractor sau de un angajat al guvernului. Rareori știam asta și rareori m-am străduit să aflu răspunsul. De obicei ceream ca întrebarea să fie consemnată oficial, atrăgeam atenția că persoanele implicate erau cei mai buni americani disponibili pentru sarcină și apoi le reaminteam că eram la fel de răspunzător pentru acțiunile contractorilor pe cât eram pentru acțiunile agenților CIA.

Nu puteam totuși susține că folosirea contractorilor fusese eficientă. De multe ori descopeream că licitam pentru contractori împotriva noastră înșine, cu părți diferite din Agenție care căutau să achiziționeze același produs sau serviciu de la același vânzător. De asemenea, eram un fel de pepinieră pentru contractorii noștri. Oamenii plecau din CIA cu experiența și autorizările lor de securitate, pentru joburi de contractori cu salarii mai mari.

Am cerut o reducere arbitrară de 10% a activităților cu contractori. În spatele deciziei mele nu se ascundeau cine ştie ce calcule, dar ştiam că în sistem exista cel puțin atâta material de calitate inferioară. După ce am atins obiectivul acela în mai puțin de un an, am cerut alte 5% reduceri.

Am afirmat de asemenea că CIA nu va reînnoi vreme de un an autorizările de securitate pentru toți cei care demisionau din Agenție, pentru ca să revină după aceea şi să lucreze pentru noi în calitate de contractori. Pensionarii puteau s-o facă – ei îşi achitaseră datoriile – dar nu şi cei care încercau să ne vândă ceea ce tocmai îi învățaserăm noi.

Însă acela a fost sfârşitul spectaculos al acțiunilor mele. Chiar în prima zi de muncă promisesem Agenției că nu fusesem trimis acolo ca să arunc ceva în aer. M-am ținut de cuvânt. Era o cale de a le spune oamenilor că aveam încredere în ei, că nu erau terminați definitiv, aşa cum susțineau unii dintre criticii lor.

În conversația introductivă cu Leon despre calitatea staffului, eu adăugasem:

— Dacă le dai jumătate de şansă, nu te vor dezamăgi, tot aşa cum nu m-au dezamăgit nici pe mine.

Asta se aplica de fapt tuturor celor din CIA, nu doar staffului senior, iar Leon avea să afle în scurt timp de ce aveam atâta încredere în ei.

Întrucât cele 30 de minute de care dispuneam pentru a-l informa pe preşedintele Bush despre acțiunile sub acoperire şi culegerile de informații delicate ale CIA aveau loc în diminețile de joi, vă puteți imagina cum arăta sediul general în după-amiezile de miercuri, când subiectele sugerate de staff începeau să mi se reverse în birou. Făceam o trecere în revistă pe la jumătatea după-amiezii, apoi încă una seara, imediat înainte de a pleca spre casă. Joi dimineața mă trezeam foarte devreme, întindeam toate posibilele subiecte pe masa din bucătărie şi decideam care dintre ele erau pregătite şi care nu pentru prezentare. Interesant este că minimum 50% din detaliile operaționale specifice pe care le expuneam joi dimineață le aflam prima dată miercuri după-amiază.

Mă simțeam complet răspunzător. Steve Kappes şi cu mine stabileam limitele din stânga şi din dreapta ale activităților

acceptabile. Ne asiguram că acțiunile erau oportune și direcționate spre obiective definite și legitime. Dar în lumea în care operam, trebuia să ne bazăm în mare măsură pe autonomie și judecată locală. Nu exista altă cale. Acțiunile pe care ni se cerea să le întreprindem nu puteau fi făcute cu o cârmă rigidă de la etajul șase din Langley, Florida.

Dacă am fi fost o organizație militară, toate acestea ar fi fost numite „ordine de tip misiune": cartierul general trasează direcția generală și stabilește clar limitele. Restul vă aparține.

Într-un context religios, deoarece eram concentrați pe înlăturarea impedimentelor și crearea de oportunități, ne-am fi putut descrie „servitori ca lideri"[46].

La CIA eram – director și director adjunct – desemnați să conducem, să decidem, să-i disciplinăm și (sper eu) să-i inspirăm pe alții.

---

[46] Termenul *leadership-servant* a fost introdus în literatura de specialitate de Robert Kiefner Greenleaf (1904-1990) în lucrarea *Servitorul ca lider*, scrisă în 1970 (*n.trad.*).

ŞAISPREZECE

IRAN: BOMBARDAMENT SAU BOMBA CEA MARE?

LANGLEY, VIRGINIA, 2007-2009

În timpul petrecut la Langley, pe primul loc în discuţiile din Biroul Oval au fost terorismul şi războaiele aflate în plină desfăşurare. Pe locul al doilea s-a situat Iranul. Nu era chiar aşa aproape de prima poziţie, totuşi vorbeam foarte mult despre Iran. De fapt, n-a existat un număr trei pe listă. Sigur că da, abordam şi alte subiecte, însă nu le-a fost acordată chiar aşa de multă atenţie ca să poată câştiga un loc pe podium.

Când eram întrebat de grupurile publice care ne erau priorităţile în culegerea de informaţii, răspundeam prin genul de acronime specific Washingtonului: AT-AP-RL. Antiterorism, antiproliferare, restul lumii.

Aşadar, antiproliferarea era un subiect important, iar în timpul tranziţiei, când preşedintele ales m-a întrebat cât din eforturile noastre AP erau concentrate asupra Iranului, am răspuns fără ezitare:

— Optzeci la sută.

Prin urmare, *Iranul* era un subiect important, iar preşedintele Bush îşi pierdea răbdarea în privinţa asta. El a recunoscut deschis că era aproape imposibil să pătrundem repetat într-o societate închisă precum Coreea de Nord, dar s-a întrebat de ce nu aveam rezultate mai bune în Iran, ţinând seama de faptul că existau literalmente mii de americano-iranieni care puteau călători în mod uzual în ţara lor natală, că economia Iranului era în general integrată în economia globală şi că intelectualitatea Iranului era foarte occidentalizată.

Nu i-am putut oferi un răspuns. Iranul era totuşi o ţintă dificilă. Serviciile sale secrete erau multe, mari şi meticuloase. Ministerul Informaţiilor şi Securităţii iranian era echivalentul contrainformaţiilor din FBI şi mai mult decât atât. Se găsea teoretic sub

conducerea directă a preşedintelui, dar practic raporta direct ayatollahului, Liderul Suprem. Totul era amplificat de un aranjament dubios cu Corpul Gărzilor Revoluţionare Iraniene, care fusese înfiinţat de ayatollahul Khomeini după revoluţia din 1979 pentru a proteja Republica Islamică de ameninţări interne şi externe. Cu peste 100.000 de membri, Corpul Gărzilor Revoluţionare constituia ramura de acţiune directă, fanatic de loială, a ayatollahului. Pe plan intern, Gărzile Revoluţionare controlau Forţa de Rezistenţă Basij, cu un milion de oameni, o armată de bătăuşi de stradă care erau încântaţi să spargă capetele disidenţilor, mai ales ale copiilor privilegiaţilor din partea nordică, cosmopolită şi nereligioasă, a Teheranului.

Numeroasele operaţiuni externe ale Gărzilor Revoluţionare se găseau sub controlul Forţelor al-Qods şi al nemilosului lor comandant Qasem Soleimani. Iar toate acestea erau dominate atât de puternic de doctrina religioasă *velayat-e faqih* („guvernarea juristului-teolog”), nu de jurisprudenţa seculară, încât se părea că orice acţiune era posibilă. Este incredibil ce pot face oamenii când cred că acţionează din voia Domnului.

Am înregistrat unele succese prin creşterea aşa-numitelor „acţiuni operaţionale” – activităţi de spionaj – din interiorul Iranului, dar altfel păream nişte handicapaţi.

Rareori l-am înfuriat pe George Bush, dar într-o zi, după o discuţie nesatisfăcătoare despre Iran în Biroul Oval, m-a oprit pe când plecam, şi-a îndreptat degetul arătător al mâinii drepte spre pieptul meu şi a spus:

— Mike, nu vreau să fiu lăsat – nu vreau ca niciun preşedinte să fie lăsat – cu numai două opţiuni aici.

Cele două opţiuni erau bombardamentul sau bomba cea mare: ori să folosim forţa militară împotriva programului nuclear iranian, ori să aprobăm tacit un Iran cu capacităţi nucleare.

Preşedintele adresa o rugăminte clasică comunităţii serviciilor secrete. Dacă informaţia înseamnă putere, părea el să spună, atunci folosiţi-vă abilităţile pentru a-mi da informaţii ca să pot dezvolta şi alte opţiuni cu excepţia celei de a fi silit să accept inacceptabilul.

Unii americani foarte inteligenţi anunţaseră de fapt că *ei* puteau accepta una dintre opţiuni. Brent Scowcroft şi Zbigniew Brzezinski,

ambii foşti consilieri pe probleme de securitate națională, consideră că un Iran cu arme nucleare ar putea fi restricționat, sau cel puțin că alternativa de a-l bombarda ar fi mai nefavorabilă. Însă aceea n-a fost nici politica preşedintelui Bush, nici a preşedintelui Obama, şi, cu toate că asta nu conta prea mult, am fost de acord cu amândoi. Cum trebuia însă procedat?

Era complicat.

După o şedință a Consiliului Național de Securitate spre sfârşitul administrației Bush, o oficialitate de rang înalt m-a încolțit şi m-a întrebat care credeam că putea fi doctrina nucleară iraniană. Am răspuns, destul de corect:

— Nu am habar şi mă îndoiesc că ei ar avea.

El a insistat:

— Câte arme ar putea produce?

— Probabil doar câteva.

— Şi *noi* câte avem?

— Păi, cu totul, mii de arme.

— Atunci de ce nu-i împiedicăm?

În momentul acela rotițele s-au angrenat şi am început să înțeleg mai bine conversația.

— Nu este vorba de a-i împiedica pe ei, am obiectat, ci de a ne împiedica pe noi înşine. Uitați-vă la comportamentul lor – cu Hamas, cu Hezbollah, în Irak şi Afganistan. Ce naiba, noi apreciem că politica guvernului iranian – aprobată la nivelurile lui cele mai înalte – este de a facilita uciderea de tineri americani şi alți aliați în Irak. Iar asta se întâmplă înainte ca ei să aibă vreuna dintre armele acelea. Imaginați-vă ce ar putea face cu ele ca atuuri.

Iranul era deja o forță incredibil de destabilizatoare în regiune, mai ales în Irak. Brigăzile Badr, una dintre cele mai importante miliții şiite din Irak, constituiau un braț al politicii iraniene. Teheranul recrutase de asemenea ajutorul organizației libaneze Hezbollah şi al şefului său de operațiuni Imad Mughniyah, pentru a crea o clonă Hezbollah în Irak, un efort susținut de câteva tabere de instruire din Iran. Forțele al-Qods din Gărzile Revoluționare erau de asemenea agresive. În ianuarie 2007, ele au ajutat la plănuirea unui raid – care a inclus carduri de identitate false şi uniforme în stil

american – împotriva unui punct de control SUA de lângă Karbala, care a dus la moartea a cinci soldați (dintre care patru fuseseră răpiți).

De asemenea, Forțele al-Qods construiau și expediau milițiilor șiite proiectile explozive – încărcături explozive direcționate, ingenios proiectate, care puteau străpunge până și cele mai groase blindaje americane. Proiectilele explozive au ucis cei mai mulți americani în Irak și știam, cu certitudine aproape totală, că aceasta era intenția guvernului iranian.

Și nu se sfiau deloc s-o arate. A rămas faimos SMS-ul pe care Soleimani l-a expediat președintelui irakian Talabani pentru comandantul american: „Generale Petraeus, ar trebui să știi că eu, Qasem Soleimani, controlez politica Iranului pentru Irak, Liban, Gaza și Afganistan. Ambasadorul din Bagdad este un membru al Forțelor al-Qods. Cel care-l va înlocui este un membru al Forțelor al-Qods." O încredere remarcabilă, ba chiar o notă de triumfalism mesianic, iar toate acestea *fără* arme nucleare.

Dar ce puteam face? Prima problemă era să aflăm ce făceau *ei*. Producerea unei arme nucleare utilizabile necesită trei componente: material fisionabil (adică uraniul sau plutoniul care creează detonarea), vectori (sistemele de transport, de exemplu rachetele balistice care pot duce arma la țintă) și, finalmente, focosul în sine, suficient de rezistent și miniaturizat pentru a fi montat pe o rachetă, a rezista la reintrarea în atmosferă și a fi detonat cu precizie.

Sarcina cea mai grea este producerea materialului fisionabil, care necesită, din fericire, un proces industrial complex și destul de vast pentru a putea fi complet ascuns. De aceea l-am urmărit cât de bine am putut. Câte centrifuge? Cât uraniu îmbogățit? La ce niveluri? Cu ce grafic de timp? În ce locuri?

La asta ne pricepeam destul de bine. Eram cu ochii pe unitatea neanunțată de îmbogățire a uraniului de lângă orașul sfânt Qom cu mult înainte să se fi apropiat de statutul operațional și cu mult înainte ca iranienii să fi știut că noi știam. Când au suspectat într-un final că eram pe urmele lor, au expediat o scrisoare vag formulată către inspectorii nucleari ONU din Viena, determinându-i pe președintele Obama și pe omologii lui britanic și francez să condamne unitatea aceea nucleară ca fiind ilegală, la summitul G20 care a avut loc în septembrie 2009 în Pittsburgh.

Unitatea aceea de lângă Qom a ridicat o mulţime de probleme. Construită în secret, la o bază a Gărzilor Revoluţionare, sub un munte de granit, putea să conţină în jur de 3.000 de centrifuge. Asta însemna prea puţin pentru un program de producere a energiei nucleare, dar în acelaşi timp prea mult pentru un proiect pilot. Era totuşi îndeajuns pentru a produce suficient uraniu îmbogăţit pentru fabricarea câtorva arme nucleare.

Graţie imboldului primit de raportul Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică, am acţionat pentru a afla mai multe despre producţia de uraniu îmbogăţit de la Natanz, principala unitate iraniană. Trebuia să aflăm ce cantitate fusese îmbogăţită la 3-4%, nivelul necesar unui program energetic civil, şi cât de repede putea fi adusă cantitatea aceea la puritate 90%, nivelul necesar pentru o armă.

În anul 2010, cererea pentru informaţii a crescut şi mai mult, deoarece Iranul a început să îmbogăţească uraniul la 20%, aparent pentru un reactor de cercetări din Teheran; era încă departe de puritatea 90% necesară pentru arme, totuşi, din cauza proceselor fizice specifice implicate în îmbogăţirea uraniului, se parcurseseră cam nouă zecimi din drumul spre materiale utilizabile în arme. Ne-am bazat pe informaţii tehnice pentru a examina şi suplimenta ce aflam de pe teren.

Exista apoi un al doilea set de întrebări. Dacă intenţionam să influenţăm factorii decizionali iranieni, trebuia să avem o idee destul de bună despre felul cum luau ei deciziile. Preşedintele Bush a insistat în această privinţă. El dorea să ştie ce butoane putea să apese, dar politica decizională a iranienilor continua să rămână opacă. Eu am preferat întotdeauna întrebările despre programul nuclear în sine.

Nu ne-a fost de ajutor niciodată faptul că nu aveam o ambasadă în Teheran. Iranienii ar fi etichetat-o „cuib de spioni", dar m-aş fi putut bizui pe nişte agenţi inteligenţi, capabili să absoarbă informaţii în timp ce umblau prin bazar. De aceea am fost siliţi să întrebăm ţări care aveau legaţii în Teheran ce vedeau şi auzeau diplomaţii lor.

Spre sfârşitul mandatului administraţiei, secretarul de stat Rice a expus conceptul unei secţii de interese diplomatice cu personal

american în Teheran, similară celei pe care o aveam în Havana. Am susţinut-o imediat cu promptitudine, deşi vicepreşedintele i s-a opus cu tot atâta promptitudine, considerând-o ca o legitimizare inutilă a regimului.

Cele două întrebări-cheie – la ce nivel se află iranienii în programul lor şi în ce fel iau decizii în privinţa asta? – au culminat în Raportul naţional de informaţii (NIE) pregătit în vara anului 2007. Acesta era menit să înlocuiască raportul anterior, care aprecia cu multă certitudine că „în prezent Iranul este decis să construiască arme nucleare, în ciuda obligaţiilor sale internaţionale şi a presiunilor internaţionale” O nouă ciornă fusese pregătită în direcţia unor linii similare, deşi nivelul de certitudine scăzuse de la ridicat la mediu, nu din cauza unor dovezi contrare, ci pur şi simplu pentru că dovezile pe care le aveam se învechiseră.

Iniţial s-a dorit publicarea raportului primăvara, dar nu am putut îndeplini acest termen pentru că am analizat din nou toate datele, sursele, ipotezele şi judecăţile. În urma indicaţiilor preşedintelui, am depus mai multe eforturi pentru culegerea de informaţii, ceea ce a început să se resimtă. Datele noi au început să arate că în 2003 Iranul îşi suspendase activităţile de dezvoltare ale unei arme, poate ca răspuns la faptul că o mare parte din programul său nuclear fusese demascat în anul anterior sau poate pentru că în estul şi în vestul ţării, în Irak şi Afganistan, existau două armate americane terestre mari.

În tot cazul, indiferent care ar fi fost motivul, iranienii păreau să fi încetat producerea de focoase. Ei continuau să creeze materiale fisionabile şi să dezvolte sisteme de transport al proiectilelor, dar nu şi focoasele în sine. Iar aprecierea aceasta nu se baza pe absenţa dovezilor că munca respectivă continua, ci mai degrabă pe dovezile că nu continua.

Niciunul dintre noi n-a crezut că astfel se punea capăt dilemei noastre despre programul nuclear iranian, ci încâlcea anterioara apreciere-cheie a NIE despre intenţiile iraniene.

În noua structură a serviciilor secrete, rapoartele NIE sunt întocmite de DNI, nu de CIA, totuşi munca grea la raportul acesta aparţinuse analiştilor Agenţiei, aşa că adjunctul meu Steve Kappes şi cu

mine am petrecut două după-amiezi, descosându-ne în amănunt analiştii. Subiectul era important şi nu trebuia să comitem greşeli.

I-am atacat din toate direcţiile la care ne puteam gândi. Câte surse existaseră? De ce fel? Ipoteze? Explicaţii alternative? Au fost stăpâni pe faptele şi pe sinteza lor. Ca orice analişti, se puteau înşela, dar în mod clar ştiau la perfecţiune lucrurile despre care vorbeau.

Ca o verificare finală, am trimis concluziile lor la Centrul de Contrainformaţii al CIA şi am întrebat dacă nu era posibil ca iranienii să ne inducă în eroare. Cei de acolo erau plătiţi să fie suspicioşi. Şi erau foarte suspicioşi. Însă recomandarea cea mai nefavorabilă pe care au putut-o oferi, bazată în linii mari pe o suspiciune generalizată şi nu pe fapte specifice, a fost de a acorda cel mult un nivel de certitudine mediu ipotezei de stopare a înarmării. Dovezile indicau însă altceva şi de aceea am acordat un nivel de certitudine maxim.

Prezentarea în Biroul Oval avea să fie dificilă. DNI Mike McConnell pregătise cumva terenul, oferindu-le preşedintelui şi vicepreşedintelui o imagine despre ce va urma. Cu toate acestea, mesajul rămânea unul indezirabil, menit să submineze eforturile administraţiei de a clădi o coaliţie internaţională care să-i sancţioneze şi să-i izoleze pe iranieni pentru ambiţiile lor nucleare.

Spre meritul lui, dar cu un cost politic apreciabil, preşedintele a dat dispoziţie să declasificăm şi să publicăm cât mai multe dintre aprecierile-cheie ale NIE. Administraţia folosise anterioara concluzie-cheie, *Iranul este hotărât să dezvolte…*, ca bază a politicii sale, aşa că se simţea obligată să anunţe public că aprecierea respectivă nu mai era la fel de sigură. Exista de asemenea considerentul pragmatic că, în mod cert, raportul acesta avea să „răsufle” oricum. De aceea era mai bine s-o luăm înaintea presei.

A fost simplu să eliminăm cele aproximativ 15% din aprecierile-cheie care dezvăluiau prea multe despre sursele şi metodele noastre şi am lăsat restul de 85% exact cum se arăta în raport. Aşa era corect. Cine ar fi putut susţine că estimarea fusese editată din alte motive decât cele de secretizare înainte de a fi făcută publică?

Noi publicam însă doar două pagini de aprecieri-cheie din cele 140 de pagini ale NIE. Multe detalii importante aveau să fie

eliminate. Problemele nucleare sunt foarte complicate şi greu de sintetizat. În plus, nu există rapoarte NIE care să fie scrise pentru publicul general sau chiar pentru reporterii de presă care voiau să demaşte serviciile secrete. Ele sunt scrise pentru câteva sute de oficiali guvernamentali, cunoscători ai domeniului, care le apreciază stilul ezoteric, limbajul, ritmul, contextul şi istoria. Acum ne aflam pe punctul de a arăta publicului un text mult trunchiat. Singura comparaţie care-mi venea în minte era a unor oscioare aruncate unor necromanţi, care aveau să vină cu propriile lor interpretări.

Administraţia a înţeles asta cu întârziere. Mike McConnell se afla într-o deplasare peste hotare, aşa încât, pe când ieşeam din Shakespeare Theatre din centrul Washingtonului într-o seară ploioasă de vineri de la sfârşitul lunii noiembrie, şeful bodyguarzilor mei mi s-a adresat în şoaptă:

— Domnul Hadley doreşte să staţi de vorbă.

— El se scoală devreme. Acum este târziu. O să-i telefonez dimineaţă.

— Nu, doreşte să staţi de vorbă acum.

— Fă-mi legătura cu Casa Albă.

Steve dorea ca eu să mă ocup de lansarea publică a NIE, care urma să aibă loc luni dimineaţă. Pentru asta aveam mână liberă să utilizez resursele întregii comunităţi. („Grozav!” mi-am spus. „Un weekend stricat în care să joc iarăşi rolul vechi al DCI-ului.”)

Steve a adăugat că trebuia de asemenea să concep un plan de informare a aliaţilor. Ei nu ştiau deocamdată nimic despre ce intenţionam să anunţăm.

Sâmbătă ne-am clasificat prietenii străini pe niveluri, în funcţie de gradul de intimitate pe care-l aveam cu ei şi al interesului lor faţă de această problemă explicită. După aceea am pregătit versiuni ale unei telegrame, care variau ca detalii şi confidenţialitate pentru fiecare nivel. Şefii de staţii au fost alertaţi să-i informeze pe partenerii lor cu care cooperau înainte ca presa să afle totul luni. Ei s-au conformat. Nu ne bazam pe ceva planificat, dar în acelaşi timp era bine că puteam recurge la ajutorul unei reţele globale receptive.

Am petrecut restul weekendului pregătind comunicatul nostru de presă şi istoricul.

Luni, după întâlnirea cu Steve Hadley, am discutat cu partenerul meu de informare Don Kerr, fost şef al Departamentului Ştiinţă şi Tehnologie din CIA şi al Biroului Naţional de Recunoaştere, actualmente prim-adjunct al DNI-ului (practic succesorul meu), şi mult mai competent în chestiuni ştiinţifice decât voi fi eu vreodată. Am anunţat presa, după care am trimis cópii ale aprecierilor-cheie editate câtorva reporteri cunoscuţi.

Am pornit apoi spre sala de pe strada K, ştiind că ne va fi greu să ne împotrivim titlului simplu (şi, aşa cum s-a dovedit până la urmă, inevitabil): „Iranul opreşte programul nuclear" La urma urmelor, NIE începea astfel: *„Evaluăm cu nivel de certitudine maxim că în toamna anului 2003 Teheranul şi-a oprit programul de înarmare nucleară"*

Am atras atenţia asupra notei de subsol (exact, *nota de subsol*!) în care analiştii din această formă de artă ezoterică identificau explicit ce anume se oprise – eforturile de producere a unei bombe şi programul militar iranian clandestin de îmbogăţire a uraniului. Am atras atenţia în van asupra continuării îmbogăţirii generalizate a uraniului, creşterii numărului de centrifuge din Natanz şi dezvoltării continue de rachete cu rază mare de acţiune, care aveau prea puţină utilizare fără focoase nucleare. Referindu-mă la un instrument clasic pentru managementul proiectelor, utilizat în organizarea sarcinilor complexe, am adăugat:

— Dacă programul nuclear iranian ar fi avut o diagramă PERT, acestea ar fi drumurile critice, nu efortul de înarmare.

De asemenea, în agitaţia generală s-a pierdut concluzia oficială care avertiza că nu scăpaserăm complet de pericol.

— Apreciem de asemenea cu nivel de certitudine mediu spre ridicat că Teheranul îşi păstrează cel puţin deschisă opţiunea de a produce arme nucleare.

Sau că iranienii aveau un program de înarmare şi continuau să mintă în privinţa lui:

— Evaluăm cu un nivel de certitudine ridicat că, până în toamna anului 2003, entităţi militare iraniene au acţionat sub îndrumarea guvernului în scopul dezvoltării de arme nucleare.

Sau că NIE, în ciuda controverselor sale, reprezenta o validare a politicii americane faţă de Iran:

— Apreciem cu un nivel de certitudine ridicat că oprirea programului a fost direcționată în primul rând ca răspuns față de creşterea monitorizării internaționale şi a presiunilor rezultate din dezvăluirea activităților nucleare anterior nedeclarate ale Iranului.

Cu alte cuvinte, aveam dreptate să fim îngrijorați că Iranul încerca să producă arme nucleare şi, cu toate că riscul nu dispăruse, înregistraserăm un progres în tentativa de a ne asigura că acest lucru nu se va întâmpla.

N-a contat deloc. După publicarea NIE, mulți dintre aliații noştri au considerat că presiunea dispăruse şi dreapta politică ne-a atacat pe plan intern. Mulți au concluzionat că raportul era răzbunarea comunității serviciilor secrete pe administrația Bush, deoarece fusese silită să suporte consecințele după raportul greşit despre Irak. În câteva săptămâni, Fundația Heritage a publicat analiza *A Complete Guide to What Is Wrong with the NIE*. Faimos pentru susținerea utilizării militare, John Bolton de la American Enterprise Institute s-a plâns în *Washington Post*: „Toate acestea arată nu numai că avem o problemă cu interpretarea planurilor mullahilor din Teheran, ci ceva mult mai fundamental: o parte prea mare din comunitatea serviciilor secrete este angajată mai degrabă în formularea politicii decât în analiza «informațiilor» şi prea mulți membri ai Congresului şi mass-media sunt mulțumiți de asta." Ulterior aveam să fiu atacat cu aceeaşi idee în timpul unei discuții cu conservatorul Institut Hudson. Sigur că da, se închega o istorie plauzibilă şi atrăgătoare, dar pur şi simplu nu era adevărată. Faptele erau cele care ne conduceau la concluzii, nu răzbunarea sau predispoziția.

Şi pentru că veni vorba, raportul acela a supraviețuit în general intact în ciuda unor activități suspecte şi neliniştitoare ale iranienilor în anii ce au trecut. Realitatea aceea s-a reflectat în diverse declarații politice, aşa cum a fost cea făcută în 2012 de secretarul apărării Panetta: „Dacă primim informații că ei avansează cu producerea unei arme nucleare, atunci vom întreprinde paşii necesari pentru a-i opri". Cu alte cuvinte, iranienii n-au încetat încă să lucreze la o armă nucleară.

Persistența poziției americane a complicat ulterior relațiile dintre preşedintele Obama şi prim-ministrul israelian Netanyahu.

Comentând o întâlnire a celor doi care avusese loc în Biroul Oval în martie 2012, am sugerat că, deşi ambii anunţaseră că achiziţionarea de către Iran a unei arme nucleare era inacceptabilă, eu suspectam că cei doi vorbeau despre subiecte diferite.

Am comparat întâlnirea aceea cu matematica din liceu şi rezolvarea ecuaţiilor algebrice. Obama arăta cât de mult ne străduiam să rezolvăm necunoscuta *y*, prin care defineam intenţiile iranienilor. Din păcate, în ecuaţia prim-ministrului Netanyahu, *y* fusese deja definit ca o constantă. Israel crede că ştie care sunt intenţiile iranienilor. În ecuaţia sa, necunoscuta este *x*, iar *x* înseamnă pentru SUA ceea ce intenţionează să facă.

În mod clar, raportul NIE a afectat eforturile administraţiei Bush pe termen scurt, dar privind dintr-o perspectivă mai îndepărtată, poate că n-a fost rău că serviciile secrete americane au fost mai conservatoare în această privinţă decât multe altele. Nimeni nu poate susţine că le-am fi zorit.

În ciuda raportului NIE, a titlurilor din presă şi a reacţiei dreptei, ştiam în continuare că programul iranian era periculos. Dar cum să-l oprim?

În primul rând trebuia să ne înteţim activitatea serviciilor secrete. Evocând exemplul de succes al Centrului pentru Combaterea Terorismului în relaţie cu al-Qaeda, directorul adjunct al CIA Steve Kappes ne-a recomandat crearea unei Divizii de Operaţiuni Iraniene (IOD), care să aducă în acelaşi birou, sub o conducere unificată, talentele operaţionale, analitice şi tehnice care lucrau la problema nucleară iraniană. Am lansat divizia aceea la mijlocul verii 2007, pe când definitivam noul NIE iranian, şi am numit la conducerea ei un agent veteran al serviciilor clandestine, foarte familiarizat cu Iranul.

A fost o alegere excelentă. El şi-a început informarea mea inaugurală, spunând:

— Ameninţarea din partea Iranului este letală, strategică şi urgentă.

A rămas absorbit de acest subiect şi ulterior a condus eforturile DNI-ului, după care a devenit o prezenţă constantă în

susținerea negocierilor nucleare ale administrației Obama cu Republica Islamică.

În 2007 i-am acordat autorizația de a recruta talente din alte misiuni CIA şi apoi l-am susținut când au început să se reverse aşteptatele plângeri. El a creat de asemenea spațiu în Divizia de Operațiuni Iraniană pentru parteneri din comunitate, primind agenți din DIA, NSA şi FBI, după care le-a sincronizat planurile de culegere HUMINT.

La fel ca în cazul CTC, fuziunea de operațiuni, analize şi S&T a permis o culegere de informații precis direcționată, o tehnologie mai relevantă *şi* o analiză mai bună. Profitând de direcționare centralizată, am putut să stabilim mai bine prioritățile cerințelor, să întocmim planuri de culegere a informațiilor şi să impunem o disciplină de contrainformații mai puternică împotriva serviciilor iraniene. De asemenea, am putut evalua într-un sens mai larg şi sincroniza ceea ce aveau de oferit partenerii potențiali, iar eu am călătorit frecvent în regiune pentru a extinde cooperarea lor. Problema era atât de importantă, încât împărtăşirea de amănunte foarte sensibile cu aceşti parteneri a atins adesea cote fără precedent.

Bineînțeles, Israelul era la fel de preocupat ca şi noi de problemă, aşa încât ne comparam constant datele. Acest dialog a fost incredibil de util şi ne-am contrazis rareori în privința evenimentelor de pe teren, totuşi, în aprecierile despre viitoare etape importante ale dezvoltării iraniene, Mossadul şi serviciul de informații al Ministerului Apărării israelian tindeau să fie mai pesimiste decât noi: Iranul deținea mai multe capacități de înarmare şi într-un volum mai mare. Estimările lor au fost întotdeauna plauzibile şi, deoarece între Tel Aviv şi Teheran nu erau nici 1.500 km, le-am înțeles întotdeauna rațiunea calculelor.

Steve şi cu mine am cerut ca Divizia de Operațiuni Iraniene să ne trimită frecvent informații actualizate. Mai târziu, cei din IOD mi-au spus că se simțeau traşi la răspundere. Şi-au reamintit de asemenea mustrarea pe care le-o făcusem (după o şedință care arătase eforturi evident sporite) că „activitatea nu este totuna cu progresul"

Am acționat de asemenea pentru a ne spori implicarea politică. Steve Hadley începuse şedințe neoficiale bisăptămânale în biroul

lui din Aripa de Vest, iar această abordare a luat realmente avânt spre sfârşitul anului 2007 şi în 2008. La şedinţe participau Steve şi adjunctul lui – care întocmea şi procesul-verbal –, vicepreşedintele, secretarul de stat şi cel al apărării, şeful Statului-Major Interarme, DNI-ul şi eu. Pe motiv că bărbaţii de vârstă mijlocie devin mai ţâfnoşi după-amiezile, Steve ceruse cantinei din Casa Albă să aducă la şedinţele acelea *nachos* cu sos de brânză şi *taco.*

La şedinţe nu participau asistenţi, ci doar persoanele de top. Agenda de lucru nu era anunţată din timp, astfel ca Steve să afle opiniile noastre, nu pe cele ale staffului nostru. Vicepreşedintele a participat cu entuziasm şi nu şi-a folosit greutatea poziţiei pentru a influenţa nejustificat discuţiile. Au existat multe compromisuri, pentru că ne puteam confrunta fără martori şi fără a lăsa cicatrice birocratice. Orice decizii luate sau orice direcţii stabilite aveau să lanseze o şedinţă a adjuncţilor, care să le implementeze prin intermediul procesului oficial al Consiliului Naţional de Securitate.

În decursul acelor şedinţe, am vorbit mult despre Iran.

Ca întotdeauna, politica bună era o chestiune de echilibru. Într-o problemă complexă, dacă insişti prea mult în direcţia unei componente, vor deraia altele. În cazul acesta, doream să-i presăm pe iranieni, dar să nu provocăm un război cu ei. Pe de altă parte, şi un comportament prea tolerant putea provoca un război dacă state ca Israelul apreciau că îngrijorările lor nu erau soluţionate şi concluzionau că era necesar să acţioneze unilateral. Noi căutam un echilibru între aceste extreme.

Pe unii dintre noi îi nelinişte în mod special potenţialul acţiunilor israeliene între alegerile din noiembrie 2008 şi Ziua Inaugurării (20 ianuarie 2009), gândindu-se că alienarea unui preşedinte la sfârşit de mandat, dar prezentarea viitorului preşedinte cu o realitate strategică schimbată ar mulţumi Israelul. După cum s-a dovedit, temerile acelea au fost nefondate.

În linii mari, problema putea fi abordată în trei feluri. Primul dintre ele era înţeles de la sine: să le îngreunăm iranienilor cât mai mult crearea de materiale fisionabile, focoase şi sisteme de transport. În timp ce ciuguleam din sosurile *queso* şi *taco*, am examinat toate modalităţile posibile de a realiza acest obiectiv: deschis şi sub

acoperire, unilateral şi în cooperare, direct şi indirect, virtual şi fizic, prin asalturi letale sau nu.

Bineînţeles, dispuneam de o listă întreagă de sancţiuni disponibile pentru a pedepsi comportamentul iranienilor sau furnizorilor, *dacă* puteam obţine sprijin internaţional (ceea ce, într-adevăr, a devenit mai dificil după publicarea raportului NIE). Exista de asemenea opţiunea ruperii lanţului de furnizare de materiale esenţiale de care depindeau iranienii. Îi puteam „demasca şi face de ruşine" pe oamenii de ştiinţă implicaţi în activităţi ilegale.

Altcineva a dus abordarea exodului de creiere la un nivel mai ridicat. Nu eram singurii care încercau să-i împiedice pe iranieni. Mai exista un „jucător" care arunca în aer obiective şi le ucidea savanţii. Aveam suspiciunile noastre, dar nu le-am prezentat niciodată partenerilor, nici chiar în seri precum cea pe care am petrecut-o în casa conspirativă din regiune a unui partener, complet absorbiţi de acţiunile iranienilor şi de ce se putea întreprinde pentru a-i opri. Nu puteam însă ajuta pe nimeni dacă făceau asta. Nu puteam nici măcar comenta dacă era sau nu o idee bună să ne gândim la uciderea savanţilor. (Operaţional, da. Din punctul de vedere al stabilirii unui precedent internaţional, nu tocmai.)

Am examinat totuşi posibilitatea unei campanii de bombardament. Pentagonul întocmeşte planuri pentru o mulţime de urgenţe, iar planul respectiv era impresionant. O campanie masivă de anihilare a apărărilor antiaeriene iraniene înaintea atacurilor asupra unor ţinte mari, dispersate şi puternic consolidate. Noi toţi – Gate, Rice, Hadley, Mullen, McConnell şi eu – cunoşteam riscurile unei asemenea acţiuni, iar secretarul apărării avea probabil viziunea cea mai sumbră.

— Dacă vom recurge la un atac, ne reamintea el cu regularitate, vom garanta exact ceea ce încercăm să împiedicăm: un Iran care nu se va da în lături de la nimic pentru a construi în secret arma nucleară.

Iar rezultatele aveau să fie temporare, împingându-i înapoi pe iranieni doar cu vreo doi ani. De fapt, toţi ştiam că, indiferent care ne-ar fi fost eforturile, nu opream programul iranian, ci doar îl încetineam. Dacă ei îşi doreau cu atâta fervoare o armă nucleară,

aveau s-o obţină, chiar şi după un atac al nostru, chiar şi după acţiuni sub acoperire încununate de succes, chiar şi după un regim de sancţiuni severe. Noi puteam să încetinim şi să pedepsim, dar nu şi să oprim... dacă ei erau dispuşi să plătească preţul.

A doua direcţie de acţiune care ne era disponibilă ar fi fost îndreptată chiar împotriva voinţei iranienilor. Puteam să-i determinăm să se răzgândească? Aveam îndoieli în privinţa asta, totuşi era ceva prea important ca să ne bazăm doar pe instinct. Aveam sarcina de a inventa un „om de paie" Cum ar fi arătat un asemenea plan?

A fost o temă extrem de dificilă. În esenţă, ce fel de tensiuni interne i-ar fi distras pe iranieni de la programul nuclear, i-ar fi determinat să devieze resurse de la acest plan de activitate, i-ar fi convins că nu merita efortul sau cel puţin le-ar fi făcut eforturile mai costisitoare?

Iranul are linii de falie; nu este nici pe departe o societate omogenă. Perşii alcătuiesc aproximativ 60% din populaţie, dar există minorităţi însemnate de kurzi şi azeri, ca şi grupări de arabi, baluchi şi turkmeni. Ar fi fost posibil să exploatăm ori să accentuăm nemulţumirea pe care aceste grupări o manifestau deja faţă de guvern? Mica populaţie arabă era nemulţumită sub conducerea perşilor. Populaţia substanţială de azeri reprezenta o parte însemnată din clasa de comercianţi *bazaari*, care avea propriile ei probleme cu conducerea clericilor corupţi şi avea magnetul unei patrii autonome, imediat în nord. Zece la sută dintre iranieni erau kurzi care doreau să-şi întemeieze propria patrie. Ce fel de mesaje ar fi putut să mobilizeze grupările acestea şi să le anime disputele? Ce fel de acţiuni ar fi putut să inspire sau să pară că reflectă nemulţumirea tot mai mare?

Pe de altă parte însă existau şi grupări cu probleme reale, pe care nu le-am fi atins niciodată. În Baluchistan, în sud-estul Iranului, se dezlănţuise o mişcare de insurgenţă condusă de banda teroristă Jundallah, eficientă, dar brutal de violentă. Nici măcar n-am băgat-o vreodată în seamă, în ciuda relatărilor apărute în presă despre o relaţie de colaborare între CIA şi Jundallah.

Altă grupare era Mujahedin-e Khalq, disidenţi perşi care se opuseseră regimului clericilor încă din anii 1970. Ei luptaseră

împotriva Iranului în războiul dintre Iran şi Irak şi se aflaseră în Irak, sub protecţia lui Saddam Hussein, când trupele americane îi strânseseră şi-i dezarmaseră în 2003. Departamentul de Stat continua să-i denumească grupare teroristă, aşa că nu figurau pe lista noastră.

În anul 2002, ei dezvăluiseră public că unitatea de la Natanz era asociată programului nuclear, totuşi analiştii mei nu fuseseră niciodată siguri câte surse independente aveau şi câte informaţii puteau transmite din partea altor jucători de pe scenă.

De asemenea, în Iran existau fracturi de cultură, clasă şi generaţii. Puteau fi discreditaţi extremiştii? În ce fel putea fi afectat publicul de corupţia clericilor sau de ineficienţa guvernamentală (care era masivă)? Cum ar fi reacţionat publicul faţă de corupţia din Corpul Gărzilor Revoluţionare şi faţă de controlul elementelor-cheie ale economiei iraniene? Cum ar fi fost afectate atitudinile populare de penuria de bunuri şi servicii – reală, imaginată sau pusă deliberat la cale? Oare o populaţie mai puţin docilă ar fi alimentat luptele intestine dintre facţiunile extremiştilor înşişi?

Tinerii iranieni din oraşe cunosc tehnologiile moderne şi sunt cuplaţi la sistemul informaţional global, angajându-se într-o hărţuială permanentă cu autorităţile care încearcă să le limiteze accesul la internet. Oare politicile comerciale ar fi îngreunat acţiunile guvernului în privinţa aceasta? Exista un mod de a împărtăşi tehnologie şi software pentru protejarea intimităţii pe Web? Ce se putea spune despre produsele IT americane supuse embargoului? Oare un flux de bunuri de înaltă tehnologie ar fi ameninţat regimul mai mult decât interzicerea lor? Şi invers, oare un control guvernamental mai dur, real sau chiar numai perceput ca atare, ar fi sporit şi mai mult nemulţumirea?

Era cert că aveam să ne confruntăm cu iranieni în Irak şi Afganistan, unde dădeau o mână de ajutor la uciderea soldaţilor noştri. Acelaşi lucru era valabil şi la scară globală, mai ales în cazul terorismului. Însă dincolo de asemenea măsuri defensive, s-ar fi putut oare face mai mult în aceste privinţe pentru a introduce cu adevărat tensiuni în cadrul regimului?

Ne-am făcut meticulos temele şi am raportat apoi posibilele direcţii de acţiune Comisiei Directorilor (Consiliul Naţional

de Securitate, minus preşedintele) în vara anului 2008. Ei (şi, sincer vorbind, noi înşine) au fost dezamăgiți. Am apreciat că impactul majorității măsurilor era dificil de prezis şi problematic. Efectele, dacă se putea vorbi despre ele, aveau să fie mult amânate. Potențialul unei evaluări greşite sau al unei represiuni iraniene avea să fie veşnic prezent. Şi era imposibil de prezis dacă vreo formă de opoziție avea să oprească eforturile iranienilor de producere a armei nucleare. Entuziasmul nostru, atât cât a existat, s-a topit în fața realităților dure.

În acelaşi timp, ne găseam în ultimele luni ale administrației Bush. N-ar fi fost corect să lansezi o inițiativă majoră ale cărei efecte aveau să cadă pe umerii succesorului tău. Comisia Directorilor ne-a mulțumit şi a trecut mai departe.

Bineînțeles că exista şi o a treia opțiune. Dacă nu poți să schimbi mentalitatea unui regim, de ce să nu schimbi regimul? Potrivit estimării noastre, ayatollahul Khamenei, Liderul Suprem, considera că de fapt acesta ne fusese scopul de la bun început. El mai credea că vehemența americană vizavi de programul nuclear nu era decât o perdea de fum, menită să înregimenteze susținere internațională pentru primele etape ale intenției noastre reale – răsturnarea lui de la putere.

Fără îndoială, ne-ar fi plăcut să fi existat alt regim. La urma urmelor, nu ne opuneam chiar atât de mult ca Iranul să aibă un program nuclear, cât ne opuneam mai degrabă ca *acest* Iran să-l aibă. Ne închipuiam două ceasuri, unul care marca avansarea programului nuclear, iar celălalt care arăta durata revoluției ayatollahului Khomeini din 1979. În mod evident, ne străduiam să încetinim ceasul nuclear. Teoretic, ar fi fost logic să accelerăm ceasul supraviețuirii regimului.

Atâta doar că nu făceam mai mult decât să tragem la răspundere public regimul iranian pentru numeroasele lui eşecuri. Schimbarea unui regim este dură şi prezența oricărei intervenții americane i-ar fi putut întări pe mullahi în loc să-i slăbească.

În plus, exista întotdeauna posibilitatea ca regimul să se schimbe într-adevăr, dar în direcția greşită. Oricât de rău ar fi fost în Iran, situația putea oricând să devină şi mai rea. La urma

urmelor, alegerile lor strict controlate erau mai deschise decât majoritatea din regiune.

Administrația Obama s-a confruntat cu situația aceasta în vara anului 2009, când Mişcarea Verde din Iran a umplut străzile Teheranului cu trei milioane de protestatari după ce s-a anunțat că Mahmud Ahmadinejad câştigase alegerile prezidențiale. Pancarte, scrise în engleză pentru transmisiunile TV internaționale, au cerut asistență externă, în timp ce milițiile basiji au spart capete şi demonstranții au fost mitraliați. Guvernul iranian credea deja că noi ațâțam agitațiile, dar opoziția ştia mai bine. Ea a cerşit ajutor. Zadarnic. Nu s-a întreprins nicio acțiune, ba chiar şi condamnările verbale ale Statelor Unite au fost doar călduțe şi întârziate. Acela a fost momentul cel mai potrivit pentru schimbarea regimului, însă a trecut de mult.

Apropo, în discursul lui inaugural, preşedintele Obama se distanțase deja de agenda libertății preşedintelui Bush – credința că doar democrația oferea speranța pentru stabilitatea pe termen lung: „Mă adresez celor care se agață de putere prin corupție, înşelăciune şi reducerea la tăcere a disidenților – să ştiți că vă aflați de partea greşită a istoriei, dar noi vă vom întinde mâna dacă sunteți dispuşi să descleştați pumnul" Traducere: nu vă vom amenința sistemul *intern* dacă ne putem înțelege în privința relațiilor *externe*.

În vara anului 2009, administrația nu intenționa să îngăduie ca o miză riscantă pe puterea străzii iraniene să-i amenințe abordarea Teheranului în privința problemei nucleare.

În cele trei săptămâni cât am fost directorul CIA în timpul preşedintelui Obama, în care se aştepta confirmarea lui Leon Panetta, am discutat de două ori despre Iran în Camera de Criză. La prima şedință, noua echipă şi-a expus propunerea de deschidere spre Teheran. Nu am oferit nicio opinie despre merite (în fişa postului meu nu figura aşa ceva), totuşi am atras atenția că oferta respectivă va crea linii de tensiune în regim.

— Le-ar putea detona creierii, am zis, pentru că atât cât a mai rămas din legitimitatea tot mai redusă a guvernului se baza pe opoziția sa eroică față de Marele Satan. Ar putea fi interesant de urmărit, am adăugat.

La a doua şedinţă, la care a participat şi preşedintele, acesta m-a întrebat direct cât uraniu îmbogăţit aveau iranienii.

— Domnule preşedinte, cunosc într-adevăr cifra respectivă, dar îngăduiţi-mi să vă ofer un alt cadru de referinţă. Dintr-un punct de vedere, cantitatea aceea aproape că nu contează. În Natanz nu există niciun electron sau neutron care să sfârşească vreodată într-o armă nucleară. Iranienii vor procesa uraniul *acela* într-o unitate militară secretă aflată în afara ochilor Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică.

Noi ştiam deja despre unitatea secretă de sub muntele de granit de la Fordow, lângă Qom, însă deocamdată nu făcuserăm publică informaţia respectivă. Asta nu avea să se întâmple decât după ce asistenţi de la Casa Albă l-au informat pe David Sanger de la *New York Times* în luna septembrie, într-o cameră de hotel din Pittsburgh.

— Domnule preşedinte, la Natanz iranienii produc ştiinţă. Ei produc tehnologie. Ei produc încredere în sine. Ei caută să stăpânească procesul acesta şi, odată ce o vor face, îl pot utiliza oricând sau oriunde doresc.

De aceea cineva le asasina savanţii. Şi de aceea cineva le-a distrus ulterior centrifugele cu o armă cibernetică. Şi de aceea orice program nuclear aflat în mâinile regimului acestuia care permite centrifugelor să continue să se rotească constituie un pericol de proporţii.

Actualul tratat negociat între secretarul de stat Kerry şi ministrul de externe Zarif permite existenţa unui asemenea program. El permite existenţa facilităţilor iraniene, centrifugelor iraniene şi a cercetării nucleare iraniene.

Chiar dacă tratatul este onorat, el legitimează Iranul ca putere nucleară de forţă industrială şi ca stat aflat permanent în pragul producerii armelor nucleare. Unitatea aproape impenetrabilă de la Fordow, destul de mare pentru un program de înarmare, dar prea mică pentru producerea de material fisionabil destinat unui efort energetic civil, continuă să existe chiar dacă uraniul nu este îmbogăţit acolo. După opt ani, acordul elimină restricţiile aplicate programului iranian de rachete balistice, care are puţină utilitate în absenţa unor arme de distrugere în masă.

De asemenea, nu va exista o examinare a activităților nucleare din trecut ale Teheranului şi nici a programului său de construire de focoase. Reiese că „accesul" în unitățile suspecte nu înseamnă pătrunderea invazivă a inspectorilor şi nu există de asemenea nicio şansă pentru un interogare amănunțită a lui Mohsen Fakhrizadeh, acel Robert Oppenheimer al programului de înarmare iranian.

Casa Albă a vorbit despre cel mai intruziv program de inspecții din istorie. Probabil că a fost o hiperbolă, dar este posibil să fie într-adevăr un program dur pentru facilitățile cunoscute ale Iranului. Dar sincer vorbind, nu este deloc liniştitor faptul că Agenției Internaționale pentru Energie Atomică i se ascund locuri despre care noi ştim. Inspectorii trebuie să aibă posibilitatea de a merge oriunde şi oricând, deoarece serviciile secrete americane au estimat dintotdeauna că îmbogățirea uraniului la nivelul necesar armelor nucleare se va realiza în locuri secrete. Dacă inspectorii nu pot ajunge rapid în unități militare sau ale Gărzilor Revoluționare, în regimul de inspecții va exista o lacună importantă. Acordul le oferă iranienilor minimum 24 de zile ca să se pregătească pentru orice solicitări.

Impactul acordului asupra viitoarelor eforturi ale politicii antiproliferare va fi de asemenea profund, întrucât o putere regională izolată şi măcinată de probleme interne a provocat lumea întreagă şi a câştigat în mod clar. La urma urmelor, punctul de pornire al situației a fost seria de rezoluții ale Consiliului de Securitate ONU care i-a cerut Teheranului să suspende toate activitățile de îmbogățire a uraniului, iar preşedintele Obama însuşi a declarat anterior că instalațiile din Fordow şi Arak nu făceau parte legitimă dintr-un program nuclear paşnic.

Înțelegerea finală se străduieşte din răsputeri să atragă atenția că niciuna dintre concesiile făcute Iranului nu ar trebui considerată ca stabilind precedente pentru alte state semnatare ale Tratatului de Neproliferare Nucleară. Asta ar trebui să vă spună ceva.

Şi chiar cu un acord în mână *şi onorat*, Iranul rămâne, aşa cum a fost dintotdeauna, o teocrație duplicitară, autocratică şi destabilizatoare, care luptă pentru hegemonie în regiune, care susține terorismul, Hezbollahul şi finanțează Hamas. (Nu este de mirare

că ayatollahul Khamenei a considerat mereu că americanii nu doresc altceva decât schimbarea regimului.) Un acord nuclear va pune capăt izolării regimului, iar revenirea conturilor blocate şi capacitatea de a vinde petrol vor finanța o mulțime de activități subversive.

De aceea este posibil ca Iranul să aibă puține motivații de a trişa un acord[47] Multe persoane din comunitatea serviciilor secrete, inclusiv eu, au fost mereu sceptice că Teheranul va construi sau că cel puțin va testa cu adevărat un dispozitiv nuclear. Spre deosebire de nord-coreeni, care trebuie să detoneze realmente o bombă pentru a obține efectul politic dorit, iranienii obțin cam tot ce-şi doresc, cu puține dezavantaje, prin fluturarea unei capacități nucleare recunoscute care se poate oricând transforma într-o armă – adică exact acolo unde vor ajunge în zece-cincisprezece ani *prin aderarea la acord.*

Considerați toate astea ca fiind însă simple observații, nu o condamnare. Nu cred că administrația Bush ar fi aprobat acest acord, dar adevărul este că nici noi n-am oferit prea multe opțiuni mai bune.

---

[47] Bineînțeles că iranienii *vor trişa.* Aşa procedează ei în mod obişnuit. Eu însă mă refer aici la trişarea cu importanță strategică (*n.aut.*).

ŞAPTESPREZECE

O AFACERE GLOBALĂ

LANGLEY, VIRGINIA, 2007-2009

La începutul lunii august 2008, glasul îngrijorat al lui Steve Hadley se auzea extrem de clar în legătura securizată de la Casa Albă. Miheil Saakaşvili, preşedintele Georgiei, tocmai discutase cu el prin telefon şi era surescitat, ba chiar disperat. Blindate ruseşti treceau de localitatea strategică Ţhinvali din nordul Georgiei şi Saakaşvili avea toate motivele să se teamă că tancurile nu se vor opri până nu vor ajunge la el, în capitala Tbilisi.

Saakaşvili jucase un rol însemnat în generarea crizei. El îngăduise trupelor sale să intre în Osetia de Sud, o regiune care se desprinsese din republica lui şi se afla acum sub protecţia „pacificatorilor" ruşi. Iar Saakaşvili făcuse asta în timp ce o divizie mare a armatei ruse tocmai termina nişte manevre în apropiere. Acum divizia aceea şi alte unităţi ruseşti porniseră spre el.

Noi îl cunoşteam bine pe Saakaşvili şi-i datoram multe. Fusese implicat în activităţi postuniversitare la universităţile Columbia şi George Washington în cadrul unui program al Departamentului de Stat, iar ca preşedinte fusese un prieten ferm al NATO şi al Occidentului. Trimisese o brigadă de infanterişti georgieni în Irak şi încerca să-şi conducă ţara spre o economie de piaţă şi democraţie. Acum se găsea însă în pericol şi Hadley dorea să ştie ce-i putea spune despre capacităţile şi intenţiile ruşilor.

După ce i-am promis că voi reveni cât pot de repede, am ieşit în secretariat şi am strigat spre asistenţii executivi:

— Să vină imediat la mine oamenii care se ocupă de Georgia!

După aceea m-am întors către Larry Pfeiffer, şeful de cabinet, şi l-am întrebat în glumă:

— Avem oameni care se ocupă de Georgia, da?

S-a dovedit că aveam şi că erau foarte buni. În mai puţin de o oră am primit o analiză detaliată şi am revenit la telefon cu

Aripa de Vest. Saakaşvili nu scăpase de pericol, dar în opinia noastră era improbabil ca ruşii să încerce să ajungă în capitala lui.

În loc să continue spre sud, ruşii au cotit spre vest şi au izolat altă regiune desprinsă din Georgia, Abhazia, aflată pe țărmul Mării Negre. Culegerea de informații despre mişcările lor era însă dificilă. Mijloacele tehnice naționale, sateliții-spioni şi altele similare nu erau atât de optimizate pentru a lucra împotriva acestei armate pe cât fuseseră cândva.

Îmi amintesc că m-am gândit că ar fi fost bine să îmbunătățim situația înainte ca armata rusă să apară pe câmpiile mănoase ale Ucrainei (aşa cum s-a întâmplat peste alți şase ani).

În 2008 am ajuns să ne bazăm foarte mult pe observații directe, nu pe culegere de informații tehnice. Am trimis o echipă de ofițeri de caz în Georgia, le-am pus la dispoziție vehicule neblindate şi în esență i-am direcționat să meargă spre nord-vest până vedeau blindate ruseşti, după care să ia datele prin GPS şi să ni le transmită.

Statele Unite n-au înregistrat succese remarcabile nici în termeni politici. Câteva nave ale Forțelor Navale au intrat în Marea Neagră pentru a ne anunța prezența şi a efectua misiuni de recunoaştere. Departamentul Apărării a ordonat o evacuare aeriană de urgență a brigăzii georgiene (mai puțin a echipamentelor sale grele) din Irak. Tot la bordul avioanelor militare au sosit ajutoare americane din Statele Unite. Am examinat posibilitatea efectuării de zboruri de recunoaştere peste Georgia sau în apropierea ei, dar în cele din urmă ideea a fost considerată prea periculoasă şi respinsă.

După câteva zile de lupte, francezii au intermediat o încetare a focului, urmată de retragerea trupelor ruseşti pe aliniamentul anterior începerii conflictului. Câteva unități ruse s-au retras, dar în urma unor înțelegeri aparente cu noile state independente Osetia de Sud şi Abhazia, ruşilor li s-a permis să rămână acolo pe o durată nedefinită. Guvernele europene n-au acceptat oficial dezmembrarea Georgiei, dar nici n-au fost dispuse să recurgă la măsuri militare sau chiar economice dure pentru a contesta reîmpărțirea teritorială. Economiile lor erau şubrede în urma dezastrului financiar din SUA, iar Rusia constituia sursa lor de energie.

Ideile americane se învârteau în jurul conceptului de includere-excludere. Renunțând la modelul sovietic autarhic, Rusia se străduise

din răsputeri să intre în structura globală de după al Doilea Război Mondial care fusese concepută şi îngrijită de Statele Unite: grupări ca G8 şi G20 şi instituţii ca Banca Mondială, Organizaţia Mondială a Comerţului şi Fondul Monetar Internaţional. Însă acelea ar fi trebuit să fie consilii de naţiuni cu gândire similară, iar redesenarea de către Rusia a graniţelor europene nu se potrivea descrierii respective.

Dacă Rusia dorea să fie tratată ca o ţară normală, atunci trebuia să se comporte ca o ţară normală, sau cel puţin aşa consideram noi. Ne aflam însă către sfârşitul administraţiei şi până şi sancţiunile blânde impuse de Statele Unite au fost retrase în luna mai 2010, ca parte a faimoasei „resetări" a administraţiei Obama. Până la urmă, Rusia a fost suspendată din G8 în 2014, după invazia Ucrainei, dar i-am îngăduit să participe iarăşi la joc mult prea repede pentru Georgia.

Din perspectiva Agenţiei, Georgia era un melanj de situaţii şi oportunităţi. L-am ajutat pe Steve Hadley să oprească sfârşitul lui Saakaşvili, dar nu-l avertizasem nici pe Steve, nici pe alţii asupra conflictului, deşi fusese declanşat tocmai de prietenii noştri georgieni.

Sigur că da, tinerii care intraseră în goană în biroul meu cu diagrame şi hărţi erau magnifici şi au făcut faţă întrebărilor directe ale preşedintelui după câteva zile, când el a sosit în Langley pentru o prezentare detaliată. Nu mai existau însă destui veterani din secţiunea Rusia pentru a ghici intenţiile Moscovei, nu doar a urmări pur şi simplu bătălia. Antiterorismul şi războiul împotriva organizaţiei al-Qaeda înghiţeau o mulţime de resurse, talente şi energie din partea CIA.

Nu ne bucuram de prea multă simpatie. Ni se cerea să acţionăm la nivel global şi să facem mai mult decât „doar" să ne războim cu al-Qaeda. În mod clar guvernul se aştepta la asta, la fel ca şi partenerii noştri din serviciile secrete, sau „legăturile" cum le spuneam noi. De fapt, activităţile noastre globale formau baza tuturor relaţiilor pe care le aveam cu ei.

Parteneriatele acestea sunt un schimb de facilităţi. CIA este mare, puternică, expertă în tehnologie, dotată cu resurse şi capacitatea de a prelua date derivate pe plan local şi a le da sens prin încadrarea lor într-un context *global*. Partenerul cu care cooperăm

este local, cu obiective precise, abil şi inteligent din punct de vedere cultural şi lingvistic. Noi facem schimb reciproc de date în beneficiu reciproc, chiar şi atunci când acordurile la nivel politic între guvernele noastre suferă.

De fapt, parteneriatele acestea sunt remarcabil de durabile, pentru că operează în culise, chiar şi dacă relațiile politice sunt furtunoase. Asta se datorează faptului că ele permit schimburi reciproc valoroase între profesionişti care se confruntă cu probleme comune, între medii de informații care vor continua să activeze şi de la care se aşteaptă să aibă rezultate chiar şi după schimbarea politicilor şi a conducătorilor politici.

Aceste relații de cooperare se bazează de asemenea pe multă încredere *personală*. De aceea îl inviți pe şeful unui serviciu secret la tine acasă pentru cină, sau petreci o după-amiază suplimentară în capitala lui pentru ca el să-ți facă personal turul oraşului. De aceea urmezi sfatul mamei şi mănânci tot din farfurie (chiar şi mâncărurile exotice) ... şi-ți plac. Şi tot de aceea îți rearanjezi agenda pentru a te întâlni cu „legătura" în ciuda altor aranjamente.

Asemenea prietenii reprezentau un real câştig, dar ceea ce construiam de fapt era un nivel de încredere valoros – clădit pe experiențe împărtăşite şi contacte personale, nu pe note informative sau procese-verbale oficiale.

Un astfel de caz a implicat un şef de stație CIA care a însoțit un membru al Cabinetului la o întâlnire cu un partener major din Orientul Mijlociu. La sfârşitul întâlnirii s-a convenit schimbul reciproc de date importante, iar membrul Cabinetului a spus că va cere staffului său să întocmească note informative despre cele discutate. Şeful serviciului secret străin s-a aplecat spre el, i-a zâmbit, a pus mâna uşor pe brațul omului de la CIA şi a spus:

— Prietenii nu au nevoie de note informative.

Multe servicii doresc să fie prietene cu Agenția Centrală de Informații (şi cu directorul ei) şi se străduiesc din răsputeri s-o arate. La scurt timp după sosirea mea la Langley, şeful serviciului secret bulgar a declarat biroului nostru că-mi scosese dosarul din arhive şi-l ținea în seiful lui personal. Mă îndoiesc ca în dosarul acela să fi existat foarte multe lucruri stânjenitoare (sau interesante), însă

Darjavna Sigurnost – fostul aparat de securitate al regimului comunist bulgar – era foarte meticulos, aşa că îmi imaginez că era un dosar destul de gros.

Fusesem ataşatul militar al Forţelor Aeriene SUA în Bulgaria comunistă la mijlocul anilor 1980. Ataşaţii sunt „canale colectoare de informaţii", aşa că serviciile secrete inamice din ţările în care acţionează îi cunosc şi sunt mereu cu ochii pe ei. Eram atât de siguri că în apartament ni se instalaseră microfoane, încât Jeanine şi cu mine aveam în toate camerele notesuri din plastic pe care se putea scrie şi şterge. Conversaţiile delicate, sau pur şi simplu intime, se desfăşurau prin intermediul unor însemnări pe care le schimbam între noi şi pe care le ştergeam imediat.

În timpul şederii mele în Bulgaria fusesem reţinut de două ori de autorităţi, de fiecare dată pentru că mă apropiasem prea mult de activităţile lor militare în tentativa identificării unui aparat de zbor sau observării unui exerciţiu. Nu fusesem supus la tratamente dure, ci doar unor formalităţi severe, deşi unul dintre colegii mei care desfăşura o activitate similară fusese împuşcat şi ucis în RDG în timp ce eu mă aflam în Bulgaria.

Nu fusese rezultatul vreunui complot sinistru, ci doar ordinul unui recrut sovietic surescitat – ulterior am aflat că era din Asia Centrală – pus într-o situaţie pe care nu era prea bine pregătit s-o abordeze.

Ne-am străduit din răsputeri să evităm circumstanţe similare. De exemplu, într-o zi am plecat cu automobilul împreună cu omologul meu francez pentru a observa nişte instalaţii din centrul Bulgariei. Am fost urmăriţi de Darjavna Sigurnost aproape imediat ce am pornit, iar vehiculul bulgarilor nu s-a clintit o clipă din spatele nostru. Pentru noi era o călătorie de culegere de informaţii de rutină, dar în Bulgaria începuse Congresul Partidului Comunist, aşa că securiştii nu voiau să rişte absolut nimic. Deoarece nu făceam decât să trecem cu maşina pe lângă cazărmi care se aflau oricum pe drumuri publice, singura lor grijă era să ne urmărească.

De aceea, colegul meu francez şi cu mine am fost surprinşi şi uşor îngrijoraţi când, după ce am oprit să dăm prioritate într-o intersecţie, am văzut cum maşina care ne urmărea ne depăşeşte prin

stânga şi încetineşte în dreptul nostru. M-am uitat şi l-am văzut pe unul dintre securiştii bulgari efectuând o pantomimă în care ducea la gură cu o furculiță imaginară o mâncare imaginară dintr-o farfurie imaginară. Avea dreptate. Merseserăm fără oprire mai bine de şase ore. Era timpul pentru prânz.

Am tras pe dreapta, ne-am întins mâncarea pe portbagaj şi am început să mâncăm. Urmăritorii au procedat la fel. Când am fost aproape gata, am mers pe jos o mare parte din cei 100 m care ne despărțeau, mi-am indicat ceasul de la mână, apoi am ridicat cinci degete. Era aproape timpul de plecare. Ei au fluturat din mâini, şi-au strâns mâncarea şi s-au urcat în automobil, pregătiți să-şi reia urmărirea.

Până am ajuns la Langley, funcția aceea de ataşat militar a fost jobul cel mai bun pe care l-am avut vreodată. Am avut parte de provocarea şi importanța învățării unei limbi noi şi a unei culturi noi, am observat valoarea absolută de a fi „pur şi simplu acolo" şi am căpătat experiență prețioasă în culegerea informațiilor pe teren într-un mediu ostil. Iar toate acestea sunt destul de utile pentru un job în CIA.

Acum, în 2006, serviciul secret bulgar dorea să fie prieten cu noi, ba chiar în asemenea măsură, încât şeful său se străduia din răsputeri să „mă protejeze"

De câte ori am avut ocazia, am subliniat şefilor noştri de stații importanța acestui tip de legături. Când ne întâlneam cu ocazia deplasărilor în străinătate, le spuneam să se folosească de Steve şi de mine pentru a-i ajuta să cimenteze aceste legături. Eram dispuşi să discutăm cu omologii noştri străini la orice oră din zi sau din noapte – despre orice subiect.

Când aveam vizitatori, mă străduiam să citesc biografia, nu doar a vizitatorului, ci şi a şefului de stație care-l însoțea. Când intrau în biroul meu, doream să fiu în stare să-l întreb pe şeful de stație despre soția şi copiii lui, spunându-le pe nume, şi să fac şi alte referiri personale. Probabil că acest amănunt îl făcea să se simtă bine, dar eu doream de fapt să sugerez că eram prieteni vechi. În felul acesta i-ar fi crescut capitalul după ce se întorcea la stație.

Când le vorbeam şefilor de stații în grup, le ofeream esența apropierii mele personale de parteneri:

— Când vă întâlniți cu contactele voastre, le spuneam, țineți minte două lucruri. În primul rând, că reprezentați singura supraputere din camera aceea. Și în al doilea rând, că nu trebuie să vă comportați ca atare. Partenerii noştri ştiu deja primul lucru – de aceea vă aflați acolo. Ei vor să vadă cum vă comportați în a doua privință.

În cele 33 de luni cât am lucrat la CIA, Steve Kappes şi cu mine am vizitat aproximativ 50 de parteneri străini, iar pe mulți de câteva ori. Trecuse mult (sau poate nu se întâmplase niciodată) de când un director CIA fusese în Ciudad de Mexico, Bogotá sau Brasilia în această emisferă, iar altă călătorie prin Etiopia, Djibouti, Ghana şi Mali din Africa a fost la fel de revoluționară. Deloc surprinzător, la fiecare escală au existat probleme de interes comun: noi rute pentru droguri în Ghana, FARC[48] în Columbia, terorism în Djibouti, traficanți de droguri în Mexic şi aşa mai departe.

Iar dacă am vizitat peste 50 de țări, am găzduit încă şi mai mulți reprezentanți ai lor la Langley. Au fost bineînțeles şefii de servicii, dar şi personaje ca Saif al-Islam, al doilea fiu al lui Muammar al-Gaddafi – un ins dispeptic, care fusese educat în Marea Britanie şi care la momentul acela era curtat de guvernul SUA ca viitoare speranță pentru Libia.

Cu excepția lui Saif, discuțiile cu cei mai mulți dintre ei au fost satisfăcătoare din punct de vedere personal. Şi în acelaşi timp valoroase. Când te confrunți cu o criză sau alta într-o şedință a Consiliului Național de Securitate, este aproape de neprețuit să poți spune:

— Tocmai am discutat cu şeful serviciului secret din [țara respectivă] şi mi-a spus că...

În general, au fost oameni de treabă, totuşi trebuia să fii mereu în gardă. Până şi cei mai buni dintre ei te tratau uneori cu ceea ce am ajuns să numesc „mitul creației”

„Actul creației” se realizează atunci când în mintea profesionistului cu care discuți față în față, sau poate la telefon, se naşte un gând şi judecăți aproape primare încep să se infiltreze în dialogul care până atunci se bazase strict pe date şi fapte concrete.

[48] Forțele Armate Revoluționare din Columbia (*n.trad.*).

Amrullah Saleh, tânărul tadjik din Panjshiri care conducea Directoratul Național de Securitate afgan, era, aşa cum am amintit, inteligent, onest, interesat, autodidact şi bine citit. Într-o plimbare de seară prin Colonial Williamsburg – unul dintre evenimentele culturale pe care ne bazăm pentru a cimenta relațiile cu „legăturile" – am trecut pe lângă vechea House of Burgesses[49]. Amrullah a părut derutat, apoi a întrebat:

— Unde sunt zidurile?

— Ziduri?

— Da. Ca să-i protejeze de oameni.

Lucrurile erau desigur diferite în Kabul... şi în experiența de viață a lui Amrullah.

Era o încântare să lucrezi cu Saleh, chiar şi când se ajungea la subiectul Pakistanului şi obiectivitatea devenea un lux amenințat. (El nu era complet paranoic; comportamentul Pakistanului *era* îngrijorător.)

Cu ani în urmă, pe când eram şeful serviciului de informații al trupelor americane din Europa, făceam vizite la Belgrad pentru a discuta cu omologul meu sârb, Branco Krga. Ne înțelegeam bine, nu în ultimul rând pentru că în prima noastră întâlnire el mi-a dezvăluit că bunicul lui lucrase în oțelăriile din Pittsburgh.

Branco şi cu mine am schimbat opinii despre conflictul din Bosnia, unde, practic, guvernele noastre se aflau în tabere opuse. Erau schimburi pur profesionale, nuanțate de înțelegerea costului războiului în vieți omeneşti.

La un prânz, Branco s-a aplecat spre mine şi a deplâns morțile atâtor tineri. A vorbit mai cu seamă despre durerea sârbilor, ale căror familii aveau în general unu-doi copii, după care... a trântit-o.

— Pe când familiile de musulmani, a fluturat el din mână, sunt atât de numeroase, încât, ce contează pentru ele?

Nu are rost să contrazici. Ajunge să nu încuviințezi sau măcar să nu pari că ai încuviința. Stai nemişcat, inexpresiv, fără să-ți îngădui

---

[49] Clădirea care a găzduit Adunarea legislativă a Commonwealth of Virginia, colonia britanică din America de Nord a Virginiei, entitate prestatală statului Virginia din SUA de astăzi *(n.trad.)*.

nici măcar aprobarea aproape instinctivă din cap care semnalizează „am auzit ce ai spus", şi speri că episodul va trece repede şi vei putea reveni la un dialog util.

A durat o vreme, dar într-o seară, pe când mă pregăteam pentru o călătorie peste noapte spre altă destinaţie peste hotare, m-a fulgerat un gând. Oare ce parte din conversaţiile mele erau ignorate de partenerii mei ca fiind mitologie americană? Când vorbeam despre autodeterminare? Despre pluralism cultural? Despre efectul curativ al alegerilor? Şi când oare partenerii mei aşteptau răbdători să termin, înainte de a putea reveni la „dialoguri utile"? N-am ştiut niciodată răspunsurile la aceste întrebări, dar odată cu trecerea timpului, am devenit tot mai sigur că aşa trebuia să fie.

Mai exista şi un alt pericol la care trebuia să fii mereu atent. Contrar afirmaţiilor eronate că serviciile secrete americane îşi externalizează treburile murdare, nouă nu ni se permite să ajutăm ori să-i permitem unui partener să întreprindă acţiuni care ne sunt interzise nouă înşine. Nu putem nici măcar să sugerăm că ar fi o idee bună.

Mă aflam într-o întâlnire privată cu Gabi Ashkenazi, grijuliul şef al Marelui Stat-Major al armatei israeliene. După ce mi-a arătat o fotografie mare cu o formaţiune de tip „missing man"[50] de avioane F-15 israeliene deasupra fostului lagăr de exterminare nazist de la Birkenau – un memento sumbru de genul „să nu se mai repete niciodată" – ne-am aşezat pe sofaua lui ca să discutăm despre Iran. El m-a întrebat care credeam că ar fi metoda cea mai bună pentru încetinirea programului nuclear iranian.

Aşa cum am spus, pe lângă îmbogăţirea uraniului la Natanz, iranienii îşi dezvoltau acolo încredere în sine şi pregătire tehnologică. Iar încrederea şi pregătirea aceea se întorceau seara la casele lor sub forma savanţilor nucleari-cheie ai Iranului. Lăsând pentru moment deoparte orice consideraţii mai vaste, metoda cea mai bună pentru

[50] Salut aerian executat de avioane la funeralii sau evenimente de tip memorial, de obicei în amintirea unui pilot căzut, a unui militar sau figuri politice bine cunoscute (*n.trad.*).

încetinirea programului era uciderea savanților. Eu *nu am* amintit-o. N-am sugerat-o nici măcar ca posibilitate teoretică sau ca speculație interesant de discutat. Am rămas tăcut, neavând nimic util de comentat.

Aşa că probleme au existat mereu. Valorile, legile, interesele şi politicile americane (şi ale CIA) nu coincid *niciodată* complet cu cele ale unui serviciu secret aliat, nici chiar ale unuia apropiat. Sarcina serviciilor secrete este de a lucra în spațiul comun pentru obiective comune, simultan cu minimalizarea (sau schimbarea) impactului elementelor disonante.

Am petrecut o după-amiază pe Nil cu Omar Suleiman, răsunătorul şef al serviciului secret egiptean, ascultându-i sfaturile înțelepte despre Israel şi despre palestinieni. A fost intermediarul cel mai experimentat şi mai eficient pe care l-am avut în privința asta, şi de asemenea un partener dur în lupta antiterorismului. Am avut mult de câştigat de pe urma relației noastre.

M-am întrebat însă atunci, şi mă întreb şi acum, dacă nu ne-am ferit să abordăm alte subiecte – de pildă, realizarea de contacte în interiorul opoziției egiptene, inclusiv al Frăției Musulmane – de teama de a nu-l aliena pe Omar. Dacă le-am fi abordat, ne-am fi făcut rău atât nouă, *cât şi* partenerilor egipteni.

În timpul unei vizite întreprinse în Egipt în august 2008, Omar m-a rugat să-mi prelungesc şederea pentru a mă întâlni cu preşedintele Mubarak, pentru care era nu doar şeful informațiilor, ci şi *consigliere*. Cei doi erau apropiați, deoarece aveau acelaşi tip de educație militară, iar Omar îl susținuse pe Mubarak de peste un deceniu împotriva opoziției politice.

Mubarak nu era disponibil vineri, în timpul sabatului, aşa că ne-am petrecut timpul cu vizitarea piramidelor de la Giza, a Sfinxului şi a Muzeului Egiptului. Cu toate că agenții serviciului secret egiptean ne deschideau calea, era greu să călătoreşti pe străzile fierbinți, gălăgioase şi ticsite din Cairo. Te întrebai inevitabil cum va face față unitatea Egiptului, modelată de istoria îndelungată a țării, fracturilor evidente din societatea ei modernă.

Dimineața următoare a fost strălucitor de senină, iar micul nostru grup s-a îndreptat spre palatul prezidențial, aflat în stilata

suburbie Heliopolis, care aducea în mod straniu cu un oraş părăsit, deoarece magazinele şi restaurantele erau cu obloanele trase şi pustii, probabil din cauza prezenţei lui Mubarak. Omar m-a condus în cabinetul preşedintelui, unde m-am aşezat la capătul unei sofale, lângă scaunul preşedintelui, la o lungime de braţ de Mubarak, care a început o lungă critică a politicii americane şi a agendei pro-libertate a preşedintelui Bush.

Noi nu ştiam deloc care era situaţia de aici, a început el, referindu-se în mod evident la actualul sprijin oferit de Statele Unite activiştilor pro-democraţie şi la presiunile exercitate pentru eliberarea deţinuţilor politici. Acest amestec în problemele interne ale Egiptului, a declarat Mubarak, era o strategie greşită şi autodistructivă. Americanii nu înţelegeau adevărata natură a oponenţilor săi, mai ales a Frăţiei Musulmane. Democraţiile se dezvoltă diferit, a adăugat el, şi cu viteze diferite. Oamenii „lui" nu erau încă pregătiţi.

La cei 80 de ani ai săi, Mubarak avea o minte impresionant de ascuţită, dar în acelaşi timp era în mod clar paternal, nu numai faţă de cetăţenii egipteni, ci şi faţă de mine. Din când în când se apleca înainte, îşi lăsa mâna pe braţul meu şi-mi destăinuia că ştia că amândoi eram ofiţeri de armată (amândoi din Forţele Aeriene), mă absolvea de orice învinovăţire personală, apoi îşi relua tirada. Cred că s-a referit la secretarul de stat Rice ca fiind „femeia aceea"

Mubarak conducea Egiptul din 1981, potrivit unei legi de stare de urgenţă care sporea puterea poliţiei şi limita drepturile constituţionale, şi era clar că nu intenţiona să se oprească. Omar era principalul agent pentru implementarea deciziilor sale, dar şeful serviciului secret a păstrat în general tăcerea pe toată durata întrevederii. Acela era show-ul preşedintelui. Misiunea lui Omar fusese de a-i asigura spectatorii.

După numai 30 de luni, evenimentele aveau să arate că nici Mubarak, nici Suleiman nu stăpâniseră pe cât de bine crezuseră situaţia din Egipt. Nu se ştie dacă doar puţin mai multă democraţie oferită puţin mai devreme n-ar fi scutit Egiptul de suita de revoluţii care a urmat, dar probabil că rău n-ar fi făcut.

Nu l-am mai întâlnit niciodată pe Omar, însă l-am văzut la televiziunea naţională în timpul scurtei sale perioade ca vicepreşedinte

al lui Mubarak, o mişcare disperată făcută la apogeul demonstrațiilor din piața Tahrir. În aparițiile acelea televizate, obişnuita lui încredere în sine era vizibil zguduită şi Omar a dispărut de altfel din viața publică după o scurtă tentativă, prost sfătuită, de a candida la preşedinție. A decedat pe neaşteptate în vara anului 2012, pe când era internat într-un spital din Cleveland.

Rareori am vizitat Egiptul sau alte țări din Orientul Mijlociu fără să mă opresc în Arabia Saudită. Cu acea ocazie, regele Abdullah îşi făcea întotdeauna timp să ne primească. Avea de altfel un scop bine definit. Abdullah era extrem de interesat de Iran şi ne îmboldea „să tăiem capul năpârcii", iar în acelaşi timp ne avertiza să avem grijă „să nu ne pierdem aura" în regiune.

Steve Kappes şi cu mine l-am vizitat odată pe rege la ferma lui (dacă-i putem spune fermă... era plină de grădini, fântâni etc.) din Maroc. Eu mi-am prelungit o călătorie în străinătate şi am venit acolo din Brazilia, în vreme ce Steve a sosit direct de la Washington. Serviciul secret marocan s-a grăbit amabil să ne ajute şi am plecat cu automobilul de la Rabat la Casablanca, pentru a aştepta să fim primiți la Abdullah în audiență, care urma să aibă loc noaptea târziu (sau dimineața foarte devreme). În mod neaşteptat, regele ne-a ieşit în cale la intrarea pe domeniul reşedinței sale, mişcându-se încet, cu bastonul în mână. Aveam oricât timp la dispoziție pentru monarh. În mod evident, şi el avea timp pentru noi.

Când am pornit spre ferma regală, am lăsat câțiva membri ai staffului în Casablanca, unde şi-au petrecut timpul făcând cumpărături de la tarabele de suvenire. Când au descoperit că se găseau în partea din *souk* care vindea păpuşi bin Laden şi tricouri al-Qaeda, au decis că târguiseră destul.

Adel al-Jubeir, iscusitul ambasador saudit la Washington, era de obicei translatorul regelui. Adel cunoştea bine America şi CIA; absolvise University of North Texas and Georgetown şi deoarece reşedința lui se afla la mică distanță de Langley pe Chain Bridge Road, era întotdeauna un musafir bine-primit la CIA pentru ceai şi conversații. Într-o astfel de ocazie, a povestit că Abdullah fusese profund îngrijorat de politica Americii față de situația tensionată din Irak. Făcând o reverență evidentă pragmatismului american, Adel ne-a spus că el replicase:

— Maiestate, ei sunt americani. Dacă ceva nu merge, îl schimbă.

Cu prilejul unei călătorii la Jeddah, am trecut pe la unul dintre predecesorii lui Adel, prinţul Bandar bin Sultan, care fusese mai bine de 20 de ani emisarul regatului la Washington. Bandar era pe atunci secretar general al nou-creatului Consiliu Naţional de Securitate al Arabiei Saudite şi părea că dorea să-şi păstreze legăturile cu americanii. Am fost mai mult decât încântaţi să ne întâlnim cu guralivul fost pilot de vânătoare, instruit de USAF.

A fost o seară încântătoare şi plină de informaţii (o dată în plus, era de fapt începutul zilei următoare), care a fost încununată de cadoul primit de la Bandar: o fotografie mare, înrămată, a întâlnirii dintre preşedintele Roosevelt şi regele Abdul Aziz bin Saud, întemeietorul regatului, la bordul crucişătorului *Quincy* pe Marele Lac Amar de pe Canalul Suez în februarie 1945. Roosevelt se întorcea de la Ialta şi era evident în pragul morţii (a murit după două luni), însă scena comemora contractul nerostit dintre cei doi bărbaţi şi cele două ţări: petrol în schimbul securităţii, securitate în schimbul petrolului. Bandar îmi expedia un mesaj.

Am atârnat fotografia aceea pe peretele biroului din Langley, nu în cele din urmă pentru că translatorul în uniformă care stătea în genunchi între cei doi era colonelul Bill Eddy, membru al OSS, strămoşul CIA.

Omologul meu de atunci în Arabia Saudită era prinţul Muqrin, cel mai tânăr fiu supravieţuitor al lui Abdul Aziz. Muqrin era şeful Serviciului General de Informaţii al Preşedinţiei, serviciul de informaţii extern. El fusese pilot în Forţele Aeriene şi primise educaţie militară în Statele Unite după ce-şi efectuase studiile în Marea Britanie. Vorbea perfect limba engleză şi era un bun prieten, însă serviciul lui secret avea resurse limitate.

Muqrin a izbutit să organizeze o reuniune a şefilor serviciilor secrete din statele sunnite regionale pentru a discuta despre Irak. Am şovăit; ar fi însemnat o călătorie scurtă şi dificilă, n-ar fi fost un dialog, ci expunerea unor declaraţii oficiale pregătite din timp şi nimeni n-ar fi împărtăşit secrete adevărate. Cu toate acestea, trebuia să particip. Produsul final al muncii noastre a fost o descriere seacă a situaţiei din Irak şi câteva declaraţii modeste de sprijin pentru

eforturile depuse în zonă de SUA și coaliție. Înainte de a termina, am sugerat ca data viitoare să încercăm să-i invităm pe irakieni. La urma urmelor, șeful serviciului secret din Bagdad *era* un sunnit.

Prințul Mohammed bin Naif (MBN, cum îi spuneam noi) era șeful atotputernicului Mabahith, serviciul de investigații și de informații interne al regatului și principalul nostru punct de contact în Arabia Saudită. Mohammed fusese educat în Oregon, după care urmase cursuri de formare profesională la FBI și Scotland Yard. Era un profesionist în domeniul antiterorismului incredibil de dur; el a distrus fără milă al-Qaeda în regat, după atacurile acesteia din 2003 asupra complexului de reședințe ale europenilor. În același timp însă el a înființat cel mai bun program de reabilitare a jihadiștilor din lume, bazându-se pe credință și familie pentru a le recâștiga sufletele. Iar când m-a informat despre program în vila lui de pe malul mării, lângă Jeddah, Mohammed a insistat să fiu însoțit de Jeanine – care are un masterat în consiliere.

MBN va fi probabil următorul rege al Arabiei Saudite. În prezent este prinț moștenitor după unchiul său, regele Salman în vârstă de 80 de ani.

O altă escală aproape obligatorie în regiune era Amman, de altfel o escală pe care o salutam întotdeauna: ospitalitate arabă, mâncare excelentă și o societate destul de progresistă pentru a putea comanda un pahar de vin la hotel fără să te simți vinovat.

Abdullah al II-lea al Iordaniei era la fel de abordabil pe cât era de regal omologul lui saudit, Abdullah bin Abdul Aziz. La un prânz neoficial restrâns din reședința regală din Amman, a trebuit să ne ferim de triciclete și alte jucării ce se revărsau din camera de joacă a copiilor. Când se află în Statele Unite, regele gonește pe motocicletă pe drumuri lăturalnice în compania unui prieten american apropiat, un fost înalt ofițer din CIA.

Cooperarea strânsă în probleme de securitate dintre iordanieni și americani datează din anul 1951, când tatăl lui Abdullah, Hussein (pe atunci în vârstă de 15 ani), a fost martor la asasinarea bunicului său Abdullah I de către un terorist palestinian pe când perechea regală părăsea moscheea Al-Aqsa din Ierusalim. În mai puțin de un an, Hussein i-a urmat la tron tatălui său bolnav mintal și, cu sprijin

considerabil din partea americanilor, a înfiinţat serviciul secret iordanian, Directoratul General de Informaţii. Păstrarea pe tron a dinastiei haşemite moderate era în interesul ambelor ţări.

Cooperarea continuă şi în prezent. În decursul uneia dintre vizitele mele la Amman, l-am însoţit pe rege la inaugurarea oficială a centrului de antiterorism al Directoratului General de Informaţii, un complex construit cu asistenţă SUA şi în care fuseseră prevăzute spaţii de lucru pentru americani. După ce am părăsit guvernul, tragedia de la Khost din decembrie 2009, care a costat vieţile a şapte agenţi şi contractori ai CIA, a însemnat şi moartea unui ofiţer de caz din Directoratul General de Informaţii (un individ de sânge regal, mai exact văr cu regele), cu care lucra Agenţia.

N-am avut niciodată impresia că relaţiile dintre Abdullah şi administraţia Bush au fost foarte apropiate. Ţinând seama de trecutul său în Iordania, CIA a fost încântată să intervină. Ca şi omologul lui saudit, Abdullah a petrecut mult timp discutând cu noi despre pericolele reprezentate de Iran, atât în Irak, cât şi în toată regiunea. El a insistat îndeosebi în privinţa patologiei şi finalmente a nebuniei de a câştiga inimile şi minţile sunniţilor cu o armată irakiană dominată de Iran şi de miliţiile sprijinite de Iran şi consolidată cu întăriri din Forţele al-Qods şi Gărzile Revoluţionare iraniene.

Nu erau plângeri lipsite de substanţă; Abdullah îşi plătea datoriile. La insistenţele noastre şi împotriva sfaturilor unora dintre liderii săi, regele a devenit în august 2008 primul şef sunnit de stat care a vizitat Bagdadul. În acelaşi an, el l-a primit la Amman pe prim-ministrul irakian Maliki. Din punct de vedere operaţional, Directoratul General de Informaţii a fost singurul serviciu secret sunnit care a acţionat în Irak. Deoarece triburile sunnite se aflau de ambele părţi ale graniţei, a fost un partener nepreţuit.

O parte din aceste acţiuni aveau bineînţeles interese proprii. Refugiaţii irakieni reprezentau o ameninţare la adresa stabilităţii în Iordania. Săracii strămutaţi din Irak constituiau o povară socială şi o ameninţare potenţială de securitate; bogaţii care fugiseră făceau ca piaţa imobiliară din Amman să depăşească mult posibilităţile iordanienilor. Ambele grupuri aduceau probleme.

Abdullah dorea de asemenea să discutăm despre palestinieni, care formau acum aproximativ jumătate din populația sa. Eşecul procesului de pace în Orientul Mijlociu, spunea el, îngreuna totul – de exemplu, Iranul şi terorismul. Abdullah mai susținea că ori de câte ori ratam o oportunitate se declanşa un ciclu descendent distructiv: credibilitatea Autorității Palestiniene era slăbită, statutul ei ca partener viabil pentru negocieri era diminuat, violența creştea pe măsură ce încrederea în Autoritatea Palestiniană scădea, Israelul se simțea justificat să întreprindă măsuri mai dure (securitate, aşezări etc.) şi cele două părți se îndepărtau şi mai mult.

Relațiile dintre Iordania şi Israel nu erau totuşi atât de încordate, pentru ca Directoratul General de Informații să nu mă poată preda Mossadului la faimosul pod Allenby peste râul Iordan cu ocazia uneia dintre călătoriile mele. (Am optat pentru varianta aceea în locul călătoriei de 105 km pe C-17 de la Amman la Tel Aviv.)

Au existat şi alte servicii secrete care au apelat la ajutorul nostru. În iulie 2007, 23 de misionari creştini coreeni, foarte tineri, foarte sinceri şi foarte naivi, au fost răpiți în Afganistan. Coreea este țara cea mai creştină din Asia, excepțional de evlavioasă, iar tinerii aceia prezbiterieni lăsaseră ca ardoarea să le întunece judecata.

Directorul serviciului secret coreean a fost însărcinat cu eliberarea lor, aşa că a plecat imediat – *nu spre Kabul, ci spre sediul general al CIA* – să ne solicite ajutorul. Avea nevoie de asistență pe teren în Afganistan şi ştia unde s-o găsească. Cred că l-am surprins când i-am oferit un agent american care să-l însoțească non-stop. Tânărul respectiv avea o vastă experiență în Afganistan, dar atuul decisiv a fost etalat când directorul a întrebat prin intermediul translatorului dacă agentul nostru ştia ceva coreeană. Fără să aştepte traducerea, ofițerul de caz americano-coreean a răspuns afirmativ şi în coreeană, aducând primul zâmbet din ziua aceea pe chipul directorului.

Uneori, legătura cu partenerii noştri aducea satisfacții reale. În iulie 2008, forțele armate columbiene au pus la cale eliberarea spectaculoasă a 15 ostatici, printre care se numărau trei contractori americani, care erau ținuți în captivitate de cinci ani, după ce li se prăbuşise avionul de recunoaştere.

Vizitasem Bogotá cu ocazia unei călătorii în cadrul acestor legături. Războiul lung şi dur împotriva Forţelor Armate Revoluţionare şi insurgenţa alimentată de traficul de droguri creau mari probleme guvernului. Alvaro Uribe, preşedintele Columbiei, care ducea o politică dură, jucase un rol important după ce ajunsese la putere în 2002, dar nimic n-ar fi fost posibil fără o muncă de culegere de informaţii constantă, pe termen lung, discretă şi intensă. Genul de activitate care nu ajunge niciodată în ziare sau în ştirile TV.

Când am citit planul propus de columbieni pentru eliberare, am crezut că era scenariul unui film de categoria B. Două elicoptere camuflate în aparate ale unor ONG-uri. Un transfer fictiv al deţinuţilor către conducerea FARC. Militari columbieni jucând rolul de gardieni din Forţele Armate Revoluţionare. Am clătinat din cap şi am rostit:

— O, da. Asta va merge. Cum să nu!

Dar a mers într-adevăr! Cei trei americani eliberaţi, al căror loc de detenţie fusese de ani de zile principala noastră prioritate în culegerea de informaţii din Columbia, au fost atât de păcăliţi, încât unul dintre ei s-a împotrivit transferului şi a refuzat să meargă. A fost de acord să coopereze numai după ce un „gardian" s-a aplecat spre el şi i-a şoptit la ureche:

— Ai încredere, ai încredere-n mine.

Americanii eliberaţi au vizitat CIA la scurt timp după eliberare. Şi mai emoţionantă a fost insistenţa membrilor din echipa de salvare columbiană de a vizita de asemenea Langley. Am stat împreună cu ei în sala mea de conferinţe şi mi-au prezentat neoficial desfăşurarea operaţiunii. Am făcut o mulţime de fotografii, iar ei mi-au dăruit suvenire pe care le păstrez şi acum în biroul de acasă. Recunoştinţa a fost puternică de ambele părţi.

Una dintre cele mai neobişnuite (şi productive) dintre relaţiile noastre cu partenerii nu a fost însă cu o entitate străină, ci… cu Departamentul de Poliţie al oraşului New York City (NYPD). Ulterior, legăturile acestea au devenit controversate, dar noi am considerat tot timpul că New Yorkul reprezenta un caz special, o metropolă nu doar americană, ci şi internaţională. Mai bine de o treime din locuitorii oraşului se născuseră în străinătate. Iar New Yorkul figura cu certitudine în vârful listei de ţinte al-Qaeda.

Primarul Bloomberg şi Ray Kelly, şeful poliției newyorkeze, un tip dur, au părut să fie de acord cu noi.

Cooperarea a început neoficial, cu un analist în antiterorism din CIA care lucra în New York şi care a transmis la NYPD date despre amenințări. S-a intrat apoi într-o fază mai avansată când Kelly l-a angajat pe Dave Cohen, fostul şef al operațiunilor CIA şi şef adjunct al analiştilor, care lucra tot în New York, pentru a-i înființa o divizie de informații. Cohen a construit o structură familiară: un directorat pentru operațiuni (culegere de informații) şi un directorat pentru analiză.

Culegerea de informații interne a fost dintotdeauna opusă valorilor predominante ale societății americane. CIA nu se ocupă cu aşa ceva; este dincolo de statutul Agenției. Autoritățile de urmărire penală ezită să acționeze în absența unei infracțiuni. Dacă nu există delicte, nu există nici investigații. Fără directive din partea noului procuror general (care au apărut abia în decembrie 2008), FBI-ul avea să fie mereu restricționat. În plus, NYPD era mai bine calificat pentru aşa ceva – polițiştii îşi cunoşteau perfect teritoriul şi recunoşteau imediat coordonatele amenințărilor.

Am decis să introducem un analist în organizația lui Cohen. La fel ca în cazul celorlalți parteneri ai noştri, el putea să ajute la punerea într-un context global a informațiilor derivate pe plan local. Putea de asemenea să lucreze cu NYPD pe matricea amenințărilor zilnice, care era un catalog aproape fără limite al pericolelor. Împreună cu NYPD, el studia amenințările locale la adresa New Yorkului şi le clasifica. La urma urmelor, semnalările fals pozitive în industrii precum serviciile fiscale ar duce la irosirea a milioane de dolari. Amenințarea trebuia să fie reală.

Multe dintre acestea funcționau mai mult sau mai puțin înainte de sosirea mea şi n-am văzut niciun motiv să le schimb. În 2007 am fost de acord cu aprobarea oficială a sediului general în privința aranjamentelor ad-hoc. FBI-ul n-a fost încântat şi sunt sigur că noi am exercitat presiuni pentru minimum un paragraf sau două din protocolul de colaborare cu ei, dar, aşa cum s-a exprimat un senior al meu:

— Ăsta-i lucrul corect pe care să-l facem şi, în plus, nu te trimite nimeni la închisoare pentru protocoale de colaborare.

Noi practic am oferit NYPD-ului instruire în cursul nostru despre activităţi pe teren de la Fermă. Ideea era să-i ajutăm să-şi dezvolte instrumentele necesare (deoarece aveau într-adevăr relaţii cu parteneri în străinătate), să le oferim o imagine conjuncturală a activităţii antiteroriste şi să-i învăţăm să recepţioneze ameninţările de contrainformaţii.

Ori de câte ori m-am aflat în New York, am căutat să-l vizitez pe şeful poliţiei Kelly. Ne-am împrietenit de la prima mea vizită, când mi-a arătat cu mândrie biroul masiv al unuia dintre predecesorii săi, Theodore Roosevelt. Kelly şi cu mine aveam opinii similare despre multe subiecte (de exemplu, despre *New York Times*). Până şi azi port uneori butoni NYPD la cămaşă; sper că şi el poartă butonii CIA pe care i-am făcut cadou.

În anul 2012, doi reporteri întreprinzători de la Associated Press au obţinut Premiul Pulitzer pentru jurnalism de investigaţie pentru o serie de articole despre efortul depus de NYPD în lupta antiteroristă şi despre rolul jucat de CIA în acel efort. În mod deliberat, articolele ridicau îngrijorări despre libertăţile civile, dar deşi Agenţia a recunoscut că contribuţia ei ar fi putut beneficia de pe urma unui control mai atent, CIA părea să dea glas consensului ţării şi al oraşului când a răspuns: „După 11 septembrie, CIA a sporit cooperarea antiteroristă cu poliţia. Este greu de imaginat că cineva poate sugera că această colaborare a fost improprie sau neaşteptată."

Iar noi n-am sugerat niciodată că acesta era un model generalizat. New Yorkul este unic – ca demografie, ca mărime, ca ameninţări. NYPD îşi ţinea sub control misiunea principală, lupta împotriva infracţionalităţii, iar simpla sa mărime (35.000 de poliţişti în uniformă, adică de aproape trei ori mai mult decât următorul corp poliţienesc, cel din Chicago) îi conferea suficientă greutate. NYPD a avut de asemenea un şef puternic în persoana lui Kelly şi susţinere politică neabătută din partea primarului Bloomberg.

Potrivit estimărilor lui Dave Cohen, New York City a fost ţinta a 17 comploturi teroriste între 2002 şi tărăboiul din 2011-2013

generat de articolele de la Associated Press. Nici măcar unul dintre ele n-a fost opera organizației al-Qaeda. Multe au contribuit la situația aceea, printre care și programul nostru. Trăgând linie, NYPD a fost unul dintre partenerii cu care am avut cele mai bune relații.

Nu este probabil surprinzător că China nu se afla la același nivel în privința relațiilor din domeniul serviciilor secrete, deși era o țară destul de importantă pentru a zbura acolo ca să mă întâlnesc cu un omolog – șeful a ceea ce noi numeam 3-PLA, Departamentul al Treilea al Statului-Major al armatei, care răspundea de informațiile rezultate din semnale. Gazda mea a fost extrem de amabilă, banchetele au fost spectaculoase și aveam realmente subiecte comune de îngrijorare – de exemplu, intențiile și progresele tehnice ale rușilor.

Am întâlnit de asemenea unii politicieni în Palatul Parlamentului, aflat lângă renumita piață Tiananmen. Sălile din Palatul Parlamentului poartă numele provinciilor chineze și, în mod deliberat, întâlnirile noastre au avut loc în sălile Taiwan și Tibet, provincii asupra cărora suveranitatea Chinei este contestată. Chinezii nu ratează niciodată ocazia de a sublinia ceva.

Deși omologul meu era foarte politicos, nu același lucru puteam spune despre escorta noastră. Într-un caz, un șofer chinez încăpățânat nu voia să se dea la o parte din drumul micului nostru convoi care gonea spre o întâlnire. Când l-am depășit până la urmă, am putut vedea în oglinda retrovizoare că polițiștii dintr-un echipaj l-au tras pe dreapta, l-au scos din mașină și au început să-l bată. Ulterior, pe când vizitam Orașul Interzis, un grup de bodyguarzi solizi, în costume negre, îi îmbrânceau pe turiștii chinezi într-o parte și-n alta ca să ne deschidă drum. Ne-am prefăcut obosiți și am cerut să plecăm cât mai repede.

M-am întrebat cum credeau chinezii că vom reacționa față de aceste incidente. Oare ne cunoșteau atât de puțin încât să creadă că nu ne va păsa? Sau poate că de fapt ne cunoșteau, dar nu le păsa lor? Sau poate că încercau să expedieze alt mesaj? În acest caz, nu l-am înțeles.

Ținând seama de numărul mare al acestor activități de legătură cu partenerii, este surprinzător că nici Steve, nici eu nu am fost la Moscova în timpul mandatului nostru comun. Cred că obiceiurile vechi dispar greu. Aveam prea puțină încredere în ruşi şi în singurul domeniu în care ar fi trebuit să avem interese comune: terorismul. Adesea Moscova combina extremismul violent cu opoziția legitimă.

Rezidentul rus, ofițerul superior de informații din ambasada lor de la Washington, a venit odată la CIA pentru prânz şi discuții. Întâlnirea a fost destul de plăcută, dar după plecarea rusului, şeful meu de cabinet le-a cerut celor de la securitate să-mi scaneze biroul şi salonul de mese în căutarea microfoanelor.

În privința aceasta am greşit. Sub conducerea lui Putin, Rusia a revenit în forță pe scena internațională. Întâlnirile cu ei nu ar fi oprit desigur nimic, totuşi ne-ar fi oferit indicii utile despre viziunea Federației Ruse şi ne-am fi creat legături la fel de utile în serviciile ruse, despre care ştiam că alimentau paranoia lui Putin vizavi de intențiile Statelor Unite şi Occidentului. Uneori, legăturile înseamnă mai mult decât simplul schimb de informații.

George Tenet dovedise asta. El fusese omul de legătură într-o relație complexă cu palestinienii şi Yasser Arafat. Pe când era directorul operațiunilor, adjunctul meu Steve Kappes negociase o parte semnificativă din eliminarea armelor de distrugere în masă ale Libiei cu Moussa Koussa, şeful serviciului secret al lui Gaddafi.

Ulterior, am avut şi eu o ocazie similară cu pakistanezii (capitolul 18).

Revoluție în Egipt. Ostatici pe lanțul Anzilor şi în munții Hindukuş. Blindate ruseşti în Caucaz. Statele Unite au singurul serviciu secret din lume cu o viziune globală – asta se şi aşteaptă din partea lui. CIA a încercat mereu să fie pe măsura acestui rol, dar după 11 septembrie sarcina a devenit foarte dificilă. Aşa cum i-am spus ulterior lui Leon Panetta, când era vorba despre al-Qaeda noi eram şi forța combatantă a Statelor Unite.

La câțiva ani după ce ieşisem din guvern, mi-am trecut în revistă informările de joi dimineață pe care le ținusem preşedintelui şi m-a

surprins cât de mult se concentraseră asupra terorismului, iar în cadrul terorismului cât de mult se referiseră la Asia de Sud: Pakistan şi Afganistan. Iar în ultimele şase luni ale administrației, acoperisem practic în fiecare şedință vânătoarea Țintei de mare importanță-1 (adică bin Laden) şi a Țintei de mare importanță-2 (Zawahiri). Eforturile noastre erau cu certitudine concentrate[51].

Obsesia antiterorismului mă urmărea în 2011, când Dave Petraeus m-a vizitat acasă, pregătindu-se de audierea pentru confirmare ca director al CIA. El şi soția lui, Holly, ne-au asediat pe Jeanine şi pe mine cu întrebări despre viața în Agenție, în timp ce mâncam prăjitură cu cafea şi beam suc în bucătărie.

Când soții Petraeus se pregăteau de plecare, l-am oprit pe Dave pentru o ultimă observație.

— Dave, i-am spus, niciodată CIA n-a semănat mai mult ca acum cu OSS-ul.

Mă refeream la Biroul de Servicii Strategice, unitatea de acțiune directă din al Doilea Război Mondial, aflată sub conducerea lui William „Wild Bill" Donovan.

— Dar nu este OSS, am continuat eu. Este serviciul de spionaj global al țării. Iar tu va trebui să lucrezi în fiecare zi – aşa cum a trebuit s-o fac eu şi aşa cum sunt sigur că a trebuit s-o facă Leon – pentru a impune această realitate atât ție, cât şi Agenției.

„Şi să te asiguri că vei proceda astfel încât țara să nu devină mai vulnerabilă în fața terorismului", m-am gândit în acelaşi timp. „Grea sarcină."

---

[51] Concentrarea eforturilor este răsplătită. În decembrie 2008, l-am informat pe preşedintele Bush că ne apropiam de Abu Ahmed al-Kuwaiti, curierul lui bin Laden, şi de indiciul final al găsirii lui în Abbottabad (*n.aut.*).

OPTSPREZECE

„NU VOM PUTEA EXPLICA LIPSA NOASTRĂ DE ACȚIUNE”

WASHINGTON, DC, 2002-2009 ŞI ULTERIOR

— *Eşti sigur că ei sunt acolo?* întreabă cel care va lua decizia.

— *Da, domnule.*

— *Şi eşti sigur că sunt ei?*

— *Avem HUMINT bun. Am urmărit cu flux video. SIGINT verifică acum şi a confirmat că sunt ei. Se află acolo.*

— *De cât timp ați descoperit ținta şi cine mai este acolo?*

— *De două ore. Familia se află în clădirea mare. Cei pe care-i vrem noi sunt în clădirea pentru oaspeți de alături.*

— *Nu sunt la distanță mare.*

— *Nu, domnule, totuşi sunt destul de departe. Iar acolo mai este o clădire auxiliară mică. În trecut am văzut indivizi din al-Qaeda folosind-o când s-au oprit aici. Urmărim locul de mult timp. Şi ei îl folosesc de mult timp. Este într-adevăr un complex familial.*

— *În clădirea cea mică se află cineva acum?*

— *Nu ştim. Probabil că nu. După ce Predator a descoperit ținta, n-am mai văzut pe nimeni.*

— *Care-i probabilitatea letală în clădirea pentru oaspeți cu o GBU* [GBU-12, bombă de 250 kg ghidată prin laser]*?*

— *Probabilitate maximă. Credem că familia nu va păți nimic.*

— *Credeți că nu va păți nimic?*

— *Aşa ar trebui. Am făcut simularea, dar nu poți fi sigur niciodată. Pot exista defecte de structură. Ar trebui să iasă fără probleme din casă.*

— *Şi dacă am folosi două Hellfire* [proiectile mult mai mici cu focoase de 10 kg]*?*

— *Clădirea familiei n-ar fi atinsă de energia proiectilelor. N-ar păți nimic. Dacă lovim încăperea corectă din clădirea pentru oaspeți, îi ucidem pe ambii. Totuși pereții interiori pot fi groși. Dacă nu lovim încăperea corectă, sau dacă unul dintre ei a ieșit la toaletă…*

În cameră urmează o tăcere prelungă.

În cele din urmă, cel responsabil pentru decizie rostește:

— *Folosiți Hellfire-urile așa cum ai zis.*

Un asistent iese din cameră pentru a duce mesajul la centrul de operațiuni.

Urmează o altă pauză prelungă.

— *Mai povestește-mi o dată despre tipii ăștia.*

— *Sunt operatori al-Qaeda majori, domnule* [amintește numele și trecutul lor]. *Încercăm de mult să dăm de urma lor. Sunt realmente atenți. Au fost greu de găsit. Sunt implicați în comploturi interne. Ei sunt prima echipă. În mod sigur au cazier.*

Altă tăcere. Îndelungată.

— *Folosiți GBU.*

Un alt operator, superior, sare de la masă și aleargă după primul.

— *Și clădirea cea mică pe care ei o folosesc uneori ca dor…*

— *Da, domnule.*

— *După explozia GBU, dacă ies bărbați de vârstă militară…*

— *Da, domnule?*

— *Omorâți-i.*

După mai puțin de o oră, factorul decizional este informat din nou.

— *Domnule, cele două ținte sunt moarte. Clădirea familiei n-a fost avariată, dar au părăsit toți complexul. Destul de speriați. Au plecat repede. Nimeni n-a încercat să vadă dacă există supraviețuitori în clădirea pentru oaspeți. Nimeni n-a ieșit din clădirea cea mică. Noi n-am tras în ea.*

— *Bine.*

Asasinarea țintelor a devenit o parte centrală din tactica americană de război, iar pentru a le comite legal și eficient ai nevoie de genul de informații foarte precise și detaliate reflectate în episodul de mai sus. Ai nevoie de asemenea de decizii politice și operaționale foarte dificile.

CIA este implicată în această privință și a recunoscut că are interese informative și joacă un rol operațional în folosirea dronelor de către guvernul SUA. Bineînțeles, multe detalii privind dimensiunile intereselor și ale rolului respectiv rămân clasificate, dar pot spune că în timpul pe care l-am petrecut în Agenție am fost expus la diverse aspecte ale acestui efort și am fost martor la genul de decizii descrise mai sus. Deși nu voi discuta amănunte, pot adăuga că – ținând seama de cei aproape 40 de ani pe care i-am petrecut ca ofițer al Forțelor Aeriene și în alte posturi de conducere pe care le-am avut în comunitatea serviciilor secrete – am fost într-o poziție unică pentru a înțelege, aprecia și susține aceste eforturi. La urma urmelor, sunt în aceeași măsură aviator cât și lucrător în domeniul informațiilor.

La două săptămâni după sosirea la Langley, am primit o notă scrisă de mână din partea lui Stan McChrystal, șeful Comandamentului Comun pentru Operațiuni Speciale. CIA și operațiunile speciale își revendică o descendență comună în Biroul de Servicii Strategice din al Doilea Război Mondial și în întemeietorul acestuia, Wild Bill Donovan. O statuie a lui Donovan se află la intrarea în clădirea originală a sediului central CIA[52].

[52] Pe când mă pregăteam să părăsesc CIA, omologul meu britanic John Scarlett mi-a dăruit o copie înrămată a telegramei pe care șeful stației MI6 din Washington o expediase în timpul războiului la Londra și în care îl prezentase pe Donovan cartierului său general. *„Este imposibil de subliniat îndeajuns importanța vizitei lui DONOVAN. El are influență dominantă asupra KNOX, influență majoră asupra lui STIMSON, influență prietenoasă de consiliere asupra lui HULL și asupra Președintelui. Este catolic, american de descendență irlandeză, republican, dar este privit cu încredere de democrați, cu un dosar excepțional în război, ceea ce-l plasează într-o poziție unică pentru a ne promova obiectivele aici.”* Aliații noștri britanici apreciază istoria (și descendențele) (*n.aut.*).

Forțele coaliției tocmai îl lichidaseră pe Abu Musab al-Zarqawi, șeful nemilos al organizației al-Qaeda în Irak. McChrystal înțelegea mai bine decât cei mai mulți importanța informațiilor în vânătoarea lui AMZ. Nota lui era simplă: „Mike, mulțumiri tuturor oamenilor tăi. Stan." „Îndepărtarea teroriștilor de pe câmpul de luptă" era eufemismul utilizat de Statele Unite pentru uciderea sau capturarea unui membru al-Qaeda. Ambele metode erau utile, totuși preferam capturarea, pentru a putea exploata posibila valoare informațională a unui deținut. Așa ceva devenea însă tot mai greu, chiar și în Irak și Afganistan, unde armata americană controla mediul, iar în afara zonelor respective era posibil tot mai rar.

Eram pregătiți să recomandăm acțiuni directe mai frecvente. Știam că amenințarea crescuse la niveluri intolerabile, atât pentru soldații americani din Asia de Sud, cât și pentru interiorul Statelor Unite. Îi vedeam pe teroriștii antrenați sărind de pe motociclete, ocupând poziții de tragere și apoi deschizând focul asupra unor ținte simulate.

Eram de asemenea convinși de calitatea informațiilor culese care puteau susține o campanie de atacuri foarte precise. Nu revendicam perfecțiunea. La sfârșitul anului 2006, informațiile dobândite permiseseră un atac asupra unui terorist suspect, olog de un picior, din rețeaua Haqqani. S-a dovedit că bărbatul omorât era într-adevăr afiliat cu Haqqani, însă nu era căpetenia căutată. Din cauza abundenței de mine terestre din ultimele decenii, în Asia de Sud existau o mulțime de teroriști ologi de câte un picior.

Am cerut explicații complete pentru identificarea greșită. Nu au existat eschivări sau scuze. Oamenii s-au căit pe deplin, poate chiar excesiv. Fusese ucis un om rău, dar nu ținta.

Am reflectat pentru scurt timp, după care le-am cerut să studieze ce se greșise și să aducă corecții, dar să-și păstreze concentrarea privind drept înainte.

— Eu mă voi ocupa de oglinda retrovizoare.

Mai târziu în decursul aceleiași zile am trimis vorbă că „dacă găsiți altă țintă pe care s-o nominalizați în după-amiaza asta, continui să fiu interesat" Era un vot de încredere. Ulterior am

aflat că a fost foarte important pentru echipa care se ocupa de stabilirea țintelor.

Ştiam că puteam face asta. La începutul anului 2008 eram convins că comunitatea serviciilor secrete putea să furnizeze în mod uzual informații amănunțite, care să indice cu precizie țintele. Sarcina noastră era să convingem restul guvernului că puteam profita de asta şi că trebuia s-o facem.

Mai dețineam şi un alt avantaj despre care ştiam că nu va dura o veşnicie. În calitate de director al CIA, puteam sta de vorbă cu *acest* preşedinte în fiecare săptămână, fără niciun fel de filtre intermediare. Cine putea şti cum avea să fie situația peste un an?

În fiecare dimineață de joi îl informam pe preşedintele Bush despre culegeri de informații sensibile şi despre acțiuni sub acoperire, şi am început să folosesc şedințele respective pentru a atrage atenția asupra influenței crescute a al-Qaeda şi asupra insolenței manifestate în zonele tribale administrate federal din Pakistan. Principalul meu analist în acest domeniu era un absolvent înalt şi subțire de la Notre Dame, care trăia şi respira pentru munca lui. El mă informa aproape zilnic şi eu încercam să transmit preşedintelui cele aflate. Ideea esențială era că situația putea fi, desigur, rea pentru Afganistan şi soldații noştri de acolo, însă devenea în mod fundamental o amenințare pentru *teritoriul Statelor Unite.*

Eu n-am spus niciodată cuvintele următoare preşedintelui, vicepreşedintelui sau lui Steve Hadley în prima jumătate a anului 2008, dar dacă am fi rezumat toate informările noastre la numai o frază, esența ei ar fi fost: *„Ştiind tot ce ştim acum, după următorul atentat nu vom putea explica lipsa noastră de acțiune”*

Am repetat tema aceasta în vara lui 2008, când am prezentat amenințarea, informațiile noastre şi răspunsurile potențiale în fața unei largi reuniuni de oficiali din CIA, Departamentul de Stat şi Departamentul Apărării, care s-a ținut în Dubai. În jargonul birocrației federale aşa ceva se numeşte „socializarea unei idei” Participanții au părut că înțeleseseră despre ce era vorba.

Treptat, guvernul american a început să se implice împotriva organizației al-Qaeda în regiunea de graniță a Afganistanului cu

Pakistan. Un şef de operaţiuni charismatic din al-Qaeda a fost ucis la începutul anului 2008. Lovitura a fost precisă şi curată, iar ţinta atât de importantă, încât până şi reacţiile regionale au fost amuţite.

Mai târziu spre sfârşitul anului, un alt lider al-Qaeda, activ în plănuirea de atentate în Occident, a fost ucis împreună cu câţiva locotenenţi într-o lovitură similară, cu precizie similară şi cu reacţii la fel de reţinute.

Între cele două evenimente, un complex asociat cu teroriştii a fost lovit după întrunirea unui grup acolo. Acelaşi rezultat. Aceeaşi reacţie.

La mijlocul verii, rachete Hellfire au ucis un alt şef operativ al-Qaeda (care fusese activ în programul lor de arme de distrugere în masă şi pe capul căruia se pusese o recompensă de 5 milioane de dolari în programul american „Rewards for Justice") şi un grup de asistenţi ai săi pe când dormeau într-o curte pentru a se feri de căldura toridă a verii.

Statele Unite începuseră în sfârşit o campanie intensă şi susţinută de asasinate cu ţintă în Asia de Sud, utilizând drone.

Progresul înregistrat fusese bun, însă ştiam că trebuia să înaintăm cu grijă. Steve Hadley le-a reamintit tuturor că greşelile, mai ales cele comise timpuriu, ar fi fost devastatoare. El a adăugat că totul trebuia să se desfăşoare într-un ritm digerabil pentru cetăţenii americani, dar mai ales pentru ţările străine.

De asemenea, foarte repede a devenit clar că unele lucruri *nu aveau* să fie digerabile. La începutul lunii septembrie, soldaţi americani au pătruns pe o distanţă mică în Waziristan în urmărirea militanţilor. Deşi incursiunea a fost încununată de succes, nu fusese „curată" şi au existat plângeri referitoare la pierderi civile. Islamabadul a răspuns foarte vehement, înaintând un protest oficial, Parlamentul a adoptat o rezoluţie în care condamna acţiunea, iar ambasadorul Patterson a fost chemat la Ministerul de Externe pentru a fi muştruluit. S-a raportat că Ahmed Shuja Pasha, directorul general al operaţiunilor militare, de obicei un individ foarte stăpânit, îşi „ieşea complet din minţi" când discuta despre raid. Pakistanezii au închis de asemenea pentru o zi cruciala autostradă

Torkham, un gest menit să ne aducă aminte că Statele Unite şi NATO depindeau de îngăduința Pakistanului de a utiliza ruta aceea de aprovizionare vitală spre Afganistan.

Într-un mod anormal (dar salutar) este posibil ca raidul să fi făcut mai acceptabile pentru pakistanezi atacurile vizate cu drone de-a lungul graniței. De asemenea, toleranța pakistanezilor a părut să crească spre sfârşitul lunii septembrie când un terorist sinucigaş aflat la volanul unui camion a omorât mai bine de 50 de persoane într-un atentat asupra hotelului Marriott din Islamabad. Unii au mers chiar până acolo încât au afirmat că războiul împotriva terorismului trebuia să fie acum şi un război împotriva Pakistanului.

Potrivit surselor disponibile public, în ultimele şapte luni ale administrației Bush au existat aproape 30 de atacuri precum cel asupra ofițerului operativ din domeniul armelor de distrugere în masă, adică de aproape trei ori mai mult decât în toți cei patru ani anteriori. Aceleaşi surse raportează că au fost omorâți 18 lideri al-Qaeda şi talibani de nivel senior şi mediu.

Informațiile pe baza cărora au fost efectuate loviturile respective au fost foarte amănunțite, bazate pe HUMINT, culegeri de informații tehnice şi urmărirea aproape neîntreruptă a dronelor Predator. Loviturile au fost mai cu seamă efective în cazul liderilor operaționali al-Qaeda, care au fost siliți să se deplaseze şi să comunice. Ei nu-şi puteau îngădui să stea locului ascunşi, aşa cum făceau bin Laden şi Zawahiri, a căror principală contribuție la mişcare a fost practic supraviețuirea.

Asta nu înseamnă că nu ne interesau liderii de vârf şi că nu ne străduiam din răsputeri să dăm de urma lor. Îmi amintesc şi acum informarea pe care am primit-o la sfârşitul anului 2007 sau începutul anului 2008 din partea celulei noastre bin Laden care anunța că avea o pistă promițătoare legată de un curier care i-ar fi putut conduce la bin Laden. De asemenea, nu ne-au lipsit nici imboldurile executive, deoarece, în ultimele şase luni ale administrației sale, preşedintele Bush începea majoritatea informărilor mele de joi dimineața cu simpla întrebare „Ei bine?”, după care îmi reamintea câte zile îi mai rămăseseră din mandat.

Unica mea apărare era să-i arăt organigrama cu liderii operaționali importanți pe care-i urmăream și să atrag atenția asupra numărului tot mai mare de *X*-uri care le acopereau fețele.

Au existat și alte atacuri, poreclite de presă „atacuri după semnătură", concepute pentru a distruge locuri și activități al-Qaeda cunoscute, chiar dacă nu se știau identitățile specifice. Unii le-au criticat ca fiind nediscriminante. Nu au fost deloc așa.

De fapt, informațiile ce stăteau la baza acestor atacuri erau destul de solide, deoarece aveau *întotdeauna* multiple fire și un trecut îndelungat. Cum altfel să emiți o judecată despre un complex specific, acum, cu indicii vizibile? Volumul datelor era aproape enciclopedic.

Multe astfel de lovituri au dus de fapt la omorârea unor ținte de mare valoare, a căror prezență era suspectată, dar care nu era certă. Iar noi nu ne scuzam pentru uciderea teroriștilor de rang inferior. Statele Unite considerau că atacurile acestea erau acte legitime de război împotriva unei forțe inamice înarmate, iar în război este în mod regretabil necesar să ucizi și infanteriști. Atacurile după semnătură au avut ca efect reducerea rezervelor inamice și a sentimentului de siguranță al conducătorilor al-Qaeda. Ele au avut în plus efectul indirect al protejării surselor și metodelor culegerii de informații, deoarece, de pe teren, era posibil ca loviturile să fi părut mult mai aleatorii decât erau în realitate.

În scurt timp, rapoartele de informații au început să ne confirme succesul. Vulnerabilii conducători al-Qaeda erau cu adevărat neliniștiți. Atacurile erau percepute ca brutale și necruțătoare și împotriva lor nu existau soluții evidente. Practic nu aveau unde să se ascundă.

Peste câțiva ani, în 2015, un proces în instanțele americane împotriva unui membru al-Qaeda a determinat guvernul să desecretizeze opt documente din mulțimea de scrisori ale lui bin Laden capturate în 2011 la Abbottabad. Corespondența purtată de bin Laden cu principalii lui locotenenți în 2010 este remarcabilă prin candoare și confirmă culegerea și interpretarea corectă a informațiilor de către noi atât înainte („țintirea"), cât și după („efectele intenționate") începerea loviturilor.

Scrisorile confirmă de asemenea că am înțeles corect amenințarea la adresa Occidentului şi a teritoriului american. Ele abundă în referiri la indivizi străini care susțin al-Qaeda sau care participă la instruiri şi pregătiri. Lista include cetățeni sau rezidenți din Uzbekistan, Turcia, Azerbaidjan, Tadjikistan, Germania, Bulgaria, Marea Britanie, Australia, Canada, Insulele Maldive, Kurdistan, Libia, Siria, Liban, Algeria, Iran şi SUA.

Poziția centrală a Statelor Unite ca țintă nu este niciodată uitată. Într-o scrisoare, bin Laden subliniază că „operațiunile desfăşurate în interiorul Americii se numără printre cele mai importante acțiuni ale Organizației, atât timp cât sunt posibile, deoarece afectează securitatea şi economia poporului american în întregul lui"

Bin Laden recomandă ca un frate german să ofere „o idee despre cum se face treaba în America" După aceea, el identifică un american (Azzam al-Amriki) „care poate căuta cercetările postate pe internet de centre occidentale, mai ales americane. El poate de asemenea să traducă ce este util pentru frați în acest domeniu şi să-şi scrie opiniile despre activitatea din interiorul Americii." Bin Laden sugerează chiar ca Azzam să țină cursuri de limba engleză pentru unii.

Scrisorile dezvăluie stresul incredibil perceput în interiorul organizației în urma loviturilor. Ele par o serie de epitafuri ale unor lideri din al-Qaeda cu care bin Laden era apropiat. „Transmit condoleanțe în privința marelui nostru frate Sheikh Said... care a murit ca un martir în urma unui atac al unui avion-spion... Cred că trebuie să-i anunțăm decesul, deoarece este un lider care s-a adresat Ummei [comunitatea credincioşilor musulmani] şi Umma îl cunoaşte."

„Loviturile avioanelor-spion continuă... Fratele nostru Al-sa'di [Ihsanullah]... este martirul cel mai recent. El a fost omorât acum o săptămână, tot de raiduri aeriene... Comandanții de nivel mijlociu şi membrii staffului sunt afectați de ucideri. Compensarea pierderilor merge încet."

„Vă informez despre moartea fratelui Hamzah Al-Jawfi... Ea a fost cauzată de avioane-spion în sudul Waziristanului; şi alții au fost omorâți odată cu el, dar deocamdată nu le ştim numele cu certitudine."

„Chestiunea a devenit mai complicată după omorârea lui Muhammad Khan şi a fratelui Mu'awiyah Al-Balushi... Ei plecaseră să descopere nişte locuri... iar la întoarcere au fost de asemenea martirizați printr-o lovitură aeriană."

Atacurile după semnătură îi epuizau pe inamici atât fizic, cât şi psihologic. Un locotenent al lui bin Laden s-a plâns după „uciderea a 20 de frați în acelaşi loc în ziua de Eid", când se „strânseseră pentru sărbătoare, în ciuda dispozițiilor noastre şi a insistențelor de a nu se aduna în acelaşi loc... dar uneori ei discută chestiuni şi iau propriile lor decizii"

Al-Qaeda a ajuns să respecte serviciile secrete americane. „După cum vedem lucrurile, bazându-ne pe propriile analize, ele monitorizează constant câteva ținte potențiale sau confirmate. Le atacă însă doar dacă descoperă în interior o țintă umană valoroasă, sau o reuniune, sau în momente dificile (de exemplu, atacurile de răzbunare)." Ultima afirmație nu era adevărată, dar era foarte bine că ei credeau aşa.

Aparenta omniprezență a misiunilor de recunoaştere şi caracterul neaşteptat al loviturilor îi uzau. „Aşa cum ştii", scria un raport adresat lui bin Laden, „toți sunt amenințați – atâta timp cât se mişcă – de rachete." Şi: „Loviturile avioanelor-spion continuă... Avioanele dau roată aproape zilnic pe cer."

Cei de pe teren l-au implorat pe bin Laden: „Am dori îndrumările tale. Mai ales în privința acestei idei: reducerea activităților, ceea ce ar însemna anularea multor operațiuni, astfel încât să ne putem mişca mai puțin şi să fim mai puțin expuşi loviturilor."

A fost prezentată şi o sugestie: „Unii frați ar prefera să evităm erodarea (pierderea staffului, liderilor şi vechilor elite ale organizației). Ideea este ca unii frați să călătorească în zone «sigure» cu familiile lor, pur şi simplu pentru protecție. Ei ar rămâne acolo până la trecerea crizei, poate unu-doi ani." Autorul oferă idei pentru refugii sigure: Sind, Baluchistan, Iran.

După două luni, bin Laden este de acord că ar trebui să se refugieze în zone mai sigure, să „stea liniştiți şi să reducă la minimum deplasările"

Toată această corespondență desecretizată din captura făcută la Abbottabad data din 2010, dar era coerentă cu tabloul de informații

pe care îl completam spre sfârşitul anului 2008. Loviturile aveau impactul pe care-l doream şi la care ne aşteptam. Corpul al-Qaeda principal aflat de-a lungul graniței Afganistanului cu Pakistan era mai preocupat de propria supraviețuire decât de planificarea amenințărilor la adresa noastră.

Cu toate acestea, în cadrul guvernului exista neliniştea că această campanie va putea dezintegra relația deja periclitată cu Islamabadul. Alții au sugerat că s-ar putea crea haos pe teren. Odată am replicat sec:

— Poate că da, însă haosul nu este un „refugiu sigur”. Nu uita, aici este vorba despre amenințări la adresa solului american.

Obiectivul nostru nu era totuşi haosul, ci al-Qaeda. Daunele colaterale rămâneau o problemă îngrijorătoare şi Statele Unite acționau din răsputeri pentru a le evita.

În lovitura împotriva ofițerului operativ din domeniul armelor de distrugere în masă de care am amintit mai devreme, nepotul lui dormea pe un pat pliant lângă el. Rachetele Hellfire au fost atent direcționate pentru ca energia şi schijele lor să nu se îndrepte spre băiat, ci doar spre bunicul lui. Aşa s-a procedat, însă n-a fost îndeajuns.

Bunicul era un terorist foarte periculos, care avea un depozit de substanțe chimice pe care intenționa să le utilizeze. Era greu de localizat şi oamenii îşi riscau viețile pentru a-l găsi. Statele Unite au apăsat pe trăgaci. Am regretat sincer moartea copilului.

Întotdeauna încercam să ne autodepăşim. Examinând cu atenție înregistrările video după o lovitură de succes, puteai să discerni retrospectiv – când GBU se afla în aer şi gonea spre un depozit de arme – o femeie evident îngrozită, care reacționa la explozia anterioară a altui proiectil şi părăsea un loc relativ sigur fugind împreună cu câțiva copii mici drept în calea celeilalte rachete. Asta ne-a determinat să fim mai atenți la ținte *când erau lovite* pentru a evita asemenea situații.

În ciuda unor asemenea incidente, cred că pot aprecia în mod onest că programul de asasinate cu țintă a fost cea mai precisă aplicare a puterii de foc din istoria conflictelor armate.

Acuratețea şi eficiența acestei campanii a guvernului SUA s-a numărat printre întrebările ce mi-au fost puse de preşedintele ales

Obama în decembrie 2008. El a fost foarte atent. Greg Craig, consilierul lui, mi-a mărturisit ulterior că opiniile mele îl convinseseră pe preşedintele ales de utilitatea programului. Nu sunt sigur dacă mai avea nevoie să fie convins, dar odată instalat la Casa Albă, preşedintele Obama a dublat numărul asasinatelor cu ţintă, cu un efect spectaculos, după cum atestă documentele de la Abbottabad.

Al-Qaeda principală, organizaţia iniţială din Afganistan şi Pakistan, a fost redusă la nivelul unei entităţi fără fond, iar asta cu mult înainte de uciderea lui bin Laden. Ovaţiile şi uralele ce au răsunat pe Pennsylvania Avenue şi în piaţa Lafayette în noaptea morţii lui bin Laden au exprimat probabil sentimentul încheierii unui capitol pentru o mare parte din populaţie (şi de asemenea pentru profesioniştii din informaţii, bazându-mă pe apelurile telefonice pe care le-am primit în noaptea aceea). Însă la momentul respectiv Statele Unite îi lichidau pe şefii de operaţiuni din al-Qaeda, în mod uzual şi în serie, de trei ani.

Cu cât au continuat însă mai mult, atacurile cu drone au devenit tot mai controversate. O parte a controversei au reprezentat-o inevitabilele revendicări (exagerate, dar nu pe de-a întregul inexacte) de daune colaterale. O altă parte a fost efectul traumatizant al acestor asasinate asupra populaţiilor locale (perfect adevărat, chiar şi în faţa informaţiilor şi a altor rapoarte ce sugerau că majoritatea pashtunilor vărsau rareori lacrimi pentru morţile arabilor şi uzbecilor care-i terorizau). Iar o altă parte a fost de asemenea produsul unui neliniştitor obicei american, limitat în general la elitele politice, de a se lamenta că serviciile secrete nu făcuseră destul când ele se simţiseră ameninţate, după care să se lamenteze că făcuseră prea mult când se simţeau din nou în siguranţă.

Adevărul este că asasinatele cu ţintă au avut întotdeauna efecte multiple, iar unele dintre ele au fost nefavorabile – ca tensionarea relaţiilor cu aliaţii (mai ales europeni, care nu le susţineau din punct de vedere legal) sau aparenta confirmare a teoriilor de recrutare folosite de al-Qaeda despre perfidia „cruciaţilor” Lor li se adăuga indirect încurajarea al-Qaeda de a pune mai mult accent pe filiale aflate departe de zonele tribale administrate federal din Pakistan. Într-adevăr, tocmai succesul asasinatelor cu ţintă în Asia de Sud a

accelerat eforturile al-Qaeda de a se metastaza în afiliatele ei, acum mai dispersate, dar şi mai puţin capabile.

Dar în 2008 (şi aparent în 2009 şi 2010) efectele acelea au fost învinse de primul efect al ordinului de a-i ucide pe cei deja capabili şi dornici să ne facă rău. Iar dacă loviturile noastre ajutau al-Qaeda să recruteze, atunci nimic n-ar fi strâns mai mulţi adepţi sub steagurile negre decât un succes spectaculos al ei.

De obicei mă gândeam la situaţia aceasta în termenii de „luptă în adâncime” şi „luptă de aproape” În războiul acesta, lupta de aproape însemna să ai de-a face cu cei deja hotărâţi să ne ucidă. Asasinatele cu ţintă erau ideale pentru asemenea indivizi. Pe de altă parte, lupta în adâncime se referea la prevenirea apariţiei celor care aveau să intenţioneze să ne facă rău peste trei, cinci sau zece ani. Aceea era o luptă mai dură, în general ideologică, iar felul cum conduceam lupta de aproape putea afecta lupta în adâncime, mai ales dacă sporea numărul recruţilor sau amplifica simpatiile.

Chiar şi în lupta de aproape, aveam mereu în gând lupta în adâncime. În cele trei săptămâni cât am fost directorul CIA sub Barack Obama, am discutat despre o lovitură de succes împotriva al-Qaeda după o şedinţă din Camera de Criză. Rahm Emanuel, noul şef de cabinet, un individ care spunea lucrurilor pe nume, m-a felicitat în mod surprinzător pentru rolul jucat de CIA în lichidarea ţintelor şi i-am mulţumit, dar m-am simţit îndemnat să adaug:

— Nu uitaţi că acela a fost un succes al echipei antitero. Dacă nu vom schimba condiţiile de pe teren, vom ucide întruna oameni.

Îngrijorările legate de aspectul „întruna” au început să apară în cele din urmă în comentarii prezidenţiale, culminând cu un discurs important al preşedintelui în mai 2013. Aparent, preşedintele Obama dorise să ţină de mult timp discursul acela. Chiar dacă nu mai făceam parte din guvern, primeam frecvent indicii despre cuvântări iminente referitoare la antiterorism. Se părea că una urma să fie ţinută chiar înaintea atentatului de la Maratonul din Boston, dar fusese anulată, neîndoios spre marea uşurare a echipei de comunicare a preşedintelui.

După ce s-a rezolvat cu Boston şi fraţii Tsarnaev, preşedintele a ieşit pe scenă la Universitatea Naţională de Apărare, pentru a reflecta şi a trasa direcţii. A fost un discurs remarcabil, lung şi

profund personal, mai degrabă Hamlet decât Patton (sau chiar Marshall), dar reflectând cu adevărat o ambivalență personală față de dilemele cu care ne confruntăm.

Președintele s-a referit la ceea ce unul dintre consilierii săi de top numise „războiul etern” și a spus:

— Războiul acesta, ca toate războaiele, trebuie să ia sfârșit. Așa ne învață istoria. Așa cere democrația noastră.

Un președinte care până atunci direcționase 85% din toate loviturile secrete cu drone din istoria omenirii cerea limitări, transparență, control și aproape eliminarea daunelor colaterale cauzate de asemenea lovituri. Un președinte care condusese războiul global de peste patru ani ceruse după aceea Congresului să perfecționeze și într-un final să elimine autoritatea lui de a conduce războiul acela, prin retragerea și apoi reemiterea unei Autorizări a Congresului pentru Folosirea Forței Militare.

Premisa analitică a discursului era, desigur, eronată. Deși aprecia în mod corect că nucleul al-Qaeda era „o entitate fără fond”, el minimaliza grav amenințările emergente. „În anii următori, nu toate grupările de borfași care se autoeticheteazǎ al-Qaeda vor reprezenta o amenințare credibilă pentru Statele Unite.” Aceasta era o versiune sofisticată a celei mai recente descrieri pe care o făcuse Statului Islamic din Irak și Siria ca fiind „echipa de juniori” Abordarea era teribil de greșită, dar acest lucru avea să se vadă (în mod dureros) abia mai târziu.

La momentul acela părea totuși evident că președintele nu se simțea în largul său cu propriile acțiuni. Un rezumat deloc incorect al cuvântării de o oră putea fi: „Chiar dacă apreciați că am acționat în general la fel ca inamicii, sunt sigur că puteți vedea că asta m-a tulburat și intenționez să mă opresc”

Inconsecvențele dintre retorica de campanie și acțiunile executivului sunt ușor de înțeles, deoarece securitatea națională arată cu totul diferit din Biroul Oval decât dintr-o cameră de hotel din Iowa. Aici însă era cu totul altceva. Aici părea să fie vorba despre inconsecvență între faptele președintelui și propriile lui credințe.

În mod evident, noua amenințare reprezentată de ISIS, dezastrele din Yemen, dezintegrarea Irakului, Siriei și Libiei și creșterea numărului celor dornici să se alăture organizației al-Qaeda au

amânat majoritatea acestor discuții. În prezent, nimeni nu este entuziasmat de ideea ca Statele Unite să manifeste reținere.

Însă întrebările acestea vor reveni până la urmă la suprafață. La un moment dat va fi reluată dezbaterea despre asasinatele cu țintă.

În opinia mea, Statele Unite vor trebui să-și păstreze această capacitate și să fie dispuse s-o utilizeze. Terorismul islamist prosperă în țări – ca Pakistan, Somalia, Yemen, Siria, Libia, Mali și lista poate continua – în care guvernele nu pot sau nu vor să intervină. În unele dintre aceste cazuri, Statele Unite trebuie să intervină.

Iar dronele cu arme de înaltă precizie și informațiile excelente oferă un răspuns proporțional și bine diferențiat atunci când se consideră că este necesar.

Nu avem nevoie de un comutator, ci de un cadran gradat.

Pakistanul era singura regiune în care toate dilemele războiului asupra terorii păreau să se desfășoare în formă extremă.

De fapt, CIA înregistrase succese în colaborarea cu ISI pakistaneză, arestând membri al-Qaeda în regiunile populate ale țării: Abu Zubaida în Faisalabad (2002), Ramzi bin al-Shibh în Karachi (2002), Khalid Sheikh Mohammed în Rawalpindi (2003), Abu Faraj al-Libi lângă Peshawar (2005). Succese aparent suficient de însemnate pentru ca lideri din al-Qaeda să nu mai frecventeze regiunile populate, ci să opteze pentru siguranța relativă a zonelor tribale administrate federal.

Nimeni nu condusese vreodată aceste zone, nici Rajul britanic și cu siguranță nici guvernul pakistanez. Acolo continuau să guverneze legile tribale, tradițiile și înrudirile de sânge. Îmi amintesc o conversație pe care am purtat-o în 2008 cu Pasha, pe atunci șeful ISI. Eu predicam cooperarea și parteneriatul, așa că mă străduiam din răsputeri să subliniez cât de mult ne bazam pe experiența ISI pentru a înțelege situații ca acelea din zonele tribale. Iar în tot acel timp mă gândeam că Pasha, un punjabi, era la fel de străin ca și mine în Waziristan.

În septembrie 2006, Ali Jan Aurakzai, general pakistanez retras din activitate și fost comandant de trupe, pashtun și ca atare membru al grupului etnic dominant în regiune, a semnat Acordul

din Waziristan, care a pus practic sfârşit operaţiunilor militare pakistaneze în zonele tribale. În schimb, conducătorii tribali pashtuni locali (maliki) au promis că vor asigura activitatea poliţienească în regiune, vor pune capăt trecerilor peste graniţă, vor expulza sau controla „străinii" (adică al-Qaeda) şi vor combate talibanizarea şi instruirea paramilitară.

A fost genul de acord pe care, în vremuri mai simple, l-am fi putut aprecia ca vizionar, mizând pe localnici, respectând deosebirile şi judecând pe termen lung. Însă vremurile nu erau simple şi am prezis că diminuarea activităţii militare pakistaneze va duce la un refugiu sigur şi resurgenţă pentru al-Qaeda şi talibani.

Ashfaq Kayani, şeful ISI, n-a spus nimic care să ne linişteasca îngrijorările atunci când a raportat că existau şanse reduse ca militarii pakistanezi să desfăşoare operaţiuni în zonele tribale. El a susţinut că era mai degrabă o problemă de capacitate decât de voinţă. Desigur, armata lui era concentrată spre India; de altfel, un oficial pakistanez de rang înalt mi-a spus că era singura armată din lume care evalua percepţia ameninţării (India) pentru a satisface forţa finală dorită de militari. De aceea, armata pakistaneză era mare, dotată cu artilerie grea şi legată de şosele... dar inadecvată pentru drumurile de munte sau luptele cu insurgenţi.

Însă nu vedeam nici dovezi de voinţă. Kayani părea să spună că, dacă în zonele tribale administrate federal exista o problemă, atunci era doar a americanilor, nu a pakistanezilor.

Avea dreptate, cel puţin parţial. *Era* problema noastră. Rădăcinile revenirii talibanilor în Afganistan pot fi găsite la sfârşitul anului 2006; la fel ca refugiile sigure al-Qaeda în Waziristan.

În ianuarie 2007, am fost cu Jose Rodriguez, directorul Directoratului de Operaţiuni, în Iordania. Întâmplător, Pervez Musharraf, preşedintele pakistanez, se afla tot atunci în regatul haşemit. Am cerut şi am obţinut acordul unei audienţe în apartamentul lui de hotel din Amman şi ne-am prezentat cazul – de ce apreciam că acordul Aurakzai era de fapt o idee proastă.

Musharraf a fost amabil. La urma urmelor, nu avusese nicio obligaţie să ne primească în audienţă. Amabil, dar de neclintit. Ne-a ascultat cu răbdare, apoi ne-a trimis să ne vedem de drum. Politica nu avea să se modifice. Armata lui era construită pentru

a se lupta cu India, nu cu insurgenții tribali, şi el nu intenționa s-o epuizeze prin munții Waziristanului, urmărind jihadişti pashtuni, uzbeci sau arabi.

În anul următor am continuat să insistăm pe lângă Musharraf şi Kayani pentru a întreprinde mai multe acțiuni împotriva militantismului sporit din zonele tribale sau pentru a îngădui Statelor Unite să facă mai multe. Am înregistrat prea puține progrese. Când guvernul american le-a prezentat oficialilor pakistanezi informații care identificau un conducător al-Qaeda şi un plan de acțiune pentru „a-l înlătura de pe câmpul de luptă”, răspunsul a fost fie negativ, fie o întârziere iritantă, fie relocarea bruscă şi neaşteptată a țintei. Rezumatul nostru ireverențios şi frustrat pentru anul acela a fost că Statele Unite fuseseră cam „0 din ‘07”

A fost anul „marii derive” aşa cum a numit-o unul dintre cei mai buni analişti ai mei. Aveam nevoie de viteză pentru a dezintegra rețeaua al-Qaeda mai rapid decât o puteau ei reconstitui, dar nu progresam. Rapoarte analitice despre amenințarea tot mai mare îmi apăreau frecvent pe birou. Primeam fragmente de comploturi, sosiri ale unor occidentali în regiunile tribale şi dovezi că unii dintre ei „absolveau” şi se întorceau acasă. Din punct de vedere organizatoric, conducătorii al-Qaeda îşi reveneau, ierarhia se reforma şi comitetele se regenerau.

Veştile nu erau rele doar pentru noi. Strategia lui Musharraf era în ultimă instanță periculoasă şi pentru el. În mai puțin de un an, militantismul revenise în zonele populate, iar un avanpost islamist dezlănțuit se afla la numai câteva sute de metri de clădirea Parlamentului său din Islamabad.

Moscheea Roşie fusese un focar de recrutări şi instruiri mujahedine în timpul jihadului împotriva sovieticilor, iar până în vara anului 2007 începuse să-şi recapete atracția militantă. Plutoane de femei din moschee ocupau terenuri adiacente şi întreprindeau raiduri în magazinele video din capitală, o *fatwa* proclamată de imamul moscheii le refuza soldaților pakistanezi funeralii potrivit religiei musulmane dacă erau uciși luptând împotriva talibanilor, iar prin Islamabad circulau zvonuri despre atentatori sinucigaşi care erau protejați în complex.

Musharraf a decis să acționeze. După un asediu scurt, el a trimis trupe speciale în complexul moscheii; i s-a opus rezistență și au fost uciși sute de oameni. Într-o cuvântare națională în care și-a explicat acțiunile, Musharraf s-a plâns: „Ei au pregătit *madrassa* ca pe o fortăreață pentru război și au găzduit acolo alți teroriști”

Şi alte rotițe se învârteau în Islamabad. La câteva zile după atacul asupra Moscheii Roşii, Curtea Supremă a Pakistanului – asupra căreia avocați care demonstrau aruncaseră cu ouă – a ordonat reinstaurarea şefului justiției, un activist pe care Musharraf îl demisese pentru că se opusese conducerii lui dictatoriale. Musharraf se găsea de asemenea sub presiunea tot mai mare de a renunța la celălalt rol al său de şef de stat-major al armatei, ceea ce a făcut până la urmă, în noiembrie, în favoarea lui Kayani, şeful ISI. La acel moment, Statele Unite militau pentru întoarcerea lui Benazir Bhutto, fost prim-ministru, care fusese exilată, într-un aranjament de împărțire a puterii cu Musharraf.

După ce a fost amnistiată pentru acuzațiile de corupție aflate încă pe rol, Bhutto s-a întors în Pakistan în octombrie 2007 pentru a participa la apropiatele alegeri. Ea a supraviețuit unei tentative de asasinat la scurt timp după sosire, dar nu a mai avut acelaşi noroc în decembrie când un atentator sinucigaş a ucis-o pe ea şi aproape 20 de susținători la un miting de campanie în Rawalpindi.

Pe 27 decembrie ne-am strâns în Camera de Criză, în timp ce CNN şi alte posturi rulau întruna imagini filmate de la atentat. Bhutto a murit, şi odată cu ea planul Statelor Unite pentru o ieşire lină a lui Musharraf din decor. Preşedintele Bush a vrut să înțeleagă mai bine tabloul de ansamblu.

— Musharraf a comis o greşeală fatală, am spus. El a crezut că radicalismul în zonele tribale ne amenința numai pe noi şi Afganistanul, nu pe el. El a încheiat Acordul din Waziristan de anul trecut şi nu l-a mai luat în seamă. Asta a permis militantismului pashtun şi fanatismului al-Qaeda să crească şi apoi să fuzioneze într-un fel care aminteşte de jihadul antisovietic. După ce a intrat cu forța în Moscheea Roşie în vara trecută, bin Laden a emis o *fatwa* împotriva lui. Acum ei coboară din munți pe şesuri şi vin după el şi după guvernul lui.

După câteva zile DNI Mike McConnell şi cu mine am primit ordinul de a pleca discret la Islamabad, pentru a prezenta această analiză lui Musharraf. Am încercat să păstrăm secretul călătoriei şi avionul nostru a stat pe sol în Islamabad doar cât a fost necesar să coborâm.

Ambasadorul Anne Patterson ne-a îngăduit să ne facem duş şi să ne schimbăm hainele în reşedinţa ei, apoi am plecat spre palatul prezidenţial. Ne-am întâlnit cu Musharraf, cu noul şef al statului-major al armatei Kayani şi cu succesorul temporar al lui Kayani la ISI, Nadeem Taj, un vechi loialist al lui Musharraf.

McConnell şi cu mine am prezentat lucrurile la fel ca în Camera de Criză. Eu am îngenuncheat în faţa unei măsuţe pentru cafea şi am întins o hartă şi mai multe fotografii care arătau zone de instruire militară şi case conspirative. Mesajul era destul de simplu: „Ei vin şi după voi, nu doar după noi"

Este posibil ca Musharraf să fi crezut descrierea pe care am făcut-o ameninţării *fizice*. Este greu de spus. Însă era un bărbat curajos, care supravieţuise multor tentative de asasinat, iar în clipa aceea principala lui problemă era lupta pentru *supravieţuirea politică* în Islamabad. În ciuda unor vorbe goale despre nave de luptă şi alte forme de putere de foc masivă rostite în timpul întâlnirii noastre, pakistanezii nu aveau să intre în zonele tribale. Lupta politică din Islamabad şi zonele populate le ocupa tot timpul.

Zborul spre casă a durat mult – şi nu doar simbolic. A fost mai lung decât ar fi trebuit, deoarece pakistanezii n-au vrut să alimenteze avionul care se întorsese după noi şi a trebuit să zburăm la Bagram, în Afganistan, pentru a face plinul. Echipajul uitase cardul de credit guvernamental – nu poţi născoci asemenea lucruri – şi pakistanezii n-au vrut să cedeze deloc. Încă o dovadă că erau cu adevărat aliatul din iad.

După revenirea acasă ne-am concentrat asupra dezvoltării reţelei al-Qaeda în zonele tribale, mai ales în Waziristan. Nu era ca Afganistanul dinainte de 11 septembrie, dar era destul de rău. Continuam să avem informaţii de calitate, atât HUMINT, cât şi SIGINT. Erau dintre cele pe baza cărora se putea acţiona, însă aliatul nostru nu dorea şi nu putea să acţioneze, ba chiar dorea într-o măsură şi mai mică să dezlege mâinile americanilor.

După câteva luni m-am întors în Asia de Sud, în primăvara anului 2008, efectuând escalele obişnuite, dar zăbovind mai mult ca de obicei în Afganistan. Am ajuns să vizitez unele dintre locurile unde, din motive de securitate, era mai bine să mergi noaptea şi am ajuns de asemenea, doar pentru scurt timp, la stația din Kabul. Şeful stației, un veteran cu numeroase detaşări în zone de război, s-a asigurat că dispun de timp suficient cu agenții lui, neoficial, în gălăgiosul „Talibar" din subsolul lor şi doar cu puțin mai formal în birourile stației.

Frustrarea era palpabilă. Pierdeam teren din cauza refugiilor sigure ale talibanilor şi al-Qaeda în Pakistan şi de-a lungul graniței. Nu ne ajuta cu nimic ceea ce exista din statul Pakistan în lungul Liniei Durand, care separa Afganistanul de Pakistan. În cele mai multe nopți, unități de grăniceri şi poliția de frontieră ignorau mişcările inamicului; uneori îl ajutau şi-l instigau.

Am purtat o discuție îndelungată cu Yolanda, agentul-şef care se ocupa de coordonarea țintelor, o tânără energică, cu păr lung şi castaniu, pe care cei din stația din Kabul o porecliseră „Îngerul Morții". Avea o mulțime de rapoarte de informații, dar de multe ori nu putea acționa în baza lor şi dădea cu vehemență glas frustrării colective.

Prezumtivul nostru partener, ISI, continua să susțină căpetenii talibane, aşa cum era comandantul Nazir. Ei îi vedeau pe cei ca Nazir ca pe o protecție strategică în competiția lor mistuitoare cu India. Pentru noi, oameni ca el costau vieți de americani, inclusiv un om al nostru din stația din Kabul.

Pakistanezii erau foarte agitați. Odată cu finele anului 2008, guvernul lui Pervez Musharraf, în măsura în care se poate vorbi despre un guvern, se dezintegra. Alegerile generale din februarie au făcut ca Partidul Popular din Pakistan (PPP) al lui Benazir Bhutto să devină cel mai mare bloc din Parlament şi, începând cu luna august, o coaliție condusă de PPP a început procedura de acuzare a lui Musharraf. El a demisionat înainte de sfârşitul lunii şi în noiembrie s-a refugiat la Londra.

Musharraf a fost înlocuit de Asif Ali Zardari, soțul lui Bhutto rămas văduv, propulsat de partid după asasinarea lui Benazir, întrucât se părea că partidul n-ar fi putut supraviețui unui conflict

intestin dur privind un alt succesor. Anne Patterson, talentata şi dura noastră ambasadoare în Pakistan, a văzut încotro se îndreaptă situaţia şi s-a străduit din răsputeri să împingă Pakistanul spre democraţie şi în acelaşi timp să clădească o relaţie cu viitorul preşedinte.

La una dintre vizitele pe care le-a întreprins, a luat un ofiţer superior din CIA pentru a-i prezenta lui Zardari situaţia generală, istoricul, ce se întâmpla în prezent şi ce făceam noi. Dornic să păstreze sprijinul Statelor Unite şi având deja o mulţime de probleme, Zardari a fost de acord. El a avertizat că va trebui să fie critic în public şi a recunoscut că vor exista sectoare ale guvernului pe care să nu le poată controla realmente (adică ISI şi armata).

Era adevărat, dar lăsând deoparte politica şi direcţiile de acţiune, schimburile la nivel profesional dintre CIA şi ISI pakistanez fuseseră de obicei imparţiale şi obiective. Agenţii ISI de nivel mediu păreau să înţeleagă ce făceau Statele Unite şi de ce.

Însă ISI a acţionat frecvent ca un substantiv plural şi uneori apăreau probleme, cum a fost încercarea de a limita oamenii pe care CIA îi putea aduce în ţară. În mod clar, Statele Unite obţineau unele informaţii foarte bune, lucru care a nemulţumit, se pare, ISI. Ei puteau sau nu să aibă o idee clară despre felul cum obţineam informaţiile, dar apreciau în mod corect că ar fi fost mai greu s-o facem dacă aveam mai puţini oameni în regiune. De aceea ISI a început să se eschiveze, să pună sub semnul întrebării, să tărăgăneze şi finalmente să refuze solicitări de vize de intrare pentru agenţii pe care încercam să-i trimitem acolo. A fost meschin. A fost iritant. Şi tot n-a oprit ce făceam noi.

De asemenea, am făcut lobby personal pe lângă Zardari. În septembrie 2008, Steve Kappes şi cu mine am petrecut o zi la New York în timpul sesiunii Adunării Generale ONU. Un asemenea eveniment multiplică haosul existent de obicei în Manhattan, aşa că Steve, eu şi bodyguarzii noştri am mers pe jos aproape toată ziua. A meritat însă. Ne aflam acolo pentru a-l cunoaşte pe noul preşedinte pakistanez.

Zardari era plăcut, hiperactiv şi se spunea despre el că ar fi fost atât de corupt, încât pakistanezii îl porecliseră „domnul zece la sută” Ne-am întâlnit în apartamentul lui din hotelul Waldorf şi am

consumat rapid timpul care ne fusese alocat. Zardari se grăbea la o întâlnire cu prim-ministrul Indiei, dar a insistat să-l aşteptăm până revenea. Aşa că am rămas, înconjuraţi de stafful noului preşedinte, care s-a străduit să ne facă să ne simţim ca acasă, oferindu-ne sucuri şi dulciuri din Asia de Sud.

I-am prezentat lui Zardari aceeaşi relatare macro pe care i-o prezentaserăm lui Musharraf cu nouă luni în urmă. El n-a fost dezinteresat, însă era în mod clar un individ care preţuia mai mult relaţiile decât datele. Dorea pur şi simplu ca noi să stăm acolo şi să „relaţionăm”

Guvernul SUA avea totuşi nemulţumirea lui. „Surse” guvernamentale pakistaneze căpătaseră obiceiul de a acuza în mod frecvent cauzarea unor prejudicii masive civililor inocenţi din Asia de Sud. Poate că le satisfăcea o nevoie politică internă care nu era evidentă pentru noi, însă nu era adevărat. Iar dacă ţelul era de a pune presiune pe guvernul american pentru a înceta acţiunile noastre, l-am asigurat că aşa ceva n-ar fi avut succes.

— Domnule preşedinte, am explicat, noi ştim adevărul şi, cu toată sinceritatea, credem că minciunile acestea vor înrăutăţi până la urmă lucrurile pentru dumneavoastră. Ce aveţi de câştigat din susţinerea acestei versiuni?

Am început să întind materialele în faţa lui Zardari, ca să-i explic „grija deosebită pe care guvernul american o are...” M-a întrerupt repede, m-a prins de braţ şi a rostit cu un semisurâs:

— Domnule general, eu nu sunt american. Mie nu-mi pasă de chestiile astea.

Bănuiesc că era un fel de autorizare, totuşi nu una pe care noi s-o fi salutat ori de care să fi avut nevoie. Steve şi cu mine am plecat din Manhattan minunându-ne de personajul pe care tocmai îl întâlniserăm şi am revenit la treburile noastre.

Pakistanul a rămas mereu în atenţia noastră, iar după două luni ne-a pus din nou în dificultate în cel mai neplăcut mod cu putinţă.

În ajun de Thanksgiving, tăiam ţelină pentru a umple curcanul de sărbători şi în acelaşi timp priveam ultimele ştiri de la magnificul Taj Mahal Palace Hotel din Mumbai, care ardea în flăcări, în timp ce teroriştii Lashkar-e-Taiba bântuiau pe străzi, omorând sau schilodind aproape 500 de persoane din centrul comercial al Indiei.

Atentatul din Mumbai era îngrijorător din mai multe puncte de vedere. În primul rând era vorba despre costurile în vieți omenești: persoane nevinovate ciuruite în restaurantul unui hotel, într-o gară și într-un centru evreiesc. Lor li se adăuga teama că fusese implicat partenerul nostru în lupta antiteroristă, ISI pakistaneză. Și, în cele din urmă, caracterul atacului în sine. Mai puțin de o duzină de fanatici cu telefoane mobile și arme automate tocmai declanșaseră un atentat terorist cu efect strategic. Ce importanță avea el pentru viitoarele amenințări asupra teritoriului Statelor Unite? Dacă al-Qaeda învăța o lecție de aici?

Mai exista și o altă problemă, mai urgentă. Cum va reacționa India? Atrocitatea aceasta părea să aibă deja atât de multe amprente pakistaneze, încât un răspuns indian dur părea inevitabil. Iar apoi...?

Deși administrația Statelor Unite se pregătea pentru tranziția prezidențială, diplomații americani au lucrat frenetic pentru dezamorsarea situației. Un alt război în Asia de Sud ar fi fost ultimul lucru de care să aibă nevoie noul președinte.

Am început să-mi sâcâi omologul pakistanez, acum Ahmed Shuja Pasha (fostul director general al Operațiunilor Militare, principalul post operativ din armata pakistaneză), la telefon, pentru a discuta deschis cu noi despre atentat. Nu aveam nicio îndoială că fusese opera lui Lashkar-e-Taiba și apăreau tot mai multe dovezi că pregătirea și direcționarea atentatului avuseseră loc în Pakistan, unde organizația se bucura de protecția și sprijinul ISI.

Pasha sosise în ISI de numai câteva săptămâni și nu avea experiență anterioară în domeniul informațiilor. ISI era o organizație foarte compartimentată, așa că nu m-ar fi surprins dacă afla pentru prima dată multe dintre lucrurile pe care i le spuneam acum.

De Crăciun, el a sosit în Statele Unite și am petrecut aproape toată după-amiaza următoare în biroul meu. Pasha a lucrat cu multă grijă, bazându-se pe însemnări. Investigația lui dezvăluise că erau implicați foști membri ISI împreună cu Lashkar-e-Taiba (ceea ce nu constituia o surpriză). Pasha a recunoscut că era posibil ca indivizii aceia nespecificați (și încă în libertate) să fi fost angajați într-o instruire generală a atentatorilor, totuși a fost vag în privința oricăror directive detaliate pe care atentatorii le

primiseră în decursul atacului din Pakistan prin intermediul telefoanelor mobile. De asemenea, n-a recunoscut nici legături mai oficiale între Lashkar-e-Taiba şi ISI, cu toate că cea dintâi era o creaţie a serviciului secret pentru a contesta controlul indian asupra Kashmirului. Iar ISI nu părea să ştie multe despre recenta trecere a lui Lashkar-e-Taiba de la o grupare teroristă axată pe Kashmir spre o grupare teroristă cu ambiţii globale mai degrabă similare cu cele ale organizaţiei al-Qaeda, o migrare ce putea fi lesne urmărită prin activitatea pe internet a membrilor săi.

Am optat să-i transmit lui Pasha suficiente informaţii cenzurate despre ce credeam noi că se întâmplă, pentru a încerca să-l determin să acţioneze. Dacă el ştia ce ştiam noi... poate că am fi putut impulsiona o mişcare.

Nu am avut prea mult succes. Mulţi pakistanezi vedeau Lashkar-e-Taiba (la fel ca reţeaua Haqqani şi talibani) ca pe un fel de rezervă strategică, nu un risc strategic şi un pericol regional aşa cum era de fapt. În trecut, tentativele Pakistanului de a limita Lashkar-e-Taiba fuseseră incomplete şi de scurtă durată. Situaţia s-a dovedit la fel şi acum.

Oficialităţile serviciilor secrete pakistaneze au fost de acord că atentatul din Mumbai fusese într-adevăr o tragedie, însă nu aveau nicio legătură cu el şi realmente nu puteau afla multe.

Slavă Cerului că India a dovedit o reţinere remarcabilă!

Şi slavă Cerului că doi preşedinţi succesivi au decis să acţioneze unilateral când o ceruse securitatea Americii!

NOUĂSPREZECE

TRANZIȚIE

CIA, NOIEMBRIE 2008-FEBRUARIE 2009

Cred că consensul din cadrul comunității serviciilor secrete era că alegerea lui John McCain va afecta mai mult producerea informațiilor de către Statele Unite decât alegerea lui Barack Obama.

Senatorul McCain era un personaj cunoscut. Patriot. Eroic. Plin de forță. Emoțional. Odată a ieşit furios dintr-o şedință pe care o aveam la Capitoliu cu republicanii din Senat, acuzându-mă că-mi acopeream fundul în timp ce le dezveleam pe ale lor (cuvintele îi aparțin). Ulterior a revenit la şedință şi şi-a cerut scuze.

Barack Obama era o necunoscută. În primăvara anului 2008 trebuia să ne întâlnim la inițiativa lui, în scopuri ce nu-mi sunt clare nici până azi. A întârziat însă la remarcabila comemorare a lui Tim Russert în Kennedy Center şi mi-a telefonat personal pentru a anula întrevederea, promițându-mi că ne vom vedea în curând. În mod previzibil, campania l-a acaparat şi întâlnirea promisă n-a mai avut loc niciodată.

În CIA existau persoane care priveau cu îngrijorare apropiatele alegeri, temându-se că un nou preşedinte va încerca să-i urmărească în justiție pe agenții implicați în predare, detenție şi interogare. Într-adevăr, ambii candidați exprimaseră opinii negative față de programe, iar Eric Holder promisese în mod explicit o evaluare în timpul campaniei pentru senatorul Obama.

Un jurist de frunte din CIA m-a abordat cu recomandarea unei amnistii prezidențiale anticipate pentru toți cei implicați. Ca să fiu clar, el nu le imputa nimic colegilor agenți, ci pur şi simplu se temea de anchete şi litigii motivate politic, care ar fi afectat vieți şi ar fi distrus economii personale. Ținând seama de acțiunile lui Holder după ce a ajuns în funcție, se poate spune că a fost extrem de vizionar.

Am fost de acord cu încercarea lui, dar era o cale presărată de dificultăți. Începuse deja ancheta despre distrugerea videocasetelor. Mă îndoiam că președintele se va gândi măcar o clipă la amnistie, iar cererea noastră putea fi interpretată de unii ca o recunoaștere a vinovăției. Ar fi zădărnicit de asemenea eforturile în care ne angajaserăm pentru a convinge o nouă administrație că programele acestea trebuiau să continue.

Am dorit o a doua opinie, așa că, după terminarea unei ședințe din Camera de Criză, l-am abordat pe Fred Fielding, consilierul Casei Albe, și i-am explicat pe scurt cu ce mă confruntam. Mă împrietenisem cu Fred la scurt timp după sosirea lui la începutul anului 2007. Avea un stil șiret, de unchiaș, prietenos și liniștitor. Nu exista un barometru mai bun privind înțelepciunea politică și legală de a înainta materialul respectiv și, după o conversație scurtă, mi-a fost clar că nu era defel entuziast. Deși n-o știam la momentul acela, Fred se opunea de asemenea amnistierii lui Scooter Libby, fostul șef de cabinet al vicepreședintelui.

Am abandonat subiectul. Nu era nevoie să-l punem pe președinte într-o situație imposibilă. Și nici să ne comportăm de parcă am fi avut nevoie de amnistie. În anii ce au urmat am analizat însă frecvent decizia aceea, când Eric Holder a încercat într-adevăr să-i atace pe agenții CIA.

În seara alegerilor aveam echipe în Phoenix și Chicago. Cu excepția unei repetări a lungii numărători care avusese loc cu opt ani în urmă în Florida, *cineva* urma să primească informarea de securitate zilnică prezidențială a doua zi dimineață. La începutul serii a devenit clar că acel *cineva* era Barack Obama.

Procesul ar fi fost același indiferent de câștigător. Ca tot restul guvernului, aveam să ne străduim să căpătăm acces la președintele ales și apoi să creăm cât mai multe momente de felul „să fiu al naibii!”, așa cum le porecliserăm.

Asta nu implica deloc lipsă de respect. Ba chiar ideea era de a-l proteja pe președintele ales. Era vorba despre cei care fuseseră în preajmă înainte de alegeri și care aveau să fie în preajmă și după următoarele alegeri, care spuneau cum vedeau ei lumea, nu prin lentilele retoricii de campanie, ale sondajelor de opinie sau ale lumii

așa cum doreai să fie. „Să fiu al naibii!" reflecta pur și simplu de câte ori avuseseră ei succes, ca în: „Să fiu al naibii, mai bine nu spuneam asta în mitingul de campanie din Buffalo!"

A trebuit să aștept până pe 9 decembrie ca să obțin acces direct la președintele ales și la vicepreședintele ales. Echipa care avea să se instaleze la Casa Albă își primea informările despre situații și amenințări de la DNI, care era, potrivit legii, consilierul principal pe probleme de informații al președintelui. Eu trebuia să le vorbesc despre acțiunile sub acoperire, care rămâneau în jurisdicția CIA.

În mod evident, până la data aceea din decembrie mai era destul și imediat după ce am ajuns în Chicago mi s-a spus că întrevederea noastră putea fi în pericol. Când am intrat în recepția semiîntunecată a hotelului din centru (sosiserăm foarte târziu, pentru a trece cât mai neobservați), șeful bodyguarzilor mei mi-a șoptit că aveam o problemă. Locul fusese schimbat; sala sigură a FBI-ului din Federal Building nu mai era disponibilă, dar se rezervase o sală mai mică la altă adresă.

— De ce? am întrebat ușor exasperat.

Șeful bodyguarzilor s-a aplecat spre mine și mi-a șoptit la ureche:

— Pentru că FBI-ul îl arestează pe guvernator mâine dimineață.

A doua zi, la noua adresă, când l-am văzut prima dată pe președintele ales, el își repeta încetișor:

— Guvernatorul încerca să-mi vândă locul. Guvernatorul încerca să-mi vândă locul.

Sala era strâmtă. Noi stăteam la o masă îngustă, vizavi de președintele ales, vicepreședintele ales, viitorul șef de cabinet Rahm Emanuel, consilierul pe probleme de securitate națională desemnat Jim Jones, consilierul pe probleme de securitate națională al vicepreședintelui Tony Blinken și Mark Lippert, rezervist din Forțele Navale care făcuse parte din campanie încă dinainte de Iowa.

Am întins o hartă globală între președintele ales și mine. Adnotările de pe ea evidențiau toate acțiunile sub acoperire aflate în desfășurare, unele concentrate geografic, altele organizate după probleme globale.

— Domnule președinte ales, am început eu.

(Da, ştiu, este un termen greoi, dar prescurtarea „preşedinte" este incorectă constituțional, iar revenirea la „senator" ignoră o importantă realitate constituțională – el *fusese ales* preşedinte.)

— Domnule preşedinte ales, vă voi informa despre toate acțiunile sub acoperire aflate în desfăşurare. Toate au fost autorizate de preşedinte, însă autorizația provine din partea funcției – nu a persoanei – preşedintelui, aşa că, în absența oricărei acțiuni din partea dumneavoastră, vor continua în după-amiaza zilei de 20 ianuarie [Ziua Inaugurării].

Am explicat după aceea tot ce făceam. Preşedintele ales a fost concentrat, absorbind informațiile fără vreo reacție vizibilă. Vicepreşedintele ales era guraliv ca de obicei, aşa că una dintre problemele mele a fost să-i aduc pe ambii la sfârşitul fiecărei pagini cam în acelaşi timp.

Preşedintele ales devenea mai animat când discutam despre proliferare. Dorea să ştie diviziunea muncii noastre şi în mod specific cât de mult ne concentram asupra Iranului. A acceptat fără comentarii estimarea mea de 80%.

Am vorbit şi despre creşterea numărului de asasinate cu țintă de-a lungul graniței afgano-pakistaneze în a doua jumătate a anului 2008 şi despre faptul că rezultatele lor depăşeau în prezent capacitatea al-Qaeda de a înlocui personal-cheie.

Am păstrat pentru final partea controversată: predările, detențiile şi interogările.

Am început cu predările: transferul extrajudiciar al unui individ către o parte terță. Am explicat în linii mari că am făcut predări în cei opt ani anteriori, că ele nu reprezentau o invenție a administrației Bush şi am specificat care ne erau responsabilitățile morale şi legale față de deținuți, chiar şi în locurile noi unde se aflau.

— Haideți, domnule general, m-a întrerupt brusc vicepreşedintele ales, i-ați trimis în locurile acelea ca să-i torturați în vederea obținerii de informații.

Preşedintele ales era atent, dar tăcut (aşa cum a fost în mare parte a informării), când am răspuns:

— Domnule vicepreşedinte ales, aceasta este o afirmație pur şi simplu neadevărată. Iar acum, după ce v-am spus-o, aş vrea să încetați s-o mai repetați.

Este păcat să nu profiți de o oportunitate.

Când am ajuns la detenții și interogări, președintele ales a preluat controlul discuției. Aproape imediat după ce începusem, m-a oprit și m-a întrebat:

— Care sunt tehnicile?

L-am rugat pe David Shedd, șeful de cabinet al DNI-ului, să vină lângă mine și am demonstrat asupra lui cele două prinderi și cele două pălmuiri pe care le permiteam. După ce ne-am așezat, am adăugat că manipulam de asemenea somnul și dieta deținuților și am oferit o idee despre limitele și împuternicirile noastre acolo.

Cred că președintele ales a fost dezamăgit, pentru că răspunsul lui imediat a fost:

— Care au fost celelalte tehnici?

I le-am enumerat, iar el a spus că va trebui să iau legătura cu Greg Craig, care urma să fie consilierul lui la Casa Albă, pentru a pune la punct o cale de continuare.

Pe drumul de întoarcere din Chicago tot nu aveam nicio idee despre viitorul meu personal, cu excepția unui comentariu vag al lui Denis McDonough (consilier apropiat al președintelui, care ulterior a jucat pentru el diverse roluri de încredere) că voi fi „căutat" de echipa de tranziție. Până atunci nu mai existase niciodată o tranziție prezidențială sub un DNI. De obicei, DCI-ul, care era șeful comunității serviciilor secrete și în același timp directorul CIA, era schimbat odată cu noua administrație (George Tenet a fost o excepție la venirea lui George W. Bush), dar acum DNI-ul conducea comunitatea, iar eu nu eram „decât" directorul CIA. Eram decis *să nu* îmi autoidentific funcția ca una politică (nici nu era), așa încât n-am făcut nimic pentru a sugera că mă gândeam că *trebuia* să plec.

Președintele ales gândea însă altceva, iar la începutul lunii ianuarie numele lui Leon Panetta a început să apară neoficial ca înlocuitor al meu. Adjunctul meu Steve Kappes i-a telefonat lui John Brennan (șeful echipei tranzitorii de informații) și l-a întrebat dacă va sta cineva vreodată de vorbă cu mine. În aceeași seară, președintele ales m-a sunat acasă, m-a anunțat că-și baza alegerea pe nevoia de a întoarce pagina (și de a nu privi în urmă) și m-a rugat

să rămân în funcţie până la confirmarea lui Leon. Am acceptat imediat. Puteam utiliza acel răstimp deoarece nu începusem niciun fel de planuri reale pentru tranziţie.

A fost o greşeală că nu mă pregătisem mai bine. Adoptam poziţia principială de a mă comporta ca şi cum funcţia de director CIA era apolitică, dar nu era deloc practic. Iar recomandarea făcută de preşedintele Bush succesorului său de a mă menţine în funcţie probabil că îmi făcuse mai mult un deserviciu. Urma să fiu schimbat şi ar fi trebuit să-mi fi dat seama de asta. La urma urmelor, activitatea de informaţii înseamnă în egală măsură şi o analiză de calitate.

Dar dacă pentru mine tranziţia a fost neplăcută, pentru John Brennan, care-l consiliase pe Obama în timpul campaniei şi care era acum şeful echipei tranzitorii de informaţii, a fost mult mai grea. Echipa lui era formată majoritar din veterani ai informaţiilor pe care îi cunoşteam şi-i respectam, iar abordarea lor apolitică era o completare perfectă la directiva pe care ne-o adresase preşedintele Bush de a desfăşura o predare de funcţii profesională. John a mărturisit că una dintre directivele lor fusese de a nu ajunge pe prima pagină a ziarelor, ceea ce era perfect pentru noi.

Deşi ne spusese că niciun membru al echipei de tranziţie nu va fi păstrat în posturi viitoare, John dorea în mod clar să vină în locul meu ca director al CIA. Blogosfera a explodat însă în faţa acestei idei, condusă de Andrew Sullivan (consecvent anti-Bush) şi Glenn Greenwald (care era în principiu anti-oricine) şi puternic susţinută de avocatul drepturilor omului Scott Horton. Ei au atras atenţia asupra rolurilor jucate de John sub George Tenet (şef de cabinet, director executiv, şef al Centrului Integrat pentru Ameninţarea Teroristă), când detenţiile erau considerate descalificante. De asemenea, ei au dezgropat declaraţii de nici un an în care John afirma că interogatoriile salvaseră vieţi şi că predările reprezentau un instrument esenţial.

Puţin după Thanksgiving, John a trimis la *Washington Post* o scrisoare în care anunţa că se retrăgea de la orice nominalizări pentru o funcţie cu care viitoarea administraţie nu-l asociase niciodată public. El a profitat de asemenea de oportunitatea de a se distanţa personal de politicile şi practicile anterioare ale Casei Albe.

Totul s-a desfăşurat public şi a lăsat o impresie destul de urâtă. Când John m-a vizitat a doua zi cu Jami Miscik (fostul şef al departamentului de analiză din CIA), pentru aspecte de rutină ale tranziției, am încercat să destind puțin atmosfera. Când i-am întâmpinat în secretariat, mi-am îngăduit să spun:

— Deci s-a cam terminat cu discreția.

După ce ne-am aşezat, m-am întors direct spre John şi i-am împărtăşit sentimentele:

— Îmi pare rău, John, ştiu ce simți.

Referirea era la tratamentul incorect din partea presei.

John a tăcut o clipă, după care a răspuns încordat:

— Cu tot respectul, Mike, habar n-ai!

În conversație a urmat o pauză. Miscik privea drept înainte. Am încercat să-mi păstrez calmul, numărând până la zece. „Du-te naibii, John (unu), Du-te naibii, John (doi), Du-te naibii, John (trei)..." şi aşa mai departe până la zece. După aceea am continuat şedința, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

(În cele din urmă, John a devenit director în 2014, iar perioada anterioară petrecută de el în Agenție a continuat într-adevăr să fie o problemă când a apărat bărbăteşte CIA de acuzații murdare.)

Iar cazul lui n-a fost izolat. Pe lângă neplăcerea personală, exista o problemă de politică serioasă. O structură a personalului în care Greenwald, Sullivan, Horton şi alții ca ei îi verificau realmente pe oficialii de vârf ai administrației nu putea să aducă nimic bun.

O victimă ulterioară vizibilă a fost Phil Mudd, nominalizat ca subsecretar al Departamentului Securității Interne pentru Informații şi Analiză. Phil era un profesionist desăvârşit, un analist CIA de carieră cu realizări superbe şi experiență vastă în antiterorism. Pe când eram prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații, l-am presat să-şi părăsească zona de confort din CIA şi să accepte un post provocator ca director adjunct al nou-înființatei Direcții de Securitate Națională a FBI. Sarcina lui Phil acolo a fost de a extinde activitatea biroului şi de a da analizelor FBI, bazate pe medicină legală şi axate pe aplicarea legii, o adevărată funcție informațională: predictivă, perturbatoare şi acționând în intervalul dintre cazuri.

N-a fost uşor, dar Phil a progresat. A câştigat respectul întregului FBI şi şi-a înscris personalul în curentul principal al comunităţii serviciilor secrete. Cu timpul, a căpătat experienţă şi a fost acceptat de factorii de aplicare a legii de la toate nivelurile de guvernare. Un profesionist al informaţiilor naţionale cu acreditări printre poliţişti, Phil Mudd era croit pentru funcţia din Departamentul pentru Securitate Internă, care era interfaţa-cheie dintre forţele şi resursele naţionale şi nevoile apărătorilor statali, tribali şi locali şi ale forţelor de intervenţie rapidă.

N-a fost să fie aşa. Blogosfera începuse deja să clocotească despre caracterul lui inadecvat pentru funcţie. Care era păcatul lui Phil? Fusese director adjunct al Centrului pentru Combaterea Terorismului din CIA şi analist-şef la apogeul contraatacului Agenţiei împotriva reţelei al-Qaeda.

În vizitele făcute de Mudd consilierilor şi asistenţilor de la Capitoliu, i s-a spus că audierile se vor concentra asupra acestui aspect al trecutului său într-o măsură mai mare decât acreditările lui pentru viitorul post. Calm (şi înţelept), Phil a refuzat. Nu intenţiona să cadă la mijloc şi să fie obligat să răspundă cum definea tortura şi dacă era de acord cu descrierea preşedintelui Obama care susţinea că fusese o perioadă întunecată din istoria noastră, cu aserţiunea fostului vicepreşedinte că sute de vieţi fuseseră salvate, cu judecata preşedintelui Camerei Reprezentanţilor că ei „ne-au indus în eroare permanent" sau cu declaraţiile mele publice că programul CIA de interogatorii a produs informaţii valoroase. Dincolo de costurile de natură psihică pe care i le-ar fi impus o asemenea anchetă, Phil nu dorea pur şi simplu să hrănească fiara partizană şi să creeze şi mai multă confuzie pentru comunitatea pe care o iubea. În felul acesta, SUA au rămas fără omul cel mai calificat să ocupe poziţia de director al informaţiilor în Departamentul pentru Securitatea Internă.

Casa Albă a emis o scurtă declaraţie *pro forma* de regrete faţă de decizia lui Phil. Eu am scris un editorial despre absurditatea autodistructivă a situaţiei şi am sperat în tăcere că epurarea se va încheia în curând.

Nominalizarea lui Leon Panetta a arcuit destule sprâncene. Democrați de frunte din Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului au fost furioși că n-au fost consultați în privința alegerii de către echipa noului președinte și au fost în același timp ușor neliniștiți de lipsa de experiență a lui Leon în intelligence. Senatoarea Feinstein l-a testat discret pe adjunctul meu Steve Kappes despre interesul lui față de post. Acestea fiind spuse, confirmarea lui Leon n-a fost niciodată pusă la îndoială.

Prima noastră întâlnire a avut loc la sediul echipei de tranziție. Am intrat în ședință cu Steve Kappes și i-am lăsat pe membrii-cheie ai echipei de conducere a CIA în camera vecină. Planul era simplu. Eu și Steve aveam să-l informăm pe nominalizat timp de 15 minute, apoi ieșeam, pentru a-i îngădui lui Panetta să vorbească cu Steve despre păstrarea acestuia ca adjunct al său. După ședința aceea, avea să intre echipa de conducere, să se prezinte viitorului director și să expună principalele puncte ale activității lor.

Am întocmit o listă scurtă de subiecte pe care să le ating în sfertul meu de oră și le-am notat pe o singură filă de notes. După ce l-am felicitat pentru nominalizare, i-am spus lui Panetta că după confirmare va fi comandantul combatant al Statelor Unite în războiul împotriva terorismului. El avea să ia genul de decizii operative asociate de obicei comandanților combatanți și avea să le ia la orice oră din zi sau din noapte. I-am spus de asemenea că moștenea o echipă de conducere excelentă.

M-am aplecat după aceea spre el și, referindu-mă implicit la unele dintre comentariile lui pe când nu făcea parte din guvern, l-am sfătuit să nu folosească niciodată cuvintele „tortură" și „CIA" în același paragraf. I-am explicat că tortura era un termen legal. Avea un înțeles explicit. Era o infracțiune. Asocierea ei cu Agenția era incorectă și ar fi pus în mișcare lucruri dificil, dacă nu imposibil, de controlat. Existau multe cuvinte disponibile dacă dorea să condamne vreo politică sau practică din trecut, dar acesta nu trebuia să facă parte dintre ele. A fost singurul moment dintr-o discuție călduroasă și prietenoasă în care nu i-am putut descifra reacția.

După câteva săptămâni, în timpul audierii sale pentru confirmare în fața Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului,

Panetta a fost întrebat direct de senatorul Carl Levin dacă era sau nu de acord cu preşedintele şi procurorul general că simularea înecului – o tehnică despre care confirmasem anterior că fusese utilizată de Agenţie asupra a trei oameni – reprezenta tortură. El a replicat prompt:

— Mi-am exprimat opinia că simularea înecului reprezintă tortură şi că este o tehnică greşită.

Candidatul nominalizat era supus unei presiuni politice considerabile pentru a spune ceea ce tocmai spusese. Preşedintele adoptase această poziţie în campania sa, la fel şi conducerea democraţilor în Congres. Şi era inevitabil ca orice nominalizat pentru funcţia de procuror general în administraţia Obama să adopte în mod reflex poziţia respectivă în audierea sa de confirmare, aşa cum a făcut Eric Holder (fără să fi ştiut, desigur, detalii despre tehnica simulării înecului practicată de CIA şi cât de importantă fusese ea în obţinerea de informaţii valoroase de la terorişti deţinuţi). Acelaşi lucru a fost valabil şi în cazul candidatului nominalizat pentru CIA. A fost totuşi dezamăgitor.

Judecătorul Michael Mukasey se confruntase cu acelaşi tip de întrebări în timpul audierii sale pentru confirmarea în funcţia de procuror general în 2007. Senatorii democraţi au fost furioşi că Mukasey refuzase să răspundă, dar el reflecta pur şi simplu realitatea, şi anume că întrebarea legală depindea de detalii şi nu putea fi decisă în mod abstract. Acest lucru era mai cu seamă adevărat după ce Congresul respinsese amendamentul senatorului Kennedy de a scoate în mod explicit în afara legii simularea înecului în Legea comisiilor militare din 2006.

Aşa încât, răspunsul lui Panetta, ca şi al lui Holder înaintea sa, a fost mai degrabă politic decât legal, dar nu i-a mulţumit pe agenţii CIA. Viitorul director tocmai afirmase că personalul pe care urma să-l moştenească participase în activităţi pe care el le considera infracţionale.

Anterior, Blair care fusese desemnat ca DNI (după o conversaţie telefonică cu mine similară celei pe care o purtasem cu Panetta) declinase să răspundă la aceeaşi întrebare şi le declarase aceloraşi

senatori că ar fi fost stânjenitor pentru el să conducă un personal dacă l-ar fi acuzat în prealabil că săvârşise ilegalităţi.

Spre meritul său, Panetta – în cel puţin patru ocazii din timpul audierii – a subliniat că agenţii CIA care operau în conformitate cu legile existente la momentul acela nu trebuiau să fie urmăriţi în justiţie.

Spre sfârşitul zilei, senatorul Wyden l-a întrebat pe Panetta dacă el credea că Statele Unite „predase" persoane către ţări terţe *în scopul torturii.* Panetta a răspuns că asta era opinia lui.

— Suspectez că aşa au stat lucrurile... că am predat persoane altor ţări, ştiind că ele vor utiliza anumite tehnici.

După ce a recunoscut că deţinea cunoştinţe limitate în privinţa subiectului, a concluzionat, spunând:

— Toate indicaţiile par să fie că noi am utilizat această predare extraordinară în scopul respectiv.

La fel ca o mare parte din personalul CIA, am vizionat depoziţia lui Panetta pe C-SPAN. Predaţi „în scopul torturii"– nu că ar fi existat deficienţe în felul în care am primit asigurări despre tratamentul primit de ei sau că vreun partener ne înşelase încrederea – nu, îi predaserăm *în scopul torturii.*

Am ridicat imediat receptorul telefonului securizat şi l-am sunat pe şeful Centrului de Combatere a Terorismului, un agent de teren cu multă experienţă, care studia Islamul la fel de sincer pe cât era de concis.

— Urmăreşti audierea? l-am întrebat.

— O, da.

— Şi cum merge?

— Deloc bine.

— Am predat noi vreodată pe cineva unei ţări terţe în scopul torturii?

— Niciodată.

— Nu mă refer doar la mandatul tău. Oricând?

— Niciodată.

— Iar voi utilizaţi toate instrumentele care ne sunt disponibile pentru a vă asigura că un partener îşi respectă promisiunile?

— Întotdeauna.

— Mulțumesc. Am vrut să mă mai asigur o dată înainte de a face ceva.

Senatul avusese multe legi de votat în ziua aceea şi audierea începuse târziu după-amiaza. Preşedinta Feinstein a trebuit să suspende şedința şi s-a convenit reluarea ei a doua zi dimineață. Asta ne oferea o şansă de a încerca să corectăm depoziția, care era nocivă şi în acelaşi timp incorectă.

Am încins telefoanele cu intermediarii echipei de tranziție din jurul candidatului. Conversația a fost simplă. Retrageți mâine dimineață declarația „predări în scopul torturii", sau actualul director CIA va declara în mod public că viitorul director a fost dezinformat.

Echipa de tranziție apreciase că ziua se desfăşurase bine, aşa că sunt convins că protestul nostru n-a fost tocmai salutat. Totuşi, câțiva membri ai ei au recunoscut că exprimarea „predări în scopul torturii" fusese cel puțin nefericită şi nu doreau ca o dispută publică să strice realizările zilei.

În dimineața următoare, în şedința „suplimentară" dictată de programul încărcat al Senatului din ziua anterioară, viitorul director nu a acceptat propunerea preşedintei Feinstein de a completa sau clarifica declarațiile de ieri. Însă ulterior, răspunzând la întrebări incisive ale senatorului Bond, el a recunoscut totuşi că predările în scopul torturii „nu au reprezentat politica Statelor Unite" şi că dorea „să retracteze declarația respectivă" făcută cu o zi în urmă. Poziția aceea pragmatică a dezamorsat practic situația.

Leon a învățat repede. Cu cât primea mai multe informații de la CIA, cu atât renunța la mai multe opinii pe care şi le formase din relatări populare în perioada când nu făcuse parte din guvern. A devenit un apărător îndârjit al Agenției, atât în fața Casei Albe, cât şi a Capitoliului. A fost un apărător mai bun decât aş fi fost eu în fața Capitoliului, ținând seama de faptul că era membru al partidului aflat la guvernare şi că avea experiență personală şi cunoştințe în instituție.

De asemenea, avea harul de politician în relațiile cu oamenii. Am apreciat asta. În toiul tuturor evenimentelor de mai sus, el mi-a

lăsat un mesaj pe robotul telefonic de acasă, urând favoriților mei Steelers succes în apropiatul Super Bowl.

Până la întâlnirea cu Greg Craig pe care mi-o promisese președintele ales mai era o lună, dar pe 9 ianuarie, Craig, fost senator de Oklahoma (și mentor al lui George Tenet), David Boren și alți membri ai echipei de tranziție ne-au acordat o dimineață întreagă la Langley pentru a ne explica poziția despre detenții și interogări.

Ne-am reunit în sala de conferințe a directorului de la etajul șase, cu echipa de tranziție de o parte a mesei, iar stafful antitero al Agenției și cu mine de partea cealaltă; pe scaunele din spatele nostru se aflau specialiști CIA în domeniul respectiv.

Petrecusem mult timp pregătindu-mă pentru întâlnire, dar înainte de a începe i-am spus lui Greg că dacă totul nu era decât de formă, atunci preferam să nu irosim timpul lui și al echipei lui. M-a asigurat că nu era vorba despre așa ceva.

— Perfect. Ei bine, obiectivul nostru este de a vă face să înțelegeți cu ce ne ocupăm realmente aici și cu ce ne-am ocupat, spre deosebire de legendele urbane care circulă și în baza cărora se emit judecăți și se țin discursuri.

Nu ne aflam acolo ca să apărăm *tortura*, ci ca să apărăm *acest* program.

Am reprodus o parte din comentariile făcute de senatori critici și apoi m-am întrebat cu glas tare de ce oare, dacă ei erau atât de siguri în privința poziției lor, credeau că trebuiau să caracterizeze greșit acțiunile noastre.

După care am continuat:

— Cât despre modificările aduse programului, suntem de părere că ceea ce credeți voi că ar trebui să faceți a fost rezolvat de noi de fapt încă din 2006.

Știam că unul dintre principalii factori motivaționali ale administrației era de a ne „înțelege bine" cu aliații noștri, așa că am atras atenția că aproximativ 90% din informațiile primite de la deținuți fuseseră împărtășite cu aliații, că noi puseserăm deținuților sute de întrebări bazate pe interogatorii ale aliaților și că de asemenea împărtășiserăm cu ei sute de produse finisate de informații, ce includeau date primite de la deținuți.

Am subliniat de asemenea că, în ciuda acuzațiilor fără acoperire, Congresul beneficiase în 2006 de oportunitatea de a închide programul, dar n-o făcuse[53].

Am reamintit de câte ori CIA se adresase Departamentului de Justiție de-a lungul programului şi faptul că Justiția susținuse Agenția, nu doar în infamul şi exageratul „memorandum Bybee" de la începutul programului, ci şi în cazul opiniilor ulterioare, mai limitate.

Aveam multe detalii. În fața mea erau 22 de pagini despre cifre, tehnici, rapoarte şi informații, dar argumentul central era simplu: „Aveți grijă. Nu renunțați în mod arbitrar la ceva de care s-ar putea să aveți nevoie într-o bună zi."

Ulterior, senatorul Boren a declarat pentru *Washington Post* că a simțit după şedință că trebuia să facă un duş. N-a declarat însă şi că la un moment dat al discuțiilor – ca răspuns la argumentul nostru „nu-l retrageți de pe masă" – el ne-a spus că într-o viitoare circumstanță *in extremis* preşedintele ne putea ordona să facem ceva, iar noi o vom face bazându-ne exclusiv pe autorizația lui.

— Uau, am replicat eu. Nici chiar pe David Addington cu teoria lui despre executivul unitar nu l-am auzit spunând aşa ceva. Ştiu că va trebui să vă faceți griji în privința asta doar pentru următoarele două săptămâni, dar o puteți da uitării. Eu n-o s-o susțin.

În clipa aceea, şeful Centrului pentru Combaterea Terorismului care se afla în dreapta mea a completat:

— Iar eu n-o s-o ordon.

În tăcerea stânjenitoare care a urmat, un glas de pe un rând din spate a rostit apăsat:

— Şi indiferent ce ar spune tipii ăştia doi, noi n-o vom executa.

Într-un final, un membru al staffului meu personal a spus, fără a-şi putea stăpâni iritarea, că el crezuse că teoria aceea fusese eradicată în anii 1970.

---

[53] Ca să fiu sincer, Legea privind autorizarea informațiilor din *2008* ar fi restricționat toate agențiile guvernamentale americane la tehnicile de interogare din Manualul de teren al Armatei SUA, dar legea a fost respinsă de preşedintele Bush (*n.aut.*).

Că tot vorbeam de nevoia de a face un duş...

Desigur, întrunirea *a fost* în realitate de formă. Echipa de tranziție a Departamentului de Justiție redacta deja un ordin executiv pentru închiderea închisorilor secrete ale CIA şi limitarea oricăror interogatorii americane la tehnicile enumerate în Manualul de teren al Armatei SUA. În fața unei mulțimi de generali ieşiți la pensie, preşedintele a semnat ordinul executiv alături de altul prin care accepta închiderea centrului de detenție de la Guantánamo la două zile după ceremonia inaugurării sale la Casa Albă.

În dimineața aceea, înainte ca preşedintele să semneze ordinul executiv, mi-am încercat o dată norocul cu Craig, deşi nu primisem în mod oficial ciorna ordinului executiv.

— Greg, am început eu, deşi nu m-ai întrebat, vreau să-ți spun că aşa ceva este în conflict oficial cu CIA.

— Ne-am gândit la asta, Mike.

— Şi ați fi putut obține la loc o mare parte din ceea ce avem nevoie dacă ați fi adăugat doar „exceptând cazul în care preşedintele autorizează altceva" la paragraful care ne limitează la Manualul de teren al Armatei SUA. Mai mult decât de *orice* tehnică specifică, avem nevoie să sădim în mintea deținuților ambiguitate şi îndoială.

Greg m-a asigurat că va „ține seama de sfatul acela"

Mai târziu în decursul aceleiaşi zile, ordinul executiv a fost publicat fără amendamentul meu. Indiferent de părerile noastre diferite în privința detaliilor, preşedintele dăduse CIA ceea ce avea nevoie şi agenților ceea ce le datora: o călăuzire clară. Am expediat mesajul pe care-l avusesem deja pregătit către întregul personal.

> Peisajul legal şi politic în care Agenția şi-a desfăşurat activitatea în războiul global împotriva terorii s-a schimbat în trecut şi ne-am adaptat în mod consecvent şi scrupulos eforturile pentru a reflecta aceste schimbări. Acest ordin executiv nu diferă prin nimic. Îl vom citi cu atenție şi vom emite directivele cuvenite pentru a ne asigura că vom continua să acționăm în consonanță cu legea şi cu direcția politicii. Voi, femeile şi bărbații din CIA, veți utiliza în cel mai bun mod posibil spațiul de manevră pe care ni

> l-a acordat republica. Am toată încrederea în capacitatea voastră durabilă de a o face, onorând, ca întotdeauna, legile şi valorile democrației pe care o servim cu credință.

N-am putut rezista să nu adaug şi un comentariu.

> Când guvernul nostru îşi schimbă legile sau politica, vom urma direcția aceea fără excepție, ocolişuri sau interpretări personale.

Probabil că mesajul acesta a fost perceput în exteriorul guvernului ca un alt avertisment adresat personalului de a nu testa noile limite. Ştiam însă mai bine cum stăteau lucrurile. Fraza aceea se adresa noii administrații. Voi ați dorit-o. Acum va trebui să trăiți cu ea. Nu mai există portițe. Nici măcar nu vă mai obosiți să strigați.

Cineva m-a întrebat dacă acum vom instrui agenți CIA în tehnicile autorizate de Manualul de teren al Armatei SUA. Am răspuns că, dacă va fi nevoie de oameni instruiți după Manualul de teren al Armatei SUA, atunci îi puteam îndruma la sediul altei organizații, unde erau literalmente instruite mii de persoane. CIA va asigura în continuare specialişti în diverse subiecte, însă noi am efectuat detenții şi interogatorii deoarece am avut autorizații speciale. Acum nu mai aveam. Ieşiserăm din activitatea aceea.

În privința predărilor, deplasările extrajudiciare ale subiecților dintr-un punct în altul, am avut mai mult noroc cu echipa tranzitorie. John Rizzo, consilierul general interimar al CIA, a examinat ciorna ordinului executiv despre detenții, care ne fusese transmisă foarte târziu, şi a observat rapid că formulările erau atât de cuprinzătoare, încât ne-ar fi scos şi din această activitate. Panicat, i-a telefonat lui Greg Craig pentru a-l întreba dacă aceasta era intenția.

— Nici vorbă, a răspuns Greg.

Explicaserăm viitoarei conduceri CIA că nu puteam nici să cerem altei țări, nici s-o susținem, să facă ceva care se afla în afara autorității noastre legale. N-a fost greu să sugerăm mai multe scenarii în care ei ar fi dorit ca alții să rețină în mod discret (chiar sub acoperire) indivizi pe care să-i transfere unor terți. Închipuiți-vă un fabricant de bombe care pleacă din Afganistan spre Yemen,

trecând prin Golful Persic, sau un finanțator al terorismului care tranzitează Emiratele trecând pe la donatori arabi.

În ziua următoare, când ordinul executiv a fost emis cu mare tam-tam, a fost inserată o precizare nouă care autoriza detențiile „pe termen scurt și tranzitoriu". Altfel spus, era vorba despre predări – deși termenul acela era evitat și, bineînțeles, viitoarea administrație vorbea mult despre garanții împotriva torturilor sau tratamentelor crude, pentru a se deosebi de predecesorii ei care le practicaseră. Ne-am mulțumit să reînnoim un instrument valoros și am tolerat afirmațiile privind superioritatea morală. (Faptul că multe din mișcările actuale de după 2009 par să fi fost în Cornul Africii sugerează dificultatea neîncetată de a lucra cu parteneri riscanți.)

Iar predările n-au fost decât un singur exemplu de continuitate. În ciuda retoricii caustice, între cele două administrații a existat o constanță surprinzătoare în domeniul încărcat politic al antiterorismului. Multe centre secrete de detenție ale CIA au fost închise, dar asasinarea țintelor a continuat, ba chiar a crescut într-o proporție spectaculoasă. Supravegherea electronică a continuat neabătut. Comisii militare au fost revitalizate. Administrația a invocat curent privilegiul „secretelor de stat" în cazurile aduse în fața tribunalelor. Iar Statele Unite au continuat să se autodefinească beligerante într-un conflict global cu al-Qaeda și afiliații ei.

Se poate afirma că între primul și al doilea mandat al președintelui Bush au existat mai multe modificări decât între cele două administrații care s-au succedat la Casa Albă. Președintele Obama chiar a sugerat acest aspect într-o remarcă pierdută într-un interviu lung pe care i l-a acordat lui Peter Baker de la *New York Times* după primele șase luni la Casa Albă.

> Ar trebui să fac o deosebire între unii pași ce au fost întreprinși imediat după 11 septembrie și locul în care se găseau Statele Unite când am preluat funcția. Mă gândesc, de exemplu, la CIA și la unele programe controversate ce au fost în centrul atenției. Au fost luate măsuri pentru corectarea anumitor politici și proceduri după acei primi doi ani. Cred că amiralul [*sic*] Hayden și Mike McConnell la DNI au fost

> funcționari publici capabili, care au ținut realmente seama de interesele de securitate ale Statelor Unite atunci când au acționat şi cred că au ținut seama de valorile şi idealurile americane.

Am apreciat cu adevărat mulțumirile acelea publice (deşi ar fi putut fi mai generos față de administrația pe care am servit-o eu şi Mike). În tot cazul, comentariul respectiv n-a avut niciun ecou în presă, iar preşedintele n-a mai revenit niciodată la tema aceea, preferând să accentueze retoric deosebirile dintre el şi predecesorul său (a se vedea mai ales capitolele 12 şi 20).

Corespondentul David Sanger a obținut acces la oficiali din administrație şi şi-a intitulat în mod revelatoriu cartea *Confront and Conceal*, o expunere pătrunzătoare a politicii de securitate a administrației Obama. Un articol despre antiterorism, publicat în 2012 de *New York Times*, s-a făcut ecoul acest idei când l-a descris pe Obama ca fiind „un realist care, spre deosebire de unii dintre susținătorii lui fervenți, nu s-a lăsat niciodată purtat de propria lui retorică". Potrivit ziarului *Times*, echipa de campanie a caracterizat toate astea ca pe o victorie a pragmatismului asupra ideologiei.

De aici şi continuitatea între administrații, ca şi retorica elaborată pentru a o camufla cât mai mult. Şi, de asemenea, accentele puse ulterior pe comunitatea serviciilor secrete atunci când a sosit timpul pentru concilierea între afirmațiile aparente şi faptele reale, demonstrată cel mai dramatic prin dezvăluirea programului NSA de metadate în 2013.

Ceremonia oficială de inaugurare a impus o pauză în activitatea frenetică a echipei de tranziție. În primul rând, securitatea evenimentului în sine trebuia să fie asigurată atât de echipa care pleca, cât şi de cea care sosea. Informațiile specifice despre amenințări erau limitate, însă nu riscam nimic şi a trebuit să facem în aşa fel încât să nu lăsăm grijile de securitate ale celor vechi să limiteze în mod excesiv dorința celor noi pentru un spectacol cu adevărat popular pentru evenimentul istoric.

Jeanine şi cu mine trebuia să decidem unde vom fi în Ziua Inaugurării. Deoarece făceam încă parte din aparatul guvernamental,

ni s-au oferit două locuri pe Mall pentru jurământul oficial depus de preşedintele Obama. Fuseserăm de asemenea invitați la baza Andrews a Forțelor Aeriene pentru a ne lua rămas-bun de la preşedintele Bush.

Oamenii uită că Bill Clinton m-a numit în postul de la NSA. În 2001, echipa lui Bush se instalase la Casa Albă şi noi ne acomodam cu *acea* echipă nouă. N-a fost foarte greu, cu o excepție. Cineva din noua echipă dorea să-i treacă în revistă şi să-i valideze pe toți membrii consiliilor noastre consultative. Deşi n-a fost declarat niciodată explicit, am suspectat că motivul îl constituia afilierea partinică. Componența acestor consilii este stabilită cu multă grijă (eu i-am selectat personal pe membrii consiliului meu) şi au suficient de lucru; nu există loc pentru posturi onorifice sau emerite. Eu căutam echilibru, experiență şi dorință de muncă. Mă temeam că acum criteriile vor semăna cu ceva din anii 1950: „Eşti sau ai fost vreodată membru al partidului _____?” Am decis să ignorăm cât puteam insulta validării din partea unor persoane noi, după care, post-11 septembrie, obiceiul a dispărut de la sine.

Înainte de 11 septembrie nu mă întâlnisem cu preşedintele George W. Bush. Îi cunoscusem tatăl, când făcusem parte din echipa lui din Consiliul Național de Securitate, iar vicepreşedintele Cheney vizitase Fort Meade la începutul administrației, însă prima mea întâlnire cu preşedintele a fost în dimineața din septembrie 2001 când George Tenet m-a adus în Biroul Oval pentru a discuta despre acțiunile suplimentare ca puteau fi întreprinse de NSA. După alte două întâlniri a demarat programul Stellarwind. Am revenit periodic pentru a-l ține la curent pe preşedinte cu ultimele date despre evoluția acestuia, însă informările mai detaliate pentru Congres din următorii ani s-au desfăşurat întotdeauna în biroul strâmt al vicepreşedintelui, aflat pe acelaşi coridor.

Am ajuns să-l cunosc pe preşedinte mai bine în iunie 2002, când a venit la Fort Meade pentru a încuraja personalul şi a-i mulțumi. L-am aşteptat singur pe terenul parăzilor când a aterizat Marine One, iar preşedintele m-a invitat în maşină cu el şi cu Andy Card, pentru a străbate distanța scurtă până la NSA. Drumul a trecut pe lângă parcursurile de golf., ceea ce l-a făcut pe preşedinte să se

întrebe cu glas tare dacă el ar fi putut alerga pe aleea securizată pentru jogging, lungă de cinci kilometri, care şerpuia printre ele.

După ce am ajuns la sediul NSA, preşedintele şi-a luat în primire rolul de a le mulțumi personal oamenilor şi de a-i asculta explicându-şi activitatea. Echipa lui de recunoaştere a acceptat o întrevedere cu presa sub unul dintre omniprezentele noastre stindarde „We Won't Back Down" („Nu vom ceda"). După opriri ce au inclus secția Stellarwind şi centrul operațional, preşedintele s-a urcat pe o scenă improvizată în parcarea scăldată de soare, în ovațiile răsunătoare ale mulțimii de peste 5.000 de oameni care se adunase acolo.

Mesajul lui a fost simplu: Apreciez ceea ce faceți – un mesaj important în lumina anchetelor din Congres ce încercau să atribuie vinovății pentru 11 septembrie. El a fost primul preşedinte care a venit la NSA după vizita tatălui său care a avut loc după Primul Război din Golf; „W" a vizitat din nou NSA în 2006, la câteva săptămâni după ce *New York Times* dezvăluise aspecte ale programului Stellarwind.

După discurs, preşedintele Bush a strâns mâinile participanților vreo 20 de minute. A dat autografe pe blocnotesuri, bancnote şi ecusoane NSA de acces (pe care a trebuit să le înlocuim după aceea). A fost o zi minunată, marcată de emoție autentică de ambele părți. Aceştia erau genul lui de oameni. El era genul lor de preşedinte.

Când am devenit directorul CIA, m-am întâlnit în mod frecvent cu preşedintele. El mă tachina pentru loialitatea față de Steelers şi în momentele mai relaxate îmi spunea Mikey. Ca fapt divers, aşa mi se spunea în copilărie, deoarece în casă mai existau alți doi Mike – bunicul meu (Big Mike) şi unchiul meu (Brother Mike).

Stilul lui neprotocolar mă lua adesea pe nepregătite. Odată mă aflam în micul secretariat al Biroului Oval şi aşteptam să intru, când preşedintele a răcnit:

— Mikey, ia vino-ncoace!

Când am intrat, mi-a arătat spre şemineu şi a spus:

— Îl ştii pe Tony, nu-i aşa?

M-am întors şi l-am văzut pe prim-ministrul Marii Britanii care mi-a întins mâna.

Unii afirmă că adevăratul centru de putere al administrației Bush a fost vicepreşedintele. O versiune mai benignă a acestui scenariu este că un preşedinte tânăr şi netestat a avut noroc să se înconjoare cu veterani experimentați ca vicepreşedintele, Don Rumsfeld, Colin Powell, Condi Rice şi alții.

Până la al doilea mandat al preşedintelui, am ştiut prea puține despre funcționarea internă a administrației. Din această perspectivă însă n-am avut niciodată vreo îndoială cine era preşedinte. N-am plecat niciodată de la vreo şedință cu George Bush întrebându-mă oare ce dorise de la mine. Şi am avut rareori o şedință importantă cu vicepreşedintele care să nu se încheie prin cuvintele acestuia:

— Va trebui să prezentăm asta preşedintelui.

Iar dacă a existat vreodată un adevăr în faptul că un preşedinte nou beneficiază de pe urma consilierilor săi mai vârstnici şi mai înțelepți, pentru mine a fost clar că preşedintele se ridicase mai presus de *toți* consilierii săi până când am ajuns să fiu introdus în cercul lui de apropiați.

Oamenii învață şi absorb informații în moduri diferite. George Bush era un cititor avid, aşa cum o evidenția tabela pe care o ținea în secretariatul Biroului Oval, pe care figurau cărțile şi numărul de pagini citite de el şi de Karl Rove. Dar în domeniul serviciilor secrete, se poate spune că preşedintele a deprins realmente subtilitățile în timpul conversațiilor. În scurt timp, toate informările pe care i le susțineam au devenit interactive. Întrebări. Opinii alternative. Comparații cu prezentări din trecut („Nu aşa mi-ai spus acum şase luni"). Nu era niciodată grosolan, nici măcar repezit, totuşi era solicitant şi avea apetit pentru detalii. Aproape fanatic în privința punctualității, el aloca foarte mult timp informărilor din domeniu pentru ca nu cumva acestea să se prelungească neaşteptat şi să determine un efect de domino asupra restului agendei sale de întâlniri. Şi de asemenea acționa pe baza informațiilor primite.

Am participat desigur la discuții substanțiale cu preşedintele, totuşi DNI era principalul lui consilier în problemele de informații secrete. Relația mea specială cu el se derula prin intermediul acțiunilor sub acoperire, pe care le discutam săptămânal. Şedința includea conversații despre detalii specifice ale predărilor, detențiilor şi

interogărilor. Nu cred că acuzații ulterioare ale unor democrați precum că președintele nu ar fi avut habar de asemenea probleme au fost vreodată adevărate, dar este absolut sigur că ele n-au fost adevărate în timpul mandatului meu. De asemenea, îi prezentam săptămânal toate datele la zi despre teroriștii care erau înlăturați într-un fel sau altul de pe câmpul de luptă și-i spuneam și când situația nu mergea prea bine.

În ultimele șase luni ale administrației, el a început frecvent ședințele acestea prin a-mi reaminti cât timp mai aveam ca să-l prind pe bin Laden în mandatul lui de președinte. Probabil că a fost la fel de furios ca mine când succesorul lui a atribuit raidul de succes din Abbottabad modificării priorităților aduse de el personal: „De aceea, la scurt timp după ce am ajuns la Casa Albă, i-am transmis lui Leon Panetta, directorul CIA, că omorârea sau capturarea lui bin Laden a devenit prioritatea noastră absolută în războiul împotriva al-Qaeda" În seara aceea, privind discursul președintelui Obama din bucătăria noastră, m-am întors către Jeanine și am comentat sarcastic:

— La naiba! Mie de ce nu mi-au spus că tipul ăsta bin Laden era important?

Acțiunile sub acoperire sunt întotdeauna încordate. În una din ele, controlam un plan care includea un fabricant de bombe din al-Qaeda care fusese adus pentru un atentat împotriva unei unități din Statele Unite. Eram informat zilnic și aveam certitudinea că totul se afla sub control; în mod clar, președintele era mai puțin optimist ascultând informările săptămânale. A început să mă preseze. Puternic. Repetat. Planul a avut succes până la urmă și un fabricant de bombe talentat a fost scos din circulație. Totul a dovedit un nivel de încredere prezidențială.

Unele acțiuni sub acoperire sunt foarte încordate. O astfel de operațiune urma să traverseze ca un fir roșu toate domeniile imaginabile: legislație, politică, etică, operațiuni și diplomație. Steve Kappes și cu mine doream o ultimă verificare cu președintele, pe care ne-a aranjat-o Steve Hadley. Am discutat vreo oră. Președintele a fost răbdător și ulterior Steve Hadley mi-a spus că ne caracterizase ca pe doi buni catolici care doreau să-i lămurească lucrurile.

Când am plecat, am ştiut că preşedintele era de părere că dacă noi apreciam că trebuia şi puteam executa operaţiunea, atunci aveam s-o executăm. În caz contrar, n-am fi venit la el. Era mulţumit cu asta. Nu ne-a mai spus nimic despre acest subiect.

Am executat operaţiunea. A doua zi dimineaţă, preşedintele a intrat în Camera de Criză, care era aglomerată, s-a uitat spre mine şi a strigat:

— Mike!

A încuviinţat aproape imperceptibil din cap şi eu i-am imitat gestul, după care s-a întors la şedinţă ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

La mult timp după aceea, preşedintele ne-a invitat pe mine şi pe Jeanine (împreună cu familia Hadley şi câţiva prieteni ai cuplului prezidenţial) la Camp David în weekend. Musafirii au sosit sâmbătă pe la amiază, au luat prânzul cu preşedintele şi prima-doamnă, apoi au beneficiat de câteva ore de timp liber, în vreme ce preşedintele a atacat pistele de mountain-bike de pe muntele Catoctin. Ne-am reîntâlnit toţi în sala de cinematograf ca să vizionăm *La început a fost cuvântul*, un film a cărui acţiune se petrecea în anii 1930, în Texas, când un mic colegiu de negri a provocat la dezbateri clubul Harvard.

La scurt timp după încheierea filmului a urmat cina. Toate mesele au fost neprotocolare, în stil familial, iar preşedintele a stimulat conversaţiile, întrebându-ne pe rând ce citeam. Să fiu sincer, eu nu mai citeam decât telegrame de informaţii, însă ultima carte citită fusese *Friday Night Lights*, relatarea controversată a unui sezon de fotbal la un liceu din Odessa, statul Texas. Odessa nu-i prea departe de Midland, locul unde s-a născut prima-doamnă şi unde a crescut preşedintele. Dacă liderul de la Casa Albă a crezut că încercam să-l „perii”, n-a lăsat să se înţeleagă acest lucru, în schimb ne-a dat detalii despre felul cum cartea aceea împărţise practic oraşul în două tabere.

Mai important încă, pe când ne îndreptam spre masă în weekend, preşedintele m-a reţinut pentru câteva clipe între patru ochi.

— Cum îţi merge, Mike? a întrebat el.

— Bine, domnule preşedinte, am răspuns cu sinceritate.

— Vreau să spun din punct de vedere spiritual, a adăugat el, şi atunci i-am înţeles natura întrebării.

— Domnule preşedinte, sunt realmente bine, am repetat cu sinceritate (şi fermitate).

— E bine. E bine.

Este greu să treci prin asemenea lucruri fără să clădeşti legături personale, aşa că am fi dorit cu adevărat să fim la Andrews pentru a ne lua rămas-bun. Am şovăit totuşi o clipă. Simţeam în continuare că funcţia din CIA ar fi trebuit să fie şi să fie văzută ca apolitică, ceea ce sugera ori să mergem pe Mall, ori să rămânem acasă. Însă decizia noului preşedinte de a mă înlocui mi-a uşurat destul de mult povara deciziei. Nu eu transformasem episodul acesta în unul politic.

Am sosit la Andrews devreme şi am fost destul de norocoşi ca să facem parte din grupul care putea să stea în salonul VIP, pentru a aştepta sosirea elicopterului din centru. Cunoşteam bine încăperea aceasta, din nenumăratele călătorii când plecasem şi sosisem în capitală, dar scena era diferită acum. Salonul de obicei liniştit, spaţios şi bine echipat era ticsit de o reuniune sobră (dar în niciun caz funebră) a administraţiei Bush. Peste tot se vedeau foşti şi actuali oficiali.

Majoritatea conversau în grupuri, trăgând cu ochiul spre ecranele TV pe care se derulau evenimentele din centrul Washingtonului. După cuvintele „Aşa să-mi ajute Dumnezeu", în salon au răsunat aplauze spontane şi politicoase, după care ne-am pregătit să străbatem pe jos distanţa scurtă până la hangarul unde urma să sosească fostul preşedinte.

Temperatura în hangar era în jur de zero grade, dar cel puţin eram feriţi de rafalele violente de vânt, în timp ce familiile Bush şi Cheney au părăsit ceremonia din centrul Washingtonului şi au pornit spre elicopter pentru ultima călătorie către Andrews.

Mulţimea de aici era divizată aproape în mod egal: o parte soldaţi care-l serviseră pe preşedinte în călătoriile sale, o parte membri tineri ai personalului de la Casa Albă şi o parte înalte oficialităţi (inclusiv de la nivelul Cabinetului). Primele două grupuri

asigurau strigătele şi ovațiile la venirea elicopterului. Într-adevăr, ei n-au dezamăgit.

Vicepreşedintele Cheney avea o problemă la spate, aşa că a sosit într-un scaun cu rotile, cu o pătură pe picioare, arătând din păcate ca şi cum ar fi susținut o probă pentru rolul domnului Porter interpretat magistral de Lionel Barrymore în *O viață minunată*. Preşedintele a suit cu pas vioi pe scenă şi a încuviințat din cap, privind mulțimea care aplauda frenetic. Ne-a zărit pe Jeanine şi pe mine, ne-a privit fix cu o uşoară undă de surprindere pe chip, apoi a aprobat imperceptibil, la fel cum făcuse în Camera de Criză cu un an în urmă.

Ceremonia, dacă se poate vorbi despre aşa ceva, a fost scurtă. După aceea tinerii s-au repezit să se aşeze la rând pentru a da mâna cu fostul preşedinte, iar eu m-am întors să plec, dar am fost oprit de Jeanine, care a spus că dorea să-şi ia şi ea rămas-bun. Aşa că ne-am aşezat la sfârşitul cozii, în timp ce preşedintele Bush îl saluta pe fiecare în parte. Când a ajuns la noi, Jeanine era în fața mea şi l-a îmbrățişat. După aceea preşedintele Bush s-a întins pe lângă ea, m-a prins de umăr şi m-a tras spre el. Apoi, al patruzeci şi treilea preşedinte al Statelor Unite m-a îmbrățişat cu căldură, practic sărutându-mă pe frunte, după care, fără niciun cuvânt, a plecat spre Boeingul 747 care aştepta să decoleze spre Texas. Andrews fusese alegerea corectă.

Familia Bush s-a întors în Texas, iar eu m-am întors la muncă. Aveam să fiu directorul CIA pentru preşedintele Obama timp de trei săptămâni. Am continuat să ajustăm noua echipă. Stafful preşedintelui cerea concizie în rapoartele informative scrise, în asemenea măsură, încât un analist a poreclit „haikuuri" informările de securitate zilnică pe care le întocmeam. Eu am oferit o actualizare operațională, minimalizând detaliile despre care ştiam că-i plăceau preşedintelui Bush, totuşi mi s-a spus să nu-l mai informez niciodată pe preşedinte despre asemenea amănunte. Ținând seama de măsura în care preşedintele Obama a intrat ulterior în detaliile unor programe gen asasinarea țintelor, suspectez că observația aceea a provenit mai degrabă din partea staffului decât din partea lui.

Însă ea avea să fie acum problema altcuiva. Eu plecam şi am trimis un ultim mesaj personalului. Printre altele, am scris:

> Agenția noastră a ales din Noul Testament un verset care să-i sublinieze misiunea esențială: „Şi veți cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi”
>
> Azi însă Vechiul Testament oferă îndrumări relevante: „Pentru orice lucru este o clipă prielnică şi vreme pentru orice îndeletnicire de sub cer” Este clipa şi este vremea ca Jeanine şi cu mine să vă spunem „la revedere” vouă, femeilor şi bărbaților minunați din Agenția Centrală de Informații. Am fost aici aproape trei ani şi ne considerăm privilegiați să fi făcut parte din acest personal şi din munca lui.
>
> Voi v-ați îndeplinit misiunile cu integritate şi într-un fel care respectă legile americane şi reflectă valorile americane. Patria nu v-ar putea cere mai mult.
>
> Poate că mă veți mai vedea în săptămâna aceasta, dar în general voi fi ocupat cu plecarea. Este însă o plecare fizică. Spiritual şi emoțional, vom fi alături de voi atâta timp cât veți dori.
>
> Cu cel mai profund respect,
> Mike Hayden
> al 18-lea director CIA

Nu mai rămăsese nimic de făcut decât să plecăm. Într-o vineri geroasă de februarie, la mijlocul după-amiezii, Steve Kappes ne-a însoțit pe Jeanine şi pe mine prin holul de la intrare până la automobilul care ne aştepta.

După ce am ajuns acasă, mi-am îndreptat atenția spre pregătirea pentru Maratonul de la Pittsburgh din luna mai, la care mă înscrisesem, una dintre cele mai bune decizii luate în viața mea. Am sperat că, alergând zilnic 15, 20, 25 sau mai mulți kilometri, îmi voi uşura perioada de tranziție. Am avut dreptate.

DOUĂZECI

„DOMNULE GENERAL, VOR PUBLICA NOTELE INFORMATIVE”

MCLEAN, VIRGINIA, 2009-2014

— Jim, timp de minimum 46 de luni, nu vei avea un Directorat de Operațiuni.

Când mi-am început cariera de ofițer, Forțele Aeriene m-au învățat să încep orice informare cu o atenționare. Aceasta era cea mai bună pe care o născocisem vreodată și tocmai i-o adresasem consilierului pe probleme de securitate națională.

Jim Jones era un prieten vechi. Am fost vecini în Comandamentul European din Germania la începutul anilor 1990, apoi am călătorit împreună în Bosnia, ca să coordonăm sprijinul acordat de Statele Unite misiunii ONU de acolo.

Aveam dreptate să-i telefonez consilierului pe probleme de securitate națională, chiar dacă nu mai făceam parte din guvern, dar mă bazam și pe prietenie. Jim a fost amabil, a preluat convorbirea, mi-a oferit timpul necesar pentru a-mi explica îngrijorarea, după care mi-a mulțumit (sincer) pentru că abordasem subiectul.

Subiectul era următorul: la insistențele procurorului general Eric Holder și ale consilierului Casei Albe Greg Craig, președintele Obama decisese să înceteze lupta împotriva unei plângeri în justiție a Uniunii Libertăților Civile Americane în conformitate cu Legea privind libertatea accesului la informație și acceptase să desecretizeze patru opinii legale ale Departamentului de Justiție care detaliau tehnicile ce fuseseră autorizate pentru interogările de către CIA ale teroriștilor de mare valoare.

Cu numai câteva zile în urmă, juriștii Agenției cooperaseră cu Justiția și alte departamente, analizând pe care dintre multele exceptări ale Legii privind libertatea accesului la informație le puteau utiliza pentru a proteja diverse părți din documente.

Notele informative fuseseră de mulți ani un măr al discordiei. Erau strict secretizate şi de asemenea protejate prin privilegii legale, iar administrația Bush fusese de acord doar cu mari rețineri să le împărtăşească unui cerc aflat în permanentă creştere de membri ai Congresului şi staffului lor.

Acum Greg Craig îi spunea lui John Rizzo, consilierul general interimar al CIA, că Justiția va anunța Uniunea Libertăților Civile Americane şi tribunalul că guvernul va desecretiza notele informative ale Departamentului de Justiție cu intervenții minime.

Subiectul nu-i era necunoscut lui Rizzo. El era consilierul general *interimar* pentru că Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului nu-l acceptase în postul plin după ce refuzase în audierea pentru confirmare să condamne aceleaşi opinii ale Departamentului de Justiție.

Rizzo a relatat convorbirea telefonică cu Craig directorului adjunct Steve Kappes, care a rămas la fel de perplex. El şi-a început propriile investigații şi în acelaşi timp i-a cerut lui Rizzo să alerteze câțiva foşti directori ai CIA. Aceea era practica standard când foştii urmau să fie implicați în ştiri de prima pagină.

Rizzo mi-a telefonat şi glasul continua să-i sune neîncrezător.

— Domnule general, vor publica notele informative.

Nici mie nu mi-a venit să cred vestea. În aceeaşi acționare în justiție a Uniunii Libertăților Civile Americane, CIA fusese adusă în fața Curții în anul anterior pentru un subiect aproape identic. Bazându-se pe o declarație pe care am semnat-o, judecătorul fusese de acord să ne îngăduie să continuăm protecția – pe considerente de securitate națională – detaliilor specifice ale simulării înecului, o tehnică de interogare care nu mai fusese utilizată din 2003, pe care Agenția n-o mai autorizase de ani buni şi despre care recunoscuserăm public că s-ar putea ca în prezent să fie ilegală în conformitate cu legile recent aprobate de Congres. Cu toate acestea, Curtea a consimțit că dezvăluirea detaliilor tehnicii ar fi legat mâinile preşedintelui în eventualitatea unei urgențe viitoare, deoarece, la urma urmelor, legile şi politica se puteau schimba.

Declasificarea notelor informative avea să fie de asemenea inconsecventă cu angajamentul administrației de a *nu* privi înapoi.

În timpul tranziţiei, noul preşedinte şi echipa lui mă asiguraseră că nu vor exista acţiuni retrospective, nici „vânători de vrăjitoare" şi nici persecuţii.

Într-adevăr, când am primit telefonul „Dragă John" din partea preşedintelui ales, el mi-a spus că plecarea mea din CIA va ajuta la consolidarea mesajului respectiv. Un director nou avea să uşureze sarcina preşedintelui de a-şi respecta politica şi promisiunea de a merge înainte.

După ce am reflectat câteva ore asupra situaţiei, i-am telefonat lui Jim Jones din parcarea unui centru comercial din nordul Virginiei, după ce o lăsasem pe Jeanine la clubul ei de carte. În ziua următoare am vorbit cu consilierul Casei Albe Greg Craig, iar după încă o zi cu adjunctul lui Jim, Tom Donilon.

Am contestat ipoteza Departamentului de Justiţie că guvernul va pierde procesul. Am amintit de apărarea cu succes din 2008 a detaliilor simulării înecului.

Am subliniat că administraţia nu se putea aştepta să controleze evenimentele în urma desecretizării. În ciuda angajamentului Casei Albe de a privi înainte, desecretizarea avea să alimenteze *mai multe* solicitări de documente şi nu mai exista niciun firewall natural acum, după ce amănuntele tehnicilor înseşi fuseseră desecretizate *voluntar*.

Aveau să urmeze cereri de urmărire în justiţie – a autorilor notelor informative, a celor care le solicitaseră, a celor care le executaseră, a celor care le dăduseră aprobarea politică. Apoi aveau să urmeze cereri pentru excluderea din barou a avocaţilor şi sancţionarea medicilor şi psihologilor implicaţi în program.

Am descris decizia ca pe o „trădare a încrederii" şi o „nesinceritate fundamentală" Oameni respectabili puteau să nu fie de acord cu meritele faptelor Agenţiei, iar decizia politică a preşedintelui de a reexamina practici de interogare era genul de decizie la care CIA se aştepta din partea comandantului suprem. Însă decizia aceasta era diferită. Asta însemna să îmbrânceşti nişte oameni buni – care acţionau din simţul datoriei, nu din entuziasm – pe carosabil, în faţa maşinilor, şi să fii indiferent la ce se va întâmpla în continuare.

Mai substanțial, am argumentat că dezvăluirea acestor tehnici îi va învăța pe inamicii noștri la ce se puteau aștepta în orice sesiuni viitoare de interogatorii cu americanii. Manualul de teren al Armatei SUA, directivele după care se călăuzea Departamentul Apărării în interogatorii, era declasificat și deja disponibil pe internet, unde era utilizat de al-Qaeda pentru a învăța cum să reziste la interogatoriile americanilor.

I-am reamintit lui Greg Craig că ordinul executiv al președintelui care limita agențiile guvernamentale la Manualul de teren al Armatei SUA comandase și un studiu la nivel guvernamental pentru a aprecia dacă tehnicile autorizate în manual erau sau nu suficiente pentru a ne proteja de amenințări viitoare. Acum propriul studiu al președintelui era pus în discuție de această decizie de a dezvălui o descriere amănunțită a tuturor tehnicilor noastre alternative. Dacă înlături incertitudinea unui inamic prezentându-i limitele precise a ceea ce poți face, cum și pentru cât timp, îl ajuți de fapt să-și consolideze capacitatea de a rezista și de a anula eficiența oricărora dintre tehnicile expuse. Iar asta înseamnă că ele ieșeau din calcule. Punct!

Președintele, a replicat Craig, nu va autoriza *niciodată* vreuna dintre cele 13 tehnici care erau pe punctul de a fi dezvăluite. Prima mea reacție a fost să-i amintesc că, indiferent de popularitatea de care se bucura în prezent președintele, nu era ales pe viață și nu avea niciun drept să blocheze opțiunile pentru succesorul lui.

Am insistat totuși în mod mai direct.

— Dă-mi voie să înțeleg, am zis. Nu există nicio circumstanță de amenințare în care președintele ne va permite să întrerupem ciclul de somn al unui terorist, chiar dacă asta ne va ajuta să obținem o informație care să salveze vieți?

Oficialii din administrație îmi reaminteau frecvent că rezumatul interviurilor Comitetului Internațional al Crucii Roșii cu 14 foști deținuți CIA (capitolul 12) fusese recent dezvăluit. Argumentul era că, întrucât se cunoșteau deja atât de multe, ar fi fost imposibil să nu desecretizăm aproape toate notele informative ale Departamentului de Justiție.

Nu puteam să înțeleg în ce fel dezvăluirea neautorizată a raportului Comitetului Internațional al Crucii Roșii, care se baza integral

pe debriefinguri unilaterale ale deţinuţilor, ar fi putut determina guvernul SUA să conchidă că nu avea de ales decât să declasifice şi să inventarieze pentru întreaga lume detaliile vechiului nostru program de interogare intensificată. Exista o deosebire între speculaţie (informată sau prost informată) şi confirmarea oficială din partea guvernului american.

Iar asta a adus discuţia la punctul central, un punct pe care l-am subliniat în discuţiile cu Jones, Craig şi Donilon: dezvăluirea acestor note informative urma să aibă un impact teribil de negativ asupra *viitoarelor* acţiuni ale CIA.

După ce detaliile unei acţiuni sub acoperire anterior autorizate erau dezvăluite, declarate delictuale şi renegate de noua administraţie, toţi ofiţerii de caz din CIA aveau pe viitor să examineze pe toate părţile orice fel de asigurări guvernamentale şi să se întrebe dacă angajamentele luate vor dura mai mult de un mandat prezidenţial.

Ulterior, la *Fox News Sunday*, am avut ocazia să subliniez problema, sugerând o conversaţie cu un fictiv ofiţer de caz căruia i se cere să îndeplinească o acţiune sub acoperire foarte importantă. Directorul îl asigură pe ofiţerul de caz:

— Acţiunea este autorizată de preşedinte. Procurorul general spune că este legală. Congresul a fost de asemenea informat.

După aceea am răspuns în numele fictivului meu ofiţer de caz:

— Am înţeles, dar aţi anunţat şi Uniunea Libertăţilor Civile Americane? Şi ce crede comitetul de redacţie al *New York Times*? Aţi discutat-o cu potenţialii candidaţi la preşedinţie?

Am concluzionat:

— Pe scurt, veţi obliga Agenţia aceasta – care vă apără în războiul actual din prima linie – să se retragă în spatele liniei.

Cine i-ar putea învinovăţi pe actualii agenţi şi generaţiile care le vor urma dacă nu vor mai risca niciodată o asemenea expunere?

Greg Craig ştia că desecretizarea notelor informative urma să aibă un impact. El mi-a spus că decizia aceasta va „prejudicia relaţia noastră cu CIA”

— Va prejudicia? am repetat. Cred că *realmente* subevaluezi situaţia, Greg.

O încercare sinceră a directorului Panetta de a ridica moralul celor mai afectaţi de ceea ce se întâmpla a fost asemănată de un participant cu „un discurs de încurajare în buncărul Führerului”

Mi s-a spus că un agent l-a întrebat pe director dacă cei care efectuau acţiuni autorizate actualmente de administraţia Obama vor fi nevoiţi să treacă prin acelaşi impas peste cinci ani. Panetta a fost sincer. Nu putea garanta că nu se va întâmpla aşa. Dar, a adăugat el, asta nu se va întâmpla sub acest preşedinte. Probabil că cei din sală i-au apreciat onestitatea, dar au înţeles în acelaşi timp că durabilitatea susţinerii pentru oricare dintre acţiunile lor putea să nu se prelungească mai mult de unu-două cicluri electorale.

Noi lucram pentru a evita un asemenea rezultat. Eu am dat telefoane. La fel şi George Tenet. La fel şi Porter Goss. La fel şi John McLaughlin. La fel şi John Deutsch – un şir neîntrerupt de directori şi directori interimari, care porneşte tocmai din 1995.

Fiecare dintre noi a apelat la cineva cunoscut din administraţie. George l-a sunat pe John Brennan, fostul lui şef de cabinet, care la momentul acela era consilier adjunct pe probleme de securitate naţională al Departamentului pentru Securitate Internă. Deutsch i-a telefonat lui Tom Donilon, un vechi prieten şi adjunctul lui Jones. McLaughlin l-a sunat pe Denny Blair.

Vineri după-amiază târziu, Craig mi-a spus că trenul se oprise deocamdată – rugase Consiliul Naţional de Securitate să ţină în săptămâna următoare o şedinţă a directorilor. Asta însemna că problema avea să fie analizată de consilierul pe probleme de securitate naţională, secretarul de stat, secretarul apărării, şeful Statului-Major Interarme, procurorul general, secretarul Departamentului pentru Securitate Internă, directorul Serviciilor Naţionale de Informaţii şi directorul CIA. Am salutat acţiunea, deoarece, în opinia noastră, argumentele împotriva desecretizării documentelor nu fuseseră analizate, iar argumentele în favoarea desecretizării lor trecuseră necontestate.

Toată agitaţia aceasta legată de notele informative ale Departamentului de Justiţie – aşteptarea deciziilor Justiţiei, neliniştea şi iritarea CIA, intervenţiile foştilor directori, numeroasele convorbiri telefonice între o mulţime de jucători – a fost ţinută departe de ochii

publicului până sâmbătă 21 mai, o eternitate după standardele din Washington, dar numai vreo cinci zile după cum este percepută scurgerea timpului în restul țării. Apoi însă povestea a apărut în *Newsweek* – cu sursa indicată explicit ca fiind oficiali din administrație și clar (dacă nu implicit) din Departamentul de Justiție. Articolul susținea că desecretizarea notelor informative fusese deja decisă și „Casa Albă îi luase partea lui Holder" O „înaltă oficialitate a administrației Obama" a numit notele informative „urâte" și a declarat că vor „pune CIA într-o lumină stânjenitoare" Tot el a afirmat că eu fusesem „furios" în telefoanele pe care le dădusem oficialilor din administrație în tentativa de a anula decizia.

Sugerând că decizia fusese deja luată, cei care susțineau desecretizarea puneau presiune pe președinte, pentru că orice decizie inversă ar fi fost acum interpretată ca un abandon în urma insistențelor comunității serviciilor secrete. Articole ulterioare au descris bătălia pentru notele informative ca pe un test major pentru angajamentul de transparență al administrației Obama.

I-am spus lui Craig că sursele articolelor din cadrul administrației făceau Agenției (și adevărului) un deserviciu, afirmând că CIA va fi pusă într-o lumină proastă de notele informative. Era o caracterizare incorectă și malițioasă a obiecțiilor noastre – care aveau legătură cu securitatea națională, nu cu rușinea sau umilirea. De fapt, desecretizarea notelor informative ar fi etalat accentul pus de Agenție pe continuarea dialogului cu Justiția pentru supraviețuirea programului și ar fi contracarat multe dintre ridicolele acuzații extreme ce fuseseră făcute.

În decursul săptămânilor următoare, Consiliul Național de Securitate s-a reunit într-adevăr în câteva rânduri pentru a încerca să ajungă la un consens. Potrivit tuturor relatărilor, CIA a beneficiat de șansa de a-și prezenta punctele de vedere, iar directorul Panetta le-a exprimat în mod apăsat.

Argumentele publice se învârteau în jurul controversei potrivit căreia programul Agenției ar fi slăbit securitatea Statelor Unite deoarece servise ca instrument de recrutare pentru jihadiști.

Era o afirmație simplu de făcut. Se potrivea și argumentului că acțiunile americane creaseră multe dintre problemele noastre

actuale. Atâta doar că nu totul era adevărat, sau cel puțin așa de simplu. Extremiștii islamiști aveau multe motive să ridice armele împotriva Statelor Unite, dar eu n-am întâlnit niciodată vreo dovadă care să sugereze că detenția a 100 de conducători teroriști dictată de CIA și interogarea dură a o treime dintre ei duseseră la umplerea rândurilor al-Qaeda.

Au existat mulți factori. În primăvara anului 2006, Raportul național de informații evalua că războiul din Irak devenise o „cause célèbre" pentru jihadiști. În discursurile lor pentru recrutări, site-urile Web radicale citau de obicei susținerea de către Statele Unite a Israelului sau a guvernelor arabe conservatoare. Abuzurile comise de personalul militar american la Abu Ghraib acceleraseră în mod evident recrutările făcute de al-Qaeda după ce imaginile acelea fuseseră vizionate în mod repetat în toată lumea.

Eu însă n-am întâlnit niciodată vreun argument islamist radical care să se bazeze pe modul în care i-a tratat CIA pe Khalid Sheikh Mohammed, Abu Zubaida sau Abd al-Rahim al-Nashiri și n-am întâlnit niciodată vreun partener islamic care să ridice această chestiune sau care să susțină că reprezenta un impediment pentru cooperarea noastră.

De fapt, sensibili față de felul cum poate fi afectată relația noastră, în anul 2006 am mutat în mod public 14 deținuți de mare valoare la Guantánamo. Am ridicat subiectul în particular cu un partener important din Orientul Mijlociu, care m-a asigurat simplu că el, serviciul lui și guvernul lui știau cine erau oamenii aceia și ce făcuseră ei. M-a mai asigurat că pentru ei nu era absolut nicio problemă.

Nu trebuie uitat că și dacă lucrurile acestea – Abu Ghraib, Guantánamo, închisorile secrete, Irakul, Israelul – pot sluji (în grade diferite) ca simboluri convenabile, ele nu se află în miezul propagandei jihadiste. Sayyid Qutb, egipteanul ale cărui scrieri formează baza teologică a jihadismului modern, a vizitat Statele Unite la sfârșitul anilor 1940. Le-a descris ca fiind o țară fără suflet, materialistă, și a echivalat peluzele verzi cu lăcomia, iar jazzul cu bestialitatea. A criticat evenimentele sociale organizate de biserici în conservatoarea așezare Greeley din statul Colorado, pentru ceea

ce a considerat a fi sexualitatea lor vizibilă şi a condamnat accentul pus de noi pe laic în detrimentul legii divine. Asemenea credinţe consolidează o viziune a lumii în care corupţia modernismului în sine, reprezentat de evrei şi de „cruciaţi”, ameninţă armonia Islamului. Într-un astfel de univers maniheist atotdefinitor, acţiunile americane pot afecta, la limită, puterea mesajului jihadist, dar dacă o fac, ne-am putea examina moravurile sexuale în aceeaşi măsură în care optăm să ne apărăm pe noi înşine.

Recunosc că felul cum optăm să ne apărăm pe noi înşine afectează *într-adevăr* elitele *europene* şi guvernele şi cercurile media *europene.* Însă grupările acelea îşi exprimă nemulţumirea faţă de programul american de asasinare a ţintelor (care s-a extins după 2008), predări (care au continuat) şi spionajul electronic (care a devenit mai puţin secret) la fel de mult ca faţă de detenţii (care au fost reduse) şi interogări (care s-au oprit). Şi toate obiecţiile lor sunt ancorate într-un sistem de credinţe mai vast, care contestă actualul punct de vedere american faţă de utilitatea şi legitimitatea forţei în lumea modernă. Pe scurt, şi el face parte dintr-o discuţie mult mai largă.

Un alt „fapt” contestat era funcţionalitatea tehnicilor; dacă ele nu funcţionau, atunci existau prea puţine motive pentru a le proteja acum.

Am argumentat public că tehnicile funcţionau şi că fuseseră esenţiale pentru securitatea naţională. Într-un interviu pentru Fox News acordat în duminica de după desecretizarea notelor informative, am declarat: „Realitatea acestui caz este faptul că utilizarea acestor tehnici împotriva acestor terorişti a sporit siguranţa ţării. Ele au funcţionat cu adevărat. În septembrie 2006, preşedintele Bush a descris cum, prin utilizarea acestor tehnici, un deţinut a dus la altul, care a dus la altul şi tot aşa.”

Într-adevăr, după desecretizarea notelor informative ale Departamentului de Justiţie, DNI Blair a confirmat într-un mesaj pe care l-a expediat întregii comunităţi a serviciilor secrete că „informaţii de mare valoare au provenit de la interogatorii în care au fost utilizate aceste tehnici şi care ne-au ajutat să înţelegem mai profund organizaţia al-Qaeda care ne atacă ţara” Deşi cuvintele

acelea au fost înlăturate în mod misterios din versiunea mesajului lui Blair care a fost transmis presei, administrația n-a putut contrazice nici concluziile lui, nici pe ale CIA în legătură cu acest subiect fără a se expune acuzației că politiza domeniul serviciilor de informații.

(După cinci ani, democrații din Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului au contestat în mod agresiv argumentul eficienței, dar președintele n-a făcut-o în 2009.)

La o conferință de presă care a marcat primele sale 100 de zile în funcție, președintele și-a apărat ordinul executiv din ianuarie prin care interzicea tehnicile de interogare intensificate. „Sunt absolut convins că a fost o acțiune corectă, *nu pentru că s-ar fi putut să nu existe informații provenite de la acești diverși deținuți care au fost supuși acestui tratament*"

Asta a pus o oarecare distanță între președinte și criticii cei mai vehemenți ai programului. Așa cum am declarat în interviul pentru Fox, „majoritatea celor care se opun acestor tehnici doresc să poată spune «eu nu vreau ca țara mea să facă asta [ceea ce este o poziție perfect onorabilă] și *ele nu au funcționat oricum*». Ultima jumătate a frazei acesteia nu este adevărată." După care am continuat: „Poziția onorabilă trebuie să fie «chiar dacă tehnicile acestea au funcționat, eu nu vreau ca voi să faceți asta». Asta cere curaj, pe când cealaltă frază nu."

Potrivit tuturor relatărilor, chiar și după deliberări considerabile, conducerea Consiliului Național de Securitate a fost împărțită în privința desecretizării notelor informative. Unele rapoarte sugerau că se discutase despre desecretizarea unei versiuni masiv editate a lor (poziția CIA), echilibrată de angajamentul de a înființa o comisie prezidențială care să examineze istoria tehnicilor de interogare (o concesiune făcută „transparenței").

Într-un final însă președintele se confrunta cu o dublă opțiune: să desecretizăm notele informative în general intacte (poziția Departamentului de Justiție), ori să decidem să protejăm substanțial documentele și să ne opunem desecretizării lor în Curte (poziția CIA).

În conformitate cu *Washington Post*, deoarece consilierii săi erau împărțiți între cele două variante, președintele a ținut o ședință noaptea târziu în care a cerut unui consilier să argumenteze în favoarea desecretizării notelor informative (Greg Craig) și altuia să argumenteze împotrivă (Denis McDonough). La sfârșitul dezbaterii simulate, președintele a optat pentru desecretizare și a dictat o ciornă a anunțului său public care urma să fie făcut a doua zi.

Decizia aceea a fost identică cu cea pe care Greg Craig o anunțase Agenției cu patru săptămâni în urmă. Nimic nu se schimbase, doar data.

În dimineața de 16 aprilie, am primit un telefon de la șeful de cabinet al directorului Panetta care mă anunța că notele informative ale Departamentului de Justiție vor fi desecretizate cu minimum de intervenții. Mi-a telefonat după aceea John Brennan, fost senior al CIA și actualmente adjunctul lui Jim Jones la Departamentul pentru Securitatea Internă. John se afla în Ciudad de Mexico, unde aștepta sosirea președintelui. Nu l-am cruțat deloc, ci am deplâns decizia ca fiind o „lipsă fundamentală de onestitate” față de agenții CIA.

În mai puțin de o oră am fost sunat de Jim Jones din Air Force One, aflat în zbor spre Mexic cu președintele. Nu i-am putut spune lui Jim decât că știam să respect persoana și funcția președintelui, dar „nu puteam să inventez lucruri” El a fost de acord fără comentarii în privința aceasta. Legătura telefonică avea probleme; s-a întrerupt de minimum trei ori și sunt sigur că Jim a fost la fel de frustrat ca mine de circumstanțele dialogului.

I-am telefonat după aceea fostului procuror general Mike Mukasey, împreună cu care am întocmit ciorna unui editorial în care ne expuneam obiecțiile față de decizia președintelui. Am atins esența problemei foarte repede:

> Desecretizarea acestor note informative nu a fost necesară ca măsură legală și este greșită ca măsură politică. Efectul ei va fi de a reînvia acel gen de reticență instituțională și

teamă de incriminare care a slăbit în trecut culegerea de informații și pe care am ajuns să o regretăm din plin pe 11 septembrie 2001.

Am contrazis energic argumentele ce susțineau desecretizarea:

> Adepții desecretizării au susținut că tehnicile au fost abandonate și că nu are rost să le mai ținem secrete, că au fost oricum ineficiente, că dezvăluirea lor a fost cumva silită legal și că ne costă mai mult decât merită în fața opiniei publice. Niciuna dintre afirmațiile acestea nu rezistă unei examinări atente.

Am amânat publicarea editorialului până la decizia finală a președintelui, întrucât nu doream să-i îngreunăm sarcina de a face lucrul corect (așa cum îl vedeam noi) prin atașarea numelor a două foste administrații Bush la argumentele împotriva desecretizării.

Deși articolul era de două ori mai lung decât obișnuitele editoriale ale invitaților, *Wall Street Journal* a acceptat să-l publice în ediția de a doua zi a ziarului.

Publicarea aceea era importantă. Atât judecătorul Mukasey, cât și eu consideram că dezbaterea publică avea nevoie de un contrapunct calm și coerent la ceea ce urma cu certitudine să susțină administrația. De asemenea, simțeam cu toată ființa că personalul CIA trebuia să audă cât mai repede vocea aceasta, mai ales pentru că directorul Panetta nu se afla într-o poziție din care să susțină vreunul dintre punctele respective.

Am avut dreptate. Un agent operativ de carieră mi-a mărturisit:

— Vineri a fost o zi incredibil de întunecată, dar am fost foarte mândru când ți-am citit editorialul.

Altul mi-a spus:

— Ți-am citit articolul, care a consemnat cu precizie și claritate momentul și mizele. Slavă Domnului că cineva spune ceea ce trebuia spus!

Președintele știa că desecretizarea notelor informative va lovi puternic CIA, așa că în lunea următoare a vizitat Langley. Înaintea

evenimentului public ce urma să aibă loc tot acolo, el s-a întâlnit în privat cu membri ai CTC şi le-a răspuns la întrebări. Potrivit tuturor relatărilor, a fost o întâlnire degajată, cu întrebări prieteneşti, până când s-a auzit apelul pentru „Ultima întrebare, vă rog”, la care a ridicat mâna un veteran CTC, care stătuse în fundul sălii cu alţi doi colegi. Steve Kappes i-a cerut directorului Panetta să-l prezinte pe agent.

Agentul i-a mulţumit preşedintelui pentru participare, a recunoscut că programul predare, detenţie şi interogare ridica probleme controversate de ordin moral şi legal, şi apoi a întrebat dacă preşedintele era de acord ca ei să revină printre colegii lor şi să le spună că ceea ce făcuseră în cadrul programului salvase vieţi.

Preşedintele, care stătuse la un pupitru, a ieşit din spatele lui, şi-a schimbat tonul şi – clătinând din deget – a început o scurtă prelegere despre nevoia de moralitate.

CIA avea un sistem protejat de mesagerie instant, numit Sametime. La scurt timp după terminarea şedinţei, reţeaua s-a încins la maximum de comentarii de susţinere pentru agent când s-a răspândit vestea despre schimbul acela de replici.

Preşedintele s-a dus apoi în complex pentru a vorbi în faţa a aproximativ 1.000 de agenţi, dintre care mulţi aşteptaseră ore ca să-l vadă.

Stând în faţa peretelui acoperit de stele care-i omagiau pe agenţii căzuţi la datorie, preşedintele a lăudat munca depusă de CIA şi a declarat că ştia că „ultimele zile au fost foarte dificile” El a justificat desecretizarea ca „o consecinţă a unui caz în tribunal care nu s-a soluţionat încă şi împotriva căruia ne-a fost foarte greu să opunem o apărare legală eficientă”. A mai adăugat că „foarte multe dintre informaţii erau de natură publică – fuseseră recunoscute public. Natura lor sub acoperire fusese compromisă.”

Preşedintele i-a îndemnat după aceea pe agenţii CIA să nu fie „descurajaţi de cele întâmplate în ultimele săptămâni. Nu fiţi descurajaţi că a trebuit să recunoaştem că am făcut unele greşeli. Aşa învăţăm.”

Un agent mi-a spus că în CIA se vorbea că ultimul pasaj semăna foarte mult cu *Mister Rogers*[54]. Preşedintele s-a gândit că era momentul să țină un discurs educațional, pe când personalul antitero din Agenție continua să creadă că politicile din trecut nu erau deloc erori, ci un motiv esențial pentru care Statele Unite nu mai fuseseră atacate de peste şapte ani.

Preşedintele avusese dreptate să meargă la Langley şi fără îndoială că agenții i-au apreciat inițiativa de a-i susține. Dar acest episod a ridicat probleme ce nu puteau fi soluționate printr-o singură vizită, o singură cuvântare sau o singură şedință foto.

David Ignatius, editorialist la *Washington Post*, scrie frecvent despre CIA. El este adesea critic, cu toate acestea, comentariile lui sunt rareori lipsite de afecțiune sau de respect pentru Agenție şi oamenii ei.

La două zile după vizita preşedintelui, Ignatius – care avea legături solide în asociația foştilor membri CIA – a publicat un editorial devastator în *Washington Post*. „O spun cu tristețe", a început el, „dar în Langley lucrurile se mişcă foarte lent după desecretizarea notelor informative despre interogatorii, care, citând un agent veteran, «a izbit Agenția ca explozia unei maşini-capcană în fața casei»."

Ignatius a observat că, în vizita personală pe care o făcuse luni, preşedintele încercase să liniştească personalul CIA: „El a spus lucruri corecte despre rolul clandestin al Agenției, dar totul a lăsat impresia unui eveniment din campanie, cu angajați aplaudând şi ovaționând şi cu preşedintele citind de pe prompter pe un fundal de stele care-i comemorau pe luptătorii CIA căzuți la datorie"

Concluzia editorialistului a fost că „Obama pare să creadă că poate juca la două capete – să autorizeze o desecretizare fără precedent a tehnicilor operaționale CIA şi în acelaşi timp să electrizeze un serviciu clandestin care «de abia de acum », le-a spus el luni, va înregistra cele mai mari succese. Viața nu funcționează întotdeauna aşa – nici chiar pentru politicienii charismatici."

[54] Aluzie la un serial TV educațional pentru copii din SUA (*n.trad.*).

Mulţi veterani din Langley credeau acum că era doar o chestiune de timp înainte de o adevărată „noapte a cuţitelor lungi” pentru CIA şi poate chiar pentru agenţii ei.

A doua zi după vizita făcută la Langley, preşedintele a refuzat să excludă acţiuni legale împotriva juriştilor care întocmiseră notele informative ale Departamentului de Justiţie; grupări pentru drepturile omului i-au predat procurorului general Holder o petiţie cu 250.000 de semnături, care cerea un procuror special, iar oficiali ONU şi avocaţi pentru drepturile omului au prezis că – în absenţa unor urmăriri penale de către SUA – tribunalele europene îi vor investiga pe oficialii americani suspectaţi de încălcarea dispoziţiilor privind interzicerea torturii.

În frenezia politică şi jurnalistică ce a urmat desecretizării notelor informative, au fost schimbate acuzaţii şi contraacuzaţii. Când a „răsuflat” în presă programul pregătit de CIA cu datele informărilor Congresului despre tehnicile de interogare, a apărut o nouă intrigă esenţială a întregii drame – care congresmeni au fost informaţi, când şi ce li s-a spus?

La o lună după desecretizarea notelor informative (care, nu uitaţi, a fost făcută pentru a cantona definitiv în trecut subiectul interogărilor), un titlu răcnea în cotidianul *Politico* al Capitoliului: „Democraţi: CIA se pregăteşte să ne ia capetele!”

După alte două zile, preşedintele Camerei Reprezentanţilor a acuzat explicit Agenţia că minţise Congresul – atât despre utilizarea tehnicilor intensificate de interogare („CIA vine în faţa Congresului, dar ascunde informaţii despre planificarea şi utilizarea acestui subiect”), cât şi generale („Ne-a indus tot timpul în eroare”).

Senatoarea Feinstein, preşedinta Comisiei pentru Serviciile de Informaţii a Senatului, s-a grăbit să o susţină pe Pelosi, acuzând că „CIA nu este o agenţie care să se plaseze deasupra adevărului”, iar Anna Eshoo, din Comisia pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor, a adăugat prompt: „Cu ei trebuie să joci *Douăzeci de întrebări*. Nu oferă voluntar informaţii.”

Într-o scrisoare adresată personalului, care fusese concepută pentru a fi disponibilă şi presei, directorul Panetta a replicat: „Inducerea în eroare a Congresului nu este nici politica, nici

practica noastră. Aşa ceva este împotriva legilor şi valorilor noastre. Arhiva noastră din septembrie 2002 arată că ofițerii CIA au dat depoziții corecte despre interogarea lui Abu Zubaida, descriind «tehnicile intensificate care au fost utilizate».”

Folosind un eufemism, întreaga situație devenise destul de urâtă. Şi încă nu se terminase.

Eric Holder fusese cel care impulsionase administrația să desecretizeze notele informative.

În timpul campaniei sale pentru preşedinte, Holder identificase interogatoriile CIA ca fiind torturi, deşi el nu fusese niciodată informat despre detalii ale programului. De asemenea, promisese să ceară socoteală Agenției pentru activitățile ei, ceea ce-l punea cam pe acelaşi teren cu candidatul Obama. După ce a devenit însă preşedinte, Obama şi-a mai îndulcit tonul. De exemplu, când notele informative ale Departamentului de Justiție din epoca Bush fuseseră desecretizate în aprilie, el a prevenit: „Acesta este un moment pentru reflecție, nu pentru răzbunare”

Se pare că Holder n-a recepționat acest mesaj. Potrivit relatărilor publicate, el şi stafful său s-au aşteptat ca desecretizarea să ducă la „un val de susținere pentru o anchetă independentă”

Când nu s-a întâmplat acest lucru, au perseverat. În vară, procurorul general insista pe tema desecretizării raportului secret făcut de inspectorul general CIA în 2004 despre programul de interogare şi a redeschiderii anchetării ofițerilor CIA.

Pentru Agenție era ca un vis urât recurent. Raportul inspectorului general fusese disponibil pentru conducerea comisiilor pentru informații ale Congresului încă din anul 2004, iar din 2006 devenise accesibil membrilor acestor comisii şi multora din stafful lor.

Agenția cooperase considerabil pentru urmărirea în justiție a unui contractor al Agenției, care a fost condamnat pentru omor cu premeditare după moartea unui deținut. CIA trimisese de asemenea alte descoperiri de comportament impropriu la Departamentul de Justiție, unde fuseseră examinate cu atenție de procurori de carieră din Eastern District al statului Virginia, care în cele din urmă au declinat alte urmăriri în justiție. (Ulterior Holder a recunoscut că

nu citise declinările procurorilor respectivi.) Într-un final, urmând decizia procurorilor de a nu acționa, Agenția întreprinsese propriile ei acțiuni disciplinare atunci când fusese cazul.

Se pare că Leon Panetta s-ar fi opus altor acțiuni ale Departamentului de Justiție într-o serie de răbufniri presărate cu injurii în Camera de Criză. De asemenea, la începutul lunii august, el a făcut un gest neobişnuit, publicând un editorial în *Washington Post* în care a scris: „Luna trecută, la o reuniune peste hotare a şefilor serviciilor secrete, unul dintre omologii mei de la un principal aliat occidental m-a tras deoparte. «De ce», a întrebat el, «este atât de preocupat Washingtonul de acțiuni din trecut ale CIA, când cele mai presante probleme de securitate națională sunt cele din prezent?» A fost o întrebare foarte bună."

În zadar! După câteva săptămâni, administrația a publicat o versiune uşor editată a raportului din 2004 al inspectorului general CIA, alte opinii legale ale Departamentului de Justiție, plus o parte din corespondența purtată între Agenție şi Biroul de Asistență Juridică. Holder a anunțat de asemenea că-i ceruse lui John Durham, care investiga deja distrugerea videocasetelor de către CIA (capitolul 12), să-şi extindă cercetările pentru a determina dacă se justifica o anchetă penală completă a comportamentului Agenției.

Preşedintele trecuse, cel puțin tacit, de partea procurorului general. Leon nu izbutise să oprească trenul. Acum, şapte dintre predecesorii lui au făcut un pas înainte pentru a-şi încerca norocul. La jumătatea lunii septembrie, i-am scris preşedintelui, cerându-i să anuleze decizia lui Holder de redeschidere a anchetelor penale. Scrisoarea repeta argumentele obişnuite: serviciile străine vor fi mai reticente față de o posibilă colaborare, agenții CIA se vor feri mai mult să-şi asume riscuri, iar desecretizările publice aveau să ajute al-Qaeda să evite serviciile secrete americane.

Argumentul central însă era unul de echitate. „Dacă anchete penale închise de procurori de carieră în timpul unei administrații pot fi atât de uşor redeschise în următoarea administrație la indicația unor împuterniciți politic, atunci refuzul de acționare în judecată va fi considerat inutil. Agenții trebuie să creadă că există o constanță în regulile legale care le guvernează acțiunile."

Foştii directori CIA nu formează un grup strâns unit. Este posibil să se reunească o dată sau de ori pe an pentru o informare din partea actualului director, însă ei au servit preşedinţi diferiţi în momente diferite şi în circumstanţe diferite. Ar fi greu să-i determini pe toţi să convină că o zi anume este marţi.

Dar odată ce am definit limbajul comun, obţinerea acordului de a semna scrisoarea n-a fost o sarcină grea. Documentul a fost semnat de toţi foştii directori aflaţi în viaţă, cu trei excepţii. Bob Gates era secretarul apărării, aşa că nici măcar nu l-am informat. George H. W. Bush era fost preşedinte şi ar fi fost impropriu din partea noastră să-i cerem să comenteze acţiunile unui succesor. Amiralul Stansfield Turner, care se apropia de 86 de ani, a refuzat pur şi simplu pe motiv că nu era la curent cu subiectul. Nu am insistat.

Era axiomatic ca trei dintre noi – Goss, Tenet şi eu – să semnăm; la urma urmelor, am condus programul. Însă Woolsey şi Deutch nu mai erau activi de mult, după ce serviseră în administraţia Clinton. William Webster era fost judecător federal şi directorul FBI-ului. Iar activitatea lui Jim Schlesinger includea o anchetă despre abuzurile comise de Departamentul Apărării asupra deţinuţilor din Abu Ghraib.

Concluzia finală a fost că n-am impresionat deloc. Preşedintele ne-a comentat neliniştile cu o oarecare desconsiderare: „Apreciez că foşti directori CIA doresc să aibă grijă de o instituţie la construirea căreia au dat o mână de ajutor” Cu toate că şi-a reiterat opţiunea de „a privi înainte, nu în urmă”, a declinat să intervină.

Ancheta a durat trei ani, timp în care au fost anchetaţi zeci de ofiţeri CIA, iar mulţi au compărut în faţa unei Curţi Supreme.

Întreaga situaţie a creat o senzaţie de asediu în Agenţie. În februarie 2010, după moartea a şapte agenţi şi contractori în atentatul sinucigaş cu bombe din Khost, CIA a ţinut un serviciu memorial într-un cort mare din faţa vechii clădiri de birouri executive. Preşedintele a participat alături de alţi lideri politici, ca preşedintele Camerei Reprezentanţilor, Nancy Pelosi.

Câţiva dintre cei care au ţinut discursuri proveneau din Centrul de Combatere a Terorismului, adică persoanele cele mai

afectate de deciziile lui Holder şi ale preşedintelui şi de acuzaţiile lui Pelosi că Agenţia minte în mod curent. O vorbitoare a semnalat sentimentul de înstrăinare „ei împotriva noastră” când a subliniat „privilegiul de a face parte dintr-un grup real de fraţi şi surori angajaţi într-o luptă comună” Exista un mesaj aproape nerostit: „Suntem bucuroşi că vă aflaţi aici, dar este vorba despre noi. Noi făceam toate astea înainte să fi ajuns voi aici şi le vom face şi după plecarea voastră.”

Desecretizările şi anchetele reînnoite au declanşat chiar momente de umor negru în Agenţie. La retragerea consilierului general John Rizzo, la sfârşitul anului 2009, maestrul de ceremonii a dat citire mai multor scrisori – mărturii despre activitatea lui John. Apropiindu-se de sfârşit, a anunţat că mai avea o ultimă scrisoare. Pe când se căuta prin buzunare după ea, a specificat că era pentru John din partea procurorului-general Holder.

„John”, a citit el, „ai dreptul să păstrezi tăcerea.”

Au trecut câteva minute până când hohotele de râs s-au potolit îndeajuns pentru a continua ceremonia.

Impactul anchetelor multiple nu era totuşi o glumă. CIA era implicată în investigarea distrugerii videocasetelor de către Durham, reinvestigarea incidentelor detaliate în raportul inspectorului general şi accelerarea investigaţiilor Congresului pe o mulţime de fronturi. Dincolo de impactul asupra moralului, relaţiilor cu străinătatea şi dorinţei de a îmbrăţişa riscul, Agenţia trebuia să achite factura mâinii de lucru. Pentru a răspunde la toate anchetele acelea erau necesare unele dintre cele mai bune talente pe care le avea CIA de oferit. Pentru gestionarea fluxului a fost înfiinţat un birou permanent la etajul şase, vizavi de cabinetul directorului.

La trei ani şi şase zile după ce procurorul general a redeschis investigaţiile, el şi procurorul John Durham au anunţat că nu vor începe procedurile de urmărire penală împotriva nimănui din programul RDI al Agenţiei. Vărsarea de sânge, cel puţin în ramura executivă, părea să se fi terminat.

Holder fusese consecvent pe tot parcursul: mesianic în concentrare, afon politic şi indiferent la părerile şi opiniile contrare.

Panetta a fost la fel de consecvent, avertizând că, prin concentrarea asupra trecutului, riscam prezentul şi viitorul.

Preşedintele a dorit să câştige pe două fronturi şi a sfârşit părând inconsecvent pentru ambele tabere.

Este posibil ca el să fi considerat că un compromis reprezenta alternativa cea mai bună din punct de vedere principial de care dispunea şi care era în acelaşi timp şi atractivă politic. Preşedintele avea o problemă. Spre dezamăgirea multora, el dublase eforturile pentru multe dintre programele antiteroriste ale predecesorului său. Metadate telefonice. Secrete de stat. Predări. Asasinarea țintelor. Comisioane militare. Ca să fiu sincer, între primul şi al doilea mandat al preşedintelui Bush a existat o deosebire mai mare decât între administrația sa şi cea a succesorului său.

Iar acest lucru reprezenta o problemă politică pentru preşedintele Obama, a cărui campanie s-a bazat în esență pe a nu fi George Bush. Probabil că preşedintele s-a gândit: „Dați-mi voie să vă arăt cât de diferit sunt în realitate. Dați-mi voie să vă arăt ce am stopat eu." Şi în felul acesta a desecretizat notele informative şi a îngăduit (poate chiar a susținut, pentru că înregistrările nu sunt clare) procurorului general să desecretizeze şi mai multe documente şi să redeschidă cazuri deja închise.

Cei din CIA au plătit un preț personal mare, dar poate că n-ar fi trebuit să se simtă surprinşi sau ofensați. Preşedintele le arătase considerația sa personală, însă acum era vorba despre afaceri şi ei erau recuzită.

Şi aveau să mai urmeze şi altele.

În anul 2012, pe când Holder abandona ancheta Durham, George Tenet m-a sunat pe telefonul mobil şi m-a întrebat dacă auzisem despre „raportul SSCI" Ştiam în mod vag că democrații din comisie lucraseră la ceva, dar a trebuit să mărturisesc că nu eram la curent.

— N-am mai văzut filmul ăsta, George? l-am întrebat.

De fapt nu-l văzuserăm, ceea ce a devenit clar la două zile după alegerile prezidențiale din 2012. George, Porter Goss, John McLaughlin şi eu (directori şi directori interimari în timpul programului RDI) aranjaserăm să prezentăm datele la zi pentru

CIA. Michael Morell, directorul adjunct şi bun prieten cu noi toţi, a prezidat şedinţa şi a descris în linii mari ciorna raportului democraţilor din SSCI pe care îl primise recent Agenţia. Era o înşiruire de tirade acuzatoare care ne învinuiau pe noi şi CIA că ne depăşiserăm autoritatea şi-i minţiserăm pe toţi în legătură cu eficienţa programului. Am rămas de-a dreptul uluiţi. Şi furioşi. Am întrebat cum ajunseseră democraţii la concluziile acelea fără să fi vorbit cu niciunul dintre noi.

Am întrebat de asemenea de ce se procedase aşa. Ni s-a răspuns că şeful democraţilor din SSCI spusese că senatoarea Feinstein dorea să fie sigură că nu se va mai repeta aşa ceva, ceea ce ni s-a părut tuturor ca o concluzie care lansase ulterior căutarea datelor care s-o susţină.

Agenţia a fost la fel de înfuriată ca şi noi în privinţa raportului şi intenţiona să replice dur, fiindcă raportul fusese selectiv în citarea de documente, avea erori de informare şi părea să ignore felul cum funcţionau de fapt serviciile secrete.

Era evident că totul începea să fie interesant, când opinia publică a izbucnit după numai câteva săptămâni, instigată (în mod incredibil) de un film: *Misiunea: 00.30 A.M.*, care dramatiza activitatea de culegere a informaţiilor ce duseseră la omorârea lui Osama bin Laden. Au existat plângeri potrivit cărora comunităţile de informaţii şi operaţiuni speciale exageraseră în privinţa ajutorului acordat regizoarei Kathryn Bigelow şi scenaristului Mark Boal. Câţiva membri ai Senatului au cerut ca Sony Pictures să difuzeze un comunicat în care să decline orice responsabilitate privind rolul jucat de interogatoriile CIA în găsirea lui bin Laden.

Au urmat mai bine de doi ani de dispute între CIA, Casa Albă şi democraţii din SSCI despre date, tehnici de analize şi clasificări, înainte ca un rezumat de peste 500 de pagini al raportului Feinstein să vadă lumina zilei. În acel răstimp, foştii seniori implicaţi în raport s-au reunit periodic, sau au discutat prin intermediul teleconferinţelor, pentru a fi la curent cu evenimentele şi pentru a pregăti un răspuns.

Ar fi greu de exagerat furia noastră, dar răspunsul la calomnie avea să fie dificil. Am obţinut doar o fereastră de două săptămâni,

în august 2014, în care am putut accesa realmente rezumatul raportului, răspunsul de peste 130 de pagini din partea Agenției și dezmințirea de peste 150 de pagini a republicanilor din SSCI. Deoarece aveam stabilit un program de deplasări, am izbutit să-mi găsesc timp vreo patru ore de citit într-o după-amiază.

Fără a mă lăsa descurajat, am adresat Agenției propriile noastre solicitări în conformitate cu Legea privind libertatea accesului la informație, pentru a căpăta alte documente cu care să ne susținem cazul. Bill Harlow, excelentul PR al lui George Tenet, a realizat site-ul Web ciasavedlives.com, pentru a pune documente la dispoziția presei și publicului. Am oferit date generale tuturor jurnaliștilor din presa scrisă și audiovizuală care erau dispuși să ne asculte. John McLaughlin a scris un editorial magnific de 2.300 de cuvinte pe care l-am postat pe site-ul *Wall Street Journal*, alături de o versiune mai scurtă în ediția tipărită a ziarului. Editorialul a fost semnat de trei directori și trei directori adjuncți care gestionaseră programul RDI. Eu am scris un editorial pe aceeași temă pentru presa britanică – totul declanșat de publicarea raportului Feinstein, care a avut loc pe 12 decembrie 2014.

Argumentația lui John din *Wall Street Journal* ne sintetiza poziția:

> Raportul Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului despre detenția și interogarea teroriștilor efectuate de Agenția Centrală de Informații a fost pregătit doar de membrii democrați majoritari și este un studiu unilateral, afectat de erori de fapt și interpretare – în esență un atac partizan și slab realizat asupra agenției care a făcut tot posibilul pentru a proteja SUA după atacurile din 11 septembrie.

El a contestat concluziile raportului potrivit cărora CIA a depășit în mod uzual tehnicile de interogare autorizate și a indus în eroare Departamentul de Justiție, Casa Albă, Congresul și poporul american. A subliniat că raportul optase să ignore contextul epocii în care fusese lansat programul și faptul că Agenția nu acționa autonom (a consemnat nu mai puțin de 30 de informări ale Congresului).

Cel mai important, John (la fel ca Agenția și contestatarii republicani) a pus sub semnul întrebării „afirmația potrivit căreia programul de interogări al CIA n-a fost eficient în producerea de informații care să ne ajute la subminarea, capturarea sau uciderea teroriștilor”, citând numeroase exemple ale eficienței sale, inclusiv lichidarea lui bin Laden.

Un mucalit din Agenție a spus-o chiar mai direct: „Raportul Feinstein te lasă să crezi că cei care au ajuns la bin Laden n-au știut pur și simplu cum au ajuns la el”

Eu m-am bucurat de o atenție specială în raportul Feinstein, fiind citat de peste trei ori mai mult decât oricare dintre predecesorii mei. Asta nu din cauza numărului de deținuți pe care l-am avut (doi dintr-un total de aproximativ o sută), ci pentru că am fost directorul care a informat comisia despre sfera de cuprindere a programului.

Democrații s-au focalizat în mod explicit asupra mărturiei pe care o depusesem în aprilie 2007, dedicând Anexa 3 exclusiv pentru a sublinia ceea ce considerau a fi fost inexactități. Multe subiecte erau asociate disputei încă aprinse despre ce, când și de ce ne declarase Abu Zubaida (primul deținut care fusese supus simulării înecului). Alte subiecte puteau fi descrise în mod corect ca fiind informări standard susținute de mine și încercarea lor de a descoperi printre milioane (literalmente) de pagini abaterile care, cele mai multe dintre ele, au existat în perioada inițială a programului.

S-a pus apoi problema definirii programului. Eu am afirmat că programul fusese creat, cel puțin parțial, din cauza performanțelor necorespunzătoare ale Agenției cu primele capturări efectuate pe câmpul de luptă – așa cum au fost amănunțit documentate și împărtășite cu SSCI de către inspectorul general CIA. De exemplu, comisia știa că Gul Rahman murise în custodia Agenției, totuși CIA nu-l considerase niciodată ca făcând parte din *acest* program.

În cele din urmă exista posibilitatea foarte reală ca în două ore de depoziții, în care discutaserăm chestiuni vechi de cinci ani și separate de mine prin mandatele altor doi directori, să fi înțeles pur și simplu greșit unele lucruri. Este posibil.

Cel mai important, scopul nostru pentru şedinţa din 2007 – ca şi al unor şedinţe similare cu Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informaţii a Camerei Reprezentanţilor – *nu* fusese de a relata o istorie finală a programului RDI, ci de a-i explica statutul *curent*, ca prim pas în clădirea unui viitor consens. Desigur, asta nu s-a întâmplat niciodată.

Am fost implicat în altă neconcordanţă din raport, referitor la numărul de deţinuţi. Potrivit raportului, eu „am instruit un agent CIA să conceapă o modalitate prin care să păstrăm numărul de deţinuţi CIA egal cu numărul pe care l-am anunţat anterior Congresului" Raportul susţinea că numărul acela ar fi fost 98, pe când eu cred că era de fapt 99.

Presupusul „incident" avusese loc în ianuarie 2009, pe când mă pregăteam să părăsesc Agenţia. Un agent CTC sugera că numărul corect de deţinuţi din program putea fi chiar de 112. Existaseră mereu întrebări legate de cine ar trebui să fie socotit în program, iar contabilitatea anterioară fusese deficitară, dar nu m-am putut abţine să nu surâd ironic şi să replic.

— De trei ani m-aţi bătut la cap cu 97 sau 98 [pe măsură ce adăugam deţinuţi].

Dezminţirea Agenţiei reflectă consensul stabilit în şedinţa aceea că noile cifre deţinute de CTC continuau să fie „oarecum speculative şi incomplete". Am spus că dacă ar fi existat cu adevărat cifre noi, ei ar fi trebuit mai întâi să se asigure şi apoi să-i ceară noului director să le transmită Congresului.

Raportul Feinstein stabilise „minimum 119" (nu 112) ca fiind numărul corect de deţinuţi reţinuţi în cadrul programului.

Acestea fiind spuse, procurorul general Holder anunţa sigur pe sine la sfârşitul investigaţiei Durham că „domnul Durham a examinat orice posibilă implicare a CIA în interogarea şi detenţia a *101 deţinuţi* bănuiţi a se afla în custodia Statelor Unite". Se pare că a fost mereu un număr foarte greu de precizat: 99, 101, 112, 119...

Am reflectat de multe ori de atunci la raportul Feinstein şi la lecţiile ce puteau fi trase de pe urma sa. O concluzie pozitivă a fost nevoia clară de a oferi Congresului informaţii complete şi actualizate asupra activităţilor delicate. Nu este corect să te bazezi

pe un director care să reconstituie evenimentele după ce au trecut cinci ani.

Mă apropii şi de o a doua concluzie, mai sumbră. Aveţi grijă ce le spuneţi acestor oameni. Unii sunt mai puţin interesaţi de un dialog onest, preferând să asculte doar pentru a respinge, acuza şi discredita.

Ceea ce, presupun, ridică o dată în plus problema motivului. De ce a fost întocmit raportul acela? CIA nu se mai ocupa de interogatorii şi nici nu avea să mai revină în domeniul respectiv[55].

Şi, aici, demonii mei sugerează un răspuns. Îmi imaginez că aceia care au insistat realmente pentru desecretizare s-au gândit că o astfel de măsură le-ar aduce un sentiment de expiaţie. Ei puteau spune şi au spus-o public: „Vedeţi? Aici n-a fost vorba despre noi. N-a fost niciodată vorba despre noi. Noi nu suntem aşa. Oamenii aceia, cei de colo, cei care au minţit – despre ei este vorba. Daţi-ne voie să vă arătăm.”

Senatorul Rockefeller a fost un susţinător foarte vehement al raportului Feinstein. După publicarea lui în decembrie 2014, şi-a anunţat părerea tăios de critică.

În martie 2003, după capturarea lui Khalid Sheikh Mohammed, tonul senatorului fusese cumva diferit.

> Wolf Blitzer de la CNN l-a întrebat ce se va întâmpla cu KSM.
> ROCKEFELLER: *Ei bine, din fericire nu ştim unde este… va fi interogat de noi. Sunt sigur că vom fi corecţi cu el, dar sunt sigur că vom fi foarte, foarte duri.*
>
> Asta l-a determinat pe Blitzer să întrebe despre torturi.

---

[55] În vara anului 2015 m-am întâlnit cu candidatul prezidenţial Jeb Bush. Când am ajuns la subiectul tehnicilor de interogare, am opinat că – după desecretizarea notelor informative, demascarea tehnicilor şi aparenta abandonare a agenţilor CIA – orice viitor preşedinte care ar fi dorit să reînvie tehnicile ar fi făcut bine să le exerseze, întrucât ar fi trebuit să le utilizeze el însuşi (*n.aut.*).

ROCKEFELLER: *Aceasta este mereu o întrebare delicată... Pe de altă parte, el deține într-adevăr informații. Obținerea acelor informații va salva vieți de americani. Nu avem voie să nu obținem informațiile acelea.*

Blitzer a ridicat din nou problema torturii.

ROCKEFELLER: Noi nu aprobăm tortura, dar există metode psihologice și de altă natură prin care putem obține cam tot ce ne dorim.

Blitzer a întrebat după aceea despre predarea lui KSM unei țări terțe „unde nu există restricții împotriva torturii"

ROCKEFELLER: N-aș respinge o astfel de discuție în privința lui, deoarece este omul care a ucis sute și sute de americani în ultimii zece ani.

Hmm... Puteți înțelege motivul pentru care cei din Agenție pot fi derutați.

Evident, nici ei n-au fost de acord cu raportul, relatarea, metoda și concluziile sale. Și mai ales n-au fost de acord că toată povestea se referea exclusiv la ei. Dacă ar fi fost exclusiv despre ei, democrații din Congres (cei care fuseseră informați) și-ar fi început protestul în 2002 – când trauma era recentă, amenințarea părea iminentă și viitorul era pus sub semnul îndoielii – nu în 2014, când situația era alta.

Americanii au dat dreptate Agenției. În toate sondajele efectuate după publicarea raportului Feinstein, ei s-au declarat de partea CIA într-o majoritate clară. Centrul de cercetare Pew a estimat un raport de 51 la 29 în favoarea celor care considerau justificate acțiunile CIA. Ecartul a fost încă și mai mare, 56 la 28, pentru afirmația că informațiile obținute prin programul RDI au prevenit alte atentate. Pentru cei care au spus că urmăreau îndeaproape subiectul, cifrele erau la fel de clare – susțineau programul cu 59 la 34. CNN-ul avea cifre similare, 66 la 34 pe ansamblu.

Brookings, un „think tank" din Washington privit cu ochi foarte buni, și-a intitulat raportul „Americanii au preluat proprietatea

programului de interogatorii al CIA”, arătând că tacticile CIA au fost aprobate atât retrospectiv, cât şi prospectiv, şi a concluzionat că „este posibil ca viitori preşedinţi care se vor abţine să ia măsurile promovate de administraţia Bush-Cheney să se trezească expuşi politic – mai ales dacă teroriştii vor reuşi din nou să omoare mulţi americani”

Nu era tocmai rezultatul pe care-l intenţionaseră democraţii din comisia pentru informaţii.

Acesta nu a fost însă ultimul cuvânt. Programul RDI cere o istorie corectă şi imparţială. Noi şase am afirmat acest lucru în editorialul din *Washington Post Journal*, numind raportul Feinstein „o oportunitate ratată de a oferi un studiu serios şi echilibrat despre o importantă chestiune de politică publică. Ţara şi CIA ar fi beneficiat de pe urma unui studiu mai echilibrat al acestor programe şi de pe urma unui set corespunzător de recomandări. Raportul Comisiei nu este studiul respectiv.”

Noi încă aşteptăm istoria aceea imparţială.

DOUĂZECI ŞI UNU

SECTORUL PRIVAT

WASHINGTON, DC, 2009-2014

La începutul lunii iunie 2013, tocmai mă instalam într-un hotel confortabil din La Jolla, statul California, când am primit un e-mail de la Mark Hosenball, un reporter al agenţiei Reuters specializat pe serviciile secrete. Subiectul lui era: „Este adevărat sau o nebunie?" Mesajul conţinea doar câteva cuvinte şi un hiperlink la un articol de Glenn Greenwald care fusese postat pe site-ul ziarului *Guardian* din Londra.

Titlul din *Guardian* răcnea: „NSA colectează zilnic înregistrări telefonice de la milioane de clienţi Verizon", iar subtitlul trimitea la un mandat de tribunal care autoriza operaţiunea.

Mie îmi plăcea Hosenball, dar nu i-am răspuns la e-mail. Nu era deloc o nebunie, ci cât se poate de real. Însă eu nu doream să vorbesc despre acest subiect. Era vorba despre o continuare a programului de metadate telefonice pe care le colectaserăm pentru Stellarwind, realizat acum prin intermediul unui mandat judecătoresc, însă nu puteam nici confirma, nici măcar încerca să explic. M-am întrebat totuşi „Cum naiba a ieşit *asta* la lumină?"

A doua zi, Greenwald în *Guardian* şi Bart Gellman în *Washington Post* au susţinut că NSA avea acces nerestricţionat la serverele din SUA ale Microsoft, Google, Yahoo, Skype, YouTube, Facebook, AOL şi Apple, în conformitate cu un program numit PRISM.

Amploarea pe care a luat-o acest subiect în presă a căpătat rapid aspectul unei versiuni jurnalistice a campaniei „şoc şi groază" susţinute de Tommy Franks în al Doilea Război din Irak.

În scurt timp toţi am aflat că scurgerile de informaţii aparţineau unui colaborator tehnic de la firma Booz Allen Hamilton, un tânăr de 29 de ani cu aspect băieţesc pe nume Edward Snowden,

care se refugiase în Hong Kong şi care încerca să tranziteze Rusia pentru a ajunge în America de Sud.

În vara anului 2013, ieşisem deja de peste patru ani din guvern. Eram mulţumit să mă aflu la conducerea companiei Chertoff Group, o firmă de consultanţă de securitate înfiinţată de fostul secretar DHS Mike Chertoff, şi predam la George Mason University's Graduate School of Policy, Government and International Affairs în nordul statului Virginia. Chertoff Group adunase persoane cu viziuni şi experienţe similare şi era întotdeauna minunat să împărtăşeşti idei cu unii precum Charlie Allen, o legendă a Agenţiei. Postul de la George Mason University era rezultatul unei conversaţii destinse cu un membru al facultăţii la o petrecere de Crăciun organizată în 2008 de fostul senator Chuck Robb. Observând ceea ce numise „erudiţia mea în experienţă practică", persoana respectivă mi-a călăuzit diploma de masterat veche de 40 de ani prin hăţişurile administrative din GMU, pentru a-mi obţine un curs de profesor invitat. Am fost încântat să predau cursul de „Informaţii şi politică", care de obicei se completa într-un minut sau două de înscrieri on-line, deşi suspectez că avea o legătură şi cu speranţa că voi dezvălui unele secrete.

De asemenea, mă ocupam cu activităţi de rutină ale foştilor guvernanţi, participând în diverse consilii şi consultanţe. M-am întrebat adesea de ce eram oare căutat, dar invitaţiile erau numeroase şi constante. La un astfel de eveniment, Charlie Allen şi cu mine am petrecut câteva ore cu lideri de corporaţii, explicând dinamica şi structura comunităţii serviciilor secrete. N-a fost nimic exotic şi, după ce am terminat, am comentat împreună în ascensor că nu ne venea să credem că îşi notaseră tot ce discutaserăm. Poate că subestimam ceea ce învăţaserăm în cei aproape 100 de ani de experienţă în informaţii pe care-i aveam laolaltă.

O firmă de organizări de conferinţe mi-a completat portofoliul postguvern şi a izbutit să-mi umple majoritatea spaţiilor goale din agendă.

Activitatea guvernamentală mi-a lipsit mai puţin decât crezusem. Când eram întrebat, răspundeam că duceam dorul misiunii

şi al oamenilor alături de care lucrasem (iar uneori adăugam că duceam dorul avionului privat), dar cam asta era tot. În majoritatea dimineților, întindeam mâna, luam iPadul şi citeam extrasele de presă ale CIA înainte să cobor din pat. Ceva mai târziu, când îi duceam cafeaua Jeaninei, ea mă întreba frecvent „Ceva noutăți?", iar eu răspundeam aproape la fel de frecvent: „O altă zi minunată în care să fii o altă *fostă* înaltă oficialitate a serviciilor de informații"

Acestea fiind spuse, după ce am ieşit din sfera guvernamentală am început să scriu şi să comentez probleme de informații, aşa că am fost atras repede în dezbaterea din jurul lui Snowden.

O idee pe care am afirmat-o de la început a fost că dezbaterea aceea se pregătea de fapt de mult timp. La sfârşitul anilor 1990, NSA era perfect conştientă că acele comunicații străine ce puteau fi vizate în mod legitim (cum fuseseră cele ale forțelor strategice ale Uniunii Sovietice) nu mai erau restricționate la rețele inamice izolate. Ținte moderne (ca e-mailurile al-Qaeda de pe internet) coexistau cu mesaje nevinovate şi chiar constituțional protejate pe o rețea de comunicații globale unitară şi integrată.

Dilema a devenit şi mai acută după 11 septembrie, deoarece inamicul demonstrase că se afla deja în interiorul porților şi – chiar când era posibil ca el să nu se afle fizic pe teritoriul Statelor Unite – comunicațiile lui se aflau frecvent în interiorul SUA, deoarece teroriştii optau să utilizeze servicii e-mail cu baza în țara noastră.

Păcatele pe care Greenwald, Gellman şi alții încercau să le prezinte erau eforturi depuse de NSA şi alte servicii secrete pentru a aborda noile realități. Unele eforturi ridicau într-adevăr întrebări importante despre balanța corectă dintre securitate şi libertate, iar dezvăluirile lui Snowden au accelerat şi intensificat fără doar şi poate această dezbatere. Însă dezvăluirile, şi mai ales felul cum au fost prezentate, le-au interpretat complet greşit sau, şi mai rău, le-au împins deliberat în ungherele cele mai întunecate.

Să luăm de exemplu programul PRISM, dezvăluit în ziua a doua a campaniei. Forțate de termenul limită, unele canale au raportat (incorect) că NSA avea acces direct şi gratuit la serverele furnizorilor americani de servicii de comunicații, iar de acolo n-a

fost decât un pas mic până la acuzații aproape calomnioase că NSA scotocea în mod uzual prin e-mailurile americanilor obişnuiți. În realitate, sub supervizarea tribunalului, NSA solicita furnizorilor conturi specifice de e-mail ale unor ținte străine desemnate ca atare de serviciile secrete.

Să examinăm următorul caz ipotetic. NSA vizează comunicațiile unui terorist cunoscut din Yemen. Ea descoperă că teroristul aflat în Yemen comunică electronic cu alt individ, care poate fi în Pakistan, altundeva în Yemen sau chiar în Statele Unite. Ei utilizează un serviciu de internet găzduit în SUA şi fac schimb de mesaje.

Descrieri similare pot fi aplicate traficului de e-mailuri care detaliază furnizarea de substanțe chimice cu folosire dublă unui stat suspectat că dezvoltă arme chimice. Sau altor comunicații ce oferă informații despre potențiale atacuri cibernetice.

În fiecare dintre aceste cazuri, unicul lucru „american" în privința comunicației este faptul că ea există fizic în Statele Unite şi este găzduită de o companie de internet aflată pe teritoriul american. Ținta supravegherii este un străin aflat în exteriorul Statelor Unite.

Directorul Serviciilor Naționale de Informații (şi fostul director al NSA) Mike McConnell a înțeles acest lucru şi a convins Congresul să amendeze în 2008 Legea FISA (secțiunea 702), pentru a uşura sarcina NSA de a colecta asemenea comunicații. Accesul continuă să fie controlat de Curtea FISA (care obligă totodată firmele să predea datele cerute), dar procesul nu mai necesită de acum mandate individualizate, greoaie şi care necesită mult timp.

NSA tratează PRISM ca pe un alt punct de culegere, desigur, unul nou şi deosebit de valoros, totuşi numai unul dintre numeroasele concepute pentru a culege comunicații *din străinătate* cu valoare de informații *străine*.

PRISM n-a stârnit proteste pe plan intern pe cât de mult a făcut-o culegerea de metadate, denumită programul 215, deoarece era secțiunea din legea Patriot Act pe care se fundamenta. PRISM s-a axat pe străini, pe când 215 se referea numai la americani. NSA a păstrat o arhivă de apeluri americane – nu conținut, ci informații

legate de apeluri în sine, de genul: de la cine, către cine, când, pentru cât timp. Arhiva era voluminoasă, însă accesul era strict controlat, nu doar prin limitarea numărului celor care puteau utiliza datele, ci şi prin limitarea scopului lor exclusiv la antiterorism.

Când NSA obținea un număr nou de telefon din străinătate care era asociat cu terorismul, să zicem de la forțele yemenite care-l arestau pe teroristul menționat mai sus, o întrebare-cheie era întotdeauna dacă numărul acela până atunci necunoscut fusese vreodată în contact cu un telefon din SUA. O căutare în vasta bază de date 215 este destul de simplu de efectuat şi, dacă un asemenea număr este identificat, NSA se va interesa şi de celelalte numere cu care a fost în contact respectivul. Tot ce urmează după aceea trece în responsabilitatea FBI-ului.

Oricât de rezonabil şi de restrictiv mi s-ar părea acest proces, este cert că nu a fost perceput aşa. Mulți americani au fost nemulțumiți şi nu toți erau obsedați de teoriile conspirațiilor. Grupuri din Congres clocoteau de furie. O parte a problemei era că mulți refuzau să creadă că programul era restricționat. Ei suspectau că datele erau utilizate în alte scopuri sau că se foloseau algoritmi masivi pentru a deduce şabloane individuale de comportament.

Alții au făcut afirmații care, dacă ar fi fost adevărate, ar fi însemnat că NSA încălcase nu numai legile americane, ci şi legile fizicii. Am auzit un comentator afirmând că NSA putea, dacă suspecta ceva interesant, să dea clic pe un număr de telefon şi să asculte ce se discutase într-o convorbire. Poftim? Să dai clic pe o factură telefonică şi să auzi ce s-a spus în trecut?

Am contestat vehement o idee similară în timpul unei discuții la *Fox News Sunday* cu Justin Amash, proaspăt congresman din partea mişcării Tea Party. L-am sfătuit să spună electoratului său adevărul, nu să-l bombardeze cu sperietori.

AMASH: Şi este important de înțeles că apoi programul trece de metadate. De aceea începem cu metadate, dar guvernul nu sugerează că nu-ți poate colecta comunicațiile reale. Potrivit acestei doctrine, îți poate colecta şi conținutul, tot aşa cum îți colectează metadatele...

HAYDEN: ...Trebuie să adaug, Chris [Wallace], că nu-i ajută pe americani dacă programul este prezentat denaturat. El nu autorizează culegerea de conținut – punct!

O primă apărare NSA a programului 215 de metadate era că puterea executivă, Congresul şi tribunalele erau conştiente de realitate şi au susținut demersul. Asta ar fi trebuit să fie suficient într-o epocă post-Comisia Church de reformare a activității de culegere a informațiilor, dar nu a fost aşa.

Controversa a creat aliniamente stranii. Fox News şi-a abandonat obişnuitele prerogative de securitate națională pentru a profita de ocazie să-l atace pe preşedinte şi să-şi consolideze brandul populist Tea Party. Postul TV n-a putut aborda subiectul fără să afişeze titlul „Scandalul NSA", un titlu care aducea propriile sale concluzii.

La mijlocul verii, programul 215 a fost cât pe ce să fie oprit. O coaliție bipartizană de republicani mai mult sau mai puțin de centru şi democrați de centru au învins cu o diferență de numai 12 voturi o coaliție la fel de bipartizană a confraților lor – o alianță incredibil de improbabilă între extrema stângă şi extrema dreaptă. Printr-o demonstrație rară de bipartizanat, aproape 60% dintre democrați şi peste 40% dintre republicani au votat blocarea finanțării programului. Un participant din Capitoliu a descris orele dinaintea votării ca pe o luptă corp la corp[56].

Ca să fiu sincer, a existat întotdeauna un număr mic de persoane (mai ales din Senat) care au cunoscut în amănunt programul 215 şi care i s-au opus cu fermitate. De exemplu, Ron Wyden, senator de Oregon din Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului. Cu mult înainte de Snowden, Wyden a încercat să-l determine

[56] Prin legea numită USA Freedom Act din iunie 2015, Congresul a acordat NSA şase luni pentru a opri colectarea de metadate americane, deşi agenția continua să le poată accesa dacă îşi adresa solicitările direct furnizorilor americani de telecomunicații (*n.aut.*).

pe DNI-ul Jim Clapper să dezvăluie public programul 215, întrebându-l în ședință deschisă dacă NSA colectează „orice tip de date despre milioane sau sute de milioane de americani” Bineînțeles, Wyden și colegii lui, membri ai aceleiași comisii, cunoșteau răspunsul la întrebare, la fel ca tot stafful lor. Adus brusc sub lumina reflectoarelor, Clapper a răspuns stângaci:

— Nu, domnule senator. Nu în mod intenționat.

Un răspuns realmente neinspirat. Dar și întrebarea fusese neinspirată, chiar perfidă. Dacă Wyden dorea să divulge secrete de stat într-o ședință deschisă, ar fi trebuit să aibă curaj și să le fi divulgat el însuși. După dezvăluirile lui Snowden, Wyden a făcut un tur al victoriei pentru că pusese întrebarea aceea și mulți au fost pe bună dreptate furioși pe răspunsul lui Clapper. Este bine de ținut totuși minte că Wyden a insistat asupra subiectului în ședință deschisă deoarece nu ajungea nicăieri în ședințele cu ușile închise, unde pierdea în mod regulat și la diferențe mari voturile comisiei despre programul 215. De fapt, cei mai fervenți susținători ai programului după dezvăluirea sa au fost președinții, vicepreședinții și majoritatea membrilor celor două comisii pentru informații.

A fost încurajator să aflu că ne-au susținut majoritatea membrilor care știau cel mai bine ce făcea NSA. Au existat însă membri ai puterii executive care erau (sau ar fi trebuit să fie) la fel de bine informați, iar tăcerea lor a fost de neînțeles.

Dacă vicepreședintele a apărat NSA în public, atunci eu am ratat momentul acela. La fel trebuie să se fi întâmplat și cu secretarul apărării, pentru care lucrează directorul NSA.

Aceeași etichetă se aplică unor oficiali precum consilierul pe probleme de securitate națională și secretarul de stat, care de fapt ajută la stabilirea cerințelor pentru serviciile secrete și primesc rapoarte bazate pe această sarcină. De unde credeau ei că ar fi provenit informațiile?

În mod curios, după dezvăluirile făcute de Snowden, pe rețelele ce apărau programele actualei administrații au apărut mai mulți oficiali din fosta administrație Bush, decât din administrația Obama.

Președintele Obama a apărat NSA... până la un punct. La scurt timp după ce a început potopul lui Snowden, el a acceptat să

răspundă la o singură întrebare (evident pregătită din timp), imediat înainte de a se întâlni cu preşedintele chinez Xi Xinping în California. Răspunsul lui, aparent spontan, a fost pregătit cu grijă, a fost precis din punct de vedere tehnic (cam greu de realizat aşa ceva spontan) şi oferit cu calm, dar hotărât.

Preşedintele şi-a continuat defensiva în interviuri cu CNN şi Charlie Rose, apărând programul NSA pe linii similare, deşi acum admitea că „capacităţile NSA îi sperie pe oameni"

În luna septembrie, când i-a fost pusă o întrebare în faţa unui auditoriu străin în Suedia, preşedintele devenise încă şi mai apologetic şi defensiv. Era dispus să îndrepte unele lucruri şi s-a străduit să atragă atenţia că „ceea ce am spus în ţară şi ceea ce spun publicului internaţional este... simplul fapt că putem face ceva nu înseamnă că ar trebui să-l facem"

Când a lansat actualul program de metadate în 2006 şi efortul PRISM în 2008, preşedintele Bush i-a cerut directorului NSA Keith Alexander să preia autorităţile respective şi să apere Statele Unite. Dacă ele vor deveni vreodată litigioase din punct de vedere politic, a mai spus Bush, sarcina lui va fi aceea de a apăra agenţia (adică exact aşa cum a procedat şi cu programele pentru care am fost eu responsabil).

Când a îmbrăţişat aceste eforturi în 2009, preşedintele Obama ar fi trebuit să îmbrăţişeze şi acelaşi contract social, deşi i-ar fi fost mai greu să-l îndeplinească. Asta pentru că i-ar fi contrazis platforma într-o măsură mai mare decât ar fi făcut-o pentru preşedintele Bush. Ba chiar ulterior ar fi fost şi mai dificil, deoarece o asemenea supraveghere aparent indiscretă îi contrazicea discursul de tipul „al-Qaeda este pe fugă" şi „mareea războiului se retrage"

Dificultatea a sporit şi din cauza campaniei preşedintelui din 2008, care a încercat să-l distanţeze de administraţia Bush. Nu încape îndoială că a intenţionat să fie critic în prima cuvântare adresată naţiunii, la inaugurarea sa în funcţie, când a declarat: „Cât despre apărarea noastră, respingem ca falsă alegerea între siguranţa noastră şi idealurile noastre"

Comparaţi fraza aceasta cu explicaţia pe care a oferit-o în iunie 2013 despre activităţile NSA: „Cred însă că este important ca toţi să

înțeleagă... că până la urmă este vorba de un troc... Nu poți să ai sută la sută securitate, iar apoi să ai sută la sută intimitate și zero neajunsuri. Trebuie să facem unele alegeri la nivel de societate."

Președintele părea să aleagă din nou calea de mijloc, așa cum procedase cu desecretizarea notelor informative ale Departamentului de Justiție despre CIA în anul 2009 (capitolul 20). El se găsea însă într-o poziție delicată. Atât agenda internă, cât și cea externă îi erau ruinate, deoarece eșecul serviciilor de informații de a-și păstra secretele tulburase electoratele din țară și din străinătate. Se afirma că președintele, de obicei flegmatic, trăda momente de iritare evidentă în grupuri restrânse.

Iar Snowden continua să facă dezvăluiri, în momente alese adesea pentru a crea și mai multe complicații și astfel concepute încât să aibă un impact maxim. *Los Angeles Times*, *USA Today* și *Washington Post* au comentat cu aviditate titlul cu litere de o șchioapă al unui articol publicat de Glenn Greenwald și Laura Poitras în *Guardian*: „NSA împărtășește Israelului informații ce includ date despre americani", implicația clară fiind că NSA transmitea în mod curent informații personale despre americani unui aliat imprevizibil.

Genul acesta de articole părea să prindă administrația în mod regulat pe picior greșit, deoarece răspunsurile trebuiau să treacă printr-o greoaie verificare între agenții, iar răspunsul era adesea insipid, simplist, întârziat sau pur și simplu inexistent. De fapt, în acest ultim caz particular, pentru oricine care cunoștea *cât de puțin* cum funcționează culegerea de informații SIGINT, exista o explicație alternativă evidentă, dar care nu era nici măcar sugerată în prezentare.

Nu afirm că dețin cunoștințe operaționale despre această presupusă activitate, dar potrivit experienței mele – atunci când lucrezi cu un aliat și-i predai informații SIGINT – de obicei se întocmește un memorandum de înțelegere, astfel încât intimitatea Statelor Unite este protejată chiar și în eventualitatea improbabilă a culegerii accidentale de date personale ale cetățenilor americani. Acest memorandum este în avantajul intimității americanilor. Însă interpretarea *aceea* n-a ajuns niciodată sub ochii publicului.

Un alt titlu de pagina întâi, de data aceasta într-un număr din august 2013 al cotidianului *Washington Post*, anunța „Auditul descoperă că NSA încalcă legile intimității de mii de ori pe an". Am analizat datele ce stăteau la baza acelor afirmații într-un articol scurt pentru *USA Today*, arătând că:

> toate incidentele au fost neintenționate; nimeni n-a afirmat violarea deliberată a vreunor reglementări. Toate incidentele au fost descoperite, raportate şi corectate chiar de NSA.
>
> Şaizeci la sută din incidente au fost „hoinari" – străini vizați în mod legitim care se aflau temporar în Statele Unite (şi care erau astfel protejați temporar prin Amendamentul IV).

Am explicat apoi în detaliu noțiunea de „hoinar" Imaginați-vă o țintă legitimă a serviciilor secrete, un străin, care intră în Statele Unite fără ştiința NSA. Ținta aceea foloseşte un telefon mobil pentru un apel făcut din SUA, care nu este colectat aici, ci este direcționat înapoi spre rețeaua lui de acasă (pentru tarifare) înainte de a se îndrepta către destinatarul intenționat. Apare în mod evident ca apel străin şi este colectat ca atare până se constată, pe baza conținutului unei convorbiri anume sau al anumitor aspecte ale interceptării în sine, că apelul şi-a avut originea în Statele Unite. În momentul acela, culegerea este oprită şi inadvertența ei este raportată („violarea intimității"), deşi apelantul rămâne o țintă legitimă şi NSA va relua supravegherea lui imediat ce părăseşte Statele Unite.

Am adăugat că alte „violări" includeau chestionarea bazelor de date, căutările prin date deja colectate. Documentul pe care se baza *Post* dezvăluia că într-o perioadă de numai trei luni *au existat 115 incidente de chestionări incorect introduse, greşeli de tipul unor erori de literă sau utilizarea unor criterii de căutare prea largi. Asta înseamnă 115 din 61 de milioane de solicitări de informații.*

Nu am scris asta în editorial, dar am oferit o alternativă de titlu pentru articolul din *Post*: „NSA este aproape perfectă"

Povestea apariţiei editorialului meu în *USA Today* este instructivă. *Post* şi-a publicat articolul joi, iar *USA Today* a dorit să publice editoriale cu drept la replică în lunea următoare. În acest scop a adresat o invitaţie către NSA, care a salutat prompt oportunitatea. Sâmbătă seara târziu am aflat că NSA căuta cu disperare să obţină aprobarea interagenţii (a se citi Casa Albă) pentru dreptul la replică. La scurt timp după aceea *USA Today* mi s-a adresat mie.

Am scris articolul duminică dimineaţă şi în aceeaşi după-amiază am primit aprobarea pentru publicare. Este mai mult decât inexplicabil de ce NSA a fost împiedicată să obţină aceeaşi aprobare, iar faptul că cineva – care plecase de zece ani din NSA – putea expune o argumentare coerentă sugerează că nu trebuia să fii expert în fizica nucleară.

Adevărul este că administraţia nu dorea să se implice, iar preşedintele nu a făcut *în mod deliberat* o vizită pentru susţinerea moralului la Fort Meade, aşa cum procedase George Bush la şase săptămâni după dezvăluirea programului Stellarwind.

Reticenţa administraţiei n-a cruţat-o însă de critici interne şi internaţionale. Lideri străini şi-au exprimat părerea la fel de apăsat ca oponenţii politici interni ai preşedintelui, deoarece Snowden şi complicii lui jurnalişti nu-şi limitaseră atacurile la problemele interne ale SUA. Ei au susţinut că americanii pătrunseseră în computerele chinezeşti şi că interceptaseră telefonul prin satelit al preşedintelui rus Dmitri Medvedev, şi au făcut asta după ce Snowden fugise în Hong Kong şi se găsea în drum spre aeroportul moscovit Şeremetievo. Ulterior au adăugat acuzaţii de spionare a unor lideri străini din Germania, Brazilia, Mexic şi alte ţări.

Europa îndeosebi a părut mai indignată, ca un ecou al scandalului de la începutul secolului stârnit de presupusul program Echelon (capitolul 2). Preşedintele s-a simţit probabil atacat personal când un jurnalist de la *Der Spiegel* a anunţat sfârşitul idilei sale cu Europa: „Anterior, puteam măcar spune – ăsta-i Bush, dar există o Americă mai bună. Acum însă ştim: există o singură Americă." O schimbare destul de pronunţată în sentimentele europenilor, întrucât preşedintele primise Premiul Nobel pentru

Pace la numai câteva săptămâni după ce ajunsese la Casa Albă şi în principal pentru faptul că nu era un George Bush.

Preşedintele n-a fost încântat nici când fostul consilier general NSA Stewart Baker a sintetizat multe din opiniile comunităţii serviciilor secrete americane remarcând că unicul aspect surprinzător al reacţiei Europei a fost capacitatea de a-şi recicla scandalizarea fără vreun sentiment evident de jenă. În momentele lor private, majoritatea veteranilor din comunitatea serviciilor secrete erau iritaţi că nici liderii noştri politici şi nici cei europeni nu voiau să admită public evidenţa: şi anume că spionajul era o practică acceptată internaţional şi că protecţia oferită de Amendamentul IV al Constituţiei SUA împotriva cercetării nejustificate *nu era* un tratat internaţional.

La un moment dat, atât de mulţi lideri străini – sau şefi ai serviciilor secrete vorbind în numele liderilor lor – au venit la Washington pentru „explicaţii", încât au apărut realmente probleme de planificare pentru conducătorii comunităţii serviciilor secrete.

De fapt, preşedintele Obama a pus degetul pe rană când s-a plâns în faţa unui auditoriu de străini că „ştim că unii dintre cei care au fost cel mai ofensaţi public se angajează în privat în aceleaşi activităţi îndreptate spre noi" Şi, mai mult decât atât, a precizat: „Deşi este posibil să avem aceleaşi ţinte, mijloacele noastre sunt semnificativ mai dezvoltate"

A devenit însă la fel de clar că administraţia regândea felul cum NSA viza comunicaţiile globale. Pe lângă concesia „simplul fapt că putem face ceva nu înseamnă că ar trebui să-l facem", preşedintele a recunoscut că existau „întrebări de genul dacă nu exagerăm cu indiscreţia faţă de... înţelegeţi, interacţiunile altor guverne"

El a mai adăugat: „În acest proces ne consultăm cu alte ţări şi aflăm de la ele care le sunt domeniile de îngrijorare specifice"

Voi încerca să reformulez afirmaţia aceasta. Noi întrebam alte ţări care dintre posibilele noastre acţiuni de spionaj întreprinse împotriva lor le deranjau cel mai mult?!

În mod cert, politica şi relaţiile politice cereau ca preşedintele să adopte un ton conciliant. Aici intervine în mod obligatoriu şi

puțin teatru. Acuzațiile *publice* de acțiuni specifice de spionaj cer ca „victimele" să fie scandalizate. Ele cer de asemenea „făptași"

Perfect! Însă exagerările sunt periculoase. Clapper, directorul Serviciilor Naționale de Informații, și-a vărsat năduful când a spus că se confrunta cu cererea de a produce informații excelente pe care trebuia să le colecteze fără riscuri, fără a crea complicații și fără a amenința intimitatea cuiva sau profitul comercial. Pe scurt, i se cerea ceea a el a numit o „colectare imaculată"

Iar 2014 a fost într-adevăr anul toboganului.

După afirmațiile lui Snowden că Statele Unite ar fi interceptat convorbirile telefonice ale cancelarului german Angela Merkel, un înalt oficial american le-a declarat reporterilor că Statele Unite „luaseră decizia de a nu urmări câteva zeci de șefi de guverne" Câteva zeci! Asta înseamnă minimum 20, poate mai mulți.

Președintele a anunțat: „Dacă vreau să știu ce cred conducătorii străini despre un subiect, pun mâna pe telefon și-i sun". De acord, totuși o astfel de declarație pare naivă sau nesinceră, întrucât ceea ce-i spun liderii străini președintelui poate să difere de ceea ce-i spun ministrului lor de externe sau ministrului apărării sau șefului serviciului secret după ce au terminat convorbirea telefonică.

Chiar și înainte de acest anunț, Reuters relata că președintele ordonase încheierea supravegherii electronice a unor organizații internaționale ca ONU, Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. În mod firesc, unii au aplaudat vestea respectivă. La urma urmelor, s-au gândit ei, instituțiile acelea nu erau adversarii SUA.

Indiferent însă cât de adevărate sunt aceste știri, ar trebui să fim prudenți cu argumentația aceea. Seamănă cu tema folosită de Greenwald–Poitras–Snowden prin care condamnau supravegherile care păreau să aibă un caracter suspect. Atitudinea respectivă combină aplicarea legii și culegerea de informații. Aceasta din urmă nu se limitează la comunicațiile adversarilor sau ale celor vinovați. Dimpotrivă, se referă la obținerea de informații altfel nedisponibile, care ar ajuta la păstrarea securității și libertății americanilor. Este o diferență majoră.

Serviciile de informații americane au suferit enorm în anii 1990, când colectorilor de HUMINT li s-a spus să nu vorbească cu

cei „răi". Am crea acelaşi efect dacă le vom spune colectorilor de SIGINT că nu-i pot asculta pe cei „buni"

A urmat apoi o avalanşă de ştiri care anunţau că CIA „redusese spionarea guvernelor prietene din Europa de Vest". Era un răspuns la acuzaţiile potrivit cărora CIA corupsese un agent din serviciul secret al Germaniei. Nu am cunoştinţe speciale despre adevărul acelei afirmaţii sau despre presupusul răspuns american, dar răspândirea ştirii era o dovadă suficientă că în spionajul american exista un nivel ridicat de frivolitate.

Comunitatea serviciilor secrete acţiona de asemenea intens pentru a pune în practică angajamentul preşedintelui de a le extinde străinilor de peste hotare protecţii similare cu cele ale cetăţenilor americani în privinţa stocării şi utilizării datelor colectate despre ei. Potrivit tuturor relatărilor, progresul era lent. Un observator a comentat faţă de mine mai mult în glumă:

— Nu ştim nici măcar ce înseamnă asta.

Nimic surprinzător în afirmaţia lui. Comunitatea serviciilor secrete americană şi legea americană nu extinseseră niciodată până atunci conceptul Amendamentului IV la străinii de peste hotare.

În mod tradiţional, SIGINT-ul american fusese limitat de cerinţele Amendamentului IV şi definit de cerinţele securităţii americane. În absenţa unor indicaţii politice care să ceară altceva, dacă nu erai protejat de Constituţia SUA, iar comunicaţiile tale conţineau informaţii ce ar fi ajutat la păstrarea securităţii şi libertăţii Americii, informaţii care altfel n-ar fi fost disponibile guvernului american, puteai fi interceptat. În circumstanţele respective, intimitatea străinilor de peste hotare nu mai făcea parte din fişa postului directorului NSA.

Când am fost la NSA, am primit desigur destule indicaţii politice pentru abandonarea unor ţinte. Acţiunile ar trebui să ne fie influenţate într-adevăr şi de alţi factori decât culegerea optimă de informaţii. Însă acelea au fost excepţii „en détail", pe când acum părea să fie ceva „angro"

Aşa că, înainte de a ne bloca, poate ar fi mai înţelept să examinăm şi implicaţiile pe termen lung. Preşedintele Obama a reflectat realitatea curentă şi istorică atunci când a declarat că „Statele Unite

utilizează SIGINT doar în scopuri legitime de securitate națională și nu în scopul cercetării nediscriminatorii a e-mailurilor sau apelurilor telefonice ale cetățenilor obișnuiți"

De ce nu s-ar putea ca această realitate operațională să fie standard? Ce poveri administrative suplimentare ne putem îngădui să plasăm pe umerii unui sistem deja stresat să țină pasul cu cerințele unei lumi turbulente? Și ce precauții inutile ar impune un astfel de regim legal și politic unei birocrații căreia nu-i putem îngădui să evite riscurile?

De fapt, am mai văzut o versiune a acestui film, înainte de 11 septembrie, când între serviciile secrete și agențiile de aplicare a legii fusese ridicat un „zid" Oricât de funest a fost efectul, el a avut cel puțin meritul de a se referi la drepturile constituționale *americane*. Acum însă nu mai există nici asta.

Și o ultimă întrebare. Ne mai însoțește și altcineva pe calea aceasta? Mai există altă țară care-și extinde protecțiile constituționale interne asupra străinilor când este vorba despre culegerea de informații din străinătate?

Eu nu cred asta.

Am izbutit să transmit personal o parte din mesajul acesta dur la Conferința de securitate de la München, în februarie 2014. Momentul meu din program (și nu este o glumă) a fost la ora 22:30 pe scena din barul hotelului care ne găzduia. Alături de mine în prezidiu se aflau Jane Harman și vechiul meu omolog german, August Hanning. Întrucât toți participanții beau bere Pils, iar subiectul era destul de delicat, seara promitea să fie interesantă.

Fără să confirm niciun fel de operațiuni de spionaj americane, am vorbit despre felul cum intențiile conducătorilor reprezentau o țintă de mare prioritate pentru orice țară. După aceea am recunoscut deschis că Angela Merkel era o adevărată prietenă a Statelor Unite, dar am întrebat asistența ce credea despre predecesorul ei, Gerhard Schröder, care a întreprins multe acțiuni incompatibile cu viziunea americană despre lume. Noi aveam puncte de vedere diferite despre

războiul din Irak şi despre abordarea Rusiei de către Schröder, la care se adăuga împrumutul garantat de un miliard de euro acordat companiei Gazprom, care părea să fie răsplătit cu o numire lucrativă în consiliul de administraţie la scurt timp după ce-şi încheia mandatul de cancelar.

— Să fie doar guvernare inteligentă, am întrebat, sau ceva mai mult?

Am reamintit apoi de un episod american. În anul 2008, când fusese ales, preşedintele Obama avea un telefon BlackBerry. Noi ne-am gândit: „Dumnezeule, trebuie să scape de ăsta!” El însă a refuzat, aşa că l-am securizat pe cât am putut mai bine.

— Care este morala acestei istorii? mi-am întrebat auditoriul german. Noi i-am spus bărbatului care avea să fie persoana cea mai puternică din ţara cea mai puternică din lume că dacă îşi folosea smartphone-ul în capitala ţării sale, o sumedenie de servicii de spionaj străine aveau să-i asculte convorbirile telefonice şi să-i citească e-mailurile. N-am simulat scandalizarea şi nici n-am revendicat vreun temei moral superior. Am explicat simplu: „Aşa stau lucrurile”

Am învăţat totuşi ceva în München. Deşi crezusem că reacţia germanilor faţă de Snowden era nejustificată, mi-a fost clar că era autentică, nu scandalizarea falsă pe care o vedem adesea altundeva. Subestimasem profunzimea sentimentelor pe care poporul german – nu doar cancelarul Germaniei – le are faţă de problema intimităţii, ţinând seama de circumstanţele sale istorice. La München mi-a fost clar că germanii priveau intimitatea aşa cum noi, americanii, privim libertatea de expresie sau de religie. Noi n-am apreciat acest lucru îndeajuns.

Iar asta a dus la costuri mai mari, dincolo de sentimente rănite. Eu m-am străduit din greu la NSA să susţin relaţia strategică cu Germania, dar un impediment în această privinţă a fost staţia Bad Aibling din Bavaria. Baza aceea nu era doar o prelungire a Războiului Rece, ci şi o prelungire a ocupaţiei. Ea nu ţintea Germania, dar simpla ei existenţă pe pământul german complica relaţiile noastre.

Au existat întotdeauna argumente americane pentru menţinerea staţiei Bad Aibling, iar când unul expira, militarii care

o conduceau excelau în inventarea altora. Comunitatea locală ne-au arătat susținere și tuturor le plăcea să fie detașați într-un loc de unde se vedea panorama Alpilor Bavarezi. Ar fi fost greu să renunți la ea.

Am închis baza Bad Aibling în anul 2004, pentru a mulțumi factorii politici din Germania în vederea unei cooperări mai profunde și mai susținute. Încercam să fac rost de capital pe termen lung. Reacția politică a Germaniei față de Snowden risca toate acestea.

Germanii au fost prietenoși, iar interacțiunea din München a fost mai degrabă dialog decât confruntare, dar am ajuns să privesc diavolul în ochi după câteva luni când am dezbătut episodul Snowden în Toronto cu jurnalistul Glenn Greenwald. De fapt era o confruntare pe echipe, iar eu îl aveam de partea mea pe faimosul avocat pledant Alan Dershowitz (altă aliniere bizară pe acest subiect), în timp ce Greenwald era însoțit de tânărul Alexis Ohanian, antreprenor pe internet și cofondator al site-ului Reddit.

În dimineața dezbaterii, Greenwald a fost citat în *Toronto Globe and Mail* cu următoarea caracterizare pe care ne-a făcut-o: „Îi consider pe Hayden și Dershowitz ca pe doi dintre cei mai nocivi oameni de pe planetă. Îi consider ofensatori din punct de vedere moral. Dau dovadă de ipocrizie stând în aceeași încăpere cu ei și tratându-i ca și cum aș avea respect, deoarece nu există așa ceva."

Chiar și acceptând mici tachinări înaintea înfruntării în scopul de a-i neliniști pe oponenți, m-am gândit că era posibil ca dezbaterea din seara aceea să nu fie un dialog respectuos între indivizi cu vederi în general comune asupra echilibrului dificil pe care un popor liber trebuie să-l stabilească între libertatea și securitatea sa. Și am avut dreptate.

Nu mai țin minte de câte ori Greenwald și Ohanian au declarat pur și simplu ca pe un fapt stabilit existența unui „stat supraveghetor" atotcunoscător, atotpătrunzător și opresiv. În tot cazul, mult mai frecvent decât ne-am referit eu și Dershowitz la ceea ce Greenwald a numit „pretextul" nostru de a lupta împotriva terorismului.

Dershowitz a insistat asupra termenului „pretext" și a contestat neobosit presupunerea de rea intenție. Motivele contează, a declarat el, chiar și când este posibil ca oamenii să se înșele – o replică la

ignorarea de către Greenwald a meritelor noastre morale şi a meritului oricăruia dintre argumentele noastre.

Ohanian a susţinut cu înflăcărare supravieţuirea internetului global, ubicuu şi unitar pe care-l cunoaştem în prezent.

Eu am fost de acord că poate rezultatul cel mai rău al adevărurilor, jumătăţilor de adevăruri şi neadevărurilor care circulau ar fi fost să le dea apă la moară celor care ar distruge internetul, nu din cauza îngrijorărilor legate de spionaj, ci pentru că se tem de mişcarea liberă a ideilor şi comerţului. Ar fi fost simplu pentru ruşi, chinezi, iranieni şi mulţi alţi autocraţi să susţină acum că argumentele americanilor pentru un internet deschis şi liber au fost doar acoperiri pentru spionajul american.

Pentru a ne da o „mână de ajutor" şi aproape fără niciun avertisment prealabil, organizatorii dezbaterii l-au introdus în scenă pe Edward Snowden într-un comentariu înregistrat special, care consolida mema statului supraveghetor. „Vă interceptează e-mailurile, vă interceptează SMS-urile, istoria navigării pe Web, toate căutările Google pe care le-aţi făcut vreodată şi toate biletele de avion pe care le-aţi cumpărat vreodată, ca şi cărţile pe care le cumpăraţi." Lista continua.

Alan şi cu mine am fost nemulţumiţi de intervenţia înregistrată, nu în ultimul rând pentru că ne făcea să părem o momeală pentru a atrage comentariile lui Snowden. La asta se adăuga şi faptul că nu fuseserăm preveniţi din timp.

Eu însă am reacţionat greşit. Imediat după ce s-a încheiat intervenţia noului moscovit, moderatorul m-a rugat să comentez şi am făcut-o prompt. N-ar fi trebuit să procedez aşa. Ar fi trebuit să sar în picioare, să mă întorc spre imaginea uriaşă care se topea treptat şi să strig:

— Stai aşa! Nu pleca! Aşteaptă! Am întrebări. Acum că eşti aici (nu era, desigur), poţi să-mi lămureşti câteva lucruri?

După care aş fi întrebat:

> Ai citat răspunsul pe care Jim Clapper i l-a dat lui Ron Wyden despre supravegherea NSA ca motivaţie a acţiunilor tale. Asta se întâmpla în martie 2013, dar tu ai început să-i

oferi documente lui Greenwald în decembrie 2012, iar Laurei Poitras în ianuarie 2013. Atunci nu erai motivat?

Pe când te aflai în Hong Kong şi te luptai să nu fii extrădat, ai declarat presei că NSA spărgea computere chinezeşti. Aparent este ca şi cum ai fi încercat să-ţi asiguri protecţia. Aşa a fost?

În săptămâna dinainte să fugi în Hong Kong, *Guardian* din Londra (bazându-se pe documentele tale) a susţinut că Statele Unite interceptaseră telefonul prin satelit al preşedintelui rus Dmitri Medvedev când acesta participa la un summit G20 în Anglia. Care este problema libertăţilor civile aici? Sau nu-i decât tot un troc: secrete în schimbul asigurării protecţiei?

Ai afirmat că ţi-ai prezentat îngrijorările în cadrul sistemului şi că ţi s-a spus să „nu faci valuri". NSA nu poate găsi nicio dovadă în privinţa asta. Ai luat sute de mii de documente. Arată *oricare* dintre ele că ţi-ai fi prezentat îngrijorările? Măcar un singur e-mail?

Vorbeşti cu foarte multă autoritate, dar primele ştiri PRISM au fost eronate, afirmând că NSA a avut acces liber la fermele de servere de la Google, Hotmail, Yahoo şi alţii. Ulterior, *Washington Post* a dezminţit această afirmaţie. Ai interpretat greşit şi diapozitivele?

Bazându-se pe documentele tale, *Le Monde* şi *El País* au afirmat că NSA a colectat lunar zeci de milioane de evenimente de metadate despre cetăţeni francezi şi spanioli. S-a dovedit că evenimentele respective au fost colectate *de* francezi şi spanioli în zone de război şi trimise la NSA pentru a ajuta la protecţia soldaţilor. Şi asta ai înţeles greşit?

Dumnezeule, regret şi acum că am lăsat să-mi scape oportunitatea aceea! Până în prezent, Snowden a fost intervievat de acoliţi care-l idolatrizau, precum avocatul lui din Uniunea Libertăţilor Civile Americane sau Jim Bamford, veşnicul critic al NSA. Până şi emisiunea lui Brian Williams de la NBC aduce cu hagiografia. La naiba!

Alan şi cu mine nu ne-am pierdut cumpătul în dezbatere. Publicul era format din câteva mii de persoane, în majoritate tineri şi aproape toţi canadieni. Pentru noi a fost cu adevărat un meci susţinut în deplasare. La sosire, spectatorii erau împărţiţi cu 40-60 împotriva noastră şi ceva mai puţin de un sfert indecişi. La sfârşitul serii, când tuturor li s-a cerut să voteze, raportul a rămas 40-60. După aceea am făcut schimb de cărţi de vizită cu Ohanian. Cu Greenwald n-am făcut nici măcar schimb de priviri.

Dezvăluirile lui Snowden au fost costisitoare. Eu le-am caracterizat drept cea mai mare hemoragie de secrete americane legitime din istoria republicii. Ştiu că toate avantajele oferite de informaţii sunt trecătoare, mai ales în SIGINT. O decizie banală de modernizare a unei reţele care a fost penetrată cu succes poate însemna pierderea accesului care a fost construit de-a lungul multor ani. Preţul revelaţiilor lui Snowden – la toate nivelurile – pentru Statele Unite se măsoară în accesurile deja câştigate. Şi pentru că ţintele sunt acum alertate în privinţa tacticilor şi tehnicilor americane, recuperarea acelor accesuri va costa mai mult, atât ca bani, cât şi ca timp.

Fără îndoială că-mi trădez backgroundul când spun că, după părerea mea, Snowden este un dezertor naiv, un narcisist fără speranţe şi insuportabil de plin de sine. La începutul lunii octombrie 2013, în cadrul unui grup de discuţii reunit la Washington, moderatorul David Ignatius a început sesiunea anunţând că Snowden fusese nominalizat pentru lista scurtă a Premiului Saharov pentru Libertatea de Gândire, acordat de Parlamentul European. (Până la urmă, premiul a fost atribuit adolescentei pakistaneze Malala Yousafzai.) Nu m-am putut abţine să nu comentez:

— Trebuie să admit că în momentele mele mai negre din ultimele luni, m-am gândit şi eu să-l nominalizez pe domnul Snowden, însă pentru o listă diferită.

Acest comentariu a încins blogosfera, deoarece susţinătorii lui Snowden m-au acuzat că doream să-l trec pe o listă de asasinate, o idee la fel de ridicolă pentru mine ca şi sugestia ca el să se alăture

unor alți laureați ai Premiului Saharov precum Kofi Annan, Nelson Mandela şi Aung San Suu Kyi.

Asta nu însemna totuşi că eu – sau aproape toți cei din comunitatea serviciilor secrete americane – n-aş fi simțit o furie viscerală față de el şi față de ceea ce făcuse. În Anglia se povesteşte despre istoria unui tânăr care a fost blamat de propria sa familie pentru că se sustrăsese de la serviciul militar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi ocupase un post civil în Bletchley, o localitate mică şi banală aflată în siguranță, la nord de Londra. Tânărul şi-a văzut părinții murind, dar nu şi-a încălcat jurământul de confidențialitate pe care-l depusese şi nu le-a destăinuit contribuția sa importantă la descifrarea codului german Enigma. La asta se referă cei din comunitatea serviciilor secrete prin „păstrarea secretului"

Se poate spune totuşi că, într-un fel, Snowden a fost, în stilul lui aparte, un cadou. Deşi nu-i doresc în niciun caz să aibă soarta canarului dintr-o mină de cărbuni, el a jucat rolul acela; Snowden este efectul vizibil (nu cauza) al unei mutații culturale vaste care redefineşte secretul legitim, transparența necesară şi consensul guvernaților.

Cu mult înainte de cazul lui, am întrebat consiliul de consilieri civili ai CIA:

— Va fi capabilă America pe viitor să conducă acțiuni de spionaj în cadrul unei politici culturale mai vaste, care solicită zilnic mai multă transparență şi mai multă responsabilitate publică în toate domeniile vieții naționale?

Consiliul a studiat problema o vreme, după care a anunțat că avea îndoieli. Un răspuns cu adevărat important.

În mod uzual, serviciile secrete americane presupun că operează cel puțin cu acceptul implicit al poporului american. Membrii acestor servicii cred că, dacă cetățenii americani ar şti tot ce fac ei, s-ar bucura de susținerea lor mult mai largă. Noi am crezut mereu că acționam pe baza unui soi de consens din partea guvernaților.

Acum guvernații reconsideră felul în care vor să acorde acest consens. Şi mulți afirmă că informarea completă şi curentă a comisiilor pentru informații din Congres nu mai este suficientă.

„Acesta este consensul guvernanților”, par ei să spună, „nu al guvernaților. Poate că lor le-ați spus, dar nu ne-ați spus și nouă.”

„Cadoul” lui Snowden a fost de a limpezi această dilemă pentru toți. Dacă vom conduce pe viitor acțiuni de spionaj, va trebui să implementăm unele modificări în relația dintre comunitatea serviciilor secrete și cetățenii pe care-i slujește.

Va fi o misiune grea. Spionajul acționează din umbră, iar păstrarea secretului este o componentă esențială a succesului său. Deși ieșirea în public are un aspect pozitiv latent (legitimitate, susținere, înțelegere), serviciile secrete americane au judecat că în general este determinant doar aspectul ei negativ (reducerea eficienței).

Este un calcul nobil și pentru care comunitatea capătă rareori creditul meritat. Dintr-un simț al datoriei, comunitatea serviciilor secrete răspunde la scurgerile de informații prin menținerea pe poziție, nici confirmând, nici infirmând, și păstrând speranța într-un final fericit. Chiar și atunci când prezentarea în public a unei relatări mai exacte poate să însemne un aspect pozitiv, logica tradițională a susținut că acesta este depășit de costul operațional al simplei anunțări în public a *orice*.

Dar situația se schimbă (sau ar trebui să se schimbe) și serviciile secrete americane vor trebui să spună și să arate mai multe, și mai ales să acționeze *înainte* de a fi acuzate de ilegalități. Dacă vom continua dezbaterea aceasta cu una dintre părți tăcând, rezultatul va fi clar: informațiile vor fi prost gestionate, greșit direcționate sau incomplete, iar în final nu va avea de câștigat nici libertatea, nici securitatea cetățenilor.

Desigur, comunitatea serviciilor secrete nu controlează agenda „deschiderii” Lucruri care ar fi mai bine să rămână ascunse intră acum în mod uzual în domeniul public, aflat în afara controlului comunității. Acest lucru se întâmplă deseori prin intermediul unor strategi politici care întrevăd un câștig într-un articol de presă care să-i susțină. Alte scurgeri de informații, mai puțin oficiale, intră în conștiința publică de obicei prin intermediul unor indivizi nemulțumiți, în mod părtinitor și trunchiat.

Folosind o altă formulare, comunitatea serviciilor secrete americane plătește deja o mare parte din costul operațional al

desecretizării acestor informații, dar continuă să-și nege orice avantaj potențial al unei descrieri convingătoare, (mai) complete a ceea ce se întâmplă de fapt. Rezultatul este că serviciile secrete americane își pierd atât eficiența (prin scurgeri de informații), *cât și* legitimitatea (prin propria lor reticență).

Înainte ca vreunul dintre foștii mei colegi să intre în panică, trebuie să recunosc că există și limite ale deschiderii. Unele lucruri trebuie să rămână secrete. Și există altele care n-ar trebui să fie confirmate de guvern, deși sunt „cunoscute"

Chiar și când este justificată, transparența are primejdiile ei.

În primul rând, aceasta poate fi o pantă lunecoasă. Odată ce ai pornit, unde sau când te vei opri? Mai exact, după ce ai desecretizat unele lucruri, „apărarea *Glomar*"[57] devine problematică. Am putea asista de asemenea la o slăbire a invocării secretului de stat, chiar și în acționări în judecată frivole. O prezentare publică coerentă creează în plus o bază de la care reporterii agresivi să înceapă să-și preseze sursele pentru informații suplimentare. Dezvăluiri voluntare pot părea de asemenea să legitimeze pretenția că una sau alta dintre „scurgeri" nu afectează în niciun fel securitatea națională.

De asemenea, trebuie să le explicăm celor cu care intenționăm să fim mai deschiși că o astfel de abordare comportă și o creștere a riscului. Nu se poate altfel. Nu putem oferi acces celor peste 300 de milioane de americani în culisele spionajului american fără să nu-i informăm simultan și pe cei pe care intenționăm să-i spionăm.

De aceea poate că obiectivul n-ar trebui să fie tocmai transparența, ci ceea ce Mike Leiter (fostul șef al Centrului Național pentru Combaterea Terorismului) numește „transluciditate". Mike afirmă (și îi dau dreptate) că comunitatea serviciilor secrete americane îi datorează publicului pe care îl servește suficiente date

---

[57] Nici confirmare, nici infirmare, așa cum a procedat guvernul în 1975, ca răspuns la un articol din *Los Angeles Times* despre recuperarea unui submarin sovietic de pe fundul Oceanului Pacific de către *Glomar Explorer* deținut de Hughes Corporation (*n.aut.*).

pentru ca oamenii să poată desluşi formele generale şi mişcările generale ale activităţilor spionajului, fără a avea însă nevoie de detalii operaţionale. Cele dintâi ar trebui să fie suficiente pentru a clădi încredere, pe când celelalte ar fi distructive pentru scopurile inerente ale spionajului. Fostul consilier pe probleme de securitate naţională Steve Hadley s-a făcut ecoul acestei teme când mi-a spus că noi putem deosebi cadrul de lucru de detaliile operaţionale ale unei acţiuni.

Nu va fi uşor de făcut şi poate fi incredibil de dăunător dacă se va face prosteşte. Dar, pe moment, trăim cu impactul strategic al deciziilor justificabile individual de a păstra tăcerea, iar impactul acesta este o comunitate de servicii secrete în care cetăţenii au mai puţină încredere şi care, în acelaşi timp, este mai puţin eficientă decât ar trebui.

Aparent ne îndreptăm spre ceva mai multă deschidere, însă nu părem să ne grăbim. Comunitatea serviciilor secrete postează mai multe documente pe site-ul ei public (icontherecord.tumblr.com, care a fost gândit să fie citit IC-ON-THE-RECORD dar pe care oponenţii l-au poreclit I-CON-THE-RECORD[58]). De asemenea, Curtea FISA publică versiuni editate ale unora dintre deciziile ei. Oficialii din comunitatea serviciilor secrete continuă să ţină discursuri publice.

Dar nu se înregistrează niciun progres semnificativ. De fapt, inexplicabilele directive ale DNI-ului din martie 2014 – când comunitatea serviciilor secrete era zguduită aproape zilnic de acuzaţii din sursă Snowden – le-au îngreunat şi mai mult membrilor comunităţii posibilitatea de a vorbi cu cei din exterior şi de a combate insinuările. Teoretic, chiar şi persoane ca mine, care continuă să aibă autorizare de securitate, trebuie să telefoneze, să

---

[58] Joc de cuvinte intraductibil din limba engleză. *IC ON THE RECORD* înseamnă aproximativ „IC [comunitatea serviciilor secrete] arată dosarele”, pe când *I CON THE RECORD* înseamnă aproximativ „Eu am falsificat dosarele” (*n.trad.*).

întrebe „Mami, am voie?" şi să capete îndrumări înainte de a răspunde la solicitarea sinceră a oricărui jurnalist de a explica un eveniment în curs de desfăşurare sau un presupus scandal. Şi, nu uitaţi, directiva se aplica „*tuturor problemelor legate de informaţii*", nu doar celor secrete. Efectul strategic va fi izolarea în continuare a comunităţii serviciilor secrete care necesită cu disperare un dialog mai amplu şi mai informativ cu naţiunea.

Nu ajută nici controlul rigid asupra mesajelor exercitat de administraţia Obama. Plecarea timpurie a generalului Mike Flynn de la Agenţia de Informaţii a Departamentului Apărării în anul 2014 a fost un eveniment complex, dar nu există îndoială că mărturia depusă de el în faţa Congresului a fost mai alarmistă (şi mai precisă) decât povestea preferată a administraţiei. Directorul Centrului Naţional pentru Combaterea Terorismului, Matt Olsen, a fost zdravăn muştruluit după ce a descris atentatul de la Benghazi ca pe un act de terorism într-o şedinţă cu uşile deschise.

La apogeul scandalului Snowden, cu acuzaţiile îngrămădindu-se una peste alta, am primit frecvent solicitări neoficiale din partea unor membri ai comunităţii serviciilor secrete de a-i apăra pe ei şi acţiunile lor, întrucât administraţia nu le îngăduia s-o facă. Când am participat la emisiunea *Face the Nation* de pe postul CBS, Bob Schieffer a profitat de o pauză publicitară pentru a-mi mulţumi pentru prezenţă, după care m-a întrebat:

— De ce te afli *tu* aici? Singurii care apără politicile de supraveghere ale administraţiei curente par să fie membri ai administraţiei anterioare.

În cuvântarea sa fundamentală despre terorism, pe care a ţinut-o în luna mai 2013 la Universitatea Naţională de Apărare, preşedintele Obama a promis o mai mare transparenţă în privinţa dronelor şi a asasinării ţintelor. Acest lucru nu s-a întâmplat deocamdată, chiar dacă atacurile au devenit mai contestabile. Iar vălul oficial al caracterului secret le-a îngreunat cunoscătorilor participarea la dezbateri publice mature ale subiectului.

În aprilie 2015, după ce operaţiuni antiteroriste americane au dus la moartea a doi ostatici în Asia de Sud, mai mulţi comentatori au condamnat asasinarea ţintelor şi programul dronelor. Eu am scris

pentru *Washington Times* un editorial de susţinere a operaţiunilor respective, în care am utilizat doar declaraţii guvernamentale oficiale. Întrucât toate articolele mele trebuiau aprobate pentru a nu conţine informaţii secrete, am trimis conştiincios editorialul spre avizare şi am fost anunţat că niciun fel de articole despre drone nu vor fi aprobate, *indiferent de conţinut*. Cred că este o aplicare greşită a procesului de aprobare, dar pe lângă asta este şi o prostie. Faptul că au fost necesare două zile pentru a convinge guvernul de acest lucru spune foarte multe.

Eu sunt de părere că programul de asasinare a ţintelor al guvernului american este legal, se înscrie evident în sfera noastră de competenţă tehnologică şi este eficient pentru scopurile noastre. Când am fost directorul NSA, explicam istoria programului Stellarwind (capitolul 5) folosind trei grafice Venn ovale, etichetate „Fezabil tehnologic", „Relevant operaţional" şi „Legal". După aceea explicam că spaţiul operaţional în care activa NSA era zona de suprapunere a celor trei ovale.

Când am ajuns director al CIA, am adăugat un al patrulea oval Venn, pe care l-am etichetat „Sustenabil politic" Preşedinţii (şi serviciile lor secrete) ajung să întreprindă unele acţiuni unice care se bazează pe autoritate executivă brută, totuşi niciun preşedinte, nici chiar unul foarte popular, nu va lua în permanenţă măsuri fără să informeze şi celelalte puteri din stat şi, direct sau indirect, poporul american.

Dincolo de o bază îngustă de legalitate şi eficienţă pură, acţiunile trebuie să aibă propriul lor fundament politic şi de planificare, şi trebuie de asemenea să fie create prin dezbatere *informată*. Ca atare, susţinerea unui program RDI (a se vedea capitolele 10 şi 12) mi-a impus să fiu pur şi simplu mai deschis în declaraţii. Este greu să clădeşti un consens politic dacă cetăţenii nu cred că eşti sincer cu ei.

Desigur, toate acestea pleacă de la premisa că spionajul american merită să fie făcut şi susţinut. În cursul meu de la George Mason, încep fiecare semestru întrebându-i pe studenţi dacă

spionajul şi secretomania care-l înconjoară sunt compatibile cu o democrație. În general ei răspund afirmativ. Sunt destul de convins că studenții cred asta, chiar şi ținând seama de faptul că cel care i-a întrebat (şi care, în cele din urmă, îi promovează sau nu) este un fost director al CIA şi NSA.

Închei subiectul cu o afirmație mai provocatoare.

— Spionajul nu este doar compatibil cu o democrație, ci este esențial pentru ea. Oamenii speriați nu vor fi buni democrați. Dacă nu există spioni, securitatea va fi mai slabă şi libertatea va fi redusă.

Le povestesc după aceea studenților despre premiera de la Washington a primului episod din miniserialul TV *TURN*, o versiune dramatizată a acțiunilor de spionaj ale Rețelei Culper („Culper Ring") a lui George Washington ce opera în Long Island în timpul Războiului de Independență american. Jeanine şi cu mine am fost invitați şi am fost încântați de vizionare, care a avut loc la Arhivele Naționale din Washington, după care eu am participat la o dezbatere. Cu ocazia aceea am salutat faptul că Rețeaua Culper era imortalizată în cultura populară şi era imortalizată aici, în arhive, la douăzeci şi cinci de metri depărtare de Constituție şi de o copie a lui Magna Carta.

Am recunoscut că „cetățenii americani au o relație dificilă cu agențiile de spionaj. Este pur şi simplu ambiguă". Deloc surprinzător, o parte din vină o poartă cunoştințele incomplete ale publicului.

— Voi ați auzit de Benedict Arnold. Ați auzit şi de Nathan Hale. Însă există o regulă absolută, o regulă de fier a spionajului: se aude doar de spionii care au dat greş. Nu se ştie nimic de spionii care au avut succes.

De aceea am salutat momentul (şi serialul TV), pentru că mi-a oferit oportunitatea de a spune că primul şef al spionilor din istoria națiunii a fost chiar primul ei preşedinte. George Washington a insistat şi a obținut din partea Congresului un buget pentru acțiuni sub acoperire. Ideea esențială era că a fost o acțiune complet americană.

— Spionajul are vârsta republicii noastre, am spus. Ca baseballul şi ca plăcinta cu mere, el se regăseşte în rădăcinile noastre.

Dar faptul că este tradiţional şi necesar nu-l scuteşte de greutăţi. Eu închei acea primă oră de curs din GMU citind parabola peşterii lui Platon şi întrebările ei despre aparenţe şi realităţi şi despre dificultăţile descoperirii adevărului.

— Oare putem cunoaşte vreodată realmente adevărul? îmi întreb cursanţii.

După aceea le povestesc o conversaţie pe care am purtat-o acum 30 de ani cu un activist politic din Bulgaria comunistă. Frustrat de unele dintre remarcile lui în decursul unei discuţii lungi (al cărei subiect l-am uitat de mult timp), l-am întrerupt şi l-am întrebat:

— Ce înseamnă adevărul pentru dumneata?

El mi-a răspuns foarte prompt:

— Adevărul? Adevărul este ceea ce slujeşte partidul.

În felul acesta am stabilit contextul pentru discuţia despre adevărata natură a spionajului, sau cel puţin despre natura spionajului într-o democraţie modernă. Compar dialogul între intelligence şi politică cu o încăpere în care există două uşi: una care poartă eticheta „informaţii", iar cealaltă rezervată pentru factorul decizional. Întrucât acesta din urmă poate fi un comandant tactic, un secretar de cabinet sau un preşedinte, „încăperea" poate fi un centru de operaţiuni tactice aflat într-un cort pe câmpul de luptă, un birou elegant sau un birou oval.

În tot cazul, dinamica este aceeaşi. Deşi participanţii la dialog pătrund prin uşi diferite, profesionistul în informaţii secrete trebuie să stabilească o legătură cu factorul decizional. În mod ideal aceasta ar fi în centrul încăperii, dar chiar dacă nu se întâmplă aşa, sarcina profesionistului este de a se impune asupra gândirii celuilalt, indiferent cât de departe ar trebui să meargă pentru a-l convinge.

Nu va fi deloc uşor, deoarece pentru a intra în mod legitim pe uşa pe care scrie intelligence, trebuie să te bazezi pe fapte şi să vezi lumea aşa cum este ea, pe când factorul decizional se bazează, în mod corect, pe viziunea sa personală (de a ne duce undeva) şi vede lumea aşa cum şi-ar dori el să fie.

Uşa informaţiilor secrete cere gândire bazată pe raţionament inductiv. Operând într-un ocean de elemente particulare, ofiţerul de informaţii acţionează pentru a crea generalul – care poate fi o

judecată, o concluzie sau chiar controlul relatării (*Domnule, ceea ce noi am crezut că era o insurgență în Irak este acum în mod clar un război civil*). Factorul decizional acționează în mod preponderent deductiv, încercând să-şi aplice principiile inițiale (cele cu care a convins electoratul) unei circumstanțe specifice (*Dă-mi planul de închidere a închisorii Guantánamo, deținut cu deținut, aşa cum am promis că voi face*).

Profesionistul în informații secrete este preponderent pesimist. Bob Gates a comentat odată că, atunci când un analist CIA se opreşte să miroasă florile, el priveşte întotdeauna în jur după sicriu. Dacă factorul decizional n-ar fi optimist, el n-ar trebui să ocupe acea funcție. (Nu uitați, el a promis că va îmbunătăți situația.)

Dificultatea este ca pesimistul inductiv, bazat pe fapte, care priveşte lumea aşa cum este ea, să pătrundă în mintea optimistului deductiv, bazat pe viziune, care vede lumea aşa cum o dorim noi să fie, fără a-şi trăda propriile rădăcini (şi legitimitatea pentru care se află de fapt acolo). În plus, trebuie s-o facă ştiind că, prin fiecare frază pe care o rosteşte, îngreunează decizia factorului decizional (*Domnule preşedinte, se pare că există un reactor nuclear aproape complet în Siria de est* sau *Domnule preşedinte, ținând seama de ceea ce ştim, eu NU aş caracteriza ISIS ca o echipă de juniori*).

Munca agențiilor de informații nu stabileşte direcția care va fi urmată, dar când este bine făcută, stabileşte limitele din stânga şi din dreapta ale oricărei discuții raționale despre direcția respectivă. Aceasta este o contribuție esențială.

Trăgând linie, comunitatea serviciilor secrete americane stăpâneşte destul de bine arta şi ştiința spionajului. În prezent, este singura comunitate căreia i se cere să fie globală, iar succesele ei sunt reflectate cel mai bine în numărul de servicii secrete străine care vin frecvent în pelerinaj la Langley pentru a înregimenta susținere şi a cimenta cooperări. Au existat erori şi eşecuri, iar eu am avut parte de ambele, însă există de asemenea un truism care afirmă că până şi un serviciu de spionaj foarte bun are limitările lui în slujirea unei politici deficitare.

În prezent se ridică însă întrebări mai mari decât simpla competență a spionajului american. Deşi îşi trage rădăcinile din

timpul lui George Washington, spionajul n-a fost niciodată acceptat cu uşurinţă de cetăţenii americani. Când eram în NSA, îmi plăcea să spun:

— Pentru a avea succes, agenţiei noastre îi trebuie doar două lucruri. Trebuie să fim puternici şi trebuie să fim secretoşi. Iar noi trăim şi ne desfăşurăm activitatea într-o cultură politică ce nu are încredere în doar două lucruri.

Puterea şi secretomania, bineînţeles.

Vedem această realitate care îmbracă în prezent tonuri dramatice, dintre care multe sunt întunecate. Există destui care, aflând ce măsuri au fost întreprinse pentru abordarea unor tipuri noi de ameninţări (ca terorismul) sau tehnologii (ca reţeaua cibernetică integrată pe plan global), au presupus lucrurile cele mai rele şi au criticat neîncetat aşa-zisul „stat supraveghetor”

Alţii au etichetat în mod injust orice asemenea nelinişti, apreciind că emană inevitabil din rândul veşnicilor paranoici, adepţi ai teoriilor conspiraţiilor, elicopterelor negre şi extratereştrilor.

Eu mă străduiesc realmente să atrag atenţia că NU este o luptă între forţele luminii şi ale întunericului, aşa cum par să creadă unii. Este doar misiunea normală de a găsi un echilibru pe care oamenii liberi şi-o asumă când privesc cu seriozitate atât securitatea, cât şi libertatea lor. Trecutul nostru abundă în oscilări în privinţa acestui subiect, după cum dictează circumstanţele mai vaste (ca natura şi nivelul ameninţării).

Îmi face plăcere să reamintesc asistenţei că, la scurt timp după ce l-am alungat pe regele George al III-lea pentru domnia sa autoritară, am devenit nemulţumiţi de guvernul care i-a urmat în conformitate cu articolele Confederaţiei, deoarece era prea slab ca să protejeze ţara sau ca să facă ceea ce aşteptam noi de la guverne să facă. Miracolul de la Philadelphia[59] a soluţionat problema printr-o autoritate centralizată mult mai puternică – de fapt, îndeajuns de puternică pentru ca să fie temută, astfel că aproape imediat a fost

[59] Este vorba despre crearea Constituţiei americane (*n.trad.*).

restricţionată prin promulgarea rapidă a zece amendamente care să-i limiteze puterea: Bill of Rights[60]. Am mai văzut filmul acesta şi înainte. Ba chiar am jucat în el.

Temeri precum „statul supraveghetor" şi „agenţii cu comportament reprobabil" emană acum atât dinspre dreapta pătimaşă, cât şi dinspre stânga pătimaşă. La începutul anului 2015, am fost de acord să particip în Washington la Conferinţa Acţiunii Politice Conservatoare – convenţia care dorea să declanşeze renaşterea partidului. Urma să dezbat programul 215 al NSA împreună cu judecătorul Andrew Napolitano, juristul libertarian care este un obişnuit al postului Fox News. Judecătorul şi cu mine ne cunoaştem, ba chiar suntem prieteni, şi de aceea m-am aşteptat să fie amuzant şi într-adevăr aşa a fost.

După ce judecătorul a deschis discuţiile cu o previzibilă critică răutăcioasă, împănată cu referiri constituţionale emoţionante, m-am ridicat şi am spus:

— Judecătorul Napolitano este un libertarian necruţător.

Am fost întrerupt imediat de uralele multora dintre miile de libertarieni de douăzeci şi ceva de ani aflaţi în auditoriu. După ce ovaţiile au încetat, am continuat:

— La fel sunt şi eu.

Completarea aceea a generat câteva chicote, câteva huiduieli şi nu puţine strigăte de:

— Nu-i adevărat!

Fără să mă las intimidat, am adăugat că eram un libertarian care, în cea mai mare parte a vieţii mele de adult, am fost însărcinat cu completarea altei părţi din documentul acela fundamental, şi anume partea care spune: „asigură apărarea obştească" Şi am reamintit mulţimii de tineri că partea *lor* favorită nu-i proteja de toate căutările, ci doar de cele *nerezonabile*. Dialogul a durat mai bine de 30 de minute.

---

[60] Bill of Rights (Legea Drepturilor) este numele colectiv al primelor zece amendamente la Constituţia Statelor Unite care adaugă garanţii clare ale drepturilor şi libertăţilor personale (*n.red.*).

Când am coborât de pe scenă, am auzit un glas de femeie strigând:

— Eşti un mincinos, Hayden! Ai mâinile pătate de sânge.

Nu m-am întors pentru că am apreciat că nu putea fi convinsă. Nu avea rost să încerc. Ea avea lumea ei. Noi ceilalţi aveam lumea noastră.

Sau eu, cel puţin, aveam lumea mea.

Mi-am petrecut toată viaţa de adult lucrând în serviciile secrete americane. A fost o onoare deosebită. Am dispus în general de resurse considerabile. Am avut o misiune globală. N-am dus lipsă de probleme.

Şi a fost o „călătorie" dată naibii: din zona demilitarizată dintre cele două Corei, în Masada din Israel; din Sarajevo ruinat de război, în Geneva hiperelegantă; din Bagdadul supus asediului, în Sofia comunistă; din străvechiul Addis Abeba, în Londra modernă; din Guantánamo izolat, în Bamako viermuind de locuitori.

Am ajuns să cunosc oameni precum criminalul Ratko Mladić (comandantul sârbilor bosniaci), imperturbabilul Li Chan Bok (negociator nord-coreean), durul Alvaro Uribe (preşedintele Columbiei), eroicul Abdullah al II-lea (regele Iordaniei), rafinatul şi cosmopolitul Mohammed bin Zayed (prinţul moştenitor al Abu Dhabi), freneticul Nicolas Sarkozy (preşedintele Franţei), neplăcutul Saif al-Islam (fiul lui Muammar Gaddafi, conducătorul Libiei) şi mulţi alţii.

Dar mai presus de toate astea au fost misiunea – apărarea unei republici meritorii cum este ţara noastră – şi oamenii, cei plini de nobleţe care m-au povăţuit pe când eram ofiţer la început de carieră, cei cu care m-am împrietenit, cei pe care poate că i-am ajutat şi toţi cei care continuă să trudească din umbră şi să păstreze secrete.

Reţeaua de spioni a lui George Washington de pe Long Island a fost numită Culper după pseudonimul agentului-şef. A fost înfiinţată după ce o tentativă anterioară de spionaj în Long Island şi în New York City a eşuat tragic, prin executarea tânărului de 21 de ani Nathan Hale. O statuie a lui Hale se află într-un loc discret şi

umbrit de pe campusul CIA, între vechea clădire de birouri executive şi Bubble, amfiteatrul Agenţiei.

Toţi directorii CIA trebuie să conceapă o medalie personală, pe care o pot da agenţilor cu rezultate de vârf. Aversul medaliei este standard, emblema CIA, dar reversul este aşa cum îl alege fiecare director. Ca absolvent de istorie, m-am gândit să pun imaginea statuii lui Hale, dar adjunctul meu, Steve Kappes, a obiectat imediat:

— Ai uitat că a fost ucis la prima lui misiune? Şi că n-a adus niciodată vreo informaţie utilă pentru Washington?

Ca de obicei, Steve avea dreptate. Am renunţat la ideea aceea, dar am păstrat gândul că succesul în domeniul acesta nu este garantat, iar eşecul aduce cu el un preţ însemnat. La urma urmelor, Hale a fost executat şi britanicii au ocupat New Yorkul până la sfârşitul Războiului de Independenţă.

Ziua mea obişnuită de lucru ca director al CIA începea la ora 5:30 cu o alergare de cinci kilometri în lungul Potomacului, apoi un drum de 30 de minute până la Langley, pe bancheta din spate a unui SUV blindat alături de brieferul meu care-mi făcea informarea zilnică de securitate. Examinam împreună ce urma să-i fie arătat preşedintelui la ora 8:00, apoi o mulţime de rapoarte care nu erau încă definitivate pentru prezentare, plus un teanc de telegrame operaţionale de la staţiile şi bazele CIA. Toată activitatea aceasta dura ceva mai mult de o oră – jumătate în maşină şi jumătate după ce ajungeam la birou. Dacă citeşti toate astea, zi de zi, îţi vine greu să păstrezi o imagine pozitivă faţă de natura omului. Era clar că răul stă la pândă oriunde în lume.

Înfruntând acest rău, împărtăşind responsabilitatea de a-l preveni sau măcar de a-l abate, mă gândeam uneori care ar fi fost în secolul al XXI-lea echivalentul eşecului lui Hale.

Iar asta îmi evoca idei sumbre, extrem de sumbre.

MULȚUMIRI

Una dintre bucuriile acestui proiect a fost restabilirea contactului cu zeci de vechi prieteni, care şi-au dedicat timp pentru a discuta, a depăna amintiri şi a corecta atât memoria, cât şi textul meu.

Metodologia mea a fost destul de directă: să profit de zborurile lungi, interne sau externe, pentru a extrage (din memorie) sumarul unui capitol, după care să identific persoanele şi documentele necesare pentru a mă asigura că totul este corect, complet şi (aşa speram) interesant.

De-a lungul a 18 luni, am condus mai bine de 70 de interviuri. Sunt extrem de recunoscător pentru cooperare, însă, temându-mă să nu uit pe cineva şi, sincer vorbind, vrând să-mi scutesc foştii colegi de pericolul unor atacuri nefondate în presă sau de hărțuiri legale din partea unora dintre cei pentru protecția cărora au muncit din greu, am optat să nu menționez anumite nume.

Vreau totodată să aduc mulțumiri speciale unor grupări, aşa cum sunt profesioniştii din NSA care au înființat programul Stellarwind, l-au operat cu profesionalism şi s-au prezentat la interviurile cu mine cu teancuri de documente ce-i detaliau eficiența. Aceleaşi mulțumiri se adresează celor implicați în programul de detenție al CIA, care au fost la fel de dornici să nu rateze oportunitatea de a-şi prezenta versiunea lor asupra istoriei. Deloc surprinzător, personalul juridic din ambele agenții a fost entuziast față de ocazia de a pune lucrurile la punct în aspectele legale. Toți cei cu care am stat de vorbă au fost de acord să fie judecați pentru ceea ce au făcut *cu adevărat* şi au dorit ca faptele *acelea* să fie publicate.

Cât timp am lucrat la CIA, NSA şi ODNI, m-am bucurat de un sprijin deosebit din partea personalului şi m-am bazat mult pe însemnările de atunci ale asistenților mei executivi, ale şefilor de cabinet şi ale altora. Mulțumiri tuturor, de asemenea, pentru că m-au ajutat să le descifrez caligrafia şi pentru detaliile verbale bogate pe care au fost dispuşi să le ofere despre episoade aproape uitate.

Adevărații practicanți ai artei spionajului capătă rareori ocazia de a-şi părăsi rolurile şi de a-şi evalua propria activitate. Şefii de stații CIA, lucrătorii SIGINT din NSA şi analiştii din ambele agenții au făcut exact acest lucru în discuțiile cu mine. Au fost sinceri despre lucrurile care au avut şi n-au avut succes, despre situațiile în care ei au avut dreptate şi despre cele în care au greşit. Eu am încercat să le reflect onestitatea în relatare.

Evident că nu toți agenții au fost dispuși să discutăm. Două persoane, ambele *foarte* însemnate în lupta antiteroristă, m-au refuzat politicos. Le consider pe ambele prieteni buni, dar, respectându-și propriul cod, ele nu stau de vorbă pur și simplu cu *nimeni*, nici chiar cu un fost director prietenos care scrie o carte. Trebuie să respecți așa ceva.

Solicitările de a intervieva oficiali din serviciile secrete au fost preluate de sediile centrale NSA și CIA, ca și numeroasele mele cereri de documente. Mulțumiri speciale se îndreaptă către toți pentru promptitudinea răspunsurilor. Să fiu sincer, m-a surprins ce procentaj însemnat din rutina zilnică a unui director este consemnat, arhivat și poate fi accesat. Au fost în general aceleași persoane care au trebuit să judece ce puteam și nu puteam eu să spun când se ajungea la informații clasificate. Au fost fermi când a fost necesar, dar înțelegători și serviabili când au putut.

Pentru a mă asigura că am reflectat corect dezbaterile politice, am verificat cu foști colegi din executiv, membri de cabinet și oficialități ale Casei Albe. Toți au fost generoși și sinceri. Le mulțumesc!

Am apelat de asemenea la texte pe care le-am scris după ce am părăsit aparatul guvernamental, în special articole mai mult sau mai puțin regulate pentru CNN, *Washington Times* și *World Affairs Journal.* Faptul că am putut dezvolta idei ce au fost menționate prima dată acolo a adăugat mult acestei relatări.

Cartea a sfârșit prin a fi o muncă solitară, totuși trebuie să-l amintesc pe Vernon Loeb, fost reporter și redactor la *Washington Post*, care a propus cel dintâi să colaborăm la acest proiect. Înainte de a porni propriu-zis la drum, Vernon a renunțat în favoarea unui post de redactor în Houston, dar inițiativa lui m-a pus în mișcare.

Am dorit ca toată cartea să fie ușor de parcurs și de aceea i-am rugat pe soția mea și copiii noștri să citească ciorne ale capitolelor. Ei au fost generoși și mi-au împărtășit gândurile lor despre stilul meu, gramatică, organizarea textului și logică. Au fost de asemenea foarte încurajatori, subliniind uneori explicit responsabilitatea de a lăsa povestea *mea* pentru nepoți.

Părerile familiei m-au ajutat realmente să scriu această carte. Dacă a mai rămas ceva care pare greșit, neelegant, redundant sau superfluu, vina îmi aparține în exclusivitate.

GLOSAR DE ABREVIERI

AIA: Air Intelligence Agency (Agenţia de Informaţii a Forţelor Aeriene)

AUMF: Authorization for the Use of Military Force (Autorizarea pentru Folosirea Forţei Militare – „declaraţia de război" împotriva al-Qaeda)

CENTCOM: Central Command (Comandamentul Central al Statelor Unite – forţele militare ale SUA în Orientul Mijlociu şi Afganistan)

DCI: directorul Central Intelligence (vechiul şef al comunităţii serviciilor secrete; în prezent, DNI)

DCIA: directorul Central Intelligence Agency (Agenţia Centrală de Informaţii)

DIA; Defense Intelligence Agency (Agenţia de Informaţii a Departamentului Apărării)

DIRGRAM: e-mailurile directorului NSA

DNI: directorul National Intelligence (Serviciile Naţionale de Informaţii)

FISA: Foreign Intelligence Surveillance Act (Legea privind supravegherea activităţilor străine de spionaj)

FORNSAT: satelit străin

HUMINT: human intelligence (culegerea de informaţii din surse umane)

IMINT: informaţii rezultate din imagistică

INIS: Iraqi National Intelligence Service (Serviciul Naţional de Informaţii Irakian)

INR: Bureau of Intelligence and Research (Biroul pentru Informaţii şi Cercetări al Departamentului de Stat)

IOC: Information Operations Center, CIA (Centrul de Operaţiuni de Informaţii)

IOD: Iranian Operations Division (Divizia de Operaţiuni Iraniană)

IOTC: Information Operations Technology Center, NSA (Centrul de Tehnologie a Operaţiunilor de Informaţii)

ISI: Inter-Services Intelligence (Direcţia pentru Informaţii Inter-Servicii pakistaneză)

JFCC-NW: Joint Functional Component Command – Network Warfare (Comandamentul Interarme pentru Componenta Funcţională – Război pe Reţele Informatice)

JIC: Joint Inquiry Commision (Comisia Mixtă de Anchetă)

NGA: National Geospatial-Intelligence Agency (Agenţia Naţională de Informaţii Geospaţiale)

NIE: National Intelligence Estimate (Raportul naţional de informaţii)

NRO: National Reconnaissance Office (Biroul Naţional de Recunoaştere)
NTOC: NSA Threat Operations Center (Centrul NSA de Operaţiuni împotriva Ameninţărilor).
ODNI: Office of the Director of National Intelligence (Biroul Directorului Serviciilor Naţionale de Informaţii)
OSS: Office of Strategic Services (Biroul de Servicii Strategice)
PPP: Partidul Popular din Pakistan
PRB: Publications Review Board (Comisia de Examinare a Publicaţiilor)
RDI: (rendition, detention, and interrogation) – programul de predare, detenţie şi interogare al CIA
S&T: science and technology (ştiinţă şi tehnologie)
SIGINT: signals intelligence (informaţiile rezultate din semnalele de comunicaţii)
SOCOM: Special Operations Command (Comandamentul pentru Operaţiuni Speciale)
SSCI: Senate Select Committee on Intelligence (Comisia Specială pentru Serviciile de Informaţii a Senatului)
SWIFT: Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (Societatea pentru Telecomunicaţii Financiare Interbancare Mondiale)
TAO: Tailored Access Operations (Operaţiuni de Acces Personalizat)

INDEX

B

„O relatare plină de viaţă... O călătorie completă prin provocările contemporane cu care se confruntă serviciile secrete americane."

The Wall Street Journal

Bestseller *New York Times*, excelentă relatare a războaielor purtate de serviciile secrete americane oferită de singurul om care a condus atât CIA, cât și NSA.

Pentru generalul Michael Hayden, „pe muchie de cuțit" înseamnă a fi atât de aproape de linie, încât să te murdărești de var pe crampoane. Altfel, jucând în spate, te poţi proteja pe tine, dar vei avea mai puţin succes în protejarea Americii. „Pe muchie de cuțit" a fost principiul călăuzitor al lui Hayden când a condus Agenţia Naţională de Securitate (NSA) și a rămas la fel când a condus CIA. În opinia sa, mulţi miopi și neinformaţi se grăbesc să critice, iar cartea aceasta le va oferi material de reflecţie, dar aproape deloc confort liniștitor. Este viziunea lipsită de remușcări a unei persoane care a avut acces la informaţii privilegiate, relatată din perspectiva celor care s-au confruntat în mod direct cu responsabilităţi teribile după atentatele din 11 septembrie 2001, în timpul unui război major și al unor schimbări tehnologice pe plan mondial.

Michael V. Hayden a fost general cu patru stele în Forţele Aeriene americane și director al Agenţiei Naţionale de Securitate (NSA), prim adjuct al directorului Serviciilor pentru Securitate Internă (NI) și director al Agenţiei Centrale de Informaţii (CIA). În prezent este director al companiei de consultanţă de securitate Chertoff Group, înfiinţată de Michael Chertoff, fost secretar al Departamentului Securităţii Naţionale. Hayden este de asemenea profesor invitat la George Mason University School of Policy, Government, and International Affairs.

ISBN 978-606-910-101-8

Distribuție la:
tel. 021.222.83.80
e-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro